

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K.K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

74. J. 25.462.

Coll.

74. J. 25.
4 Vol.

L.

MISCELLANEA ITALICA ERV DITA

Collegit Gaudentius Robertus Carm. Cong.

PARMÆ, Typis Ioseph ab Oleo, & Hippolyti Rosati,
SVPERIORVM CONSENSV.

ASMAJJEOLIM

ATITVSH

EMINENTISSIMO

PRINCIPI

PALVTIO

DE

ALTERIIS

S.R.E. CARDINALI

AMPLISSIMO.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1000 S. EAST ASIAN LIBRARY

CHICAGO, ILL.

1955

1955

UNIVERSITY OF CHICAGO

1955

EMIN.^{ME} PRINCEPS.

D faustum foelixq; TVAE
PROTECTIONIS auspi-
cium meus se sistit Mercu-
rius, benignissimo fulgen-
tissimorum SYDERVM
influxu hinc inde congesta
Scriptorum Italorum eru-
dita Opuscula disponere studens. Italiae namq;
mores, ritus, consuetudines, leges, artes libe-
† 3 rales,

rales, loquendi rationem optimāq; studia, quæ
nusquam magis quàm in ipsa honor aluerat
aetas ferrea per multos annos afflixit; barbaris
donec direptam nationibus Italiam, bonas ar-
tes ereptas, devastata studia superiori saeculo
Eximij Pontifices, ac Principes aliquot manu
propè divina excitarunt. Leo X. Paulus III.
Sixtus V. omni laudum praeconio digni Pon-
tifices, Medicei, Estenses, ac Vrbinates Incl-
tissimi Duces, Farnesij, Sadoleti, Bembi Ec-
clesiae, ac Litterarum Cardines, omnes libro-
rum, ac Litteratorum agmine stipati eximijs
propositis premijs jacentes ingenuas artes ere-
xerunt. Sed nescio quo fato misero rursus
odem penè malo torpet Italia; Dignitas eru-
ditionis, fulgor eruditae Antiquitatis ferè di-
xerim obsolescit, antiquasq; calamitates nescio
quis Genius bonis artibus adversus recolit.
Nunc EMINENTISSIME PRINCEPS ne
a TE IPSO dissentias, ab omnibus quasi de-
sertum oppressarum Litterarum Patrocinium
suscipe, quae vel fucatorum hominum impro-
bitas, vel adversae fortunae vis eripuit, nobis
illa

illa restituē bonarū artium studia, ex quibus
 quotidie aliquid efflorescere cernes. Ego quo-
 que, quem prorsus illiteratum fateor, TVO-
 RVM PRAESIDIO SYDERVM aliquid
 Posteris exarabo. Interim cum tot Illustrum
 Italorum Opuscula vel Bibliopolarum incuria,
 vel temporum injuria, vel ipsorum Autho-
 rum deplorabili quodam fato deperdita, vel
 ea non nisi maxima diligentia posse adinveni-
 ri expertus fuerim, omnibus bonarum artium
 studiosis rem utilem me facturum arbitratus
 sum hanc exoptatissimam collectionem susci-
 piens; quam Spartam aggressus TIBI Praeci-
 puo PATRONO primum hoc nuncupare
 volumen jure merito duxi, omnibus, qui sin-
 gulares erga me TVAE Benignitatis favo-
 res norunt, miraturis, vllum si aliud quam
 EMINENTIAE TVAE Nomen praescribere
 voluissem. TV autem, QVO AVSPICE
 susceptos divulgare incipio labores, hoc pu-
 blicum observantiae, quam perennem TIBI
 debeo, argumentum, Serena, Qua praefulges,
 excipe FRONTE. Liceat hūc mihi ASTRO,

RVM Splendore oculos pascere, illum intueri
FVLGOREM, quo Sacri Senatus Gloria
illustratur, illa INSIGNIA venerari, quibus
securitas Religionis munitur, illam adorare
PVRPVRAM, qua Carmelitarum salus fo-
uetur, illa observare SYDERA, quae Carme-
liticae Congregationi Aeternitatem porten-
dunt; hoc semper fuisti caractere insignitus,
qui TE absolutissimum Herois specimen om-
nium gentium venerationi commendavit, sine
cujus peculiari honore nequit Beatissimi Cle-
mentis X. Avunculi TVI florentissimum Re-
gimen commemorari; tunc opportunus pa-
tuit campus in quo immortalem TIBI pare-
res laudem, dum res difficilimas praeclaris De-
cretis connexas clausis lani foribus dedicasti;
singula si vellem nedum recensere, sed innue-
re nimis conflictandum mihi esset cum subli-
mitate argumenti; promerita laudum eximia-
rum praedicatione adulari secundum Saeculi
mores nec Moderatio TVA, nec mea consue-
tudo patitur; illud omni laude majus est, ac
citra ullam assentationis notam quod Sum-
morum

morum Exemplar Principum non tantum literas , Litteratosq; peculiari quodam amore prosequeris , verum IPSE quoq. Litteratus es , litterasq; nosti , colis , ac tractas , quam laudabilem praerogativam ut diutissimam TIBI largiatur Numinis Benignitas , TEQ. Ecclesiae ac Scientiarum Columen , & Ornamentum ad annos Nestoreos conservare dignetur , qui TE Humanissimum Conservatorem , Sospitatoremq. veneratur , etiam atq. etiam ex corde vovet.

Parmae ex Musaeo Carmelitico Kalendis Iunij MDCXC.

**EMINENTIAE TVAE
AMPLISSIMAE.**

Humillimus addictissimus ac obsequentissimus famulus
Gaudentius Robertus Carm. Cong.

IMPRIMATUR.

Iulius dalla Rosa Vicarius Generalis Parmæ.

IMPRIMATUR.

F. Ioseph Maria Tabalius Vicarius Generalis Sancti Officij Parmæ.

Vidit Nicellus Præses Cameræ.

ELENCVS OPERVM,

Quae in hoc Volumine continentur.

IOSEPHI CASTALIONIS Anconitani I. C. Variarum Lectionum pag. 1.

Ejusdem de Antiquis Puerorum Praenominibus pag. 89.

Ejusdem de recta scribendi Vergili Nominis ratione Commentarius pag. 117.

Ejusdem Aduersus Foeminarum Praenominum Assertores Disputatio pag. 122.

Ejusdem ad L. I. C. quae res pignori obligari possit pag. 147.

PAVLLI MANVCCI Veneti Antiquitatum Romanarum. Liber de Ciuitate Romana pag. 161.

ONVPHRII PANVINI Veronensis de Ludis Saecularibus pag. 241.

Ejusdem de Sybillis, & Carminibus Sybillinis pag. 296.

CONSTANTII LANDI Placentini. In Veterum Numismatum Romanorum Miscellanea Explicationes pag. 319.

Ejusdem in M. Casij Cacerij, & Atiliae Mandulae Tumulum Explicatio pag. 513.

ANDREAE ALCIATI Mediolanensis de Magistratibus Ciuilibusq. & Militaribus Officijs pag. 527.

FRANCISCI ROBERTELLI Vtinenfis de Prouincijs Romanorum pag. 593.

Ejusdem de Iudicijs causas agendi apud Romanos pag. 611.

Ejusdem de Legionibus Romanorum pag. 621.

Ejusdem de Magistratibus Imp. pag. 628.

Ejus-

FRANCISCI ROBERTELLI de Familijs Romanorum
pag. 638.

Ejusdem de cognominibus , & appellationibus Impp.
pag. 649.

Ejusdem de Commodis Praemijs , & Donis militaribus
pag. 655.

Ejusdem de Poenis Militum, & Ignominijs pag. 670.

Ejusdem de Gradibus Honorum, & Magistratuum Ro.
pag. 680.

Ejusdem Mensium Apellatio ex Nominibus Imperato-
rumpag. 685.

Ad Lectorem Benevolum.

Rudita Scriptorum Italarum MISCELLANEA collecturus, quibusdam, singula quaeq. fastoso supercilio nauseare asuetis, crambem recoctam revolvere fortasse videbor. Si verò tot, quot ego Libros, Bibliotheca sive

tractassent, hoc & à Praeclarissimis Viris actum, & eruditissimos Viros similibus Auctorum Variorum Opusculis ingentia summo cum decore congestisse Volumina perspicere facile potuissent. Alta mente revolvant an unquam noverint Henrici Canisij Lectiones Antiquas, Petri Pithoei Collectiones, Quercetani, seu potius Duchesne Francicae Historiae Scriptores, Illustrium Poetarum Italarum Carmina per Mathaeum Toscanum conquistata, Rei Turcicae Scriptores à Philippo Lonicero congestos, Francisci Schotti Hispaniam, à Diversis Auctoribus illustratam; Pistorij, Freheri, Reuberi, Vrstisij, Goldasti, Lindembrogij Rerum Germanicarum Historicos Republicae Litterariae commodo editos. Pervolvant Acherij Spicilegia, Baluzij Miscellanea, Mabillonij Analeceta. Per-

††

pen-

pendant quot Opera Casaubonus, quot Meursius, quot Zilettus, quot Manuccius, quot Vossius imprimicurarunt. Celebris & ille Ianus Gruterus (ut alios omitam, quorum copia suppetit) Aliorum scripta coadunare, Poetas Germanos, Italos, Gallos & Belgas Ranutii Gheri nomine, Deliciarum Titulo imposito, Orbi Litterario communicare non est dignatus. At dicant caeteri quod mage lubet, his, quibus meliora effinxit praecordia Pallas de singulis Voluminis hujus Auctoribus pauca praefari liceat.

Se primum exhibet, suas promens Var. Lectiones IOSEPH CASTALIO. Hic ita artium elegantissimarum scientiam, antiquitatum notitiam, graecae, latinaeq. linguae eruditionem, cum dicendi elegantia varietateq. conjunxit, ut non posses statuere utrum verborum magis, quam rerum copia ejus redundaret oratio; quapropter apud exoticos labentem de Italica eruditione opinionem sustinuit. Audiuit Ianus Nicius Erythraeus, seu (ut verius Nomen proferam) Io. Victorius Rosinus ex Meursio Lugduni Bata vorum de gente quodcum CASTALIONIS hic Var. Lection. Liber innotuit omnes uno ore depredicauerint esse Italii Ingenium dummodo adsit studium, & exercitatio. Vnde jure merito hujus Voluminis Limina celebris Itali Viri Nomine condecoraturus, has
Var.

Ian. Nic.
Eryt. Pina
coth. Vir.
Illustr.
Part. 1.

Var. Lectiones repetere non dubitari, ut primus sit locus tanto Itali Nominis Vindici. Laurentium Vallam, Donatum, Turnebum exercet; at vide qua lepidam methodo! pleraque non accusandi Turnebi studio notavit, sed (oh larvata pietas!) ne quidem tanti Viri Auctoritas in errorem induceret; Sic Ille, sic hodie plurimi. Servius etiam apud Ipsum, lenimentum vulneribus praefertentem, quidem aliqui eruditissimus habetur: Sigonius. & Robertellus reprehenduntur, primus atamen ab eo vocatur apprime doctus, alter Vir doctissimus. Hinc arguo elapso etiam non defuisse saeculo qui laudarent, ac blandirentur

**Vt pueri lunonis avem*

PAVLVS MANVCCIVS doctissimus Vir omniq. encomio major (1.) omnis elegantiae, atque virtutis, & totius antiquitatis studiosissimus (2.) Italiae Lumen (3.) Ab Augustio Thuanio appellatus, de quo merito dubitari potest, plusne Ipse Ciceroni an Ipsi Cicero debeat (4.) Romanae omnis Antiquitatis litteratè peritissimus (5.) suum de Ciuitate Romana Librum exhibet, in quo singulari cura Romanae Ciuitatis Originem, Conditores, Incrementa, Agros, Terminos, Ciues, Plebem Urbanam ac rusticam, Comitia, Tribus, Familias, Honores, Ordines, Censum, Censores,

**Iuuenal.
1. Hieron.
Ny. Mag.
Var. Le-
ction. lib.
1. cap. x.
2. Georg.
Fabric.
de Rom.
cap. 1.
3. Thuan.
lib. 54.
6. M. An-
ton. Mu-
rer. lib. 1.
Var. Le-
ction.
cap. 6.
5. Lael.
Buciola
Tem. 1.
Hor. sub-
cessiva-
rum;*

†† 2

Magi-

*Magistratus , Suffragia , Senatum , Decuriones ,
Curias , Classes , Centurias , Libertinos , Ingenuos ,
Equites , Aerarium , Colles , Montes , Pomerium ,
Colonias , Municipia , Praefecturas , Provincias ,
Iura , Leges , Res domi forisq. gestas , & mutatio-
nes insignes , earumq. causas explicavit . Plura qui-
dem recentiores ; at nullus ibit inficias maiora Ipsi ,
& similibus , recentiores debere , qui inuestitis ad-
dunt , & primum illustratis lumen conferunt .*

1. Iacob
Gutherde
Offic. Do-
mus Au-
gustae.
2. Con-
ring. de
O. I. G.
cap. 10.
3. Tuan.
lib. XLIII.
ad An.
1568.
4. Hank.
Rerū Ro-
man. Par.
1. cap. 59.
5. Cor-
nel. Curt.
in Elog.
Eremit. S.
Augusti-
ni.
6. Ioseph
Scaliger
lib. 5. de
Emendat.
Tempo-
rum.

ONOPHRIUS PANVINUS acerrimi fuit
Iuditij , (1.) omnis antiquitatis peritissimus ,
[2.] Vir ad omnes , & Romanas & Ecclesiasticas
Antiquitates è tenebris eruendas natus (3.)
omnem Aevi sui vigorem perquirendis vete-
rum monumentis impedit [4.] cui , quantum
tota Respublica Litteraria debeat , memorari
ex iusto nequit (5.) in cuius obitu omnes nu-
meri Historiae conclamarunt (6.) *Hinc Ipsius
de Ludis Saecularibus Opusculum promo , in quo
Ludorum saecularium Originem , appellationem ;
tempus , locum , & causam ex Antiquis Histori-
cis , & praesertim ex Zosimo , tradit ; saecularis
carminis institutionem digerit ; Venationes quoque ,
in quibus diuersorum generum ferae conficiebantur ,
exhibet . De Sibyllis Tractatum nectit . Fuisse
quasdam foeminas Deo plenas , quas Sibyllas Au-
tiqui*

tiqui nuncuparunt, nullus in dubium vocare potest; quot autem fuerint, quae singularum Patria, Parentes, ac Aetas incertum quidem esse, ac controuersum ex hoc Tractatu colligi facile potest. At quanta fuerit Priscorum Auctorum allucinatio, quanta circa Sibyllarum numerum opinionum diuersitas Petrus Petitus doctissimus Philosophus, & Medicus Parisiensis in suo recenti de Sibylla Tractatu eruditissime ostendit, unicam tantum Nomine Erithream extitisse Sibyllam asserens. Acrostichi subduntur Versus, quos eadem Erithreâ de Christo cecinisse tradunt, ac pleraq. scitu digna de Carminibus Sibyllinis doctissime promuntur.

CONSTANTIVS LANDVS ex Nobili Placentiae Familia, eruditorum Spirituum feraci, quam & nunc temporis illustrant Marchio Hyppolitus, & Co. Io. Baptista elegantioris eruditionis studiosissimi, Philosophicis studiis in celeberrimis Italiae Gymnasijs addictus Lucillum Philalthaeum, M. Antonium Ianuam Praeceptores habuit, Andreae Alciati, Gujdi Panciroli, aliorumq. doctissimorum Virorum consuetudine, non mediocrem Antiquitatis Notitiam sibi comparauit, cujus hic exponuntur Veterum Numismatum Miscellanea. M. Cassij Cacurij, & Atiliae Manduilae Tumulum, sibi ac duobus
 Filijs

Filijs conditum diligenti explicat eruditione. Opus optimum, & raritate exemplariorum penè deperditum Lector æqui, boniq. consule.

Succedit ANDREAS ALCIATVS Vir fuit emunctæ paris & insignis eruditionis, i. fons eloquentiæ vberimus 2. cujus omnia sunt elegantissima 3. quam laudem M. Tullius partitur inter Q. Scaeuolam, & M. Crassum, quorum hic dictus est eloquentium jurisperitissimus, ille jurisperitorum eloquentissimus, totam in eo competere judicauit Erasmus Roterodamus 4. & Lil. Gregorius Gyraldus 5. Ipsius igitur de Magistratibus ciuilibusq. & militaribus Officijs Tractatum, nec non Indicem Dignitatum Ciuiliū, Militariūq. subdere ambigebam, dum plures circumferuntur editiones, verum cum ferè omnes aut raro demum appareant, aut maioris sint molis, ab Amicis hortatus sum vtilem sanè Viri Lucubrationem inserere, à qua vix notitiam vtriusq. Imperij distrahere potuissem, absq. ejusdem Lucubrationis mutilatione. Satiùs igitur arbitratus sum uniuersam apponere, quam qui intimius rimari cupiunt, Eruditissimi Panciroli majus, ac famigeratissimum Opus consulant.

FRANCISCV M ROBERTELLVM undequaq. doctissimum & integerrimum quem in litte-

1. Io. Co.
ras lib. 1.
Miscel-
laneorū
Iuris cap.
1. §. 5.
2. Hering.
de Fide
iuroribus
cap. 27.
§. 38.
3. Barth.
ad Claud.
4. In Ci-
ceronian.
s. de Po-
et sui Té-
poris Di-
al. 15.

litteris diuinum hominem appellabant Superioris Aevi Scriptores in fine hujus Voluminis humanissime Lector inuenies .

De Prouincijs Romanorum , earumque administratione differit , quinque referens agrorum genera , Romani , Gabini , Peregrini Hostici , & Incerti , Italiae fines , Populorum & Oppidorum appellationes , Prouincias in Europa in Africa , & in Asia , Praefecturas , Comitia , suffragia , Ius Quiritum ac Latij , Ius gladij , Bella , Legatos , Colonias , Dioeceses , ac Municipia .

De Iuditijs causas agendi apud Romanos loquitur miro explicans ordine qui fuerint Iudices , ac eorum numerum , & munera , a quo electi , quae lura , quae Leges , & qui Perduelles fuerint .

Hinc prosequitur eximius antiquitatum scrutator Tractatus de Legionibus Romanorum , de Magistratibus Imperatorum , de Familijs Romanorum , de Cognominibus Imperatorum , de commodis praemijs & donis militaribus , de poenis militum , & ignominijs , de Gradibus Honorum & Magistratuum Romanorum , & denique de Mensium ex Nominibus Imperatorum appellatione . Mens quidem fuisset addere quae Cl. Sigonius reposuit ; sed in nimiam molem volumen excreuisset . Praeterea quae in hanc rem desiderari possunt Gruteri Fax Artium exhibet ;

exhibet; ego ea Robertelli quae ibi omiffa sunt, communicare decrevi.

Haec omnia publico Litteratorum commodo congesfi. Si quid peccatum est in delectu, fequentibus Tomis, quos Te in proximo expectare jubeo, emendandum policeor. Interim fcias vellim otium Mufis apprimè neceffarium, defuiffe. Is enim fum, qui de me ipfo fcribere poffim, quos celeberrimus Aevi fuperioris Mathematicus Tartalia in fronte tertij Dialogorum fcripfit verficulos, Richardo Ventuorch caufam allegans cur Inuentum circa Archimedis Librum de Infidentibus aquae aerumnofum Opus vocaverit. Vale; & fi meliora cupis, meliora exhibere curanti, precare.

I O S E P H I
C A S T A L I O N I S
I V R I S C O N S V L T I
V A R I A E L E C T I O N E S
E T
O P V S C V L A.

A

THE
ATLANTIC
OCEAN
1914
10

PETRO : ALDOBRANDINO
CARDINALI

IOSEPHVS. CASTALIO
S. P. D.

*Q*UONIAM, quæ tibi Cardinali
creato gratulabundus obtulissẽm,
ea non aspernari mihi visus esses,
recepisti Horatio Oricellario ampli-
tudinis tuæ stuatissimò, qui mi-
hi apud te adfuisse, datorum me
operam, ut primo quoque tempore opus aliquod cum
obseruantiaẽ erga te meae non vulgari significatione
appareret. Quare statim animum ad scribendum ap-
puli, paucisq; diebus Variarum lectionum volumen,
& Opuscula quædam, ad antiquitatis cognitionem
quæ maxime pertinerent continui. Nonnulla in his
A 2 sunt,

sunt, quae iuris, legumque studiosis, ut spero, satisfaciunt. Eruditionis certe, & amoenitatis poeticae notis pleraque respersi. Illud quidem vel in primis spectavi, ut litterarum amatoribus adiumento essem. Hoc autem studij genere te vel praecipue delectari mihi persuasor, quod iuris prudentiam cum bonarum artium studiis coniunxisti; a quibus qui abhorrent, horridi plane, inculti & omnis absolutae doctrinae expertes sint, necesse est, eorumque similes videntur, qui mercede conducti causas agunt, emolumentum, non elegantiae, & perfectae eruditionis laudem secuti. Quorum bona pars, ex quo barbaries in Italiam inuenta est, ad haec usque tempora omnium prope Civitatum fora, & iudicia occupavit. Longe aliter maiores tui senserunt, qui se ad Scaevolae, Sulpicii, Trebatii, Papiniani, & Ulpiani potius imaginem, quam ad istorum horriditatem composuerunt. Ac, ceteros ut omittam, quis Silvestro Auctore prudentior acutior, subtilior in disputando & respondendo, aut elegantior, & politioris disciplinae inscribendo studiosior fuit? Eius scripta ob singularem eruditionem, & dicendi genus excultum omnium manibus teruntur. Hanc quasi hereditariam possessionem recinuerunt Pater, & Patruus tui, ad omnem ingenij, doctrinae, & orationis commendae gloriam nati. Iuvenges fuit, quem Pius Quintus in Sacrum Cardinalem Collegium ob vitam morumque integritatem,

sem, atque multiplicem scientiam legit, incertum
erat utrum legum, an linguarum esset peritior. Tho-
mas vero & Graecas, & Latinas litteras adeo
excoluit, ut in ijs plane excelluerit. Vivens
profecto eius scripta, ac summa cum admiratio-
ne, & voluptate leguntur. Quis Drogensem Lacti-
tium ab eo Latinitate donatum, & adnotationi-
bus illustratum non expectat, non auide percurrat,
in sinu non ferat, atque in delicijs habeat? Equi-
dem tanta eius generis dulcedine capior, ut faci-
le, quod ille inquit, omnium vicos, & prata con-
temnam. De Clemente vero Pontifice Optimo Ma-
ximo, quem Deus universi iuris custodem, paren-
tem, & conditorem esse voluit, nihil est quod
quisquam expectet, dum dicam. si enim in hanc ora-
tionem ingrederer, exitum profecto non reperirem.
Illud sane argumento est, summam esse in Clemen-
te Octavo bonarum artium cognitionem, quod apud
se optimos, praestantissimoque viros, & hac prae-
sertim laude clarissimos Silvium Antonianum Sa-
cri Cubiculi Magistrum, & Marcellum Nobilium
intimum, & gratiosissimum familiarem habet. Ad
te igitur haec affero, qui & tua sponte, & tuorum
exemplo in haec studia strenue incumbis. Quod au-
tem feci, ut libri singulae partes ad singulos ami-
cos pertinerent, id non plane novum est, neque
exemplo caret. factitarunt id ante me complures
viri

virī doctissimi. Eos quidem delegi, qui honesto loco nati, & liberaliter educati libenter sua, & se ipsos totos tibi tradunt. Vale: & si hoc officij mei genus tibi non iniucundum accidisse perspexero, efficies, ut deinceps maiora quaedam in tuae spem gratiae audeam. Iterum Vale. VII. Idus Martias. M. D. XCIV.

ALE-

ALEXANDRO⁷
RODULFIO
IOANNIS FRANCISCI
FILIO

IOSEPHVS. CASTALIO
S . P . D.

X ijs, quæ anno superiore a nobis ad Institutionum & legum locos paullo obscuriores notabantur, cum tibi, & BARTHOLOMAEO CAVALCANTE iuueni humanissimo, Iuris ciuilibis elementa traderem, nonnulla delegi ab humanioribus studijs haud prorsus aliena, & in Variarum Lectionum volumen conieci. Ea quando ad te iure optimo pertinent, tuo nomini præcipue inscripta, ac typis excusa in publicum prodire tuo cum splendore volui. Tu enim is es, qui ad generis nobilita-

lilatem ingenij quoq. & virtutis propriam laudem adiungis, dignusq. prope iam existimaris, per quem RODVLEIAE familiae ornamenta restituta boni omnes velint. Quod tamen mirum videri poterit nemini, qui te IOANNIS FRANCISCI viri optimi, & ornatissimi filium, praeceptis HIERONYMI MEII, Graecarum litterarum cognitione praestantissimi, institutum, & RODVLEI fratris eruditissimi & honestissimi vestigijs insistentem, cognoverit. Addo etiam complurium sapientissimorum, hominum, in primis vero ANTONII QVAERENGI, ALEXANDRI BVRGII, IOANNIS BAPTISTAE STROTHI, & COM. GABRIELIS. CAPRAE familiaritatem, ac consuetudinem. Tu vero in isto aetatis flore ad gloriam, ut facis, contende; & amoris hoc in te mei monumentum libenti animo complectere. Vale. Rome IV. Idus Ian. MDXCIV

IOSEPHI CASTALIONIS IVRISCONSULTI

*Ad l. V usufructuarius, de usufr.
Commentariolus.*

RUDES parietes qui vocentur, & quid *Tectorium* sit, non recte per Glossam explicatum videtur in l. V usufructuarius, de usufr. Nam *Rudes* pro novis, *Tectorium* pro tecto perperam accipitur, ibi, *V usufructuarius novum Tectorium parietibus, qui rudes fuissent, imponere non potest.* Glossæ error errandi ansam alijs, opinor, præbuit, in §. His igitur, Inst. de iust. & iur. in verbo *Rudem animum*. Ego vero *Rudes parietes* interpretor non dum expolitos, non tectorio obductos, non loricatos, non conuestitos. tales dicuntur hodie vulgari sermone *Ricciati*: quorum pleriq; veteres cum sint, rudes tamen adhuc conspiciuntur. Quis enim non intelligit, apud Neratium cautum esse, incrustationem parietibus, quibus numquam fuisset, usufructuario inducere non licere, cum ei, si quid inde vetustate corruisset, reponere permissum esset. *Rudes* enim I. C. *parietes* dixit, non quod essent novi, & recentes, sed nudi, horridi, hirti, & non exornati. Hinc ducta metaphora, hominum animi, quantumvis provecæ ætatis, qui nulla disciplina exculi, nulla doctrina, & institutione imbuti sunt, *Rudes* appellantur. *Tectorium* autem non esse tectum, sed parietis illinimentum, siue incrustationem, inde facile percipi potest, quod l. Hæcenus, de usufr. Celius

B

ait,

ait, *usufructuarium possidet non solum necessarias refectiones, sed etiam voluptatis causa, ut tectoria, & pavimenta, facere, & l. quod si feruus, §. 1. de in rem verso. ubi diserte Vlpianus Tectorium in his recenset, quæ ad voluptatem magis, quam ad utilitatem, spectant. quod de tecto ad imbres, cæliq. iniuriam summouendam comparato non est dicendum. Tectum enim nemo est, qui non numeret in rebus utilibus, & necessarijs. Ceterum Tectorij multas fuisse species, eiusque conficiendi rationem, apud Vitruvium libro de Architectura septimo capite tertio est legere. Tanta vero fuit tectorij apud antiquos crassitudo, & duritia, ut idem Vitruvius dicat, ex veteribus parietibus crustas excidi in mensularum, & speculorum usum solitas esse. Hinc est, quod eximi tectorium a creditore posse Vlpianus, dicit. d. l. Quod si feruus, his verbis: *Pati debet dominus creditorem hoc auferre sine domus sue vitæ licet iniuria, ne cogendus sit dominus vendere domum, ut, quanto pretiosior facta est, id prodest. Et Celsus l. in fundo alieno, de rei vend. Sufficiat tibi permitti tollere ex his rebus, quæ possit, dum ita ut deterior sit fundus, quam si initio non foret edificatum. Censuimus vero, ut, si paratus sit dominus tantum dare, quantum habiturus esset possessor his rebus ablatis, si ut vi potestas. Neque enim malitiosum indolendum est si tectorium, puta quod induruerat, picturaeque corrudere velit, nihil laturus, nisi ut officiat.**

A D. L E G E M. CXXXI

D E. V E R B. S I G.

Commentariolus -

QUAM OFFER illud loquendi genus apertum, & eritum, quod apud optimum quemq. Latinitatis auctorem, legitur, *Ante diem decimum Kalendas*, pro eo quod

quod esset concisus solet, Decimo Kalendis, vel lex Pauli interpretatione facile intelligi potest. is enim libro tertio ad legem Iuliam, & Papiam, ex sermonis consuetudine, velt illustriori quodam, & magis noto exemplo, verba pauli obsecutus declarat. Querebatur porro, an, qui extremo anni die mortuus esset, *Annulus amissus*, id est, an emer- gisse annum, videretur: & erat qui rem in dubium reuoca- ret, contenderetq. cum omnino Anniculum dici oportere, qui anno circumacto, eo ipso, quo natus esset, die obijisset. Paulus longe aliter controuersiam decidendam arbitratu, *Anniculum* interpretatus est, non qui ipso recurrentis anni natali, sed qui nouissimo anni die, hoc est (vt idem paulo infra exponit) tricentesimo, sexagesimoquincto die deces- sisset. Quo autem Iurisconsultus sententiam suam recepo, & minime ambiguo dicendi more confirmaret, ita scriptum reliquit, vt esse in Pandectis Florentinis testatus est Anto- nius Augustinus, vir vnde cumque doctissimus, libro Emen- dationum quarto, capite sexto. *Annulus amissus*, qui extremo anni die moritur. Et consuetudo loquendi, ita esse, declarat, Ante diem decimum Kalendarum, Post diem deci- mum Kalendarum. Neutrum enim sermo vnde cumque dies signi- ficantur. Huius legis sententia ea mihi videtur, non esse natalis diei recursus expectandum, vt quis Annulus di- catur, quemadmodum nec significari vnde cumque praece- dentis mensis a Kalendis, exempli gratia, Ianuarij cum di- cimus ante diem decimum Kalendar. Ianuariar. sed decir- mum ipsum a Kalendis Ian. qui est vicefimus tertius dies Decembris.

Item non intelligi vnde cumque Ianuarij diem, sed deci- mum ipsum, quando sic loquimur, Post diem decimum Kalendarum. Dies enim Kalendarum, & dies decimus in- tra numerum accipiuntur: estq. plenior loquendi modus, quam si pronuntietur Decimo Kalendas per compendium. Nam integra elocutio esset Decimo die ante, vel post Ka-

lendas. id quod multis ac magnis auctoribus possem docere; nisi recitandis exemplis abstinere decreuisssem. vnico tantum vtar testimonio quinctæ epistolæ Cic. ad Tironem. *Nos apud Alyxim, ex quo loco tibi litteras ante dederamus vnum diem commorati sumus, quod Quinctus nos consecutus non erat. is dies fuit Non. Nouemb. inde ante lucem proficiscentes ante diem octauum idus Nouembris has litteras dedimus.* Plane, vt hoc quoque obiter adnotemus, in plerisque Ciceronis, atque adeo veterum omnium scriptis, pro Ante diem tertium, & quartum, Ad tertium, & quartum corrupte legi, a doctis indicatum est viris. Huiusmodi autem passim erratum facile deprehendet, qui ex duabus dictionibus litteris singularibus sic notatis A.D. quæ ante diem significant, Ad præpositionem ab ignaro librario temere conflata cognouerit. Esse autem hunc locum Pandectarum in vulgatis mendosum, in quibus sic legitur, *Vtroque sermone undecima dies significatur*, illud indicio est, quod malam hanc litteram appellat Accursius. Mala autem littera apud doctores nostros accipitur pro textu corrupto. bona vero littera pro lectione germana, & non vitiata, vt ex Bartoli verbis colligitur in l. hoc articulo, de hered. instituend. *Et est*, inquit, *aduertendum, quod quidam habent hic Quisque, & ista est bona littera; Alij habent hic Quisquis, & ista non est bona.* Hæc ille. Quod si Petrus Rebuffus diligentius expendisset, ac rectius intellexisset, numquam profecto in illo suo ad tit. de verbor. significatione libro Antonij Augustini correctionem, & sententiam repudiasset. equidem Augustino assentior, & Rebuffi opiniones reiciendas censeo.

13

QVI. SIT. EQVVS. DEXTER

QVI. SINISTER

In Agitatione & Bigarum certamine.

Turnebus reprehensus.

H Adrianus Turnebus libro Aduersariorum xiv. cap. xxiv. ad illud Horat. Sat. v. lib. secund.

Vis ne tegam spurco Dama latus,

vel, ut in manuscriptis legitur, *Vt ne tegam*, Ouidij sententiam affecutus non videtur: qui *Exterior*, pro *Interior*, reposuerit. Nam, quod Ouidius seni dederat, ille ad iuuenem retulit. Cum sene auti Poeta plurimum semper tributum fuisse, senioresq. a iunioribus summo cultu, obseruantiaq. affectos testaretur, Fastrorum quarto sic extulit.

Et medius iuuenum non indignantibus ipsis

Ibat, & interior, si comes vnus erat.

idest: Si cum duobus, pluribusve senex iunioribus progredetur, in medium recipiebatur: si vero cum vno tantum comite natu minore incederet, interior erat senior, eiusq. latus a iuniore officij causa tegebatur. Grauius etiam peccant, qui *Anterior*, legunt: ut sit, secundum eos, sensus, præire, ac præcedere grandiores natu, iuniores subsequi honoris gratia consueſſe. Quid hoc ineptius dici potest, inter duos vna, & pari passu ambulare senem, vni vero additum antecedere? Sed redeo ad Turnebum. *Tegere latus* interpretatur esse, latus sinistrum eius, qui potentior sit, claudere: & eiusdem Satyræ versum explicans,

Ne comes exterior si postulet, ire recuses.

exteriorem enim, qui ad læuam sit, & sinistra locum, ut hodie Romæ quoque receptum est, inferioris esse opatur.

Addit

Addit præterea nonnulla, opinionis suæ confirmandæ gratia. quæ omnino falsa sunt: dextræ videlicet maiorem esse habilitatem, & agilitatem, quam lævæ, non solum facilius in dextram, quam in sinistram convertere solere; flexumque ad metam dextrum esse interiore, exteriorem sinistram: totam denique agitantirationem pervertit. Nam, ubi ad metam flecti batur, breuior quidem gyrus erat interior, longior autem exterior: sed interior *Læus*, exterior *Dexter* dicebatur. quod non vidit Turnebus, qui sic scripsit: *Ita Dexter qui aquas interiori flectebat gyro, et lævus exteriori. Sed & aquas sinistrior ampliorum, iustitias, orbem quam dexterior*. Hæc ille. quæ longe aliter dicta sunt, quam in usu res ipsa fuerit, & litterarum monumentis prædita. Apud Homerum *Antilochum* filium Nestor. monet, ut in curiculi agitatione equum dextrum incites, sinistram vero metæ circumducas.

Quadrupedis dexteræ præter

Quadrupedis dexteræ præter

Quadrupedis dexteræ præter

quod sic Latinis verbis sumus complexi:

Quadrupedis gressus dextræ sed nathere dorsum

Proferant, lævasq. immittas pronus habenas,

Ad metæ vero lævæstri, læva propinquet.

Silius lib. xvi. de bello secundo Punico ludis funebribus:

Non inquam effusum sinabat, deuius axem,

Sed læuo interior fringebat tramite metam.

Papinius Statius Thebaidos v. ludis item funebribus:

Speravit flexæ circum compendia metæ

Interior ductis Phœbeius, augur habenis

Anticipare viam, nec non & Thessallus beros

Spe propiore cætes, dum non cōhibente magistro

Spargitur in gyros, dexterg. exerrat Arion.

Vergilius Aeneidos lib. v.

Quo tandem nobis dexter abis? huc dirige cursum?

Læus ama: & lævus fringat sine palmo quædam

Altum

Altum alij tensant, &c.

Et paullo post:

Ille inter nauesq; Gya, scopulosque sonatas

Radit iter laeum interior: subitusq; priorem

Præterit; & metis tenet aquora tota reliquis.

Hic de naualibetamine, illi de bigarum agitatione præclare scripserunt. Tegebat autem, opinor, latus alterius, non qui ad sinistram, sed ad dexteram esset: itaque inferioris, & humilioris amici erat ad dexteram locus. qui nos hodie, quoque implerisq; tamen exteris nationibus seruetur. ut pleraq; antiqua Populi Romani instituta in prouincijs transmarinis, & transalpinis resederunt. Apud Turcas certe sinistra locus honoratior est: dextera non item. Quod multis argumentis viri doctissimi Bellareminus, & Baronius, post Chassaneum afferunt. Neque verum est, quod ibidem Turnebus dixit, cum, qui in mari nobis ad laeum adflat, sinito latus sinistrum protegere. Nam, qui ad dexteram nobis est, & clypeo nos laeo inserto brachio togere, & stricto dextera ense defendere facillime potest. Neque motus, flexusq; in dextram facilius agilioreq; vnquam est habitus, sed multo nos facilius in laeum conuertimus: quod bene periti architecti in scalarum foris phseruant. Hæc ego non accusandi Turnebi studio notauit, sed ne quem tanti viri auctoritas in errorem induceret. Multa doctissime Turnebus vir eruditissimus scripsit, quædam minus recte ad grauiora prope: tanti exciderunt.

AN. BRITANNOS VICERIT AVGVSTVS.

Horati, & Suetoni loci Collati.

Britannis non solum bellum intulisse Augustum, sed de
ijs etiam triumphasse; ex ijs; quæ infra scripta sunt,
est cognoscere.

Seruius, emartans versus illos in 3. Georg. apud Verg.

Et duo rapta manu diverso ex hoste trophæa,

Bisq. triumphatos utroq. ab litore gentes.

*Occidentis, inquit, propter Britannorum Triumphum. Idem paullo supra, ad illum, Purpurea intexti tollant aulæ Bri-
tanni. Nam Augustus, postquam vicit Britanniam, plurimos
de captiuis, quos adduxerat, donauit ad officia theatralia.*
Christophorus Landinus in Oden. 35. lib. 7. Horat. secutus
Seruium, *Defecit*, inquit, *Britannia post mortem Iulij, quam
Cæsar recuperauit, ergo & de Partibus, &c. & de Britannis
triumphauit; &c. Utq. hæc parui roboris sint, possunt tamen
grauissimis ipsius Horatii sententijs niti. Is lib. 1. Ode 35.
sic precatus est Fortunam:*

Sernes iturnum Cæsarem in ultimos

Orbs Britannos, & inuenum recens

Examen Eois timentum

Partibus, Oceanog. Rubro.

Et lib. 3. Od. 5. aperte confirmat Britannos ab Augusto
subactos, his carminibus:

Cælo tonantem credidimus Iouem

Regnare, præsens diuus habebitur

Augustus, adiectis Britannis

Imperio, grauibsq. Persis.

Quem locum explicans Landinus, inquit, *Ex ijs, quæ
proue-*

proveniunt a Ioue, illum regnare credimus, nusquam tamen
videmus. Augustum autem præsentem intuemur, deumq. co-
gnosceimus ex immortalibus beneficijs in nos collatis, scilicet
Britannia, & Parthos superaverit. Coniunxit autem &
lib. 1. carm. ode 21. Horatius has duas nationes, quæ P. R.
erant infestæ antequam ab Augusto essent domitæ. Horatius
ad Apolliniam

Pestemq. a populo & Principe Casare in

Persas atque Britannos

Vestra motus aget prece.

Sed hi, & quos subseripsi, versus sunt compositi ante
expeditionem. Epod. od. 7.

Insulas aut Britannus ut descenderet

Sacra catenatas viâ, &c.

Quare ex ijs necessario sequitur, ut Augustus non bello
solum persecutus sit Britannos, sed verò etiam domuerit.
Id quod Lævinus Torrentius vir doctissimus. negat in Sue-
toni Claudio, ad illum locum, *Britanniam potissimum ele-
git, neque tentatam ulli post Diuum Iulium, & tunc tumul-
tuantem ob non redditos transfugas.* Horatium autem ea de
Britannica expeditione & victoria diuile opinatur. Torren-
tius, quæ non re vera fuerint, sed quæ ipse Poeta futura
crediderit. Suetoni locus de mendo suspectus esse potest.
nam in altero meo antiquo non *Tentatam*, sed *Deprodatam*
est legere. præter quam quod Strabo lib. 4. aperte narrat,
suo tempore Britannorum legatos Augusto Casari, Populoq;
Romano uniuersam fore Insulam propriam, familiaremq;
instruxisse.

HADRIATICVM. MARE

RES TVQ SVM.

Quæritum est, cur ab Horatio in mari Hadriatico foediores, quam tibi, tempestates excitari dicantur. Ego, quid sentiam, paucis exponam. Primum nego apud Horatium esse scriptum expresse, Hadriam præter cætera maria facere: quamvis ex subiectis locis, & tempestuosum esse, & ætus maximos vento in primis Austroflante commovere, facile intelligam. Ode 3. lib. 1.

— nec rabiem Noti,

Quæ non æbit Hadriae

Maior, tollere, suspendere vult freta.

Ode 14. lib. 2.

Trastisq; ranci Austibus Hadriae.

Ode 8. lib. 3.

— inque Auste

Dux inquieti turbidus Hadriae.

Ode 9. lib. 3.

— & improbo

Insecundior Hadria.

Ode 27. lib. 3.

— ego, quid sit apud

Hadriae novi freta, & quid ulius.

Pecet Iapix.

Hostium uxores, pueriq; caecos

Sentiant motus Orientis Austri, &

Aequoris nigri fremitum, & trementes

Verbere ripas.

Deinde, ut demus, ex ijs locis colligi, quod in quaestione positum est, & utamur philosophorum aliqua ratione, dico,

dico, in mari Hadriatico atque, & saepe tempestates exci-
 tari truculentius, propterea quod arduum, & angustum concla-
 usus est is sinus. id quod in fretis, propter angustias, accidit
 ignorat nemo. Illud sane frigidum est, non esse Hadriam
 re vera adeo violentam, sed videri solum Romanis, qui
 in provincias, adductam in Græciam studiorum causa ex
 Italia nauibus transmittantur. Quid enim respondebi-
 mus nostri temporis hominibus, qui frequenter quidem, sed
 summo cum periculo vitae, & fortunatum, eo mare vitan-
 tur? Quid Græcis, & ijs, qui, ante quam Romanorum ar-
 ma transmarinis cognita essent, valde Hadriam formida-
 bant? Aeschines quidem ceres, cum in mores Demosthe-
 nis inueheretur vehementius, inquit, illum ita difficilem,
 durum, morosum, atque inconstantem fuisse, ut cum Ha-
 dria satius fuerit, quam cum illo negotium habere. Hæc
 sunt, quæ de proposita questione habui dicere.

NVM. VETERIBVS INSIGNIA. FVERINT

Collati Illustrum Poetarum loci.

Quærebatur apud amicum meum, num veteribus In-
 signia fuissent; cum quo pro forte iatere sem, dixi in-
 que, multa esse apud Latinos Rectorum huius rei
 exempla, unumque ex Ovidio de Thestor agnitione existare
 dixissem; subinde amicus meus, longe aliter a Phurcho
 rem exponi dixit, quippe qui cuthello super mensa ad car-
 nes appositas incidendas districto ab Aegoo patre Thestem
 filium agnitum scripserit, neque de insignibus in cuthello
 insculptis mentionem fecerit. eaq. tantum filij indicia esse
 voluerit, quæ Pater apud Matrem gravidam calcæos filicet,

Securulum fuso capro lapide reliquerat. Ego vero, digressus domum, Onidum sumpti & reperti, ut dixeram, libro Metamorphoseos se primo sic scriptum:

Agrestes Aconita vocant, ea coniugis astu

Ipse parens Argens halo potexit, & hosti.

Sumpterat ignara Theseus data pocula dextra.

Cum Pater in capulo gladij cognovit ebrius

Signa sui generis, facinusq; excussit ab ore.

Vergilius libro septimo nonnulla militum in Clypeis expressa signa explicat, his versibus:

Pulcher Aeneas: clypeoq; insigne paternum

Centum Angues, cinctamq; gerit serpentibus Hydram.

Et infra:

Ipse inter primos praestanti corpore Turnus

Vertitur, arma tenens, & toto vertice supra est.

Cui triplici crinista nubagalea alta Chimaeram

Sustinet, Aetnaeos efflantem faucibus ignes.

Tam magis ita fremens, & tristibus effera flammis,

Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnae.

At leuem clypeum subiacis cornibus Io

Auro insignibat, iam setis obsita, iambos,

Argumentum ingens, & custos virginis Argus,

Caelataq; amnem fundens Pater Inachus urna.

Valerius Flaccus lib. sexto Argonaut.

Cuncta phalanx insigne Iouis, caelataq; gestat,

Tegmina, dispersos trisidis ardoribus ignes.

Nec primus, radios miles Romane, cornesci

Fulminis, & rutilas cutis diffuderis alas.

Insper amatos collegerat ipse Dracones,

Matris orae specimen, linguisq; aduersus vterque

Congruit, & tereti serpens dat vulnera gemmat.

Ex Paullo infra:

Hos super erectam Phalces agit aequore nubem

Cum fremitu, densiq; leuant vexilla coralli,

Barbarica quis signa rotas, ferrataq; dorso

Forma suum, truncaeq; Iouis simulacra columbae.

Clau-

Claudianus in Consulatibus Probini & Olybrii, de Roma Clypeo:

*Flava ornatarum praetenditur umbra inbarum;
Et formidato clypeus Titana laceffit
Lumine, quem tota variarat multiber arte:
Hic patris Mauortis amor, fetusq. notantur
Romulei: post amnis inest, & bellua nutrix;
Electio Tiberis, Pueri formantur in auro:
Tingunt aera Lupam, Manors adamante coruscant.*

VERGILI. LOCVS

COLATIONE. ALIQVOT

POETARVM. EXPLICATVS

Seruius reprehensus.

REquus omnino quotquot ex veterib. Vergiliam imitati sunt Poetae Vergili sensa affecuti sunt, quam qui Commentarios in illum scripserunt. Seruius quidem alioqui crudissimus labitur in explicatione Aeneid. i. ad illum locum.

— veribusq. trementia figunt.

Litore abena locant alij:

Abena locant, inquit, quibus utebantur non ad elixandas carnes, sed ad se lauandos. Hercule enim temporibus carnes non vesciebantur elina. Hercule. quae quam vera sunt, ex his, quae infra subiicemus, apparet.

Ouidius libro Metamorphoseos primo:

*Aetque ita semineces partim feruentibus artus
Mollis aqua, partim subiecto torquent igni.*

Valerius Flacus lib. Arg. octauo:

Mem

*Mon opulas, & sacro parantibus aris
Praemia venatu facili quiesita supersunt
Pars veribus, pars videndo desponsa abeno.*

Seneca in Thyeste, actu 4.

*Haece veribus sacro viscera, & lentis data
Stillant caminis illa flammatus lateat
Quarenta abeno iactat.*

Tucenti Satyra XV.

2. nec ardenti decoxit abeno,

Aut veribus.

Claudianus libro in Eutropium secundo:

*Quas figat veribus partes, quae frustra calenti
Mandet aquam.*

VERGILI. ET. STATI LOCI. COLLATI.

Diligentissimus Vergili observator, & imitator Papi-
nius Statius, exstat, & quod & ipse testatus est libro
Silvarum quarto ad Marcellum.

tenax agnoscere pollice abeno.

Pulso, Marense, sedus in margine templi,

Santo animo, & magni simulacrum arante magistri.

Quare mirandum non est, si ad magistri imaginem care-
men suum plerumq. format. Quis non voluptate perfundi-
tur summa, cum libro Thebaidos primo convivium Vergi-
lianum, & Regium cultum expressum videt?

— indolem facit, opulenta arantem.

Inflaurare iubet. diis parere ministri.

Certatim accelerant. vario strepitus sumulus

Regia,

*Regia, pars ostro tenues, auroq; sonantes
 Emunire toros, atq; inferre vapores.
 Pars toros tenerum, ac disponere mactas.
 A balisq; tenebris, Gropuam ostro possim
 Aggerisse, trudent aurata vincta / yobit.*

Reliqua hic, ne longum faciam, supersedeo describere.
 Ea si conferet harum rerum studio, cum Vergiliana cena,
 quam Aenae Dido exhibuit, operam non ludet. Veram,
 enim, imitandi rationem percipiet.

VERGILI. LOCVS A. STATIO. EXPRESSVS

P Apollonius, et Scipio, Iulianus, Vergilianum illud ex-
 pressit, quod libro Aeneidos secundo legitur:

— neque enim responsa dabantur

Fida satis.

Sic enim libro Thebaidos secundo ille:

— nec redida contra

Vox, fidamq; negant suspecta silentia pacem.

INFRENSIS. QUID. SIT

Adversus Scruum, & Donatum.

M Ale Scruus interpretatur, apud Vergilium libro deci-
 mo vocem *Infrenis*, ad illud versum,

Illum infrenis equi lapsu tellure iacentem.

Infrenem enim, esse asperum, dicit. Nos vero *Infren-*
um, siue *Infrenum*, dictum contendimus, quod nullo rege-
 tur freno. Pessime autem Donatus ad illud lib. Aeneid. IV.

Et Numidae infreni cingunt.

Infrenos enim, indomitos esse, committitur. Optime
 omni-

omnino Silius Italicus, orator, & poeta clarissimus, quiq.
Latinae linguae vim, proprietatemq. optime callebat, l. i.

Hic passim consultant, Numidae, gens inscia, freni,

Quis inter geminas, per ludum mobilis aures

Quadrupadem, fratris com. redam. iuga lupatis.

Et lib. secundo:

Nullaq. levis, Catullus thabena

OLYMPI. APVD: VERGILIUM

RECTE. SCRIPTVM

Reiectae multorum castigationes Patrius Ca-

sus per simplicem tertiam vocalem in so-

luta quoq. oratione contra Priscia-

ni sententiam scribendus.

P

Rimus decimi. Aeneidos libri, versus multorum ingenia

multum exercuit: variatumq. in lectione & sensu dua-

rum vocum postremarum fuisse inuenio. Nam fuere, qui non

Omnipotentis, sed Omnipotentis, quod caelum ab omni par-

te pateat, vel potius Omnipotentis, nec defuerunt, qui Om-

nipotentis, quod Iouis epitheton est, reponendum censue-

runt; sed pro Olympi substantiuo adiectiuum substituerint,

& ad Domus rettulerint, ut esset, Domus Olympia: quorum

omnium sententias, atque opiniones subuertit doctissimus

L. Caecilius Minucianus. Is libello de Orthographia hac de

re sic scriptum reliquit:

Olympus appellatur Iuppiter. Ennius;

Decussis Olympius.

Vergilius:

Panditur interea domus omnipotentis Olympi.

Demetrius Marcellus inter cognomina Iouis ponit Olympium.

Nacuius.

Naeuius :

Panditur interea domus omnipotentis Olympi.

Haec Caecilius.

Hinc factum videtur, quamobrem in manuscriptis libris sit,
Omnipotentis Olympi.

Cum enim Olympius, Iouis cognomen sit, & Domus Olympi, idest Iouis domus a Vergilio dicatur, recte *Omnipotentis* epitheton adiunctum est. Quod tamen non viderunt plerique doctissimi viri. Neque est, quod Olympi, patrio casu, per simplicem tertiam vocalem, non autem per geminam, hoc modo, Olympij, negotium facebat. Frequentior enim est eius usus apud optimum quemque Latinitatis auctorem, quam nos recensere possimus. Verg. Ecloga 1,

Nec spes libertatis erat, nec cura peculi.

Et:

M

O

Pauperis & tuguri congestum cespitem culmen.

Et libro Aeneidos primo:

*Hic tamquam ille urbem Pataui, sedesque locavit
Teucrorum, Pro, Peculij, Tugunij, Patauij.*

Hortensi, pro Hortensij. Lucanus lib. 2.

*Pulsata sonuere fores: quas sancta relicto
Hortensi marens irrupit Marcia busto.*

Terenti, pro Terentij. Horatius Sat. lib. 1. Sat. 2.

— pater ille, Terenti, &c.

Et Carm. primo, Od. 29.

Libros Panaetii, Socraticam & domum.

Pro, Panaetij. Quod multis in locis facitratuit. lib. j. Sat. 5.

Inde forum Appi.

Et Epist. lib. 1. epist. 6.

Porticus Agrippae, & via te conspexeris Appi.

Et ibidem, epist. 18.

Brundisium Numici melius via ducat, iam Appi.

Et Epist. lib. 2. epist. 9.

Septimius Claudii nimirum intelligit vias.

Et

ambridi

D

Et ibidem, epist. 12.

Cantaber Agrippa, Claudi virtute Neronis

Armenius cecidit. Appi, Claudi; pro, Appij, Claudij.

Priscianus libro septimo fatetur quidem, veteres poetas subtrahere solitos alteram in genitiuis geminantibus tertiam vocalem: ut Verg. *Georg.* quarto:

Illo Vergilium me tempore dulcis alebat

Parthenope, studiis florentem ignobilis otii.

Sed id metrica causa factum adiungit. Ego vero nec vlla carminis necessitate factam eiusmodi vocalis abiectionem dixerim. nam in soluta oratione idem factitatum. quod facile ijs probabo, qui oculos, mentemq; ad veteres inscriptiones conuertunt.

I. O. M. D.

PRO. SALVTE. AVGG. NN
L. SEPTIMI. SEVERI. PII
PERTINACIS. ET. M
AVRELI. ANTONINI. PII
FELICIS. AVG. ET
IVLIAE. AVG. ET. S. P. Q. R.
SEMNVS. AVGG. NN. LIB. OPTIO
TABELLARIORVM. STATIONIS
MARMORYM. ARAM. POSVIT
Vides, Septimi, Aureli; pro, Septimij, Aurelij.

Apud Delphinos.

TI. CLAVDIVS
LEMNVS
DIVI. CLAVDI
AVGVSTI. LIB
A. STVDIIS

Ibidem:

Abidem:

STATI. CASSI. AELI

STATILI. est legere: pro, Statij, Cassij,
Aelij, & Scatiliij.

QV ID. SIBI. VELIT ARATRVM. MVRIS. INDVCERE

*Collatus Modestini I. C. locus
cum Horatiano*

A Ratri in vrbes demolitas, ac dirutas inductione, in
ciuitatis amissum significari, atque ex vrbe agrum
factum, notum est. id quod a nostris Iuriconsultis diserte
traditur. Modestinus I. Si vsus. Quibus modis vsus. amit-
tatur. Si vsus fructus, inquit, ciuitati legetur, & aratrum
in eam inducatur, ciuitas esse, desinit, ut Carthago passa est.
Ideoq. quasi morte desinit habere vsu fructum. Horatius
vero libro Carminum primo, Ode 16. hoc ipsum attingit:

Ira Thyesten auitio graui

Strauere, & aliis urbibus ultima

Steterit, caussa, cur perirens

Funditus, imprimeretq. muris

Monsile aratum exercitus insolens.

SIDERA. PRO. SINGVLIS. STELLIS

Aeger, pro Aegroto: reiecta quorundam
scrupulosa proprietatis obseruatione.

A Micus meus, homo pereruditus, valde proprietatis
amator, neque Sidera, pro Stellis, neque Aegrum
pro

D 2

pro Aegroto Latine dici contendebat. Quod Sidus proprie sit plurium stellarum signum, & Aegritudo, unde Aeger, ab Aegrotatione muleum differat. hæc enim corporis est, illa vero ad animum pertinet. Quæ quamquam ita sint, & vere, atque erudite differantur, aliter tamen usurpatissem video. Hæc autem a me libere libenter viadicantur, quod Latine linguæ studiosis consultum volo, ne quæ sollicitudo, aut scrupulus scribescentes torquæat, aut remoretur.

Vergilius pro singulis stellis, non autem pro stellarum conuentu, libro Aeneidos quinto Sidera extulisse facile videtur:

—— cælo cœu sæpe refixa

Transcurrunt, crinemq. volantia sidera ducunt.

Et libro secundo:

—— & iam nox humida cælo

Precipitat: suadentq. cadentia sidera somnos.

Non enim cum ipsa nocte Navis, Anguis, Corvus, Orion, Erigone, & reliqua signa, sed singulæ stellæ occidunt. Sentientis prope locis Sidera a Vergilio, & Horatio largo pro Stellis quibuscumque accepta dixerim. Cicero Tusculanis quæstionibus, lib. v. *Cum sidera viderit innumerabilia cælo inherentia cum ipsius mundi motu congruere certis infixa sedibus, septem alia suos quoq. tenere cursus; multum inter se aut altitudine, aut humilitate distantia.* Eodem sensu alius in locis ab eodem Sidera efferuntur.

AEGER autem quamvis animo quis dicatur, & ab aegritudine non multum absit, tamen, Aegrum ad corpus referri, sæpe numero reperio. Cicero epist. ad Theronem decima: *Ne causa molestiam suscipias ager.* Et epist. xi. *Cave festines, aut committas, ut aut ager, aut hiems nauiges.* Et ad Atticum, lib. sexto: *Tiro ad te dedisset litteras, nisi eum grauius agrum reliquisssem.* De Natura Deorum, lib. 2. *Ne agri quidem omnes conualescunt.* Horatius Sat. quarta lib. 1.

auidos

029

INCIPIT *... pullos dignum funus ut agros*
Exanimat, mortisq. meta sibi parceret cogn.

27 dcm sd Vaalam: 797491 1470

Qui caput & stomachum supponere fontibus audent.

Et ad Pisones:

~~Handwritten:~~ ~~Handwritten:~~

Vergilius lib. Georg. III. 402-403

Quantit agrès

Tuffis anbelajues 7362 1971 2073

Lucretius lib. iiii.

Non alio pacto, quam si pes cum dolet agri.

Idem, lb. 2.

Quae non audiant mixtae virginibus acri

LIBRARY OF THE U.S. DEPARTMENT OF THE INTERIOR

doloribus agris. *Sp. de munda* I. 1782. 18. 2. 18. 18.

Ex: If a person has a 5% chance of getting a disease, the probability of not getting the disease is 95%.

1. *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.

Lucidus manager - a small, fast, and easy-to-use tool for managing your files and folders. It is a free software that can be downloaded from the Internet. It is a simple and easy-to-use tool that can help you manage your files and folders. It is a free software that can be downloaded from the Internet. It is a simple and easy-to-use tool that can help you manage your files and folders.

moderantiores: moderantiores adiectione: & Acrius

modeste pueri, modesti pueri (a modestus, et Ad-
tum ad corpus, tum ad animum referri, et pueri pueri

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

1. The first step in the process is to identify the problem or issue that needs to be addressed. This involves gathering information and understanding the context of the problem.

1980-1981

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

100-443887-1000

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

con un. Ego vero

14

1. The first step is to identify the problem or goal. This involves understanding the current situation and what needs to be achieved.

... ..

MA-

Digitized by Google

30

MATRIMONIA

CVM. FRATRVM. VXORIBVS

DAMNATA

Aegyptiorum, & Iudaeorum instituta super ea
re Defensus Imp. Zeno. Conna-
nus reprehensus.

Ivre Pontificio quantumvis extincta affinitas prohibet
matrimonium viri cum omnibus vxoris mortuae vsque
ad quartum gradum, & item mulieris cum omnibus, qui
virum suum defunctum ea proximitate attingebant. c. 1. de
consang. & affin. *Tantum abest, uxorem fratris mortui du-
cere ut nobis liceat.* c. ult. de diuortiis. & l. fratris vxorem.
C. de incest. quamuis ut necesse esset fratri superstiti apud
Iudaeos, facere, si frater eius liberos ex vxore sua non su-
sciperet. Deuteronomij cap. 25. vbi sic legitur: *Si similes
dixerint, mortuusque fuerit alter eorum, ne nubar vxor mor-
tui alieno viro foris, sed accipiat eam frater eius, & susci-
piat semen fratris sui, & primogenitum ex ea filium nomine
illius appellabit, ut non deleatur nomen eius ex Israel.* & quae
sequuntur.

Hanc esse legem putat Connanus libro Iuris Civilis 18. cap.
5. quam Imp. Zeno Aegyptiis tribuit. l. licet quidam, C. de
incestis nuptiis, quae fratrum vxores licet virgines ducendi
facultas adimitur: ac Zenonem alucinatum esse ostendere
conatur. Ego vero Principem prudentissimum non adeo in
sua ditione peregrinum, neque adeo instituti Aegyptiorum
imperitum puto, ut haec ignoraret. Nemo autem est, qui
nesciat, alios esse Iudaeos, alios Aegyptios. neque est, quod
quisquam obiciat, fuisse Iudaeos diu apud Aegyptios. nam
cuius

eius rei apud Populum Romanum orbis terrarum dominum
 nunc habebatur, ipse Iudaeam, qui Aegyptum in pro-
 vinciae formam redactum, & discretas haberet. Illud sane
 constat, nullum fuisse regem Aegyptiorum ab ea, qua Iudaei
 vivebantur. Siquidem Imp. Zeno permixtas Aegyptiis cum
 fratrum vxoribus matrimonio nondum consummato ciui-
 bus Romanis ademit. Nam, quamvis corpore vxoris mortui
 fratris, et tunc nunquam copulata esset, voluntate coeet, &
 iure communis videbatur. Iudaeorum vero lex vxorem fra-
 tris, cognitam quidem a defuncto, sed non gravidam, ac-
 que matrem factam, fratri superstiti ducendam dabat, ut ex
 ea ipse filium susciperet, qui fratris mortui & nomen referret,
 & filius diceretur. Quare Imp. Zenonem nullum in re haluci-
 natum arbitror, qui Aegyptiorum instituta nominatim
 damnaret; quod apud eos liceret fratri fratris vxorem ducere,
 modo esset virgo, neque se cum altero fratre commis-
 cuisset: cuius conditionis ratio Iudaeis non erat habenda.

LIBERTINI

Q V I

S Vetonius Tranquillus in D. Claudio scriptum reliquit,
*Libertinos antiqui temp. temporibus alios fuisse, non eos
 ipsos, qui nunc sunt, sed eorum filios.* Quod nusquam
 apud bonos auctores reperio. Quare verius esse opinor, quod
 a plerisque doctis viris receptum est, Libertos dici, cum ad
 Patronos referantur, eosdem vero Libertinos appellari, cum
 ingenuis opponuntur, & conditionis libertinae homines si-
 gnificamus. Plautus Libertinam, non Libertam, quae vin-
 dicta manumissa esset, aperte ostendit in Milite glorioso;
 Pyrgopol-

*Quid? ea ingenua, in se stupa facta, serva
 an libera est?*

Phacellio

*Vad, ego ne ut ad te ad libertina est audirent
 inter-*

lectos; proindeq; lectionem eius infamem, & ignominio-
sam a Liuiio dici, qui libro nono extremo, vt diximus, non
libertinos, sed libertorum filios in Senatum legisse Appium,
scriptum reliquit. quæ ipsa Appij lectio infamis, & ignomi-
niosa est habita. Nam libertinorum filij, quamquam ipsi in-
genui, qui numquam seruitutem seruissent, dicerentur, &
liberi nati non facti essent, inter obscuras, & viles personas
numerabantur, quod non ex ingenuis essent orti parentibus.
Libet hoc loco proferre legem septimam, C. de incestis &
inutil. nuptiis, quæ ad hanc rem mire facit, & tenuiorum di-
gnitatem tuetur: *Humilem vel habieſtam feminam minime*
indicamus intelligi, quæ, licet pauper, ab ingenuis tamen parentibus
nata sit. Vnde licere statuimus Senatoribus, & quibuscumque ampli-
fimis dignitatibus præditis, ex ingenuis parentibus natas, quamuis
pauperes, in matrimonium sibi accipere, nullamq; inter ingenuas, &
opulentiores ex diuicijs, & opulentiorē fortunā esse distantiam. Hu-
miles vero, abieſtasq; personas eas tantummodo mulieres esse censemus;
ancillam, ancilla filiam; libertā, libertæ filiam; scanicam scanica filiam
tabernariam, tabernarij, vel lenonis, aut arenarij filiam, aut eam,
quæ mercimonijs publicis præfuit. Ideoque huiusmodi inhibuisse nup-
tias Senatoribus harum feminarum, quas modo enumerauimus, æquum
est. Torrentij verba subiiciam: Sic enim auctor de viris illustribus,
Ap. Claudius Cæcus in Censura libertinos quoque in Senatum legit.
quam ob causam, vt puid, Liuius lib. 1x. lectionem eius in Senatum
infamem, & ignominiosam vocat. Ceterum, cum libertinas ille, Sue-
tonius vero Libertinorum filios ab Appio in Senatum lectos scribit, Li-
bertinos illic pro his qui libertini generis fuerunt, accipio: vt Liberti-
tinitas, & Ingenuitas, pro libertini, vel ingenui statu ponitur apud
Sabinum, l. 11. Si libertus ingenuus esse dicatur, alioqui sequeretur:
Appium libertorum filios allegisse. quod Sueton. negat, & recte sanet

DE. TRIBV. CAMILIA

EXTRA. XXXV. NVMERVM

P Racter triginta quinque illas insigniores Tribus, reperiuntur aliquot aliarum nomina, quae diligenter Onuphrius Panuinius in libro Ciuitatis Romanae congeffit. CAMILIAE vero nomen incertus est: quo modo legendum sit in antiquis monumentis compendio litterarum notatum. Non enim absolute, & integre insculptum est, sed vsque ad tertiam litteram, vel quindam perductum, sic, CAM. CAMIL. Quare interpretatus est varie, CAMILLAM. CAMILLIAM & CAMILLINAM. Nos sine vlla dubitatione vnico L. per octo litteras scribi oportere, ex inscriptione, cuius exemplum infra scriptum est didicimus, hoc modo, CAMILIA. Is autem lapis Via Salaria nuper effossus apud Alexandrum Rondonum statuarium ad Montem Pincium visitur.

D. M.

L. AVRELIVS. L. FIL.
 CAMILIA. FIRMVS
 BAGENNIS. MIL. COH.
 II. VRB. > NIGRINI
 VIX. ANN. XL. MIL. AN. XXI
 TESTAMENTO. PONI
 IVSSIT

EX.

E X. C O N S V L E ³⁵

EX. QVAESTORE

QVI. VOCARENTVR

Varie a viris eruditissimis de his vocibus, *ex Consule, Ex Quaestore, Ex Praefecto, Ex Praetore, & id genus reliquis, disputatum est. Alciatus libro Dispunctionum* quanto, capite tertio, in eam potius discedit, quam Myltingerus *Institutionum* initio amplectitur. atque *Ex Quaestore* eundem esse putat, qui sine praepositionis adiectione *Quaestor* dictus est. idem etiam de ceteris dicendum censet. Quamquam incertus est, & parum constans. Ego praeter P. Criniti opinionem, quae Alciato probatur, Auctores laudabo, quod unum in Crinito Alciatus desiderat, grauissimoque veterum Conciliorum testimonio eiusmodi appellationes perinde valere, ac si Consularem, Quaestorium, & Praetorium dicerem, quo modo olim, qui Consulatum, Quaesturam, & Praeturam gesserant, vocabantur. Nam, cum Imperatores ius Consularitatis, Praetoriatum, Quaestoriatum quibusdam dare coepissent, qui nunquam illos magistratus gesserant, coeperunt ij, qui vere fuerant in magistratu, non iam amplius Consulares, aut Quaestorios se vocare: ita enim vocabantur etiam, quibus hoc Principali tantum beneficio tributum erat: sed *Ex Consule, Ex Quaestore, & sic in ceteris.* Scribendum autem, atque efferendum sexto casu, vt *Ex Cubicularijs, Ex Archiatris, & Ex Protectorijs*, qui ijs muneribus functi sunt. quod Antonius Augustinus libro *Emendationum* tertio, capite tertio, erudite confirmat. Ex eo autem, quod lib. xi. l. c. de Quaestoribus, l. vnica, initio habetur in libris impressis, *Qui ex Quaestura bonore*, putant nonnulli vnicam dictionem esse, auctam praepositione, per omnes casus, numerosque variabilem: ut

Quæsturæ nomen, sine præpositione, Ex Ego falli eos puto; ac duas orationis partes seiunctas esse, neque in vnam dictionem coalescere posse existimo; præpositionemque, Ex, pertinere non ad proximam vocem Quæsturæ, sed ad alteram longius dissitam puto; vt sit, Ex honore Quæsturæ: quod transpositionis genus elegans est, & Latinis consuetum. Præterquam quod in manuscriptis libris est legere, sine vlla præpositionis adiectione, Quæsturæ honore. Nunc ad testimonia veterum Sanctorum Conciliorum venio, quibus confirmo, Ex Consulibus, Ex Prætoribus, Ex Quæstoribus, fuisse dictos, qui eos honores gessissent, non qui gererent. quasi dixeris, non esse Consulem, sed Ex Consule, id est Ex Consulishonore, & imperio abiisse. Hoc autem ita esse, facile iudicabit, qui cum duos tantum singulis annis Consules ordinarios fuisse norit, longe vero plures vno tempore in sacris Conciliis recenserit Ex Consulibus animaduertet. Illud adiungo, in iisdem Concilijs Præfectos dici, qui Præfecturam gererent; Ex Præfectis autem, qui Præfectura functi essent; additumq. numerum, quotiens quis eum honorem gessisset: hoc modo, vt habetur in Actione prima Synodi Chalcedonensis, Ex *Præfecto Pratorij sexies*: Eius initium adscribam.

In Nomine Domini nostri Iesu Christi, Consulatu pijsimi, & amatoris Christi Imperatoris Flauij Marciani perpetuo Augusti, & qui fueris nuntiatus sub die octauo idus Octobris, indictione quarta, in Calcedonensi ciuitate, Metropoli Prouinciæ Bithyniæ, facta est synodus ex decreto pijsimorum, & fidelissimorum Imperatorum Valentiani, & Marciani, congregatis in Ecclesia sanctæ ac triumphatricis Martyris Euphemiæ gloriosissimis iudicibus, idest magnificentissimo, & gloriosissimo Magistro militum, & Ex Consule ordinario, ac Patricio Anatolio: & magnificentissimo, & gloriosissimo Præfecto sacrorum Prætorium Palladio; & magnificentissimo, & gloriosissimo Præfecto Urbis Daciano; & magnificentissimo, & gloriosissimo Pincomalo; & magnificentissimo, & gloriosissimo Ex Magistro Martiani; & magnificentissimo Comite deuotissimorum domesticorum Sporatio; & magnificentissimo

tissimo Comite rerum priuatarum Genetlio. Appositis etiam ex glorioso Senatu, idest, magnificentissimo & gloriosissimo Ex Præfæcto Prætorij sexies; & Ex Consule ordinario, ac Patricio Florentino, & magnificentissimo, & gloriosissimo Consule ordinario, & Patricio Senatore; & magnificentissimo, & gloriosissimo Ex Magistro officiorum, & Ex Consule ordinario, ac Patricio Nonio; & magnificentissimo, & gloriosissimo, Ex Præfæcto, & Ex Consule Ordinario, ac Patricio Prolegone, & magnificentissimo, & gloriosissimo; Ex Præfæcto Urbis Theodoro, & magnificentissimo, & gloriosissimo, Ex Præfæcto Urbis Apollonio; & magnificentissimo, & gloriosissimo, Ex Præposito sacri Cubiculi Romano; & magnificentissimo, & gloriosissimo, Ex Præfæcto Illyrici Theodoro; & magnificentissimo, & gloriosissimo, Ex Præfæcto Prætoriorum Constantino; & magnificentissimo, & gloriosissimo, Ex Præposito Sacri Cubiculi Artaxerxe; & magnificentissimo, & gloriosissimo; Ex Præfæcto Illyrici Eulogio.

Vides hic, recenferi quinque Ex Consulibus, idest Consulares: quos si Consules interpretaris, vno eodemque tempore sex Consules ordinarij, ne suffectos putes, extitisse videbuntur. Nam Imperator Flavius Marcianus Consulatum eo ipso anno gerebat. Idem dicendum de Præfæcto Urbis, Præfæcto Prætorij, Præfæcto Illyrici, quos vno eodemque tempore magistratus a pluribus gestos absurdum est fateri: plures autem vni tantum honores congestos eodem tempore, putidum est affirmare. Quare dicendum est, Ex Consulibus, Ex Prætoribus, ex Præfæctis, Ex Quæstoribus, non esse Consules, Prætores, Præfæctos, Quæstores, sed Consulares, Prætorios, Præfæctorios, & Quæstorios, idest, qui his magistratibus functi essent adu, & opere, ad differentiam eorum, qui honorarij dicebantur. quibus tantum Consularia, & Prætoria ornamenta, non autem Consulatus & Prætura, beneficio Principis concessa essent. Vides item hic, Palladium, Præfectum Prætorium, & Tatianum, Præfectum Urbis, qui Præfecturas gererent; Florentium autem, Ex Præfæcto Prætorij, & Constantinum, Ex Præfæcto Prætoriorum; & Theodorum, Ex Præfæcto Urbis; & Apollonium item

item, Ex Præfesto Urbis; qui Præfecturis eiusmodi functi
essent. Plura qui volet, ex reliquis eiusdem Synodi Actio-
nibus petet. Plura item in Constantinopolitani Concilij
Actionibus habentur, quæ ad hanc rem pertinent. Non pos-
se autem hæc nomina per casus flecti, sed prælatæ præpositio-
ni sexto casu tantum seruire, argumento est lapis apud Glo-
rierios, ad leuam exesus, quem punctis, notato litterarum,
quæ desiderantur, numero, suppletum excudendum cura-
uimus.

D.D.M.N.FL.VALENTINIANO. ET. GRATIANO
RATORIBVS. SVIS

CEIONIYS. RVFIVS. VOLV..SI
ANVS. V. C. ET. INLVSTR..IS
EX. VICARIO. ASIE. ET. CEIO
NI. RVFI. VOLVSIANI. V. C
ET. INLVSTRIS. EX. PREFECTO. PRE
TORIO. ET. EX. PREFECTO. VR.. BIS
ET. CECINE. LOLLIANE. CLAR. ISSI
ME. ET. INLVSTRIS. FEMIN...E
DEAE. ISIDIS. SACERDOTIS. FI.. LIVS
ITERATO. VIGINTI. ANNIS. EX. P. ERCEP
TIS. TAVROBOLUS. VI. ARAM. CONSTITV. IT
ET. CONSECRAVIT. X. KAL. IVN. D. N. VA. LEN
TINIANO. AVG. ET. NEOTERIO. C..ONSS

GRATES. AGI RECTE. DICVNTVR

FRIVOLA sunt pleraque de differentiis, & proprietate
sermonis, quæ circumferuntur. Illud in primis fallum
est, quod dicitur, inter Grates, & Gratias hoc interesse,
quod Grates referimus, Gratias agimus. Nullum enim dis-
crimen harum vocum apud veteres animadverti. Ovidius
certe

certe Agendi verbo Grates coniunxit, in Ibin:

Hic igitur meritas grates, utcumque licebit,

Pro tam munusculo pectora semper agam.

Cicero de Somnio Scipionis; *Es grates inquit tibi ago, summe Sol, vobisq. reliqui Caelites* Livius lib. x. *Lati, atque alacres, Dijs, Populoq. Romano grates agunt.*

Vergilius lib. Aeneid. primo Perfoluendi, idest, referendi verbo adiunxit:

— *grates perfoluere dignas*

Non opis est nostra.

Quemadmodum autem Gratas Agere, & Referre; sic Grates Agere, Perfoluere, & Referre, Latine dicimus. Quod si quid interesse quispiam velit, Grates vel carminis necessitati, vel antiquitatis honori concedi, libentius dixerim.

S O L S T I T I V M S I V E . S O L S T I T I A

Numero multitudinis, pro Aestivo tantum.

Vergili locus illustratus.

MVLTOS, linguae Latinae ignoratione, in magnos errores incidisse, animaduerti. Mirari autem satis non possum, quamobrem viri quidam bene docti, & in literis exercitati, quorum certe fama detractum nolim, aliter omnino, quam sententia postulet, Vergili versus Georgicorum libro primo interpretentur:

Humida solstitia, atque hiemes optate serenas,

Agricola. hiberno latissima pulvere farras.

Letus

Latus ager.

Non enim defuere, qui, dum se Astrologos ostentarent, ridicula quædam ad eum locum, libris editis, tradiderunt: duo esse Solstitia, æstiuum alterum, alterum hiemale, de utroque Vergilium sensisse, pluuiamq. ijs tum æstate, tum hieme aliaq. id genus monstra.

Longe vero aliter exponendum esse Vergili locum, optimæ Latinæ linguæ auctores ostendunt. Solstitium enim pro Aestate, cui Hiema opponitur, ab ipso Vergilio usurpatum est, Ecloga septima:

*Muscæsi fontes, & summo mollior herba,
Et quæ vos rara viridis tegit arbutus umbra:
Solstitium pecori defendite: iam venit æstas
Torrida: iam laeto turgent in palmis gemma.*

Lucretius lib. quinto & ipse pro Solstitio æstiuo, ut isti loquuntur, accepit:

*Nec ratio Solis simplex, nec certa patefcit,
Quo pacto æstiuus e partibus Aegocerotis
Brumaleis adeat flexus, atque inde reuertens
Canceris ut metas vertat se ad solstitialis.*

Ovidius lib. i. de Ponto, eleg. 4.

*Longa dies citior brumali sidere, nonq.
Tardior biberna solstitialis erit.*

Antequam, inquit Ovidius, ex Attici memoria mutua beniuolentia effluat, æstiuus dies, qui longiss. est, breuior fiet hiemali; & nox solstitialis, id est æstiuæ, quæ breuissima est, productior hiemali fiet. Idem lib. Fastorum sexto:

*At, si non esset potus, dixisses eadem
Venturum tempus solstitiale die.*

Horatius lib. Epistolar. primo, ad Bullatium:

*Incolumi Rhodos, & Mitylene pulcra facit, quod
Paenula solstitio, campestre nivalibus auris.*

Solstitio, id est, per æstatem: cui opposuit, Nivalibus auris,

iuris, idest per hiemem. Brumam porro solstitio opponi ex ipso Cicerone intelligimus; qui libro de natura deorum secundo sic scriptum reliquit: *Solis accessus; discessusq. solstitijs, brumisq. cognoscitur*. M. Varro aperte eandem rem explicat lib. de lingua Latina quinto, his verbis: *Alter motus Solis est, alter caeli, quod mouetur a Bruma ad Solstitium. Dicta Bruma, quod breuissimus dies est; Solstitium, quod Sol eo die sistere videatur; aut quod Sol ad nos versum, proximum est Solstitium. Cum venit in medium spatium inter brumam & solstitium, quod dies aequus sit, ac nox; Aequinoctium dictum*. Ex ijs igitur constat, a maioribus seruatum religiose, quod a minoribus deprauatum est. nam apud bonos Latinitatis auctores Solstitij nomen Solstitium aestiuum duntaxat significat. Vergili autem sententia ea est: adulo vere, qui proxime aestatem attingit, pluuiam frugibus necessariam esse, vnde alantur. Per brumam vero, & hiemem, serenitatem conducere. Macrobius lib. Saturnalium quinto, cap. 20. hos versus enarrat; & carmen rusticum antiquum profert:

Hiberno puluere verno luto grandia farra, Gamille, metes.

P E C V N I A. I N NOMINIBVS. OCCVPATA

idest mutuo data, vel ad nomina facienda destinata, nostra non est.

*Ciceronis, & Iurisconsultorum loci
comparati.*

Subtilis Kalendarij ratio quibusdam, & ob id obscurior videtur: Kalendarij autem nomen hoc loco interpretor
E tabu-

tabulas, seu librum foeneratorum, quo in libro eorum nomina scribebantur, quibus pecunia ferebatur expensa, & mutuo data. At, quoniam plerumq. Kalendis collocabantur nummi, Kalendarium rei usmodi librum appellarunt. Horatius de laudibus vitæ rusticæ, exigendorum, faciendorumq. nominum tempora eleganter tetigit:

Hæc ubi locutus, foenerator Alfius

Iam iam futurus rusticus,

Omnem relegit idibus pecuniarum,

Quarit Kalendis ponere.

Quod autem dixeram Kalendarij rationem obscuriorem, eo spectat, quod Cicero in Topicis de Loco ex differentia sic scriptum reliquit: *Non, si uxori vir legauit omnia argentum quod suum esset, ideo, quæ in nominibus fuerunt, legata sunt. Multum enim differt, in arca ne ponuntur sit argentum, an in tabulis debeat.* Ad eum locum Suetonius Boetius optime disputat: legato genere, videlicet excepta differentia, legatas esse species tantum, argenti autem species esse signatum, non signatum, differentias vero seu qualitates pecuniarum in possessione positæ vel non positæ, excepta, legato non contineri propter illud pronomen adiectum, quod suum esset. nummi enim in nominibus, siue mutui dati, in possessione erant, qui dedit, non videntur, si quidem ea mutui vis est, ut quod mutuum datur accipientis fiat. Huc accedit, quod non solum nomina, & crediti nummi excepti videntur, sed vero etiam quidquid argenti ad Kalendarium & nomina facienda dumtaxat destinatum in arca sit, vel a debitoribus exactum, vel aliunde redactum. Quæ de re copiose eleganterq. a nostris Iurifconsultis differitur. Scevola l. uxorem, §. legauerat. de leg. & fidei comm. Legauerat inquit per fideicommissum Maenius, ita: *Quidquid in patria Gadibus possideo. &c. Item quesitum est, Kalendarij. quod in patria sua vel intra fines eius defunctus exercuit, in frumenta in domo, quam in patria sua habebat, reliquit, an id quoque Ka-*
lendar.

lendarium propter verba superscripta Manij, ex causa fideicommissi deberetur. Respondi, non deberi. Item quæsitum est, an pecunia, quæ in arca domi Gadibus inuenta esset, vel ex diversis nominibus exacta, & ibi deposita, ex fideicommissio debeatur. Respondi, supra responsum esse. Et Africanus l. qui filium, eodem: Qui filium, & nepotem heredem instituerat, certa prædia, quæque in his mortis tempore sua essent, nepoti per fideicommissum dederat, excepto Kalendario. Mortis tempore in ea arca, in qua instrumenta, & cautiones debitorum erant, pecunia numerata inuenta est. plerisque videbatur vix verò simile esse, ut testator de pecunia numerata sensisset. Ego autem illud dignum animadversione existabam, cum quis Kalendarium præstari alicui voluerit, verum nomina dumtaxat debitorum præstari voluisse intelligendus sit, an vero etiam pecuniam, si qua ab his exacta, eidem tamen Kalendario destinata fuerit. Et magis pato, quemadmodum si exacta pecunia, & rursus collocata essent, permutatio nominum non perimeret, vel minueret fideicommissum: ita ipsas quæque pecunias, si adhuc Kalendario, id est nominibus faciendis destinata essent, eidem fideicommissio cedere debere. Quinetiam illud quoque putem defendi posse; ut non modo a debitoribus exacta pecunia, sed quæcumque de causa redacta, eidem tamen rationi destinata, fideicommissio cedant. Celsus præterea ex ipsa antiquitate petitam aliam eius rei rationem affert, l. si chorus eodem. Quæ, ibi, inquit, mobilia mea erunt, do, lego, nummos ibi repositos, ut mutui darentur, non esse legatos, Proculus, ait. at eos quos præsidij causa repositos habes (ut quibusdam bellis civitibus factis assens) eos legato contineri, & sæpe audisse se rusticos senes ita dicentes, Pecuniam sine peculio fragilem esse, Peculium appellantem quod præsidij causa reponeretur. Ex iis igitur gravissimorum auctorum locis facile intelligimus, hoc nos iure uti, ut ea tantum nostra sint, quæ possidemus; Pecuniam autem mutuam collocatam, siue etiam in eum usum comparatam, nostram non esse. Proinde, cum quis, quod suum est, legat, non videtur instrumenta, & cautiones debitorum legare, aut etiam pecuniam ad fœnus destinatam, ut olim fiebat.

L V S T R V M Q V I N Q V E . A N N O R V M S P A T I V M

Horati locus illustratus.

Video a nonnullis Lustrum nomen, cum annorum spatium significat, pro quatuor dumtaxat annis accipi, quamvis quinto quoque anno Urbem lustrari, Civitatem censeri, ac Lustrum condi fateantur. eorum autem opinio inde fluxit, quod, peracto quadriennio, incunte quinto anno, censum peragi putarent. Quare faciendum mihi esse duxi, ut, quæ inter legem duum auctorum loca notarim, in medium proferam. Statius lib. Silvarum 2. de Surrentino Pollis:

Hæc me post patri glæsum quinquennia lustrum.

Et lib. 3. ad Claudiam uxorem, quam vel ipsa Penelope castiorem dicit, quæ viginti annos Vlyssæ marito caruit:

— & si egomet patri de libore raptus

Quatuor emeritis per bella, per aquora, lustris

Errarem, tu nullo procos intacta fugeres,

Non intertextas commenta retexeretas,

Sed sine fraude patam, thalamoq. armata negasses.

Martialis libro primo de Demetrio puero amanuensi, ægrotante, ac moriente, manumisso: quod epigramma, propter summam elegantiam, & antiquitatis notitiam, totum adscribere libuit:

Illæ manus quondam studiorum fida meorum,

Et felix dominis, notaq. Caesaribus.

Desuæ primos virides Demetrius annos,

Quarta tribus lustris addita mensis erat.

Ne tamen ad Stygias famulus descenderet umbras,

Præter implicitum cum scelerata lues,

Sanimus, & domini ius omne remisimus agro,

Munere dignus erat convalescere meo.

Sarr. 172

Sensit deficiens sua pramia, meq. patronum.

Dixit, ad Infernas liber iturus aquas.

Quid hoc apertius? cum quarta messis, idest quartus annus tribus lustris addi dicatur, continuo sequitur, Lustrum non ex quatuor annis, ut isti volunt, constare. Præterea, si quadrien nio Lustrum absolueretur, non tria lustra, sed quatuor dici debuissent ætatis Demetri, qui decessit tertio exacto lustro, & quarti lustri quarto anno, idest vnde vigesimo, siue decimo nono ætatis anno. est autem hoc dicendi genus perelegans, ac Poetis in describendis annis per familiare. Horatius libro Carminum secundo, Ode quarta:

Cuius octauum trepidauit ætas,

claudere lustrum.

Quadragesimum ætatis annum Horatius exegisse se significat. Et libro quarto, ode prima:

Circa lustra decem fluctere mollibus

iam durum Imperijs.

Annum agebat quinquagesimum. Quod Ouidius in Ibis dixit:

Tempus ad hoc lustris bis iam mihi quinque peractis.

Idem libro Fastor. secundo, de puero quinquagesimum annum agente:

Iam tria lustra puer furto conceptus agebat.

Ad quem locum interpretes inepte hac de re disputat. Sed & Horatij locus est in Carmine sæculari:

Si Palatinas videt æquas arces,

Remq. Romanam, Latinamq. felix.

Alium in lustrum, meliusq. semper

Provoget ævum.

Ad quem locum interpretes Lustrum improprie pro sæculo sumi scripserunt. Ego vero Horatium proprie locutum censco, & de quinquennio proximo futuro, non autem de centesimo anno sollicitum fuisse.

Nā singulis lustris, idest quinquenijs vota pro Reipublicæ incolumitate concipiebantur. Qua de re sic Suetonius in Augusto.

gusto: Mors quoque eius, de qua debine dicam, divinitasq. post mortem, evidentissimis ostentis præcognita est. Cum lustrum in campo Martio magna populi frequentia conderet, Aquila eum sapiens circumvolavit: transgressaq. in vicinam aciem super nomen Agrippæ, ad primam litteram sedit. quo animadverso, vota, quæ in proximum lustrum, suscipi mos est, collegam suum Tiberium nuncupare iussit. Nam se, quamquam conscriptis, paratisque iam tabulis, negavit suscepturum, quæ non esset soluturus. Hæc Suetonius. Huc accedit, quod, ut tradit Dio, eo ipso anno sæculari, qui erat urbis conditæ DCCXXXVI. finito decennio, in quinquennium Reipublicæ constituendæ potestatem accepit Augustus: cui eadem mox in alterum quinquennium decreta est: ac rursus in decennium. quo more vñ sunt in Republica administranda, qui secuti sunt, Imperatores. Quare in veteribus monumentis Vota Quinquennalia, Decennalia, & Vicennalia, & Tricennalia leguntur, quæ primo, secundo, & tertio decennio imperij soluebantur. Est in hortis Farnesianis Palatinis marmor, cum vicimis, & inscriptione:

CAESARVM
DECENNALIA
FELICITER

Et in Arcu Imp. Constantini:

VOTIS. X VOTIS. XX

VERSUS. OBELISCI. CONSTANTINIANI

ALIQVOT. LOCIS. ILLUSTRATI

Metallum pro marmoris fodinis.

IN basi Obelisci, quem e Circo Maximo effossum ante Basilicam Lateranam Sixtus V. Pontifex Maximus statuit, complures erant insculpti versus, quibus Imperatoris Constantij donum significabatur. Eos versus a nobis descriptos,

pros, cum erueretur basis, nostris libris inferendos, ac posteris transmittendos curauimus; quando ea basis confracta in alios vsus concessit.

*Patris. opus. minusque. suum. tibi. Roma. dicant
Augustus. toto. Constantius. Orbe. recepto
Et. quod. nulla. tullit. tellus. nec. viderat. aetas
Condidit. vr. claris. exaequet. dona. triumphis
Hoc. decus. ornatum. genitor. cognominis. vrbis
Esse. volens. caesa. Thebis. de. rupe. venellit
Sed. grauior. Diuum. tangebat. cura. vehendi
Quod. nullo. ingenio. nisiq. manuq. moueri
Causas. molem. discurrens. fama. moneret
At. dominus. mundi. Constantius. omnia. fretus
Cedere. virtuti. terris. incedere. iussit
Hanc. partem. exiguum. montis. ponsque. tumanti
Credidit. &. placido. uelox. est. uelox. Euro.
Litus. ad. Hesperium. populo. mirante. carinam
Interea. Romam. taetro. uastante. tyranno
Augusti. iacuit. donum. studiumq. locandi
Non. fastu. spretu. sed. quod. non. crederet. ullus
Tantae. molis. opus. superas. consurgere. in. auras
Hunc. ueluti. rursus. rufis. auulsa. metallis
Emicuit. pulsatq. polos. haec. gloria. dudum
Auctori. seruata. suo. cum. caede. tyranni
Redditur. atque. aditu. Romae. uirtute. reperto
Victor. auans. Vrbiq. locat. sublime. trophaeum
Principis. &. munus. condignis. usque. triumphis.*

Cognominis vrbis. Constantinopolim significat. Cognominis autem, id est, eiusdem nominis. Vt apud Plautum: *Quid agunt duae germanae meretrices cognomines.* vocabantur enim Bacchides. Eiusdem vrò nominis Constantinopolim accipio, non quod Constantini nomen, sed quod Urbis Romae nomen referret. Nam Constantinopolis Noua Roma dicta est. Duae igitur Vrbes erant cognomines, id est eiusdem nominis. Ad vitandam vero ambiguitatem, adde-

addebatur alteri, noua Roma: alteri, Vetus, Senior, Antiqua Roma. Senioris, & Nouæ mentio est in secunda cognitione Sancti Chalcedonenſis Concilij, his verbis: *Conueniente vero, & sancto Concilio, & uniuerſali Concilio ſecundum ſacram Sanctionem in Chalcedonenſi ciuitate congregato, ideſt Paſchaſino, & Lucentio Reuerendiſſimis Epiſcopis, & Bonifacio Reuerendiſſimo Preſbytero, agentibus vices Sanctiſſimi, & Deo amatiſſimi Archiepiſcopi Senioris Roma ſancti Leonis, & Anatolio ſanctiſſimo Archiepiſcopo magni nominis Conſtantinopolitana ciuitatis Noua Roma.* Et libro xi. C. de Priuilegiis Vrbis Conſtantinop. *Vrbs inquit Conſtantinopolitana non ſolum iuris Italici, ſed etiam ipſius Roma veteris prerogatiua latetur.* Et intra, C. de operib. pub. *Intra urbem Romam Veterem & Nouam nullus iudicum nouum opus informet.*

In verſu autem, *Interea Romam T A RO*, cum duæ litteræ fracto marmore deſiderarentur, fuerunt inducæ PO, a viro non indocto, vulgatumq. impreſſis verſibus TAPO-RO, vt Tyrannicognomen eſſet. quod Fuluius Urfino viro litterarum cognitione præſtantiffimo, non ſatisfecit. itaq. loco illarum repositæ ſunt ab eo hæ duæ E, T, factumque TAETRO, quo nihil aptius fieri potuit. Tantum enim abeſt, vt publicis priuatifq. monumentis Perduellium, damnatorumq. nomina mandarentur, vt inde abraderentur. Quod ſi victoria de hoſtibus a Senatu iudicatis eſſet incidenda, ſine nomine hoſtis oppreſſi conſcribebatur. Exprimebatur tamen verbis communibus Tyranni, & Tyrannidis factio oppreſſa, & extincta, adiecto etiam nomine ad Tyrannidem, Tyrannumq. deſtandum donec, vt hoc loco factum eſt: *T AETRO Tyranno*. Eſt in hortis Farnelianis Palatinis eiufdem temporis baſis, quæ huc pertinet:

RESTITVTORI. VRBIS. ROMAE. ADQVE. ORBIS
ET. EXTINCTORI. PESTIFERAE. TYRANNIDIS
D.N.

D N. FL. CONSTANTIO. VICTORI. AC. TRIVMFATORI
 S E M P E R . A V G V S T O
 NERATIVS. CEREALIS. V. C. PRAEFECTVS. VRBI
 VICE. SACRA. IVDICANS. D. N. M. QVE. EIVS

Et in Arcu Imperatoris Constantini:

IMP. CAES. FL. CONSTANTINO. MAXIMO
 P. F. A V G V S T O . S . P . Q . R
 QVOD. INSTINCTV. DIVINITATIS. MENTIS
 MAGNITVDINE. CVM. EXERCITV. SVO
 TAM. DE. TYRANNO. QVAM. DE. OMNI. EIVS
 FACTIONE. VNO. TEMPORE. IVSTIS
 R E M P V B L I C A M . V L T V S . E S T . A R M I S
 A R C V M . T R I V M P H I S . I N S I G N E M . D I C A V I T
 L I B E R A T O R I . V R B I S F V N D A T O R I . Q V I E T I S
 V O T I S . X V O T I S X X

Illud quoque notandum est , quod sic inibi legitur:

— rufis anula metallis.

Metalla esse hoc loco marmoris sedinas apparet . quo
 sensu apud Lucanum accipiuntur libro quarto:

Exerabitur, duris silicem lassata metallis.

Idem libro sexto:

Ingentes cantes, anulaq. saxa metallis.

Papinius iteq. Statius libro Siluarum primo, de balneo
 Etrusci:

G

Sola

Sola nitet flauis Nomadum decisa metallis.

Idem libro quarto, ad Marcellum:

An ne metallifera repetit iam moenia Luna.

Titulus etiam est libro x r. C. de metallariis, & metallis: ubi in prioribus legibus de metallico canone cautum est. In l. autem, *Cuncti, Metallum, saxorum venam* interpretantur Imperatores Gratianus, Valens, & Theodosius, his verbis: *Cuncti, qui per priuatorum loca saxorum venam laboriosis effossionibus persequuntur, decimas fisco, decimas etiam domino representent, cetero modo proprijs suis desiderijs vindicando.*

P R A E T O R T U T E L A R I S.

Iustinianus, dandi tutores ius Penes Praetorem fuisse, ex Constitutionibus, id est ex Imperatorum placitis, scriptum reliquit, Instic. de Atiliano tutore, §. Sed ex his. Hunc autem Praetorem Tutelarem vocatum, & a M. Aurelio factum, scribit Iulius Capitolinus: *Praetorem inquit tutelarem primus, fecit, cum antea tutores a Consulibus poscerentur, ut diligentius de tutoribus tractaretur.* Hæc Capitolinus. Quod autem ad Consules id spectasse dicit, sic Suetonius in Claudio: *Sanxit, ut pupillis extra ordinem tutores a Consulibus darentur.*

Cæterum ad Praetorem Tutelæ cognitio, & Tutorum datio pertinebat. id quod ex l. 1. C. de Tutoribus, vel curat. illustr. cognoscitur. & ex l. 2. C. Quando Mulier tutelæ officio fungatur his verbis: *Accito Praetore, qui impertiendis tutoribus praesidet.* De Praetore Tutelari in antiquis inscriptionibus mentio est:

Roma,

Prator. Tutel.

51

Roma, ad Columnam Antonini:

POPVLONI

L. ARADIO. VAL. PROCVLO

A V G V R I

PONTIFICI. MAIORI

QVINDECIMVIRO. SACRIS. FACIENDIS

PONTIFICI. FLAVIALI

PRAETORI. TUTELARI

LEGATO. PROPRAETORE. PROVINCIAE. NUMIDIAE

PERAEQVATORI. CENSUS. PROVINCIAE. GALLICIAE

PRAESIDI. PROVINCIAE. EUROPAE. ET. THRACIAE

CONSVLARI. PROVINCIAE. SICILIAE

COMITI. ORDINIS. SECUNDI

COMITI. ORDINIS. PRIMI

PROCONSVLI. PROVINCIAE. AFRICAE. VICE

SACRA. IUDICANTI. EIDEMQ. IUDICIO. SACRO

PER. PROVINCIAS. CONSVLAREM. ET

NUMIDIAM. BYZACIVM. AC. TRIPOLIM

ITEMQ. MAURETANIAM. SITIFENSEM. ET

CAESARIENSEM

PERFVNCTO. OFFICIO. PRAEFECTVRÆ. PRAETORIO

COMITI. ITERVM. ORDINIS. PRIMI. INTRA

G 2

PALA-

PALATIVM

PRAEFECTO. VRBI. VICE. SACRA. ITERVM
IUDICANTI

CONSVLI. ORDINARIO

HVIC. CORPVS. SVARIORVM. ET. CON
FECTVRARIORVMAVCTORIBVS. PATRONIS. EX. AFFECTV. EIDEM
IVRE. DEBITOSTATVAM. PATRONO. DIGNO. PONENDAM
CENSUIT*Ad Forum Traiani:*

AVCHENII

AMICIO: AVCHENIO. BASSO. V. C. QVÆ
STORI. CANDIDATOVNO. EODEMQVE. TEMPORE. PRAETORI
TVTELARI. PROCONSVLICAMPANIAE. PRAEFECTO. VRBI. TRINI
MAGISTRATVSINSIGNIA. FACVNDIAE. ET. NATALIVM. SPE
CIOSA. LVCE. VIRTVTIS. ORNANTI. &

AVRELI. PRVDENTI
LOCVS. EMENDATVS.**L** Atinus Viterbiensis, qui summo bonorum dolore pro-
ximè decessit, vir venerandæ formæ & doctrinæ prope
singula

singularis semper est habitus. Is cum esset fere octogenarius & per ætatem, neque domo, neq. lectulo commouere se posset, frequentes ad illum Viri bene docti confluabant: erat enim prope Ciuitatis Oraculum. Admiratione dignum videbatur, quod in summa senectute oculis caligantibus, effecto corpore, vigeat tamen in illo animus, mens, memoria, multa acute disputabat, aliena scripta iudicabat, veterum libros corrigebat, & apposite restituebat. Nihil mihi admirabilius visum est, quam quod omnes fugisset, ac fefellisset in Prudentio, id ipsum post omnium librorum editiones, vidisse atque egregie emendasse. Sic enim legitur in præfatione libri primi aduersus Symmachum:

*Spes insueta subit serpere flexibus,
Et vibrare sagax eloquij caput:
Sed dextra impaciens vulneris, irritos
Oris rhetorici depulit halitus,
Effusum ingenij virus inaniter
Summa Christicolis in cute substitit.*

Nemo locum de mendo suspectum habuit. Latinus hoc subodoratus est. & vnus litteræ secundæ vocalis transpositione in verbo S P E S, nullo ibi plane sensu, locum illustrauit, hoc modo, S E P S. loquitur enim Prudentius de Serpente metaphoricis. Serpentis autem genus Seps, non Spes. Spei certe neque flexus corporis, neque capitis vibratio est. Seps autem mire in hunc locum serpit. Lucanus libro nono de hoc Serpente sic:

Offaq. dissoluens cum corpore tabificus Seps.

Et Ausonius:

An Libya ferale malum, sit Romula vox Seps.

Huiusmodi mendum in libros typis excusos e manuscriptis emanauit. est enim in Bibliotheca Vaticana Prudentij miræ antiquitatis liber, quem Federicus Rainaldus, harum rerum, quam diu vixit, diligens indagator, emptum in Bibliotheca collocauit. Spes, tamen in eo legitur, mendose omnino.

ENNI.

E N N I. V E R S V S

APVD. A. GELLIUM

E X P L I C A T I

Frustrari, & Frustra esse, quid.

M. Antonius Muretus laudatus.

Magna mihi familiaritas, & consuetudo cum M. Antonio Mureto fuit; multumq. hominis doctissimi utebar eruditione. Nam, præterquam quod publice profitentem summa cum ingenij, doctrinæ, & eloquentiæ gloria in Romana Academiâ quædam fere audiebam, antelucanis quoque horis domi in Civile priuatim docenti operam dæbam. Quare multa, quæ præclare dicta essent, raptim excipiebam. Eius generis est, Q. E N N I versuum, qui apud A. Gellium sunt, explicatio. is enim libro XVII. Cap. 2. sic scriptum reliquit. Enarratio horum versuum, qui sunt in Satyris Q. E N N I vno multifariam verbo concinniter implicati, quorum exemplum hoc est:

*Nam, qui lepide postulat alterum frustrari,**Quem frustratur, frustra eum dicit, frustra esse:**Nam, qui sese frustrari, quem frustra sentit,**Qui frustratur; is frustra est: si non ille est frustra.*

Sic explicabat Muretus: Qui vult alium lepide fallere, dicere non debet errare, ac falli, eum, quem ipse fallere cogitat. Nam, ubi quis sentit frustra alium operam dare, ut se fallat, tum, nisi is, cui dolus tenditur, fallitur, is ipse frustra est, qui eum frustrari volebat. Frustrari, est fallere; Frustra esse, falli, ac decipi.

MOR-

M O R T A L E S ⁵⁵ INVOCARI. A. POETIS

non esse insolens, aut nouum.

CArmen, quod nuper quattuor Cardinalibus a Clemente VIII. Pontifice optimo Maximo coopratu gratulabundus conscripsi, viro doctissimo legendum dederam, vt, si qua imprudenti mihi excidissent, libere admoneret. Quare candidi iudicis officio functus nonnulla adnotauit, quæ de eius sententia libenter correxi. Vnum mihi persuadere non potuit, Inuocationem esse commutandam, quod Dij, non homines inuocari solent. Respondi enim, habere me locupletes auctores, quorum exemplo id fecissent. Nouum hoc ille plane sibi videri, dicebat; qui memoria non teneret mortalium inuocationes. Facurus igitur operæ pretium mihi videor, si scribentibus æque, ac iudicantibus rem gratam faciam, omnemq. ambiguitatem, ac scrupulum eximam; prolatiq. in medium testimonijs, non esse hoc nouum, atque insolens, sed a bonis Poetis frequenter usurpatum, doceam. Papinius Statius Gallicum, de quo libro Silvarum primo scribit, his versibus inuocat:

*Ast ego nec Phœbum (quamquam vniuersa fœda sine illo
Plestra) nec Aoniæ deïniæ cum Pallade diuæ,
Aut mitem Toga, Dirce sue hortabor alumnus.
Ipse veni, viresq. nouas, animumq. minifera,
Qui caneris.*

Sed Statius Quidium imitatus est, quod facile cognoscet, qui vtriusq. locos conferet. Quidius sane Germanicum Faustorum initio inuocat, his versibus:

*Excipe pacato, Caesar Germanice, vultu
Hoc opus. Et timida dirige nauis iter.
Officioque, leuem non auersatus honorem,*

Huic

Huic tibi deuoto , numine dexter ades.

Et infra:

Annus conanti per laudes ire tuorum,

Deq. meo pauidos excute corde metus.

Da mihi tibi placidum: dederis in carmina vires:

Ingenium vultu statq. ceditq. tuo.

Vterque vero Vergilium auctorem habuit, vnde mortales inuocandi rationem hanc didicerunt. is enim, Eclog. 1 ix.

Tu mihi, seu magni superas iam saxa Timau.

Mortalem sine controuersia inuocat.

Et libro Georgicor. secundo ad Macenatem orationem conuertit, his versibus.

Tuq. ades, inceptumq. una decurre laborem,

O decus, o fama merito pars maxima nostra

Macenas, pelagoq. volans da vela patenti.

Augustum quoque idem inuocauit, virum nondum immortalitate donatum, nondum Diuum, Georg. primo:

Tuq. adeo, quem mox, qua sint habitura deorum

Concilia, incertum est, Vrbis nec inuisere Caesar,

Terrarumq. velis curam, & te maximus orbis

Auctorem frugum, tempestatumq. potentem

Accipias, eiciens materna tempora myrto:

An deus immensi venias maris, ac tua nantae

Numina solaciant; tibi seruiat vltima Thule;

Tuq. sibi generum Thetis emat omnibus vudis;

An ne nouum tardissidus te mensibus addas;

Qua locus Erigonen inter, Chelaq. sequentes

Panditur; ipse tibi iam brachia contrahit ardens

Scorpius, & cali iusta plus parte relinquit.

Quidquid eris, (nam te nec sperent Tartara regem),

Nec tibi regnandi veniat iam dira cupido,

Quamuis Elysios miretur Gracia campos;

Nec repetita sequi curet Proserpina matrem)

Da facilem cursum, atque audacib. annue captis,

Ignarosq. via, mecum miseratus agrestes

Ingre-

Ingrederere, & votis iam nunc assuesce vocari.

Quem locum omnes fere qui secuti sunt Poëtae imitandum sibi proposuerunt. Lucanus Neronem inuocat:

—te, cum statione peracta

*Astra petes serus, praelati regia celi
Excipiat gaudens polo; seu sceptrum tenere,
Seu te flammiferos Phœbi transcendere currus,
Telluremque nihil mutato sole timentem
Igne vago lustrare iuuat: tibi numine ab omni
Cedetur: iurisque tuo natura relinquet,
Quis Deus esse velis; ubi regnum ponere mundi.
Sed neque in Arctoo sedem tibi legeris orbe:
Nec polus aduersi calidus qua vergitur Austri,
Vnde tuam videas obliquo sidere Romam.
Actiberis immensi partem si presseris unam,
Sentiet axis onus librati pondera cali
Orbe tene medio: pars aetheris illa sereni.
Tota vacet, nullaeque obstant a Caesare nubes.
Tunc genus humanum positum sibi consulat armis,
Inque vicem gens omnis amet: pax missa per orbem
Ferreâ belligeri compefcat limina Iani:
Sed mihi iam numen: nec, si te pectore vates
Accipiam, Cyrrha velim secreta mouentem
Solicitare Deum, Bacchumque auertere Nyssa.
Tu satis ad vires Romana in carmina dandas.*

Manilius Augustum:

*Nunc mihi tu, Caesar, patria princepsque, paterque,
Qui Regis Augustis parentem legibus Orbem,
Concessumque patri mundum Deus ipse mereris,
Das animum, viresque facis ad tanta canendum.*

Valerius Flacus Vespasianum:

—Tuque o, pelagi cui maior aperti
Fama, Chaledonius postquam tuacarbasia vexit
Oceanus, Phrygios prius indignatus Iulos,
Eripe me populis, & habenti nubila terra
Sancte Pater, veterumque sane veneranda canenti
Falsa virum, versam proles tua pandit Idumen.

H

Namque.

Namq. potest, Solymo migrantem pulvere fratres,
 Spargentemq. faces, & in omni turre furem.
 Illi cibum usq. danti, delubraq. gorti
 Instituet, cum iam genitor lucebis ab omni
 Parte poli, neque enim in Tyrias Cyprosura carinas
 Certior, aut Graiis Ethioe ferenda magister
 Seu tu signa dabis, seu te dux Cracia, mittere
 Et Sidan, Nilusq. rates, nunc nostra serenus
 Orsa iuues, hae ut latias vox impleat urbes.

Papinius Staius Domitianum, in Thebaides

— tuq. o Curia deus addite fama,
 Quem noua maturi subueniens exorsa parentis
 Aeternum sibi Roma cupit. Elect arator omnia
 Limes agat stellas, & te plage lucida coli
 Pleiadum, Boreaeq. & blitici sublimis caetera
 Sollicitet, licet igni primum frenator equorum
 Ipse tuis alter radiantem arminibus arcum
 Imprimat, aut magnos edat tibi Iuppiter arma
 Parte poli, omnesq. hominum conuicias habent
 Pandant, & dracaeq. puluis, & sidera donec
 Tempuserit, cum laetigato in fentiar aratro
 Facta canam.

Et in Achilleides

At tu, quem longe praestans super Italia virtus,
 Graiaque, cui geminae florent vatumq. ducentq.
 Certatim laurus, (olim dolet altera vinct)
 Da veniam, ac tropaeum pascere hoc subare parumpet
 Pulvere, te longo, nec dum fidente paratu
 Molimur, magnumq. tibi praeludat Achilles.

59

H O R A T I I . E T

V A L E R I . F L A C C I

L O C I . C O L L A T I .

Barbaras gentes Coraslos non lauro, tubaue, aut tym-
pano, in conflictu vfos esse ad animos militum inci-
tandos, sed fortium virorum laudibus, lib. vi. commemorat
Valerius Flaccus, his versibus:

Proelia nec rauco curant incendere cornu,

Indigenas sed rite duces, & prisca suorum

Facta canunt, veterumq. viris hortamina laudes.

Quod & multo ante, Horatius ad Pisones de Arte Poe-
tica scripsit a Tyraneo tale quid factuma

Tyrannusq. aures animas in Martia bella

Herskens accendit

O V I D I I . L O C I

E X . E P I S T O L A . P E N E L O P E S

V I N D I C A T I

Julius Caesar Scaliger reprehensus.

Iulius Caesar Scaliger in Hypocritico: Illud apud Ovi-
dium ex epistola Penelopes reprehendit:

Illi vifla fuis Troica fata canunt.

Non erant inquit vifla fata. Vnde Troianum fatum vi-
cit. vicit enim Troianorum nota, quia in fatis erat Troiam
capi. Nullo negotio Scaligeri argumentum diffolui, & Ovi-
dium defendi poffe, existimamus: Ovidius fiquidem parti-
cularia, vnde dicam, Troianorum fata, feu oracula, &

Seruius placet ad illud Verg.

— *fracti bello, fatiq. repulsi*

Ductores Danaum.

intellexit Palladium, Troilum & Laomedontis sepulcrum, Scaliger vero ad generale videlicet Troianorum fatum respexit. Fuisse autem plura fata, eademq. superata a Græcis, ut recte ab Ouidio dictum est, Plautus in Bachidibus auctor est:

Illo tria fuisse audiui fata, quæ illi exitio forent:

Signum ex arce si perisset, alterum etiam est Troili mors.

Tertium cum porta Scæ ac limen superum scinderetur.

Ibidem Scaliger ex eadem epistola Namque tollendum pronuntiat ex eo versu:

Omnia namque tuo senior te querere misso

Retulerat nato Nestor, at ille mihi.

Neque inquit Scaliger hic ulla causa reddenda est. igitur. illud Namq. dispungendum est. non enim relatio Telemachi efficiebat, ut Græci proelia pingerent uxoribus Immo, inquam, ex Telemacho Penelope cognouit, quæ a Græcis in Patriam reuersis de bello Troiano coniugibus suis narrarentur. quod Telemachus, apud Nestorem dum esset, percepit. Neminem Ithacam rediisse, verisimile est, cum Ithacenses Ducem suum sequi oporteret. Durum quoque ibidem esse scribit, quod legitur:

Murus, quod fuit ante solum.

Murus enim inquit numquam fuit solum, Ego non fuisse adeo ineptum Ouidium arbitror, ut hoc excogitaret. Illud sane affirmo, aliter ordinandas esse voces, atque Scaliger accepit.

Sed mihi quid prodest vestris disiecta lacertis.

Ilios? & murus quod fuit ante solum?

Quid mihi prodest Ilios disiecta, & solum, quod ante fuit murus? Estq. repetitio Poetis per familiaris. Hæc autem sententia est: Urbem Troiam disiectam, & dirutam, ac so-

lo æquatam, nihilo magis vilem, quam cum staret Pene-
lope videri, cui post Urbis Troianæ excidium marito caren-
dum esset.

VERGILI. ET. LIVI LOCI. COLLATI

De Etruscorum imperio.

E Truscos in duodecim partes distributos late a supero ad in-
ferum mare imperio Italiam tenuisse, Liuius libro quinto
scriptum reliquit. Eius hæc sunt verba: *Tuscorum ante Romanum
Imperium late terra mariq. opes patiuer. mari supero inferoque, qui-
bus Italia insula modocingitur, quantum potuerint, nomina sunt ar-
gumento, quod alterum Tuscum, communi vocabulo gentis, alterum
Hadriaticum mare, ab Hadria, Tuscorum Colonia, vocauer. Italica
gentes. Græci eadem Tyrrhenum, atque Hadriaticum vocant. Ii in-
vtrumque mare vergentes, incolere vrbibus duodecis terras, prius cis
Apenninum, ad inferum mare; postea trans Apenninum, totidem,
quot capita originiserant, coloniis missis. que trans Padum omnia lo-
ca, excepto Penetorum angulo, qui sinum circumcolunt maris, usque
ad Alpes tenuere.* Hæc Liuius. Nemo igitur miretur, cum apud
Vergilium de Mantuæ opibus legat, quæ Tuscorum caput esset,
Aca. lib. x.

Mantua diues auis, sed non genus omnibus vnam.

Gens illi triplex, populi sub gente quærent.

Ipsa caput populis; Tuscorum sanguine vires.

EVLVI

FVLVI. VR SINI ET IOSEPHI. SCALIGERI OPERA

in Fello explendo.

Festi Pompei semiuſtos libros egregie Fuluius Vrſinus expleuit. Eandem prouinciam. Iosephus Scaliger natus, multa feliciter affecutus eſt. In diſtione Mutini felicior Vrſinus, nam quæ in libro exſeo deſiderantur, literarum, ſpatia & intervalla adamuſſim diſmenſus, appoſiter ſtituit: & cum Scaliger *Extra Urbem*, *ad ſculam* feciſſet, Vrſinus *dextra via iuxta diuerſiculum via* reſpoſuit. Eius coniecturam poſtea confirmavit verus Inſcriptio, quæ nunc apud illum eſt:

VIA. QVAE. DVCIT
PER. AGRVM
NONIANVM
A. M. XX. DEVERTIC
SINISTROSV
PER. COMPITVM
SECVS. PISCINAM
IN. FVNDV
DECIMIANO
THALAMIANO
IVNCTIS. DEBETVR
IT. A. VTI. HODIE
IN. VSO. EST

Penultimi verſus principes Syllabæ punctis diſtinctæ apte exponi poſſunt. *Iter Actus*, vt eſt in l. inter actum, & iter, de ſer. ruſt. præd. *Inter actum & iter* inquit Modesti-
nus *non nulla eſt differentia. Iter eſt enim, quo quis pedes, vel equos
compeſcit pæſt; Actus vero, ubi, & armenta trajicere, &
vehiculum ducere liceat.*

Poſſet

Posset etiam coninde quis interpretari primam illam vocalem, A, *Aditus*, *Ambitus*, si de quopiam aedificio ageretur: ut in subiecta inscriptione discrete expressum est apud Delphinios:

H V I C

MONIMENTO ITER
ADITVS. AMBITVS. DEBETVR
EX SENTENTIA. EROTIS. AVG. I.
IUDICIS. A. VIA. CAMPANA.
PVBLICA. DEXTORSVM. INTER
MACERIEM. CALAMIANAM
ET INSVLAM. EVCARPIANAM
..ER. LATITVDINEM. PEDES. DVOS
..SEMIS. VSQVE. AD. HOC
MONVMENTVM. ET. HINC
PER. CIRCVITVM. TOTIVS
MONVMENTI. VSQVE. IN. VIA
QVAE DVCT. IN AGRO. ITEM
ADEM. MONVMENTI. ITER
ADITVS. DEBETVR. HINC
SECVNDVM. MONVMENT
VM. ABINITE. TYCHES. ET
INDE. SECVNDVM. MACERIEM
EVCARPIANAM. IN. QVA. CELLAR
SVNT. INQVA. RECQVSQVE. AD
..AM. PVBLICAM. CAMPANAM

VNDE. QVIS. SIT
NOMINANDVS.

EX parentibus liberos, non autem ex liberis parentes ostendendos esse, errare q. eos, qui pueri, aut etiam infantis Patrem, Auum, aut Proauum scribunt, ignorat ne-
mo,

mo, qui in bonis auctoribus versatus sit. clarius enim, illustriusque parentum nomen, quam liberorum esse consuevit, nisi filius ad eam propria virtute gloriam peruenerit, ut maioribus suis faciem prætulisse videatur. id quod M. Cato, qui se Uticæ interemit, usu venit. qua de re diserte a M. Tullio Cicerone libro de Officiis tertio scriptum est. *M. inquit Cato sententiam dixit, huius nostri Catonis Pater. ut enim ceteri ex patribus, sic hic, qui illud lumen progeniuit, ex filio est nominandus.* Hæc ille Præterea naturæ ordo postulat, ut, vnde quis ortus sit, non ignoretur, ac prior sit pater, quam filius. Quam scribendi consuetudinem Romani vel in primis secuti sunt, ut est videre in veteribus monumentis. in Tabulis Capitolinis:

M. VALERIVS. M. F. VOLVSI. N. CINCINNAT
P. SESTIVS. Q. F. VIBI. N. CAPITO
AP. CLAVDIVS. AP. F. M. N. CRASSIN

Et apud Fulvium Ursinum lapis est perantiquus valde, antiquis litteris notatus, qui nuper inuentus, & effossus est extra portam Capenam:

M A R T E I
M. CLAVDIVS. M. F.
CONSOL. D E D I T

LVCA

L V C A N I

ALIQVOT. LOCI

DEFENSI

Aduersus Iulium Cæsarem Scaligerum.

NImius mihi videtur in poetis exagitandis Iulius Cæsar Scaliger, in Hypercritico. Lucanum in primis notat, quod Poema de bello Ciuili Pharsaliam appellarit. plura enim bella, & pluribus in locis a Cæsare cum Pompeio, Pompeianisq. gesta ante, & post Magninecem prosequitur, Corfiniense, Brundisium, Marfiliense, Dyrrhachinum, Hispanicum, Africum, Alexandrinum. Ego indignum esse Lucanum censeo, vt contra veterum sententiam a quoquâ accusetur Pharsalicamq. optima ratione inscriptâ puto eo quod bello de Pompeianis partibus, deq. vniuersa optimatum causa actum sit. quod & Cic. testatur, qui, victo apud Aemathiam Pompeio, neque reliquias belli, neq. spem sequi voluit inanem, cetera siquidem bella ad hoc vnum proelium, tamquam ad caput, referenda sunt. Quare sic ipse Lucanus exorsus est:

*Bella per Aemathios plusquam ciuilia campos,
Iusq. datum sceleri canimus.*

Ac sane Papini Stati iudicium, doctissimi poetae, ceteris prætulerim. is de ingenio, carminibusq. Lucani libro Siluarum secundo multa honorificentissime scripsit, quæ ad hanc rem pertinent:

*Mox coepta generosior iuuenta
Albos ossibus Italis Philippos,
Et Pharsalica bella detonabis,
Et fulmen ducis inter arma diui,
Libertate grauem pia Catonem,*

I

Et

*Et gratam popularitate Magnum
Tu Pelusiacus celus Canopi
Dessebis pius, & Pharo cruenta
Pompeo dabis altius sepulcrum.*

In Lucano item damnat Scaliger dicendi genus, quo usus est lib. ix.

*Quid prodest miseri Basiliscus cuspide Murri
Transactus?*

Latine inquit Scaliger dicemus, *Quid prodest Basiliscum transactum cuspide fuisse?* Ego, num Latine sit dictum, non quaero. Utinam tam Latine sciremus, quam Lucani servus. Illud certe dico, eadem orationis forma Quidium usum esse in Penelopes epistola

*Sed mihi quid prodest vestris disiecta lacertis
Ilios? Reliqua per otium persequemur.*

R E C O N D I T A N O M I N V M . E T V E R B O R V M per numeros Figura.

Figuram per numeros fieri, nemo est paulo in litteris exercitatus, qui non sciat, cum dictioni, quae numeri unitatis sit, verbum numeri multitudinis adiungitur; ut, Turbaruunt; Pars in frustra secant. Virg. Aen. lib. vi.

*Pars calidos latites, & abena undantia flammis
Expediunt.* Illud autem non cuius obvium est, ut ad idem nomen collectivum numeri singularis, duo referantur verba, alterum singulare, alterum plurale. Exempli ex Vergilio petenda. lib. Aeneid. i.

Ac, veluti Magno in populo cum sepe coartata est

Sed.

*Sedulo, facitq. animis ignobile vulgus;
Iamq. faces; & saxa volant; furor arma ministrat;
Tum pietati gravena, ac meritis si forte vitum quem
Conspexere, silent, arreptisq. auribus adstant.
Vides primum, dici Ignobile, vulgus facit, deinde, Con-
spexere, Silent, Adstant. Eadem quoque figura vius est
in secundo Arneidos:*

*Pars supetianupta donum exitiale Minerva,
Et mollem mirantur Equi.*

Et paulo infra, sunt, qui eandem figuram retinendam,
esse contendunt:

*Vndiq. visendi studio Troiana iuventus
Circumfusa ruit; certantq. illudere capto.*

LVNAE. SILENTIVM

VERGILIUS. ET. STATIVS.

COLLATI

QUæ sint Lunæ silentia, facilius ex Papinio Statio, Poe-
ta Vergili studiosissimo, discēs, quam ex Grammati-
cis. is enim lib. Thebaidos secundo, de Mercurio, Laum
Regem ab inferis reducente, sic inquit:

*Hac & tunc fusca volucer Deus obscurus umbra
Exsilit ad superos, infernaq. nubila vultu
Discutit, & vniis asflatibus ora leuatur.
Inde per Arcturum, mediaq. silentia Luna
Arua super, populoq. meat sapor obuius illi.
Noctis agebat equos.*

Vergilius lib. Aeneidos secundo:

*Et iam Argiua phalanx instructis vniuersibat
A Tenedo, tacita per amica silentia Luna.*

V E R G I L I . E T V A L E R I . F L A C C I L O C I . C O L L A T I

Ingeniose a Vergilio dictum Quinsilianus affirmat , *De-
missum lapsi per funem*, Aen. lib. 2. cum Equi lignei al-
titudinem exponere voluisset.

Valerius autem Flaccus, ad ostendendam arboris proceri-
tatem, alia ratione vsus admirabile ingenium suum decla-
rauit, lib. vi.

Densior haud vsquam, nec celsiore extulit vllas

Silua trabes, fesseq. prius rediere sagitta,

Arboris ad summum quam peruenere cacumen.

Sed & Vergilium imitatus videtur, qui Georgicor. se-
cundo sic inquit:

— *vbi aëra vincere summum*

Arboris haud vlla iactū potnere sagitta,

Et gens illa quidem sumptis non tarda pharetris.

V I D V A R E

A D . M A R E S . Q V O Q .
R E F E R E N D V M

Seruius reprehensus.

Vergilius, & Silius collati.

Seruius ad illud Vergili lib. Aeneidos i ix.

— *tam multis viduasset ciuibus vrbes.* proprie Vidua-
re ad Vrbes relatum, quæ generis sunt feminini, scripsit;
Horatium vero abusiue, & satis incongrue, genere mas-
culino posuisse, libro primo Carminum:

— *viduus pharetra*

Risit Apollo.

Ser-

Seruium, Sili Italici, viri grauiſſimi, & in arte dicendi exercitatiffimi, auctoritas refellit. is lib. 2. ad genus masculinum Viduandi verbum retulit:

At viduus teli, frustrato proditus ictu.

Viduus, translate, pro exſuto accipitur.

CAPVT. MVNDI

R O M A

Loci Poetarum collati.

Romam Orbis caput dictam, in Claudii Rutili Numaniani adnotationibus nostris multis auctoribus probauimus:

Qui domina arces, & caput orbis habet.

Eo etiam speciat, quod apud Ouid. lib. v. Fastorum inter legendum, vt sit notauimus:

Hic, ubi nunc Roma est, orbis caput, arbor, & herba,

Et pauca pecudes, & casa rara fuit.

Et Metam xv.

Iamq. caput rerum Romanam intrauerat orbem.

HORATI. ET. OVIDI

LOCVS. COLLATVS

Quæ de Mercuri laudibus Horatius scripsit Ode x. lib. i. eadem fere Ouidius vsurpauit. lib. Fastorum v. Eodem quoque dicendi genere vterque vsus est. Sic

Horatius:

— *superis Deorum*

Gratus, & imis.

Ouidius autem:

Pacis

Pactis, & armorum superis, imisq. deorum
 Arbitrè, alato qui pede capis uer,
 Laete lyrae pulsu, nitida quoq. laete palaestra,
 Quo didicit suble lingua docente loqui.

— H O R A T I . E T — C L A V D I A N I — L O C I . C O L L A T I

Claudianus in vi. Honorij Consulatum ostendit, se non ingenij solum viribus excitatum, sed optimor. quoq. Poetarum lectione assidua, ad Poeticum decus, & gloriam peruenisse. Nam ita Horati ornamenta vniuersa, quae de naue quassa, & naufraga congesta sunt Ode xiv. lib. I. in suam transtulit, vt nihil aptius, elegantiusve fieri possit videatur.

— qualis piratica puppis,
 Quae cunctis infensa fretis, scelerumq. referta
 Diuitijs, multasq. diu popalata carinas,
 Incidit in magnam, bellatricemq. triremem,
 Dum praedam de more parat, viduasq. caecis
 Remigibus seisis velorum debilis alis,
 Orba gubernaculis, antennis saucia fractis,
 Ludibrium pelagi vento iactatur, & vnda,
 Vastato tandem poenas luitura profundo.

Horatius sic.

O Navis, referent in mare te noni
 Fluxus, o quid agis? fortiter occupa
 Portum. non ne vides, vt
 Nudum remigio latus?
 Et malus celeri saucius Africo,
 Antennaeq. gemant? ac sine funibus
 Vix durare carinae
 Possint imperiosius

Aequor

Aequor? non tibi sunt integra lintea.

Et paulo infra:

— tu, nisi ventis

Debes ludibrium, cane.

Q V I D . S I T

APVD. VERGILIVM

MARE. STARE

Seneca emendatus.

MAre semper agitari, fluere, numquam stare, suapte natura, & re ipsa constat, & a Philosophis proditum est. Quamobrem sunt, qui Vergilianum illud, Eclog. 2. non satis probent:

Cum placidum ventis stare mare.

Seneca lib. Naturalium V. Vergili locum interpretatur, ita tamen, ut a rei natura non discedat. *Sic tranquillum*, inquit *mare dicitur, cum leuiter commouetur, nec in unam partem inclinatur. itaque si legeris,*

Cum placidum ventis stare mare, scito illud non stare, sed seculi leuiter, & duci. tranquillum est, quia nec huc, illo impetum capit. Sic est in meo vetustissimæ impressionis libro: ac mihi magis placet, quam quod in alijs legitur, Es diti tranquillum, quia nec huc, nec illo impetum capit.

VER.

VERGILI. ET TIBULLI LOCI. COLLATI

Vergilium lib. Aen. vii. eadem comparatione vsum in Amata Reginae, furentis, & per Urbem, sine vilo aut Regiae Maiestatis decoro, aut matronalis personae pudore, discurrentis, expositione, quam Tibullus de se extulit lib. i. Eleg. v. notauimus. Illud certe discrimen esse animaduertimus, quod apud Carisum lib. Institutionum grammaticarum primo, est legere. Nam Turbonem a Vergilio, quem Turbinem a Tibullo, dictum doctissimus grammaticus testatur Tibuli versus:

*Namq. agor, ut per plana citus sola verbere turbo,
Quem celer assueti versat ab arte puer.*

Vergili autem.

*Tum vero infelix ingentibus excita monstribus,
Immensam sine more furit lymphata per urbem;
Ceu quodam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent. ille aethus habena
Curuatis fertur spatijs. stupet inscia turba,
Impubisq. manus, mirata volubile buxum.
Dant animos plagas.*

Ad quem locum Seruius, *Turben, ut Carmen, a Catullo dictum*, scribit: sed a Carisi sententia discedit: & locus omnino mendosus mihi videtur.

VER-

73

VERGILI. LOCVS

A. CLAUDIANO

EXPRESSVS

Claudianus merito Vergili mentem habuisse dictus est, qui Vergilianæ Maiestatis non sententias solum admiratus, atque imitatus est, sed verba etiam, & dicendi genera eleganter reddidit. in Rufinum porro Eclogae primæ, illud feliciter expressit Vergilianum:

Ita meae, quondam felix pecus, ite capellae:

Sic Claudianus:

Ite mei quondam socij.

AN. VLLA. VIS

VENEFCIIS. IN. AMORE

FVISSE. SIT. CREDITA

Veneficas insectatur Horatius, & irridet; Canidiamq; sibi insultantem, sic loquentem facit:

Plorem artis in te nil habentis exitum?

Afranius autem, vetus poeta, optimo argumento veneficia non eam habere vim, vt misere quam piam depercas, acutissime, & suauissime probat:

Si possent homines delenimentis capi,

Omnes haberent nunc amatores anus.

Actas, & corpus tenerum, & morigeratio,

Hæc sunt venena formosarum mulierum.

Formam, & obsequium Glycerij plurimum potuisse in Pamphilo, Terentius scriptum reliquit:

Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.

Hæc duo coniunxit Ouidius in Hypsipile:

Moribus, & forma conciliandus amor:

K

Qui-

Quibus sane artibus si vxores in viros suos vterentur, nullae omnino altercationes inter eos exorirentur. Illudq. profecto contingeret, quod ad coniugalem felicitatem Horatius pertinere praedicat:

Felices ter, & amplius,

Quos irrupta tenet copula: nec malis

Diuisus querimonij;

Suprema citius soluet amor die.

Haec recte Ethnicos sensibile constat. Certius autem nos Christiani credimus, nullam cogendi vim habere veneficia, inanemq. esse daemonum operam ad compellendam animi nostri libertatem. quod illustri sane exemplo SS. Martyrum Cypriani & Iustinae redditur indubitatissimum.

EXPLICATIVUS VERGILI. LOCUS

Seruius reprehensus.

Propriam pro diuturno, & perpetuo, Vergilius usurpauit, libro VI.

nimum vobis Romana propago

Visa potens, superi, propria haec si dona fuissent.

Eadem plane significatione hoc ipsum verbum A. Hirtius de bello Africo extulit: *Quod proprium inquit gaudium bel-
lantibus fortuna tribuere non decreuit.*

Seruius ad illum sexti libri versum, *Propria dona, Perpetua* significare cum docuisset, sententiamq. suam exemplo confirmaret; ad illum primi libri locum se contulit:

Sunt mihi bis septem praestanti corpore Nymphae,

Quarum, quae forma pulcherrima, Deiopeiam

Connubio iungam stabili propriamq. dicabo.

Sed tamen in explicatione eius longe aliter sensit. *Pro-*
pria enim idcirco dictam scribit, ut adulterij suspicionem
remo-

remoueret. Quare aut Seruius sibi non constat, aut locus corruptus est, & interpolatus: quod & verius puto, equidem non adulterij suspicionem, sed diuortij summoram, propriae vocis adiectione, crediderim. estq. repetitio, siue expositio eius, quod dictum est: *Connubio iungam stabili*. Quae repetitio, & expositio per familiaris est Vergilio.

CVR . PICTI . GELONI

A. VERGILIO. DICTI

Claudianus locus collatus.

EXpressit luculenter Claudianus illud Vergilij Georg. secundo,

Pistosq. Gelonos.

Qui sic libro in Rufinum primo scripsit;

Membraq. qui ferro gaudet pinxisse Gelonus.

Recte igitur Seruius ad Vergilium *Pistos* interpretatur *stigmata habentes*.

VERGILI. LOCVS

A. CLAUDIANO. EXPRESSVS

Verborum, vt diximus, Vergilianorum obseruator diligentissimus, atque imitator Claudianus fuisse videtur; quibus sua Poemata, quasi luminibus quibusdam, resperxit. Bis in ysum suum conuertit illud libri Aeneidos primi;

Tanta ne vos generis tenuit fiducia vestri?

De bello Gildonico;

Tanta ne deuinctos tenuit fiducia Mauros?

Et de bello Getico;

Tanta ne vos, inquit, Getici fiducia belli

Brigit?

K 2

VER.

VERGILI. ET

STATI. LOCI. COLLATI

Numeros, vocesq. Vergilianas expressit Statius lib. Theb. 1.

Impastae fugistis aues, rabidamq. canum vim.
ad illud lib. Aeneidos quarti respiciens:
Massiliq. ruunt equites, & odora canum vis.

VERGILI

LOCVS. EXPLICATVS

PRVDENTI. COLLATVS

Seruius, & Turnebus reprehensi.

Prudentius aduersus Symmachum videtur Vergilium interpretatus, qui sic scripserit:

*Nec non Thessalicae doctissimus ille magiae
Traditur extinctas sumptae moderamine virgae
In lucem renouasse animas, Cocytia leti
Inrare signasse, sursum renouantibus umbris:
Ast alias damnasse neci, penitusq. latenti
Immersisse Chaos.*

Vergilius vero sic, Aen. lib. 1v.

*Tum virgam capit. hac animas ille euocat Orcō
Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit:
Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat.*

Turnebus lib. Aduersarior. 24. cap. 26. Seruium hoc loco reprehendit, qui *Resignat*, exposuerit, *claudit*, *perturbat*: eamq. interpretationem ineptam dicit; ac suam ipse affert longe in eptiorem. voluit enim Maronem respexisse ad veterum Romanorum consuetudinem, qui mortuis in rogo collocatis oculos domi a familiaribus clausos aperiebant. **Quid**, quaeso, commune hominibus cum dijs esse poterat?

Num

Num vero quod erat cognatorum officium, ad Mercurium pertinere opinatus est? Rectius, petendam eius loci, & verbi expositionem a Prudentio, dixerim, qui, repetitione elegantissime usus, *Resignat*, esse, *ab inferis excitare*, testatur. *Resignat* enim *lumina*, est repetitio, siue exegesis, & expositio eius, quod praecefferat, *Adimit somnos*.

A N T E N E

AN. POST. SVBSTANTIVVM COLLOCANDVM. SIT ADIECTIVVM

Adiectiva praecedere semper, numquam subsequi substantiva nomina oportere, amicus meus putat; aliter si fiat, carmen esse humile, & ineptum, affirmat. Hunc ego scrupulum exemptum ex adolescentium animis volo. Quare faciendum est mihi, ut totam hanc adiectivorum subsequentium rationem optimorum Poetarum confirmem auctoritate. Afferam igitur in medium versus aliquot, qui mihi sese primi obtulerunt. lib. Aeneid. v.

Et facire animis Entellum baud passus acerbis.

Infra :

— malo suspendit ab alto.

— primus clamore secundo.

— & vincula linea —

— vitamq; reliquit in astris

Aetherijs —

— docuit post exitus ingens.

Muneribus cumulat magnis. —

Quamvis solus aenem caelo deiecit ab alto.

— pectore summo.

— Creta Labyrinthus in alta.

Ecl. 7.

— in montibus altis.

Ecl.

Ecl. 1.

*Maioresq. cadunt altis de montibus ymbra,
Stattius lib. Silvarum tertio, de Coma Earini,
— quos mole uona pater inclutus urbis
Excelis.*

Verg. Ecl. 3,

*— quisquis amores,
Aut metuet dulces, aut experietur amaro*

Ecl. 4.

*— silua sint consule dignae,
— caelo demittitur alto.
— caelumq. profundum.*

Ecl. 1.

*— lapis omnia nudus,
Limosaq. palus obducit pascua iunco,
— hic inter flumina nota,
Et fontes sacros; frigus captabis opacum,*

Georg. 4.

— lucosq. sonantes.

Ecl. 1.

Florentem cytharum, & sacces carpetis amaras,

Et;

*Fronde super viridi; suus nobis mitia poma,
Castaneae molles,*

Ecl. 2.

*Montibus, & filius studio iactabat inani.
Allia, serpyllumque, herbas contudit olentes,
At mecum rancis tua dum vestigia lustro
Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.
Alba lignstra cadunt, naccinia nigra leguntur.
Lac mihi non aestate nouum, non frigore dest,
Pan primus calamos cera coniungere plures.*

Immensi operis esset, quae apud Latinae linguae opti-
mos auctores ea de re extant exempla huc congerere, Illud
tantum adiungo, ex his paucis constare ordinem in collo-
catione adiectiuorum obseruari non oportere,

LIT.

79

L I T T E R A R V M

M O N V M E N T I S

PRAESTANTISSIMORVM . HOMINVM

MEMORIAM . CONSERVARI

Eius rei aliquot Poetarum,

Ciceronisque, & Senecae sententiae congestae.

Libenter facio, quod a doctissimis viris facilitatum scio,
 ut eiusdem sententiae locos vndiq. collectos sub vno
 aspectu statuam. sic enim fit, ut multorum sententiis,
 quod volumus, facile consequamur. Scriptorum beneficio
 fortium virorum nomina viuere; contra vero, extingui, &
 aboleri, Poetarum praesidio destituta; Horatius elegantis-
 sime dissertuit, libro Carminum quarto, Ode octaua:

neque

*Si chartae fideant, quod bene feceris,
 Mercedem tuleris. Quid foret Iliac,
 Menortisq. puer, & taciturnitas
 Obscure meritis inuidia Ramuli;
 Ereptum Strygis fluctibus Aetacum
 Rixus, & fauor, & lingua potentiunt
 Vatum diuitibus consecrat insulis
 Dignum laude virum Musa natat mori.*

Et Oda nona:

*Fixero fortes ante Agamemnona
 Multi: sed omnes illacrymabiles
 Vrgentur, ignotiq. longa
 Noctē, carent quia vate sacro.
 Paululum sepultae distat inertiae
 Celata virtus.*

Sed & Tibullus carminibus aeternam comparati famam
 dixerat, libro primo, Elegia quarta:

645

*Carminē purpurea est Nisi Coma: Carminani sint,
Ex humero Pelopis non nituisset ebur.
Quem referent Musae, viuet dum robora tellus,
Dum caelum stellas, dum vebet amnis aquas.*

Lucanus libro nono idem sensit:

*O sacer, & magnus vatum labor, omnia fato
Eripis, & populis donas mortalibus aeuum.*

Et paulo infra:

*Venturime, teq. legent. Pharsalia nostra
Viuet, & a nullo tenebris damnabimur aeuo.*

In eandem sententiam omnes eunt Poetae, quibus assentitur Cicero: is enim pro Archia sic inquit: *Plena exemplorum vetustas, quae iacerent in tenebris omnia, nisi litterarum lumen accederet.* Et infra: *Nisi Ilias exstitisset illa, idem tumultus, qui corpus eius contexerat, nomen etiam obruisset.* loquitur de Achille, & Homero.

Seneca vero epistola ad Lucilium XXI. Oratorum quoque, & philosophorum libris eam vim esse testatur. *Quis Idomea, inquit, nosset, nisi Epicurus illum suis litteris insidisset? omnes illos Megisthas, & Satrapas, & Regem ipsum, ex quo Idomeni titulus petebatur, obliuio alta suppressit. Nomen Attici perire Ciceronis epistolae non sinunt: nihil illi profuisset gener Agrippa & Tiberius progener, & Drusus Caesar pronepos: inter tam magna nomina taceretur, nisi Cicero illum aperuisset. Profunda supra nos altitudo temporis venit, pauca ingenia caput exercent, & in idem quandoque silentium abitura obliuioni resistent, ac se diu vindicabunt. Quod Epicurus amico suo potuit promittere, hoc tibi promitto, Lucili. habeo apud posteros gratiam. possum mecum duratura nomina educere. Vergilius noster duobus memoriam aeternam promissit, & praestat:*

*Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt,
Nulla dies umquam memori vos eximet aeuo,
Dum domus Aeneae Capitoli immobile saxum*

Asco-

Actolet, imperiumq. Pater Romanus habebit.

Quoscumque in medium fortuna protulit, quicumque membra, ac partes alienae potentiae fuerant, horum gratia viguit, domus frequentata est, dum ipsi steterunt, post ipsorum cito memoria deficit. Ingeniorum crescit dignatio: nec ipsis tantum habetur, sed quidquid istorum memoriae adhaesit, excipitur. Hæc Seneca sapientissimus Orator, & eloquentissimus Philosophus, pro rei magnitudine, gravissime tractavit. Quæ quam vere dicta sint, nihil attinet disputare. Eorum enim tantum nomina ad nos peruenerunt, qui aut ipsi victra scripserunt, aut alienis scriptis irrepsērunt.

HOMERI. HESIODI ET VERGILII LOCVS COLLATVS.

Numisma

T N I C I A M D A V A L I

Homerus in Achilis clypeo Mundum a Vulcano effictum multis versibus, quorum vnum apposuimus, Iliados 2 profectus est:

Εν μὲν γὰρ ἐτερος ἐν δ' ἑρπύων ἐν δὲ θάλασσῃ quem versum sic Latine reddidimus:

In clypeo terram, caelumq. effinxit. Et æquor

Eiusdem Argumenti est Hesiodi Ἀργεῖς vbi multa de Herculis clypeo narrantur.

Vergilius verò utrumq. imitatus in Aeneas clypeo Aeneas progeniem, & Romanorum res gestas, Augustiq. navalem ad Actium victoriam, & triumphum expressum fuisse libro octauo extremo testatus est. Ad Homeri autem Commentum propius accedit amplissimum ex aere Numisma; siue,

L

VC

vt in Italia vulgari sermone loquimur , Il Medaglione , quod
 proximo superiore anno ALOYSIVS ORICELLARIVS,
 HORATII Clarissimi viri , Filius , nobis dono dedit . quo
 in Numismate ex altera quidem parte INICI . DAVALI
 effigiem , & nomen , ex altera vero Mundum , Terram , sea-
 cer , Caelum , ac Mare Pisanius Pictor cum suo nomine , &
 sententia vulgariis verbis concepta , PER VVISE FA-
 idest Tibi fit , centum , & eo amplius ab hunc annis excude-
 rat . NOS THOMAE DAVALO . INICI ABNEPO-
 TI , Illustrissimo Principi , qui ad maiorum suorum gloriam
 singulari virtute aspirat , gentis suae in Italia auctoris monu-
 mentum , nostris auctum versibus , dedimus .

AD . THOMAM . DAVALVM
 DE . INICI . DAVALI
 NUMISMATE

IOSEPHI . CASTALIONIS
 IN CARMEN LVI

ETSI virtutis celsam contendis ad arcem
 Sponte tua , & per te in summos incumbis ho-
 nores ,

Attamen incessus maiorum laude tuorum
 Adjucis ad veterum titulos , & facta parentum
 Grande decus , THOMA propriaq. in luce coruscas ,
 Quare oculos retinet series , deducta tuorum
 Longa tuos , longasq. renidet imaginis ordo .
 INNICVS vnus abest vobis , sed stemmate toto
 Primus in Italiam terras qui venit Iberis

DAVA-

DAVALVS inuicti, generosus sanguinis auctor.
Is mihi, vix credes, signato oblatas in aere
Pectora letitijs persudit nuper amicis.
Non sic exsiluit tumulo post multa reiecto
Saecula Syracusij mensuris TVLLIVS olim,
Quem non attonitum maiestas reddere possit
Oris, & obstepeat quis non in veste superba?
Gratia Pisano debetur summa labori;
Qui faciem Herois nostros seruauit in annos;
Virtutemq. viri praestantis munere belli,
Artibus & pacis per mystica signa notauit.
Namq. hic aetherium prudens effinxit Olympum,
Addidit Arcturumque, Hydrafque, & Orionis ense,
In medio Terram posuit, Saltusq. Ferasq.
Oppidaq. & summis geminas in montibus Arces,
Vndisonumq. infra litus, camposq. liquentes
Oceanus, totumq. viro subtexuit Orbem.
Mulciber Aetnaeis clypeum fornacibus acer
Formasse ingenti talem narratur Achilli,
Talem Caesaribus, quorum sub legibus Orbis,
Aere notam fuluo procudit Martia Roma.

DE. ANTIQVIS
PVERORVM
PRAENOMINIBVS
IOSEPHI
CASTALIONIS
IVRISCONSULTI
COMMENTARIVS

RECEIVED
JAN 11 1901
U. S. DEPT. OF AGRICULTURE
WASHINGTON
OFFICE OF THE
COMMISSIONER OF LAND OFFICES
WASHINGTON

87

ALOYSIO ORICELLARIO
HORATII. FILIO
IOSEPHVS.
CASTALIO. S. P. D.

IBELLVM de antiquis Prae-
rorum Praenominebus, quibus
ante mille & sexcentos annos
vtebantur Romani, adversus
quosdam pereruditior viros con-
scripsi. At certissimis argumē-
tis docui, eadem fuisse Prae-
nomina, quae & viris fuissent. Necessario au-
tem faciendum mihi fuit, ut nimius fortasse in an-
tiquis Inscriptionibus congerendis viderer. Nam
& res per summos homines in dubium reuocata mul-
tis erat testimonijs confirmanda, & operae pretium
mihi facturum videbar, si, quos per Urbem sparsos
ipse diligenter descripseram lapides, quibus in ipsis
quidpiam esset, quod ad haec litterarum studia perti-
neret, sub uno quasi adspectu ponerem. Multa au-
tem & magna, quae antiquitatis, & Latinae lin-
guae studiosos adiuvant, in veteribus monumentis
conseruantur. Illud utinam deplorandum non esset,
haec

*hæc ipsa monumenta, studiose, patrum memoria,
 a doctis, & potentioribus viris collecta, heredum
 negligentia dispergi, & perire. Has vero nostras
 lucubrationes ætati, & studijs tuis congruentes ti-
 bi dono libenter damus. Nam duodecimum annum
 agens tantam ingenij, & iudicij prætefers maturi-
 tatem, ut omnes in te HORATII Patris tui viri
 sapientissimi prudentiam, virtutem, & pietatem
 facile agnoscant. Macte ista indole. da operam;
 ut neque HANNIBALE religiosissimo Episcopo Pa-
 truo tuo; neque IOANNE CASA Archiepiscopo, incom-
 parabili Patris tui Avunculo, neq. FRANCISCO GVIC-
 CIARDINO summis honoribus functo, Matris tuæ Pa-
 truo magno; neque ALEXANDRO BARDIO Episcopo, Auiæ
 tuæ Fratre, indignus umquam habere. Illustria
 tibi ad litterarum, eloquentiæ, & virtutis laudem
 domestica sunt proposita exempla. Perge; ac, dum
 per ætatem licet, honestis ingenium artibus excole,
 ut mox ad ultores publica tibi committi feliciter pos-
 sit. Vale. Romæ. X. Kalendas Februarias. 1594.*

DE. ANTIQVIS
P V E R O R V M
PRAENOMINIBVS
IOSEPHI. CASTALIONIS
IVRISCONSULTI

Commentarius.

RANCISCVS Robortellus, homo apprime doctus, libello de Cognominibus, & appellationibus Impp. extremo, Pueris nulla fuisse prænomena ante virilem togam, diserte disputat. Lustrico autem die, qui erat maribus a natali nonus, nomina gentilia imponi tantum moris fuisse, opinatur. *Locus est* inquit *Suetonij adnotandus in Claudio Nerone, qui huc spectat, numero V. Eiusdem infelicitatis signum eiusdem die lustrico exstitit. Nam C. Caesar, rogante sorore, infanti ei, quod vellet nomen, daret, intuens Claudium, patrum suum, a quo mox Principe Nero adoptatus est, Eius se dixit dare. ergo lustrico die, est appellatus infans Claudius. Ecce, ut non addebatur prænomen. nam, quo die virilis toga dabatur, assumebant prænomena, ut alibi ex Valerio a me contra nonnullorum sententiam declaratum fuit. Hæc ille. Robortelli sententiam secutus videtur Onuphrius Panuinius, qui de antiquis Romanorum nominibus libro sic scripsit: Pueros ego crederem, & Puellas prænominibus quidem caruisse, Puerosq; familiae nomina, & cognomina usurpasse, ut Iulios Caesares, & Tullios Cicerones; Puellas vero tantum nomina*

M

gen

gentilicia , ut Iuliam , Tulliam , Fabiam . Maximam enim mulierum partem non solum ante nuptias , sed postquam nup-
 sissent etiam , prænominibus caruisse , constat . Quod enim Va-
 lerius de prænominum imponendorum ratione refert , manifest-
 tum erit , Ciceronis epistolas percurrenti , ubi ante virilem to-
 gam , semper Cicerones Pueri dicuntur postea Marcus filius ,
 Quintus filius . Vnde ipse Cicero in Epistolis Fam. Habuit ,
 inquit , prænomen nescio quid virilitatis , & dignitatis . Hæc
 Panuinius . Vtriq. Pseudo Valerius imposuit ; & ante illos
 Alciato nostro : qui libro Disputationum 4. cap. 1. sic inquit :
Extat penes me Valerij Maximi quoddam opusculum , quod
inscribitur de nominibus Roman. &c. Carolus quoq. Sigo-
 nius lib. Emendationum secundo eiusdem Pseudo Valerij
 opusculum citat , his verbis : *Prænomena igitur muliebria*
statuit Valerius , apud quem ita scriptum est , capite de præn-
ominibus : Antiquarum mulierum frequenti in usu , &c. Ego ,
 antequam susceptam de Puerorum prænominibus disputa-
 tionem aggregiar , suppositicium Valerij opusculum illud de
 Prænomine , siue Decimi libri Valerij per Caium Titum
 Probum Epitomen de Prænomine adulterinam esse statuo .
 idq. in hi aperte differenti Aldus Manucius , vir optime de
 litteris meritis , eiusdem sententiæ plerosq. doctos viros ef-
 se falsamq. omnino haberi hanc Decimi libri ad Valerium
 accessuunculam affirmavit . Quare mirum in modum mihi
 gratulatus sum , quod & per me ipse damnassem , quæ aliis
 etiam suspecta essent . Hoc igitur euerso fundamento , ædi-
 ficium superstructum corruat , oportet . Sed ad disputatio-
 nem de Puerorum Prænomine deueniamus . Scripserit
 Plutarchus in Problematis , nomina octauo , & nono die
 imponi solita esse apud Romanos . Sextus Pompeius ea-
 de re ita meminert : *Lustrici dies infantium appellantur , puel-*
larum octauus , puerorum nonus , quia his lustrantur . atq. eis
nomina imponuntur . Cum eo Microbius consentiat . his
 verbis : *Est autem Lustricus dies , quo infantes lustrantur , &*
nomen

nomen accipiunt, sed is maribus nonus, octauus est feminis. Non tamen continuo sequitur, ut Pueros Prænominum expertes fuisse sit dicendum. Nam Nomen non pro gentilicio, & familiæ nomine proprie usurpatum ijs in locis iudico, sed pro quacumq. appellatione, siue id prænomine in maribus, siue cognomine in femininis fieret. Errat Robortellus, cum apud Suetonium Nomen pro gentilicio sumit, & eo grauius errat, quo longius ab historiæ fide discedit, & familias confundit. Infantem enim ex gente Domitia Claudium appellatum esse, affirmat. atque adeo lectoribus probare conatur, non addi pueris prænomina, sed nomina gentilicia, consuetum esse. Dixerat quidem Caligula, se Claudij nomen dare, sed per iocum, & aspernante Agrippina, ut est apud Suetonium, Verum, esto, datum sit Domitio Ahenobarbo nomen Claudij, qui Tiberius Claudius Drusi filius dicebatur, Claudij nomen, idest nomen proprium, quod & prænomen vocabatur, quo a reliquis ex gente Claudia distinguebatur, ut esset puero prænomen Tiberius. Non ne absurdum fuerit dicere, cum, qui natus sit ex Domitia gente, sine vlla adoptione, vno eodemq. tempore, tum Domitiæ, tum Claudie gentis existisse? Panuinius vero Ciceronis epistolas percurrisse quidem videtur, sed nusquam substitisse. quippe qui nusquam ante togam datam Ciceronibus pueris prænomina apposita scribat. Hominem celerrime percurrentem fefellit epistola xx. lib. v. ad Atticum. Ego inquit M. Cicero, *Cum Laodiceam venero, Quinto sororis tue filio togam puram iubeor dare.* Et epistola prima lib. vi. *Cicerones inquit, pueri amant inter se, discunt, exercentur sed alter, uti dixit Isocrates in Ephoro, & Theopompo, frenis eget, alter calcaribus. Quinto togam puram Liberalibus cogitabam dare. mandauit enim pater.* Ad has epistolas si diuertisset Panuinius, aut si paulum ad eas commoratus esset, ante togam datam altero ex Ciceronibus puero Quinto prænomen fuisse didicisset. *Cicerones, inquit, ante xvii.*

etatis annum, quo anno toga datur, sine prænominibus vocantur, post id tempus prænomen addebatur M. & Q. Commenticius, & plane falsum esse id, ex ipso Cicerone cognoscitur. Nam & post togam datam Ciceronem suum sine M. prænominibus appellat lib. ad Atticum nono. Ego meo, inquit, Ciceroni, quoniam Roma caremus, Arpini potissimum togam puram dedi. Iam vero, quis Pseudo Valerio, Pueros prænominibus exsuenti, fidem habebit? quis Robortello, & Panuino, gentilicia nomina comminiscens, credet? Gentilicia, inquit, nomina lustrico die imponebantur. O rem ridiculam, ei, qui gentis suæ nomen ex matris utero ferebat, id ipsum nomen imponi. Sed, quæso, qui fieri poterat, ut ex gente Iulia, & Tullia, Iulius, & Tullius non nasceretur? aut, si plures liberi anniculi, bimi, trimi, quadrimi ab uno patre suscepti essent, omnibusque ante togam unum gentilicium nomen inditum esset, Iuliorum videlicet, aut Tulliorum, qui fieri poterat, ut sine ulla proprii nominis appellatione discerni, distinguique inter se possent. Sed mitto argumenta. Ad morem, usum, & consuetudinem, summo lapidum consensu, festino. Nam mihi vetera urbis Romæ monumenta perscrutanti tam multa intra, atque extra Urbis ambitum eius generis sese obtulerunt, ut finem describendi prope numquam facerem, si omnia, quæ ad hanc rationem pertinent, persequi vellem. quædam selegimus, paucioribus contenti ad ostendendum, minores xvi. annis prænominibus affectos. Sed & Carolus Sigonius vir doctiss. lib. Emendationum secundo in caput xix. xxv. Robortelli egregie pro Puerorum Prænomnibus disputat.

Apud Delphinos:

TI. CLAVDI. EVRYTI. VIXIT. ANNIS. $\overline{\text{vi}}$
 MENSIBVS. $\overline{\text{viii}}$. DIEBV S. $\overline{\text{iii}}$
 FECIT. CLAVDIA. EXTRACTA. MATER
 FL.

FILIO . BENEMERENTI . ET . SIBI . POSTERIS
QVE . SVIS

Vides , puero infra pubertatem extincto , praenomen
Tiberio fuisse .

Ibidem:

M E M O R I A E

P . AELI . OLYMPIAN

QVI . VIX . A . XVI

M . II . D . XI

RELICTA . MATRE

INFELICISSIMA

Huic quoq. praetextato Publico praenomen fuit .

Ibidem:

L . T H O R I O

E V T Y C H E

V . A . I . M . VI . D . XII

Infanti alterum annum agenti Lucio praenomen fuit .

Sed , quando singulis inscriptionibus additus est suus acta-
tis annus , ipse temporibus exponendis supersedebo .

Ibidem:

D I S . M A N I B V S

M . C A S S I . . M . F

G E M I N I A N I

V I X I T . A . VI . M . V . D . XVII

M . C A S S I V S . F R V C T V S

A L V M N O . E T . S I B I

Apud

Apud Maffeios.

TI. CLAVDIO. VITALIONI . FILIO
 CARISSIMO. QVI . VIX . ANN. XI
 M. VII. D. XIII. FECIT

AELIVS . AVG . LIB . IANVARIVS . PATER
 ET . CLAVDIAE . SVCCESAE . CONIVGI
 BENEMERENTI . ET . INCOMPARABILI . FEMINAE
 CVM . QVA . VIX . ANN . XXX . CVIVS NVLLA . CVPIDITAS
 EST . EXPERTVS . ET . CLAVDIO . AVG . L . CEN
 (SORINO . FILIO
 KARISSIMO . ET . SIBI . ET . SVIS . LIB . LIBERTA
 (BVSQ . POSTERISQ . EORVM

Via Flaminia, ad S. Andreas, prope Pontem Milvium

D. M

T. NAVINI^o . PRIS
 CO. VIX. ANN. II
 DIEBVS. VIII.
 T. NAVINIVS. PHI
 LADESPOTVS. ET
 CORNELIA . FELICITAS
 PARENTES. FILIO
 KARISSIMO

Apud:

*Apud Orfinium Iustinianum fuit in Aedibus Podocatharorum
ad Cloacam S. Luciae:*

D. M
M. MEMI
LIO . PLO
C A M I A
NO.P. AELI
VS. PLOCA
MVS. ET.F
SPES. FILI
O. VIXIT
ANNIS. II
MENSE. I
DI . XXVIII

Et:

M . APPAEO
MAXIMO
VIX . A . VI
MENS . III
D . X X
H . I I I I

Ad Campum Florae:

M. A QVILII. EVCARPI
FIL . D.VLCISSIMI

QVI

QVI. VIX. AN. VI
M. XI. DIEB. II
M. AQVILIVS
SATVRNINVS. PATER

Apuđ Cassios :

Q. CAECILIO
FEROCI
KALATORI. SACERDOTI
TITIALIVM. FLAVIALIVM
STVDIOSO
ELOQVENTIAE
VIXIT. ANNIS. XV
MENSE. I. DIEBVS. XXIII
FILIO. OPTIMO. AC
REVERENTISSIMO
M. GAVIVS. CHARINVS

Et:

P. NAEVIVS. FORTVNATVS. VIX. ANN. XVII MENS. XI
M. CALIDIVS. MARITIMVS. VIX. ANN. IV. MENS. V
P. MANLIVS. FVLVIANVS. ET. NAEVIA. SCATILLA
FECERVNT. FRATRI. PISSIMO. ET. FRATRI
(DVLCISSIMO

In Musaeo Carp.

TI. CLAVDI. PHILETI

PO

V. A.

V. A. VI. M. III. D. XXI
TI. CLAVDIVS. PHILETVS
ET. CLAVDIA. PHILA. PAREN
FEC. F. CARISSIMO. PISSI
MO. ET. SIBI. ET. SVIS
LIBERTIS. LIBERTABVSQVE
POSTERISQVE. EORVM

Apud Casses:

T. CAESIVS: PRISCILLAE. L: HERMES
POSTVMIANVS. SIBI. ET
CAESIAE. ANAPHE. CONIVGI. CARISSIMAE
T. CAESIVS. AGATHO. SIBI. ET
CAESIAE. PERSIDI. CONIVGL. CARISSIMAE
T. CAESIVS. T. F. SER. PERSICVS
VIXIT. ANNIS. II. MENSIBVS. VI

Apud Hyeronimum Picbium:

D. IVNIO. HERMETI. CONIVGI. KARISSIMO
D. IVNIO. D. F. DECEMBRO. VIX. ANN. IX. M. VI
ET. P. NONIO. NVMERIANO. VIX. ANN. XIV. M. VII
FILIS. DVLCISSIMIS. ET. LIBERTIS
LIBERTABVSQVE. POSTER. EORVM
FECIT
NVMERIA. MAXIMILIA. MATER. INFELICISS

N

Apud

Apud Oſtadium Pantagathum , ad S. Maria in Via:

D. M. CN. DOMITIO . VITALIONI
VIXIT. ANN. XIII. MENS. XI. DIEBUS XXIII
CN. DOMITIVS. THALLVS. ET . IVNIA
CHARISS. FILIO. BENEMERENTI. FECE
RVNT. ET. SIBI. LIBERTIS. LIBERTABVS
QVE. POSTERISQVE. EORVM

Ad Columnam Antonini :

D. M
T. FLAVIO. T. F
VIBIANO. VIXIT. ANN
VNO. MENS
VIII
PARENTES
INFELICISSI
MI. FECER

Ad S. Paulum:

D. M
M. PACONIO
FELICI. FILIO
SVO. B. M. ARTI
CVLEIA. EVTHI

CIA.

CIA. M A T E R
FECIT. VIXIT. AN
NIS. VI. DIEBUS. XIX
HOR. VIII. LIBER
LIBERTABVSQ. SVIS
POSTERISQ. EORVM
S. T. T. L. IN. F. P. VIII
N. AGRO. P. VIII

In via publ. ad S. Crucis in Hierusalem;

D I S, M A N I B
T. F L A V I. F E L I C I S
T. F L A V I V S
S V C C E S S V S. A V G. L
T A B V L A R I V S
M A R M O R V M
L V N E N S I V M
LIBERTO. KARISSIMO
ANNOS. VIXIT. X
MENSIBVS. VII. DIEBUS. XXIII
IN. F. P. XXV. IN. AG. P. XXXV. ITV
AMBITV. AQVAE. PRAESTAND

Apud Maffios:

SEX. TRVTTEDIO. SEX. F
POL. MAXIMIANO
FVIT. AD. SVPEROS. MENSES. VII
TRVTTEDIVS. CIEMENS
TRIB. COH. II. VIG
ET. MARINIA. PROCVLA

T. A. 1

N 2

Ad

De Antiquis
FILIO. KARISSIMO

Ad S. Pauli:

DIS. MANIBVS
 L. NONIO. QVETO
 V. A. VIII. M. III. D. VII
NONIA. QVETE
MATER
FILIO. DVLCISSIM
FECIT
IVLIVS. VITALIIS. LOCV
ET. ARA. DON

Ibidem.

A. F. V. L. V. I. A. F.
CELERIS. FECIT
L. OPPIVS. VALERIANVS
FILIO. NATVRALI. QVI. VIXIT
ANNIS. XV. MENSES. VIII. DIES. VIII

Et:

M. VLPIO. FELICISSIMO. VIXIT. ANN. IV. DIEB. V
M. VLPIVS. AVG. LIB. MEROP. ET. FLAVIA. PHOEBAS
INFELICISSIMI. ET. MVLVIVS. PRIMIGENIVS. ET
CAPRIOLA. NVTRICII. ALVMNO. PHSIMO

Apud Feratinoi:

TI. CLAVDIO. TI. F. CAMIL
SOTERICHIO.

VIXIT

VIXIT. ANNIS. DVOBVS. MENSIBVS. XI
 DIEBVS. X. H. III. FECIT
 TI. CLAVDIVS. SOTERICHVS
 INFELICISSIMVS. PATER. AETERNO
 DOLORE. ADFLICTVS. ET. SIBI. ET. CLAVDIÆ. EXOCHE
 CONIVGI. SVÆ. ET. LIBERTIS. LIBERTABVSQVE
 (POSTERIS. EORVM

Et:

C. IVLIO. C. F
 METRORO
 VIX. ANN. IIII
 MENS. IIII
 D. XXVI

Apud Matthaios, Trans Tiberim

M. CARENIO. M. F
 VENVSTO
 Q. V. ANN. VIII. M. X
 M. CARENIVS. FELIX
 ET. CARENIA. VENVSTA
 INFELICISSIMI. PARENTES. FIL

In aede S. Salvatoris in Lauro:

CN. POMPEIVS. CN. F. PRIS
 CVS. VIXIT. ANN. ET. M. VI

POM-

POMPEIA. CN. F. PROCVLA
 VIXIT. MENSES. XI
 POMPEIVS. TVSCVS. FILIS. SVIS
 POMPEIA. CN. L. PRIMI
 GENIA, M. EOR

In aedibus Vignolae;

Q. CORNELIO
 EVCARPO. V. A
 XII. M. V. D. XX
 PARENTES
 FILIO. CARISSIMO

In Capisoliq;

Q. OSTORIVS
 Q. F. LICINIANVS
 VIXIT. ANN. IX. ET
 MENSES. III

Ad S. Petrum;

L. LEPIDIVS. L. LIB. HERMES
 NEGOTIATOR. AERARIVS. ET
 FERRARIVS. SVB. AEDE. FORTVNAE
 AD. I. ACVM. ARETIS. ET
 OBELLIA. THREPTE
 FECERVNT
 L. LEPIDIO. L. F. PAL. HERMEROTI
 QVI. VIXIT. ANNIS. VIII. MENSE. I. DIEBVS. XXII. ET
 LEPIDIAE. L. L. LVCVLLAE
 QVAE.

QVAE. VIXIT. ANNIS. V. DIEBUS. VIII
 FILIS. DVLCISSIMIS. ET. PISSIMIS. ERGA. SE. ET
 LIB. LIBERTABVSQVE. POST. QVE. EORVM
 HAEC. TABER. CVM. AEDIF. HVIVS. MONVM
 (TVTELA. EST (SEQVET
 H. M. SIVE. AEDIFICIVM. QVOD. EST
 HEREDEM. NON

In templo S. Laurentij in Lucina :

TI. CL. EVTYCHE . TI. F
 QVI. VIXIT. ANNO. VNO
 M.VIII. D.XXVIII. CLAVDIVS
 EVTYCHES . FILIO
 DVLCISSIMO

Apud Orfinum :

D. M

L. PRECILIO. ROMANO

VIXIT. ANNIS. VIII. MENSIB. VIII. DIEBUS. XII

L. PRECILIVS. APOLONIVS : ET
 FABIA. TACHINE . FILIO . DVLCISSIMO
 FECERVNT. ET. SIBI. CALLISTVS. FRATER. EIVS
 ET. SVIS. LIBERTIS. LIBERTABVSQVE. POSTERISQVE
 EORVM. H. M. D. M. A

In templo S. Chrysogeni :

C. IVLIO . IVLIANO

VIX.

VIX. AN. VIII. MEN. X.
 DIEBVS. XVII
 I V L I A . N I C E
 VERNAE . B. M. FECIT

In aede S. Francisci, Trans Tiberim:

L. TARQVITIO. MARCIANO
 FILIO. DVLCISSIMO
 QVI. VIXIT. ANNIS. VIII. MENS. VI
 DIEBVS. XVIII. HORIS. XI
 L. TARQVITIVS. TROPHIMVS
 ET. TARQVITIA. EVTYCHE
 PARENTES. FILIO. DVLCISSIMO
 FECERVNT. CVIVS. CORPVS CAUSA
 PONDERIS. ANTE. ARA. POSITV. EST

Ad aedes de Valle:

D I S . M A N
 C . N O N I . C E R V S I
 SACERDOTIS . C A B E S I S
 M O N T I S . A L B A N I
 C V R I O N I S
 C . N O N I V S . I V S T I N V S
 A L V M N O . D V L C I S S I M O
 V I X I T . A N N . I I . M . X I . D . X I I I

In aedibus Vall:

CN. ANTONIVS. AGA
 THOPVS. ET. ANTONIA
 AMPLIATA. CN. ANTONI

O.

21 O. AMPLIATO. FILIO. DVL
CISSIMO. QVI. VIXIT. ANNI
XIII. M EN. VIII. D. V. HO. IH.
FECERVNT. PARENTES. INFE
LICISSIMI. ET. SIBI. ET. SVIS. L. L. P. Q.
E O R V M

In Hortis Garp,

M. CAECILI. AVGVSTIN.
V. A. VIII. M. IX
D. XXIII. M. CAECILVS
CALLISTIANVS
ALVMNO. KARISSIMO

Ibidem:

D. M.

Q. VOLVSIO. AVGVSTALI
VIX. ANNVM. M. D. XXI
Q. VOLVSIVS. DEXTER
VERNAE. SVO. FECIT

Ibidem:

P. SCANTIO. IVLIANO
P. SCANTIVS
AVGVSTALIS. PATER. ET

O

SER.

Ibidem:

D. M.
M. VLPI. FAVSTI VIXIT
ANNIS. X. MENSIBVS. V
DIEBVS. XVIII
M. VLPIVS. ANTAS. AEDITVVS
AEDIS. CONCORDIAE. FILIO
DVLCISSIMO. SIBI. ET
COIVGI. FECIT

Ibidem:

L. CASSI. ABILEI
VIXIT. ANNIS
SEX. MENSIBVS.
II. DIEB
OCTO

Ad S. Paulli:

D. MANIBVS
MEMMIAE. ROMANAE
PATRONAE. BENEMERENTI. ET
A. MEMMIO. TELESINIANO. F. SVO
QVI. V. A. II. D. XXXIX. H. X

In Insula Tiberina:

T. SEXTIVS. T. L. HOSPES
SIBI. ET. SVIS
SEXTIAE. ET. L. HELENE
T. SEXTIO. T. L. APOLLONIO
T. SEXTIVS. T. F. SABINVS. VIXIT. ANNOS. II

O 2

In

In Arce S. Angeli :

P O S T . T I T V L
 Q V O Q V O . V E R S . P . I I I
 D I S . M A N I B V S
 S A C R V M
 L . V A L E R I O . I N F A N T I
 R A P T V S . Q V I . E S T . S V B I T O
 Q V O . F A T O . N O N . S C I T V R
 N A T V S . N O C T I S . H . V I
 V I X I T . D I E B V S . L X X I
 A B I T . N O C T I S . A B . H . V I
 Q V I S Q V I S . E V M . L A E S I T
 S I C . C V M . S V I S . V A L E A T
 I N . F R O N T E S . D V O . P . T E R
 E T . I N . L A T E R A . D V O . P . T E R

Ad Ponsen Miluium :

C . T V T I C A N O
 S O P H R O N I
 V I X I T . A . I I I
 M E N S . V I I I
 D I E B V S . X V
 C . T V T I C A N V S
 S O P H R O
 P A T E R

Ad S. Andream, prope Collem hortulorum, apud Alexan-
drum Rondonum, Statuarium, ad quem, superioribus diebus
a Fulvio Ursino, viro totius antiquitatis peritissimo, admoni-
tus,

ius, adis, lapidem insperni, descripsi.

L. IVLIVS. GAMVS
 DIIS . MANIBVS
 L. IVLI . MARCELLI
 NEPOTIS. SVI
 VIXIT. ANN. V
 DIEB. XXXI
 CORPVS. INTEGRVM
 CONDITVM
 SARCOPHAGO

Apud Aldum Manutium, virum eruditissimum, qui undiq. veterum monumenta, quod superioribus annis potentiores facitabant, coemere, ac colligere numquam desistit, inq. eam rem sumptus facit ultra fere, quam rationes eius ferant :

DIIS . MANIBVS , SACRVM
 M . STATI . M . F . GAL . MANLIANI
 VIXIT . ANNIS . VIII . DIEB . XIII
 M . STATIVS . M . L . LAVTVS . PATER
 MANLIA . C . L . LASCIVA . MATER
 FECERVNT . FILIO . ET . SIBI
 POSTERISQVE . SVIS

Testimonia eiusmodi tot tantaq. sunt, vt iam ne dubitandi quidem de Puerorum Prænominibus locus futurus sit amplius.

There is a great deal of work to be done in the
country, and it is necessary to have a large
number of men to do it. The government has
decided to send a large number of men to
the country to do the work.

The government has decided to send a large
number of men to the country to do the
work. The government has decided to send a
large number of men to the country to do
the work. The government has decided to
send a large number of men to the country
to do the work.

The government has decided to send a large
number of men to the country to do the
work. The government has decided to send a
large number of men to the country to do
the work. The government has decided to
send a large number of men to the country
to do the work.

D E
VERGILI. NOMINIS
S C R I B E N D I
RECTA. RATIONE
COMMENTARIVS
ET . A D V E R S V S
FEMINARVM. PRAENOMINVM. ASSERTORES
D I S P V T A T I O
IOREPHI. CASTALIONIS. IVRISCONSULTI

THE UNIVERSITY OF

CHICAGO

LIBRARY

OF THE

CHICAGO

UNIVERSITY

OF CHICAGO

LIBRARY

ALBERTO

BVTRIOLIO

IOSEPHVS. CASTALIO

S. P. D

VERGILIUM Maronem, summi ingenij Poetam, & ad res Romanas ab obliuione vindicandas natum, omnes omnium aetatum viri suspexere. Nomen eius ut nemo ignorauit, sic gentile esse, & Ro-

mana Vergiliorum gentis, in quam receptum fuisse apparet, ante nos docuit nemo. Fuit quidem inter eruditos viros controuersia de eius nominis scribendi ratione. Sed nemo, quod sciam, in eam disputationem ingressus est, ut Vergilium Ciuitatem Romanam iure consecutum esse, & Vergiliae genti insertum, vel ex nominis gentilitij vestigijs, & Romanorum more ostenderet. id aliquando nos praestiti-

P

mus,

mus, & eorum sententiam confirmavimus, qui primam eius nominis vocalem, per secundam vocalem, non autem per tertiam scribendam esse censuerunt. Ad eam rem lapidis testimonia nuper reperti extra Portam Maiorem via Praenestina visi sumus. Eiusdem inscriptionis auctoritatem secuti, Feminis antiquis apud Romanos Praenomina fuisse negavimus. Cum vero docti quidam viri aliter sentire viderentur, aduersus eorum sententiam, complurium lapidum consensu utendum mihi fuit. Has autem Commentationes meas, quas Paulli Tegij, viri doctissimi, atque optimi, impulsu institui, Tibi, Alberte ornatissime, ~~dedico~~, qui Vergiliae gentis nomen cum hereditate per patruorum manus tradita assumere iuberis. Siquidem Obizius Butriolius, Patruus tuus, Sanctorum Mauritij, & Lazari Eques splendidissimus, a Ioanne Francisco Vergilio heres institutus, & in nomen adscitus, Verginium Fratrem, cuius fidem, pietatem, & humanitatem suspicimus, & admiramur, allegit: is in te ius omne transmittit. Quare, quod ad Vergilianum nomen spectat, id ad te referendum est. Huc accedit, quod Vergilij Maronis granditatem exprimere imitando coniteris, & ad virtutem Poete versibus incitaris, quamquam te cum indoles, tum educatio, & maiorum, tuorum

tuorum exemplum ad honestatem impellit. Jacobi, Patris tui, viri humanissimi, & civis optimi, memoriam Bononienses iucunde, ac pie recolunt, Albertus, Avus tuus, tantam in respondendo, causisq. agendis, gratiam consecutus est, adeoq. non solum tuendae, sed etiam augendae Bononiensium ditionis, & immunitatum studiosus fuit, ut Patriae patronus haberetur, & a Civitate multoties Romam ad Iulium Tertium Pontificem Maximum, cui ob incredibilem iuris prudentiam & virtutem carissimus extitit, atque ad alios Pontifices, eo nomine missus sit; ac saepe cum Florentinis, Pistoriensibus, ac Ferrariensibus finitimis de finibus libere disceptaverit. Iam vero, quis Jacobi, Proavi tui, Iurisconsulti, fidem, & constantiam non obstupefcat; qui, cum ab ijs, quibus semel adhaeserat, seiungi honeste non posse videretur, gravissimis affici damnis, quam officium deferere maluit. Sed, quid ego maiorum tuorum laudes ad te inflammandum recenseo? Tu sponte tua ad rectum honestumque contendis. Tu litterarum studijs ita deditus es, ut eruditionis, & elegantiae laudem facile sis consecuturus. Tu modestia, temperantia, & gravitate in ipso iuventus flore moderatissimos senes refers. Quare minus sane mirandum est, si a Gabriele S. R. E.

P 2

Car-

Cardinali Amplissimo, & Camillo Bononiensi Senatore Clarissimo Palleottis, Fratribus, Dorotheae, Aniae tue; lectissimae feminae, Patruelibus tantopere diligeris. A te autem peto, ut has disputationes meas tibi omnino tuendas arbitrere. Vale. Prædie Kalendas Martias. M. D. XCIV.

IOSE-

IOSEPHI
CASTALIONIS
IVRISCONSULTI

*De recta scribendi Vergili nominis ratione.
Commentarius.*

Eiusdem

Aduersus eos,

*Qui prænomena Feminis fuisse affirmant,
Disputatio.*

Incredibili me nuper voluptate per-
dit Vergiliorum nomen in marmore
peructuſto inſcriptum, quod extra
Vrbem ſuperioribus menſibus effo-
ſum, nunc apud Lapidinam, in area
Sancti Laurentij in Lucina, proſtat.
Eius enim teſtimonio doctiſſimorum
hominum ſententiam de recta Vergi-
liani nominis ſcribendi ratione confirmari, eorumq. reſelli
argumenta, qui Feminas prænominibus uſas eſſe conten-
dunt, animaduerti. Angelus quidem Politianus Miſcella-
neorum capite LXXVII. Vergilium per ſecundam vocalem,
non autem per tertiam, efferendum, ac ſcribendum eſſe
Latine, perinde ac vulgari in Italia ſermone proferimus,
& lapidibus antiquis, & libris manuſcriptis auctoribus, cen-
ſuit. Ei Achilles Statius Luſitanus, vir totius antiquitatis,
Peritiſſimus, qui mihi in his ſtudijs, dum vixit, maximo
adiumento fuit, aſtipulatur, quod ex eius in Verg. notis
& in

& in Horatium luculentis Commentarijs, si quando alicuius potentis viri beneficio in lucem prodibunt, intelligetur. Ego in tantorum hominum sententiam, qui semel concesserim, ab ea numquam diuellar. Nec me mouet, quod Pierius aduersus eam scripserit. si quidem gentem Vergiliam in antiquis monumentis est legere. Et apud Cic. & Hartium M. & C. Vergiliorum fit mentio. In hanc autem ipsam gentem adscitum esse Maronem nostrum Mantua ortum, facile mihi persuadeo; eiusque prænomen, ac nomen sumpsisse, cuius vel beneficio ciuitatem Romanam consecutus, vel familiaritate usus sit, crediderim. Extant utriusque causæ apud Ciceronem exempla, qui ad Acilium Proconsulem libro Epistolarum Fam. 13. sic scribit:

C. Auianus Philoxenus antiquus est hospes meus, & prater hospitium, valde etiam familiaris: quem Cæsar, meo beneficio in Nouocomenses rettulit. nomen autem Auiani consecutus est, quod homine nullo plus est usus, quam Flacco Auiano. Et ad eundem: Cum Demetrio Mega mihi petustum, hospitium est, familiaritas autem tanta, quanta cum Siculo nullo. ei Dolabella, rogatu meo, ciuitatem a Cæsare impetrauit. qua in re ego interfui. itaque nunc P. Cornelius vocatur. Hæc Cicero. Itaque statuamus, Poetam Vergiliæ gentis nomen tulisse. Gentis autem & familiæ Romanæ, Vergilius, nomen est antiquum, ac longe supra Poetæ memoriam. Ridiculum sane est, quod nonnulli de Laurea Virga somniarunt, ynde factum Poetæ nomen sunt commenti. Non enim, dicam iterum, ac tertio, Vergilium, nomen poeta primus inuenit, neque Vergiliani generis auctor fuit. Sed multis ante ipsum natum sæculis gentem Vergiliam, & Vergilium nomen inuenio. Ac scio, novos ciues, veterum ciuium nomina accepisse, non sua in ciuitatem intulisse. Cum vero tria nomina, quibus Ciues tantum Romani utebantur, prænomen, nomen, cognomen, poetarum principi Vergilio Maroni fuisse constet, eidem quo-

quoque ciuitatem datam gentem, & tribum fateamur necesse est. Gentis autem Vergiliae nomen, velex hoc, quod supra laudaui, marmore quomodo scribendum sit, intelligi potest.

M. VERGILIUS. M. L. ANTIOCHVS. VNGVENT
V E R G I L I A. M. L. H E L E N A
M. VERGILIUS. M. L. HILARVS. MAIOR
M. VERGILIUS. M. L. LVCVLLVS

Eandem scribendi rationem retinet aliud marmor, quod est ad S. Onuphrium:

M. VERGILIO
M. F. LEM
P R O C V L O

Et aliud in hortis Carpensibus:

D. M. FESTO
V E R G I L I O
FORTVNATAE. SER
OPTIMO. BENEMER
FECIT. IPSA. QVI. VIXIT
ANN. X I I I

Et in Hortis Colotianis:

C. VERGILIUS. MARTA
N V S. C O L O N V S. &c.

Hos ego lapides conspexi, legi, descripsi. quorum consensu Vergilium, non Virgilium, scribendum esse constituo.

tuo. Huc accedit, quod Vaticanæ Bibliothecæ liber ille
vetustissimus hanc ipsam tuctur secundam vocalem in Ver-
gilio, Eandem scripturam retinet Carpenfis liber, qui nunc
est Florentiæ cum Pandectis.

Ex Aldi Orthographia:

C. VERGILIVS. STRABO

Ex Pierio:

M. VERGILIVS. NARCISSVS
VIXIT. ANN. XIII.

Ex Politiano:

TI. VERGILIVS. DONATVS

Et:

C. PAPIRIVS. CESTVS. VERGILIAE
OPTATAE. VXORI. SVAE. BENE
MERENTI. DE. SE

Volfinij:

V E R G I L I

Ceterum Maronis cognomen Valeriae quoque genti ap-
positum reperio in peruetusto lapide, qui est apud Moronos:

SOMN. AETER
Q. VALERIO
MARON. IVN
QVI. VIX
ANN. IIII
MENSIBVS. VI
DIEB. VII

Som-

Somnum item Aeternalem Patauina inscriptio tuetur :
Cum quo Horatianum illud congruit :

*Ergo Quinfilium perpetuus sopor
Urget?*

De tribu , in qua censeretur Poeta, quid dicam, non habeo : non enim in libris Vergilianis est addita , vt in illa inscriptione, quam supra rettulimus :

M . VERGILIO
M . F . L E M

id est, Lemonia, nomen tribus, vt sit, ex tribu Lemonia, cuius & Seruius Sulpicius fuerat : de quo Cicero Philippica ix. sic: *Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus*. Nomen autem tribus post patris praenomen & ante familiae cognomen plerumque interponi solebat, vt ex hoc Ciceronis loco apparet, & ex Coelij ad Cic. epistola. Veteres quoque fere ad vnum inscriptiones assentiunt. Reliquum est, vt ad eam Inscriptionis nostrae partem aggrediar, qua illorum opiniones, qui praenomina feminis tribuunt, refelli dixeram.

IOSEPHI CASTALIONIS IVRISCONSULTI

*Aduersus
Feminarum Prænominum assertores
Disputatio.*

VERGILIA . M. L. HELENA

Aribus prænomina præposita hoc in loco, feminae non item, videmus. Mirari satis non possum, quamobrem docti quidam viri ea de re, contra quam Populi Romani mos & usus foret, disferuerint. Fuerint primis Reipub. temporibus mulierum propria nomina, cum non esset haec nominum ratio distincta: referat M. Varro perpauca quaedam mulierum antiquarum prænomina, eius tamen temporis, quo singulis singula vel ad summum bina essent. Mihi quidem vnum illud, quod a Panuinio ex Cicerone laudatur, a me tamen nusquam in Cicerone repertum, ad omnia istorum argumenta subuertenda validissimum videretur. *Habuit, inquit, prænomen nescio quid virilitatis, & dignitatis.* Ex quo inferri sane posset, ad viros tantum prænomina, quae virilitatem referant, pertinere. Huc accedit, quod Plutarchus scribit, viristria, mulieribus duo apud Romanos nomina fuisse. Præterea, cum neque in Liuiο, neque in Dionysio feminarum prænomina inueniantur, quis est, qui prænominibus mulieres Romanas vsas esse comminiscatur? Caiæ prænomen

men omnibus feminis commune fuisse concedo: nullam tamē fere vſam adiungo, niſi ad eius gentis, familiae ve feminam quamvis ostendendam, idq. inuerſa plerunq. C. literae, ſeu ſecundae mutae nota, ſic, C. L. idēſt Caiæ Libertus. Mulieres quippe gentilicio nomine utebantur, adiecto cognomine, vel a numero, vt Claudia prima, ſecunda, tertia, quarta, quinta, & deinceps; vel ab aetate, vt Antonia minor; vel aliunde, vt Drufilla, & Domitilla. cognominibus enim tantum feminae diſtinguebantur, perinde ac mares prænominibus. quod Antonius Auguſtinus vir clariffimus Dialogo decimo eruditiffime, ac veriſſime diſſerit. Carolus autem Sigonius libro Emendationum ſecundo aduerſus Robortellum, longe aliter ſentit, feminisq. prænomina attribuit: cui non aſſentimus. Verum noſtram ſententiam lapidum teſtimonio, conſenſu, vſu ipſo confirmemus. Id fiet, ſi nonnullas dumtaxat inſcriptiones proferemus, quarum pleraq. marium ſimul & feminarum nomina contineant. Nam vniuerſas noſtra manu deſcriptas, & in libros relatas recensere ſi eſſet conſilium, immenſam in molem excreſceret liber:

Apud Caefios:

DIS. MANIBVS
CN. OFILLIO. CN. F. QVIR. PISONI
V. A. XXIII. M. IX. D. X.
CN. OFILLIO CN. F. QVIR. FRVGI. V. A. XVIII. M. II
CN. OFILLIVS. SVCCESVS. ET
ANTONIA. RESTITVTA. PARENTES. FILIS
PIENTISSIMIS. FECERVNT. ET. SVIS
LIBERTIS. LIBERTABVSQ. POSTERISQ. EORVM

O filijs Cnaei prænomen, Antoniae nullum tributum legimus. QVIR. tribum Quirinam ſignificat, eamq. ablatiuo caſu efferebant.

In Hortis Carpensibus:

DIS. MANIBVS
 SACRVM
 HERBASIAE
 CLYMENES
 SEX . HERBASIVS
 NAVTILVS. SIBI. ET
 CONIVGI. SVAE
 SANCTISSIMAE. FEC
 IN. FR. P. XVIII. IN. AGR. P. XVIII

IN. FR. idest in fronte. In AGR. idest, ut inquit
 Horatius:

Mille pedes in fronte, tercentos cippus in agrum

Hic dabat: heredes monumentum ne sequeretur.

In fronte autem, est, secundum viam; in agrum vero,
 idest, a via in ipsum agrum.

Et:

DIS. MANIBVS
 M. COCCEI. SP. F
 AVGVSTALIS
 VIX. ANN. XVIII
 MENS. VIII. DIEB. XIII
 COCCEIA. AVG. LIB
 PLVTIN. MATER
 FILIO . PISSIMO

Et:

D . M . S
 D . LVCILIO , D . F . TERMINALI
 VIXIT.

Praenominum . Feminarum 125
VIXIT . ANN . XXV . M . V . D . X
LVCILIA . HELPIS . MATER
BENEMERENTI . FECIT

In hortis Carpensib.

D . M
CN . CORNELIO
CN . F . SAB
MVS AEO
MANCIPI . VIAE . APPIAE
HERENNIA . PRISCILLA
C O N I V G I
B E N E M E R E N T I
F E C I T

SAB. idest Sabatina, nomen tribus.

Ibidem:

M . ANNAEVS . C . L . MARIO
ANNAEA . PHILVMINA
A . CORFINIVS . A . L . ISAVRVS
ANNAEA . C . L . PRIMA
SEX . AEMILIVS . SEX . C . L . ERO
CASSIA . C . L . CALE
IN . FRONT . P . XVI . IN . AGR . P . XII

In Musaeo Carpensib :

D . M
P . SCANTIO . IVLIANO

P.

P. SCANTIUS
 AVGVSTALIS. PATER. ET
 SERVILIA. C. F. ISIAS
 MATER. FILIO. PISSIMO
 FECERVNT
 QVI. VIXIT. ANN. VIII
 MENS. V. DIEB. XII. HOR. VI
 CVIVS. ANNOS. INGENIVM
 EXCEDEBAT

Apud Hieronymum Lenium:

CALIDIA. Q. L. Q. CALIDIUS. Q. L. Q. CALIDIUS. Q. Q. Q. L.
 HELENA VARRON THEOPHILVS

Hic illud notandum est, tres illas singulares litteras, Q. interpunctionibus distinctas, significare tres Quinctos, ut sit, Q. Calidius Quinctorum libertus. Sunt, qui putent hos fratres: nam plures fratres eodem praenomine usos ignorat nemo, qui in Romana antiquitate cognoscenda sit versatus. sic Appios Claudios fratres, Maioris & Minoris cognomine discretos Pedianus in Ciceronem prodit. Ego verocollibertos etiam puto, quibus tamen fuerit alius libertus communis. Duos quoque siue fratres, siue collibertos in templo sancti Eustachij legimus:

DIS. MANIBVS
 T. FLAVIO. AVG. L
 HARMODIO
 Q. Q. CALIDII. EROS. ET
 HERMES. BENE. MERENTI

Fratres

Praenominum Feminarum
Fratres certo certius sunt, qui sequuntur.

127

In Hortis Carpensibus:

T. FLAVIO . RVF
T. T. FLAVII
VENVSTVS. ET
SATVRNINVS
FRATRI
PIENTISSIMO
FECERVNT

In ambiguo sunt, quos adiunximus.

In aedibus Bubalorum, ad Aquam Virginem.

T. T. AQVILLIS. T. T
L. TROPHIMO . ET
CISSE . FECIT . T. AQVIL
LIVS . T. T. L. ZOSIMVS
LIB. LIBER. POSTERISQVE
SVORVM
HOC. MONVMENTVM. VENIRE
NON. LICEBIT

Et apud Scappuccios:

L. FVFICIVS . L. L. L. L. L. FVFICIVS . L. L. L. L.
AMARANTHVS PAMPHILVS

Sed ad feminas praenominum expertes reuertamur.

Fuerat apud Massacos superioribus annis lapis:
CORNELIAE

PRO-

Aduersus . Assertores
 P R O C V L A . E T
 P L A C I D A . F E C E R
 Q . C O R N E L I O . S E N E
 C I O N I . P R O C V L O
 P R A E T O R I C I O . L E
 G A T O . P R O V I N
 C I A E . A S I A E . F R A
 T R I . B E N E . M E R E N
 T I

Quis hic non videt , sorores cognominibus duntaxat distinctas, fratrem vero praenomine , & cognomine auctum ?
 Eadem fere ratio obseruata est in hac inscriptione ,

Apud Horatium Fuscum .

P . M A N L I O . F V S C O
 I A V O L E N A E
 M A R C I A . E T . S O S I B I A
 F I L I A E . P A T R I
 P I I S S I M O . E T
 I A V O L E N A . S O S I B I A
 M A R I T O . O P T I M O

Ridiculum certe est, quod à nuptiis praenomina sumpsisse feminas opinantur . Ego clarissimam feminam, quæ Ciceronis memoria vixisse creditur , nomine & cognomine familiae suæ , patris etiam praenomine , & agnomine , vt vocant , mariti insuper cognomine demonstratam video , monumento etiam nunc insigni extra portam Capenam , via Appia, ad S. Sebastianum :

CAE-

CAECILIAE
Q. CRETICI. F.
METELLÆ. CRASSI

Qua vna inscriptione, nihil elegantius fieri potest, eadem ad rem, qua de agimus, mirifice pertinet, CRASSI. subintelligitur, vxori. Tale est illud 3. Aeneid.

Hæctoris Andromache.

Idest, Andromache, vxor Hæctoris.
Lucanus lib. 2.

— *liceat tumulo scripsisse Catonis*

Marcia. deest, Vxor.

Sed pergamus.

In Hortis Carpensibus:

L. VALERIUS. L. L.	L. VALERIUS. L. Q. L.
ALEXANDER. SIBI. ET. S.	SELEVCVS. SIBI. ET. SVIS
VALERIA. L. L. ATTICE	VALERIA. L. Q. L. ARTEMIS
L. VALERIUS. L. L. LIMENE	L. VALERIUS. L. Q. L. HYLLVS
VALERIA. L. L. IRENE	L. VALERIUS. L. Q. L. PHILEROS
L. VALERIUS. L. L. FAVSTVS	L. VALERIUS. L. Q. L. DIOGENES
VALERIA. L. L. VRBANA	VALERIA. L. Q. L. MARTA
VALERIA. L. P. ATTICE	L. VALERIUS. V R B A N V S
L. VALERIUS. L. L. IANVARIVS	V A L E R I A. A R E S C V S A

Collibertos, Colibertasq. fere, non fratres, & sorores dixerim. qui enim fieri potest, vt sexdecim vno tempore fratres, sororesq. adoleuerint, monumentumq. communi nomine, ac sumptu extruxerint? Quid autem hoc luculentius, quid apertius ad feminarum prænomina disturbanda testimonium? Viris quippe Luci prænomen præpositum, feminis vero nullum videmus, excepta inuersa illa secundæ mutæ, nota, qua ad feminarum liberos compendio significandos utebantur, hoc modo, Q. L. idest Caiæ libertus, & sic L. Q. idest Lucii, & Caiæ libertus, pro Lucii & Luciae, quod tamen feminini generis

R

præ-

praenomen non adhibebant, sed pro eo, Caiam reponerant, atq. in eius locum subrogabant. Nam Caiæ praenomen feminis omnibus tribuebatur, cum esset mulieris libertus ostendendus, ne cognominis productione vocabulo uti cogerentur, hoc pacto, Arescufæ libertus. Quod tamen ipsum facitatum esse interdum probare possumus.

Apud Caestios:

DIS . MANIBVS
L . MVNATI
PLANCINÆ . L
POLYCLETI

&:

T. CAESIVS. PRISCILLAE. L. HERMES
POSTVMIANVS. SIBI. ET
CAESIAE . ANAPHE . CONIVGI . CARISSIMAE
T . CAESIVS . AGATHO . SIBI : ET
CAESIAE . PERSIDI . CONIVGI . CARISSIMAE
T . CAESIVS . T . F . SER . PERSIGVS
VIXIT. ANNIS. II. MENSIBVS. VI

Apud Iulium Cocceianum:

C O C C E I A
PARHEDRI . L . TELETE

In Hortis Carpensibus:

LIVIA . VRTICVLAE
L . A G L A I S
M . LIVIVS . VRTICVLAE
L . P A C H I N V S

Quod

Quod & in maribus receptum fuisse apparet:

C. IVLIVS . POSTVMI . L . EVCOMVS
IVLIAE . POSTVMI . L. LYRIDI . F. ET
FAVSTILLAE . MATRI . EIVS

In Hartis Medicis:

C . IVLIO
LVCIFERI . FILIO
POSPHORO
ARCHITECT. AVG
CLAVDIA . STRATONICE
VXOR . VIRO
OPTIMO

Additum praenomen cognomini in quibusdam reperio.

Q . CRETICI . F

Apud Fusconios:

LEIBERTORVM. ET. LEIBERTAR
C. MAECENATIS. L. R. POM
POSTERISQUE. EORVM. ET. QVI. AD. ID
TVENDVM . CONTVLERVNT
CONTVLERINT

POM, id est, Ex tribu Pomptina.

Eundem quoque usum praestitit familiae nomen cum praenomine,

R 2

In

In Hortis Carpenſibus;

COTTIA. A. COTTI. F. GALLA
 TESTAMENTO . FIERI. IVSSIT
 A . COTTIO . PATRI. PRO. COS
 HISPANIAE. ET. PAVCVLLÆ. MATRI. ET
 A . COTTIO. FRATRI. QVAESTORI. AED
 PLEBI . ET . MEMMIÆ . GALLÆ . AVIÆ
 HVIC . MONVMENTO . TVTELAE . NOMINE
 CEDVNT. AGRI. PVRI. IVGERA. DECEM. ET
 TABERNA. QVÆ. PROXIME. EVM. LOCVM. EST

Item prænomen, nomen, & cognomen ex abundanti
 adiuncta ad libertam ostendendam video.

Apud Caefios:

VIPSANIA. M. VIPSANI
 MVSAEI. L. THALASSA
 SIBI. ET
 TI. CLAVDIO. AVG. L. EPICTETO

In Hortis Carpenſibus:

HOSTILIA. SALVIA
 D. HOSTILI
 ONESIMI. MAIORIS
 LIBERTA. HIC

CON-

Prenominum Faminarum.
CONDITA. EST. VIXIT
A N N I S. XXI

133

Extra portam Maiorem, in vinea Saccosiorum:

T E T T I A E . P R I M A E
V I X I T . A N N I S . L
M . V L P I O . M A C E D O N I
V . A . L . X . X X
S E X . T E T T I V S . M A C E D O . F
P A R E N T I B V S

Cis Pontem Milvium.

D I S . M A N I B V S
S A C R . Q . C O R N E
L I V S . H E R M A . E T . C A S
S I A . L A I S . F E C E R V N T
S I B I . E T . S V I S . L I B . L I B E R
T A B V S . P O S T E R I S Q V E . E O R V M
H O C . M O N V M E N T V M
E X T E R V M . H E R E D E M . N O N . S E Q V I T V R

Et:

C . T V T I C A N O
C A L L I S T O . E T
V A L E R I A E
S A T V R N I N A E
C . T V T I C A N V S
M A X I M V S
M A M M A E

SVÆ

Adversus Affertores
**SVAE BENEMBREN
 TI FECIT**

Et:

Trans Pontem Milvianum

D. M

**L. IVLIGENNAE
 VIXIT. A. XXXV
 TVLLIA. ELPIS
 CONIUGI BENE
 MERENTI. ET. L.
 IVLIVS. RESTITVTVS
 FILIVS. FECERVNT
 SIBI. ET. SVIS. POSTERIS
 QVAE. EORVM**

Trans Pontem Milvianum

**D. CAECILI. D. L. DEMETR
 CAECILIAE. L. PRIMAE
 P. CAECILI. D. L. HILARI
 IN. FRON. P. XII
 IN. AGR. P. XVI**

Ad Templum Iesu,

**MAECILI. P. L. PAMPHILI. FRVM
 EX. TESTAMENTO. ARBITR
 P. MAECILI. P. L. NICOMEDIS. L. IVLI
 L. L. SCANTIAE
 S. P. F**

Et:

DIS. MANIBVS

ANTO.

ANTONIAE.. M.. F
PANACES. VIX. ANNI. XIX.
MENS. XI. DIEB. XIII.
FILIAE. OPTIMAE. ET
P. I. S. S. P. M. A. E. M.
M. ANTONIVS. PALALYPVS.
ET. PAPINIA. ZOSIME
F E C E R V N T

Apud Delphinis:

DIS. MANIBVS
A. V. R. E. L. I. A. E.
F. O. R. T. V. N. A. T. I. A. E.
V. I. X. A. N. N. I. S. M.
T. A. V. R. E. L. I. A. E.
L. E. M. N. V. S.
V. X. O. R. I. O. P. T. I. M. A. E.

Apud Fabritium Vrsinum, in Campo Martio:

C. SALVSTIO. PISANDRO
PATRONO. OPTIMO. ET
SALVSTIAE. TYCHE. VXORI. CARISSIMAE
C. SALVSTIVS. PISTVS. SIBI. ET
SALVSTIAE. EVGENIAE. FIL. ET
LIBERTIS. LIBERTABVS. POSTERISQ. ORVM

Inducta. m. annulo. et.

DIS. MANIBVS
M. FABIVS. M. F. ESQ. REGILL. ET
FABIA. M. ET. J. LIB. ARETE

M. FABIO. CHRYSANTO
 M. FABIO. PHILETO
 M. FABIO. SALVIO
 M. FABIO. HERMETI
 FABIAE. MIMESI
 M. FABIO. ANTIGONO

Apud Maffios:

D. M

M. A V R E L I V S
 A N A T E L I O N
 A V G . L I B . V I V V S . F E C
 S I B I . E T . A E F L A N I A E
 B A E B I A E . C O N I V G I . B E N E
 M E R E N T I . E T . L I B E R I S
 I T E M . L I B E R T I S L I B E R T A V S Q
 E O R V M

In Clivo Capitolino:

C. T E R E N T I O . C L . P A M P H I L O
 S A G A R I O . P O S T . A E D E M . C A S T O R I S
 C A L P V R N I A E . D . L . S A L V I A E
 M A R I A E . L . F . R V F A E
 C . T E R E N T I O . L . L . R V F I O N I
 T E R E N T I A E . C . L . P O L I N I
 C . T E R E N T I V S . C . L . E R O T
 I E I S . O M N I B V S . Q V I . S V P R A S C R I P T I
 S V N T . E T . S I B I . F A C I V N D V M . C V R A V I T

Ad Columnam Antonini:

D. M

C. I V L I O . N E R O N^I
 V I X I T .

VIXIT. ANNIS. LXXXII
MENSIB. III. DIEB. XXII
PARENTI. PIENTISS
FECERVNT
M. CORNELIVS. TI. F
SATVRNINVS. >
LEG. II. AVG. ET
M. CORNELIVS. TI. F
IVLIANVS. FILI. PISSIMI. ET
IVLIA. HIEROPHILA. CONIVNX

Et:

D. M
PLANCIAE
HELPDI
C. IVLIVS
CARIPPVS
CONIVGL. B. M
FECIT

Et:

C. IVLIO. EVHODI. LIB
CORINTHO. ET
CALVIAE. GALATIAE

S

CO.

CONIVGI. EIVS
P. POMPONIVS. HERMES. ET
IVLIA. FORTVNATA. FECERVNT

Et:

DIS. MANIBVS
C. MVRDIO. FELICI
C. MVRDIVS. FELIX
PATRI
BENEMERENTI. FECIT
ET. SIBI. ET. SVIS. POSTERISQ.
EORVM. ET. TVLLIAE. HYGIAE
CONIVGI. EIVS
IN. F. P... INA. P...

Et:

D. M

ARRIAE. IANVARIAE. VIX
ANN. VII. MENS. VIII. DIEB. VIII
TI. CLAVDIVS. POLYBIANVS
ET. ARIA. AVGVSTALIS. ALV
MNAE. CARISSIMAE. ET
FECERVNT. LIBERTIS. LIBER
TABVSQ. POSTERISQ. EORVM
T. AEL. AVGVS. LIB. TREPTIO. FECIT. ET. SIBI
ET. VXORI. AELIAE
CAP.

In Aedibus Vallarum:

L. ANTESTIVS. C. N. F. HOR
SARGVLO. SALIVS. ALBANVS
ANTESTIA. L. L. PLVTIA
FVFIA. P. F. TERTIA. SOROR
L. ANTESTIVS. L. L. QVINCTIO
L. ANTESTIVS. L. L. RVFVS. L. ANTISTIVS. L. L. THAMYRVS
L. ANTISTIVS. L. L. ANTHVS. L. ANTISTIVS. L. L. EROS. CAPPADOXS

Apud Crescentios:

C. FVFIO. ZMARAGDO
MARGARITARIO. DE
SACRA. VIA. ARBITRATV
FVFIAE. GALLAE. VXORIS
ET. ATIMETI. ET. ABASCANTI
LIBERTORVM
LIBERTIS. LIBERTABVS
POSTERISQVE. EORVM

Apud Marcellum Nerium:

I. O. M
ET. SOLI. DIVINO
ET. GENIO
VENALICI
Q. IVLIVS. MAXIMI
LIB. FELIX
CVM. IVLIA

CONIVGE. * LIB. ANIM

VOT. SOLVIT

IMP. CAESAR. AVG. GER. XII
SER. CORNELIO. DOLABELLA. COS

† Domitiani nomen abrafum est.

* Idest libens animo, vt est

*In S. Castiliae Templo diserte: in scalptum*C. IVLIVS. ANICETVS
ARAM. SACRATAM. SOLI. DIVINO
VOTO. SVSCEPTO. ANIMO. LIBENS. D. D*Et apud Seapuccios.*

L. VMBRICIVS

PRISCVS

LIBENS. ANIMO

Et:

SOLI. SANCTISSIMO. SACRVM
TI. CLAVDIVS. FELIX. ET
CLAVDIA. HELPIS. ET
TI. CLAVDIVS. ALYPVS. FIL. EORVM
VOTVM. SOLVERVNT. LIBENS. MERITO
CALBIENSES. DE. COH. III*Ad S. Petrum.*

D.

M.

EX. VOLVNTATE. M. ACILI

HILA.

HILARIANI. ANTISTIA. PRIMA
IN. PERFECTVM. CONSUMMA
VIT. MARITO. INCOMPARA
BILI. ET. SIBI. LIBERISQ. SVIS
ITEM. LIBERTIS. LIBERTABVSQ. POS
TERISQ. EORVM

Ad S. Onophrium.

DIS. MANIBVS
M. A. C. V. T. V. S
S. A. L. V. T. A. R. I. S
FECIT. SIBI. ET. TVRVLLIAE
CONIVGI. SVAE
BENE. VALEAS. RELIGIOSE. QVI
H. Q. C. L. E. C. I. S
BENE. SIT. FILIS. FILIABVS. MEIS
QVI. ME. BENE. COLVERVNT

Apud Parnassos.

2. D. I. S. A. M. A. N.
Q. SAENI. Q. FIL. FAB
P. O. M. H. E. I. A. N. I.
Q. O. N. D. E. P. A. F. R.
E. V. E. I. C. I. A. C. L. Y. M. E. N. A.
T. I. V. K. T. O. R. H. M.
P. R. O. S. D. E. C. T. V. S. E. T.
T. I. R. Y. P. H. E. R. V. I. S.
H. A. I. L. I. B.

In

In Agone, apud Sertorium Theophilum:

DIS . MANIBVS
IVLIAE . SP . F
PROCVLAE
C. IVLIVS. THEOPHILVS
V X O R I

Ad Plateam Sciarrae, apud Lapidinam:

L. AVRELIO
S E V E R O
L. AVRELIVS
PRIMITIVOS. ET
A V R E L I A
S E V E R A
PARENTES. FP

Apud Alberinos:

DIIS . MANIBVS
Q. PROPERTIVS . SECUNDVS
FECIT . SIBI . ET
PROPERTIAE . TRIPHOSAE
PATRONAE . SVAB . BENE
MERENTI . ET
PROPERTIAE . DINAMAE
LIBERTAE . ET . CONTVBERNALI
SANCTISSIMAE

Ad S. Maria in Via:

V Q. EPPIVS. Q. F. COR. RVF
 • CLODIA. C. L. SILENIO
 • EPPIA. L. F. PAVLLA. VOTE
 NNIANA. MATER
 EPPIA. M. F. POLLA

In Hortis Mediceis:

IVLIAE. SEX. F
 FRONTINAE
 MATRI

Ibidem:

M. VINICIO
 CASTO
 VINICIA
 GLAPHYRA
 FILIO. BENE
 MERENTI
 M. VINICIUS VINICIAE
 CORINTHVS TYCHE. ET. SIBI. FECIT

Ibidem:

LIBERO. PATRI
 SANCTO. SACR

SEX.

SEX . CAELIVS
PRIMITIVVS . ET
PVBLICIA . ANTVLLA
VOTO . SVSCEPTO
D . D

Ibidem.

T ! S T A B E R I O
SECVND0 . COACTORI
ARGENTARIO . VIATOR
CONSVLARI . ET . PRAET
S . I B I . E T
CLAVDIAE . STRATONICAE
V X O R I

Apud Camillum Rusticum:

DIS . MANIBVS
COELIAE . DYNATAE
M . VLPIVS . AVG . LIB
VALENS . AVESTE . IMP
PRIVATA . CONIVG . KARISS
S A N C T I S S I M A E
CVM . QVA . VIXIT . AN . XXXVIII
SINE . CRIMINE . ET . SIBI
ET . SVIS . LIBERTIS
LIBERTABVSQVE
POSTERISQVE
E O R V M
Et:
DIS . MANIBVS

X C C

T I.

TI. CLAVDIO. TI. F.
QVIR. GEMINO.
IVLIA. GEMELLA
MATER. FILIO

Nullus esset congerendarum Inscriptionum modus, si, quascumq. ipse ad hanc rationem spectantes Romae descripsi, referre huc vellem. Illud sane mihi testanti credatur velim, nullum esse in tanta veterum monumentorum copia Feminarum prænomen a nobis repertum, præter Caiae, idq. in duobus tantum lapidibus gentilicio nomini præfixum: quod tamen ipsum omnium mulierum commune fuisse dixeram.

Ad S. Petri Basilic.

QVIRINIA. MVSA
C. HELVIDVS. C. O. L. BARNACVS
A. TITIVS. A. L. PHILARGYRVS
C. TITIA. C. L. GLYCERA
IN. FR. P. XIII. IN. AGR. P. XVII

Ad templum Iesu.

C. FVL. QVINTIA. C. FVLVINIA
C. FVLVINIVS. C. L. EROS

T

Quod

Quod si quis ne iurato quidem mihi fidem habendam
 censeat, velim ipse singulos lapides inspiciat, notet, obser-
 uet. sic fiet profecto, ut in meam sententiam facile conce-
 dat. Diuae praenomen, quod Augustorum vxoribus, li-
 berisq. in Deorum numerum relatis praeponeretur, sem-
 per excipiendum edico. Non enim ad priuatorum vsum
 Principis ornamenta trahenda sunt. Quare nihil officit,
 quod in epistylis legitur :

DIVO. ANTONINO. ET
 DIVAE. FAVSTINAE. EX. S. C

IOSE-

IOSEPHI CASTALIONIS IVRISCONSULTI

*Ad l. 1. C. quae res pignori oblig. poss.
Commentarius.*

LVMNVM, *Alumnus*que, esse, qui, quae ve alitur; non item, qui, quae ve alit, facile doctis viris probabo. Illud autem difficilius explicatu est, quod in l. 1. C. quae res pign. oblig. poss. legitur. Nam ibi Accursius, parum constans, modo filios, ex concubina, modo eos, qui aluntur, aut qui alunt, *Alumnos* interpretatur. Ac Prateus se non legisse scribit, qui significatum proprium *Alumni* explicet in specie, d. l. 1. §. Semproniam. l. Codicillis, ff. de usu & usu fructu leg. Ego, quid censeam, ut poterō, exponam, si prius eorum sententiam, qui *Alumni* vocabulum actiuae significationis esse contendunt, refutaro. Equidem mirari satis non possum, quid ijs in mentem venerit, quamobrem contra veterum optimorum Latinae linguae auctorum usum *Alumnos* interdum eos dici, qui alunt asseruerint. Plautus certe Mostellaria notae significationis nomen ad amatorem festiue transtulit; ducta similitudine a puero, qui ad nurricem se confert, Apud illum Callidamantes sic loquitur,

Ecquid tibi videor mammam adire.

O, Ocellus es meus, tuus sum alumnus.

T 2

Idem

Idem Poenulo proprie:

Herus meus hic quidem est, mearum alumnarum pater.
Verba sunt Giddenemes nutricis. Verg. lib. Aen. sextos

————— *nec Romula quondam*

Vllo se tantum tellus iactabit alumno:

Idem lib. vndecimo:

————— *sed non felicibus aequè*

Tum comes auspicijs caro datus ibat alumno.

Horat. epistolarum lib. i. ad Tibullum:

Quid voueat dulci nutricula maius alumno.

Ceterum Alumno, Alumnaeque, Nutrix, Altrix, Educatrix, Nutritor, Altor, Educator, respondent. Instit. quibus ex caussis man. §. eadem lege: *Iustae autem manumissionis causae hae sunt: veluti si quis patrem, aut matrem, filium, filiam ve, aut fratres, sorores ve naturales, aut paedagogum, aut nutricem, aut educatorem, aut alumnum, alumnam ve, aut collataneum manumittat* Laurentius. quidem Valla egregie hanc partem tuctur: sed iniuste Nonium Marcelham accusat. Non enim exempla ex auctoribus, quos eruditissimus grammaticus laudauit, eo producta sunt, ut *Alumnus* pro educatore acceptum ostendant. neque id Nonius scripsit. Verum mendoso Valla usus exemplari, (in quibusdam enim libris pro Aluntur, Alunt est legere.) Nonium errasse pronuntiauit. Inepte autem faciunt, qui actiuam in suis Lexicis Alumno significationem attribuunt; neque auctorum locos recte expendunt; sed contra, quam scriptum est, accipiunt, atque comminiscuntur mera somnia. Nam, quod apud Plinium legitur lib. 3. cap. 5.

Terra omnium terrarum alumna, eadem & parens, de Italia loquitur, cum Alumna pro altrice interpretantur, ne ipsi nihil intelligere videntur. Italiam Plinius terrarum omnium parentem, quae omnium gentium, nationum, populorum rem, salutem, honestatem, legibus, ac legionibus tueretur; eandem *Alumnam* terrarum dixit, idest, quam vicissim

sim

sim vniuersus terrarum orbis aleret, commeatu iuuaret. Huc pertinent versus Claudij Rutilij Numatiani, cuius itinerarium elegis elegantissime conscriptum, a nobis emendatum, & adnotationibus illustratum, superioribus annis edidimus. Romam alloquitur:

Aeternum tibi Rhænus aret, tibi Nilus inundet,

Altricemq. suam fertilis orbis alat.

Si quidem Populus Romanus frumento ex Aegypto, atque Africa importato utebatur. quod ex Claudiano discitur, initio libri de bello Gildonico:

Tot mihi pro meritis Libyam, Nilumq. dedere,

Vt dominam plebem, bellatoremq. Senatum

Classibus astituis alerent, geminoq. vicissim

Litore diuersi complerent horrea venti.

Eodem libro tantæ rei frumentariæ comparandæ, causam exponit:

Quid mihi septenos montes, turbamq. dedisti,

Quæ paruo non posset ali? felicior essem

Angustis opibus. malletm tolerare Sabinos,

Et Veios. breuior duxi securius æuum.

Ipsa nocet moles. utinam remeare liceret

Ad veteres fines, & moenia pauperis Aræ i.

Sufficerent Etrusca mihi, Campanaq. culta.

Idem dicendum esset de altero Plinio libro, qui libro naturalis hist. extremo corrupte ab istis proditur, si ita legeretur, vt adnotarunt. *Italia reſtrix, par ensq. mandi alumna.* Non enim *Alumna*, sed *Alter*, recte. us omnino in libris emendationibus legitur. Iam vero, quod ex Q. Curtij libro octauo affertur, non efficit, quod volunt. *Alumnum*, inquit, *vestrum Regem ne deseratis.* Milites monentur, ne Regem suum, apud quos Rex ipse natus, altusq. esset, quemq. ipsi prope aluisse videbantur, desererent. non esse peregrinum Regem, non externum, aut alienum, sed ciuem, natum, indigenam, atque adeo alumnum proficetur. Illud profec-

to ridiculum est, quod agmen claudit. Producitur e libro primo Cic. de Diuinatione versus:

Vos quoque signa videtis, aquae dulcis alumnae:

atque ita exponitur: *Aquae alumnae*, idest, quae alit. idq. sensit Marius Nizolius. Quid hoc pinguius, quid ineptius fieri potest? *Aquae* attribuitur, quod ad Ranas referendum est. Aloquitur enim auctor ranas, aquarum alumnas. id quod manifestum fit versus ipsos attentius legenti;

Vos quoque signa videtis, aquae dulcis alumnae,

Cum clamore paratis inanes fundere voces,

Absurdoq. sono fontes, & stagnacietis.

Quam isti longe a sententia feruntur, quam toto errant caelo. Sed & Iacobus Cruquius in Horatium ad Od. viij. lib. iij.

———— *ab ea sq. paruis*

———— *Aquas alumnis.*

aduersus Vallam Varronis locum apud Nonium ad huc interpretatur. Varro Eumenidibus,

Et ecce de improviso ad nos accedit cana veritas,

Atticae Philosophiae alumna, &c.

Ad quem locum Cruquius inquit, *Ex veritate namque philosophia, non etiam ex philosophia veritas nata est.* Quid absurdius? Immo a philosophia veritas fouetur, alitur, educatur, si non nascitur. Veritatis igiturATRIX, nutrixq. philosophia est. quod Cruquius non vidit. Neque aliter accipiendus est Cor. Taciti locus de claris Oratoribus: *Est*, inquit, *magna ista, & notabilis eloquentia alumna licentiae, quam stulti Libertatem vocant.* Haec Tacitus. Licentia enim eloquentiam notandam, & animaduersione dignam foueri, aliq. significat, non ex eloquentia licentiam ortam esse, vt inepte putat Cruquius. Cicero quoque de claris Oratoribus hoc dicendi genere vsus est; *Pacis est*, inquit, *comes, uti q. socia, etiam bene constitutae ciuitatis quasi alumna quaedam eloquentia.* Quis non videt, bene constitutam

Ciui-

Ciuitatem esse eloquentiae altricem? Nunc ad primam Legem Codicis, titulo, quae res pignori obligari possunt, aggre- diamur. *Alumnos tuos, & ceteras res, quas neminem cre- dibile est pignori specialiter daturum fuisse, generali pacti conuentione, quae de bonis tuis facta est, in causa pignoris non fuisse rationis est.* *Alumnos* Accursius, vt dixi, incer- tus est quo pacto accipiat. nam modo filios ex concubina, modo eos, quos aluisti, aut quite aluerunt, opinatur. In Accursij sententiam a Doctoribus passim itur. Ego *Alumnos*, de quibus mentio fit in d. l. i. seruos esse vernas, quos sibi quis a teneris, vt aiunt, vnguiculis peculiariter educaue- rit, sine vlla dubitatione edissero. Quis enim posset spe- cialiter obligare liberos homines? Operae autem pretium facturus mihi videor, si paullo altius disputationem repe- tam. Alumnum constantissime cum tantum optimus quis- que Latinitatis auctor dixit, quemcumque quis aluisset, cui respondet, vt dixi, Altor, Nutrior, Educator. Nec in- terest, seruus ne, an liber sit, qui alitur, superioreve, aut inferior. De Pallante, Euandri Regis filio, Acetis armi- geri alumno, Vergilius lib. Aen. xi. cecinit.

*Corpus ubi exanimi positum Pallantis Acetes
Seruabat senior, qui Parrhasio Euandro
Armiger ante fuit, sed non felicibus aeque
Tum comes auspiciis caro datus ibat alumno.*

Sic ipse Aeneas Caietae nutricis alumnus fuit, potentior hic illa humilior. Hoc autem alumnorum genus nihil ad eam legem pertinet. Domini seruorum quoque fidei libe- ros suos alendos committebant. Ne hoc quidem genus ad rem. Nascebantur ex ancillis proprijs apud dominos serui, ijque Vernae vocabantur. ex ijs, si quos dominus specia- liter aleret, neque inter ceteros tolli, educariq. in seruorum grege, ac multitudine pateretur, *Alumnos* suos appellabat; quasi dixeris vernas, & peculiare seruos. quamquam non ignoro, peculiarem seruum dici, qui in filij quasi peculio sit.

fit. De hoc Alumnorum genere lex nostra loquitur. Alumnos item Acron apud Horatium Ode 18. lib. 3. pro vernis sumi, auctor est. Vernulas enim interpretatur, quos Horatius paruos alumnos dixerat, quibusq. dominus timebat. Quare Horatius precatur Faunum, qui infantibus infensus credebatur, ne paruis alumnis, idest seruis infantibus noceat. Ecce tibi Altor dominus, Alumnus seruus. Seruilis ergo notae alumnus censendus. Interdum tamen eueniebat, vt alumnus manu mitteretur, & e seruo liber fieret. neque certe ob eam rem alumni nomen aboleretur, sed retinebatur, statu mutato, ad indicandum, quosis loco apud dominum fuisset. *Est regione Hospitij peregrinorum Trinitatis elegantibus incisum litteris marmor antiquitatis refertissimum, quod huc spectat.*

M. LIVIVS. AVG. L. SECUNDIO
ACCENSVS. DRVSI. CAESARIS
ET. ALVMNVS

M. LIVIVS. M. F. POL. MACEDONIC. F
I V L I A . T E R T V L L A . V X O R
M. L I V I V S . M. L. PROSPER

Eundem Libertum, & Alumnum legimus, ex eo videlicet libertorum genere, qui, cum in seruitute nati essent, gratiores tamen, acceptioresq. dominis, vel dominorum filijs essent. Secundionem seruum Drusus Caesar, Ti. Augusti filius, sibi educauerat. eundemque postea manumissum a Ti. Aug. patre, libertumq. Augusti dictum, Accensum esse suum voluit. Accensi autem erant liberti, qui magistratibus apparebant, ac praesto erant.

Est & alia inscriptio apud Alberinos.

AVIDIO. SPARTACO

PATRONA

ALVMNO

B.

M.

P.

Q.

Cum-

Cum lapidibus faciunt digestorum libri I. liberto suo, S. largius de annuis legatis. *Pecuniam*, inquit apud Scaeuolam testator, *quam Titio liberto meo, & alumno legavi, esse volo penes Publium Maecium usque ad vigesimum quintum annum aetatis eius, proq. ea computari cum eo usuras quadrantes*. Vernas quoq. non seruos, sed libertos, in veteribus monumentis reperio. E vernis scilicet seruis liberos factos dixeris.

In Colle Hortulorum, siue Monte Pincio, in hortis, quos magnificentissime exstruxit, atque instruxit Regio sumptu, statuisq. tabulis, & inscriptionibus antiquis exornauit clarissimus antiquitatis vindex, Ferdinandus, Magnus Etruriae Dux.

S E C V R I T A T I
COGNATIONIS. SVAE
FORTVNATVS. AVG. L
VERNA. PATERNVS
AB. EPISTVLIS
ACCENSVS. PATRON
DIVO. AVG. VESPASIANO
LICTOR. CVRIAT
VIAT. HONOR. DEC. COS. ET. PR.
ET. SIBI. ET
EPAPHRODITO. AVG. L
AB. EPISTVLIS. FRATRI. SVO

Cum hoc consentit lapidis inscriptio, a nobis in Capitolio descripta. vnde feminam feminae libertam, eandem & vernam intelliges.

DIIS. MANIBVS
I V L I A E . O . L I B . [H E L P I D I S
V I X I T . A N N O S . X V I
M E N S , V I I I I . D I E S . D V O S
V I V L I A .

IVLIA . IRENA . FECIT
 VERNAE . SVAE . CARISSIMAE
 BENEMERENTI . ET . SIBI . SVIS
 LIBERTIS . LIBERTABVSQVE
 E O R V M

Et apud Fusconios:

DIIS. MANIBVS
 N. S A T R I
 AVGVSTALIS
 S A T R I A
 N Y M P H E
 VERNAE . SVO
 C A R I S S I M O
 VIXIT. ANN. XXII
 M. I. DIEBVS. III

Libertum fuisse Augustalem, non autem servum, intelligio, quem Satriae gentis nomine, & Numerij praenominis auctum video. N. Numerium significat.

Ad rem quoque facit lapis in hortis olim Carp.

D. M
 Q. VOLVSIO. AVGVSTALI
 VIXIT. ANN. XI. D. XXI.
 Q. VOLVSIVS. DEXTER
 VERNAE . SVO

Ver-

Vernam hoc loco non seruum, sed libertum, dixeris. Cui enim praenomen, & familiae Romanae nomen adiungitur, Liber; & Cuius Romanus sit, necesse est. Quod vero sequitur, in dubio esse potest, num de seruo, an de liberto dicatur :

E V H E M E R O
CAESARIS . N
V E R N A E . P E D I
S E Q V O . V I X I T
A N N I S . X X I I I . M E N S
I B V S . V I I I . D I E B V S
V . A E L I A . S V C C E S S A
M A T E R . F I L I O . B E N E
M E R E N T I . F E C I T

Libertum potius puto, cuius mater ex gentilicio nomine libera cognoscitur, quique tum matris commendatione, tum suis meritis facile libertatem ab indulgentissimo Principe impetrare potuit. Neque solum Vernarum, Alumnorumque vocabula ad libertos extendi, sed etiam seruorum appellatione in ipsa libertate retentam video .

D I S . M A N I B V S . D E X T R I
C A E S A R I S . S E R V O . D I
A E T A R C H O . D O M V S
A V G . T R E B O N I A . L A V
D I C E . F E C . C O N I V G . B . M
C V M . D V A B V S . F I L I S . F O R
T V N A T A . E T . F E L I C E

Seruus dicitur, quem libertum esse constat . coniux enim seruo non erat, sed contubernalis, neque ex libera seruus liberos suscepisse dicebatur . liberam autem eius uxorem fuisse, ex eo cognoscimus, quod nomini proprio peregrino, familiae nomen Romanae praeponitur Trebonia Laudice.

D I S . M A N I B V S
F L A V I A E . A T H E N A I D I
A P O L L O N I V S

IMP. DOMITIANI. AVG.
GERM. SER. SPECVL. ET
FLAVIA. PALLAS. PARENTES
FILIAE. CARISSIMAE. FECER
VIXIT. MENSIBVS. VIII. DIEBVS. XXVI

Seruum peculiarem imperatoris, non qui seruus eo tem-
pore esset, sed qui olim eius loci fuisset, dictum puto. Pa-
pin. Staius Earinum Domitiani Libertum in praefatione li-
bri tertij Siluarum his verbis nominat: *Earinus praterea,*
Germanici Dei nostri libertus. Eundem Caesaris seruum in
Coma dicit: *Quos tibi Caesareus donat puer*. Caesareum,
puerum Caesaris seruum interpretor, non qui seruus re ipsa
sit, sed qui fuerit antequam manumiteretur. Huc accedit
quod non libertinae tantum condicionis homines, sed plane
ingenui seruos se Imp. Domitiani profitebantur, quod ille
Dominum se, Deumque ab omnibus dici praecepisset, au-
tor Suetonius.

Apud Caesios.

FLAVIA. AVG. L. DORIS
FECIT. SIBI. ET
IDEO. CAESARIS. N. SER
CONIVGI. SVO. ET
EPAPHRODITO. FIL
LIBERTIS. LIBERTABVSQ
E. O. R. V. M

Et apud Fusconios.

QVINTILIA. DONATA
FECIT. SIBI. ET. CONIVGI
SVO. A. C. M. A. Z. O. N. T. I
CAESARIS. NOSTRI. SERVO
ET. DAPHNICO. FILIO. HVIVS
QVI. VIXIT. ANN. XVII. ET. LIBERTIS
LIBERTABVSQ. POSTERIQUE
E. O. R. V. M

Et

FORTVNATVS

CAESARIS. SER

NICOMAC^{II}IANVS

PATER. ET

SEXTILIA. PRIMA

MATER. FILIAE

PIISSIMAE. FECERVNT

ET. SIBI. ET

MOSCHINI. CONTACT

VIXIT. ANNIS. XV. MENS. IIX

Illud obiter hoc loco notandum est, in nomine Nicomachianus litteram illam inuersam, siue dimidiatam, ad inspirationis esse notam, pro integra H, quae ad MOSCHINI nomen adhibita est. Huius notae confirmandae gratia libet proferre *inscriptionis exemplum ex aedibus Hieronymi Pici a nobis desumptum.*

STATAE. FORTVNAE. AVG

SACR

SEX. FONTEIVS. Q. L. TOP^RIMVS

CN. POMPEIVS. CN. L. NICEP^ROR

MAG. VICI

SANDALIARI. REG

III. ANNI. XVIII

D. D

Ex ijs, quae a nobis allata sunt, constare arbitror, *Alumnos* esse quicumq. alerentur, non autem qui alerent, siue liberi, siue serui, siue potentiores, siue tenuiores. Nunc videndum est, an recte Accursius *Alumnos* filios interprete-
tur,

tur. Dicam libere. Accursio imposuerunt grammatici. unde ille didicit, *Alumnos* esse interdum nutritores, interdum filios. Seruius ad illum Vergilij versum lib. Aen. sexto,

Nec non & Tition terrae omnipotentis alumnum, Terrae alumnum Tition a terra enutritum, & terrae filium dicit, secundum varias de Titij matre opiniones; ac Vergilium sermone, quo utrumque significaret, usum esse scriptum reliquit. Ego, quamquam Poetis summam in verbis licentiam esse sciam, censeo tamen apud Vergilium proprietatis amatorem proprie *Alumnum* pro alto, atque a terra educato, non autem pro filio, positum. Tition enim, Iouis, & Florae filium, a terra nutrice, non parente, enutritum, fabulantur Poetae.

Petrus Victorius libro Variarum lectionum vigesimo tertio, apud Nonium pro Filia *Alumnā* a Varrone dictam putat: cum Eumenidibus inquit:

*Et ecce de improviso ad nos accedit cana veritas,
Atticae philosophiae alumna &c.*

Ego vero Atticam philosophiam veritatis non parentem, sed nutricem existimo, nam veritas, vnde cumque orta, ab Attica Philosophia nutritur. Quis enim dixerit solis Athenis philosophorum praecepta veritatem enixa? Num sine philosophia verum quis non loquitur? num mendaces omnes homines, praeter Atticos? Alie quidem philosophia veritatem, non gignit. Sic Cicero

Ciuitatis bene constitutae alumnam eloquentiam: sic Tacitus *licentiae alumnam notabilem eloquentiam* dixit, quae aleretur, atque enutritur. Ceterum, qui fieri potuit, ut Accursius, qui omnes fere leges euoluit, excussit, contulit, hoc scripserit? Ego in Iuris Ciuilibus, qui exstant, libris non inueni *Alumnos* neque pro nutritoribus, neque pro filiis acceptos. Immo ne loco quidem filiorum *Alumnos* fuisse, disertissime sancitum est. I. si quis alumnam. C. de nuptiis, Si quis inquit Imperator *alumnam suam libertate donauerit,*

& in

& in matrimonio suo collocauerit, dubitabatur apud antiquos, utrum ne huiusmodi nuptiae legitimae esse videantur, an non. Nos itaque, vetustam antiquitatem decedentes, non esse vetitum matrimonium censemus. Quid igitur Accursius somniauit, Alumnos esse ex concubina filios? Num patri cum filia naturali Imperator Christianus matrimonium legitimum esse statuit? Apage nugas istas nefarias. & Alumnos interdum seruos, interdum liberos fuisse, referraque ad auctores, educatoresq. concludamus: ut sint haec distincta, Alumnus Altor, siue Nutritor.

Apud Delphinos sic legi.

D. M
M. AVRELIO. AVG
LIB. ISIDORO. MEL
LO. PROXIMO. ARATIO
NIBVS. AVRELI. HER
MES. ALVMNVS. ET. GLY
CON. NVTRITOR. ET
MAXIMVS. BENE
MERENTI. FE
CERVNT

Et l. xij. ff. de manumissis vindicta: Si collactaneus. si educator, si paedagogus ipse, si nutrix, vel filius, filia ve cuius eorum, vel alumnus. Iam vero, pro seruis, quos Dominus educasset, supra citatis legibus ostendimus, eodemq. manumissos, & liberos factos, Alumnos tamen appellatos docuimus. ut l. legem, C. de pact. Legem, inquit Imp. Alexander, quam dixisti, cum dotem pro alumna dares, seruari oportet, &c. Et l. 14. ff. de manum, vind. Alumnos magis,

magis, inquit Martianus, mulieribus est conueniens manumittere, sed & in viris receptum est: satisq. est permitti eum manumitti, in quo nutriendo propensior animus fecerint. l. Codicillis, §. qui Semproniam, ff. de usu, & usufr. leg. Qui Semproniam, inquit Scaeuola, ex parte decima, & Maeciam ex parte decima alumnum ex reliquis partibus instituerat heredes, curatorem alumno dedit, cum iure facere. putaret, & curatoris fidei commisit, ne pateretur fundam venire. sed, cum Sempronia, & Maecia nutricibus suis frueretur redditueius, & in ima parte testamenti ita adiecit, omnem voluntatem meam fidei heredum meorum committo. Quasitum est, an tertia pars ususfructus fundi nutrices ex fidei commissio petere possint, quamuis curator ei receptus sit, quem iure dare non potuit alumno. Respondi, secundum ea, quae proponerentur, utilisiter fidei commissio voluntatem suam confirmasse. Idigitur cuique dedisse, ut & nutrices una cum alumno redditu fundi uterentur. Apertum, manifestumq. esse iam credo, Alumnos seruos fuisse, quos dominus penes se natos speciali affectu aleret, eisdemque, cum visum esset, libertate donaret, legatis insuper prosequeretur, ac fidei suorum commendaret, si quis id aetatis esset, ut aliena ruitione egeret. l. a filio, ff. de alimentis, & lib. leg. Maecio infanti alumno meo quadraginta dari volo, quae peto a te suscipias Seia, & usuras ei quincunces in annum usque vigesimum aetatis praestes, eumq. suscipias, & tuearis. Iucundum vero, atque in primis elegans Angeli Colotij epigramma, neque omnino ab hac nostra de Alumnae, Altricisque vocabulis disputatione alienum videtur, quod pari memoria, pronunciandi q. suauitate mihi Fuluius Ursinus, vir singulari ingenio, iudicio, eruditione, ac virtute, recitauit.

Sunnaescentem bederam trabeati in colle Quirini

Nutrierat densis quercu opaca comis:

Nunc, quia. victa aeuo, viduata est frondibus arbor,

Pro merito altricem vestit alumna suum.

ANTI-

ANTIQUITATVM
ROMANARVM
PAVLLI. MANNVCCII
LIBER
DE CIVITATE ROMANA

INITIATIVE
FOR THE
NORTH AMERICAN
COUNCIL
ON CLIMATE ROYALTY

ILLVSTRIS. ET REVERENDISS.

ALEXANDRO
PERETTO

S. R. E. CARDINALI

SISTI. V. PONT. MAX.

PRONEPOTI

*RBIS Terrarum epitomen,
Vrbem Romam, Illustrissime,
& Reuerendiss. Cardinalis,
Romam cum accesserim, ut
SISTVM V. Pont. Max. prae-
sens venerarer, Tibi do. Ea
uero, a Paulo, Patre meo, descripta, Tibi a me
tradita, & Patris in Proauunculum tuum, &*

X

2

meam

meam in Te, obseruantiam renouabit. Fitq. opportune, ut, quam Ipse urbem Suo Pontificatu illustrat, eam ego, Eius praecipue temporis reseruatum, Tuis auspicijs, hominibus legendam proponam. In quo magnam me ab ijs gratiam initurum existimo; si uiri boni esse uolent: quod hunc Patris mei fructum tibi consecrandum statuerim; qui, Proauunculi uestigijs insistens, quaecumque ad Romae ornatum, & splendorem faciunt, ita persequeris, ut aetatem prudentia superes, & qui uir aliquando sis futurus, cum tantus nunc sis adolescens, facile homines iudicare possint. Mihi quidem, Bononiam accersito, ut in florentissima, & celeberrima, Accademia de superiore loco docendi munus sustinerem, nihil magis fuit in uotis, quam, ut, cum primum per uacationes possem, Romam peterem: quam unam Ciuitatem, sapientissimorum hominum iudicium secutus, ceteris alijs nedum aequiparandam, sed anteponendam, semper iudicaui. Quo cum uenerim, Romam in urbe Roma reperisse me, mirifice laetor. nec uero unus ego laetor: Ciuitatem uniuersam, Italiam ipsam, Europam denique omnem,

nem, laetari, quis non uidet? SISTI nempe Pontificatu audito, gestiunt omnes: &, pristina libertate omnibus restituta, omnes exsultant. neque est cur quidquam quisquam amplius timeat, SISTO Pontifice, & iustitia duce. quae, omnium uirtutum mater, & obseptrix, Proauunculo Tuo cum omnia debeat, qui ipsam in omni uita semper admauit, gratias in Ipsum suas liberaliter, quasi iamdiu debitas, omnes effudit. Hinc est, ut, tantis fundamentis iactis, qualia uidemus, ea sperare possimus quae etiam fere iudicabamus. Deo igitur opt. max. cuius nutu omnia reguntur, gratiae singulares, pro singulari in nos beneficio, sunt agenda: & idem pro tanti Pontificis salute nobis orandus. Ut Te, uiuam Eius imaginem, exemplo Eius edoctum, aliquando eum uidere possimus, qui maximam de Te spem non solum aequas, sed etiam superes. Interim Illustrijs. & Reuerendis. D. T. oro, ut, qua me benignitate iam excepit, eadem tueatur; &, quod amor dedit, iudicio nunc tribuat, & constantiae. Sanctissimo uero D. N. cuius praecipue in gratia mirum in modum non dico esse, (quod singulari Eius

*Eius benignitate me iam esse consecutum, est, cur
 mihi magis placeam) sed conseruari, cupio, gra-
 tum ut me quotidie reddat, summis precibus con-
 tendo. Maximus ad maximam meam in Eam
 obseruantiam cumulus accedet, & eo me uinculo
 obstringet, ut nullo alio magis me obstringi posse
 certo affirmem. Neque ingratum me praesens,
 aut futura, aetas umquam sentiet. Exstabit uo-
 cismae perpetua testimonia, scriptis expressa;
 quae nomini meo, Eius uirtutibus praedican-
 dis, & immortalitati commendandis, maximo
 erunt ornamento. Diutissime Nobis & Proa-
 uunculum, & Te, seruet Deus. Romae. IV. non.
 Octob. die D. Francisco sacro CIOIO XXCV.*

Illustriss. & Reuerendiss. D. T.

Deuinctissimus,

Aldus Mannuccius.

DE CIVITATE

ROMANA.

SI quis principia primum, deinde etiam incrementa, ciuitacum animo velit, ac mente, perquirere, omnes aut a casu esse ortas, aut ex industria, consilioque, aedificatas animaduertet; creuisse autem omnes quidem tum fortuna, tum virtute, simili tamen, haud omnes condicione; cum alias fortuna potius, quam virtus, alias virtus potius, quam fortuna, nonnullas etiam, quasi pari consensu, fortuna simul, & virtus aequae auxerint, ab humiliq. statu ad summum imperij fastigium extulerint. quo autem plus in consilio, quam in casu, positum est; eo facilius, ac celerius, eae, quas industria, & voluntas certa ratione suscepta, procreauit, factae de minimis maximae, atque opulentissimae, sunt, ditionisq. terminos in omnes partes longissime protulerunt. Si quidem, quae primos illos, vrbiū quasi parentes ratio mouit, ut loci opportunitatem, in condendo sequerentur; eadem, vrbe condita, illos adduxit, leges ut adiungerent, ciuitatemq. quasi nascentem ijs. informarent institutis, ac ritibus, vnde primum concordia, sine qua satis diu stare ciuitas nulla potest, deinde ex ipsa concordia manat

nat incolumitas. quae vero urbes non eo consilio, ut urbes essent, sed casu, ac temere, extructas, ut forte in unum, uel alicuius commodi spem secuta, uel necessitate aliqua compulsa multitudo confluxerat, & suam sibi quisque domum fecerat; eae sero admodum leges acceperunt: neque prius, aequitas, & ordo, quid posset, intellectum est, quam aduersus multarum rerum monuit euentus. ita nec augeri facile numero ciuium, nec aduersus uicinarum gentium incursiones praesidijs muniri, nec omnino quidquam, uel ad praesentis, uel ad futuri temporis usum in commune consulere potuerunt. a quo genere, si ulla, maxime quidem omnium, mea sententia, Romana Ciuitas distat: quam Romulus, primus rex, uix dum iactis fundamentis, minimum fortunae committendum ratus, habita diuinarum simul humanarumq. rerum ratione, sapientissime constituit, ac temperauit. Nam, cum Palatium, quam sibi, suisque, sedem ad habitandum delegerat, fossa, & aggere, munisset; omniumq. consensu, ualdeq. propensa uoluntate, dijs ante per auspicia consultis, qui deinde mos in publicis rebus perpetuo mansit, regnum accepisset; multitudinem omnem, quam minus tribus hominum milibus ac trecentis fuisse Dionysius significat, in tres partes distribuit; quas uocauit tribus; & eas rursus in denas, quas appellari curias uoluit, quod ijs, ut Festus uideretur ostendere, publicarum rerum cura committeretur: siquidem curiatis comitijs creati magistratus, leges latae, bella decreta non modo Romulo regnante, uerum etiam perpetua regum quattuor successionem usque ad Seruium regem, qui, centuriatis comitijs institutis, curiata non ille quidem plane sustulit, sed ita debilitauit, nihil ut ijs maiorum rerum mandaretur, speciem quidem aliquam comitiorum retinerent, tota uero, si quid consulendum grauius, centuriatorum potestas esset. Ergo tres tribus, quibus in singulis mille peditum, centeni equites fuere, deinceps triginta curiae, quae centenos pedites, denos equi-

equites, haberent, postremo etiam decuriae decem e singulis curijs a Romulo institutae: ducesque singulis ordinibus, fortitudine excellentes uiri, tribuni, curiones, decuriones, praepositi. curijs autem sua cuique loca, ubi immolaretur, assignauit: quibus omnibus in locis, aliquot post annis, societate cum Tatio, Sabinorum rege, inita, urbeque communicata, Iunoni, quae Curis dicta, mensas disposuit: quas perpetuo suam ad aetatem mansisse, Dionysius docet his uerbis: *Εν ἀπόσει τῶν κούριαις ἦν τετραίχας ἴδεναι, Κουρία λεγομένη, αἱ καὶ ἡς τῆς χρόνου κείται* Festus autem sic: Curiales mensae, in quibus immolabatur Iunoni, quae Curis appellata. Quibus autem in locis curiae cum suis sacerdotibus epulabantur, ipsa quoque curias uocatas, & usque ad Augustum principem steterisse, cum ipse historiam composuit. Dionysius affirmat. postea, ubi senatus publicis de rebus consilium capiebat, curiae quoque nominatae: quae constat sacras aedes fuisse, varijs numinibus dicatas. primae uero curiae, a Romulo in Palatio factae, non templa cum deorum simulacris, sed immolandi & epulandi loca, fuere. Diuisionem hominum agri quoque partitio secuta est. in quo assentior Dionysio potius, quam Varroni. nam ille primum homines, deinde agrum, partitur: & recte: ager enim propter homines, non hi propter illum diuisi sunt. Varro autem uidetur significare, agri partibus posteriorem fuisse ciuium diuisionem. Et, quod Dionysius, postquam tribus in curias dispersitus est, triginta curijs agrum, suam unicuique partem, diuidit; hoc non tollit, quin ager prius in tres, quam in triginta, partes, diuisus sit; quod ipsum Varro confirmat: sicuti & populus uniuersus prius in tres tribus, quam in triginta curias, fuerat distributus. Alter fuit ordo, familiarum in duo genera distinctio, ut, qui nobilitate, virtute, opibus etiam, prout illa erant tempora, praestarent, patres dicerentur, reliqui plebei: unde patriciae, plebeiaeque, familiae. Rursus ita patricios partitus est, ut alij senatores, alij

Y

equites,

equites, alij neque senatores, neque equites, sed tantum patricij, essent. qui tres ordines appellati. plebeias familias ordine senatorio omnes exclusit. quam consuetudinem, qui Romae postea regnarunt, perpetuo retinuerunt. eieciis autem regibus, senatoria dignitas plebi communicata. & ille tertius ordo, qui constaret ex patricijs, & plebeijs, in quo neque senatores, neque equites, fuisse diximus, ab vna tamen plebe nomen sumpsit, & de plebe, dictus est. Patricijs haec a Romulo commissa, sacrorum administratio, magistratus, iudicia, publicis de rebus in senatu deliberatio. Plebeijs mandatum, ut agros colerent, pecus alerent, quaestuiarias artes exercebant. Inde, cum ad urbem frequentandam animum conuertisset, discrimen omne non modo personarum, sed morum quoque, sustulit; & omnibus aequè, siue ignominia, & scelerum infamia, notatis, siue seruitutem seruientibus, patere ciuitatem uoluit; data etiam libertatem, & agri parte diuisa. quod ut facere honestius uideretur, Aesylum, inter duos colles, Palladium, & Capitolium, aperuit. ibi templum deo sacrauit: quo si quis confugeret, cuiuscumque facinoris affinis esset, quasi deo sacrum, a poena tutum esse iussit. qua de causa, etiam quotidie magis peregrinorum turba confluente, usque adeo ciuitas aucta, ut, cum Romulus uita excessit, qui regnauit annos xxxvii, peditum ^{xlvi} millia, equitum mille, fuerint; cum a principio tantum tria millia peditum, trecentos equites, habuorint, quo mirandum minus est; si, Ser. Tullio, qui censum instituit, regnante, annis post interitum Romuli nec ^{cl}, censa sunt ciuium R. xx̄. Duplex igitur ciuium R. diuisio fuit; quarum altera ad alteram nihil pertinet. prior haec: ciues R. vel patricij, vel plebeij; posterior, uel senatores, vel equites, uel de plebe. ita uel a genere, uel ab ordine, distinguuntur, & quemadmodum, regum aetate, omnes patricij, aut senatores, aut equites, aut neutrum, soli tamen senatorij ordinis participes; sic, regibus pulsis, plebeij homi-

homines, tum senatores, tum equites, de plebe reliqui, fu-
ere: ut non modo ex patricijs, uerum etiam ex ipsa plebe,
tres ordines fuisse constet. quod si patricius nec in senatum
allectus, nec in equestrem ordinem adscitus, esset; is patri-
cius quidem & erat, & dicebatur, idem tamen de plebe &
erat, & dicebatur. quandoquidem ciuis R. quicumque
erat, is de tribus ordinibus unum haberet, senatorium, aut
equestrem, aut qui de plebe dicebatur, necesse erat. sena-
tor non es: ergo eques, aut de plebe. neque senator, neque
eques: ergo de plebe. Ordo enim praeterea nullus superest.
At \overline{CD} , qui est equestris census, aut \overline{CCO} , qui senatorius,
possideo: sequitur igitur, ut eques ob \overline{CD} sim, aut senator ob
 \overline{CCO} . falsum. census enim dat, non ut eques, aut senator,
necessario sis, sed ut esse possis: neque propter opes honor
datur, sed ob inopiam negatur. turpe enim, & indecorum,
senator egens; malaeq. res non omnino malis mentibus in-
terdum persuadet inopia. neque, cum dixit Cicero in epis-
tola ad Quintum fratrem, Catienus, homo equestri censu,
equitem Romanum significauit, sed, quam dignitate non po-
terat, eam a re familiaris commendationem sumpsit: ut ei
non esse censum impedimento ostenderet, quo minus eque-
strem ordinem obtinere posset. Erant ergo patriciorum tria
genera, senatores, equites, de plebe. Sed oritur confide-
ratio. Ciuis R. ex equite senator factus, amittit ne ordinis
equestris insignia, anulum aureum, & equum? minime.
auctus enim dignitate, tantum abest, ut de pristino iure
quidquam amittat, ut etiam aliquid praeterea consequatur.
nam, praeter anulum, & equum, quae equitum erant, ha-
bebant senatores tunicam purpuream; ut ab equestri ordine
aliqua omnino specie distinguerentur sicuti equester ordo a
plebe anulo aureo, & equo, distinguebatur. Rursus exis-
tit alia consideratio. ciuis R. non eques, sed de plebe, si or-
dinem senatorium adipiscatur, utitur ne in posterum simul
cum tunica purpurea anulo aureo, & equo publico? De
anulo

anulo crediderim: quo enim eques insignitur, id cur non habeat senator, qui honore antecellit? de equo publico non idem arbitror. non enim, ut anuli aurei insigne, item equi publici possessio & usus addit ornamentum, ac speciem senatori. neque uero coniectura solum, quae a ratione manat, sed ueterum etiam testimonio, adducor, ut ita existimem. uideo enim ita scriptum a Liuiolib. xxix., de Nerone; & Salinatore censoribus: Ambo forte censores equum publicum habebant. quae ego uerba paullo accuratius, ut fere soleo, quae ad antiquitatis notitiam loca pertinent; cum attenderem; multiplicem haurire; nec satis omnibus notam, atque apertam, scientiam mihi sum uisus. tria enim simul intellexi primum illud, quod paullo ante dixi, patricios non nullos equites fuisse: siquidem Claudij Neronēs, & Pulchri, patricij erant; Marcelli uero, plebeij. Deinde, quod ipsum quoque iam attigi; qui equites fuissent, eos, cum senatores esse coepissent, cognoui ordinis quidem equestris esse desuisse, equitum tamen ornamenta non amisisse: cum dicat Liuius de Nerone non modo senatore, uerum etiam censore; Equum publicum habebat. Tertium hoc, minime dubium, conieci: multos in senatu fuisse, qui, ante quam ordinem senatorium obtinerent, non equestris ordinis, sed de plebe homines fuissent. cum enim notet hoc Liuius: forte senatores equum publicum habuisse: sequi uidetur illud, non omnibus omnino senatoribus equum publicum fuisse, hoc est non ex equestri ordine omnes, sed alios ex equestri, alios ex tertio illo ordine, quem de plebe uocatum iam diximus, in senatum esse lectos. illud est animaduersione dignum: qui ex equestri ordine senatoriae dignitatis ad gradum adscendissent, eos inter senatores quidem esse censos, ut, si quid ordine senatorio minus dignum admisissent, senatu mouerentur; uerum eosdem, cum deinde equitum centuriae recognoscerentur, inter equites, quandoquidem ipsi quoque equum publicum haberent, citatos esse, ut, si flagitium

gitium

gitium ullum, quod in equite R. dedeceret, fecissent, equum publicum amitterent. patet hoc duorum censorum, quos proxime nominauimus, exemplo: quorum alter alteri, cum census equitum ageretur, equum ademit: quos tamen antea cum senatorum census ageretur, in recitandis senatorum nominibus esse lectos, dubitari non potest. Atque ego, huius generis ciues, minime crediderim, sua manu, ut ceteros equestris ordinis, equum per forum transduxisse. proprius enim eorum census, non in equestri, sed in senatorio, erat ordinis; nec equestris ordinis, sed senatorij, dicebantur: nec ideo quia equestris essent ordinis, quem, adepti senatorium, amiserant, sed quia equum publicum haberent, inter equites citabantur. qui vero in senatum, etsi nondum a censoribus lecti, iure tamen magistratus, quem aut gererent, aut gessissent, aditum haberent; eos uideo, si equites essent, equum publicum inter ceteros equestris ordinis ante censes per forum transduxisse, nec inter senatores, cum tamen irent in senatum, esse lectos. quod de Pompeio, qui postea cognomen Magni est adeptus, a Plutarcho traditum obseruauimus. is enim, eques adhuc, nondum inter senatores allectus, consul, ob uirtutem, ac singularia in reip. merita, ante legitimam aetatem creatus, (soluebantur enim legibus clari uiri) equum publicum ipse ad censes adduxit: praeclarumq. fuit populo R. spectaculum, consulem sua manu equum publicum ducentem intuenti. Atque haec de ciuibus R. & equestri ordine, & ex ipsa plebe in senatum lectis, ita tradimus, ut ad reip. tempora spectemus. nam regum aetate solis patricijs curia patuit: cum tamen, quod ex Dionysij Halicarnassei sumptum historia docuimus, non omnes patricij senatores essent, sed alij senatores, alij equites, alij neutrum. ut uere diceret: senator est, ergo patricius: non contraria; patricius est, ergo senator. in rep. uero summus ordo promiscue cunctis, uel patricia, uel plebeia, familia natis, datus est. nobilesq. simul omnes, siue patri-

cij.

cij, siue plebei generis, modo senatorij essent ordinis, appellati: quoniam quidem ob uirtutem, quae nos sola nobiles, sola patricios, sola reges, iure facit, dignitas illa mandiretur, Ciues igitur R. si senatores erant, tunica purpurea utebantur, quam & latum clauum uideo nominatam: \overline{cc} possidebant: anulum aureum, vel, si equites antea non fuissent, habebant: sin equites, etiam equum publicum. quo censu ab initio fuerint, proditum non inuenio: & omnino, dum regibus Roma paruit, exiguis usa opibus est. in rep. uero senatorium censum \overline{cc} fuisse, duplo scilicet maiorem, quam equestrem, ex antiquorum libris compertum est. Qui uero senatores non erant, sed ordinis equestris, ij anulum aureum habebant, equo publico utebantur, \overline{cc} possidebant. & quia Latini scriptores haec usurpant saepe loquendi tria genera, eques, equestris ordinis, equestri loco natus: utrum idem significant, an differant, consideremus. Eques, & equestris ordinis, idem sunt: nam & eques quicumque est, & dicitur, idem equestris ordinis & est & dicitur: & contra quod si eques patre natus est equite, qui numquam senator fuerit; is equestri loco natus esse dicitur. si patre natus est senatore: eques quidem, sed non equestri loco natus. qui porro, cum eques fuisset, in senatum est allectus: eques non amplius dicitur, sed, assumpto nobilioris ordinis nomine, senator; ornamenta tamen, ut dixi, retinet equestria, anulum, & equum publicum. itaque M. Cicero, cum equite R. natus esset, numquam, postea quam in senatum peruenit, eques appellatur, sed senator. atque ipse suis in scriptis, cum de ordine senatorio loquitur, nostrum appellat; cum de equestri, non item. is igitur non eques. neque equestris ordinis, sed senator, & senatorij ordinis, iure dicebatur. Ac mihi uenit in mentem, quod in quadam epistola scripsit M. Coelius ad Ciceronem. Nostrum, inquit, equites, nisi acutius uidissent. Nostrum, ob eam causam, quia uterque patre equite R. natus erat.

erat. Potest igitur esse eques equestri loco natus, & eques non equestri loco natus, itemque potest esse senator equestri loco natus & senator non equestri loco natus cuius uero pater eques fuit, is, si senator factus est, desinit appellari eques, & equestri ordinis; eadem tamen retinet insignia, nisi si ea, ignominiae causa notatus a censoribus, amiserit, sic aliud est, esse plebeium; aliud, esse de plebe. nam, esse plebeium, valet, esse plebei generis; & potest in eos conuenire, qui, cum gentis plebeie sint, in ordinem tamen senatorium perueniunt. cuius generis ciues plebei quidem, de plebe tamen neque fuerunt, neque dicebantur: ut multi Marcelli, Decij, Publilij. de plebe uero is erat, ut saepe iam iteratum est a nobis, qui neque equestrem ordinem, neque senatorium, esset consecutus. quo de genere quia patricij quoque multi fuerunt, eos pariter de plebe dictos esse constat, ac si & plebei ordinis, & plebeiae gentis, essent. Pedianus tamen haec turbat. nam ciues R. ita distinguit, senator eques, plebeius: cum & equites, & senatores plebei, hoc est plebeiae gentis, multi essent. qui si de regum aetate loqueretur, cum soli patricij senatores, & equites, erant; recte scilicet, proprieque, loqueretur, verum, quid reip. temporibus aperte intelligat, sermone magis proprio, si sic dixisset, usus esset: senator, eques, de plebe. aut dic, ad ordinem potius, quam ad gentem, spectasse Pedianum. sic enim ferri posset: cum tres essent ordines, senatorius, equester, de plebe. Quod autem, eques, & equestri ordinis, idem esse dixi; distinctionem addo; ut erroris tollatur occasio. loquor enim non de cunctis equitibus, sed de ijs tantum, qui equo, non suo, sed publico, militabant: qui uere equites Romani appellabantur, & ex quibus constabat equester ordo, quo ex ordine a censoribus in senatum legebantur. ideo saepe mentionem equi publici in antiquis lapidibus uidemus inscriptam: ut ea distinctione equestri ordinis dignitas internosceretur. & his
sols,

solis, non omnibus pariter equitibus, quorum paene fuit numerus infinitus, anuli aurei ius fuisse puto, censumque necessario ^{et} ceteri, quocumque censu, equo suo militare poterant. Redeo ad Romulum, id est ad urbem tamquam incunabula; unde, perpetuam rerum seriem, & connexionem quandam, secutus, in hunc locum deducens necessarium sum. Prima diuisio fuit hominum, & locorum: quas tribus appellauit. qua tota de ratione paullo mihi accuratius consideranti scrupulus iniicitur sane difficilis. nam, si post iacta statim urbis fundamenta tribus fecit Romulus: unde illa nomina, Ramenses, Tatienses, Luceres? quae plane significant, non in ipso urbis primordio, sed, post receptos cum Tatio rege Sabinos in ciuitatem, tribus esse constitutas. sin, tribuum nomina secuti, dicemus, eas non nisi post bellum Sabinum esse factas: aduersabitur illa ratio, quod primi centum senatores, quod consilium Romulus a principio instituit, de singulis tribubus, curijsque, terni lecti sunt. Qua in perturbatione illud occurrit, duplicem fortasse diuisionem fuisse, unam ante raptum Sabinarum, alteram post bellum earum causa excitatum, Sabinis in ciuitatem receptis. ac de prima testem habeo Dionysium; qui etiam Varronem ait scripsisse, curias non a Sabinis mulieribus, quibus intercedentibus bellum sedatum est, uerum aliquanto ante in prima ciuium diuisione, nomina accepisse. ut simul uterque idem sensisse uideatur. secundam uero partitionem Dionysius nusquam nominat: sed Varro eam aperte ostendit libro *iv.* de lingua Latina; quia de tribus tribubus Tatiensem unam nominat, a Tatio Sabinorum rege. cui Liuius accedit: cuius haec sunt libro primo: Ex bello tam tristi, laeta repente pax, cariores Sabinas uiris, ac parentibus, & ante omnes Romulo ipsi fecit. itaque cum populum in curias triginta diuideret, nomina earum curijs imposuit. curias cum nominet; patet, simul tribus intelligi: quia tribuum partes curiae sunt. Plutarchi uero testimonio

quid

quid certius? non alteram diuisionem uerbis declarat apertissimis? φυλας δὲ τρεῖς, inquit in Romulo, καταστήσαντες ὀνόμασαν τοὺς πρὸς Ρωμύλον Ραμνήωνες, τοὺς δὲ ἄπο Ταπίου Ταπήωνες, τρεῖς δὲ Δουκερνήωνες, διὰ τὸ ἅλσος, εἰς ὃ πολλοὶ καταφύγοντες, ἀστυλίας δὲ δομῆς, τῇ πολιδ' αὐτῆς μετεσχόν. τὰ δ' ἅλση Δουκερνήωνες καλεῖσιν. ὅπ' δ' ἦσαν αἱ φυλαὶ ποσαῦται, τοῦ νομῆος μαρτυρεῖ. Idem Asconius, idem Festus, idem alij. Quorum sententiae si acquiescimus; (nec uero secus licet; si modo in opinionibus ratio dominatur) perturbatio sedatur omnis, & haec de principijs Romanae ciuitatis suscepta narratio constituitur. Procedemus autem, quem ipse Romulus ordinem in agendo tenuit, eundem nos quoque retinentes in exponendo. ac primum totam hanc, quae ad tribus, curiasque, pertinet, iam institutam rationem absoluemus: deinde familiarum illa duo genera, patricias, & plebeias, considerabimus: postremo loco de tribus ordinibus agetur, senatorio, equestri, & eo, qui de plebe, dictus est. quibus partibus si qua cohaerebunt, si quid in ijs memoria, scientiaque, dignum uidebitur, eodem comprehensa ordine demonstrabimus: ne quid omnino, quantum in nobis est, patiamur desiderari. Ac de tribubus illud satis constat, cum a Romulo primum institutae sunt, domicilium earum in Palatio, id est intra pomerium, fuisse. nam Palatii radicibus pomerium primum terminabatur. Pace autem cum Sabinis facta, receptisq. cum Tatio rege in ciuitatem, pomerium Romulus protulit, ut, praeter Palatium tres colles comprehenderetur, Coelium, Capitolium, Quirinalem: quorum ipse Palatium cum suis Albanis, Coelium Coelius Vibennus, qui monti nomen dedisse traditur, dux Tuscorum, cum suis habitauit. libentius enim assentior Varroni, & Dionysio, quam Iulio, qui Coelium urbi additum a Tullo Hostilio narrat, ut ibi sedem Albanis bello uictis daret. conuenit res hac ratione, ut Coelius mons a Romulo receptus intra pomerium sit, habitatus autem Hostilij iussu ab Albanis;

Z

quod,

quod quo tempore sit ijs ciuitas data, maior eius montis pars uacaret. nam, qui eum a principio, Coelio duce, coluerunt, orta de ijs post Coelii obitum suspicione, quia nimis munita loca tenerent, in planum deducti; unde uicus Tuscus nomen accepit. quae leguntur apud M. Varronem, omnium, qui res Romanas litteris persecuti sunt, auctorem grauiissimum, atque certissimum. Liuius autem cum illud scripsit: Coelius additur urbi mons: non ad pomerium, sed ad nouos ciues, in urbem ab Hostilio inductos, spectasse dicitur: ut ideo sit additus urbi Coelius, quia, uacuis antea, aduenarum cultorum frequentia fuerit occupatus. Habituauit igitur cum Romanis Romulus Palatium, quaq. inde maximum in circum itur: Tuscos, qui auxilio uenerant, acerrimeq. pro noua urbe contra Sabinos dimicauerant, partim in Coelio monte cum eorum duce Coelio, partim circa Asylum qui fuit inter Palatium, & Capitolium, cum altero duce Lucumone, simulq. reliquam aduenarum turbam collocauit. Capitolium, & Quirinalem, Sabinis concessit. quo facto, rursus de diuidenda in tres tribus ciuitate consilium cepit: quosq. ueteres ciues de suo nomine Ramnenses, Sabinos a Tatio rege Tatienses, tertiam tribum, quod ex Etruscis fere tota constabat, a Lucumone duce, ut ego arbitror, non, ut quidam putarunt, a Luco, Luceres uocauit. malo enim, quemadmodum priores duae a regibus nomen acceperunt, sic a duce tertiam esse nominatam. & Dionysius, quem unum maxime sequor, (unus enim sine dubio inter omnes excellit) congruere cum mea sententia uidetur: ait enim libro v. quattuor tribus urbanas, quas Ser. Tullius rex constituit, a locis appellatas; cum tres illae ueteres a gente suum nomen deriuassent. nam ex Romuli, Tatii, Lucumonis, nominibus tres gentes, quibus illi summo iure praefuerunt, Romanam, Sabinam, Etruscam, significat. Porro, ut ex tribus ueteribus, sic ex nouis tribubus triginta curiae constitutae: creatumq. Iunoni Mensali.

tem.

templum quo curiae omnes ad sacra faciendā contingerent ex agro autem sua cuique curiae, sicuti antea pars attributa, duabus tantum partibus exceptis, una, quae tum in publicos usus, tum ipsi regi, sumptum subministraret. Illud scitu dignum est, curiam, & ciuium partem, & simul templum fuisse, quo ad rem diuinam iretur, ac uidentur sacella quaedam fuisse, in prima tribuum diuisione a Romulo, capitis augurijs, in Patricio constituta: quo in loco, religionis causa, perpetuo mansisse, Tacitus significat. Sex posteriorum regum, uno excepto Ser. Tullio, bellica multa, eaq. praeclara, ciuilia uero pauca, numerantur instituta. Nam Numa totus in eo fuit, ut religione, pietateq. in deos, ciuium animos imbueret. quo studio tantum profecit, ut reliquae omnes leges de iure, & aequo, minimum necessariae fuerint: cum optimam uitae rationem, qui deos pie colerent, non poenae metu, sed sua sponte, sequerentur. Hostilius urbem frequentauit, dispersis per tribus Albanis, quos, Alba solo aequata, Romam transduxit: hoc enim a Dionysio proditum est: a Lulio, Coelum ijs montem assignatum, sedemque ibi, quo frequentius habitaretur, a rege captam. Albanorum, qui patriciorum nobilitatem sunt assecuti, septem familiae nominantur, Iulia, Seruilia, Geganina, Metilia, Curiatia, Quinctilia, Cloelia. Quartus rex Ancus Marcius bellica uirtute excelluit, & cum Latinis, Fidenatibus, Sabinis, Veientibus, Volscis, prosperè pugnauit. quattuor urbis collibus Auentinum adiunxit, muroq. & fossa munivit, ueritus, ne ab hostibus occuparetur, &, quamquam multis eum collem ciuibus, e captis urbibus Rosniam deductis, frequentauit: pomerium tamen non protulit, sed iisdem, quos Romulus constituerat, finibus obseruauit. Alterum eiusdem regis ciuile factum cum laude narratur, quod Ostiae portum in faucibus Tiberis, inuehendis mercibus opportunum a primis, ac necessarium, exstruxit. Tarquinius Priscus de Latinis, Etruscis, Sabinis triumphum egiit aurea

corona, curuli sella eburnea, tunica purpurea, toga picta, siue trabea, regum Romanorum usus est. fasces, & secures duodecim iam ante, si Liuium sequimur, Romulus habuerat. quae putantur omnia ueterum Etruscorum regum insignia fuisse. hic pomerium non mutauit; cum ditionem tamen Romanam, multis Latinorum, aut aliorum populorum, captis opidis, auxisset. urbem lapideo muro cinxit: cloacas, quibus eueherentur aquae, superioribus ex locis in Tiberim duxit, Capitolini Iouis templum instituit, loco fundamentis inusitatae magnitudinis designato; quod postea nepos eius Tarquinius Superbus rex, de Pontinis manubijs, quadraginta talentorum impensa, perfecit. circum etiam, cui posteritas, ut a reliquis circis distingueret. Maximi nomen dedit, inter Auentinum, & Palatium, fecit, & ubi singulae curiae ludicrum equorum, pugilumque, spectarent, loca distribuit. Tarquinio gener eius Ser. Tullius successit: qui Etrusca de gente, uiginti annorum bello fracta, atque perdomita, ter triumphauit: duos colles, Viminalem, & Esquilinum, intra urbem recepit, pomeriumq. protulit. ita septem omnino colles erant, in quibus habitaretur, Palatium, Capitolium, Quirinalis, Coelius, Auentinus, Viminalis, Esquilinus: non tamen omnes intra pomerij terminos inclusi. nam Auentinum ij, qui pomerium protulerunt, extra effatos urbis fines, idest extra pomerium ipsum, reliquerunt. cuius rei causam Gellius hanc affert ex libris Valerij Messallae: quod in eo monte Remus, urbis condendae gratia, auspicauerit, auesq. irritas habuerit. superatusq. a Romulo in auspicio sit: ut, quasi obscenis aurbus, ominosus, exclusus esse uideatur. quem tamen, ut ex Elidis Grammatici commentario subiungit idem Gellius, Claudius imperator intra pomerij fines, religione uetere neglecta, recepit. itaque, cum ait Dionysius, a Ser. Tullio duos colles ad quinque ueteres esse adiectos, non eos, qui erant intra pomerium, qui tantum quatuor erant, sed eos, qui ha-

bita-

habitabuntur, intelligit. habitabant autem Palatium ueteres Romani; Capitolium, & Quirinalis partem, Sabini, quibus ciuitatem Romulus communicauerat; Coelium Albani, quos Tullus Hostilius, Alba diruta, Romam transfuduxerat; Auentinum Latini, ab Anco Marcio, urbe eorum Politorio capta, in ciuitatem accepti. Quod autem duos colles, a Tullio additos, Dionysius Viminalem, & Esquilinum, nominat, Lilius autem de Viminali, & Quirinali, praeterea de auidis Esquilij, mentionem facit: uidetur esse, nec tamen est, inter eos controuersia. nam Dionysius ideo Quirinalem omittit, quia iam a Romulo, cum pomerium protulit, comprehensum erat: Esquilias uero nominat, quia, licet earum pars habitaretur, extra pomerium tamen ante Seruum regem fuerant. contra Lilius, cum Quirinalem una cum Viminali nominat, non, sicuti Viminalem, ita Quirinalem, quoque receptum intra pomerium, significat, quod a Romulo factum esse constat; sed uniuersum cultoribus frequentari, iubente rege, coeptum esse. nam antea tantum illam partem, quae Capitolium contingebat, Sabini tenebant. de auidis uero Esquilij cum subiicit; auidias simul & receptas intra pomerium, nihil obstat, quo minus intelligere potuerit. non enim, quod omittitur, negatur. ita cum Dionysio consentiet, qui pomerij finibus inclusas, & cultoribus occupatas plane narrat. urbe amplificata, conuersus ad ciuitatem nomina tribuum mutauit, numerum auxilium censum praeterea, quod unum e cunctis eius operibus maximum fuit, ac praestantissimum, instituit: ex quo, & quanticulusque res esset, & omnium ciuium numerus, cognosci posset. qua de re prius quam aggrediamur dicere; postulat ordo, ut ea, quae ad tribus pertinent, persequamur. utraque enim satis longam orationem narratio postulat. Tribuum numerus fuit, qui minimus, tres; qui maximus, triginta quinque. & omnes uel a regibus, uel a magistratibus in rep. constitutae: a regibus, Romulo, & Ser-

Tullio;

Tullio : a magistratibus , consulibus , censoribus. omnes autem uel in urbe , uel extra urbem : in urbe , quattuor : extra urbem , uel in agro Romano , uel extra : & quae extra , uel in Latio , uel in Sabinis , uel in Etruria. Haec ordine sunt agenda : ut haec tota res quam uigesimo fere ab hinc anno primi , ut opinamur , paullo accuratius tractare coepimus , hoc tempore , quatenus per ingenij nostri uires progredi licet , absoluitur . Romulus tres fecerat , easque , ut diximus iam , & de solis Romanis , qui Palatium incolebant , & , quod equidem opinor , sine nominibus : postea , data Sabinis ciuitate , rursus de uniuersa multitudine , Romanorum , Sabinorum Etruscorum , qui opem illi Sabino bello tulerant , tres constituit ; quas appellauit , Ramnenses , Tatienses , Luceres , primam de suo nomine , alteram a Tatio Sabinorum rege , tertiam ab Etruscorum duce Lucumone Ramnensium sedes erat in duobus collibus , Pallatio , & Coelio ; Tatiensium in Capitolio , & Quirinalis ripa ; Lucerum in planicie , maxime circa Asylum . tres priores tribus ex mille peditibus , & una equitum centuria singulae , constabant : qui erant omnino omnes tria peditum millia , equites trecenti , quos scilicet Alba Romulus ad nouam coloniam deduxerat . in singulis posterioribus tribus duceni equites fuere . centenos postea Tullus Hostilius addidit : siquidem turmas decem scripsit ex Albanis : ita nongenti fuere . nam , si , quod ait Liuius , a Tarquinio Prisco duplicatus numerus est , factique mille & octingenti , constat , neque pauciores antea nongentis , neque plures , esse potuisse . quod si ante Priscum nongent : sequitur , ut Hostilius trecentos addiderit . tot enim sunt in decem turmis . ergo sexcenti , regnante Romulo , post receptos Sabinos fuere . quod si duplicatae sunt equitum turmae ; duplum quoque peditibus accessisse , non est dubium : ut in tribus tribus peditum sex millia equites sexcenti fuerint . quod & Plutarchus uidetur comprobare . ait enim , legiones fuisse peditum sex millium , equitum sexcentorum , quam

quamquam de legionibus ei minus assentior. potius enim, unam ex tribus tribubus legionem, unumque deditum, equitumque uniuersorum e Romana, Sabina, Etrusca gente quasi corpus fuisse, crediderim legiones autem e Sabino- rum accessione plures esse factas, eo singulas numero, quem Plutarchus memorat, mihi quidem non sit uerisimile. & meam opinionem confirmat argumentum illud paullo ante adductum de sexcentis equitibus in omnibus tribubus. quod si uerum est: refellitur Plutarchus, qui sexcentos in singulis legionibus fuisse narrat. &, in equitum numero si fallitur; in peditibus quoque mendacij necessario conuincitur. debere enim peditum, equitumq. numerum aequa proportionem congruere, nemo negat. Fuere igitur in Posterioribus Romuli tribubus equites sexcenti. Hostilius, adiunctis decem Albanorum turmis, nongentos fecit. Tarquinius Priscus geminauit, & ex nongentis mille octingentos constituit: religionis tamen causa, ut Liuius docet, neque nomina, quae Romulus imposuerat, neque numerum centuriarum, mutauit. quem postea Seruius rex in nominibus conseruandis imitatus est, in numero non item. nam ex tribus centurijs sex fecit, iisdem tamen, quibus inauguratae fuerant, nominibus appellauit: tantum ut internoscerentur, hoc instituit, quod apud Festum scriptum est, ut tres ueteres centuriae primi Ramnenses, Tatienses, Luceres, posteriores, quas ipse adiunxit, secundi uocarentur. Etiam Liuius, Nunc inquit, quia geminatae sunt, sex centurias uocant. ut, centurias equitum, a quattuor regibus, Romulo, Tullo Hostilio, Tarquinio Prisco, Ser. Tullio, auctas esse, constet: Sed a Romulo numero trium, quas ipse e centenariis primum fecerat, conseruato, nouo nomine imposito; à Tullo, & Prisco, nulla neque numeri, neque nominis, mutatione facta; a Seruio, numero mutato, nomine retento. fecit enim e tribus, decem, & octo. Ac mihi totam hanc rationem examnanti, & quasi per gradus, ut in cogitando sit, ex alijs ad alia

alia procedenti, quiddam-occurrit, ex quo Seruium in equestri mutatione non admodum a Prisco dissensisse existimem. Nam, etsi sexcenturias ex tribus ueteribus, praetereaque nouas duodecim, instituit: tamen in centuriarum potius, quam in equitum, numero dissensit: siquidem in decem & octo centurijs haud plures, quam Priscus in tribus, equites habuit. centeni enim, ut ipsum centuriae nomen proprie significat, in singulis Seruij centurijs fuere, quos Priscus sexcenos, Hostilius trecenos, Romulos ducenos habuerat. sexcenis autem in tribus centurijs, & centenis in decem & octo, eandem confici summam, mille scilicet octingentos, facile colligitur. Dictum est de Romuli tribubus, & simul de centurijs; quod ad tribus adnexae uidebantur. utraque usque ad Seruium regem tres dumtaxat fuere. ab eo centuriae decem & octo, quod iam ostendimus, tribus autem urbanae quattuor, rusticae quindecim constitutae: urbanae, Suburana, Esquilina, Collina, Palatina, prima a pago, Succusa, ut Varro putat, nominata, uel, ut Iunius, a Subura, quod fuerit sub antiqua urbe: Esquilina, & Palatina a duobus collibus, Esquilij, & Palatio: Collina non a proprio unius collis, sed a generali, nomine, nuncupata. Nam, cum Seruius rex quattuor tribubus urbanis nomina uellet imponere, in Suburana, locum, in quo maxima ciuium esset frequentia, considerauit, & inde sumendum esse nomen iure duxit: qua in tribu tum Coclij montis, qui est in ea regione, tum locorum continentium, incolas inclusit: Esquilinae nomen ad montis magnitudinem retulit; cui etiam ipse proprio domicilio dignitatem addidit. in Palatina, dedit antiquitati, quod loco fortasse denegasset. mouit enim eum quasi religio quaedam, quod a principio Romulus in eo colle, unaque Ramnenses, omnium tribuum antiquissima, habitauerant. in hac scripsit eos, qui Capitolium, quaque circa Asylum loca sunt, incolebant: ut omnes scilicet una tribu coniungeret, qui, olim in tres tribus dispersiti,

proxi-

proxime tamen, & continuatis regionibus, habitauerant. reliqui erant Viminalis, & Quirinalis, unde quartam tribum appellare posset. in quo ueritus, ne alterum alteri praeulisse putaretur, Collinam, & aequam utriusque rationem duxisse uideretur, uocandam putauit. Rusticae quindecim fuerunt, prima sine dubio Romilia, quod sub Roma esset, in agro a Romulo de Veientibus capto, ut ex Festo cognoscitur: & Varro quinque numerat, nominatis iam quatuor urbanis, reliquae, quibus nomina patriciae familiae dederunt, octo sunt, Horatia, Sergia, Aemilia, Papiria, Cornelia, Fabia, Menenia, Claudia. de quibus quid meae sententiae sit, ostendam. Nomina familiarum indita illis puto post exactos reges: ueteres tamen fuisse tribus, & ex ijs quindecim rusticis, quas Seruius rex fecit, numquam dubitauit. quod exemplo Claudia cognoscitur: de qua sic Liuius: App. Clausus ab Regillo, magna clientium comitatus manu, Romam transfugit. his ciuitas data, agerq. trans Anienem. uetus Claudia tribus, additis postea nouis tribulibus, qui ex eo uenirent agro, appellata. Appius inter patres lectus. Idemq. confirmat Dionysius. A Veijs, opido Etruriae, Veientina fuit: puto, quod agri partem, uictis Veientibus, Seruius rex ademerat: incolaeq. ciuitate donatos, in unam tribum coniecerat: quam Veientinam, ab agro capto, nominauit. Pupinae Pupinus ager, qui urbi proximus in Latio fuit, nomen dedit; Lemoniae pagus, qui fuit, ut ait Festus, a porta Capena, uia Latina. Tres supersunt, ut absoluantur quindecim rusticae a Seruio factae. hae sumantur de his quinque necesse est, Crustumina, Popillia, Galeria, Pollia, Voltinia: quandoquidem, has fuisse antiquissimas, tum librorum, tum lapidum, testimonio conctat. Crustumina primum reijcio unde enim hoc nomen? nimirum a Crustumero capto. at id post obitum Seruii regis annis triginta quinque accidit. Popilliam uero si recipimus, non agente, sed a loco, ut ceteras omnes, dicemus appellatam.

A a

nam,

nam, a gente, nullo modo consentaneum est. primum enim dictas esse tribus omnes a locis Varro tradit: deinde, quae nomina mutantur, eae a gentibus patritijs, non a plebeijs, nomen accipere. uerum Popilliam ideo reijciendam puto, quia uidetur eadem fuisse cum Publilia, quam esse additam a consulibus, Liuij testimonio cognoscitur. ut igitur Publicola & Poplicola idē sunt: sic Popillia, & Publilia, idem erunt. quod cum ita sit, necessario quindecim rusticarum numerum implebunt reliquae tres, Galeria, Pollia, Voltinia. Atque ego quindecim potius, quam decem & septem, rusticas a Seruio rege factas, ideo crediderim, quia, si decem & septem probamus. Crustuminae locum dare necessario cogemur. quod fieri uix posse, historiae ratio demonstrat. quod Liuij quoque uerba minime dubia confirmant. unam enim, & uiginti factas a consulibus Claudio & Sernilio, diserte narrat. cui nec Dionysius aduersatur. qui, licet de tribubus una & uiginti in Coriolani iudicio meminerit; eas tamen non a Seruio potius, quam post reges eiectos, a consulibus factas esse significat. Quare cum Liuius etiam ideo libenter sentimus, quia non a Dionysio dissentimus. sexdecim post liberatam remp. diuersis temporibus factae. quarum primas duas Liuius non nominat, additas tamen satis plane significat, cum ait, unam & uiginti a Claudio, & Sernilio cos. esse factas, reliquarum quattuordecim nomina suis locis exponit, quattuor simul uno anno, qui fuit ab urbe condita CCCLXVII. Stellatina, Tromentina, Sabatina, Arniensis: anno cccxcvi i i, Pomptina, & Publilia; quam esse eandem cum Popillia, iam dixi: anno CDXXI, Maccia, Scaptia: CDXXXV, Ostentina, Falerina, CDLIII, Aniensis, & Terentina. DXI, Velina, & Quirina. Hae sunt omnes xxxv tribus, dispari numero semper auguae, auspiciorum, opinor, causa, quod a Romulo tres primum institutae: uel quod impar numerus melioris ominis putaretur: ex quo illud: Numero Deus impare gaudet. Nunc, quae uidentur quacri

quaeri posse, consideremus. Videtur autem hoc primum: cum tres ueteres tribus in denas curias diuisae fuerint, neque ulla de triginta curijs ad aliquam tribum non attinuerit: utrum eam rationem sit imitatus, an omnino totam in sua descriptione Seruius omiserit. Altera quaestio est; omnes ne rusticæ tribus in agro Romano, an quaedam extra quonque, fuerint. Tertium: cum urbem uniuersam Seruius quadrisariam diuiserit, & unamquamque quatuor urbanis tribubus attribuerit, eademque ratione totidem agri partes, quot rusticas tribus, fecerit: licuerit ne ciui Romano, qui censebatur in rustica tribu, aliquam urbis regione urbanis tribubus assignatam, puta Suburanam, aut Esquilinam, itemque urbano tribuli rusticam tribum incolere; an omnes potius in suarum quique tribuum locis, uel in urbe, uel in agro, domicilium habere eo cõsint. Ad primum, occurrunt haec: nulla fuisse post Seruium regem, aut leuia omnino, & inania, fuisse comitia curiata. classium enim, & centuriarum, ordine constituto, summam omnium rerum comitijs centuriatis potestatem permisit, curiarum habita nulla ratio est. triginta fuerant e principio; numquam deinde neque plures, neque pauciores. contra, tribus a principio pauciores, quam curiae, deinde plures. usurpabantur tamen, ut imperium rei militaris causa daretur, ad speciem quandam, & imaginem uetustatis, curiata comitia, non, ut olim factum erat, populo per curias conuocato, sed triginta modo licioribus ueteres triginta curias referentibus. quod in agraria Cicero significat. aliud curiarum genus fuit, quo senatus, consilij capiendi causa, conuenire solitus est. quo de genere sermo erit in libro de Senatu. nunc loquimur de curijs à Romulo factis; quae fuere non modo tribuum partes, id est separata quaedam, & distincta, ciuium multitudo, uerum etiam loca sacra, rei diuinæ, sacrorumque, causa, ut antea diximus, in Palatio constituta. ac potuit earum numerus cum tribus antiquis tribubus congruere, quia denae a singulis

lis deductae aequa partitio est : ad quindecim uero Seruij rusticas, aut etiam quatuor urbanas, qua ratione pertinere potuerunt? In altera questione respondetur ita : Si de rusticis Seruij loquimur, omnes in agro Romano fuisse : si de additis post reges exactos, omnes extra. in agro Romano Romilia, quod ipso patet nomine, quaeq. a familijs patrijs dictae sunt. possit omnino Claudia in dubium uocari, quia, cum dicat Liuius, Appij clientibus ciuitas data, agerq. trans Anienem, uidetur extra fines agri Romani fuisse ; quandoquidem Anio fluuius in Sabinis esset. ueruntamen, quia datus ijs trans Anienem ager sit, propterea non sequitur, ut Claudia tribus trans Anienem fuerit. quin hoc nomen aliquanto post, quam Appius Romam uenit, illa tribus accepit : & a Liuiio, cuius uerba subscribemus, uetus appellatur, quia de quindecim a Seruio factis una esset. Vetus, inquit lib. xi. Claudia tribus, additis postea nouis tribulibus, qui ex eo uenirent agro, appellata. Veientina certe, captum de Veientibus agrum, non Romanum, occupauit. Lemoenia, cum a pago, qui non longe a porta Capena distabat, sit appellata, manifeste agri Romani pars est. Galeria, Mencia, Pollia, Voltinia, si sunt de quindecim rusticis, ut supra satis certa ratione uidemur probasse ; sequitur, ut a locis dictae sint : a quibus primo tribus nomen accepisse, Varro significat. quod si a locis : nimirum ab ijs potius, qui in agro Romano, quam quae extra essent. cur enim aliena nobilitemus, nostra negligamus? nam de ijs, quae a municipijs adscriptis, aut a uictis gentibus, appellatae postea sunt, acquiesco, factum eo consilio, ut in amicitia confirmarentur, aut allicerentur ad beneuolentiam. Quod si quis arguat, appellatas a locis non esse omnes quindecim illas rusticas, ut Varronis auctoritatem secuti, affirmauimus : siquidem alti quot a familijs denominatae : aliquo is quidem niri uidebitur argumento, nec tamen ita firmo, ut a nostra sententia discedendum putemus. potest enim fieri, & ueri simillimum est,

est, ut, quas a locis Seruius uocauerat, eas, qui post reges proximi consules fuere, a patricijs familijs nominauerint: id quo exemplo Claudiae probatur: cuius uetus nomen, nouo indito, sublatum est. factum id autem a consulibus patricijs, id est primis reip. temporibus, ante quam consulatus plebeijs hominibus impertiretur, ipsa patriciarum familiarum nomina declarant. de Popillia tantum ambigo; quia Popilliorum gens plebeia. sed potest aliunde nomen sumpsisse. nec familiae mentionem Festus facit, sed ait, a progenitrice. Ergo (vt res diffusa contrahatur) omnes Seruij rusticae tribus, praeter unam Veientinam, aut pleraeque certe, intra terminos agri Romani continebantur. Tertiam quaestionem, si tempora distinguantur, persolvere, non est difficile. Nam, Ser. Tullio regnante, quicumque intra pomerium habitabant, quacumque fortuna essent, urbani tribules erant, & in solis quattuor urbanis tribubus suffragium ferebant. rustici uero tribules erant, qui agros colebant, & in agris habitabant. procedente tempore mutata res est: nec eadem perpetuo nominis causa fuit. tribules enim urbani appellati, non quicumque urbem incolerent, sed qui dumtaxat in quattuor urbanis tribubus suffragium ferrent; rustici uero, non qui ruri habitarent, sed qui rura possiderent. quod infra, Plinij testimonio, probabimus. itaque nobilitate, ac dignitate, ciues excellentes, Cornelij, Aemilij, Iulij, Marcelli, Catones, cum in urbe uiuerent, rustici tamen erant tribules, & in rusticis tribubus suffragium ferebant. Quod si quis adhuc repugnet, ac uelit omnino Seruium regem & urbis quattuor, & agri quindecim, partes ideo fecisse, ut omnibus deinde ciuibus in sua cuique tribu perpetuum, atque immutabile, domicilium statueret: contra sic arguam. Qui sunt, quos in quattuor urbanis tribubus collocauit? uniuersa ne ciuitas, an pars? si uniuersa: infrequentes, ac desertae, prorsus erunt rusticae tribus; quas idem Seruius numero multo plures, quam urbanas, constituit.

tuit. si pars; locupletes, an egentes? de locupletibus, non est, ut credi possit: qui si urbanis in tribubus, inopi plebe in rusticas reiecta, soli retinentur, unde erit illa rusticarum tribuum nobilitas, de qua omnes historiae loquuntur? succurrit etiam illud. Si pauperes amandantur; quis in urbe sedentarias artes exercbit? alia quoque, diuitibus inhonesta, & indecora, munia quis obibit? Quod si locupletes in agros emittimus, egentes in urbe retineamus: species uidelicet erit pulcherrima ciuitatis, multitudo pauperum, uestitu sordido, immunda facie, paedore, illuicque horrida, praeterea, quis colet agros, rustici tribules, an urbani? rustici, quia diuites, laborem recusabunt: pauperes, quia longinqui, nimis incommode suscipiunt. Promiscue igitur habitabant: neque, quod iam attigi, tribules urbani, aut rustici, dicebantur, quod in urbanis tribubus, aut in rusticis, domicilium haberent, sed ut ijs, quibus agri nihil esset, ab ijs, qui qui rura possiderent, distinguerentur: sicuti municipes, cum in suo municipio domicilium haberent, tribules tamen aliquis rusticarum tribus dicebantur, quod in ea scripti essent, muniaq. obirent, ut in Papiria Tusculani, Arpinates in Cornelia, Confirmant nostram sententiam Cicero, & Plinius cuius utriusque uerba recitabimus, Quasiui, inquit Cicero secunda in Rullum, quibus hominibus, & quemadmodum illum agrum esset diuisurus. respondit, a Romilia tribu sine ieiunio esse facturum primum, quae est ista superbia, & contumelia, ut populi pars amputetur ordo tribuum negligatur; an te rusticis datur ager, qui habent, quam urbanis, quibus ista agri spes, & iueunditas, ostenditur? Plinius autem sic lib. xi. ix. cap. 3. Rusticarum tribus laudatissimae, eorum, qui rura haberent: urbanae uero, in quas transferri ignominiae esset, desidia probro. Quod autem idem subiungit: Quattuor solae erant a partibus urbis, in quibus habitabant, Suburra, Palatina, Collina, Esquilina: intellige de primis habitatoribus, & eo tempore, quo sunt urbanae quattuor tri-
bus

bus institutae. Erant igitur, qui agros non habebant, in urbanis tribubus; qui habebant, in rusticis: habitare autem & urbano tribuli, si uellet in rustica, & rustico in urbana, licebat. longetamen plures in urbe rusticos tribules uixisse, quam in agris urbanos; credibile est: cum rustici, domestica re bene constituta, urbanam uitam agresti, illustrem scilicet, ac honorificam, obscurae, atque ignobili, anteferebant: urbanis autem inutilis, ingrataq. esset in agris, ubi nihil possiderent, habitatio. Excipio libertinos: qui, licet agros haberent, in urbanis tamen tribubus adscribebantur: nec iniuria: ut, quorum patres seruitutem seruissent, ab ingenuis ciuibus distinguerentur: ita, cum essent duo genera ciuium, ingenui, & libertini: in ingenuis, agro carentibus, fortuna, in libertinis, rura possidentibus, condictio notabatur: iis tamen exceptis, quibus filius quinquenni maior esset: quos in rusticis tribubus esse censos, Livius, ut infra ostendemus, uidetur significare. factum etiam a censoribus, ut aliqua turpitudinis notati, tribu rustica in urbanam, ignominiae causa, transferrentur. Neque dum tamen constitui, curum hac quattuor tribus, quae a partibus urbis nomen sumpserunt, iam ab illo tempore quo sunt institutae, an postea, didicisse sint urbanae. equidem, postea, magis crederem, ex eo, quod apud Livium lib. ix. scriptum animaduerti. Omnem, ait de Fabio censore, forensent urbem, exeretam, in quattuor tribus comiecit: urbanaq. eas appellauit. Dionysius urbanas multo ante uocat. uerum, etsi loquitur de primis temporibus, recens nomen, usitari sermonis consuetudinem secutus, potuit usurpare. Urbana quidam plebs, in quattuor illas tribus descripta, nunquam fere non male audit: quia scilicet, ad seditiones, aut ad ea, quae uerantur legibus, facile ob inopiam impelleretur. quod si per omnes tribus rusticas dispersi, suffragium de lege, magistratu ut, in foro, uel in campo Martio, tulissent: gratis quidem neque data lex ulla, neque creatus magistratus esset: ueniam cuncta:

cunctis: bonas malasq. res, omniumq. dignitatem, pecunia exaequasset. quo indignitatis, ac periculi, remp. deducere Ap. Claudius censor conatus est, de quo sic Livius: Flavius, patre libertino, humili fortuna ortum, dixerat aedilem forensis factio, Ap. Claudij censura vires nata. Quibus uerbis, urbanam plebem (factionem forensem appellat, & paullo post forenses turbas, quod fere genus illud ciuium, infimae condicionis, & obscurae fortunae otioso tempus in foro tererent, quasi concionem aliquam sedtiosius tribuni pl. exspectantes) tulisse suffragium, significat, non, ut antea, in quattuor tantum urbanis tribubus, sed, Appij censoris beneficio; aequae omnibus in tribubus. idq. idem, Livius ibidem plane demonstrat. subiungit enim: Senatum primus, libertinorum filijs lectis, inquinauerat: & postea quam eam lectionem nemo ratam habuit, nec in curia adeptus erat, quas petierat, opes urbanas, humilibus per omnes tribus diuisis forum, & campum corripit. Quos tamen postea Fabius censor in ueteres quattuor urbanas reiecit. Et, quamquam plebs uniuersa tribus modis aequae consideratur; uel ut ordo; erant enim tres, senatorius, equester, & qui, de plebe, dicebatur; uel ut genus ciuium; omnes enim ciues aut patricij, aut plebeij; uel ut ignobilis; opponitur enim, nobilitati; quibus condicionibus urbana plebs cum rustica exaequatur: tribu tamen, & domicilio, praeterea uitae instituto, differebant. nam urbana plebs in quattuor dumtaxat urbanis tribubus; rustica uero in rusticis, suffragium ferbat. neque obstat, quin coloni Romani, (ea enim plebs rustica fuit) licet infimi fuerint ordinis, locum habere in rusticis tribubus potuerint: ut nobilissimis, locupletissimisque, ciuibus, ordine, & dignitate, inferiores, res tamen suffragio essent. agros enim qui possiderent, cuiuscumque essent ordinis, in rusticis tribubus adscribebantur. neque tamen negauerim, fuisse, qui mercenariam in agris operam praebent. quos ipsos rusticos tribubus assigno, quippe qui honestissimo

neſſimo uitae genere, ſlagitioſi, ac perditī, languoris ex-
 pertes, uictum ſibi compararent. qui ſi ab agris, reiecto la-
 bore, licentiae, ac nequitiae, mala ſpeducū, in urbem ſe
 recepiſſent, ubi, cum urbana plebe permiſti, nulla ſatis
 laudabiliratione uitam traducerent: hic, non dubito, quin
 non iam in ruſtica, ut cum ruri uiuebant, ſed in urbana, tri-
 bu cum reliqua urbana plebe cenſerentur. Salluſtius enim,
 cum ſingulas urbanae plebis partes perſequitur, hos annu-
 merat his uerbis: Praeterea iuuentus, quae in agris, ma-
 ximum mercede, inopiam tolerauerat, priuatis, atque pu-
 blicis, largitionibus excita, urbanum otium ingrato labori
 praetulerat. Domicilio differebant, quia ruri ruſtici tribules,
 colendi agri gratia, in urbe uero urbani, quod ijs negotij
 nihil in agris eſſet, habitabant. Vitae inſtituto diſſimiles
 erant, quia non eodem utrique ſtudio tenerentur, nec ea-
 dem uerique ſentirent; urbana plebe honeſtis conſilijs ea,
 quae ſpeciem utilitatis haberent, praeferente, ideoque ma-
 gis ad res nouas, ac ſeditionem, quam ad otium, aut con-
 cordiam, propenſa; ruſtica uero nihil utile, quod idem ho-
 neſtum non eſſet, exiſtimante. Licet etiam alteram ab alte-
 ra ſic diſtinguere. Plebs urbana opponitur nobilitati, & op-
 timatibus; nobilitati, ut ignobilis; optimatibus, ut impro-
 ba, rerumque nouarum cupida. ruſtica uero opponitur qui-
 dem nobilitati, quia, tamquam plebs, ignobilis eſt: cum
 optimatibus uero, ut bene de rep. ſentiens, & a ſeditionibus
 aliena, coniungitur. itaque eam Cicero in oratione pro Sex-
 tio inter optimates refert. Quis inquit, iſte optimas? de
 numero ſi quaeris, innumerabiles: neque enim aliter ſtare
 poſſemus. ſunt principes conſilij publici: ſunt, qui eorum
 ſecum ſequuntur; ſunt maximorum ordinum homi-
 nes, quibus patet curia: ſunt municipales, ruſticiq. Roma-
 ni: ſunt negotia gerentes: ſunt etiam libertini optimates.
 Et in epistoſa quadam ad D. Brutum, Ne homines, inquit,
 ruſticos, ſed fortiffimos uiros, quosque optimos, milites ue-

Bb

teranos,

cup

teranos, dementes fuisse iudices. Urbanam uero plebem numquam fere, nisi cum aliqua flagitij, aut leuitatis, aut miseriae domesticae, significatione uideo nominari. flagitiosam Cicero significat lib. ad Atticum xvi. quia distinguit eam a bonis uiris. Suasi, inquit de M. Bruto; ut Romam pergeret. uidetur enim mihi & plebeculam urbanam, & si fidem fecerit, etiam bonos uiros secum habiturus. Item lib. vii. ad eundem: Hoc uideo, cum homine audacissimo, paratissimoque, negotium esse: omnes damnatos, omnes ignominia affectos, omnes damnatione, ignominiaque, dignos illac facere, omnem fere iuuentutem, omnem illam urbanam, ac perditam, plebem. Vitiø leuitatis eam notat lib. xi. ad eundem, his uerbis: Portorij Italiae sublatis, agro Campano diuiso, quod uectigal superest domesticum, praeter uicesimam? quae mihi uidetur una conciuncula, clamore pedisse: quorum nostrorum, esse peritura. Pedisse quos enim plebem urbanam dixit, quia, quorumcumque uel minima proposita mercede, uocaretur, facile sequi consueffet. De summa uero inopia, quae saepe rerum flagitiosarum causam, ac necessitatem, attulit, lib. i. sic: Illa concionalis hirudo aerarij, misera, & icinna, plebecula, me ab hoc Magno unice diligi potat. & Sallustius primum loquitur de uniuersa plebe, tum rustica, tum urbana, cum ait: Sed omnino cuncta plebs, nouarum rerum studio, Catilinae incepta probabat. id adeo more suo uidebatur facere. nam semper in ciuitate, quibus opes nulae sunt, bonis inuidet, malos extollunt; uetera odere, noua exoptant; odio suarum, rerum mutari omnia student; turba, atque seditionibus, sine cura, aluntur; quoniam egestas facile habetur sine damno. Hactenus de tota plebe sermonem fuisse, ipse declarat, cum subiungit proxime: Sed urbana plebs ea uero praecipua erat multis de causis. Quam deinde, in quinque genera diuisam, describit his uerbis: Primum omnium, qui ubique probro, atque petulantia, maxime praestabant; item alij, qui,

qui, per dedecora, patrimonij amissis; postremo omnes, quos flagitium, aut facinus, domo expulerat; hi Romam, fixi in fensinam, confluerant. deinde multi, memores Sullanæ uictoriæ, quod ex gregarijs militibus alios senatores uidebant, alios ita diuites, ut regio uictu, atque cultu, actatē agerent, sibi quisque, si uictoria in armis foret, salū sperabat. præterea, iuuentus, quæ in agris, manuum mercede, inopiam tolerauerat, priuatis, atque publicis, largitionibus excita, urbanum otium ingrato labori prætulera. Plebis autem rusticæ nomine non ij modo, qui domicilium haberent in agro Romano, quæ fuere quindecim illæ tribus a Scruio rege constitutæ, sed ij etiam comprehendebantur, qui extra terminos agri Romani habitabant: quæ fuere sedecim illæ tribus, quas, eieci, regibus, additas esse, & numerum xxx. expleuisse, iam diximus. Quodq. magis mirum sit, uniuersa Italia post acceptam, legis Iuliæ beneficio, ciuitatem, id est multo post absolutum numerum xxx. tribuum, plebis rusticæ pars fuit; ideo scilicet, quia suffragium ferret in rusticis tribubus. nam ad illa Ciceronis uerba in C. Verrem actione prima, Cum hæc frequentia totius Italiæ Roma discesserit, subiungit Pedianus, Frequentiam dicit plebis rusticæ. conuenerat autem ex municipijs cuiuscumque modi multitudo, aut, propter comitia, suffragiorum causa; aut ludorum, uotiuorum, Romanorum, Victoriæ, plebeiorum; aut, ut censeretur. Porro, Italiam cum dico, loquor more Romano, cum eam ita definiebant, ab oriente, Rhegio, ad fretum, quo Italia dirimitur a Sicilia; ab occidente, Luca colonia, ad inferum mare; a meridie, Antio, ad mare; a septentrione; Arimino colonia, ad mare superum. nam, ultra Ariminum, & Lucam, incipiebat Gallia cisalpina: in qua ipsa partem rusticæ plebis possumus existimare municipia, coloniasque, ciuium Romanorum. erant enim præterea Latinae, Italicaeque, coloniae: quæ participes non erant ciuitatis Romanæ, sed tantum

ius Latij habebant, aut Italiae: licet omnes aequae constarent ex ijs, qui antequam in eas deducerentur, ciues Romani fuerant. quibus vero ius datum erat ciuitatis Romanae, haec ciuium Romanorum coloniae dicebantur; legesq. Romanas, item ut praefecturae, & provinciae, obseruabant; licet in hoc ab utrisque differrent, quod non regerentur ab ijs, qui ex urbe Roma mitterentur, sed a duumiris, ex ipsa colonia, & opinor, ex ordine decurionum creatis, erant porro decuriones in colonijs, quales Romae senatores. Municipia non statim omnia suffragij ius unum cum ciuitate habuerunt, quibusdam enim cum suffragio, quibusdam sine suffragio, ciuitas data, & quibus sine suffragio, non ita proprie municipes dicti. nam, quia munus partem caperent, inde constat appellatos, at, quo munere, adempto suffragio, fruerentur & species esset aliqua in nomine Romanae ciuitatis; fructus perexiguus, aut omnino nullus. nam, si suffragij ferendi, multo magis petendi magistratus admittere facultas. nudum igitur beneficium, uorum hoc perpetuum non fuit. quibus enim concessum iam erat ius ciuitatis, illi dem postea suffragium quoque datum. Sed, quoniam nos complicata rerum doctrina, & ordo narrationis, huc deduxit, ut mentionem de Latij, Italiaeque, iure faceremus; putare fore nec alienum prorsus a proposito nobis argumento, & ijs fortasse gratissimum, quos antiquitatis cognitio delectat, si iura populorum distinguamus; quique status omnium, quaeque condicio fuerit breuiter ostendamus. Primus igitur quasi gradus nobilitatis erat, ius Quiritium: quod summi beneficii loco dabatur. id autem erat, largiri ciuitatem Romanam. ciuium autem Romanorum absoluta definitio tribus partibus constat, ut censcantur, & suffragium ferant in aliqua xxxv tribuum; ut regantur a Romanis magistratibus, & Romanis legibus uiuant; ut de tribus ordinibus unum omnino obtineant, senatorium, aut equestrum, aut qui, de plebe, dicebatur: quorum erat pedestre munus.

munus in militia. harum partium potest aliqua communis
 esse ciuibus Romanis cum alijs quoque urbibus, & locis: si-
 mul vero omnes solis conueniunt ciuibus Romanis. nam,
 cenſeri, & ſuffragium in tribu ferre, etiam ad municipes per-
 tiner: due uero ab ijs reliquae partes abſunt at coloniae Ro-
 manae quiddam habent amplius, de tribus uidelicet parti-
 bus unam & dimidiam: ſiquidem non ſolum cenſentur, &
 ſuffragium ferunt: quod utrumq. iure connectendum puta-
 uimus; (nemo enim cenſetur, qui non idem ſuffragij ſeren-
 di ius habeat: nec ſuffragium quiſquam fert, qui cenſus non
 fit) uerum etiam Romanis legibus uiuunt, minime tamen a
 Romanis magistratibus, ſed a ſuis duumuiris, reguntur.
 praefectura uero neque quod municipia, neque omnino
 quod Romanae coloniae, habebant, ſed unum illud, ut a
 Romanis magistratibus adminiſtrarentur. ex quo neceſſario
 ſequitur, ut leges Romanas obſeruent. loci uero Latini
 neque municipijs, neque colonijs, neque praefecturis, pa-
 res erant: nullam enim ſortibus, quas nominauimus, partibus
 habebant. Sed ſi hic non ignobilis ad conſiderandum lo-
 cus: utrum, quomodo modum, ius Quiritium daret, dixiſſe,
 ciuitatem Romanam largiri, eodem ratione, qui ciuitatem
 Romanam habent, iure Quiritium omnes fruantur. Nega-
 tur. nam libertini ordinis homines ciuitatis participes ſunt,
 nec tamen habent ius Quiritium: & nominandi quidem in-
 ter Quirities, non ſunt. itaque Romanorum ciuium libertis
 numquam ciuitatem, (cum enim libertate donantur, eo
 ipſo tempore ciues ſunt, cenſeriq. incipiunt) Quiritium, au-
 tem ſaepe iuſſe petiitum, inuenias. quod ſi aliquebantur
 tum licet barbaris non modo ruſticis in tribubus, cenſeri, uerum
 etiam magistratus obtinere: ciuitas igitur peregrinis
 uel liberis, uel ingenuis, ius Quiritium Romanis li-
 bertis dabatur. quae diſtinctio dilucide patet e Plinij ad
 Traianum epistoſis. Des inquit, rogo, ciuitatem Roma-
 nam Harpocrati iatralipho. eſt quia peregrinae condi-
 tionis,

cionis, manumissus a peregrina. matronam habet Ther-
muthin Theonis: quae iam pridem defuncta est. Item,
rogo, des ius Quiritium libertis Antoniae Maximillae, quod
ate petento matrona, peto. Petit Plinius civitatem Harpo-
crati, ut peregrino, quia manumissus a peregrina: recte:
nam peregrini civitatem non habent, quod si a Romano,
Romana uel, manumissus esset; civitatem ei Romanam pe-
tere non oportuisset: simul enim cum libertate civitatem
iam accepisset: addere uero ad civitatem ius Quiritium, id
quidem erat, quod necessario petendum uideretur. itaque
idem Plinius, cum de manumissis non a peregrina, sed a Ro-
mana, muliere, Antonia Maximilla, ibidem subiungit; ci-
uitatem non petit, quam habere eos iure manumissionis in-
telligebat, sed ius Quiritium; ut omni re, atque omni munere,
cum ingenuis ciuibus aequarentur. Hoc igitur, ut dixi, re-
cte, quod civitatem peregrino petit; at illud imperite, quod
petit peregrino Aegypto, qui Alexandrinus non esset. re-
liquis enim peregrinis, quocumque in loco nati essent, Ae-
gyptiis autem, non nisi Alexandrinis, ciuitas patebat, quod
cum postea Plinius esset edoctus, denuo inscripsit. Ago gra-
tias, domine, quod & ius Quiritium libertis necessarium mi-
hi feminae, & civitatem Romanam Harpocrati iatralipate
meo, sine mora indulxisti. sed, cum annos eius, & censum,
sicut praeciperas, ederem; admonitus sum a peritioribus,
debyisse me ante ei Alexandrinam civitatem impetrare, de-
inde Romanam, quoniam esset Aegyptius. Ego autem, quia
inter Aegyptios, ceterosq. peregrinos nihil interesse crede-
bam, contentus fueram hoc solum scribere tibi, cum scili-
cet a peregrina manumissum, patronamq. eius iam pridem
decessisse. Quibus ex duabus epistolis oritur etiam, emer-
gitque, illa minime in rebus Romanis contemnenda, noti-
tia: non liquisse neque Romanis libertis ius Quiritium, ne-
que peregrinis civitatem, nisi patronis aut concedentibus,
aut mortuis, petere: quia scilicet, libertis aut civitatem, aut
ius

ius Quiritium adeptis, iura quaedam in eos patronorum amittebantur. ac de Romanis testimonium afferunt ea uerba: Quod a te petente matrona, peto: de peregrinis illa. Matronam habet Thermuthin Theonis, quae iam pridem defuncta est. & illa eiusdem iteratae sententiae: Contentus fueram hoc solum scribere tibi, eum scilicet a peregrina manumissum, patronamq. eius iam pridem decessisse. Alia quoque non longe a superioribus epistola sciuncta exemplum habet de ciuitate peregrinis hominibus, iure autem Quiritium Romanis libertis petito, necnon de iure patronorum in liberos. Rogo, inquit, ut ciuitatem des Chrysippe Mithridatis, uxoriq. Chryshipi Stratonicae Epigoni; item liberis eiusdem, ita ut sint in potestate patris, utq. ijs in liberos seruetur ius patronorum. Item rogo, indulgeas ius Quiritium L. Satrio Abascanto, & P. Caesio Phosphoro, & Panchasiae Soteridi. quod a te, uolentibus patronis, peto. Romanos liberos esse hos duos posteriores, nomina eorum Romana, Satrius, & Caesius, declarant: Chrysippum uero, uxoremq. eius, peregrinos, & Graecos, ex adiunctis patronorum, Mithridatis, & Epigoni, nominibus liquet. Quod autem posui, peregrinis, siue libertis, siue ingenuis, ciuitatem dari solitam: quaeri potest, eodem ne iure, nulla ne inter ingenuos, & liberos, distinctione? omnino satis beneficij fuit, ciuitate peregrinos liberos donauit nec uersimile uidetur, ab ordine libertino, & peregrinitate, ad ius Quiritium transsedisse. sic enim pares fuissent, atque adeo superiores, libertis Romanis: qui a ciuitate ad ius Quiritium ascendebant: peregrini uero liberti, non a ciuitate, sed a peregrinitate, statim ad summum illud ingentium ciuium ius elati essent. nec apud Plinium in ijs epistolis, ut apud Alium, de concessio illi iure Quiritium ulla mentio. itaque puto eos, cum ciuitatem essent adepti, eodem in urbe iure cum Romanis libertis fuisse: ciues quidem ut essent, sed neque rustici in tribus locum, neque peten-

petendi magistratus facultatem haberent: & alia; fortasse non pauca; quibus libertinus ordo ab ingenuis ciuibus differebat: quae nobis, & alia scitu digna, uel uetustas, uel hominum iniuria, uel casus, eripuit. Cum uero impertita peregrinis ingenuis ciuitas appellatur, sine dubio ius Quiritium intelligitur, interdum etiam nominatur, ut a Suetonio in Claudio. Negotiationis, inquit, certa lucra proposita rationes mercaturae causa fabricantibus magna commoda constituit, pro conditione cuiusque, cui uacationem legis Rapiacae Poppeae, Latino ius Quiritium. Quod autem in oratione pro Caecina Cicero dixit: Si semel ciuitas adimi potest, retineri libertas non potest. qui enim potest iure Quiritium liber esse is, qui in numero Quiritium non est? Id non pertinet ad liberos, nec uniuersae in omnes ciues confertur: nam liberi liberi sunt, nec tamen sunt in numero Quiritium: itaque petitur ius ius Quiritium, ad eos igitur tantum id spectat, quibus ciuitas adimitur. quo facto, interdum eorum functione munerum, quae capere, ac tractare, ingenuis ciuibus Romanis licet, exempli Quiritium numero aidentur. Et, quoniam libertinos ciuium Romanorum in numerum retulimus; ciues autem Romanos, quod Maximus ostendimus, ac suffragio, dignoscere necessarium uidetur esse distinctionem, non modo libertinorum, sed et ingenuorum ciuium, uerum etiam ipsorum inter ipsos. Distincti ab ingenuis, quod magistratus non gerunt, in senatu non leguntur; ordinem nullum obtinent: quia praeterquam quod aditum in curiam non habent, nec equites, nec pedites, sunt etiam in illo, quod ingenui, fructu possident, in rusticis tribu censentur; alioqui, in urbana, & suburbis, uero agrorum neque possessio, neque inopia censum mouet, differunt in censibus, diuersa ratione suffragij, sunt nomini qui suffragium in urbanis tribubus ferunt; quos esse plerumque constat; sunt, qui non in urbanis, sed in rusticis sunt, bene in urbanis, nec in rusticis, nem, ut hoc, extremum quod

quod posui, primum exponam: si quis libertinus praedium, praediaue rustica, pluris HSxxx millium non haberet, censu excluderetur. indecorum, credo, putarunt, cuius ad humilitatem generis accederet inopia, eum inter ciues Romanos censeretur. Quod autem secundo loco statui, de censu in rusticis tribubus, id ex Liuij, ex quo totam hanc libertini ordinis distinctionem hausimus, non omnino aperitis uerbis, tamen licet colligere nam, cum libertinos in tribus quattuor urbanas descriptos fuisse dicat, deinde excipiat eos, quibus filius quinquenni maior esset; nimirum exceptio condicionem potius auget, quam imminuit, quod si auget; sine dubio tribus significationem significat; ut in rustica censeretur incipiat, qui, ante quam ei filius quinquenni maior esset, in urbana censebatur. qua de re ipsa Liuij uerba recitare operae pretium est: non solum, ut id perspicui, atq. cognosci, possit, neque omnino libertinos omnes esse censos, neque, qui censebantur, omnes in urbanis, sed, qui filium quinquenni maiorem non haberent, in urbanis, qui haberent, in rusticis: uerum etiam, ut hoc pateat, cupiisse Ti. Sempronium Gracchum censorem uniuerso libertinorum ordini suffragij lationem adimere, sed, Claudio collega obsistente, id tantum esse consecutum, ut, qui antea libertini partim in urbanis quattuor, partim etiam in rusticis tribubus ferendi, suffragij ius habebant, in unam urbanam omnes conijcerentur. Sic igitur Liuius lib. XLV. In quattuor, urbanas tribus descripti erant libertini, praeter eos, quibus filius quinquenni maior esset ex S. C. eos, ubi proximo lustro censi essent, censeretur iusserunt. & eos, qui praedium, praediaue rustica, pluris sestertium xxx. millium haberent, censendi ius factum est. Hoc cum ita seruatum esset; negabat Claudius suffragij lationem iniussu populi censorem cuiquam homini, ne dum ordini uniuerso, adimere posse. neque enim, si tribu mouere posset, quod sit nihil aliud, quam mutare iubere tribum, ideo omnibus

v. & xxx. tribubus mouere posse, id est ciuitatem; libertatemque, eripere, non, ubi censeatur, finire sed censu excludere. Haec inter ipsos disceptata. postremo eo descendit, ut ex quattuor urbanis tribubus unam palam in atrio Libertatis sortirentur, in quam omnes, qui seruitutem seruissent, conijcerent. Esquilinae fors exiit. in ea, Ti. Gracchus pronunciauit, libertinos omnes censerī placere. Atque hic non leuis inter Liuium, & Ciceronem, videtur esse dissensio: quod ille dicat, libertinos, cum antea quattuor in urbanas tribus descripti essent, in unam Esquilinam a Graccho censore coniectos; Cicero autem, tulisse eos suffragium ante Gracchi censuram non in urbanis, sed in rusticis, tribubus, nec in unam urbanam, sed in quattuor, esse translatos, uideatur ostendere. his enim utitur uerbis, lib. i. de oratore: Censor Gracchus non accurata quadam orationis copia, sed nutu, atque uerbo, libertinos in urbanas tribus transtulit. Neuter tamen, mea sententia, falsus: idq. de tantis uiris aequius est arbitrari. Cum Liuius Dionysij Halicarnassei testimonium congruit: qui, iam inde a Ser. Tullio rege, a quo quattuor tribus urbanae factae sunt, locum ait libertinis ferendi suffragij proprium in urbanis tribubus esse constitutum. Et ipse Liuius eadem de re lib. ix. ita scripsit: Q. Fabius censor, simul concordiae causa, simul ne humillimorum in manu comitia essent, omnem forensē turbam excretam in quattuor tribus coniecit: urbanasq. eas appellauit. In epitome autem lib. xx. idem comprobatur his uerbis. Libertini in quattuor tribus redacti sunt, cum antea dispersi fuissent, Esquilinam, Palatinam, Suburanam, Collinam. Cui sententiae Cicero non repugnat. nam, etsi libertinos in urbanas tribus ait esse translatos; non ideo tamen significat, urbanis eos in tribubus antea non fuisse; sed ad eam libertini ordinis partem, spectauit, quam in rusticis tribubus tulisse suffragium iam ostendimus, eam scilicet, quae filios haberet, quinque an-

norum

norum aetatem excedentes. Duo igitur sunt, quae censor
 Gracchus de libertinorum suffragio noua instituit: unum, ut
 nemo in posterum suffragium ferret in rustica tribu; quod
 Cicero significat, alterum, ut omnes in una urbana tribu,
 non in quattuor, ut antea, censerentur, & suffragium fer-
 rent; quod Liuius discrete narrat. ita constat, quod in Cice-
 rone, & Liuiio, diuersum est, quia diuersas res, uterque ta-
 men ueras, exponunt, contrarium non esse. Haec de ciui-
 bus. Romanis. Venio nunc ad municipales; quibus deberi
 secundus uidetur locus. primum enim suffragium habebant,
 muneriq; erant, ut ait Gellius, honorarij participes, in quo
 pares erant ciuib; Romani; deinde, quod optabile uidetur,
 suis moribus, legibusque, uuebant, nulla necessitate, nullo
 populi Romani onere, nisi uoluntario, pressi: in quo supe-
 riores erant colonijs: quibus iura, institutaque, omnia po-
 puli Romani seruare necesse erat. Coloniarum autem, ut
 diximus, tria genera, Romanae, Latinae, Italicae, non
 enim, quartum genus, militares habendae sunt; sed tribus
 generibus, quae nominauimus, communes esse possunt,
 quippe militares tum coloniae dicebantur, cum in colonias
 milites, uel ut bene meritis praemia soluerentur; uel praesidij
 causa, deducebantur. itaque non minus Latinae, quam Ro-
 manae, nec minus Italicae, quam Latinae, militares esse po-
 terant. Romanae uero Latinis praestabant, quia constabant
 ex ciuib; Romanis: Latinae reliquis Italicis, quia populi
 omnes Latini, ut proxime ostendemus, locum praestatiorem
 apud populum Romanum, quam reliqua Italia, obtinebant
 ergo suffragij lationem Romanae habebant: quo praesta-
 bant reliquis colonijs: sed eadem non secus, atque ij, qui
 Romae uuebant, ciuitatisq; participes erant, Romanas
 obseruare leges, & omnia ciuium Romanorum onera
 sustinere, pangebantur. itaque potiore, praestabiliore-
 que, fuisse municipiorum condicionem, docet Gellius lib.
 xvi. Succedunt socij: qui & foederati dicebantur, horum alij
 stipen-

stipendiarij, ut in Africa, Sicilia, Sardinia, nonnulli: alij
 immunes, ut Latini, & aliquot in Sicilia, quos nominat
 Plinius in descriptione Siciliae, & alibi. atque hos plane Ci-
 cero in oratione pro Balbo distinguit his uerbis: In socios,
 & in eos, de quibus animus, foederatos iniuriosum, & con-
 tumeliosum, est, ijs praemijs, & ijs honoribus, exclusos es-
 se fidelissimos, & coniunctissimos, socios, quae pateant sti-
 pendiaris pateant hostibus, pateant saepe seruis. nam &
 stipendarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, ceteris prouin-
 cijs, multos ciuitate donatos uidemus, &c. Inter socios no-
 bilissimi, qui ius habere Latij dicuntur. etenim hi reliquis
 omnibus, non modo exteris, uerum & Italicis, praesta-
 bant, sicut Itali, omnibus exteris; & inter externos socij
 prouinciales excellebant. Latium autem, incolumi rep. non
 ultra Circeios extendebatur: imperatorum aetate ad Lirim
 flumen prolatum uidetur: quod a Plinio scriptum est. Et
 ius Latij non ad Latinos tantum pertinet, sed in tria gene-
 ra diducitur. conuenit enim primum in ipsos populos, qui
 Latium incolebant: qui quattuor modis in historia nomi-
 nantur, Socij Latini, Socij ac Latini, Socij Latini nominis,
 Socij ac Latini nominis: deinde, colonias eas, quae prop-
 terea Latinae dicebantur, quia ius haberent Latij; postremo,
 qui neque Latinae coloniae, neque gens erant Latina, sed
 aliquo merito, aut populi Romani benignitate, eadem illa
 iura, quibus & Latium uniuersum, & Latinae coloniae frue-
 bantur, erant consecuti. quo ex genere multos nominat
 Plinius in descriptione Siciliae. quod autem Pedianus in
 commentario Pisonianae de Latinis colonijs utitur his uer-
 bis: Id est, ut, petendi magistratus gratia, ciuitatem Ro-
 manam adipiscerentur: id ego totum abunde puto. nesci
 enim omnino falsum. quia Latinae coloniae Latij quidem
 ius habebant, ciuitatis autem Romanae participes non
 erant. & haec uniuersi plane Latij, non minus praeterea,
 quibus Latij ius datum est, perpetua condicio fuit, donec
 lege

lege Iulia non Latio solum, sed uniuersae Italiae, ciuitas concessa. uerum non hoc beneficium omnibus, qui ubique locorum ius Latij, Italiae uel, haberent, sed omnibus, Latij, Italiaeque, incolis datum est. itaque Latinae coloniae, quae quidem essent extra Italiam, excludebantur. Quintum locum focij Italici obtinent. horum duo genera, qui Romanis magistratibus, ac legibus, & qui suis, uterentur; Romanis, ut praefecturae quae dicebantur; suis, ut reliqui. nam extra Italiam praefectura nulla, (erant enim illae non praefecturae, sed prouinciae, quo exhibant gesto magistratu) in Italia uero non omnes in omni regione, sed omnes extra Latium. hae quoque in duo genera diuidebantur: de quibus operae pretium est ipsa Festi uerba recitare; ut inde certa doctrina sumatur. Praefecturae, inquit, appellantur in Italia, in quibus & ius dicebatur, & nundinae agebantur, & erat quaedam earum resp. neque tamen magistratus suos habebant; in quas legibus praefecti mittebantur quotannis, qui ius dicerent. quarum genera fuisse duo; alterum, in quas solebant ire praefecti quattuor, populi suffragio creati, in haec opida, Capuam, Cumas, Casilinum, Vulturum, Linternum, Puteolos, Acerras, Sueffulam, Atellam, Calatiam; alterum, in quas praetor urbanus quotannis in quaeque loca miserat legibus, ut Fundos, Formias, Caere, Venafrum, Alicas, Priuernum, Anagninam, Frusionem, Reate, Saturniam, Nursiam, Arpinum, aliaque complura. Haec Festus. a quo Fundos, Formias, Arpinum, inter praefecturas numerari, quae Liuius lib. xxxix. uetusta fuisse municipia ostendit, iure mirari aliquis possit. Capuam quoque a C. Caesare consule, qui postea perpetuam dictatorem inuasit, coloniam esse factam, nemo fere paullo humanior ignorat. Sed ita mendacij suspicio diluctur, si Festum ad prima illa spectasse reip. tempora dicemus, ante ciuitatem Fundanis, Formianis, Arpinatibus, datam, nedum ante Caesaris consulatum. Quod autem Romanos homines ius in,

prac-

praefecturis dixisse tradit : inde sequi uidetur , ut in ijs urbi-
 bus leges Romanae seruarentur . Neapolim autem . Praene-
 ste , Tibur , Baulos , Rauennam , quia legibus Romanis
 non uterentur , praefecturas fuisse , nullo modo credide-
 rim . nam , si fuissent , minime Romanis exsulibus ibi li-
 cuisset commorari . habemus in epistola M. Coelij exem-
 plum Q. Pompeij , & T. Munatij Planci , Baulis , & Ra-
 uennae , exsulantium ; cum uterque deui , quod erat capi-
 tale crimen , condemnatus esset . Polybius autem , ciues
 Romanos , legibus eiectos , Neapolim , praeneste , Tibur ,
 petere solitos esse , ibiq. sedem ponere , uti liberis in locis ,
 ostendit . neque inter praefecturas , & prouincias , quidquam
 interfuisse puto , nisi quod prouinciae congregatae , praefec-
 turae passim dispersae . quod si praefecturas in unum cogeret ,
 prouincia esset . neque praefecturae tamen ante legem Iu-
 liam , neque unquam prouinciae , licet Romanas leges tue-
 rentur , e ciuib. Romanis constabant ; sed omnes & erant ,
 & dicebantur , socij . itaque , legem de repetundis , quae
 maxime ad rectores prouinciarum attinebat , sociorum cau-
 sa latam , Cicero ait . Neapolim autem , Praeneste , Tibur ,
 quas Polybij testimonio praefecturas non fuisse , probatum
 est , idem Polybius foederatas ciuitates appellat . post legem
 Iuliam Neapolis municipium fuit ; quod Cicero significat in
 epistola ad Acilium , fam. lib. XIII. & ad Att. lib. X. ante
 inter socios Italicos ; item Tibur non ante legem Iuliam mu-
 nicipium , sed inter socios Latini nominis . quod ex oratio-
 ne pro Balbo colligitur . Praeneste , colonia Latina , dedu-
 cta , ut opinor , a Sulla dictatore . agros enim militibus di-
 uisit , fuitq. Praenestinis infestissimus . nec ab eo paucas praeterea
 deducas esse , constat . Rauennam Strabo lib. V. colo-
 niam nominat ; nihil de tempore . si ante scriptam a Coelio
 epistolam , de qua iam meminimus ; Latinam fuisse , necesse
 est ; siquidem exsules reciperet . sin postea ; ciuium Roma-
 norum potuit esse . nec tamen liquet , sicuti nec a quo dedu-
 cta .

Qua. suspicor tamen, ab Augusto, cum III. uir esset reip. constituendae. multas enim consensu Antonij collegae deduxit. Verum, lege Iulia lata, qua ciuitas uniuersae ad extremum Italiae est imperita, eadem fuit omnium, intra Italiae modo terminos, condicio, municipiorum, coloniarum, praefecturarum, sociorum, siue Latini, siue Italici, nominis: non, quod omnium in omnibus rebus aequarentur iura: sed, ut in suffragij latione pares essent. nec enim dubito, quin, etsi ciuitatis Romanae lege Iulia ius haberent, iisdem tamen, quibus antea, legibus omnes uixerint. ex quo mihi, ut aliud ex alio, suspicionis quiddam exoritur, aliquid omnino inter eos, qui ius habent ciuitatis Romanae, & eos qui ciues Romani sunt, interesse. nam ciues Romani non modo censentur, & suffragium ferunt, uerum etiam, ut dictum est iam, Romanis legibus utuntur; qui uero ius habent ciuitatis, censentur illi quidem, & suffragium omnes ferunt, non tamen simul illud contingit, ut legibus Romanis omnes uiuant. quo de genere municipia esse, demonstratum iam est. ergo latius pater, habere ius ciuitatis, quam, ciuem Romanum esse: cum is, qui ciuis Romanus est, idem & ius habeat ciuitatis: qui uero ciuitatis habet ius, non idem continuo ciuis Romanus sit: quandoquidem fieri potest, ut alij Romanis, quemadmodum coloniae, alij alijs, ut municipia, legibus utantur. Hoc cum ita uideatur, tamen exempla repugnant. nam Cicero Neapolitanos, lege Iulia ciuitatis Romanae ius adeptos, ciues Romanos uocat: quos tamen iisdem, quibus ante legem Iuliam, legibus uixisse, dubitandum non est. Manlius, inquit in epistola ad Acilium, est Sosus. is fuit Catinensis: sed est una cum reliquis Neapolitanis ciuis Romanus factus, decurioq. Neapoli: erat enim in id municipium adscriptus ante ciuitatem socijs & Latinis datam. Nec desunt alia eiusdem generis testimonia. Extra Italiam, colonijs exceptis, quarum prima Carthago fuit, socij omnes dicebantur: sed parum proprie non nulli.

nam

nam socij re uera sunt, pari libertate qui fruuntur. at prouinciales, cum Romanis parerent, socii tamen, blanditiae causa, uocabantur. Prouincialium autem haec propria fuisse, ut Romanis regerentur magistratibus, Romanis legibus parerent, annum uestigal penderent; Reliqui socij tribus e generibus constabant; ex ijs, qui numquam hostes; ut Iudaei, qui, populorum orientalium primi, Romanam amicitiam appetierunt; & Ptolemaeus, Aegypti rex: qui socij immunes, omniumque expertes onerum, fuisse: tum ex ijs, qui hostes aliquando, postea, depositis armis, amicitiam cum populo Romano coiere: postremo loco, qui non sua sponte sese dediderunt, sed, armis uicti, cum eueriti, ac deleri, belli iure, possent, clementia tamen, & benignitate. populi Romani, foedere percusso, inter socios relati sunt. Atque his omnibus commune sociorum, aut foederatorum, nomen, uaria tamen condicio, fuit: cum alij stipendiarii, alij immunes, essent. Sed redeo ad tribus: a quibus ad rusticam plebem, & inde huc, oratio diuertit. Dictum est de nominibus earum, & de temporibus: reliqua persequamur: & primum de locis. Fuere omnes uel in urbe, uel extra: si in urbe, uel in agro Romano, uel extra: si extra, uel in Latio, uel in Campania, uel in Sabinis, uel in Etruria. ulterius enim non extendebantur. in Latio duae, Pomptina, Scaptia, ab opidis; una praeterea, Maccia, a quodam castro, ut ait Festus; quae cum Scaptia simul addita. in Campania, Oufentina, ab Oufente fluuio; Falerina, a Falerno agro, non a Falerijs, Etruriae opido. simul enim adiunctae sunt eodem anno, regione propinquae, Oufentina, Falerina: neque fuit eo tempore negotij quidquam cum Etruriae populis. in Sabinis quattuor fuisse, Crustumina, Aniensis, Velina, Quirina. prima, ab opido; secunda, a flumine; tertia, a lacu Velino; quarta, ab opido Curibus. Terentina cur adiungenda uideatur, infra dicemus. In Etruria quattuor, Stellatina, a Stellatibus populis, non a Stellate campo, qui est in

est in Campania: Tromentina, a campo Tromento, ut ait Festus; Sabatina, a Sabate lacu; Arnienſis, ab Arno flumine, circa quem, qui recepti sunt in ciuitatem, habitabant. nam, Capenatibus, Faliscis, Veientibus, qui Etrusco bello transfugerunt ad Romanos, ciuitate data, agroq. assignato, tribus quattuor, quas nominauimus, ex nouis ciuibus factae sunt. Tres reliquae sunt, e sedecim illis post liberam ciuitatem adiectis, Popillia, Publilia, Terentina: quarum difficilis explicatio est. obscurus enim Popilliae locus, nec satis apertum nomen. Publilia sui quidem ipsa nominis originem indicat, ut aliae a familijs deducit; locum tamen quem habuerit, quamq. regionem, plane latet. Terentinae neque locus, neque satis nomen, constat. Popilliae uidetur etymologiam Festus exponere; nec tamen affert, in quo acquiescas. dictam ait a progenitrice: quae familia, muliere, urbe, aliquo eius nominis loco? non licet conijcere. ipse enim nihil addit. nec in antiquis lapidibus integra legitur, sed contracta, sic, Pop. quibus ipsis litteris in eos. c. scripta est, quod M. Coelius ad Ciceronem misit, lib. i. ix. epist. fam. accedit illud, quod, cum non nominetur a L. uio inter ultimas quattuordecim, necessario sequitur, ut ante facta sit: quod si ante, aut statim post eictos reges, aut ab ipso rege Seruio. Vtrum accipiamus, constabit, a familia non posse deriuari. nam neque Seruius a plebeia familia tribum nominasset: neque, pulsis regibus, consules ad honorem plebis potius, quam patriciorum, fuisse propensos, uerisimile uidetur; cum eo tempore iaceret omnino plebs, quae non modo consules de sua gente, quod ei multis post annis datum est, uerum nec tribunos pl. aut aediles, aut sacerdotes, aut omnino magistratum ullum, uel dignitatem, haberet. Publilia manifestum habet plebeiae familiae nomen. quod ferri potest: iam enim creari consules de plebe coepserant: nam additam ostendit Liuius Fabio Ambusto, patriciae gentis, Plautio Proculo, plebeiae, cos. qui fuit aanus, si lapi-

des Capitolinos sequamur, post urbem conditā CCCXCV. & ante nouem annos de altero plebeio consule perlata rogatio erat. itaque iam in summam dignationem plebs, adepta consulatum peruenerat. Illud mirari satis non possum; si hoc honoris plebeio generi habendum fuit, cur non potius plebeiae familiae consulari, ut Sextiae, Genuciae, Liciniae, Poeteliae, Popiliae, ipsi Plautiae, e qua ortus erat consul eius anni M. Plautius. nam Publilius ad eam diem consul nemo fuerat. quare scrupuli omnino, & in huius tribus nomine, quiddam remanet. De loco, nihil affirmare licet. potuit iuxta Pontinam esse; siquidem additae simul eodem anno sunt. Pontina uero sine dubio, ubi opidum Pomoetia fuerat. opinor autem, quae simul adiunctae sunt, proxime constitutas; quia uideo, (ut afferam exempla minime dubia) & quae addita antea quattuor erant, Stellatinam, Tromentinam, Sabatinam, Arnientem, & quae adiectae postea sunt, Oufentinam, Falerinam, propinquis in regionibus fuisse. Terentina uideri potest, a Terento, campi Martij loco, nomen trahere: quatenus ex causa, non occurrit: & perobscurus locus est, ab uno Festo nominatus: qui tamen, ubi de eo meminit, detribu nihil addit. quod, nisi fallor, haud quaquam omisisset, ut qui tribuum etymologiam alijs in locis persequitur. Quis ei locus fuerit assignatus, aeque obscurum est: non longe tamen ab urbe, licet suspicari; quia uidetur prope Anientem fuisse, cum qua est eodem anno adiuncta. Anientis autem ab Aniene, agri Tiburtini fluminis, procul ab urbe sedecim omnino millibus passuum. quod si prope Anientem Terentina; certe non in agro Romano, a ueteribus illis quindecim rusticis tribubus, quas Seruius rex fecerat, multo autem occupato, maximeque frequenti, sed in Sabino, qui continens, adiunctusque, Romano fuit, locum plane uidetur habuisse. Agrum autem Romanum (ne quis erret) eum uoco, qui, Seruio regnante, ad Romanam ditionem pertinuit, quindecimque rusticis tribubus

bubus dispersus est : cuius nosse terminos , haud facillimum uidetur : angustos tamen fuisse , satis constat . cum Romulus quidem regnare coepit , non ultra quintum , & sextum lapidem , ut ait Strabo , extendebatur ; ab Etrusca parte nec integrum miliarium . finis enim agri erat Tiberis ; qui a Palatii radicibus , id est a primae urbis pomerio , passibus abest fortasse C D . neque , quidquid postea de finitimis hostibus captum , & occupatum est , agrum Romanum uideo nominatum . & Varro , cum de finibus , qui aetate ipsius obseruabantur , sermonem habet , quinque ponit agrorum genera , Romanum , Gabinum , ab opido Gabijs ; peregrinum , a peregrando , id est progrediendo , eo enim ex agro Romano primum progrediebatur . nam in Gabino , & Romano , etsi distincti essent , finibusque internoscerentur , uno tamen modo ferebantur auspicia . adiungit hosticum agrum , & incertum , illum ab hostibus dictum ; hunc , quia , de his quattuor qui esset , ignoraretur . mansit igitur , euersis iam Gabijs , agrorum distinctio . Gabij autem ab urbe distabant circiter decem milibus passuum : quorum agrum agro Romano adunctum fuisse , Varro docet . Nec me mouet , quod ait Liuius libro **xxvii** . Patres extra Romanum agrum (eum autem in Italia terminari) negabant dictatorem dici posse . Nam omnino , si large accipias , ager est Romanus tota Italia : quo modo non ab agris distinguitur , sed a prouincijs : quod si uelis eum ab alijs agris distinguere ; alia ratio est . tunc enim agrum Romanum a Sabino , Campano , Hirpino , distinguimus : quodque singulis urbibus territorij adiacet , id earum urbium agrum uocamus . qua ratione dixit Cicero , in agro Volaterrano ; Sallustius , in agrum Pistoriensem ; Liuius , in agro Reatino . exemplorum plena omnia . Hos maxime terminos augures spectabant , in auspicijs : & ex eorum scientia Varro , quod ipsemet fatetur , quinque fecit agrorum genera , quae proxime nominauimus . Tenendum igitur illud primum , ad orientem solem , Latium uersus , agrum Romanum patuisse ,

se, qua Gabino terminabatur, paullo longius x. miliaris, itemque qua Tusculanum agrum contingebat. Tusculum autem ipsum quoque in Latio fuit, sed aliquanto magis, quam Gabij, ad mare declinabat, meridiem uersus. & in Latio prima fuit, ratione loci, Maecia, quia iuxta Lanuvium fuit, a castro nuncupato: secunda, Scaptia: tertia, Pomptina. Finitimas praeterea, qua continentem spectabat, duas Romanationes habuit, Sabinam a septentrione, Etruscam occidentem uersus. In Sabina regione tribum primam Aniensem pono: & quod a Latio prima nominatur, & quia nullum in Sabinis opidum propius urbem erat, quam Tibur. Anio autem, unde tribus nomen tulit, per Tiburtinum fluctabat agrum. ex quo sequitur, ut ager Romanus terminaretur agro Tiburtino, inde patet longitudo. nam, cum Tibur ad sextumdecimum ab urbe lapidem fuisse constet; & aliquid praeterea spatij quoque uersus ager occupauerit: aperte cognoscitur, angustos admodum agri Romani fines fuisse, qui nec ad sexdecim miliaria protenderetur. Ab Etruria finitimus erat Veientinus ager: cuius partem Seruius rex, bello ereptam, intra fines incluserat agri Romani: unde nominatam tribum Veientinam diximus. reliqua pars, uictis, ac dirutis, Veijs a Camillo, uestigialis quidem populi Romani facta, minime tamen ad Romanum agrum pertinuit. ergo terminos ibi statuemus, ubi Veientinum ager incipiebat, qui non ab urbe longius distabat xiii. millibus passuum, ut a Plinio lib. iiii. traditum est. & in Etrusca regione primam tribum Liius nominat Stellatinam, ultimam Arniensem: qua nullam fuisse ab urbe remotiorem, uidetur Cicero significare oratione ii. in Rullum, his uerbis: A Suburana usque ad Arniensem nomina uestra proponat. Id est, a prima urbana ad ultimam rusticam. ultimam autem non tempore, (nam, multas post eam tribus esse additas. Liius demonstrat; postremam autem omnium Quirinae, epitome Liuiana) sed ordine, cum ad ferendum suffra-

suffragium tribus citarentur. una enim sorte ducebatur: cui praerogativae, quia prima rogaretur, nomen fuit: reliquae dicebantur iure uocatae; quod in his, sequente populo, ut saepe contigit, praerogatiuarum uoluntatem, iure omnia complerentur. uocabantur autem, ut opinor, propinquiore quaeque, usque ad ultimam: ut prima rustica uocaretur Romilia, quia sub Roma, ut ait Varro; ultima Arniensis, quia longissime omnium distabat. atque hunc ordinem seruabat Rullus in diuisione agri Campani. sunt enim haec in. 11. agraria: Quaesui ex eo Kalendis Ian. quibus hominibus, & quae admodum, illum agrum esset distributurus. respondit, a Romilia tribu se initium esse facturum. Arniensem porro fuisse ultimam in obcundo munere, ipse Cicero ostendit, cum subiungit in eo loco, A Suburana usque ad Arniensem. Et, quemadmodum hac de causa inter rusticas Arniensis postremo statuitur loco: itidem, ut arbitror, Suburanam Varro, & fortasse cum secuti, Festus, & Plinius, urbanarum tribuum primam nominant. nec enim a Seruio rege praelatam eam in ordine Palatinae tribui, credibile est: cum Palatium sedes antiquissima trium primarum tribuum fuit, in quas Romulus, ante initam cum Sabina gente societatem, urbem diuise; eoque in monte Romulus ipse domicilium habuerit: nec tamen (ne temere uideamur a Varrone, & alijs, dissentire: quamquam non est hoc dissentire, sed interpretari) nullo ueterum testimonio nostra nititur coniectura. nam Dionysius Halicarnasseus, qui urbis Romae primordia, & omnem Romuli, tum in urbe condenda, tum in ciuitate instituenda, rationem accuratissimo, ac uerissimo, ordine persequitur, primo loco Palatinam, deinde Suburanam, tertiam Collinam, quartam Esquilinam, statuit, ex partium scilicet uetustate: cum Varro primam faciat Suburanam, secundam Esquilinam, tertiam Collinam, Palatinam quartam: sed ita res commode temperabitur, ut Dionysius ordinem eum, quo factae sunt, Varro eum, quo adlationem

lationem suffragij uocabantur, spectauerit. Verum, cur ille Seruij regis ordo neglectus in suffragio? opinor, quia, sicuti tribus urbanae rusticis, ita inter ipsas urbanas aliae essent alijs ignobiliores, prout uel infrequentes erant tribules, uel egestate perdit, uel ignominia notati. quibus malis, duobus saltem postremis, puto laborasse Palatinam tribum: ideo in ultimum locum esse reiectam. neque uero, quasi somniantes, ita putamus: sed monemur exemplis. operas enim illas Clodianas, ultimae sortis homines, paratos ad omne facinus, quas Cicero saepe exagitat, suffragium in Palatina uideo tulisse: de quo sic in oratione pro domo: Amici illi tui, te uno amico tecti, & beati, qui se populo commiserant, ita repellebantur, ut etiam Palatinam tuam perderent. Tuam, dicit, non quod in ea suffragium Clodius ferre, (natus enim patricia familia consulari, & opibus etiam abundans, censeretur potius in rustica, cum reliquis rura possidentibus, quam in urbana, tribu debuit) sed quod in ea tribulis haberet multos suae libidini, audaciaeque suffragantes. qua ipse de causa in oratione pro Sextio, ubi Vatinius uexat, Tribum, ait, suam non tulit; Palatinam denique, per quam omnes illae pestes uexare populum Romanum dicebantur, perdidit. Est etiam illa de rusticis tribubus non ignobilis consideratio: censi ne sint in ijs tribubus, quae ipsorum in agro essent, populi finitimi, puta Latini, in Pomptina, aut Scaptia, Sabini in Velina, aut Quirina; Etrusci in Stellatina, Tromentina, an potius in qua quisque tribu uoluerit. cum de censu loquor, suffragium simul intelligo. nec enim dubitatur, quin, qua quisque in tribu census esset, in ea suffragium quoque tulerit. Consentaneum omnino uidetur, ut in agri sui tribubus censerentur: sed exempla interdum secus ostendunt. id tamen obseruatum, ut nec in tribubus ijs censerentur, quae in alienae regionis agro essent; puta, ne Latini in Sabina tribu, aut Etrusca; ne Sabini in Etrusca aut Latina; ne Etrusci in Lati-

Latina, aut Sabina, in quibus igitur? in ijs, quae essent in agro Romano, quas Servius ex quindecim fecerat; nec tamen in his omnibus, sed in habentibus nomen patriciae gentis: quas octo omnino fuisse, iam diximus. Proferamus exempla. Quis nescit, Formias, Fundos, Arpinum, in Latio fuisse? nec tamen Latinis in tribubus haec municipia censebantur, sed in Aemilia Formiani, & Fundani, in Cornelia Arpinates. id ex Livio constat; apud quem lib. xxxix. scripta sunt haec: De Formianis, Fundanisque, municipibus, & Arpinatibus, C. Valerius Tappo tribunus pl. promulgavit, uti ijs suffragij latio esset. huic rogationi quattuor tribuni pl. quia non ex auctoritate senatus ferretur, cum intercederent, edocti, populi esse, non senatus, ius, suffragium, quibus uelit, impertiri, destiterunt incepto. rogatio perlata est, ut in Aemilia tribu Formiani, & Fundani, in Cornelia Arpinates, ferrent. atque in his tribubus tum primum ex Valerij plebiscito censi sunt. Sabini ipsi, qui quatuordecim erant populi, cum in eorum agro tribus essent quattuor, ut ostendimus, Velina, Quirina, Anienfis, Terentina, tamen in harum nulla, sed in Sergia, una de quindecim Servianis rusticis, suffragium ferebant. testem habeo Ciceronem, qui contra Vatinium haec: Ob hasce omnes res, scias, te severissimorum hominum, Sabinorum, fortissimorum uirorum. Marforum, & Pelignorum, tribulium tuorum, iudicio notatum; nec, post Romam conditam, praeter te, tribulem quemquam tribum Sergiam perdidisse. Nec uero mutatam esse tribum cuiusque arbitrio, sed, hoc censorum potius in manu situm fuisse, existimauerim. Porro, sicuti non omnes populi in tribubus agri sui, sic non omnes ciues in tribubus sui nominis exempli gratia, non omnes Claudij in Claudia, neque omnes Cornelij in Cornelia, censebantur. id ex Livio cognoscitur: qui, C. Claudium Neronem, non in Claudia tribu, quae fuit in agro Romano, sed in Arniensi, Etruscarum

rum ultima, censei solitum, lib. xxxix. scriptum reliquit. quo in loco uulgati omnes libri macula deformati circumferuntur. legitur enim, tribum Narniensem, pro Arniensem: cum Narniensis mentio neque in lapidibus, neque in libris, ulla reperiatur; Arniensem uero idem Lilius lib. vi. & Cicero in agraria ii. nominent. quo id. firmitus est, ipsi lapidem uidimus Vulturni in templi parietibus, quo in lapide integrum, expressumque, tribus Arniensis nomen existat: ut alios lapides omittam. Tribuum autem xxxv. nomina a nobis descripta sunt ad epistolam Coelii, Fam. lib. iix. Ad quas xxxv. Tribus, quarum numerus C. Lutatius, A. Postumius cos. anno ab v.c. DXI. absolutus est, aliae postea sunt adiectae: nec tamen umquam in publicis monumentis, aut in libris, qui nostram ad aetatem peruenerunt, cum simul omnes nominantur, plures xxxv. sunt. additas stante rep. decem esse, ex Italicis populis lege Iulia ciuitate donatis declarat historia: qui fuit annus DCLXV. sed, cum se nullam fere uim, pro tribuum paucitate, in comitiis habere, omniaque ueterum ciuium in manu esse, Itali sentirent; tentatum quidem a L. Cinna consule, ut in omnes xxxv. tribus distribuerentur: uerum, exorto ob eam causam ciuili bello, quo Cinna, Octauio collega interfecto, summam remp. cum C. Mario in iustis imperiis oppressit. Nullam deinde in rep. factam tribuum accessionem legimus, nomina tamen aliarum reperiuntur, quas constat esse additas imperatorum aetate. Omittamus uero iam nomina. rem agamus. Ferebant suffragium in xxxv. tribus quicumque censebantur. hi constabant ex diuersis generibus. nam cencies sebantur Romani, id est, qui Romanis magistratibus, legibus, sacris, utebantur. quoru erant duo genera, qui domicilia intra pomerij terminos habebant; qui populus Romanus dicebatur; & qui in agro Romano, ac deinceps in omnibus xxxv. tribus, quousque protendebantur, habitabant: qui cum essent ciues Romani, tamen populi Romani nomine excludabantur.

deban̄tur . itaque Augustus in suo testamento distinxit populum Romanum a xxxv. tribubus . Sic enim Suetonius in eius uita : Legauit populo Romano quadringenties , tribubus tricies quinquies HS. Censebantur & municipes : qui neque partes tribuum , neque proprie ciues Romani erant, sed in tribubus suffragium ferebant , & ciuitatis ius habebant . erant autem alij citra , alij extra , terminos . qui tribus definiabant ; omnesq. suis , non Romanis , magistratibus , legibus sacris , utebantur . censebantur coloniae ciuium Romanorum : quibus eadem , quae populo Romano , leges , eadem sacra , erant, diuersi tamen magistratus : nam ex ipsa colonia , ex ordine decurionum , 11. uiri creabantur . Hos ego omnes Romae a censoribus ante legem Iuliam esse censos , facile crediderim . post legem Iuliam , ciuitate uniuersae Italiae impertita , mirum uideri posset , tantam multitudinem , ut censeretur , in urbem confluxisse : nec desunt , qui opinentur , omnes , in suis opidis , atque urbibus , a suis magistratibus esse censos , deinde censorum numerum Romanam ad censores missum . me Ciceronis , & Pediani , testimonium adducit , ut omnino Romae censos existimem . ait enim Cicero in Verrem : cum haec frequentia totius Italiae Roma discesserit . Et subiungit Pedianus : Frequentiam dicit plebeis rusticae , cui uoluit iudicij exitu notam esse integritatem suam . conuenerat autem ex municipijs cuiuscumque modi multitudo , aut propter comitia suffragiorum causa , aut ludorum uotiuorum , Romanorum Victoriae , plebeiorum , aut ut censeretur apud censores Gellium , & Lentulum . Tabulas tamen eorum , qui censerentur , duplices fuisse crediderim : quarum unas Romae , alteras in eorum urbibus , aut opidis , asseruatas . Romae , quis dubitet ? qui enim censerentur , eorum nomina censorias in tabulas relata , ita consentaneum est , ut , probare testimonijs , putidae cuiusdam uideatur esse diligentiae . exemplum autem earum tabularum ad unumquodque municipium , aut ad co-

E c

lonias

lonias ciuium Romanorum, esse missum, satis aperte locus Ciceronis in oratione pro Cluentio declarat. Illum, inquit publicas tabulas Latini censorias corrupisse, decuriones uniuersi iudicauerunt. Et infra, in eadem: Dum, cum fuisse Oppianicum, constabit, qui tabulas publicas municipij sui corrupisse iudicatus sit. Quemadmodum autem locum in tribu, hoc est potestatem ferendi suffragij, uirtute, & meritis in remp. peregrini homines consequebantur; sic ob turpem, ignominiosamque, uitam uel amittebatur tribus, uel mutabatur, & qui tribum amittebat, tum aerarius fieri, tum in aerarios, aut in Caeritum tabulas, referri, dicebatur. quo quid significetur, docet Asconius, his uerbis: Regendis moribus ciuitatis censores quinto quoque anno creari solebant. hi prorsus ciues sic notabant, ut, qui senator esset, eijceretur senatu: qui eques Romanus, equum publicum perderet; qui plebeius, in Caeritum tabulas referretur, & aerarius fieret, ac per hoc non esset in albo centuriarum suarum, sed ad hoc esset ciuis, tantummodo ut pro capite suo tributi nomine aera penderet. Plinius etiam apud Gellium, lib. xvi. cap. 13. Primos inquit, municipes sine suffragij iure Caerites esse factos accepimus concessumq. illis, ut ciuitatis Romanae honorem quidem caperent, sed negotijs tamen, atque oneribus, uacarent, pro sacris bello Gallico receptis, custoditisque. hinc tabulae Caerites appellatae uersa uice, in quas censores referri iubeant quos, nota causa suffragijs priuabant. Mutabat uero tribum, qui uel, paenae loco, ex nobili in ignobilem, hoc est ex rustica in urbanam, aut etiam ex rustica in aliam rusticam ignobiliorum, uel contra, praemij loco, ex urbana in rusticam, aut ex rustica in aliam nobiliorem rusticam, transferebatur. quod, moueri tribu, dicebatur. de quo sic Liuius lib. XLV. Negabat Claudius suffragij lationem iniussa populi censorem cuiquam homini, ne dum ordini uniuerso, adimere posset. neque enim, si tribu mouere posset, quod sit nihil aliud quam,

quam, mutare iubere tribum, ideo omnibus v. & xxx. tribubus emouere posse, id est ciuitatem, libertatemque, eripere, non, ubi censeatur, finire, sed censu excludere. est autem frequentius, reijci a nobili in ignobilem, quod censoria nota fieri consuevit, quam ab ignobili ad nobilem transduci: quod in oratione pro Balbo animaduertimus: in qua, Balbum, reo, quem accusauerat, de ambitu damnato, tribum Crustuminae legis praemio esse adeptum constat. nec enim antea Balbum in urbana, sed in rustica, tribu suffragium tulisse, uerisimile uidetur. Et, quod dixi, aerarium fieri, & tribu moueri, diuersa esse; id Cicero confirmat in oratione pro Cluentio, his uerbis: Ipsi inter se censores sua iudicia tanti esse arbitrantur, ut alter in aerarios referri, aut tribu moueri, iubeat, alter uetet. Liuius quoque lib. XLII. Omnes, quos senatu mouerunt, quibusq. equos ademerunt, aerarios fecerunt, & tribu mouerunt. Et lib. xxiv. His, superioribusq. illis, equi adempti, qui publicum equum habebant: tribuq. moti aerarii omnes facti. quod nisi diuersa essent: neque Cicero ea particula, quae distinguendi uim habet, usus esset, neque Liuius illud, Aerarii omnes facti, quod otiosum, atque inane, prorsus uideretur, inculcasset. At, in quo diuersa, quaeret aliquis. Non est facillima deliberatio. aggrediamur tamen, & conemur explicare, quod exploratum non habemus. fortasse enim in ipsa retractanda, ut interdum solet accidere, ueritas ipsa, aut saltem species aliqua ueritatis, emerget. Primum igitur illud statuo: quod omnino fixum sit, necesse est: ueterum enim auctoritate, minime q. dubio testimonio, confirmatur: aerarium fieri, cum dici, qui iura omnia ciuium Romanorum amitteret, unum illud retineret, ut pro capite suo, tributi nomine, aera penderet. id quod a Pediano plane satis explicatur. suffragium igitur adimebatur ijs, qui aerarii a censoribus fierent. quod cum ita sit: necesse est, moueri tribu, aliud quippiam significare, atque

Et 2

etiam

etiam leuius esse, quam aerarium fieri: quod ostendimus esse grauissimum: quandoquidem adimuntur omnia commoda omnesq. dignitates, & honores; relinquitur autem, quod nemini iucundum est, onus tributi. sequitur igitur, si moueri tribu, tribus ademptio non est, certe, ut mutatio sit. quod, hic ne parum necessarijs probetur exemplis, ipso interprete Liuius iam ostendimus. Referri autem in tabulas Caeritum, non uideo, qui possit idem esse, quod, moueri tribu. non enim, qui tribu mouetur, suffragium amittit, sed mutat locum, ut, non in qua antea, sed in aliqua minus nobili, tribu censeatur, & suffragium ferat. at referri in tabulas Caeritum, qui omnino suffragium amitteret, is dicebatur. quod ex Gellio, & Strabone, liquet. idq. puto significari, cum uel apud Liuium, Ciceronem, Gellium, alibi, aerarium fieri, aut in aerarios referri, legimus. nec Peditianus, cum dixit, Qui plebeius erat, sic a censore notabatur, ut in Caeritum tabulas referretur, & aerarius fieret; quasi duo diuersa posuit, sed unum diuersis uerbis explicauit: quod ueteres non numquam solebant: quo scilicet res fieret illustrior: multo enim utitatus, ideoq. apertius, id loquendi genus, aerarium fieri, quam, in Caeritum tabulas referri: & alterum in Liuius saepe, alterum, nisi me fallit memoria, numquam inuenias. semel Gellius, sed ut rem doceret, cum de municipiorum ageret origine, non ut factum narraret, usurpauit. semel Peditianus, sed coniuncte: subiunxit enim, Et aerarius fieret, quasi parum plane locutus esset ad sententiam exponendam. Hic obijcitur illud. mutata est igitur Peditiani narratio, quae unum modo genus ignominiae ponat, suffragij uidelicet ademptionem; cum illud praeterea sit, suffragij translatio a tribu ad tribum; eorum uidelicet, qui tribu mouebantur. Non est inepta dubitatio. nec tamen, quod respondeatur, in promptu non est. Concedo, duplicem fuisse plebeiorum ignominiam, aerarium fieri, & moueri tribu; neque tamen Peditiani culpam, quia de duabus

duabus unam omiserit, agnosco. non est hoc, id, quod agitur ignorare, sed ex ijs, quae scimus, summa decerpere, quod in tradenda doctrina uitio non adscribitur, laudatur etiam, & elegantis ingenij uidetur esse. quid? an id, quod omittitur, simul idem negatur? notas censorias Pedianus in senatoribus, equitibus, plebeijs, non omnes, sed insignes maxime, persequitur: si quam praetermittit in plebeijs, facit idem in senatoribus, & equitibus. non enim senatores tantum senatu mouebantur, sed aerarij quoque fiebant, censu etiam multiplicato: itidem equitibus non equus modo publicus, sed arma quoque, adimebantur. itaque non est, cur aut Pedianus in suspicionem, inscitiae, uel negligentiae, ueniat; aut eius uerba nostram sententiã infirmare uideantur. Quemadmodum, cum de ciuibus Romanis intra fines agri Romani habitantibus loquerer, uisa est ad cognitionem necessaria distinctio, ut alios senatores, alios equites, alios de plebe fuisse ostenderem; uel alio modo, alios patricij generis, alios plebeijs: ita, cum non de solis ciuibus Romanis, quibus aut in urbe, aut in agro Romano, domicilium esset, sed generatim de omnibus, qui ciues Romani uocarentur, uerba facio; operaepretium uidetur esse, ut, eiusdem generis omnes essent, an aliqua re different, significem. Scire igitur oportet, non modo eos, quibus in urbe, aut in agro Romano, domicilium esset, sed omnes plane municipales, qui extra agrum Romanum suis in municipijs, aut in Latio, aut in reliquis Italiae partibus, aut etiam extra Italiam, habitabant, ciues Romanos esse nominatos. quod ne minus ueri simile uideri possit, recitabo Ciceronis testimonium in oratione pro Cluentio. Martiales quidam, inquit, Larini appellabantur, ministri publici Martis, atque ei deo ueteribus institutis, religionibusq. Larinatum consecrati. quorum cum satis numerus esset; cumq. item, ut in Sicilia permulti Venerci sunt, sic illi Larini in Martis fanalia numerarentur: repente. Oppianicus, eos om-

nes

nes liberos esse, ciuesq. Romanos, coepit defendere. Dixit enim, Ciues Romanos, hoc est, eodem iure, quo ceteri municipes erant. hoc autem eo patet illustrius, quod in epistola ad Acilium Neapolitanos ciues Romanos idem Cicero appellat. Manlius, inquit, fuit Catinensis; sed est una cum reliquis Neapolitanis ciuis Romanus factus, decurioq. Neapoli. erat enim adscriptus in id municipium ante ciuitatem socijs, & Latinis datam. Erant igitur, & dicebantur, ciues Romani, qui ciuitate cum suffragio donabantur: qui uero ciuitate sine suffragio, ij non ciues Romani, sed tantummodo Romani, uocabantur: quod de Acerranis a Liuiο proditum legimus: atque hi nomen tantum, & honorem, Romanae ciuitatis habebant: tributum pendebant: magistratus autem, alia ue munera, aut curationes, capere non poterant. cuiusmodi Caerites fuerunt: quibus omnium primis ciuitas, sed sine suffragio, est data, pro sacris Gallico bello receptis. unde Caeritum in tabulas relati dicebantur ij, qui a censoribus omni ciuium Romanorum iure priuabantur, uno excepto, ut aestributi nomine penderent. Ciuitatem igitur cum suffragio consecuti, cum ciues Romani essent, ac dicerentur, sociorum tamen nomen non amittebant, ijque auxiliares in bellis appellabantur: quibus uero concessa quidem ciuitas, suffragij uero ferendi denegata potestas, est, neque ciues Romani, neque municipes, sed tantum ciues, & socij, uocabantur. Iura porro ciuium Romanorum, qui ex municipijs non essent, haec erant. Censebantur suffragium ferebant, honores, magistratusque capiebant, aes pro suo capite, tributum nomine pendebant, habebant locum in legionibus, utebantur legibus Romanis, sacra more Romano faciebant, Quirites, populusque Romanus, uocabantur. quae illis non omnia cum municipibus erant communia. nam, cum essent ipsi quoque ciues Romani, iura tamen illa, quae nominaui, non omnia plane, sed quattuor, habebant, quattuor uero non

non habebant. cenferi fuffragium ferre, munerum omnium partem capere, unde Municipes dicti, tributum pendere, haec habebant: locum uero habere in legionibus, uti legibus Romanis, facra more Romano facere, Quiritum, populiue Romani, nomine appellari, non habebant. A Colonijs uero & magis, quam a municipibus, nec eodem modo, ciues Romani differebant. nam coloni fimiles erant ciuibus Romanis tribus rebus, quia legibus Romanis uiuebant, facra Romano ritu peragebant, locum in legionibus habebant; diffimiles quinque, quia neque cenfebantur, neque fuffragium ferebant, neque munerum participes erant, neque tributum pendebant, neque Quirites, aut populus Romanus, dicebantur: ideoq. nec ciues Romani uocabantur, quamquam e ciuitate ipfa in colonias effent profecti. non enim, qui non cenfetur, fuffragij ius habet, nec ciuis Romanus eft. ideoq. municipes, quia cenfentur, fuffragium ferunt, ciuesq. Romani appellantur. Eft etiam, in quo ciues Romani differrent ab ijs, qui praefecturas incolebant, confiderandum. fi tantum una re ciuium Romanorum imaginem praefeferebant, quia legibus Romanis utebantur; quandoquidem a Romanis magistratibus, ut Feflus admonet, regebantur: ex quo fequitur, ut legibus Romanis uiuerent: cetera uero ciuium Romanorum iura non habebant. commodius igitur cum municipiis, quam cum coloniis, aut praefecturis, agebatur. fi quidem coloniae, & praefecturae, cum plus oneris, tum uero minus habebant emolumenti. obftricti enim legibus Romanis tenebantur; neque tamen frui muneribus publicis poterant. Municipes uero quodam modo frui libertate uidebantur, cum a fuis ciuibus regerentur, fuisq. moribus, ac legibus, uiuerent: & , ubi uellent, Romam ire ad fuffragium in tribubus ferendum, ipfiq. capere magistratus aeque poterant, ac fi Romae, aut in agro Romano, domicilium haberent. quod quanti efferet, facile eft ijs animaduertere, qui, quantum Roma municipijs praeflitterit, quantoq. fuerit

fuerit optabilius florere honoribus in orbis terrarum urbe principe, ac domina, quam in quouis opido, quauis condicione, uitam agere, cum animo suo considerauerit. Recte igitur Praenestini, cū Tiberius imperator in eorum finibus, sub ipso opido, capitali ex morbo conualuisset, ab eo petierunt, ut ex colonia in municipij statum redigerentur: idq. illis Tiberius, ut quasi gratiam pro recuperata ualitudine re ferret, muneris loco tribuit. Stulte autem Italicenses, unde ortum duxit Hadrianus imperator: qui, cum essent municipes, in ius coloniarum mutari maximopere cupierint. cuius opinionis errorem ab Hadriano ipso oratione admodum eruditè patefactum in senatu, Gellius tradit. Nunc, quae commemorauimus ciuium Romanorum iura, faciendum uidetur, ut singula repetamus, & quo instituimus ordine, quam licebit diligenter, breuiter tamen explicemus. Ac primum, quod ad censum attinet, haec sunt querenda: quo aetatis anno censerentur: mares ne tantum, an mares pariter, & feminae: ingenui ne tantum, an etiam libertini: ij ne tantum, quibus in urbe, hoc est intra pomerium, domicilium esset, an etiam qui extra urbem intra fines agri Romani, atque adeo qui in municipijs, quiq. etiam in colonijs, habitarent: an absentes censerentur: quoto anno census fieret, a quo magistratu, quo in loco: in centurijs, an in tribubus, & quo ordine, censerentur: quae esset in ciues Romanos animaduersio censoria, eaq. in perpetuum duraret, an uero tolli solet: quae item censoribus essent animaduertendi caussae: an aliqua esset in censu poena: omnes ne censi eodem iure munerum omnium participes essent, an census differentia dissimilem in dignitate condicionem faceret: quoties census actus sit: qui censorum minimus numerus, & qui maximus, fuerit. quae omnia antiquitatis ita docet obseruatio, ut significet potius, quàm declaret. pauca sunt enim, quae ueteres illi, non eandem fortasse in Romanis institutis, ac moribus, quam in ceteris rebus humanis, mutationem ueriti, plane, enuclea-

enucleateque, litteris expressa reliquerint. Ita, nisi eundem librum saepe legas; nisi loca locis conferas; nisi mentis aciem intendas; operamque des, ut ex unico nonnumquam verbo multa scitu digna elicias, ingeniumque, & coniecturam, secutus, ad summam rei difficilis, & obscurae, notitiam, quasi per quosdam scalarum gradus, adscendas; inanem laborem in hoc genere, studiumque suscipias minime fructuosum. Censebantur ciues Romani, non ubi ad aetatem ferendis armis idoneam, hoc est ad annos *xvii*. peruenerant; quod uideo quosdam existimasse; sed a quo primum die nati erant. nam, si robustiores tantum censi essent, Ser. Tullio regnante, qui censum instituit, Romae fuissent hominum *cc.* millia. Si quidem *Liuius* *xxc.* millia, *Dionysius* etiam plures in primo censu commemorat. ut necesse sit eos, qui nondum per aetatem gestare arma possent, (omitto senes, affecta iam aetate, ob infirmitatem uirium domi sedentes, aut in lectulis cubantes) haud fere pauciores *xx.* millibus fuisse. tantoque marium munero parem fuisse numerum feminarum, aequae necessarium uidetur, quod certe, ad aestimationem quidem iudicij mei, uix est, ut credi possit. demus, id quod uerum est, urbem Romam quinque regum uirtute, ac sapientia, rebus omnibus uehementer esse auctam. annorum uero *CLXXIII.* spatio (in ipso enim regni principio *Seruius* sextus rex, censum instituit) incrementa fuisse tanta, ut capitum *cc.* millia, quam hodie multitudinem in una, aut altera, Europae urbe uix, aut fortasse ne uix quidem, inuenias, numerata sint, ita simile uerum non est, ut monstri simile uideatur. Ipse etiam *Liuius* lib. *iv.* cum ait, *Q. Fabius, T. Quinctio* cos. censa ciuium capita *c. iiii. & xx.* millia, *ccxiiii.* praeter orbos, orbisque, nullam aetatem, orbis exceptis, nullumque sexum censu exclusum, satis indicat. Idemque libro *LIX.* significat, cum inquit: Censa sunt capita *CCCLXIX.* millia, *DXXIII.* praeter orbos, & uiduas. Dubia fortasse colligere uideamur, argumenta. sit ita. unum certissimum, cui fidem non

Ff

haber e

habere nemo debeat, ex accurata Dionisij Halicarnas-
 sei sumptum historia, proferemus. is igitur lib. 1. sic.
 Ταῦτα καταστῆσάμην ἐκείλῳσιν ἅπαντας Ῥωμαίους ἀπογραφῶσαι
 τε καὶ πᾶσαι τὰς οὐσίας πρὸς ἀργύριον, ὁμόσαντα τὸν νομίμον
 ὄρκον, ἢ τ' ἀληθεῖ καὶ ἀπὸ παντός τῷ βελπίστου τεπηῆσθαι, πα-
 τέρων τε ὧν εἰσιγράφοντας, καὶ ἡλικίαν, ἣν ἔχουσι, δηλῶντας
 γυναικας τε καὶ παῖδας ὀνομάζοντας, καὶ ἐν πόλει κατοικοῦσιν ἕκαστοι τῆς
 πόλεως τόπων, ἢ πάγῳ τῆς χώρας, προσηδέντας. τῷ δὲ μὴ πηυσάμην
 πμορίαν ὅτις τῆς τε εὐσίας σπρεσθαι, καὶ αὐτὸν μασιγῶδέντα σπρεσθῆναι.
 Quibus uerbis, nō modo cuiusque rem esse aestimatam, quod
 unum Liuius, scriptor interdum parum diligens tradidit, uc-
 rum etiam aetates omnium, uxores, liberos, locum, ubi habi-
 tarent uel in urbe, uel in agro publicis in tabulis notatum,
 planissime ostenditur. Quod autem ad libertinos attinet; eos
 itē una cum ingenuis esse cēns, idē infra significat, his uerbis:
 Ο δὲ Τύλλιος καὶ τοῖς ἐλθερομύθοις τῶν δεραπόντων, εἰὰ μὴ δέ-
 λουσιν εἰς τὰς ἐαυτῶν πόλεις ἀπίεσαι, μετέχειν τῆς ἰσοπολιτέας ἐκέ-
 λασεν. ἐπιτρέψας γὰρ ἅμα τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐλθεροίαν, καὶ ταῦτοις πᾶ-
 μῆσιν αὖτε τὰς οὐσίας, ἡς φυλας κατέταξεν αὐτοῖς τὰς καὶ πάλιν τέτλα-
 ρας ὑπαρχούσας, ἐν αἷς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων τὰ τομῶν
 διετέλουν. τὸ δὲ ἐξελεγεῖν φῶλον, ὅσον αὖτ' ἡ, καὶ πάντων ἀπέ-
 δωκε τῶν κοινῶν αὐτοῖς μετέχειν, ὧν καὶ τοῖς ἄλλοις δημοποῖς. Vtrum
 uero censeretur, qui extra pomerium, an soli qui intra pome-
 rium habitabant, dubitare non licet: cum supra idem & de
 agro Romano mentionem fecerit, in eo, ἐν πόλει κατοικοῦσιν ἕκα-
 σται τῆς πόλεως τόπων, ἢ πάγῳ τῆς χώρας. Et, ut de rusticis Romanis
 census ex Dionysio, sic de municipibus, postea quam commu-
 nicari coepta ciuitas est, plane constat ex eo Pediani loco:
 Conuenerat ex municipijs, cuiuscumque modi multitudo,
 aut, propter comitia, suffragiorum causa, aut ludorum, aut
 ut censeretur. Nec tamen obscure idem significant illa uer-
 ba pro Cluentio: Illum tabulas publicas Larini censorias
 corruptisse, decuriones uniuersi iudicauerunt. certe enim
 de tabulis ijs intelligit, in quas censores, cum ciuium Ro-

mano.

manorum censum agerent, municipum nomina retulerat. Coloni non censebantur. nam, si censi essent, ciues Romaniflent. ciues autem non fuisse, liquet ex eo, quod neminem umquam ex ulla colonia (& erant multae prope urbem) suffragij ferendi causa ad urbem uenisse, legimus: cum de municipibus & fieri mentionem aperte, & significari saepe, uideamus. Sed argumentum illud clarissimum, quod, multos ex coloniis ciues Romanos esse factos, Cicero commemorat in oratione pro Cluentio. semel omnino colonias esse censas, bello scilicet Punico secundo, animaduerti. sed id, non quia coloni ciuium numero haberentur, factum existimo, sed, ut, quibus auxilijs uti populus Romanus in bello posset, e censu posset intelligi. id quidem antea numquam factum, scribit Liuius: postea, non existimo: nec enim a ueteribus, quod quidem ego legendo notauimus, traditum est. Liuij uerba, quae nostram sententiam confirment, lib. xxix. haec sunt: Duodecim coloniarum, quod numquam antea factum erat, deferentibus censoribus, censum acceperunt: ut, quantum numero militum, quantum pecunia, ualerent, in publicis tabulis monumenta extarent. Absentes, siue reip. siue sua causa abessent, tamen censebantur. sed melior erat praesentium, quam absentium, condicio. poterant enim ipsi rerum suarum rationem multo certius ad censores deferre: ut, pro suo deinde quisque censu, tributij nomine, aeram penderet. utriusque generis exempla, unum ex Cicero, ne, alterum ex Liuij, sumptum, afferremus. Ne absens, ad Aticum scribit Cicero libro i. censare, curabo edicendum, & proponendum locis omnibus. Absentem enim Atticus sui negotij causa. Liuius autem lib. xxix. Censores inquit, per provincias dimiserunt, ut ciuium Romanorum in exercitijs, quantus ubique esset, referretur numerus. censa cum ijs cclxv hominum. Censebantur quinto quoque anno, lustro scilicet confecto,

quod integrum quattuor annorum spatium fuit. tametsi, ultra quadrienij interuallum uel bello, uel domesticis discordijs, uel alio casu, saepe productum esse censum, obseruamus. Magistratus huic muneri praefuit, primum, qui summus in urbe fuit, reges duo postremi, Seruius, & Superbus; eiectisq. regibus, consules; deinde, cum consules bellis impedirentur, censores; qui ab re nomen acceperunt. Census in foro fiebat: lustrum in campo Martio condebatur, caesis suae, oue, tauro: quod sacrificium & Solitaurilia, & Suouetaurilia, uocabant. De lustro Liuius, Dionysius, omnes historiae narrant. de censu, inde conijcio, quod, equites trabeatos per medium forum, idibus Quintilibus ante censores sua manu equum transduxisse, Liuius, Valerius, Suetonius, Plutarchus, affirmant. qua in re significanda, uerbum, Transfuchere, ueteres historici libenter usurparunt; Cicero, Transducere, dixit. quod si equites in foro censebantur: de ceteris, nihil obstat, quin idem putemus. A principio, e Seruij regis instituto, in sua quisque classe, hoc est, ex suo quisque censu, quae rei familiaris erat aestimatio, censebatur; qui $\overline{\text{C}}$, eo uel amplius, possideret, in prima classe; qui fra $\overline{\text{C}}$, usque ad $\overline{\text{LXXV}}$, in secunda; inde ad $\overline{\text{T}}$, in tertia; inde ad $\overline{\text{XX}}$, in quarta; ab eo ad $\overline{\text{XI}}$, in quinta; infra uero, in sexta, ex quo sequitur, ut decuriones, equites, senatores omnes in prima classe censerentur: quandoquidem neque decurio poterat esse, qui $\overline{\text{C}}$. non haberet; neque eques, qui $\overline{\text{CD}}$; neque senator, qui $\overline{\text{CCO}}$. Cum uero in classibus ciues esse censos dico, in centurijs intelligo. nam classes in centurias diuidebantur. Post expletas uero xxxv . tribus non in centurijs, sed in sua quemque tribu, censum esse crediderim. senatores enim, clarissimos uiros, summis honoribus functos, ipsos, inquam. censores, M. Liuium Salinatorem, C. Claudium Neronem, in suis utrumque tribubus, nulla facta classium mentione, censum esse, Liuius lib. xxix . perspicue demonstrat, his uerbis.

Equi-

Equitum deinde census agi coepit. & ambo forte censores equum publicum habebant. cum ad tribum Polliam ventum est, in qua M. Liuij nomen erat; & praeco cunctaretur citare ipsum censorem: Cita, inquit Nero: M. Liuium; & siue ex residua, & uetere similitudine, siue intempestiua iactatione seueritatis, inflatus, M. Liuium, quia populi iudicio esset condemnatus, equum uendere iussit. item M. Liuius, cum ad tribum Arniensem, & nomen collegae, ventum est, uendere equum C. Claudium iussit. Festus tamen uidetur significare, post expletas etiam xxxv. tribus censos esse ciues Romanos in centurijs. ait enim sic: Niquisciuu centuria est, quae dicitur a Ser. Tullio rege constituta, in qua liceret ei suffragium ferre, qui non tulisset in sua; ne quis ciuis suffragij iure priuaretur. nam, sciscito, significat, sententiam dicito, ac suffragium ferto: unde scita plebis. sed in ea centuria neque censetur quisquam, neque centuria praeficitur, neque centurialis potest esse: quia nemo certus est eius centuriae. est autem, Niquisciuu, nisi quis fuit. Pedianus etiam, cuiusque ciuis nomen in albo suae centuriae scriptum fuisse, tradit; indeque exemptos, qui a censore aerarij fierent. itaque hanc ueterum quasi controuersiam ita dirimemus, ut nominatas quidem, & recognitas, in censu singulas tribus, nomina tamen ciuium in sua cuiusque centuria scripta, esse dicamus. Et, quoniam tria genera ciuium fuisse, senatores, equites, plebem, & plebi equites, equitibus senatores, dignitate praestitisse, iam dixi: ratio postulat, id quod etiam ueterum exempla testantur, ut in censu primus ordinis senatorij locus, equitum secundus, plebis uero fuerit postremus. primum igitur recitabantur omnium senatorum nomina. erat autem inter ipsos senatores primum recitari, perhonorificum: isque princeps senatus uocabatur. id in arbitrio censorum positum erat; a quibus tamen neminem, nisi de consularibus; principem senatus esse lectum, animaduertimus. eodem modo princeps equestri ordinis

dinis dicebatur is, quem censores primo loco scripsissent in
 ijs tabulis, quae equitum nomina continebant. Post sena-
 tores censebantur equites hoc modo. Primum singularum
 tribuum, quae erant omnes xxxv, nomina tantum legeban-
 tur, deinde equites omnes cuiusque tribus, in unum collec-
 ti, recitabantur. ita & fiebat equitum census seorsum a ple-
 beijs, sicuti senatorum factus erat seorsum ab equitibus, pro
 cuiusque scilicet ordinis honestate: nec tamen quisquam ex-
 tra tribum censebatur. quod Livijs locus de Nerone & Li-
 uio demonstrat. tribus enim Polliae lectum esse nomen, de-
 inde citatum M. Livium declarat; & post, recitato Arnien-
 sis tribus nomine, Claudium Neronem. quemadmodum
 enim omnes simul senatores censebantur: quod satis anti-
 quorum scripta legentibus liquet: sic, omnes simul equites
 esse censo, ita verisimile est, ut dubitare, nisi qui; quod
 aiunt, nodum in scirpo quaerat, nemo possit. alioqui, ad re-
 cognoscendas equitum centurias, quam longi temporis fu-
 isset opus, si, dispersis per omnes tribus equitum nominibus,
 diuersis in locis, permisti cum plebeijs, legerentur. quae
 porro in equitibus censendis ratio, eadem certe multo ma-
 gis in ordinis senatorij censu seruabatur. Peracto senatorum,
 & equitum, censu, tertius ordo, homines de plebe, in sua
 quisque tribu censebatur. Hanc mutationem census, a clas-
 sibus ad tribus, fortasse Livius lib. 1. significat, cum ait: Nec
 mirari oportet hunc ordinem, qui nunc est, post expletas
 quinque & triginta tribus, duplicato earum numero, centu-
 rijs iuniorum, seniorumque, ad institutam ab Scruio Tul-
 lio summam non conuenire. quadrariam enim urbe diui-
 sa regionibus, collibusq., quae habitabantur partes, tribus
 eas appellauit, ut ego arbitror, ab tributo. nam eius quo-
 que aequaliter ex censu conferendi ab eodem inita ratio est.
 neque hae tribus ad centuriarum distributionem, numerum-
 que, quidquam pertinere. Notatio, & animaduersio, cen-
 soria in improbos, aut parum ciuitate Romana dignos, ci-
 ues

nes non eiusdem erat generis : eaq. cum utebatur censor, facere censuram, antiquo loquendi more dicebatur. senator senatu mouebatur : eques equum publicum perdebat. plebeius in Caerum tabulas referebatur, & aerarius fiebat, hoc est, ferendi suffragij, & capiendi muneris publici, potestate omni priuabatur, ut tantum ad aera pro suo capite, & tributum nomine, pendenda ciuis esset. Caerites enim, inquit Gellius, pro sacris bello Gallico receptis, custoditisque, municipes sine suffragij iure facti : concessumque illis, ut ciuitatis Romanae honore quidem caperent, negotijs tamen, atque oneribus, uacarent. hinc tabulae Caerites appellatae, in quas censores referri iubebant, quos notae causa suffragijs priuabant. adimebant igitur censores, quod cuique ordini summum erat; senatori, ne in senatu esset; equiti, ne equitis insigne, publicum equum, & anulum aureum, haberet : plebeio, ne suffragium ferret. quod enim praeterea posset adimi nihil erat. suffragij porro amissionem sequebatur amissio simul omnium munerum publicorum, sicuti, suffragij iure concesso, scimus honorem simul, ac munus, omnium partem esse datam. Erat ne ciui Romano senatori, dicit aliquis, praeter ordinis amissionem, alia poena? erat. nam interdum non modo aditu curiae prohibebatur, uerum etiam tribu mouebatur, in aerariosq. referebatur. moueri autem tribu, est, in tribum ignobiliorem transferri, ut ex rustica in urbanam, uel in aliam rusticam minus honoratam. Aemilium quidem Mamercinum, quod censurae tempus minuisset, a censoribus, & senatu, eiecitur, & tribu motum, aerariumq. etiam, censu octuplicato, esse factum, Lilius lib. xxix. scriptum reliquit. Eodemq. modo ciues Romanos ordinis equestris non modo equo publico priuatos, uerum etiam in aerarios reatos esse, ex Valerio Max. alijsq. didicimus. Dabant censores agendi potestatem, si quis aliquem ex ijs qui censebantur, accusare uellet. equitesque, dum transuherentur, ab accusatore detrahi solitos, apud

Suetor

Suetonium in Augusto notauimus . quod Augustus ipse sustulit . ideo Censuram morum magistram ueteres appellauerunt . Eam tamen notam , atque ignominiam , ijs , qui succedebant , censores plerumque soluebant . atque etiam , quod censor unus statuerat , id alter saepem utabat . praeterea notatos a censoribus pristinum in locum restituere uel iudices , recognita , & iudicata , suis sententijs , uel populus ipse suffragijs . & poterat , & solebat . quod si quis , e senatu eiectus , neque a censoribus sequentibus , neque a iudicibus , neque a populo , in integrum restitutus esset ; unam habebat in senatum redeundi uiam , si honores illos denuo populi suffragijs consequeretur , quos qui gesserant , ijs , etiam si lecti in senatum a censoribus non essent , patere tamen curiam leges iubebant . atque hanc ordinis senatorii recuperandi rationem Lentulus ille , cui propter coniurationem ceruices in carcere fractae sunt , securus est . nam , cum a Gellio & Lentulo censoribus eiectus esset e senatu , praeturam , quam antea gesserat , iterum petijt , eamq. adeptus , iure magistratus in senatum redijt . nec igitur perpetua , quae censu inferbatur , poena erat ; nec eiusmodi , ut honorum cursum impediret , quosdam enim , cum a censoribus in legendo senatu praeteriti essent , postea comitijs populi Romani censores esse factos , h. storiæ commemorant . Causæ , quibus ciues Romani a censoribus notarentur , multae traduntur ; ut , si quis conceptis uerbis peierasset ; si , cum esset in prouincia , socios diripuisset ; si pecuniam accepisse ob rem iudicandam putaretur ; si iudicium recusasset ; si , propter aeris magnitudinem , praedia mancipasset ; si paullo esset insolentior in sumptu . qua de re uerba sunt haec apud Gellium lib. *iv.* Cornelium Rufinum , bis consulatu , & dictatura , functum , censor Fabricius senatu mouit ob luxuriae notam , quod decem pondo argenti facti haberet , quo in loco , pro Facti haberet , mendose legitur Factitaret . nam idem Gellius lib. *xvii.* C. Fabricius Lulcinus , & Q. Aemilius Papus censores

res

res P. Cornelium Rufinum, quibus consul, & dictator fuerat, senatu mouerunt: caussamq. notae subscribere, quod eum comperissent argenti facti cenae gratia decem pondo habere. & quod Gellius Argentum factum, id Plutarchus, eadem de re loquens, Argentum concuum dixit.

Εὐρέθη Ρουφίνος, inquit, ἀργυρίου κοίλου πεκτημένος ὡς δὲ καλίστως, τὸ νόμου μὴ διδόντος. ἐπὶ τοῦτω δὲ τῆς βουλῆς ἐξεπεσεν.

Argentum autem, siue factum dicas, siue concuum, nihil aliud est, quam, uasa argentea. quod plane Valerius lib. 11. narrat, his uerbis: Narrauit omnis aetas, & deinceps narrabit, Cornelium Rufinum, duobus consulatibus, & dictatura, functum, quod decem pondo uasa argentea comparasset, perinde ac malo exemplo luxuriosum, in ordine senatorio retentum non esse. Lucium etiam Antonium M. Valerius Maximus, & C. Iunius Brutus cos. quia, quam uirginem in matrimonium duxerat, repudiasset, nullo amicorum in consilium adhibito, senatorum e numero sustulerunt. Equitibus, equos habentibus strigiosiores, equos publicos esse ademptos, proditum est. nota etiam dignum esse iudicatum, qui ante censores hiare esset ausus, quod sanctissimi magistratus rationem non habere uisus esset, cumq. uix ignominiam illam effugisse, cum in eo se ualetudinis caussa peccasse fateretur. Omnium denique rerum nomine non bene audientes, ut furti, peculatus, captarum pecuniarum, pro socio, quorum criminum turpia iudicia uocabantur, a censoribus notabantur: ut tamen ijdem illarum ipsarum rerum postea iudicijs absoluti, ius suum, censorum animaduersione ademptum, saepe recuperauerint. neque umquam ijs in quos animaduertissent censores, propterea uel magistratum capere, uel iudices legi, uel alterum accusare non licuit. Incensis poena fuit grauissima bonorum, & libertatis amissio: eamq. significat quidem Liuius, cum ait lib. 1. Seruius censum maturauit metu legis de incensis latae. narrat autem apertio Dionysius. τῶ δὲ, inquit, μὴ ἀποστρέψας πρὸς τὴν

Gg

ὅτι,

ὅτις, τῆς τε οὐσίας εἶρεσθαι, καὶ αὐτὸν μαρτυρόμεντα ἀπαθῆναι.
 Cenforum non eadem ratio fuit, non enim quicumque
 censi sunt, publicorum munerum aeque participes erant. li-
 bertini enim censebantur, neque tamen senatores, ac ne-
 equites quidem esse poterant. & Seruius rex, cum illos in-
 censum recipi uoluit, communionem ijs omnium rerum pu-
 blicarum non dedit, sed earum tantum, quibus homines de
 plebe fruerentur. idq. Dionysius in eo declarat: Πάντων
 ἀπέδωκε τῶν κοινῶν αὐτοὺς μετέχειν, ὃν καὶ τοῖς ἄλλοις δημο-
 κοῖς. Libertinum autem, aut libertini filium, nec equitem
 Romanum, nec senatorem, aut magistratum curulem. stan-
 te republica, quemquam inueni, uno excepto Cn. Flauio:
 quem, patre libertino natum, humili fortuna, populus ta-
 men aedilem curulem creauit, beneficio captus, quia ius ci-
 uile, repositum in penetralibus pontificum, Flavius diuulga-
 uera, fastis circa forum in albo propositis, ut, quando lege
 agi posset, sciretur. legit omnino Ap. Claudius censor mul-
 tos libertinorum filios in senatum: & post aliquot tempus,
 non lecti cum essent, bis omnino in curiam irrepserunt: sed
 neque Appij lectionem illam ratam quisquam habuit: neque
 postea locum in senatu libertinis esse principes ciuitatis passi
 sunt. erat enim siue lex, siue mos, uetustate confirmatus;
 ne cui, qui liberos patrem & auum citare non posset, aditus
 in senatum pateret. Quae igitur libertinis tributa iura sunt,
 si neque equestris ordinis, neque senatoriae dignitatis fieri
 participes licebat? haec primum, ut accensi essent, ut scri-
 bae; deinde, ut uno uerbo dicam, omnia, quae homines de
 plebe haberent. itaque, quo tempore lege Plotia, uel Aure-
 lia, tres ordines iudicia administrarunt, senatus, equester
 ordo, plebs, ipsi etiam libertini, ut ceteri de plebe iudices
 fuerunt. atque, hoc cum ego suspicarer, Dionysij uerbis,
 quae supra recitauī, in hanc opinionem adductus; postea,
 plane ita esse ut cederem, fecit locus ille in oratione pro Clu-
 entio. Si quem, inquit, Cn. Lentuli, aut L. Gellij, libertus furri
 conde-

condemnavit, ijs, omnibus ornamentis amissis, numquam ullam honestatis suae partem recuperabit: quos autem ipse L. Gellius, & Cn. Lentulus, duo censores, clarissimi viri, sapientissimique homines, furti, & captarum pecuniarum, nomine notauerunt, ij non modo in senatum redierunt, sed etiam illarum ipsarum rerum, iudicijs absoluti sunt. Quod si, ut ait Dionysius, quae plebeiorum hominum, eadem libertinorum, condicio fuit: certe non modo iudices legi, verum etiam triumviratum nocturnum, aedilitatem pl. tribunatum, capere potuerunt. hic enim ordinis plebeij, non patricij, honores fuerunt. ijsq. facile crediderim, quod a Macro Licinio traditum scripsit Liuius, Flauium illum, libertini filium, de quo proxime dixi, fundum esse ante quam aedilitatem curulem, qui patricius erat magistratus, obtineret. de quo uideo Liuium dubitasse: qui non idem a L. Pisone, quod a Macro, scriptum uideret. eius uerba de Flauio sunt lib. ix. Inuenio in quibusdam annalibus, cum appareret aedilibus, fieriq. se pro tribu aedilem uideret, neque eius accipi nomen, quod scriptum faceret, tabulam posuisse, & iurasse se scriptum facere, arguit Macer Licinius, tribunatu antegesto, triumviratibusque, nocturno altero, altero coloniae deducendae. Annales autem illos, quos Licinius non nominat, L. Pisonis fuisse, ostendit Gellius lib. vi. cap. 9. Dixi, libertini ab ingenuis in quo differrent. Nunc, quid inter ipsos ingenuos interesset, ostendam. Patebat omnibus aequo iure aditur ad honores, sed ita, si a re familiari parati satis uiderentur. nam neque decurio, qui gradus in militia fuit, esse quisquam poterat, nisi c. millia possideret, neque eques nisi \overline{CD} . neque senator nisi \overline{CC}^{∞} . ita & uirtute, opus erat qua praediti magistratus publicum negotium genere praeclare possent, & fortunis, quae dignitatem augent, ipsamq. quodam modo uirtutem exornant. Erat etiam illa inter ingenuos differentia, quod, qui supra ∞ D. aeris in censum non detulisset, is in militiam legi non poterat. id

adeo causae fuit, quod res familiaris obsidis uice, pignorisque apud rempublicam uidebatur. eorum hominum duo genera fuerunt, ij, qui ∞ Daeris censerentur; & ij, qui CCCLXXV. primum genus proletarij dieti sunt, a munere, ut Gellij uerba recitem, officioq. prolis edendae; quod, cum re familiari parua minus possent remp. iuuare, sobolis tamen gignendae copia ciuitatem frequentarent. alterum genus capite censi uocati; quod aere aut nullo, aut perquam paruo, paene solo capite, censerentur; ordo proletarijs & re, & nomine, inferior. ideoq. minus saepe milites hoc de genere scribebantur. nec ante C. Marium capite censorum opera quemquam ex Romanis ducibus in bello esse usum, Sallustrij testatur historia. Censum actum esse Romae usque ad Augusti singulare imperium inuenio. id partim Capitolini lapides, partim historiarum monumenta, declarant. Censorum numerus minimus fuit in primo Seruij regis censu $\overline{\text{xxc}}$ aut, si Dionysium sequamur, paullo plures: maximus. Pompeio & Crasso cos. $\overline{\text{cdl}}$. cum Cn. Gellius, & L. Lentulus censuram gererent. nam, qui post bellum ciuile deinde census fuit, quem Caesar dictator egitis, $\overline{\text{cl}}$. non excessit: ut ciuium Romanorum $\overline{\text{ccc}}$. ciuili bello consumpta uideantur. Hic uideo posse quaeri: Gellio, & Lentulo censoribus non ultra $\overline{\text{cdl}}$. capitum censa sunt. hoc mirum est. nam, cum ipsi quoque municipes, ut iam ex Pediano probatum est, cum ciuibus Romanis censerentur, ciuitate post sociale bellum lege Iulia, & S. C. Italis, hoc est, focijs, & Latinis, data: (Italiam enim ueteres cum dicebant, non uniuersam Italiam, sed socios, & Latinos, hoc est municipes, intelligebant: ideo in epistola ad Acilium, ciuitatem focijs, & Latinis, datam Cicero ait, quod Liuius, Italicis populis, dixit: & ex Italia tota, dixit idem in oratione pro Sextio, quos in oratione post Seditum in senatu municipes uocat: quorum alij in Latio, alij extra Latium, erant: quam ob causam non Latium solum, sed socij, & Latini, a Cice-

rone

rone, alijsque, nominantur) qui fieri potest, ut censorum omnium numerus cdl maior non fuerit? ait Gallico bello, quod ante Punicum secundum sexennio gestum est, cd armatorum nominis Latini inter socios populi R. aduersus Gallos pugnarunt, idq. sine transpadanis, qui postea inter socios recepti. Iure dubitabitur. Sed ita dubitantibus licet occurrere. Duo census fuerunt, unus ciuium R. quibus uel in urbe, uel in agro Romano, domicilium esset: alter municipum: qui, ut opinor, & certe, numquam comprehenduntur in eo numero, cum censorum capita numerantur. nam multo amplior fuisset sine dubio municipum numerus, quam ciuium Romanorum. ideo patet illustrius, quod postremo censu ante datam socijs, & Latinis ciuitatem censa sunt ciuium capita cccxciv CCCXXXVI, post ciuitatem autem communicatam cdl quod manifeste cum ratione pugnat. quid? an, receptis in censum socijs, & Latinis, censorum numerus ex cccxciv ad cd dumtaxat creuisset? tribus, ut minimum dicam, partibus maior factus esset. Confirmor igitur in sententia de duobus censibus. Reliqua persequamur. Erat autem secundum de suffragio, quo quidem ciues Romanos colonis praestitisse dixi municipibus non item: qui & ipsi suffragij ius habebant. In curijs, in centurijs, in tribubus distincti suffragium ciues Romani tulerunt, sed in solis curijs usque ad feruium regem. Seruius, censu instituto, classes, & centurias, fecit: centuriatisq. comitijs, inde nominatis, agi maximis de rebus uoluit. ex eo tempore centuriata comitia plus, quam curiata, dignitatis, ac potestatis, habuerunt. postremo, tribunis pl. incumbentibus, inducta sunt tributa comitia. ita & in tribubus ferri suffragium coeptum est. suffragium autem plebeij omnibus in comitijs ferebant: patricij uero non ferebant in tributis, quae quidem a magistratu plebeio, qui nec patricos aduocare, nec ad eos referre, poterat, haberentur. ideo, cum lex aliqua rogata est a tribuno pl. patricij suffragium non tulerunt;

lerunt ; & consilium illud potius , quia populi tantum pars
 adesset , quam comitia ; itemq. plebiscitum potius , quam
 lex , appellatum est . postea tamen usu facta sunt communia :
 ut & plebiscitum lex , & consilium comitia dicerentur . sed
 in curijs non usque ad postrema reip. tempora suffragium
 tulit populus Romanus . tantum enim ad speciem , atque
 usurpationem , uetustatis , xxx. lictores , qui xxx. curias re-
 praesentarent , ad suffragium de lege ferendum conuenisse ,
 Cicero demonstrat oratione 11. in Rullum . eaq. Comitia
 uocat adumbrata ; & auspiciorum dumtaxat causa reman-
 sisse dicit : cum apud maiores in creandis patricijs magistra-
 tibus post centuriata locum habuissent . Verum hac tota de
 ratione pluribus uerbis actum est a nobis in libro de Comi-
 tijs ; & hanc ipsam partem de curijs neque ordine , neque
 scienter , satis esse tractatam ab iis , qui genus hoc antiqui-
 tatis , libro edito , attigerunt , ipsa teste antiquitate , proba-
 uimus . Suffragium tulerunt ciues Romani in comitijs : quae
 tribus de causis habebantur , uel ut magistratus designa-
 rentur , uel ut lex ferretur , uel ut de reo iudicium fieret . si
 centuriatis comitijs ferri suffragium oporteret ; numquam
 nisi in campum Martium extra urbem populus conueniebat :
 si tributis , modo in campum , modo in forum , modo in
 Capitolium , alio non nunquam . Suffragium porro primum
 uoce , deinde per tabellas , a populo latum est . ideo leges ta-
 bellariae dictae , Gabinia , Cassia , Papiria , Coelia : quarum
 Gabinia tabellam populo dedit in mandandis magistrati-
 bus ; Cassia in iudicijs , perduellione excepto ; Papiria in iu-
 bendis , ac uetandis , legibus ; Coelia in perduellionis etiam
 iudicio : quod unum Cassia exceperat . Et erant inscripte
 tabellae , si magistratus crearetur , aut lex ferretur , duabus
 literis , V. R. aut una , A. si de magistratu , aut lege , assenti-
 retur , tabellam ferebant hanc , V. R. hoc est Vti rogas ; quod
 rogas , id uolo . aduersae uoluntatis signum erat tabella sic
 inscripta , A ualebat enim , Antiquo : hoc est nouari nolo ;
 quod

quod rogas, non approbo. Honores, & magistratus, qui ciuibus Romanis darentur, duorum generum erant; uel militares, uel urbani. sed in militia honor, non magistratus, dicebatur: non enim tribunus militum, aut legatus, magistratus sunt, ac ne is quidem, qui cum imperio praeest exercitui, qui appellatur imperator: in urbe uero & honores sunt, & magistratus. nam, iudicare, honor est, non magistratus. nec omnino magistratus ullus est, quem populus comitiis non creauerit. neque uero, quoscumque populus creauit, magistratus sunt. creat enim tribunos militum eos, qui Comitiiati nominantur: (alterum erat genus, Rufuli, quos imperatores legebant) qui tamen magistratus, ut diximus, non est. Castrenses ciuium Romanorum honores erant, uexillarius, aquilifer, praefectus fabrum, decurio, centurio. tribunus militum, legatus, imperator. In urbe honor erat, iudicem esse, triumphum nocturnum, triumphum auro, argento, aere flando feriundo: praeterea, esse decurionem, augurem, flaminem, regem sacrorum, pontificem minorem, pontificem maximum. magistratus autem erat aedilitas curulis, praetura, consulatus, censura, dictatura. primi duo, plebei: sex reliqui, patricii, nec ordinarius dictatura: nec populi comitiis dictator, sicuti nec interrex, creabatur.

ONVPHRII.
PANVINII
VERONENSIS.
FRATRIS. EREMITAE
AVGVSTINIANI
DE. LVDIS. SAECVLARIBVS
LIBER

Hh

THE
JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN AND IRELAND
VOLUME LXXV. PART 1.
1945.
LONDON.
PUBLISHED BY THE
Royal Society of Medicine, 11, BEDFORD SQUARE, W.C.1.
1945.

243
ONVPHRIVS.
PANVINIVS
VERONENSIS.
Frater. Eremita.

AVGVSTINIANVS
ACHILLI·MAFFEO·HIER·

F. S. S. BASILICAE

PRINCIPIS. APOSTOLORVM. CANONICO

S. P. D

1522

*N*ter multa quae in vniuersa
antiquitate Romana cognitu
digna fuisse animaduerti A-
chilles viroptime, & omnium
Antiquitatum conquistor ac
corseruator diligentissime,
non postremum locum tenet ludorum saecula-
rium tractatio, quae & ad temporum rationem

Hh 2

dige-

digerendam, & ad veterum monumentorum interpretationem quam maxime utilis est & necessaria; praesertim uero quum in ea multa & recondita antiquitatis Romanae monumenta, ante non admodum cognita, contineantur. Quem laborem tum ob has ipsas causas suscepi, tum quod eos ludos in tabulis M. Verrij Flacci Capitolinis, quarum restitutionem aggressus sum, exaratos fuisse animaduertim. Cuius praeidio subleuatus, uniuersam temporum Romanorum rationem accuratissime explicarem, & distinctius alijs aperire possem. Quibus cognitis, omitto quod nobilissimum totius veteris illius reip. arcenum intelligetur, multa quoque veterum nummorum, inscriptionum, & librorum obscura loca illustrari poterunt, & explicari. Cui demum propter argumenti similitudinem, quae quinquennio ante de Sibyllis, & carminibus Sibyllinis edidi, adiungere curauit, remque totam illam non minus priore obscuriorem quantum mea diligentia consequi potui, in lucem produxi. Quod opus quum ad iussu libelli summam perduxerim, id seorsum a com-

commentarijs in Fastos consulares concinnaui.
 eorum qui legent commodo, & huius volumi-
 nis decori consulturus, in quo eos omnes aucto-
 res digessi, quorum potissimum opera, meos Fas-
 torum libros conscripserim. Quos eandem ob-
 rationem Fastorum commentarijs non adiunxi.
 Hunc porro librum Achilles vir praestantissi-
 ma, ut in tuo potissimum nomine exire in-
 vulgus vellem, quum res ipsa tua cognitione non
 indigna, tum summa mea in te observantia, &
 tua fratrisque tui viri optimi, & praestantissimi
 Bernard. Cardinalis erga me non vulgaria of-
 ficia, adduxerunt. Qui unus ex his precipue
 fuit, quibus auctoribus, me ad res Romanas ve-
 teres observandas, & ex omnibus antiquorum
 monumentis colligendas initio dedi. Cui si quid
 didici, si quid in hisce studijs profeci, acceptum
 refero. Fuit enim vir ille magnis in Ecclesiam
 Christi meritis clarus; prudentia, bonitate, &
 pietate in deum maxime admirabilis; recti at-
 que honesti in primis cultor; proborumque &
 doctorum hominum amantissimus. Quo quum
 nemo virtutem magis diligeret, tum nemo fuit
 qui

qui diligendam eam, & amplectendam esse magis iudicaret. Cuius importuna morte erepti locum & personam tu unus apud omnes doctos viros suscepisti, quem ut genere, ita virtutibus, doctrina, & humanitate refers. Suscipe ergo hoc munus & si perexiguum non leue tamen meae peteris erga te obseruantiae signum, eo animo, quo meipsum pro tua humanitate amplecti soles. Quod pro tua singulari benignitate, & te facturum, & ad multo maiora molienda me ipsum impulsurum, mihi ipsi maxime persuadeo Vale Venerijs Kal. Iulis co
DLVIII

ONV-

ONVPHRII PANVINII

VERONENSIS

FRATRIS. EREMITAE. AYGUSTINIANI

DE. LVDIS. SAECVLARIBVS

LIBER

VDORVM Saecularium tractationem, ob varias & inter se dissentientes veterum scriptorum, qui de ipsis aliquid litterarum monumentis tradidere, sententias, rem inter omnes quae ab antiquis unquam gestae sint, cognitu difficilissimam esse, neminem antiquitatum studiosum existimo esse, qui ignoret. Quapropter tum ob eam rem, tum quod etiam in tabulis Capitolinis, eorundem mentionem fieri, ex aliquo fragmentis animadverti, necesse mihi visum est, quid de saecularibus ludis a veteribus traditum sit, paulo latius disserere, quandoquidem etiam haec Fastorum consularium pars non minima fuerit, & res ipsae cognitu in primis memorabiles esse videantur. Quamquam autem a recentioribus carptim multa de ipsis hinc inde scripta sint, & praefertim in miscellaneis ab Angelo Politiano, non tamen satis diligenter omnia collecta fuisse cognoscitur, & maxime ad eorum cognitionem necessaria. De iisdem igitur accuratius disputandum esse duxi; quod nunc ego antiquorum monumentorum, lapidum & nominatum, ac veterum scriptorum auxilio, facere aggrediar. Quae autem de ipsis explicanda proposui, ex Varrone, Horatio, Valerio, Plinio, Floro, Censorino Sex, Pompeio, Zosimo, & aliis antiquis auctoribus.

bus collecta, haec sunt. In forum ludorum origo, quot promi-
nibus appellati fuerint, cui saeculares dicit, quot annorum
spatio, quoties, & quo annitempore instaurari soliti fuerint.
Ad haec quo ritu, quibus caerimoniis, quibus locis, &
quibus diis celebrati, quando deinceps, & quare apud anti-
quos fieri desierint. Multa praeterea alia referam, quae
rem ipsam maxime exornatura sunt. Quibus deinde, quod
idem propemodum esset argumentum, alium librum adiunxi,
quem de Sibyllis & carminibus Sibyllinis conscripsi, rem
iocundam, utilem, & antiquitatum studiosis cognitu neces-
sariam. In quo quid, & quot Sibyllae, aut carmina Sibyl-
lina fuerint a me accurate explicatum est.

De origine itaque ludorum saecularium ut alius repetam,
haec ab antiquis historicis, & praesertim a Zosimo in secun-
do historiarum libro ferme traduntur. Tullo Hostilio Ro-
mae, & Matio Sufsetio Albae imperantibus, quum bellum
anceps, & perniciosum inter sese Romani Albanique gere-
rent, & amborum acies iam iam concursurae starent, ad
caedemque paratae essent, ecce spectrum quoddam visu mi-
rabile, derepente apparuit, quidam scilicet monstruosa spe-
cie, atraque pelle umidus, alta uoce clamans, ut ab omni-
bus exaudiri posset: iubere Ditem patrem, deamque Pro-
serpinam, priusquam manus conferrent inter se ambae
acies, sub terra sacrum sibi fieri; haecque diuis monstrum
euanuit. Hoc agitur Romani terribili prodigio territi, in
urbem intrant, qui aram sub terra conderent, in eo loco, qui
postea campus Martius appellatus est, non longe a fluminis
alueo, ubi sacrificio ritè ut iussum fuerat peracto, aram ip-
sam pedum uiginti aggere obtexerunt, ut illa omnibus qui-
buseumque (Romanis ipsis exceptis) incognita esset. Quo
etiam daemonum praestigio factum crediderim, ut bellum
id tergentinorum pugna transigeretur, qua Romani incru-
enta uictoria de Albanis potiti sunt, Orco scilicet, & Per-
sephone inferis diis placatis. De hoc bello Luitus libro pri-
mo:

mos; & libro tertio Dionysius mentionem facium. Zocus
autem ille, ubi ara absconsa fuit, tum ap pellaba-
tur, quod quum haud procul ab amnis ripa quidem
mollius se flectente Tiberi, amnium more, eo loco ripam
molem terreret, ex quo etiam Rumen dictus Tiberis a trece-
ribus, & in sacris Seres nominatus, quod ruminaret, hoc est
exaceret, & secaret ripas: unde ait Virgilius

Stringentem ripas, & pingua culta secantem
Alii uero Terentum tum dici coeptum existimant locum il-
lum, quod ara Ditis patris eo loco sub terra occuleretur, ut
auctor est Sex. Pompeius. De Terento meminit Statius si-
luarum libro primo, & quarto. Haec autem ara cum diu
latuisset, eiusque memoria longa temporum intercapedine
etiam apud Romanos ipsos iam obsoluisset, miro quodam
modo postea deorum iussu, siue daemonum ludificationi-
bus, sic reperta est.

Quum ingenti pestilentia, sub rege Ser. Tullio urbs anti-
qua, agrique uastarentur, Volusus Valefius (ut tum dice-
batur) a quo Valeria familia originem habuit, uir locuples,
& ut illo tempore erant optimi quique, rusticanae uitae, in
Sabinorumque gente praeclarus, Romae quoque ob digni-
tatem notus, aram hanc de qua supra dixi, ita diuinitus in-
uenit. Erat ei nemus ante domum, maximis arboribus
confitum, quibus fulmine ictis, quum statim conflagrassent,
Volusus ipse dubitare, tristarique, & quo haec monstra,
prodigiaque tenderent animaduertere. At non multo post
pestilentiae morbo, quae tum maxime in omnes defaue-
bat, filii duo, filiaque correpti ad desperationem usque me-
dicorum laborabant. Pater accitis haruspibus, rem om-
nem aperit, eosque de filiorum salute contuluit, quibus ex-
perientia multa edocis, & ex ignis casu coniciantibus, iram
hanc esse deorum exponunt, deosque sacrificiis placare Vo-
lulum iubent. Volusus autem quum multitudine sacrificio-
rum nil proficeret, & in maximo metu cum uxore esset, fi-
lii

liique iam iam moribundi starent, aquam calidam a foco. iis petens, genibus innixus Vestam ceterosque lares familiares orauit, ut puerorum periculum in ipsius, matrisq. suae capita transferrent. Quibus dictis, quum ad nemus fulmine iam respexisset, uox e nemore humana augustior audita est, habiturum eos saluos promittens; si continuo flumine Tiberi deuestos, Terentum portasset, ibique iuxta Ditis patris, & Proserpiae aram, ex eorum foco calefactam de flumine ipso biberent aquam, quam illi desiderarent. Vbi haec Volusus audiuit Tarentum pro Terentum intelligens, filiorum salutem magis desperauit, quum quod longa, & periculosa nauigatio imperabatur (longissime enim Tarentum abesse .s. in extrema Iapygia sciebat) tum quod proxime eam urbem, minime reperiri Tiberim ullum fluiuium non ignorabat; malam praeterea ei spem afferebat aqua, quam in aris terrestrium daemonum caleferi audierat. Super haec quoque quum haruspices consuluisset, dijs esse parendum statim responderunt. Quare spe licet dubia praesentem metum uincente, pueros ad Tiberis ripam protinus detulit; habitabat enim in uilla sua quae sita erat propè uicum Sabinae regionis, nomine Heretum, duodecimo ab urbe lapide. Eis autem lintre impositis. Ostiam secundo flumine contendens, nocte intempesta, ad Martii campi regionem prope Romam appulit, ibi recreare sitientes, & aestu, febrique laborantes succurrere cupiens, simulque ut nauigationis caedum leuaret, qua placidissime amnis labitur, exponit in siccum aegrotos; ac dum tumultuarium sibi tugurium concinnit, extincto igniculo, admonetur a gubernatore; quem unde ignis peti posset consuluerat, lintrem potius ad Terentum deducendam (nam ita locus appellabatur, qui haud longe aberat) ibique comorandum, etenim pastorium fumum illic, sese aspicere dixit. Tum Volusus laetior factus, audito Terenti nomine, quem in extrema Italia esse crediderat, decorum numina adorans & salutem liberorum iam iam

1

prope-

propemodum certo sibi spondens, illuc naucem adpelli iussit, existimans de illo loco se esse diuina uoce admonitum. Quo quum peruenisset omnia pastoribus nuntiavit. Statimque arrepto calice aquam flumine proximo haustam, eò unde fumus erat obortus, cupide iam lactior protulit, diuinitusque dati remedii, quasi uestigia quaedam in propinquo, se existimans natus, in soloque magis fumante, quam ullas ignis habente reliquias, omne adprehensio, contractis leuibus, & quae fors obtulerat ignis nutrimentis, fumigans solum, pertinaci statu sollicitat in flammam, calefactamque aquam, pueris bibendam calice porrigit; qua epota, succedit somnus salutaris, in quo diutina morbi ui liberati, recuperata ualitudine surgunt; patrique renuntiant, uidisse se se per quietem, spongia a nescio quo deorum corpora sui attingi, morbumque detergeri, praecipitue ut ad Ditis patris, & Proserpinae aram, ex qua ipsorum potio calida facta fuerat, suruac macerentur hostiae, lecisteriaque fierent, & ludii nocturni, perpetuis choris, carminibusque trinoctio celebrarentur. Valesius autem tanquam alicuius deorum, qui haec facere iussisset, auctoritate permotus, eoque loci nullam aram uidens, desiderari ratus, ut a se extrueretur, aram empturus, festinus in urbem properat, seruis relictis, qui fundamentorum iaciendorum gratia, terram altè ad solidum foderent, ubi conlocaretur. Serui domini imperium exequentes, quum ad uiginti pedum altitudinem humo ruderibusque egesti fodiendo peruenissent, aram quam dixi Ditis patris Proserpinaeque inueniunt. Hoc ubi Volusus nuntiante seruo cognouisset, omisso emendae proposito, quum quid sibi agendum, apertius edoculus esset, hostias nigras [quae tum suruac dicebantur] ut iussus fuerat super ipsam aram macrauit, ludosque & lecisteria, cum cantibus, choreis carminibusque continuo trinoctio, quia totidem filij periculo liberati erant, fecit; liberis iam morbo solutis, mediaque de morte receptis. Haec autem

omnia cum ipse regi Romano renuntiasset, eius iussu publicis populi Romani commentariis a. T. iuris sacrorum faciendorum diligentissime scripta fuerunt, locusque ipse in campo qui postea Martius est dictus, ara super terram posita notatus est, ne in posterum propter longa temporis intervalla, ut iam factum fuerat Romani eius obliuiscerentur. Porro autem hunc Volusum Valesium, existimo fuisse Poplicolae, & M. Valerij patrem; qui deinde Volusus Valesius Terentinus appellatus est, a sacrificio Diti patri Terenti facto. Qui quum tertium filium postea genuisset, cum indeorum Manium, qui de eo benemeriti fuerant, honorem, Manium Valerium appellavit; si quidem Romani inferos deos manes nuncupabant. Huic rei non modicam fidem addit, quod ipsum Volusum Valesium, filios vero Publium Marcum & Manium uocatos fuisse, antiqua monumenta declarant. Quum hoc praesertim Manii praenomen, nusquam antiquius quam in hoc Valerio reperiatur, ipsumque a diis manibus dictum referat Valerius libro decimo. Ex tribus quoque fratribus Manius natus minor fuit. Rei quoque gestae tempus mirifice quadrat. Hoc igitur modo ludorum, qui postea saeculares dicti sunt arae Terentinae Diti, Proserpinaeque consecratae, & horum sacrorum ritus, originem fuisse, Valerius Maximus libro primo, Zosimus libro secundo, & alii ueteres auctores tradidere.

De primis autem ludis saecularibus, ueteres inter se dissentiunt auctores. Siquidem Valerius Maximus, & Zosimus, eos non longe post Volusi Valesii casum a P. Valerio Poplicola primo cos. factos fuisse affirmant, atque de eis in hunc ferme modum haec tradunt

Quum urbs ipsa denuo graui pestilentia uexaretur. P. Valerius eiusdem Volusi Terentini filius Poplicola, qui primo post reges exactos anno consul fuit; studio succurrendi ciuibus, patris exemplum sequutus, in Terento apud eandem ipsam (quam dixi) aram publicè nuncupatis uotis, atros
 seu

seu furuos boues pro maribus Diti patri; pro foeminis uero concolores iuuenas Pro serpinæ mactauit, lectisternioque, ac ludis trinoctio factis, aram terra ut ante fuerat exaggeratam, occuluit, titulo ita addito

P. VALESIVS
VOLVSI. F
POP LICOLA
IGNIFERVM. CAMPVM
DITI. PATRI. AETER
NAL. Q. PROSERPINAI
CONSECRARE. LVDOS
Q. EISDEM. DIEIS
POP VLI. ROMANI
SALVTIS. ERGO. FECI

Idem scribunt Censorinus, & Plutarchus. Quamquam Censorinus hoc factum ab eo esse in primo consulatu tradit, Plutarchus autem in quarto. Sic enim ait Censorinus: Primos ludos saeculares exactis regibus traditum est post Romam conditam anno CCXLV. a Valerio Poplicola institutos esse. Plutarchus autem in quarto consulatu Poplicolae describendo ita ait: quum morbus ciuitatem grauissimus inuasisset, ita ut foetus perfectus nullus a mulieribus ederetur, hic ex libris Sibyllinis & Ditem placuit, & ludis quibusdam qui oraculo traditi erant reuocatis, depulso morbo, ciuitatem in spem meliorem adduxit

Hos itaque primos ludos, ex his qui postea saeculares dicti sunt, fuisse, Valerius Antias, Valerius Maximus, Censorinus, & Zosimus auctores sunt, Volusi Terentini exemplo factos, a quibus horum ludorum origo manauit. De his autem ludis trinoctio celebrari solitis, Aulonius internatio numero ait

Trina Terentino celebrata trinoctia ludo
& Martialis. Et quae Romuleus sacra Terentus habet
Statius quoque Siluarum III. Quippe manet & cetera

M. au.

lerunt; & consilium illud potius, quia populi tantum pars adesset, quam comitia; itemq. plebiscitum potius, quam lex, appellatum est. postea tamen usu facta sunt communia: ut & plebiscitum lex, & consilium comitia dicerentur. sed in curijs non usque ad postrema reip. tempora suffragium tulit populus Romanus. tantum enim ad speciem, atque usurpationem, uetustatis, xxx. lictores, qui xxx. curias representarent, ad suffragium de lege ferendum conuenisse, Cicero demonstrat oratione 11. in Rullum. eaq. Comitia uocat adumbrata; & auspiciorum dumtaxat causa remanuisse dicit: cum apud maiores in creandis patricijs magistratibus post centuriata locum habuissent. Verum hac tota de ratione pluribus uerbis actum est a nobis in libro de Comitibus; & hanc ipsam partem de curijs neque ordine, neque scienter, satis esse tractatam ab iis, qui genus hoc antiquitatis, libro edito, attigerunt, ipsa teste antiquitate, probauimus. Suffragium tulerunt ciues Romani in comitiis: quae tribus de causis habebantur, uel ut magistratus designarentur, uel ut lex ferretur, uel ut de reo iudicium fieret. si centuriatis comitijs ferri suffragium oporteret; numquam nisi in campum Martium extra urbem populus conueniebat: si tributis, modo in campum, modo in forum, modo in Capitolium, alio non nunquam. Suffragium porro primum uoce, deinde per tabellas, a populo latum est. ideo leges tabellariae dictae, Gabinia, Cassia, Papiria, Coelia: quarum Gabinia tabellam populo dedit in mandandis magistratibus; Cassia in iudicijs, perduellione excepto; Papiria in iubendis, ac uetandis, legibus; Coelia in perduellionis etiam iudicio: quod unum Cassia exceperat. Et erant inscripte tabellae, si magistratus crearetur, aut lex ferretur, duabus literis, V.R. aut una, A. si de magistratu, aut lege, assentiretur, tabellam ferebant hanc, V.R. hoc est Vti rogas; quod rogas, id uolo. aduersae uoluntatis signum erat tabella sic inscripta, A ualebat enim, Antiquo: hoc est nouari nolo; quod

quod rogas, non approbo. Honores, & magistratus, qui ciuibus Romanis darentur, duorum generum erant; uel militares, uel urbani. sed in militia honor, non magistratus, dicebatur: non enim tribunus militum, aut legatus, magistratus sunt, ac ne is quidem, qui cum imperio praestit exercitui, qui appellatur imperator: in urbe uero & honores sunt, & magistratus. nam, iudicare, honor est, non magistratus. nec omnino magistratus ullus est, quem populus comitiis non creauerit. neque uero, quoscumque populus creauit, magistratus sunt. creat enim tribunos militum eos, qui Comitiiati nominantur: (alterum erat genus, Rufuli, quos imperatores legebant) qui tamen magistratus, ut diximus, non est. Castrenses ciuium Romanorum honores erant, uexillarius, aquilifer, praefectus fabrum, decurio, centurio. tribunus militum, legatus, imperator. In urbe honor erat, iudicem esse, triumphum nocturnum, triumphum auro, argento, aere flando feriundo: praeterea, esse decurionem, augurem, flaminem, regem sacrorum, pontificem minorem, pontificem maximum. magistratus autem erat aedilitas curulis, praetura, consulatus, censura, dictatura. primi duo, plebei: sex reliqui, patricii, nec ordinarius dictatura: nec populi comitiis dictator, sicuti nec interrex, creabatur.

O N V P H R I I .
P A N V I N I I
VERONENSIS.
FRATRIS. EREMITAE
AVGVSTINIANI
DE. LVDIS. SAECVLARIBVS
L I B E R

Hh

THE
JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN AND IRELAND
VOLUME 38
PART 1
1908

CONTENTS
PAGES
The Evolution of Man, by Prof. Huxley
The Evolution of the Human Brain, by Prof. Huxley
The Evolution of the Human Voice, by Prof. Huxley
The Evolution of the Human Hand, by Prof. Huxley

THE
JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN AND IRELAND
VOLUME 38
PART 2
1908

CONTENTS
PAGES
The Evolution of Man, by Prof. Huxley
The Evolution of the Human Brain, by Prof. Huxley
The Evolution of the Human Voice, by Prof. Huxley
The Evolution of the Human Hand, by Prof. Huxley

THE
JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN AND IRELAND
VOLUME 38
PART 3
1908

CONTENTS
PAGES
The Evolution of Man, by Prof. Huxley
The Evolution of the Human Brain, by Prof. Huxley
The Evolution of the Human Voice, by Prof. Huxley
The Evolution of the Human Hand, by Prof. Huxley

ONVPHRIVS²⁴³
PANVINIVS
VERONENSIS.

Frater. Eremita.

AVGVSTINIANVS
ACHILLI·MAFFEO·HIER.
F. S. S. BASILICAE

PRINCIPIS. APOSTOLORVM. CANONICO

S. P. D

*Nter multa quae in vniuersa
antiquitate Romana cognita
digna fuisse animaduerti A-
chilles vir optime, & omnium
Antiquitatum conqueror ac
conseruator diligentissime,
non postremum locum tenet ludorum saecula-
rium tractatio, quae & ad temporum rationem
dige-*

Hh 2

digerendam, & ad veterum monumentorum interpretationem quam maxime utilis est & necessaria; praesertim uero quum in ea multa & recondita antiquitatis Romanae monumenta, ante non admodum cognita, contineantur. Quem laborem tum ob has ipsas causas suscepi, tum quod eos ludos in tabulis M. Verrij Flacci Capitolinis, quarum restitutionem aggressus sum, exaratos fuisse animaduverterim. Cuius praeidio subleuatus, uniuersam temporum Romanorum rationem accuratissime explicarem, & distinctius alijs aperire possem. Quibus cognitis, omitto quod nobilissimum totius veteris illius reip. arcenum intelligetur, multa quoque veterum nummorum, inscriptionum, & librorum obscura loca illustrari poterunt, & explicari. Cui demum propter argumenti similitudinem, quae quinquennio ante de Sibyllis, & carminibus Sibyllinis edidi, adiungere curavi, remque totam illam non minus priore obscuriorem quantum mea diligentia consequi potui, in lucem produxi. Quod opus quum ad iussu libelli summam perduxerim, id seorsum a com-

commentarijs in Fastos consulares concinnavi,
 eorum qui legent commodo, & huius volumi-
 nis decori consulturus, in quo eos omnes aucto-
 res digessi; quarum potissimum opera, meos Fas-
 torum libros conscripserim. Quos eandem ob-
 rationem Fastorum commentarijs non adiunxi.
 Hunc porro librum Achilles vir praestantissi-
 ma; ut in tuo potissimum nomine exire in-
 vulgus vellem, quum res ipsa tua cognitione non
 indigna, tum summa mea in te observantia, &
 tua fratrisque tui viri optimi, & praestantissimi
 Bernard. Cardinalis erga me non vulgaria of-
 ficia, adduxerunt. Qui unus ex his precipue
 fuit, quibus auctoribus, me ad res Romanas ve-
 teres observandas, & ex omnibus antiquorum
 monumentis colligendas initio dedi. Cui si quid
 didici, si quid in hisce studijs profeci, acceptum
 refero. Fuit enim vir ille magnis in Ecclesiam
 Christi meritis clarus; prudentia, bonitate, &
 pietate in deum maxime admirabilis; recti at-
 que honesti in primis cultor; proborumque &
 doctorum hominum amantiissimus. Quo quum
 nemo virtutem magis diligeret, tum nemo fuit
 qui

qui diligendam eam, & amplectendam esse magis iudicaret. Cuius importuna morte erepti locum & personam tu unus apud omnes doctos viros suscepisti, quem ut genere, ita virtutibus, doctrina, & humanitate refers. Suscipe ergo hoc munus & si perexiguum non leue tamen meae pateris erga te observantiae signum, eo animo, quo me ipsum pro tua humanitate amplecti soles. Quod pro tua singulari benignitate, & te satturnum, & ad multo miora molienda me ipsum impulsurum, mihi ipsi maxime persuadeo Vale Venetijs Kal. Iulis co
DLVIII

ONV-

ONVPHRII PANVINII

VERONENSIS

FRATRIS. EREMITAE. AVEVSTINIANI

DE. LVDIS. SAECVLARIBVS

LIBER

LUDORVM Saecularium tractationem, ob varias & inter se dissentientes veterum scriptorum, qui de ipsis aliquid litterarum monumentis tradidere, sententias, rem inter omnes quae ab antiquis unquam gestae sint, cognitu difficilissimam esse, neminem antiquitatum studiosum existimo esse, qui ignoret.

Quapropter tum ob eam rem, tum quod etiam in tabulis Capitolinis, eorundem mentionem fieri, ex aliquot fragmentis animaduerti, necesse mihi visum est, quid de saecularibus ludis a veteribus traditum sit, paulo latius disferere, quandoquidem etiam haec Fastorum consularium pars non minima fuerit, & res ipsae cognitu in primis memorabiles esse uideantur. Quamquam autem a recentioribus carptim multa de ipsis hinc inde scripta sint, & praesertim in miscellaneis ab Angelo Politiano, non tamen satis diligenter omnia collecta fuisse cognoscitur, & maxime ad eorum cognitionem necessaria. De iisdem igitur accuratius disputandum esse duxi; quod nunc ego antiquorum monumentorum, lapidum & nominatum, ac veterum scriptorum auxilio, facere aggrediar. Quae autem de ipsis explicanda proposui, ex Varrone, Horatio, Valerio, Plinio, Floro, Censorino Sex, Pompeo, Zosimo, & aliis antiquis auctoribus

bris collecta, hæc sunt. Inferum ludorum origo, quot promi-
nibus appellati fuerint, cui saeculares dicuntur, quot annorum
spatio, quoties, & quo annitempore instaurari soliti fuerint.
Ad hæc quo ritu, quibus caerimoniis, quibus locis, &
quibus diis celebrati, quando deinceps, & quare apud anti-
quos fieri desierint. Multa præterea alia referam, quæ
rem ipsam maxime exornatura sunt. Quibus deinde, quod
idem propemodum esset argumentum, alium librum adiunxi,
quem de Sibyllis & carminibus Sibyllinis conscripsi, rem
iocundam, utilem, & antiquitatum studiosis cognitu neces-
sariam. In quo quid, & quot Sibyllæ, aut carmina Sibyl-
lina fuerint a me accurate explicatum est.

De origine itaq; ludorum saecularium ut alius repetam,
hæc ab antiquis historicis, & præsertim a Zosimo in secun-
do historiarum libro fermè traduntur. Tullo Hostilio Ro-
mæ, & Metrio Sufsetio Albæ imperantibus, quum bellum
anceps, & perniciosum inter sese Romani Albanique gere-
rent, & amborum acies iam iam concursuræ starent, ad
caedemque paratæ essent, ecce spectrum quoddam visu mi-
rabile, derepente apparuit, quidam scilicet monstruosa spe-
cie, atraque pelle nimis, alta uoce clamans, ut ab omni-
bus exaudiri posset: iubere Ditem patrem, deamque Pro-
serpinam, priusquam manus consererent inter se ambæ
acies, sub terra sacrum sibi fieri; hisque diis monstrum
euanui. Hoc agitur Romani terribili prodigio territi, in
urbem incurrunt, qui aram sub terra conderent, in eo loco, qui
postea campus Martius appellatus est, non longe a fluminis
alveo, ubi sacrificiorum ut iussum fuerat peractio, aram ip-
sam pedum uiginti aggere obtexerunt, ut illa omnibus qui-
buseumque (Romanis ipsis exceptis) incognita, esset. Quo
etiam daemonum præstigio factum crediderim, ut bellum
id tergeminarum pugna transigeretur, qua Romani incru-
enta uictoria de Albanis potiti sunt, Orco scilicet, & Per-
sephone inferis diis placatis. De hoc bello Liuius libro pri-
mo:

mos; & libro tertio Dionysius mentionem facium. Locus
autem ille, ubi ara absconsa fuit, tum ap pellaba-
tur, quod quum haud procul ab amnis ripa quidem
mollius se flecente Tiberi, amnium more, eo loco ripam
molem terreret, ex quo etiam Rumen dictus Tiberis a veteri-
bus, & in sacris Seres nominatus, quod ruminaret, hoc est
exaederet, & secaret ripas: unde ait Virgilius

Stringentem ripas, & pingua culta secantem
Alii uero Terentum tum dici coeptum existimant locum il-
lum, quod ara Ditis patris eo loco sub terra occuleretur, ut
auctor est Sex. Pompeius. De Terento meminit Statius sil-
varum libro primo, & quarto. Haec autem ara cum diu
latuisset, eiusque memoria longa temporum intercapedine
etiam apud Romanos ipsos iam obsoluisset, miro quodam
modo postea deorum iussu, siue daemonum ludificationi-
bus, sic reperta est.

Quum ingenti pestilentia, sub rege Ser. Tullio urbs anti-
qua, agrique uastarentur, Volusus Valefius (ut tum dice-
batur) a quo Valeria familia originem habuit, uir locuples,
& ut illo tempore erant optimi quique, rusticanae uitae, in
Sabinorumque gente praecclarus, Romae quoque ob digni-
tatem notus, aram hanc de qua supra dixi, ita diuinitus in-
uenit. Erat ei nemus ante domum, maximis arboribus
constitum, quibus fulmine ictis, quum statim conflagrassent,
Volusus ipse dubitare, tristarique, & quo haec monstra,
prodigiaque tenderent animaduertere. At non multo post
pestilentiae morbo, quae tum maxime in omnes desaeuie-
bat, filii duo, filiaeque correpti ad desperationem usque me-
dicorum laborabant. Pater accitis haruspicibus, rem om-
nem aperit, eosque de filiorum salute contuluit, quibus ex-
perientia multa edocuit, & ex ignis casu coniciantibus, iram
hanc esse deorum exponunt, deosque sacrificiis placare Vo-
lusum iubent. Volusus autem quum multitudine sacrificio-
rum nil proficeret, & in maximo metu cum uxore esset, fi-
liique

liique iam iam moribundi starent, aquam calidam a foco. iis petens, genibus innixus Vestam ceterosque lares familiares orauit, ut puerorum periculum in ipsius, matrisque suae capita transferrent. Quibus dictis, quum ad nentus fulmine iam respexisset, uox e nemore humana augustior audita est, habiturum eos saluos promittens; si continuo flumine Tiberi deuectos, Terentum portasset, ibique iuxta Ditis patris, & Proserpiae aram, ex eorum foco calefactam de flumine ipso biberent aquam, quam illi desiderarent. Vbi haec Volusus audiuit Tarentum pro Terentum intelligens, filiorum salutem magis desperauit, quum quod longa, & periculosa nauigatio imperabatur (longissime enim Tarentum abesse. s. in extrema Iapygia sciebat) tum quod proxime eam urbem, minime reperiri Tiberim ullum fluiuium non ignorabat; malam praeterea ei spem afferebat aqua, quam in aris terrestrium daemonum calefieri audierat. Super haec quoque quum haruspices consulisset, dijs esse parendum statim responderunt. Quare spe licet dubia praesentem metum uincente, pueros ad Tiberis ripam protinus detulit; habitabat enim in uilla sua quae sita erat propè uicum Sabinae regionis, nomine Heretum, duodecimo ab urbe lapide. Eis autem lintre impositis. Ostiam secundo flumine contendens, nocte intempesta, ad Martii campi regionem prope Romam appulit, ibi recreare sitientes, & aestu, febrique laborantes succurrere cupiens, simulque ut nauigationis caedium leuaret, qua placidissime amnis labitur exponit in siccum aegrotos; ac dum tumultuarium sibi tugurium concinnit, extincto igniculo, admonetur a gubernatore; quem unde ignis peti posset consuluerat, lintrem potius ad Terentum deducendam (nam ita locus appellabatur, qui haud longe aberat) ibique commorandum, etenim pastorium fumum illic, sese aspicere dixit. Tum Volusus laetior factus, audito Terenti nomine, quem in extrema Italia esse crediderat, deorum numina adorans & salutem liberorum iam iam prope-

propemodum certo sibi spondens, illuc naucem adpelli iussit, existimans de illo loco se esse diuina uoce admonitum. Quo quum peruenisset omnia pastoribus nuntiavit. Statimque arrepto calice aquam flumine proximo haustam, eò unde fumus erat obortus, cupide iam lactior protulit, diuinitusque dati remedii, quasi uestigia quaedam in propinquo, se existimans nactum, in soloque magis fulmante, quam ullas ignis habente reliquias, omne adprehensio, contractis leuibus, & quae fors obtulerat ignis nutrimentis, fumigans solum, pertinaci flatu sollicitat in flammam, calefactamque aquam, pueris bibendam calice porrigit; qua epota, succedit somnus salutaris, in quo diutina morbi uel liberati, recuperata ualitudine surgunt; patrique renuntiant, uidisse se se per quietem, sponsia a nescio quo deorum corpora sui attingi, morbumque detergeri, praecipitque ut ad Ditis patris, & Proserpinae aram, ex qua ipsorum potio calida facta fuerat, furuae macerentur hostiae, lectisterniaque fierent, & ludus nocturni, perpetuis choris, carminibusque trinoctio celebrarentur. Valestus autem tanquam alicuius deorum, qui haec facere iussisset, auctoritate permotus, eoque loci nullam aram uidens, desiderari ratus, ut a se extrueretur, aram empturus, festinus in urbem properat, seruis relictis, qui fundamentorum iaciendorum gratia, terram altè ad solidum foderent, ubi conlocaretur. Serui domini imperium exequentes, quum ad uiginti pedum altitudinem humo ruderibusque egesti fodiendo peruenissent, aram quam dixi Ditis patris Proserpinaeque inueniunt. Hoc ubi Volusus nuntians seruo cognouisset, omisso emendae proposito, quum quid sibi agendum, apertius edocuisset, hostias nigras [quae tum furuae dicebantur] ut iussus fuerat super ipsam aram macrauit, ludosque & lectisternia, cum cantibus, choreis carminibusque continuo trinoctio, quia totidem filij periculo liberati erant, fecit; liberis iam morbo solutis, mediaque de morte recepit. Haec autem

omnia cum ipse regi Romano renuntiasset, eius iussu publicis populi Romani commentariis a. T. iuris sacrorum faciendorum diligentissime scripta fuerunt, locusque ipse in campo qui postea Martius est dictus, ara super terram posita notatus est, ne in posterum propter longa temporis intervalla, ut iam factum fuerat Romani eius obliuiscerentur. Porro autem hunc Volusum Valesium, existimo fuisse Poplicolae, & M. Valerij patrem; qui deinde Volusus Valesius Terentinus appellatus est, a sacrificio D. patri Terenti facto. Qui quum tertium filium postea genuisset, eum indeorum Manium, qui de eo benemeritifuerant, honorem, Manium Valerium appellavit; si quidem Romani inferos deos manes nuncupabant. Huic rei non modicam fidem addit, quod ipsum Volusum Valesium, filios uero Publium Marcum & Manium uocatos fuisse, antiqua monumenta declarant. Quum hoc praesertim Manii praenomen, nusquam antiquius quam in hoc Valerio reperiatur, ipsumque a diis manibus dictum referat Valerius libro decimo. Ex tribus quoque fratribus Manius natus minor fuit. Rei quoque gestae tempus mirifice quadrat. Hoc igitur modo ludorum, qui postea saeculares dicti sunt arae Terentinae D. i. Proserpinaeque consecratae, & horum sacrorum ritus, originem fuisse, Valerius Maximus libro primo, Zosimus libro secundo, & alii ueteres auctores tradidere.

De primis autem ludis saecularibus, ueteres inter se dissentiunt auctores. Siquidem Valerius Maximus, & Zosimus, eos non longe post Volusi Valesii casum a P. Valerio Poplicola primo cos. factos fuisse affirmant, atque de eis in hunc ferme modum haec tradunt.

Quum urbs ipsa denuo graui pestilentia uexaretur. P. Valerius eiusdem Volusi Terentini filius Poplicola, qui primo post reges exactos anno consul fuit; studio succurrendi ciuibus, patris exemplum sequutus, in Terento apud eandem ipsam (quam dixi) aram publicè nuncupatis uotis, atrox
seu

seu furuos boues pro maribus Diti patri; pro foeminis uero concolores iuuenas Pro serpinæ mactauit, lectisternioque, ac ludis trinoctio factis, aram terra ut ante fuerat exaggeratam, occuluit, titulo ita addito

P. VALESIVS
VOLVSI. F
POP LICOLA
IGNIFERVM. CAMPVM
DITI. PATRI. AETER
NAL. Q. PROSERPINAI
CONSECRARE. LVDOS
Q. EISDEM. DIEIS
POP VLI. ROMANI
SALVTIS. ERGO. FECI

Idem scribunt Censorinus, & Plutarchus. Quamquam Censorinus hoc factum ab eo esse in primo consulatu tradit, Plutarchus autem in quarto. Sic enim ait Censorinus: Primos ludos saeculares exactis regibus traditum est post Romam conditam anno CCXLV. a Valerio Poplicola institutos esse. Plutarchus autem in quarto consulatu Poplicolae describendo ita ait: quum morbus ciuitatem grauissimus inuasisset, ita ut foetus perfectus nullus a mulieribus ederetur, hic ex libris Sibyllinis & Ditem placuit, & ludis quibusdam qui oraculo traditi erant reuocatis, depulso morbo, ciuitatem in spem meliorem adduxit

Hos itaque primos ludos, ex his qui postea saeculares dicti sunt, fuisse, Valerius Antias, Valerius Maximus, Censorinus, & Zosimus auctores sunt, Volusi Terentini exemplo factos, a quibus horum ludorum origo manauit. De his autem ludis trinoctio celebrari solitis, Aulonius internatio numero ait

Trina Terentino celebrata trinoctia ludo
& Martialis. Et quae Romuleus sacra Terentus habet
Statius quoque Siluarum III. Quippe manet & cetera

M. au.

M. autem Varro libro primo de scaenicis originibus, aliter de primis ludis saecularibus loqui uidetur, ad hunc enim modum, eorum (ut arbitror) originem fuisse tradidit. Quum (inquit) multa portenta fierent, & murus, & turres, quae sunt inter portam Collinam, & Esquilinam, de coelo essent tacta, & ideo libros Sibyllinos x. uiri adiissent, renuntiauerunt, uti Diti patri, & Proserpinae, ludi Terentini in campo Martio fierent, tribus noctibus, & hostiae furuae immolarentur, utique ludi centesimo quoque anno fierent. Sed haec potius de aliqua eorum instauracione, quam de origine dicta fuisse existimo, ut paulo post disseram.

Primos uero ludos saeculares, multis annis post reges exatos, Poplicolaeque mortem factus fuisse, xv. uiro-
rum commentarij, ut est apud Censorinum prodidere. Quod de re tam antiqua nemo mirari debet, quum de recentioribus quoque ludis maxima inter ueteres sit auctores controuersia, de secundis enim, tertijs, quartisque ludis saecularibus, diuersimode antiqui scriptores tradidere, aliqui huius tempore eos factos esse affirmarunt, & non parum inter se dissentiunt. quae omnia infra latius a me explicabuntur. Ego autem in tanta ueterum quidem, & probatissimorum scriptorum uarietate, quid sentiam, non facile proferrem, nisi xv. uiro-
rum auctoritas ualde me moueret, tum quod penes eorum collegium, omnis publicorum, priuatorumque sacrorum cura, praecipueque horum ludorum restaurandorum ratio fuere, ut auctor est Cornelius Tacitus libro undecimo, tum quod eorum ordinem sequutum quoque fuisse animaduerti M. Verrium Flaccum Fastorum Capitolinorum auctorem. Sique quod Horatius in carmine saeculari, & libro secundo Historiarum Zosimus, multique alij ueteres scriptores memoriae prodidere uerum est, eos centesimo quoque & decimo anno exacto restaurari solitos, non postumus xv. uiro-
rum temporum rationi repugnare, ut infra demonstrabo. Quorum auctoritati etiam sine horum scriptorum testimo-
nio,

nio, in hac re non aquiescere nefas esse existimarem, quum ipsi illi fuerint, qui & ludos ipsos peregerint, & peractos publicis commentariis memoriae tradiderint. Ipsorum igitur, ceteris auctoribus quibusque omissis, in horum ludorum celebratione, temporum rationem sequar, simulque pro mea virili efficere studebo, ut omnis ambiguitas inter eos, & ceteros scriptores exorta, tollatur.

Ludos igitur, qui primi vere saeculares dici debent, si posteriorum temporum ratio habeatur, ex *xv.* virosum commentariis facti sunt anno post Romam conditam *ccxcvii.* ex Capitolinorum Fastorum numerandi ratione, quam usque ad Augusti tempora sequar, M. Valerio M. F. Maximo, & Sp. Virginio. A. F. Coelimoniano Tricosto eos. Hoc autem elicitur primo ex Censorini libello, quem de die natali scriptum reliquit, capite tertio decimo. Qui locus licet omnium mendosissimus sit; tamen iis consulibus, ex eorundem sententia, primos ludos saeculares debere adscribi clare annorum urbis conditae, & ludorum saecularium tempus ex *xv.* virosum ratione consideranti, manifestum erit. Ludos enim ipsos saeculares a primis ad quintos, centesimo quoque, & decimo anno exacto restaurari solitos, perpetuo temporum ordine, scripserunt. Quod ita esse ex consulatuum collegijs, qui singulis annis creabantur, & sequentibus ludis clare colligi poterit. Primos enim anno Urbis *ccxcv.* Secundos anno *cdv.* Tertios anno *dxvii.* Quartos vero anno *dlxxvii.* & sic deinceps actos fuisse notant.

Quod vero Valerius Maximus, Plutarchus, Zosimus, & alii dicunt, eos institutos, actosque fuisse a Valerio Poplicola primo consule, ita forte dici posset [nisi uolumus eorum de hac re sententiam reuocare] P. Valerium Poplicolam ipsos quidem, quum a patre Terentino edoctus esset, qui (ut dixi) primo eos ediderat; in pestilentiae, ceterorumque morborum remedium instituisse, publicisque commentariis eorum ritus, caerimoniasque tradidisse, docuisseque quotiescunque

cunque opus esset eos debere fieri, uerum quum tunc opus non esset, ipsos ab eo nequaquam celebratos esse. Postea tamen. M. Valerio, & Sp. Virginio cos. quum pestilentia urbem inuasisset, ab his primo celebrari coeptos

Possent quoque alio modo haec contradictio tolli, si Valerium Maximum, Zosimumque, & ceteros, qui primos ludos saeculares editos referunt a Poplicola primo cos. ex gente Valeria, deceptos nominis similitudine dicemus. Quum eos forte primus instituerit eius filius, qui etiam P. Valerius Poplicola appellatus est, qui cos. fuit triennio ante M. Valerium, & Sp. Virginium, cum C. Claudio Regillense, quibus primos editos \bar{xv} . uirorum commentarii tradunt, praefertim quum circa ea tempora Liuius & Dionysio auctoribus, ingens in urbe fuisset pestilentia, siquidem circa primi Poplicolae tempora aliquam Romae pestem fuisse neque Liuius, neque Dionysius referunt; eosque postea a M. Valerio, & Sp. Virginio cos. editos fuisse

Potest demum, & ueriores (ut credo) ratione, haec discrepantia ita dirimi. Ipsos quidem ludos trinoctiales, atque omnia sacrificia saepius ad Terentium facta fuisse; quotiescunque scilicet aliqua publica calamitas urbem inuasisset. Siquidem eos ludos pro salute populi Romani ad placandam deorum iram, ad seditionum, pestilentiae, ceterorumque morborum remedium, celebrari auctores sunt Horatius, & Zosimus, & ad alia quaedam, quae omnia paulo post ex Horatii carmine saeculari explicabo; & hac ratione dici poterit eos. a Valerio Poplicola institutos primumque factos fuisse, & a ceteris quoque consulibus, qui ab aliis auctoribus digeruntur, quorum tamen in \bar{xv} . uirorum commentariis mentio non est; quoties opus erat eos celebratos, sed nec tunc, nec postea saeculares, sed alio quodam nomine appellatos; quod innuere uidetur M. Varro libro primo de scaenicis originibus, qui ita scriptum reliquit. Quum quaedam de caelo tacta essent, & ideo libros Sibyllinos \bar{xv} . uiri adiissent,

adiissent, renuntiauerunt; uti Diti Patri, & Proserpinae lud-
di Terentini in campo Martio fierent tribus diebus, & tribus
noctibus, & hostiae furuae immolarentur &c. ubi & illud os-
tendere uideretur, eos fieri solitos non fuisse, siue adhuc eo-
rum tempus statum non esse, quum decorum iussu celebrari
coepti sint. Porro autem illos ludos qui eodem, similique
ritu, non quoties opus esset, sed statim quoddam tempore;
centesimo quoque, & decimo anno exacto, quamquam nul-
la in urbe pestis, aut alia uis morbi esset, quae hoc ipsum sa-
crum requireret, sed tantum ut is ordo seruaretur, saecula-
res postea appellatos fuisse exist mandum, eosque esse qui a
xv. uiris adeo diligenter centesimo quoque & decimo anno
notati sunt, non quidem ad repellendam pestilentiam praec-
sentem, facti, sed ad morem maiorum, hominumque sa-
lutem, & cetera bona populi Romani conseruanda. Quod
disertis uerbis explicare uidetur Acro Horatianus interpres
in carmine saeculari, ubi inquit: Saecularis carminis duplex
deuotio esse consueuerat, aut enim pro sedenda, aut pro ui-
randa pestilentia, aut pro certo, & constituto numero anno-
rum, centesimo uidelicet, & decimo anno, in Capitolio, a
pueris & puellis impuberibus cantabantur. Erant autem hi
ludi tanquam lustrum quoddam, & expiamentum, quo an-
tiqui urbem Romam omnibus praeteritis noxis purgari, re-
nouari, atque instaurari existimabant, melioremque uuen-
dicationem in posterum precabantur, quod etiam aperte in
carmine, quod ludis saecularibus cantabatur, explicat Ho-
ratus, quum inquit

Phoebe, siluarumque potens Diana
Lucidum caeli decus, o colendi
Semper & culti, date quae precamur
Tempore sacro

Quo Sibyllini monuerunt uersus, & cet
Erantque apud ueteres, perinde ac est apud nos annus Iobi-
lei, qui XXV. quoque anno redeunte celebratur, in quo
K k omnium

omnium delictorum ueniam concedi liquet, quod & pontificum maximorum diplomata testantur. Nam quum primum a Pontifice maximo Bonifacio VIII. institutus fuit, decretum est, ut centesimo quoque anno exacto celebraretur, postea ad quinquaginta primum, deinde XXV. annorum interuallum redactus est. Et quamuis is annus Iobilei XXV. quoque anno obseruetur, nihilominus etiam a pontificibus Romanis, more ueterum, alii quoque Iobilei concedi solent, & quidem ut opus est amplissimi, maiore nihilominus tempore statuto redeunte. Porro autem hos ludos, qui ad Terentum centesimo quoque & decimo anno (si XV. uirorum commentariis credimus) facti, solemnes statique permanferunt, postea saeculares appellatos existimo, ut ab his ludis distinguerentur, qui quâquam ad Terentum prope Ditis patris, Proserpinaeque aram quotiescunque opus esset fierent, saeculares tamen appellati non sunt. Illud autem scitu dignum est, primos, secundos, tertios, & forte quartos ludos, quos saeculares XV. uirorum commentarii, tempore Caesaris Augusti scripti, appellant, antiquitus nequaquam saeculares dictos; non enim ita facile hoc nomen apud uetustissimos scriptores usurpatum inueniri posse credo: nec etiam uerisimile est, quum adhuc saecula per ludos ipsos Romanis constituta non fuerint, eos saeculares appellatos. Ipsos autem uel Terentinos ut auctor est. M. Varro, a loco ubi edebantur, qui Terentus uocabatur; uel Ditis patris, aut Proserpinae ludos, seu alio quoddam nomine uocatos existimo, nobis incognito. Postea autem recentioribus temporibus saeculares dicti sunt, uel (ut dixi) ut ab aliis ludis Terentinis distingui possent, uel etiam quod plerumque semel tantum hominis aetate fierent, ut multa alia, quae quum rara sint, post saeculum uenire loquentium consuetudo usurpat, quod affirmare uidetur Ouidius libro secundo de Tristibus; quum ait

Iusserat & Phoebodici; quo tempore ludos

Fecit,

Fecit, quos aetas aspicit una semel
 Alii eos ideo saeculares dictos existimant, quoniam semel
 tantum singulis saeculis fierent. Quod ut clarius intelli-
 gipossit, non alienum ab hoc instituto erit, quid saeculum a-
 pud veteres fuerit exponere. Est igitur saeculum (ut au-
 ditor est Censorinus in libro de die natali) spatium vitae huma-
 nae longissimum, natali, & morte definitum, a senectute dictum.
 Quod, ut est apud eundem capite VI de saeculo, multi va-
 rio annorum numero descripserunt. Quidam enim triginta
 annorum spatium, saeculum dici putant, quos multum er-
 rasse coarguit Heraclitus, qui id tempus generacem, vel acta-
 tem, non saeculum vocari scribit. Alii centum annis sae-
 culum terminavere. Berolus Chaldeus Beli in Babylone sa-
 cerdos CVI. annis finire saeculum scribit. Alii CXX. ut a-
 pud Romanos XV. viri sacris faciendis. Epigenes saeculum
 CXLII. annos complecti refert. Qui CXX. Herodorus, &
 Anacreon poeta CL. apud quos legimus Arganthonium Tar-
 tessorum regem CL. annos vixisse. Alii CLVII. ut Theo-
 pompus, qui tot annos Epimenidem Gnosium vixisse refert.
 Hellanicus annis CC. saeculum constituit. Cuius senten-
 tiam sequutus est Damascus, qui memorat Pictorem ex Ae-
 tolis Epiorum gente corpore viribusque integris CC. annos
 vixisse, Ephorus autem CCC. qui tradit Alcidas dicere a-
 pud se reges ante quos ad CCC. vixisse annos. Alex-
 ander, & Cornelius quingentos, qui Dandonem quendam
 in Illyrico tot vixisse scribunt. Xenopho. DCCC. Qui tot
 vixisse refert Impetrium Latinorum regem. Quidam mille
 annis saeculum terminavere. Fuere quidam qui non idem
 putarent ubique observandum, sed varie per diversas regio-
 nes, prout in singulis sit ad caeli circulum finitiorem incli-
 natio, quod vocatur clima, saecula constituenda. Romano-
 rum autem saecula, quae quidam ludis saecularibus distin-
 gui putant, centum & decem annorum. Ille XV. virorum
 commentarii prodidit. Aliis autem videntur ille incerta.

temporum enim intervalla [ut ait Censorinus] quibus hi ludii facti fuere , propter varias veterum scriptorum opiniones , in ambiguo esse videntur . Siquidem Valerius Antias , M. Varro , T. Lilius , Sex. Pompeius , Zosimus , D. Augustinus , & plerique alii ueteres scriptores , eos ita institutos esse , ut centesimo quoque anno fierent , prodiderunt . Nam ita (inquit Censorinus) institutum esse , ut centesimo quoque anno fierent , tum Antias , tum alii historici auctores sunt . Et M. Varro libro primo de scaenicis originibus ita scribit : Quum multa portenta fierent , & murus , & turres quae sunt inter portam Collinam , & Esquilinam de caelo essent caesa , & ideo libros Sibylli nos X. uiri adissent , renuntiaverunt uti Diti patri , & Proserpinae ludi Terentini in campo Martio fierent , tribus noctibus , & hostiae furvae immolarentur , utique ludi centesimo quoque anno fierent . Idem Lilius libro ab urbe condita CXXXVI. Eodem anno [inquit] ludos saeculares Caesar ingenti apparatu fecit , quos centesimo quoque anno (is enim terminus saeculi) fieri mos est . Sex. quoque Pompeius libro XVII. ait : Saeculares ludi apud Romanos , post centum annos fiebant , quia saeculum centum annos extendi existimabant . idem etiam refert Zosimus libro historiarum secundo . Et diuus Aurelius Augustinus libro tertio de ciuitate Dei , capite XVIII. Instaurati sunt (inquit) ex auctoritate librorum Sibyllinorum ludi saeculares , quorum celebritas inter centum annos fuerat instituta , felicitatibusque temporibus memoria negligente perierat . Huc etiam spectare uidetur id quod apud Herodianum legimus lib. III. qui eos etiam spatio aetatis solitos instaurari scribit , centesimo uidelicet quoque anno : aetatem enim hominis XXXIII. annos , ac menses III. esse libro secundo docet Herodotus : collocando igitur in singula saecula ternas hominum aetates , id ab Herodiano recte dictum erit . XV. uirales uero commentarii , Augusti edicta , Horatii uersum in saeculari , & carmina Sibyllina , non centesimo quoque ut superiores , sed

cento.

centesimo & decimo anno exacto eos referri solitos, memoriae prodiderunt. Horatius enim in carmine saeculari ita ait

Certus undenos decies per annos

Orbis ut cantus, referatque ludos

Ter die claro totiesque grata

Nocte frequentes

Idem quoque XV. uirorum (ut dixi) libri, Caesaris Augusti edita, ut est apud Censorinum; & Acro interpretis Horatii testantur. Saecularis [inquit Acro] carminis, duplex deuotio esse consueuerat, aut enim pro sedanda, aut uitanda pestilentia, aut pro certo, & constituto numero annorum, centesimo enim, & decimo anno in Capitolio a pueris & puellis puberibus cantabantur. Idem denique carmen Graecum, quod ipsius Sibyllae oraculum esse Zosimus libro secundo prodit, his uersibus refert

Alt ubi iam humanae longissima tempora uitae

Orbis agens annos, refert centumque decemque

Sis Romane memor, licet alta obliuia tentent. &c.

Ego itaque, quum ita uarium, & inconstans fuerit saeculi, ludorumque saecularium interuallum, Augusti potius edictum, Horatii, Acronis, Sibyllae, & postremo XV. uirum libros, quos identidem auctores Censorinus citat, in quibus summum animaduerti annorum constantiam, quam historicos alios ullos audire malui. De re enim pontificia libentius pontificales libros, quam alium quemquam sequi aequum uisum est. Quare ex eorundem sententia ludos saeculares in meis Fastis centesimo quoque & decimo anno finito digessi. Atque haecenus de saeculo & primis ludis saecularibus

Non minor opinionum uarietas est, quoniam anno & quibus consulibus secundi, tertii, & quarti ludi saeculares relati fuerint, quam de primis fuit; quas omnes Censorinus in libro de die natali litteris persequutus est. Nam in XV. uirum libris, eodem auctore, centesimo & decimo anno post primos, secundi digesti sunt. M. Valerium, P. Cornium, & C.

Poete-

Poetelio C. F. Libone Visolo cos. anno urbis CDVIII. Liuius autem qui non centesimo & decimo quoque anno eos relatos existimat, sed centesimo, de primis quidem nihil refert; secundos uero anno CDI. factos esse, illum putasse, inde suspicatus sum, quod Zosimus secundos ludos factos esse M. Popillio. III. cos. scribit, anno ab urbe condita

CDVI. qui consulatus apud Liuium in annum, CDI. incidit. Zosimus enim libro secundo, Quadringentesimo sexto post Romam conditam anno M. Popillio III. cos. (collegae enim M. Valerii Corui nomen intercidit) eos admonitu carminum Sibyllinorum iterum factos fuisse refert. Quum enim res publica bellis, & pestilentia vexaretur, senatus consultum (inquit) factum est, ut X. uiri sacris faciundis libros Sibyllinos consulere, quibus tot tantaque mala auerti possent, ex quorum responso denuo regesta humo apud hanc ipsam aram in extrema campi Martii parte, iuxta Lucinae lucum, ubi erat Terentum, quum de more sacra Diti patri Proserpinaeque facta, & ludi persoluti essent, eandem aram denuo operuerunt. Ex qua re factum est, ut Romanis iterum a bellis quies, & incolumitas restituerentur. Hos autem fuisse existimo quos D. Augustinus libro de ciuitate dei III. cap. XLIX. instauratos scribit.

Tertii autem ludi saeculares ex quindecim uirilibus libris, quos M. Verrius Flaccus in Fastis sequutus est, facti sunt centesimo & decimo anno post secundos, P. Cornelio L. F. Lentulo Caudino, & C. Licinio C. F. Varo cos. Anno urbis DXVIII. quo anno in tabulis Capitolinis in alio lapide, e regione eorundem consulum ita (ut dixi) exarabatur.

LVDI. SAECVLARES. TERTII.

M'. AIMILIO. M'. F.

M. LIVIO. M. F. M. N. SALINATORE

MAG. X. VIR

Eos uero Antiate Latioque auctoribus, factos fuisse tradit Censorinus, centesimo anno post secundos (saeculum enim centum

centum annis statuerunt) P. Claudio Pulchro, L. Iunio Pullo cos. anno urbis conditae, si Liuiam summam sequaris DI. si Capitolinam DIIII. Quorum ludorum Florus in epitoma libri XLIX. ex Liuiio sic meminit : Altero & sexcentesimo anno ab urbe condita, L. Marcio, & M' Manilio cos. tertium bellum Punicum coeptum. Diti patri ludi ad Terentium ex praecepto librorum Sibyllinorum facti, qui centesimo anno, primo Punico bello, quingentesimo & altero ad urbe condita anno facti fuerant. Horum & sequentium ludorum Zosimus mentionem omisit.

De quartorum porro ludorum saecularium anno triplex opinio est, ut tradit Censorinus. Nam in XV. uirorum commentariis centesimo & decimo anno post tertios relati sunt, Mani. Aemilio M. F. Lepido, L. Aurelio L. F. Oreste cos. anno urbis DCXXVIII. Valerius autem Antias, M. Varro & T. Liuius eos editos scribunt, L. Marcio Censorino, & M' Manilio cos. anno urbis, si Capitolinos lapides sequamur DCIIII. si Liuium uero DCL. centesimo anno post tertios. Ita ut ex Liuii sententia satis manifestum sit, ludos saeculares centesimo quoque anno relatos fuisse a secundis ad quartos. Nam si secundi ludi in annum quo M. Popilius cos. fuit, teste Zosimo inciderunt, tertii in consulatum P. Claudii, & L. Iunii; quarti in consulatum L. Marcii, & M' Manili, atque hi apud Liuium anni sint CDI. DI. & DCL. satis liquet eos centesimo quoque anno factos ex Liuii sententia fuisse. De his ludis ex Liuiio meminit in epitoma libri XLIX. Florus ita; Diti patri ludi ad Terentium ex praecepto librorum Sibyllinorum facti, altero & sexcentesimo anno ab urbe condita. L. autem Piso uir censorius, Cn. Gellius, & C. Cassius Hemina qui illo tempore uiuebant post annum tertium factos tradidere, anno urbis conditae DCVIII. Cn. Cornelio C. F. Lentulo, & L. Mummio L. F. Achaico cos. Quam controuersiam ex Acrone interprete Horatiano supra tolli posse demonstraui. Si enim duplex fuit deuo-

deuotio carminis saecularis, etiam ludorum saecularium, fuisse facile existimari potest. Ita ut alii ordinarii essent, qui certo tempore, & constituto referentur, ut qui centesimo decimo quoque; uel centesimo anno fiebant; alii uero qui extra ordinem, pro re nata sedandae, uel uitandae pestilentiae causa, ut illi quorum alii scriptores fortasse meminerunt. De tertiis ac quartis [ut dixi] ludis saecularibus Zosimus nihil tradit. Locus autem Censorini in quo quattuor priores ludi saeculares notati sunt ita corrupte, & mendosissime in uulgaris Aldinis codicibus legitur. Primos ludos saeculares exactis regibus cum post Romam conditam annis CCLV. à Valerio Publicola institutos esse ad XL. virorum commentarios anno CCLXXXIX. M. Valerio Sp. Virginio cos. anno post urbem conditam VIII. & XL. ut uero in commentariis XII. virorum scriptum est anno CCCCX. M. Valerio Coruino, & C. Petilio cos. Tertiis ludi fuerunt Antiate Liuioque auctoribus P. Claudio Pulchro L. Iunio Pullo cos. anno quingentesimo duodeuigesimo P. Cornelio Lentulo C. Liuio Varro cos. De quattorum ludorum anno triplex opinio est. Antias enim & Varro & Liuus relatos esse prodiderunt L. Marcio Censorino M'. Manlio cos. post Romam conditam anno DCV. At Piso censorius, & Cn. Gellius, & Cassius Hemina qui illo tempore uiuebat, post annum factos tertium affirmant Cn. Cornelio Lentulo L. Mummo Achaico cos. idest DC. anno III. In XV. virorum autem commentariis notantur sub annis DCXXIX. Aemilio Lepido & L. Aurelio Oreste cos. Quae uerba ego sic restitui: Primos ludos saeculares exactis regibus constat post Romam conditam annis CCXLV. à Valerio Publicola institutos esse. At ex XV. virum commentariis anno CCXCVIII. M. Valerio, Sp. Virginio cos. Secundi facti sunt Antiate & Liuio auctoribus, M. Popillio IIII. & M. Valerio cos. anno post urbem conditam VI. & CD. ut uero in commentariis XV. virum scriptum est anno CDVIII. M. Valerio Coruino, C. Poetelio

telio cos. Tertiū ludifuerunt Antiate Liuioque auctoribus,
P. Claudio Pulchro, L. Iunio Pullo cos. anno ab V. C. DV.
vt in XV. virorum autem commentariis scriptum est, anno
D. duodeuicesimo. P. Cornelio Lentulo, C. Licinio Varro
cos. De quatorum ludorum anno triplex opinio est Antias
enim & Varro, & Liuius relatos esse prodiderunt L. Marcio
Censorino, M'. Manilio cos. post Romam conditam anno
DCV. At Piso censorius & Cn. Gellius, & Cassius Hemina,
qui illo tempore viuebant, post annum facios tertium affir-
mant, Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummiō Achaico cos. idest
DCVIII. anno. In XV. virorum autem commentariis no-
tantur sub annis DCXXIIX. Mam. Aemilio Lepido, & L.
Aurelio Oreste cos. & cetera. Haec ita se habere, hinc collige-
re possumus, quod de singulis ludis diuersae opinionis refe-
runtur, extrema autem semper XV. viralium librorum est.
Quoniam autem primos ex XV. viralibus libris scriptum sit fac-
tos anno CCXCIX. Secundos anno CCCC. & X. tertios
anno DXIIX. quartos DCXXIX. malui seruare constantiam
centesimi & decimi anni, quare ita legi CCXCIIIX. CDVIII.
DXIIX. & DCXXIIX. annorum summam Varronis, non ta-
bularum Capitolinarum sequutus, quam Censorinum quo-
que sequutum fuisse animaduerti. Neque enim M. Valerius
& Sp. Virginius anno CCXCIX. inire potuerunt, quum pri-
mi consules anno CCXLV. inierint, neque vllae supputa-
tiones sunt, quae illam summam & rationem tueantur. Prae-
terea in secundis ludis videtur verisimile ex CCCCLIX.
mendose factum esse CCCCX. nam de tertis non est du-
bium, diserte enim scripti sunt anno DXIIX. Ergo & in
quartis DCXXIIX. restituendum est. Atque etiam si in Fa-
stis Capitolinis hi consulatus mira constantia CCXCVII.
DCVII. DXVII. & DCXXVII. nominantur, verisimile
videtur, vt in Censorini summa quae Varronis est, & vno
anno Capitolinam antecedit, ea constantia custodiatur. De-
siderari nomina auctorum in secundis ludis Antiat, & Li-

uii maxime puto, qui concordēs in tertiis, & quartis citantur, itemque nomina consulum quae ex Zosimo suppleui. Atque hactenus de iis ludis saecularibus quae ante Augusti tempora celebrati sunt

Quinctos ludos saeculares centesimo & nono anno exacto, ex XV. virorum annorum summa, postea quam quarti celebrati fuerant, fecerunt Censorino & Dione auctoribus, imp. Caesar Augustus, & M. Vipsanius L. F. Agrippa, anno post urbem conditam si Varronis summam sequaris DCCXXXVII. si Capitolinam DCCXXXVI. C. Farnio C. F. & C. Iunio C. F. Silano cos. anticipato anno, quum eos sequenti facere debuissent, ut centesimus decimus expletus esset, constansque annorum ratio seruaretur. Quod cur factum fuerit, latius supra docui, ubi de tempore urbis conditae disputavi. Nam Caesaris dictatoris tempore, uetus annorum ab urbe condita ordo L. Taruntio Firmano, & Varrone auctoribus immutatus est. Is enim annus qui ex antiqua summa DCCXXXVI. ab urbe condita erat, ex noua numerandi ratione. DCCXXXVII. factus fuerat. Caesar vero Augustus quum uoluisset antiquam & religiosam celebrandi ludos rationem retinere, ut septimo suae decadis anno fierent, non ad antiquam sed recentem annorum summam respexit, eosque anno urbis si tabulas Capitolinas sequaris DCCXXXVI. si Varronis autem quam tum sequebatur, DCCXXXVII. quo potissimum decadis anno idest VII. celebrari solebant. Sed quum de ijs latius supra disputauerim, reliqua persequar. Magistri autem XV. virum, qui Augusti ludis saecularibus praefuerunt, adhuc in fragmento Capitolino ita supersunt

LVDI. SAECVLARES. QVINCT
IMP. CAESARE. DIVI. F. AVGVSTO
C. SENTIO. C. F. C. N. SATVRNINO
M. CLAVDIO. M. F. M. N. MARCELLO. MAG. XV. VIR
M. FVFFIO. M. F. STRIGONE
D. LAELIO. D. F. D. N. BALBO

Cur

Cur autem hi ludi post C. Sillii & L. Munatii Planci confusum in Faistorum Capitolinorum fragmento, prope finem imperii Augusti supersint, satis supra in posteriore Faistorum praefatione aperui. De his ludis T. Livius libro CXX XVI. eodem anno (inquit) ludos saeculares Caesar ingenti apparatu fecit. Zosimus autem hos ludos abolitos paulatim, & sicut ipse refert diu intermissos, quibusdam aduersis rebus incidentibus, Sibyllinis monitis, Augustum instaurasse scribit, L. Censorino & M. Manlio cos. C. Atteio Capitone iuriconsulto, & xv. viro sacris facundis, circuitum, spatiumque subiiciente, leges vero & mores, ritumque sacrorum libris indicantibus Sibyllinis; qui ab eo interpretabantur. Zosimi sententiam confirmare videtur eo longe prior Claudius Caesar in historiis suis; qui intermissos eos; Augustum multo post diligentissime annorum ratione subducta celebrasse tradidit, ut est apud Tranquillum. De ludis saecularibus Augusti, Plinius libro VII. capite XXI. mentionem facit. Suetonius quoque in Augusto cap. XXXI. Fecit (inquit) ludos saeculares, quibus iuvenes utriusque sexus prohibuit ullum nocturnum spectaculum frequentare, nisi cum aliquo maiore natu propinquorum. De his ludis Ovidius libro II. de tristibus ad Augustum Caesarem ita scribit

Iusserat & Phoebodici, quo tempore ludos

Fecit, quos aetas aspicit una semel

His autem ludis cantatum fuisse carmen saeculare, quod ab Horatio editum fuit

Phoebe, filiarumque potens Diana. Acro & Porphyrio interpretes auctores sunt. Dio etiam historiarum libro LIII. & Censorinus cap. XLIII. hos ludos ab Augusto Caesare C. Farnio, & C. Silano cos. factos scribunt, anno urbis MCCCXXVI. De saecularibus Augusti extat apud Antonium Augustinum nummus argenteus in cuius altero latere est: IMP CAES AVG XV VIR LVD SAEC F. in altero

LI 2

uero

uero I. MESCINIUS RVFVS III VIR

Post Caesarem Augustum sequentes principes ludos saeculares ad libitum potius, & pro arbitrio, quam religionis ergo celebrasse, non obseruato centum & decem annorum religioso ordine, satis constat. Nam Claudius Caesar primus post Augustum, anno ab urbe condita pccc. sextos ludos saeculares ipso m̄ & L. Vitellio m̄ cos. quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reservatos fecit. Quamquam ipse alias postea, monumentis litterarum tradiderit, Augustum in saecularium editione diligentissime temporum rationem seruasse. Claudium imp. suspicatus sum eos ob hanc causam ante statum tempus celebrasse, quod saeculares ipsos uoluerit ad annum quendam insignem redigere, perinde ac ad centesimum, tanquam ad saeculi initium, uetereque obseruatione tanquam parum apta relicta, eum rationem habuisse potius annorum urbis conditae, quibus in saecula distributis, centum annos unicuique saeculo dispen-
 uit, quam ueteris & ineptae religionis, quae nulla, ut tum forte uidebatur, haud sane probabili ratione, annum saecularem conciso decennii numero obseruabat. Atque ob eam rem singulo quoque centesimo anno urbis eos in futurum referri debere instituerat, eaque ratione ipse primus omnium ediderat. Qui tamen sequentium principum, qui eum sequeretur neminem praeter Philippum imp. habuit. Is enim ludos saeculares millesimo urbis conditae anno fecit. Qui propter quum inter Claudii, & eos quos Aug. Caesar ediderat ludos LXXIIII. anni tantum intercessissent, inrisa est (ut ait Tranquillus in eius uita) uox praeconis mutantis more solemni ad ludos, quos nec spectasset quispiam, nec spectaturus esset, quum superessent adhuc qui spectauerant, & quidam histrionum producti olim, producerentur quoque inter quos (ut Plinius libro VII. cap. XLIX. refert.) Vnus Stephanio fuit, qui primis togis saltare instituit; eum enim saltasse scribit utrisque ludis saecularibus, & Augusti, & quos

& quos consulari suo quarto Claudius Caesar fecit, quando LXXII. non amplius anni interfuere. De eisdem ludis, idem Plinius libro VII. cap. XLII. Claudii (inquit) Caesaris saecularium ludorum circensibus, excusso in carceribus auriga, albatu equi palmam occupauere. Cornelius quoque Tacitus libro XI. ait; Isdem consulibus ludi saeculares DCCC. post urbem conditam anno quarto & LX. quam Augustus ediderat spectati sunt. De isdem ludis Censorinus & Dio mentionem faciunt, prior cap. XIII. sequens in Claudii uita libro LIX.

Septimos ludos saeculares ut testantur Censorinus, & in Domitiano Tranquillus; computata ratione temporum, ab anno, non quo Claudius proxime, sed olim Augustus ediderat, fecit Imperator Domitianus Augustus, ipso XIII. & L. M. nuncio Rufo cos. anno post urbem conditam DCCCXLI. Quam recte autem haec Tranquillus scripserit, haud satis scio. Si quidem Domitianus imperator nec Augusti, nec Claudii saecularium, quum ipse eos celebrasset, rationem habuit. Non Claudii, quia uix quadragesimus ab eius ludis annus exarsus erat. Non Augusti, quia sex annos anticipauit. Eos enim non DCCCXLI. sed DCCCXLVII. ad Augusti summam edere debuisset. Quod qua ratione fecerit haud equidem scio. Tacitus libro XI. se hanc causam reddidisse scribit: ubi ita ait: Vtriusque principis, & Claudii, & Domitiani, rationes praetermitto de ludis saecularibus, satis narratas libris, quibus imperatoris Domitiani res composui. Nam is quoque edidit ludos saeculares, iisque intentius fui sacerdotio xv. uirali praeditus, ac tum praetor, quod non iactantia refero, sed quia collegio xv. uirorum antiquitus ea cura, & magistratus potissimum exequabantur officia caerimoniarum. Ego autem existimarem, Domitianum ipsum ludos saeculares, a numero decennii septenario, in quo prius celebrabantur tanquam parum apto ad primum eius decadis, Luianum forte, & Antiatu annorum summam in hac dumta-

dumtaxat resequutus, redigere uoluisset, in qua ex antiqua consuetudine ludos saeculares referri oportebat; & ita aliqua ratione Augusti ordinem est sequutus, potiusquam Claudii, non quidem ratione numeri, sed annorum decadis. De ludis saecularibus Domitiani uidi in musaeo Achillis Maffei antiquum eiusdem nummum aereum, in quo haec scripta sunt: IMP. CAES. FLAV. DOMITIANVS. AVG. GERM. PONT. MAX. TR. POT. VIII. COS. XIII. LVD. SAEC. FEC De his ludis scribit Papinius in silua ad V. P. Gallicum, cui titulus Soleris; quum inquit

Nec tantū induerit fatis noua saecula crimen

Aut instaurati peccauerit ara Terenti

Martialis quoque de eisdem meminit epigrammatū lib. III. ita

Hic colat ingenti redeuntia saeculo lustro

Et quae Romuleus sacra Terentus habet

Magna quidē superi petimus sed debita terris

Pro tanto quae sunt improbadona Deo

Eosdem etiam simul cum iis quos Claudius fecit, innuit in in epitaphio cuiusdam matronae, quae binis ludis saecularibus Claudii, & Domitiani interfuerat, quum ait

Bis mea Romano spectata est uita Terento

Et nihil extremos perdidit ante rogos

Terenti autem Varro (ut supra dixi) in linguae Latinae commentariis, Ouidius in Fastis, & plerique ueteres mentionem faciunt. Sex. Aurelius Victor: Domitiani (inquit) tempore ludi saeculares celebrati sunt

Octauos ludos saeculares, centesimo & xv. anno, postquam eos Fl. Domitianus ediderat, Censorino & Zosimo auctoribus, fecerunt Imperatores Caes. L. Septimius M. F. Seuerus Pius Pertinax Aug. & M. Aurelius L. F. Antoninus

Pius

Pius Fel. Augustus, L. Fabio M. F. Cilone II. & M. Annio M. F. Libone cos. Anno post urbem conditā DCCCCLVII. In ludis enim saecularibus celebrandis Seuerus imperator, nec Claudii, nec Domitiani annorum, sed antiquae Augusti summae rationem habuit, quum eos cc. & xx. anno exacto, posteaquam ipsos Augustus ediderat, fecerit. De his Herodianus mentionem facit libro III. quum ait: Vidimus item sub illo quosdam ludos omnis generis, cunctis editos theatris, simulque supplicationes, & peruigilia ad formam Cereris initiorum, saeculares hi tum appellabantur, celebratos ut aiunt decurso trium spatio actatum. Siquidem urbe tota atque Italia praecedentes ibant conuocatum omnes ad ludos, quos nec uidissent haecenus, nec uisuri postmodum forent. Scilicet interuallum praeteritae, futuraeque celebritatis superare hominum aetatem significantes: Dio quoque in Seueri uita, aetate sua eos factos memoriae prodidit. Est apud Antonium Augustinum castissimi & elegantissimi uirum ingenii nummus aerus cum hac stelographia. SEVERVS. PIVS. AVG. P. M. TR POT. XII. COS. III. LVD. SAEC. FEC

Post Seuerum negat amplius instauratos fuisse Zosimus, quoniam hic centum & decem annorum ambitus, ueterum iam auctoritate receptus, in Constantini Christiani principis, ac Licini quartum incurrisset consulatum: quamquam ego apud Capitolinum, Eusebium, Cassiodorum Sex. Aurelium Victorem, Eutropium; & in nummis Philippi antiquis, nonos ludos saeculares a Philippo imperatore anno urbis conditae millesimo, Philippis patre III. & Filio II. cos. editos inuenerim. Decimo praeterea eos factos ab Honorio imperatore sexto suo consulatu refert Claudianus: quos utrorumque principum ludos, ideo Zosimum preterisse existimo, quod ludi qui a Philippo celebrati sunt, praeter antiquum annorum ambitum facti fuerint. XI. III. tantum anno posteaquam eos Seuerus fecerat exacto, ob quam ratio-

PCMA

nemetiam ita ludorum saecularium Claudii meminit tantumquam non legitimo tempore factorum. Honorii quoque ludos tacuit, quum acerrimus esset nostrae religionis hostis, ne principis Christianissimi in hac re mentionē faceret, quod existeret ab eo potius pollutos, quam editos ludos. Constat autem (ut de Philipporum ludis ante loquar) ex Eusebio in chronicis, Cassiodoro, Eutropiique libro ix. ob solemnitatem millesimi urbis anni, sub Philippis expleci, sacra ingenti ludorum, & spectaculorum apparatu a Philippis patre, & filio Augustis fuisse celebrata, bestiasque innumerales in circo maximo interfectas, & ludos in campo Martio theatrales tribus diebus, & tribus noctibus populo peruiigilante editos, quibus ludis, quos etiam saeculares appellat Sex. Aurelius Victor, dicitur Philippum iuniorē, tum quinquennem, qui ideo agelastos dictus est, quod nunquam risisse feratur, patrem petulantius cachinantem, quamquam adhuc tenerum uultu auersato notauisse. De eisdem ludis Iulius Capitolinus in Gordiano: Fuerunt (inquit) sub Gordiano Romae elephantum xx. & II. quorum ipse xii. miserat, Alexander. x. alces x. tigres x. leones mansueti LX. leopardi mansueti xxx. belbi. i. hienae x. gladiatorum fiscalium paria mille. hippopotamus, & rhinoceros unus, archoleontes x. camelopardali x. onagri xx. equi feri XL. & cetera huiusmodi animalia innumera, & diuersa, quae omnia Philippus ludis saecularibus uel dedit, uel occidit. Has autem omnes feras mansuetas & praeterea efferas, parabat Gordianus ad triumphum Persicum, sed uotum publicum nihil ualuit, nam omnia haec Philippus exhibuit saecularibus ludis, & muneribus, atque circensibus quum millesimum ab urbe condita annum, in consulatu suo, & filii sui celebraret. De saecularibus ludis Philippi multam, & uariam mentionem fieri uidi in plerisque uetustis eiusdem aetatis, & argenteis numismatibus; quae sunt Venetiis in museo integerrimi uiri Stephani Magni patricii Veneti. Is inter ceteram,

ram, quam habet ueterum nummorum suppellectilem, octo quoque aut decem habet Philipporum argenteos, aereosque nummos uariis & mirabilibus in primis significationibus ornatos; inter quos duo sunt alter aereus, alter argenteus iisdem signis excusi; ab uno enim latere circum Philippi senioris caput sunt litterae: IMP. CAES. M. IVL. PHILIPPVS. AVG. COS. III. ab altero uero, in nummo tantum argenteo nota I. cum hac inscriptione: SAECVLARES. AVG. in cuius medio est leo. Est aliuseiusdem nummus cum nota numeri II. in quo cum iisdem uerbis est lupa praebens Romulo & Remo infantibus mammas. Tertius porro nummus Philippi iunioris circum eius caput scriptum habet: IMP. CAES. M. IVLIVS. PHILIPPVS. AVG. COS. II. a tergo nota III. & haec uerba SAECVLARES. AVG. cum animali facta ad caprae formam sine cauda, quod alcem fuisse credo. Quartus est Philippi vxoris sic inscriptus: MARCIA. OTACIL. SEVERA. AVG. ab alio latere nota III. Cum hippopotamo. Quintus porro nummus est Philippi senioris cum nota numeri V. & ceruo litterisque iisdem quas super rettuli. Sextus nummus eiusdem etiam est cum nota VI. supra quam est animal capra non ab simile, sed cum cornibus ferratis, quae forte hiena erat. Res u. su digna, & maxime memorabilis uisa est. In iisdem enim nummis omnia animalium genera formata fuisse existimaui quae Philippum ludis saecularibus exhibuisse paulo ante ex Capitolino, in Gordiani uita ostendi. Sunt eo in loco, & alii argentei aeneique de iisdem ludis Philipporum nummi, in quorum uno qui est Philippi senioris, circum collumelae signum sic inscriptae cos. III. Est: MILARIVM. SAECVLVM. In altero qui Philippi iunioris caput habet circum elephantum est ita scriptum: AETERNITAS. AVG. Multos praeterea uidi, quos nunc longum esset enumerare. Porro autem cum hos ludos celebrauit Philippus, neque Augusti, & Seueri; neque Domitiani annorum rationem habuit,

M m

buit,

buit, sed ea quæ Claudium, etiam Philippum ratio mouit, qui ut ille octingentesimo sic ipse millesimo vrbis anno expleto, eos celebrauit

Vidi etiam in eodem musæo Gallieni argenteum nummum in cuius altero latere circa eiusdem caput scriptum erat GALLIENVS. AVG. ab altero uero erat certus cum hac inscriptione SAECVLARES. AVG. Hanc rem tanquam nouam miratus sum, nec quid dicam habeo, ipsum enim ludos saeculares celebrasse & temporum ratio repugnat, & nemo quod sciam auctor est. Quare res ipsa in ambiguo sit.

Decimo Romæ ludos saeculares remotis (ut existimo) daemonum sacrificiis, solis tantum circensibus, & theatralibus ludis, qui usque ad ea tempora perdurauerant, Imp. Honorius Augustus sexto suo consulatu, ducentesimo anno, postquam a Seuerio editi fuerant, fecit; ludorum Philippi tanquam, qui non legitimo tempore celebrati fuerint, ratione neglecti; Fuit is annus vrbis ∞ CLVII. Nam Constantinum Imperatorem, qui primus Romanorum principum publice Christi fidem relicta antiqua superstitione, est amplexus hos celebrari uetuisse est existimandum. Quum Eusebius eiusdem edicto antiquorum templa clausa, daemonum sacrificia prohibita, ludosque plurimos sublatos fuisse, referat. Ceterum Honorius imp. eos hac lege celebrandos Romanis concessisse crediderim, ut sine sacrificiis, solis tantum ludis circensibus, & theatralibus, illos in memoriam pristinae celebritatis ederent, a quibus solemnibus difficillime Romani auelli poterant; quod sensim Romanorum pontificum praecipua, & perpetua opera factum est; ut de ludis gladiatoriiis, Lupercalibus, uirginibus Vestalibus & ceteris huiusmodi, quæ omnia longo tempore etiam post Constantinum in urbe permanserunt. De his ludis Claudianus in panegyrico sexti Honorii Imp. consulatus ita scribit

Nunc

Nunc praesens etiam Getici ne laurea belli
Declinare potest, sedes ne capacio ulla
Tantae laudis erit? tua te benefacta morar tē
Conueniunt meritisque suis & brachia uirtus
Quod seruauit amat, iam flauescencia centū
Mensibus aestiuae detondent Gargara falces
Spectatosque iterum nulli celebrantia ludos
Circumflexa rapit centenus saecula consul

Ceterum eos Honorius non seruata antiqua religione centum & decem annorum edidit, sed ducentesimo tantum anno post superiores celebratos fecit, quum illos ducentesimo & uigesimo facere debuisset; hoc est anno urbis ^{ae} CLXXVI. Quod ideo factum puto, quia iam falsa opinio illa animos omnium imbuerat, eos antiquis temporibus, centesimo quoque anno tantum fieri solitos. Nam omnes horum temporum auctores, qui de eis scripserunt, illos antiquitus centesimo quoque anno fieri solitos tradunt. Post Honorium imperatorem uero eos nulla ratione amplius instauratos existimo; neque enim est aliqua eius rei memoria; quum praesertim centesimus annus post, in Anastasii, Theodericique imperia incidat, quibus uniuersae fere antiquorum caeremoniae, & ritus exoleuerant quum religio sanctissima Iesu Christi, quae his superstitionibus infensissima erat, omnia iam obtinisset

De diebus porro quibus hi ludi celebrabantur, quos trinos fuisse auctior est in Ternatio numero Ausonius, quum ait

Trina Terentino celebrata trinoctia ludo
quod etiam Valerius, Eusebius, & Cassiodorus affirmant, nunc paucis me expediam. Eos Zosimus, post messis tempus fieri solitos refert. Cuius rei nullam apud alios scripto-

res mentionem extare uidi. Ego autem quantum coniecturis, quibusdam consequi potui, tempora prius distinguenda esse existimo, deinde de diebus differendum. Nam alio tempore dum res publica fuit, alio uero sub imperatoribus, eos referri solitos opinor. Republica enim stante (quamquam hoc pro certo haud affirmare hausim) XI. X. & IX. Kal. Mai, Parilibus, & duobus diebus sequentibus eos edi solitos fuisse, his rationibus mihi persuasi. Quum ludi pro urbis salute, atque imperii aeternitate fierent, uerosimile uidetur, eos urbis natali die celebrari solitos. Meam uero hanc opinionem maxime confirmat, quo ex antiquis nummis collegi, eos sub imperatoribus postea, diebus natalitiis eorundem imperii instauratos fuisse. Qui procul dubio id ex antiquo ritu acceperunt; ante Augustum enim eos natali urbis Romae die factos fuisse existimandum est. Quum uero singulare imperium Roma perfereret, tum haec sacra quae pro salute urbis, & reipub. agebantur; a Romanis principibus ad suam & urbis, cuius domini erant deuotionem translatae sunt; ludique qui Parilibus celebrabantur, suis ipsorum imperii diebus natalitiis peragi uoluerunt. Ipsos autem ludos Augustorum aetate diebus imperii natalitiis referri solitos, ita ex Domitiani nummis, nam Augusti, uel Claudii eiusmodi non extant, demonstrari potest. Satis ex his quae supra in commentariis dixi, manifestum est, Romanos principes qui ad imperii fastigium euecti erant, primo imperii die, tribuniciam potestatem assumere solitos, nisi eam, quod plerunque accidit, praedecessore uiuo obtinuissent. Ex qua, ut tradit Dio, annos quoque imperii numerabant, ita ut quum dicitur tribuniciae potestatis primum, secundum, & tertium; nihil aliud significetur quam cum imperatorem imperii annum primum, secundum, & tertium agere. Domitianus igitur (ut in eius uita tradit Tranquillus) statim, post Titi fratris mortem, primo imperii, die qui fuit Idibus Septembris tribuniciam etiam potestatem, quam patre, fratreque

freque uiuis, obtinere non potuerat, suscepit. Isque dies fu-
it imperii natalis, Quem magna ludorum celebritate uete-
res principes Romani colere solebant. Proximis uero Kal.
Ianuariis, quum octauum consulatum iniisset; eum, ut tra-
dit Tranquillus, usque ad quartum decimum continuauit.
Satis autem ex Censorino, & antiquis Domitiani nummis
liquet, ipsum ludos saeculares consulatu suo XIII. fecisse. Sic
enim in iis legitur

IMP. CAESAR. DOMITIANVS. AVG. GERM. COS.
XIII. LVD. SAEC. FEC
Qui consulatus in septimum,
& octauum sui principatus annum, ut ex Fastis cognosci po-
test, incidit. Hoc est in tribuniciam potestatem VII. & VIII.
Quod etiam ex his duobus nummis eiusdem argenteis intel-
ligitur. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. PONT
MAX. TR. POT. VII. IMP. XIII. COS. XIII
Item in alio. IMP. CAES. DOMITIANVS. AVG
GERM. P. M. TR. P. VIII. CENS. P. P. P. COS
XIII. LVD. SAEC. FEC

Ex quibus nummis clare quod dixi manifestum est, annum
Iulianum quo ipse XIII. consul fuit, duos eius imperii, &
tribuniciae potestatis annos VII. & VIII. attigisse. In quo a
Kalend. Ianuariis ad Idus Septembres (is dies imperii nata-
lis & tribuniciae potestatis erat) posterior septimi imperii an-
ni, ab Idibus uero Septembris, ad Kal. Ianuarii sequentis
anni Iuliani, prior octauae tribuniciae potestatis, & imperii
anni parstransacta fuit. Quum autem ludi saeculares Do-
mitiani, consulatu eius XIII. tribunicia uero potestate
VIII. relati tradantur; illud postremo necesse est, ut inter
Idus Septembres, & prid. Kal. Ianuarias eiusdem anni edi-
ti sint, quandoquidem consulatu XIII. ante easdem Idus
tribunicia potestas non VIII. sed VII. post Idus uero, immo
Idibus ipsis, octaua referatur: proximis uero Kal. Ianuariis
quamquam adhuc tribunicia VIII. sit, non tamen est am-
pius annus XIII. consulatus. Necesse itaque est ut ludi

saecu-

Anno V. g.
Cor XIII. fuit
P. P. VIII. VIII
L. Cor XIII.
P. P. VIII. VIII
P. P. VIII. VIII

saeculares Domitiani inter Idus Septembres & pridie Kalend. Ianuarii anni consulatus xiiii. acti sint. Ceterum quum inter Idus September & pridie Kalend. Ianuarii nullus memorabilis dies, tantaque solemnitati aptus esse reperitur, reliquum est ut dicamus, ipsos ludos Idibus Septembris, die natali imperii Domitiani, & duobus diebus sequentibus xviii. & xvi. Kal. Octobris celebratos. Atque haec de saecularibus Domitiani satis sint

Eadem de saecularibus Seueri imperatoris ratio est. Quos Censorinus L. Fabio Cilone ii. & M. Annio Libone cos. factos fuisse refert. Extat apud Antonium Augustinum antiquus Seueri nummus, ita inscriptus: SEVERVS. PIVS. AVG. P. M. TR. P. XII. COS. III. LVD. SAEC. FEC. Ex Dione uero, & Aelio Spartiano elicitur imperii Seueri natalem diem fuisse Idibus Maii. Eo autem anno quo Cilone ii. & Libo consules fuerunt, ut ex Fastis consularibus liquet, Seuerus tribuniciam potestatem egit xi. & xii. undecimam quidem a Kal. Ianuarii ad Idus Maii, duodecimam uero ab Idibus Maii, ad prid. Kal. Ianuarii. Quod si ludii saeculares Seueri, ut nummus indicat, tribunicia potestate xii. Seueri facti sunt, Cilone ii. & Libone cos. ut tradit Censorinus, necesse est ut relati sint, ea illius anni parte, quae est Idibus Maii, ad prid. Kalend. Ianuarii. Quo temporis intervallo, quum nullum insigniorem diem extare uiderim, quam imperii natalem, eos suspicatus sum celebratos fuisse Idibus Maii, imperii die natalitio, & duobus sequentibus, more maiorum

Hoc idem postremo de Philippo dicendum est, quod idcirco minime praeterire uolo, quod ex hac disputatione difficillimam questionem enodari posse existimo. Constat igitur ex antiquis nummis, quorum exempla supra relata sunt, & ueterum scriptorum monumentis, duos Philippos imperatores, patrem & filium ludos saeculares anno ab urbe condita millesimo expleto fecisse. Quod quamquam primo

mo aspectu iis qui in Fastorum lectione uersati sunt, fieri non posse uideatur, quod Philippi senioris tertius, iunioris uero secundus consulatus, quibus Iudi celebrati traduntur, non in ∞ sed in ∞ x. annum urbis incidere, haec tamen contradictio hac ratione tolli facile potest. Si enim animaduuerterimus diem natalem imperii Philippi Augusti fuisse circa Kal. Martias, ut supra demonstraui, Peregrino & Aemiliano cos. post Gordianum occisum; facile etiam intelligemus eos & millesimo ab urbe condita anno, & consulatu eiusdem tertio, filiique sui secundo celebratos fuisse, quotiescunque die natali imperii editi sint. Nam si eos circa Kal. Martias die natali imperii fecit, non quidem superiore anno eos referre potuit, quo ipse $\overline{\text{II}}$. filius uero primum cos. fuit, quandoquidem is non ∞ sed $\text{C} \infty \text{XCIX}$. adhuc esset, nullo enim proximo Parilibus inchoandus erat. Si igitur eos & millesimo urbis anno, & die natali imperii suum fieri uoluit, necesse fuit, ut eos in sequentem annum Iulianum differret, quo ipse $\overline{\text{III}}$. filius uero $\overline{\text{II}}$. cos. fuit, cuius priores tres menses extremi anni ∞ . urbis conditae fuerunt, si quidem proximo Parilibus ∞ I. incipiendus erat. Quum illud satis constet annum Iulianum unum, binos urbis conditae attingere, ille enim Kal. Ianuariis huius uero x. Kal. Maii auspiciari solent. Reliquum est ergo, ut Iudi saeculares Philippi facti fuerint, circa Kal. Martii anni ∞ . urbis conditae patre $\overline{\text{III}}$. & filio $\overline{\text{II}}$. cos. in fine eius anni. Nam ∞ I. proximo Parilibus inchoari debebat. Quod etiam confirmant Eusebius, & Cassiodorus, qui ita scribunt: Regnantibus Philippis, millesimus urbis annus expletus est; ob quam solemnitatem Iudi theatrales, & circenses, & cetera, facti, quasi hoc in fine anni millesimi urbis Romae factum esse demonstrarent, qui erat circa principium anni Iuliani. Suggestit deinde Cassiodorus: Quadraginta missus natali urbis Romae concurrerunt, hoc est: sequenti, in quo iam millesimus annus expletus erat, primusque noui saeculi incipiebat.

capiebat; quod idem innuit quum inquit; & Agon mille annorum idest exactorum, actus: Quod etiam Philippi antiqua nominata indicant cum hac inscriptione PHILIPPVS AVG. COS. III. SAECVLVM. NOVVM. perinde ac post mille annos, saeculum alterum inciperet

De ritu autem saecularium ludorum haec fermè tradit Zosimus. Instante ludorum tempore per totam Italiam praeficones mtrebantur conuocatum omnes ad eos ludos, quos nemo adhuc spectasset, nec amplius spectaturus esset, significantes scilicet praeteritae, futuraeque celebritatis interval- lum, supra omnem hominum esse aetatem. Tum paucis antequam spectacula ederentur diebus, imperator ipse, siue consules, & xv. uiri sacris faciundis in Capitolio, & Palatio, ante Apollinis Palatini, & Iouis Capitolini templa, pro suggestu confidentes, populo piamina, seu februa distribuiebant, hoc est quae ad flagitiorum expiationes pertinerent. Haec erant thedae, sulphur, & bitumen. Ea uero liberi tantum capiebant. Serui enim his solemnibus sacris omnino exclusi erant. Hoc autem in antiquo Domitiani nummo, qui est apud Achillem Maffeuum, aperte intelligitur, in cuius altera parte est ipsius imago, cum hac stelographia: IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIII. A tergo autem haec sunt: In primis uir, quem imperatorem esse uerisimile est, pro amplo suggestu laeua, ante templi cuiusdam porticum, quae quattuor columnis Corinthiis sub- stinetur, sedens, distribuensque eiusmodi piamina manu dex- tra, atque ante pedes habens duo uasa, sub cuius tribunali hoc scriptum est: SVF. P. D. hoc est suffimenta populo da- ta. Ante quem a parte dextra sunt duo praeterea homines alter paruus prope illum manus attollens, aliquid a sedente principe accepturus perinde ac pueri facere solent; alter gran- dior retro accipiens haec suffimenta, seu piamina de manu principis sedentis: & circum scriptum est: PONT. MAX. TR. POT. VIII. CENS. P. P. P. LVD. SAEC. FEC. Ad
haec c

haec coibat populus, tum in ea quae supradiximus loca, tum praeterea in Dianae templum, quod in Auentino colle conditum erat, ubi cuique libero ordeum, triticum, fabasque dari mos erat parcis offerendas. Huius quoque rei in antiquo etiam Domitiani nummo aereo qui est apud eundem Achillem mentio est ita. In eius enim altera parte est ipsius imperatoris caput cum his litteris: DOMITIANVS. AVG. GERM. P. M. TR. P. VIII. CENS. P. P. P. in altero uero, est templum eximium cum porticu, quattuor columnis Corinthiis suffulta, ante quam dextra est uir pro amplo suggestu sedens (ipse est Domitianus) habens ad pedes tria uasa, aut tres urnas (tria enim frugum genera distribuebantur) sub tribunali uero, siue suggestu scriptum est, FRVG. AC ex alia uero nummi parte, A. POP. i. Fruges acceptae a populo. Imperator enim sedens, dextera manu, quam porrectam habet, pateram tenet, ex alia uero nummi parte, idest sinistra, sunt uiri duo stantes ante eius tribunal, duas pateras, aut uasa in ambabus manibustenen-tes, ex quibus prior pateram, quam dextra tenet, porrigit sedenti principi tanquam aliquid ab eo accepturus ex sua. Idem facere uidetur alius uir qui retro stat. Circum haec est inscriptio. COS. XIII. LVD. SAEC. FEC

His rebus distributis, tum ad formam Cereris initiorum sanctissime casteque peruigilia fiebant. Vbi uero festus dies primus aduenisset, quem toto triduo, trinoctioque in campo Martio sacris ipsis intenti, haud longe ab ipsa Tiberis ripa, scilicet prope Terentum celebrabant, sacrificia Ioui, Iunoni, Neptuno, Mineruae, Veneri, Apollini Mercurio, Cereri, Volcano, Marti, Dianae, Vestae Herculi, Latonae, fontium Deis, ad haec Parcis, & quas uocant Hithyas, Diti patri, & Proserpinae, prout in antiquis nominibus diuerforum principum animaduerti, faciebant. Primae autem noctis ludorum hora secunda: consules ipsi temporibus quidem reipub. siue post, Imperator una cum xv. uiris sa-

N n

eris

eris faciundis , tribus aris ad amnis ripam extructis , totidem agnos immolabant , arisque ipsis sanguine perfusis , quae supererant uictimarum corpora concremabant . Haec etiam omnia uidi in alio Domitiani antiquo nomismate apud Antonium Augustinum . Circa cuius caput ex una parte sunt hae litterae : IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. POT. VIII. CENS. P. P. P. ex altera uero : sunt tres porticus columnis Corinthiis sustentatae sub quibus tres illae arae extructae erant de quibus dixi : ante quas est uir stans , quem imperatorem Domitianum esse existimo , a parte sinistra sacrificans , infundenti que pateram super ignem arae impositum , lituum sinistra seu baculum quendam sacerdotalem tenens : retro aram est uir alius duas tibiae simul , quas ambabus manibus tenet , sonans ; ita ut in medio nummi ille sit , a parte uero dextera è regione sacrificantis , est alius uir stans , cytharamque pullans . Circum uero COS. XIII. LVD. SAEC. FEC. Porro autem constructa iuxta Terentium , ad amnis ripas in theatri morem scaena extemporanea , lumina , lychni , & ignes accendebantur , hymni que concine ad hunc maxime usum compositi cantabantur , spectacula quoque quaedam edi solemniter solita , agebantur ; terraque euulsa super aram Ditis patris , & Proserpinae , quae antiquitus , a Poplicola , & ante illum a Voluso Valesio , reperta fuerat , hostias furnas Diti patri , & proserpinae immolabant . Merces uero celebrantibus primitiae frugum erant , tritici scilicet , ordeï , & fabrum , ex quibus postea quae supererant , ut superius dictum est , inter uniuersum populum diuidebantur . Mane autem eiusdem primi diei , in Capitolium ascendentes , posteaquam Ioui optimo maximo sacra solemniter de more riteque perfecissent , ad praeparatum theatrum , ut ludos in Apollinis , Dianaeque honorem facundos celebrarent , conueniebant . Postero autem die , nobiles matronas ea hora , quae ab oraculo praecipiebatur , in Capitolium conuenire , ibique deo supplicare , frequentare le-

gister.

Aisternia, ex ritu hymnos canere, Iunonis quoque aram adire consuetum erat. Postea Imperator ipse, & xv. uiri sacris faciundi, uota ante suscepta soluebant, Ioui etenim, Apollini, Neptuno, Herculi tauros albos; Iunoni, Mineruae, Dianae iuuenas concolores: Parcis agnas, caprasque atras; Diti uero patri, Proserpinaeque hostias feras, suum, scilicet, & scorfam nigram sacrificabant; ceteris quoque diis sua sacra, ut unicuique mos erat; reddebantur. Cuius rei extant etiam nummorum exempla. Tertio autem die in templo Apollinis Palatini ter nouem pueri praetextati, totidemque uirgines patrimi omnes matrumque Graeca, Romanae uoce carmina, & paenas concinebant, quibus imperium, senatum, populumque Romanum diis immortalibus commendabant. Singulis autem ludis saecularibus, hymnos novos praesentit tempore congruos editos pueri puellaeque cantabant, qualis est ille, qui ab Horatio editus, ludis saecularibus Caesaris Augusti cantatus est, quem ideo subiicere placuit, ut ex illo tum ceterorum hymnorum ratio cognosci queat; tum ea, pro quibus deos precabantur, quaeque intelligere possit, Est autem hic

Phoebe, filiarumque potens Diana
 Lucidum coeli decus, o colendi
 Semper, & culti, date quae precamur
 Tempore sacro

Quo Sibyllini monuere uersus
 Virgines lectas, puerosque castos
 Dis, quibus septem placuere colles

Dicere carmen
 A me Sol, curru nitido diem qui
 Promis, & celas; aliusque & idem
 Nasceris, possis nihil urbe Roma
 Visere maius

Rite maturos aperire partus
 Lenis Ilithya tuere matres

Nu 2

Siue

Siue tu Lucina probas uocari
Seu genitalis

Diua producas sobolem, patrumque
Prosperes decreta super iugandis
Feminis, prolisque nouae feraci
Lege marita

Certus undenos decies per annos
Orbis, ut cantus, referatque ludos
Ter die claro, totiesque grata
Nocte frequenties

Vosque veraces cecinisse parcae
Quod semel dictum est, stabilisque rerum
Terminus seruat, bona iam peractis
Iungite fata

Fertilis frugum, pecorisque tellus
Spicea donet Cererem corona
Nutriant foetus & aquae salubres
Et Iouis aurae

Conditio mitis, placidusque telo
Supplices audi pueros Apollo
Siderum regina bicornis audi
Luna puellas

Roma, si uestrum est opus, Iliacque
Littus Etruscum tenuereturmae
Iussa pars mutare laeis, & urbem
Solpitem cursu

Cui per ardentem sine fraude Troiam
Castus Aeneas patriae superstes
Liberum munus iter daturus
Plura relictis

Di probos mores docili iuuentae
Di senectuti placidae quietem
Romulae genti date, remque prolemque
Et decus omne

Quique

Quique uos bobus ueneratur albis
 Clarus Anchisae Venerisque sanguis
 Imperet bellante prior, iacentem

Lenis in hostem

Iam mari, terraque manus potenteis
 Medus, Albanasque timet secures
 Iam Scythae responsa petunt superbi

Nuper, & Indi

Iam fides, & pax, & honor, pudorque
 Priscus, & neglecta redire uirtus
 Audet, apparetque beata pleno

Copia cornu

Augur, & fulgente decorus arcu
 Phoebus, acceptisque nouem Camoenis
 Qui salutare leuat arte fessos

Corporis artus

Si Palatinas uidet aequus arceis
 Remque Romanam, Latiumque felix
 Alterum in lustrum, meliusque semper

Proroget aeuum

Quaeque Auentinum tenet, Algidumque
 Quindecim Diana preces virorum
 Curet, & votis puerorum amicas

Applicet aureis

Haec Iouem sentire, deosque cunctos
 Spem bonam, certumque donum reporto
 Doctus, & Phoebi chorus, & Dianae.

Dicere laudes

Haec autem agendo imperium populi Romani perpetuum fore sibi persuadebant. Hoc uero ludorum saecularium triduo, ludi celebrabantur; omnibus circis, & theatris, omnium generum; & sacrificia templis omnibus fiebant, noctu pariter atque interdum. De Circensibus ludis saecularibus celebrari solitis, Tranquillus in Domitiano:

Circen-

Circensium (inquit) die ludis saecularibus, quo facilius centum missus uno die peragerentur, singulos a septennis spaciis, ad quina corripuit. De scaenicis uero histrionibus, saltatoribusque ludorum saecularium, Plinius libro VII. capite XLVIII. mentionem facit, ubi de Stephanione saltatore togato loquitur, quem utrisque ludis saecularibus, & Augusti, & Claudii saltasse scribit. Venationes quoque, ubi diuersorum generum ferae conficiebantur, populo exhibebantur. Cuius rei meminit Capitolinus in Gordiano III. Fuerunt inquit, sub Gordiano Romae elephantum XX. & duo, quorum ipse XII. miserat, Alexander X. alces X. tigres X. leones mansueti LX. leopardi mansueti XXX. belbi idest hyene. L. gladiatorum fiscalium paria mille: hippopotamus, & rhinoceros unus. Archoleontes X. camelopardali X. onagri XX. equiferi XL. & cetera huiusmodi animalia diuersa, & innumera, quae omnia Philippus ludis saecularibus, uel dedit, uel occidit. Has autem omnes feras mansuetas, & praeterea efferas parabat ad triumphum Persicum, sed uotum publicum nihil ualuit. Nam omnia haec Philippus exhibuit ludis saecularibus, & muneribus, atque circensibus, quum millesimum ab urbe condita annum in consulatu suo, & filii sui celebrauit. Ludis autem saecularibus completis ara Terentina Diti patri & Proserpinas antiquitus a Romanis consecrata, quae eggestis ruderibus primo die aperiri consueuerat, rursus terra obducta operiebatur, sequentibus tantum ludis saecularibus referenda. Consuetum autem erat (quod etiamnum Romani Pontifices anno Iobilei obseruant) ut hi cos, uel Imperatores sub quibus ludi facti erant, nomen suum arae cuidam inscriptum cum ordine rei gestae temporeque, in Terento conlocarent, quae arae adhuc in antiquis Augusti, Domitiani, Seueri, & Philipporum nummis uidentur. Quorum omnium inscriptiones ex eisdem nummis accurate concinnatas suggerere placuit, Caesaris enim Augusti in hanc fere formam, esse poterat

IMP.

IMP. CAESAR. DIVI. F
AVGVSTVS. PONTIF. MAXIMVS
TRIBVNIC. POTEST. VII. COS. XI.

IMPERATOR. VIII ET
M. AGRIPPA. L. F. PONTIF TRIBVNIC
POTEST. II. COS. III. IMPERAT. IV.

EX. S. C
LVDOS. SAECVLARES. FECERVNT
ANNO. POST VRB COND. DCCXXXVII

C. FVRNIO. C. F
C. IVNIO. C. F. SILANO COS

Claudii vero sequens

TI. CLAVDIVS. DRVSI. FIL
CAESAR. AVGVSTVS. GERMANICVS
PONTIFEX. MAXIMVS. TRIBVNIC
POTESTAT. VII. IMP. XIV. CoS. IV.

CENSOR. P. P
LVDOS. SAECVLARES. EX. S. C
FECIT

ANNO. POST. VRBEM. COND. DCCC
TI. CLAVDIO. CAESARE. AVGVSTO
GERMANICO III. CoS

L. VITEILIO. P. FILIO: III. CoS

Domitiani autem imperatoris

IMP. CAESAR. DIVI
VESPASIANI. FIL

FLAV. DOMITIANVS. AVGVST
GERMANICVS. PONTIFEX
MAXIMVS. TRIBVNIC. POTEST
VIII. IMP. XIII. COS. XIV.

CENSOR. PERP. P. P
LVDOS. SAECVLARES
EX. SC. FECIT
ANNO. POST. VRBEM. COND
DCCCCXLI

IMP.

IMP. CAESARE. DIVI. VESP. F
 FL. DOMITIANO. AVGVSTO CoS
 GERMANICO. XIII
 L. MINVTIO . RVFO

Seueri autem esse potuit

IMPERATOR. CAESAR

L. SEPTIMIVS. M. F. SEVERVS
 PIVS. PERTINAX. AVGVSTVS. P. P
 PARTHICVS. ARABICVS. ET
 PARTHICVS. ADIABENICVS

PONTIFEX. MAXIMVS

TRIBVNIC. POTEST. XII. IMP. XI.
 COS. III. PRO. COS

ET

IMPERATOR. CAESAR

M. AVRELIVS. L. F. ANTONINVS
 PIVS. FELIX. AVGVSTVS

PONTIFEX. TRIBVNIC. POT. VII.
 COS. DES. II. P. P. PRO. COS

LVDOS. SAECVLARES. EX. S. C
 FECERVNT

ANNO. POST. VRBEM. CONDIT

CoS . LVII

L. FABIO. M. F. CILONE. II CoSi
 M. ANNIO. M. F. LIBONE

Philippi autem erat

IMPERATOR. CAESAR

M. IVLIVS. PHILIPPVS. P. F
 AVGVSTVS

PONTIFEX. MAXIMVS

TRIB. POT. V. COS. III. P. P. IMP. ET

IMP. CAES. M. IVLIVS

AVG. FIL. PHILIPPVS. P. F. AVG

PONT.

PONT. TRIB. POT. II. COS. II.

EX. S. C

LVDOS. SAECVLARES. FECERVNT
ANNO. POST. VRBEM. CONDITAM. ∞
IMP. CAES. PHILIPPO. AVGVSTO. PATRE

III. ET

IMP. CAES. PHILIPPO. AVG. F. AVGVSTO. II.

C O S

Porro autem quum in hac ludorum saecularium disputatio-
ne, Sybillinorum aliquoties carminum mentio facta sit,
oportunum esse existimaui si ea, quae nunc etiam apud eun-
dem Zosimum sine ullis fastigiis reperiuntur, & ab Angelo
Politiano elegantissime, seruatō (ut ipse inquit) in comprae-
illius ac uenerandae uetustatis aliquo colore Latina reddita
sunt, modo suggeram: sunt autem haec

Ast ubi iam humanae longissima tempora vitae
Orbis agens annos refert, centumque decemque
Sis Romane memor (licet alta obliuia tentent)
Sis memor, ut quae se nimium Tiberina coartat
Ripa, feras diis in campo solemnia sacra
Quum nox atra premit terras, tectusque latet sol
Agnae, caprigenumque pecus genitalibus parcis
Hostia furua utraque cadant, tum numina placā
Laeta puerperiis, (quod fas fuit) Ilithyas
Terra suem ferat, & scrofam sibi fertilis atram
Sed Iouis ante aram candenti corpore tauros
Luce feri, nam lux superis gratissima diuis
Iunonis templum nitida ceruice iuuenca
Imbuat, atque itidem Phoebus placetur Apollo.
Quem uocitant esse solem, Latoa propago
Pacanas puerique cantant, pueraeque latinorum
In templo, sed enim pueri, pueraeque seorsum
Concelebranto choros, uerum haec sit patrima proles
Matrimaque, at nuptae genibus Iunonis ad aram

O O

Oranto

Oranto inuisae, diuamque in uota uocanto
 Februa, quum etiam, uir quisque, & femina quamquam
 Femina praecipue, accipito dehinc aedibus omnes
 Primitias uitae placidis placamina diuis
 (Qua fas est) & caelitibus portando beatis
 Ante domum tamen illa memor tibi habeto reposita
 Quae dare mox usu liceat, poscente uirisque
 Femineoque gregi: tum digna sedilia diuis
 Perque dies iuxta, & noctes multesima turba
 Completo, & lepidis miscento seria ludis
 Quae tibi, si stabili sint omnia condita mente
 Cuncta tuo Italiae tellus, cunctique Latini
 Subdent colla iugo, & uictoris sceptrum timebunt

Post Honorium autem imperatorem omnino fieri desie-
 runt, siquidem tempus centum, & decem annorum, in
 Christianorum tempora deuenit, qui his superstitionibus
 aduersi, eos agere desierunt. Quare etiam imperii urbisque
 declinationem factam fuisse nititur Zosimus persuadere,
 quum inquit. Quarto uero Constantini, & Licinii consu-
 latu, tempus statum ludis saecularibus celebrandis centum
 uidelicet, & decem annorum exactum est, in quo ex anti-
 quorum consuetudine sacra ipsa agere necesse erat, eisque
 non factis, in eas molestias, in quibus nunc res sunt deueni-
 re oportuit; siquidem tanta urbs, tamque praeclara barba-
 rorum mancipium effecta est. &c. vixit autem Zosimus Ar-
 cadii, & Honorii imperatorum tempore, quando Alaricus
 Gothorum rex urbem Romam cepit. Quibus omnibus & si-
 milibus calumniis, quum diuus pater Augustinus in libris de
 ciuitate dei, & plerique alii ueteres Christiani scriptores ac-
 curatissime satisfecerint nefas esse arbitror, de istis rebus
 amplius disserere. Ceterum quo omnia quae dici magis con-
 firmari possint, antequam ad huius disputationis finem ue-
 niam, ipsius Zosimi uerba ad amussim translata ex initio se-
 cundi historiarum suarum libri, qui acephalus est, suggerere
 uolui.

Ex

Ex secundo libro historiarum Zosimi. Desit principium

*

Ex homine maxime diuturnam uitam medium huius celeberrimatis spatium amplecti. Romani enim aeuum saeculum uocant. Prodest autem ad contagionum, morborum, & interitus remedium. Habuit certe initium ex eiusmodi causa. Volusus Valefius a quo Valerierum gens deducta est, fuit in Sabinorum gente praeclarus. Erat ei nemus ante uillam proceris maxime arboribus; quas quum fulmine ictae statim conflagrassent, dubitare coepit, quid nam is fulminis casus significaret. Nec multo post quum ipsius filii graui morbo correpti, ad desperationem usque medicorum laborarent haruspices consuluit, quibus ex consuetudine casus ignis, coniciantibus quod haec deorum ira esset, Volusum sacrificiis deos placare iusserunt. Quumq; in magno metu cum vxore esset, moxq; filiorum mortem expectaret, laribus familiaribus se aduoluens, pro liberorum salute suum matrisq; puerorum capita deuouit. Quum uero ad nemus fulmine ictum respexisset, vocem e nemore statim audiuit, quae saluos eos fore promittebat, si pueri Tiberi ad Terentum peruenirent. Quae quum audisset filiorum salutem magis desperauit. Longissime enim abesse Tarentum, scilicet in extrema Iapygia, nec proxime eam urbem reperiri ullum fluium Tiberim sciebat. Malam praeterea spem ei afferebat aqua, quam in aris terrestrium daemonum calefieri oportere audierat. Super hac quoque re ambiguus, quum iterum haruspices consulisset, ab iis monitus est, ut omnino diis obtemperaret. Impositos igitur in lintrem filios, secumque ignem afferens, Ostiam ire pergebat. Mox quum ad campi Martii regionem lintrem deuexisset, qua placidissime amnis labitur, exponit in ripam aegrotos, ac dum tumultuarium sibi tugurium concinnat, admonetur a gubernatore petendum potius Terentum, ibique commorandum. Ita

O O 2

enim

enim locus in proximo appellabatur, sicut Tarentum quod est in extrema Iapygia. Tum uero Volusus audito Terenti nomine supplex diuinum numen orauit, gubernatoremque illuc nauigium appellere iussit. Quo cum peruenisset, omnia pastoribus nuntiauit. Statimque aquam festinato de flumine haustam, ac quodam foco, quæ ibi repererat calefactam filiis bibendam dedit. Potui succedit somnus salutaris. Somno expeperi recuperata ualitudine patri renuntiant, uisum sibi per somnium præcipia nescio quo Deorum ut Diti patri, & Proserpinae furuae ibidem mactarentur hostiae, trinoctiumque perpetuum choris, & carminibus celebraretur. Is homo in campo Martio Terento proximo, in quo etiam admodum aptus est locus ad equorum exercitationem, defodi raciondis alte arae fundamentis, iubet. Tunc ara eo in loco condita inuenta est in qua littere erant, quae Plutonis Proserpinaeque mentionem faciebant. Tunc igitur quid sibi agendum esset apertius edocuit, in ea ara mactat (quod iussus fuerat) furuas continuo uictimas, & trinoctium sacris frequentat. Huius arae sacrificiique ritus originem ab eiusmodi causa habuisse fertur. Quum bellum inter se Romani Albanique gererent, & utraque in procinctu iam staret acies, exitit repente quidam monstruosa specie, pelle amictus nigra, vociferans iubere Ditem patrem, deamque Proserpinam sub terra sacrum sibi fieri prius quam proelium comitteretur. Quae quum dixisset euauit. Quo perterriti uiso Romani, aram sub terra edificarunt, & statim sacrificio facto, eam pedum uiginti aggere obtexerunt, ut ara illa ceteris omnibus Romanis exceptis esset incognita. Hanc quum Volusus reperisset, sacrificiumque in ea, & trinoctium celebrasset, ex eo Manius Valerius Terentinus appellatus est. Romani enim terrestres deos manes appellant; & sanum esse ualere dicunt. Terentinus uero a sacrificio Terenti facto est uocatus. Porro autem aliquot annis post ciuibus pestilentia laborantibus P. Valerius Poplicola primus post reges exactos consul, apud hanc

hanc ipsam , quam dixi aram , atrum bouem Diti pro mari-
bus concolorem pro feminis iuuentam Proserpinae ma-
uit , ciuitatemque pestis morbo liberauit , araeque titulum
ita scripsit

P. VALERIVS. POPLICOLA
IGNIFERVM . CAMPVM
DITI. ET. PROSERPINAE
CONSECRAVI . ET. LVDO
DITI . ET . PROSERPINAE
ROMANORVM . SALVTIS
ERGO . FECI

Quadringentis porro annis post urbem conditam , quum
bellis & pestilentia ciuitas uexaretur , atque tot malorum re-
medium quaereretur ex S. C. lecti sunt , qui libros consule-
rent Sibyllinos , ex quorum responso cognitum est , futurum
malorum finem , si Diti patri , & Proserpinae sacra facerent.
Locum igitur conquirentes , iisdem ut iussum fuerat , denuo
regesta humo , apud aram hanc ipsam , in extremo campi
Martii , de more sacra , & ludos perfoluerunt , restitutaque
Romanis iterum incolumitas est , M. Popillio & Quintio cos.
Post ludos uero factos , aram iterum cooperuerunt . Huius
instaurauit Octavianus dignus imperator L. Censorio , &
M' Manilio cos. Legum , priscorumque morum neglectione
Ateio Capitone exponente , tempora uero quibus sacrifican-
dumerat , sacrificiique morem , ex carminibus Sibyllinis ,
XV. Viris sacris faciundis ostendentibus , qui Sibyllinorum
oraculorum libros seruabant . Post Octavianum uero Clau-
dius celebrationem hanc fecit , constitutorum annorum nu-
merum non obseruans . Cuius rei causa Domitianus negle-
cto annorum spatio Claudii , eos ad Octauiani annorum
summam celebravit . Post haec Seuerus decem & centum
instantibus annis , cum Antonino & Geta filiis eandem so-
lemnitatem fecit , Cilone & Libone consulibus . Celebrita-
tis autem huius ratio sic est litteris prodita . Instantibus lu-
dis,

dis, praetores undique circuibant, omnes ad spectaculum inuitantes, quod neque antea unquam spectauissent, neque postea spectaturi essent. Idque post tempus messis fiebat. Paucis diebus antequam ludi spectari coeperent, XV. viri S. F. in Capitolio, & templo iuxta Palatium pro tribunali sedentes populo piacula, idest res quae ad piacula, & flagitiorum expiationes pertinent, distribuiebant, ea erant tae-dae sulphur, & bitumen. Ad quae accipienda seruis ius vllum erat, soli tantum liberi ea capiebant. Coibat autem populus tum in ea quae supra dixi loca, tum praeterea in Dianae templum quod est in Auentino, & cuique triticum, fabas, & ordeum dari mos erat, quae parcis offerrent, postquam cum sanctimonia casteque vigilassent. Vbi uero festus dies iam aduenisset, triduum trinodiumque sacris intenti, in ripa ipsa maxime Tiberis, apud Terentum agitabant. Sacrificia uero Ioui, Iunoni, Apollini, Dianae, Parcis, Ceteri, Plutoni, & Proserpinae peragebant. Igitur secundae primae noctis sacrorum hora, princeps ipse tribus aris, ad ripam fluminis extructis, totidem agnos, & una XV. viri immolabant, & sanguine imbutis aris, caesa victimarum corpora concremabant. Constructa autem scaena in theatri montem, lumina & ignes accendi, & hymni concinni, ad hunc usum tum maxime compositi, & inde spectacula edi solemniter solita; data celebrantibus hac mercede, tritici, fabae, ordeique primitiis, quae supra inter vniuersum populum diuidi, ostendi. Mane vero in Capitolium ascendere, sacra ibi de more agitare, tum in theatrum conuenire, ad ludos in honorem Apollinis & Dianae faciundos, conueuerunt. Sequenti die nobiles matronae qua hora praecipitur ab oraculo, conuenire in Capitolium, supplicare deo, frequentare lectisternia, canere hymnos ex ritu mos habebat. Tercio vero die in Apollinis Palatini templo, ter noueni pueri praetextati nobilesque, totidemque virgines patrii omnes & matrimi Graeca Romanaque voce hymnos, & paenas

paenas concinnebant, quibus imperium Romanum, & incolumitatem populi dijs immortalibus commendabant: omniaque frebant quae in carminibus Sibyllinis precipiebantur. Quibus celebratis Romanum imperium integrum permansit. Quae ut re ipsa credi possint, Sibyllae carmen adponam.

Ast ubi iam humanae longissima tempora vitae, & cetera. Si igitur ut vaticinium inquit, hoc verum est: his omnibus rite peractis Romanum imperium seruatum est, obtinueruntque omnem [ut dixi] orbem terrarum. Contempta vero & neglecta hac obseruatione, Diocletiano imperio abdicante, paulatim imperium ipsum labefactum est, & postea in praecipue prouersum corruit, ut ipsi vidimus, atque tanta vrbs tamque praeclara barbara effecta est. Hoc etiam verum esse & ex temporum ratione ostendam. A Cilonis enim & Libonis consultiu, quibus cos. ludos saeculares edidit Seyerus, usque ad annum in quo Diocletianus ix. & Maximus viii. consules fuerunt, centum supra vnum annum intercesserunt, quo tempore Diocletianus ipse cum Maximiano imperio abdicans, priuatam usque ad mortem vitam egit, idemque Maximianus fecit. Tercio vero Constantini, & Licinii consultiu, tempus solemne ludis saecularibus celebrandis centum & decem annorum impletum est, in quo ex maiorum instituto sacra ipsa celebrari necesse erat, quibus neglectis in eas molestias, in quibus res sunt, deuenire necesse fuit. & cetera. Atque haec tenus Zosimus, & de ludis saecularibus.

ONVPHRII . PANVINII .
 VERONENSIS
 FRATRIS . EREMITAE
 AVGVSTINIANI
 DE . SIBYLLIS . ET . CARMINIBVS
 SIBYLLINIS
 AD . ACHILLEM . MAFFEVM
 CIVEM . ROMANVM
 LIBER

Vum in trāctione ludorum saecularium Achilles uir optime tam Sibyllae quā carminum Sibillynorum saepe mentionem fecerim , atque de ijs disputare in priore praefatione constituerim , res ipsa nunc postulare uidetur , ut absoluta de ludis saecularibus disputatione , nunc ea de quibus uerba facere pollicitus sum , persequar , atque de ijs , quae apud ueteres scriptores extare uidi , ad hoc potissimum argumentum pertinentia differam , praesertim quum res quamquam a plerisque tractata sit , non admodum , tamen accurate ab ullo , quod sciam fuerit explicata

Sibyllae igitur a quibus Sibyllina oracula tradita sunt , Varrone in libris rerum diuinarum , Diodoro Siculo libro V. & Lactantio libro primo diuinarum institutionum auctori-
 bus , mulieres dicebantur deo plenae , quarum peiora quum diuinum numen recepissent , uaticinabantur , appellatae , ut idem Lactantius , ex Varrone , & Seruius super iij. Aeneidos

des tradunt, a consilijs deorum nuntiandis. Acoles enim ^{civis} deos dicunt, & ^{consilium} consilium, siue sententiam. Ergo Sibyllae, quasi Sibullae dictae, idest quae dei consilia mortalibus enuntiant. Hieronymus contra Iovinianum: Quod si Acolici (inquit) sermonis genere Sibyllae ^{Προφητιαι} ^{Προφητιαι} appellantur, recte consilium dei sola scribitur nosse uirginitas. Sunt qui Sibyllas omnes ab unius Delphidis nomine uocatas dicunt, ea uero a deorum consiliis nominata est. Suidas Romana uoce eam prophetissam hoc est autem interpretari posse scribit.

Quae autem, aut quot, quibusue temporibus, aut locis Sibyllae fuerint, magna inter ueteres scriptores dissensio est. Alii enim tantum unam, alij duas, alij tres, alij quattuor, alij decem, aut etiam plures Sibyllas fuisse dixere. Quidam etiam Graecorum conati sunt, ex Sibyllis fatere, quod de Iouibus, Herculis, Mineruisque, & alijs deis fecerunt, qui quum multi fuissent, unum tantum prodidere, ut auctor est M. Varro. Atque de ea uarie scribunt, multumque inter se tum de patre, tum de patria discrepant. Alij enim Apollinis & Lamiae filiam existimant; alij Aristocratis & Idolis; alij Crinagorae; alij Theodori. De patria quoque non minus inter se dissident. Nonnulli eam Erithream fuisse tradunt, quidam Siculam, alij Sardinicam, alij Gergethicam, alij Rhodiam, alij Libycam, alij Leucanam, alij postremo Samiam. Quae omnia magna ex parte de Erithrea opinati sunt. Quidam etiam eam ante Troiana tempora fuisse, quidam ipsius Troiae excidio, Graecisque uaticinatam Ilium periturum, alij uero longe post uixisse scribunt, ita ut cui potissimum credendum, ambiguum sit. Hanc opinionem rejicit M. Varro in libris quos rerum diuinarum scriptos reliquit, qui quum de XV. Viris sacris faciundis loqueretur, Sibyllinos, libros ait non fuisse unius Sibyllae, sed appellari uno nomine Sibyllinos, quod omnes feminae uates Sibyllae sint a ueteribus nuncupatae

Martianus Capella duas tantum Sibyllas fuisse refert, & non plures, Eriophlem Troianam Marmessi filiam, quam eandem putat esse cum Phrygia, & Cumaea; alteram Symmacham Hiporensis filiam, quae Erithre nata, etiam Cumis uaticinata est.

Plinius libro XXXIII. Cap. V. auctor est Romae in foro iuxta rostra, trium Sibyllarum fuisse statuas ceteris minores; ex his unam Pacuvius Taurus aedilis plebis instituit, duas uero reliquas M. Valerius Massalla augur. Quorum nomina Solinus Cap. VII. Polyhistoris refert. Vna enim ex his Cumana erat quae Cumis, olympiade quinquagesima uaticinata est, ubi eius facellum usque ad nostra tempora fuit. Quod incendio Puteolano, anno salutis 687 DXXXIX terra obrutum est. Haec libros L. Tarquintio superbo Romano regi attulit, cuius sepulchrum in Sicilia dumansit. Altera Delphica quae ante Troiana tempora uixit, atque ut Boethius perhibet eius plurimos uersus Homerus operi suo inseruit. Tertia porro Heriphilis Erithrea quae post Troiana bella uixit, atque inter alia Lesbis uaticinata est, eos maris imperium amitturos, multo ante quam id accideret.

Aelianus autem libro XII. varie historiae, quattuor Sibyllas asserit, Erithream, Samiam, Egyptiam, & Iardianam. Hi alii duas Iudaeam, & Cumaeam adiungunt, ut sint sex; quibus quidam alias praeterea quattuor addunt, eorum uero nomina non referunt. M. Varro (ut est apud Lactantium libro primo) quonemo unquam doctior, ne apud Graecos quidem, nec apud Latinos uixit, in libris rerum diuinarum quos ad C. Caesarem Pontificem maximum scripsit, Sybillas decem numero fuisse refert, easque omnes enumerat cum auctoribus qui earundem gesta monumentis litterarum consignarunt. Quas non eo ordine, quo a Lactantio digeruntur, enumerabo; qui nec temporis, nec Sibyllarum rationem habet, sed quum ab antiquissimis ad recentiores deueniero, eis praeterea addam, quae a ueteribus Graecis, & Latinis scripto-

scriptoribus de iisdem Sibyllis, & carminibus earundem
notata sunt

De Sibylla Delphica

Prima igitur ex his Sibyllis, quas Varro inter decem enu-
merat, omniumque vetustissima Sibylla DELPHICA fuit.
De qua Chrysippus loquitur in eolibro quem de diuinatione
composuit, quam quidam Atheniensem uocatam scribunt,
Delphisque ortam. Haec ut Boethus perhibet longe ante
Troiana tempora uaticinata est, cuius plurimos uersus Ho-
merum operi suo inseruisse plerique tradiderunt. Eam Dio-
dorus Siculus libro V. Daphnem Thyresiae filiam fuisse re-
fert, quam Argiui quum Thebas uicissent, Delphos misere
uotum reddituri. Quae prius quum diuinandi artem a patre
Thyresia edocta fuisset, Delphis manens uaticinandi peri-
tior Apollinis uis facta est, deique responsa consulentibus ce-
debat; tunc ante omnes Sibylla est ab omnibus uocitata,
ut auctor est Varro. Hinc omnes mulieres diuinandi peri-
tae ut quidam tradiderunt Sibyllae dici coeptae sunt. De
hac Solinus cap. VII. Polyhistoris, & Plinius libro XXXIV.
cap. V. mentionem faciunt. Fertur & Daphne altera La-
donis Archadis filia ab Apolline adamata, quae in laurum
est uersa; quum deum aduersaretur, & fugeret. Fabulam
narrat primo metamorphoseos Ouidius. Porro autem ante
hanc nullam mulierem uaticinatam fuisse legitur

De Sibylla Erithrea

Altera Sibylla fuit Erithrea dicta, quam Apollodorus
Erithreus affirmat suam fuisse ciuem, eamque Graeci Ilum
perentibus uaticinatam, & perituram esse Troiam, & Ho-
merum mendacia scripturum. Hoc autem uaticinium ince-
grum extat in libro qui uulgo circumfessetur, oracula; Sibyl-
lina octo libris digesta continet, in lib. tertio. Hanc uulga-
tior opinio est fuisse ante bellum Iliacum. Eusebius uero in
chronicis eam in primam aetatem urbis Romae, regnumque
Romuli refert. Strabo autem duas ponit Erithreas Sibyl-
las

las hanc priscam, & aliam recentiore nomine Athenaim quam Alexandri temporibus fuisse scribit. Lactantius uero Sibyllam Erithream Babylone nata esse ait, & sese Erithream appellari maluisse. Hanc Solinus cap. VII. Polyhistoris Heriphilem appellatam, pauloque post Troiana tempora, floruisse scribit, de qua supra dixi; Huius etiam Aelianus libro uarie historiae XII. & Marcianus Capella mentionem faciunt.

De Sibylla Cumana

Tertiam autem Sibyllam CVMAEAM fuisse existimo, de qua Neuius in libris quos de primo bello Punico scriptos reliquit, & L. Piso Censorius in annalibus mentionem faciunt. Haec in Italia uaticinata est paulo post excidium Iliacum, ut quidam tradunt, quam Italica multi uocant, ex Cimerio Campaniae uicino Cumis oppido oriundam. Sunt qui scribant, hanc esse ad quam Aeneam Ilio profugum diuerrisse Virgilius fingit libro VI. Deiphobe appellata. De hac Marcianus scribit

De Sibylla Samia

Quarta porro Sibylla SAMIA fuit, de qua in antiquis Samiorum annalibus mentionem fieri Eratosthenes uerustus auctor scripsit, Phytō uocata. Huius meminit Aelianus libro XII. uariae historiae. Hanc Numae Pompilii temporibus fuisse circa XVI. Olympiadem Eusebius scribit in chronicis, Hippomneme Athenis principe, Heriphilemque appellatam.

De Sibylla Cumana

Quinta Sibylla CVMANA fuit nomine Amalthea quae ab aliis Demophile, uel Herophile nominatur, Suidas Hierophilem dicit. Fuit autem haec quae nouem uel ut aliis placet, tres libros Sibyllinorum oraculorum ad Tarquinium Superbum detulit, de qua re latius paulo post dicam. Hanc Solinus cap. VII. Polyhistoris quinquagesima olympiade floruisse scribit, atq; eam post Delphicam, & Erithream uaticina-

licinatam fuisse tradit. Cuius sepulchrum sua aetate in Sicilia mansisse refert. Eam uero non Eriphilem uocat; hac enim appellatione Erithream afficit, quam haec Cumana antiquiorem fuisse opinatur. Eusebius uero nec Erithream, nec Cumanam, sed Samiam Herophilem uocatam scribit, quam Numa Romanorum rege uiuente, floruisse refert. Cumana autem Sibylla, si modo uerum est, eam fuisse, quae Superbo libros obtulit, uixit olympiade quinquagesima quinta.

De Sibylla Hellepontica

Sexta Sibylla HELLESPONTICA fuit, in agro Troiano, vico Marmisso nata circa oppidum Gergithium, quam scribit Heraclides Ponticus, Solonis & Cyri fuisse temporibus, uixit autem olympiade LX.

De Sibylla Libyca

Septima Sibylla LIBYCA fuit. Cuius meminit Euripides in Lamiae prologo. Hanc autem ante olympiadem octuagesimam uaticinatam fuisse ex hoc satis liquet, quod Euripides qui ea aetate uixit, eam commemorat.

De Sibylla Persica

Octaua post supra dictas Sibylla PERSICA fuit, cuius mentionem fecit Nicanor, qui res gestas Alexandri magni Macedonum regis conscripsit. Hanc ipsam Chaldeam uocat Iust. nus martyr in admonitorio ad gentes libro, atq. eam ex Babilone profectam, eius Berosi quatuordecim libris Chaldaicam scripsit historiam, & Erimanthae nobilis mulieris filiam fuisse tradit. Berofus autem Babilonius fuit, Belique in Babilone sacerdos, ut refert Allynus Tatianus in oratione contra Graecos, qui eundem Alexandri magni aetate uixisse, & Antiocho post Alexandrum tertio, Chaldaicam historiam, regumque gesta tribus libris digesta obtulisse, scribit. Sunt qui hanc Sibyllam Hebraeam, eiusque proprium nomen Sambetha Noe fuisse tradunt, ex quadam urbe prope rubrum mare ortam. Huius libri fuerunt quattuor ac uiginti, in quibus de Christo deo, & eius aduentu innumera cecinit.

cecinit. Huius uersus (ut tradit Iustinus) passim legebantur imperfecti & interdum parum coherentes, non quidem uatis, sed exscribentium festinanter autio, ita ut multa coniectura opus esset, quod non sine manifesto dei consilio accidit, ne egregia uaticinia ab indignis intelligerentur. Vixit autem olympiade CXX. Iustinus in libro gentium admonitorio hanc ipsam Cumanam etiam appellat, eamque ex Babilone Cumas Italicas profectam tradit, ubi consulentibus dei iussu oracula reddebat, ita ut Erithraea, Persica, & Phrygia Sibyllae Cumaeae & Cumanae, aliquando dicte sint

De Sibylla Phrygia

Nona uero Sibylla fuit PHRYGIA, quae uaticinata est Ancyrae. quam idcirco nono loco posui quum quod tempus quo uixerit, reperire non potui, tum etiam quod Lactantius & eo longe prior Varro, eam nono loco numerauerunt. De hac Marcianus Capella scribit, quam eandem cum Cumaea esse arbitrat in agro Troiano natam

De Sibylla Tiburtina

Eadem ratio est de loco decimae Sibyllae, quam TIBURTINAM uocant nomine Albuneam, quae Tibure ut dea ad Anienis ripas colebatur. Cuius in gurgite simulacrum eius inuentum esse dicitur, tenens in manu librum, cuius sacra senatus in Capitolium transtulit. Has de eam Sibyllas tradit ex Varrone Lactantius libro primo contra gentes cap. VI

De reliquis Sibyllis

Fuerunt & aliae pleraeque extra decem numerum Sibyllae, ut COLOPHONIA quae dicta est Lampusia Calcantis sacerdotis, peritissimeque auguris filia cuius uaticinia & responsa carmine olim legebantur. Fuit & alia Sibylla nomine ELISSA, quae & ipsa carminibus uaticinabatur. Referri quoque potest in numerum Sibyllarum CASSANDRA Priami filia, quae patriae excidium praecinuisse fertur consulentibus que responsa dedisse, de qua Virgilius libro II. Aeneidos sic scribit

Tunc

Tunc etiam fatis aperit *Cassandra* futuris

Ora, dei iussu non unquam credita *Teucris*

Fuit etiam *Sibylla* *EPYROTICA* *Thespiotiae* nata, quae
oracula scripsit. Item *THESSALICA* *MANTO* *Tyresiae*
uatis *Thebani* filia, quae fatidica a *Virgilio* appellatur. Potest
etiam *Sibylla* dici *CARMENTA* mater *Euandri* *Arcadis*,
multa enim uaticinatum fuisse ferunt. Et *FAVNA* uel *FA-*
TVA *Fauni* *Italiae* regis soror & coniunx, quae *Bona* dea
postea dicta est. Dubitauit *Didius* grammaticus, an *SAP-*
PHO *Sibylla* dici possit, ut est apud *Senecam* in studiis li-
beralibus, & si alii eo loco non *Sibyllam*, sed publicam le-
gant. Omnium etiam *Sibyllarum* antiquissima dici potest
DELBORA uxor *Lapidoth* mulier *Hebraea* de qua legitur
Iudicium libro capite IV. Cui adi potest *MARIAMME* so-
ror *Mosis* & *Aaron*, ut legitur in *Exodo* capite XXII. & po-
stremo *OLDA* *Sellemi* uxor, de qua *paralipom.* II. cap.
XXXIV. multa leguntur sub rege *Iudaeorum* *Iosia*.

Harum fere omnium *Sibyllarum* carmina circumferri &
legi aetate sua refert *Lactantius*, praeter *Cumanae*, cuius
libri a *Romanis* occultebantur: nec eos ab ullo nisi a XV. ui-
ris inspicere fas erat. Erantque singularum singuli libri, qui
quia *Sibyllae* nomine inscribebantur, unius esse semper cre-
diti sunt, erantque confusi simul, ac immixti, nec discerni,
aut suis cuique *Sibyllae* assignari poterat liber, praeter
Erithraeae, quae & nomen suum carmini uerum inseruit, &
Erithream se nom. natam iri prae loquuta est. Nunc quidam
liber *Graecus* *Sibyllinorum* oraculorum circumfertur octo
libris digestus, quem cum esse existimo, de quo plura *Lac-*
tantius excepit, quum praesertim omnes fere eos uersus, quos
de *Christo* citat *Sibillynos* in eo reperiri constet.

Extant quoque *Sibyllae* *Erithraeae* eius generis uersus qui-
dam qui *acrostichis* uocantur. Hi sunt apud *Eusebium* *Grae-*
cini libro V. de uita *Constantini Imperatoris*, iidemq; *La-*
tini secus apud diuum *Augustinum* libro XV. III. de ciuitate

dei

dei cap. XXIII : In quorum singulis capitibus ordo litterarum ita est dispositus, ut in eis haec uerba legantur IESVS. CHRISTVS . DEI . FILIVS . SERVATOR . CRVX. Hicque ab Eusebio eo loco Sibyllae Eriphreae fuisse traduntur . Sic autem scribit: Sibylla igitur Eriphrea, quae seipsam sexta post diluuium generatione uixisse, & Apollinis sacerdotem fuisse dicit, diadema ex aequo una cum deo, cui seruiebat gestans, & tripoda circa quem serpens gyrauit colens, appropinquantemque ad se repellens propter demetiam parentum, qui eam tali cultui uouerant, intus in ipsis alioqui adytis, importuna superstitione occupata, diuina, tamen inspiratione referta, carminibus de Christo Iesu uaticinata est, in serie primarum litterarum uersum . Haec autem sententia est, quae & acrostichis dicitur

ΙΗCOΥC . ΧΡΙCΤΟC . ΘΕΟΥ . ΥΙΟC
CΘΤΗΡ . CΤΑΥΡΟC . idest
IESVS . CHRISTVS . DEI . FILIVS
SERVATOR . CRVX

Carmina autem sunt haec Latinae seruata quantum fieri potuit acrostichi, reddita

I Iudicio telluris erit sudoribus omen
E Erumpetque alto, carnem qui iudicet atque
S Suspendum (tanti est regis praesentia) mundum
V Viderit inde omnis, uel si perspecta fides est
S Siue haec nulla deum sanctosque in finibus aevi
C Carnis amasius, & pulpa uestitus amica
H Hic animis alba e sella ius dicet, eritque
R Rerum campus inops, tribuli nascentur, opesque
I Inuisae fient homini, atque iacebit imago
S Soluentur portae stigii Plutonis ab illo
T Tum quod uis ista gaudebit luce cadauer

V Vir

V Vir facer atque exlex flamma dignoscitur, atque
S Scitur integrum quicquid tamen usque latebat
D Ducet enim lampas, referatis frontibus intro
E Et multi plangent, multi ringentur, & astra
I Inducent choreae legem, faciestum Solis opaca
F Flexum erit & caelum, nulla quoque luce Diana
I Implebit ualles, & cassâ cacumina reddet
L Labentur colles hominum fastidia, toti
I Incipient aequor fieri montes, mare demum
V Veluolum nulli, quum tellus fulmine arefcet
S Subfident fontes, & nusquam fluminis horror
S Suspectum caelo sonitum dabit aere recuruo
E Eiulans turba perniciem mundique labores
R Recludetque chaos immensum terra dehiscens
V Undique conuenient reges, sedemque videbunt
A A caelo riuus flammæ, unde sulphuris atri
T Tum bene iactandum indicium mortalibus atque
O Optatum cornu signum, cum gente fideli
R Res aequæ una piis uita, orbique insitus error
C Clara duodenis illustrans fontibus unda
R Roboremque pedum toto dominabitur aeuo
V Versibus exscriptus deus his primo relicta est
X Xenophilus nostra causa rex ultima passus

Ab altero uero seruata linguae Graecæ acroastichi
sic uersi sunt

I Iudicii signo, tellus sudore madescet
H E caelo ueniet princeps per sacra futurus
C Scilicet ut carnem praesens, & iudicet orbem
O Omnis homo hunc fidusque deum, infidusque videbit
Y Vna cum sanctus excelsum sine sub aeui
C Sedesedens animas censebit corpora, & ipsa
X Chersos erit mundus, spinas feret undique tellus

P Reiicient simulachra homines, & munera Ditis
I Inquirens portas infringet carceris atrii
C Sic etenim cunctae ueniet lux libera carni
T Tunc sanctis: Ignis fontes aeternus aduret
O Occultos aëus omnes tunc quisque loquetur
C Sed tenebrosa deus collustrans pectora pandet
o Threnus erit cunctis, & stridor dentis adest
E Effugiet Solis iubar, astrorumque choreae
O Omne poli lumen soluetur, & aurea Luna
Y Valles extollet, collesque a uertice perdet
Y Usquam nec cessum mortalibus aut graue quicquam
I Inde aequi montes campis, hinc caerula ponti
O Omne ratis spernent onus, hiscet fulmine tellus
C Sic fontes simul arescent, & fluminis aluei
C Stridulum querulum sonitum tuba fundet olympo
n Orbis grande malum rugiens, & damna futura
T Tartareumque chaos monstrabit terra deiscens
E Et uenient omnes reges domini ante tribunal
P Refluet e caelo tunc sulphuris amnis & ignis
C Sic cunctorum hominum fient manifesta sepulchra
T Tunc lignum fidis erit exoptabile cornu
A Atq; piorum uita hominum nocumenta q; mundi
Y Vndis lustrabunt bisseño in fonte vocatos
P Rex pastor is erit nobis, & ferrea virga
O Omnipotens deus est praescriptus uersibus istis
C Seruator nostro aeternus rex passus amore

Haec autem sunt carmina quae Sibylla Erithrea de Christo cecinit. Multi uero fuerunt qui, quamquam omnia de Sibylla Erithrea tradita uera esse credant, hos tamen uersus propter rei clarissimum argumentum confictos esse suspicati sunt ab aliquo religionis Christianae uiro, poeticesque non ignaro. Quod nulla ratione fieri potuisse, uel ex hoc maxime liquet, quod diu ante Christi natalem edita fuisse

com.

comperiuntur. Constat enim M. Tullium versus hos legisse commentariisque suis inseruisse. Quos Eutebius Caesariensis se uidisse proficitur. Hanc opinionem confirmat: Syllas multa per uersuum initia significare confluxisse, ut secundo de diuinatione docet Cicero, qui de Sibyllis loquens sic scribit: Non esse autem illud carmen furentis, quum poema declarat. Est enim magis artis & diligentiae quam concitationis motus, tum uero ea quae ἀντιστοιχίαι dicitur, quum deinceps ex primis uersus litteris aliquid cōnectitur ut in quibusdā Ennianis, quae Ennius fecit, id certe magis est attenti animi, quam furentis, atq; in Sibyllinis ex primo uersu cuiusq; sententiae primis litteris illius sententiae carmen omne praetextitur, hoc scriptoris est non furentis, adhibentis diligentiam non insani. Ita Cicero: Hoc etiam subsignificare uidetur Virgilius IV. Aecloga quum scribit

Ultima Cumaei uenit iam carminis aetas

Scilicet tempus, quo uaticinium tendebat certis erat litteris insertum, Atque haec uenit de Sibyllis

Porro autem quatenus fuerit Sibylla cuius carminibus facta Romana continebantur non admodum constat, quidam Cumanae putant ut Virgilius Aecloga IV

Ultima Cumaei uenit iam carminis aetas

Et libro VI. Aeneidos, ubi eam Deiphoben Glauci filiam uocat, nisi de Cumaea ipse loquatur. Glaucus autem uates fuit diuinandi scientissimus, qui eam artem Apollinem ipsum docuit, Eam Heriphilem appellat Surdas, ab aliis Amalthea uocitata. Varroni autem, quem hanc rem etiam ipsum diligenter quaesuisse ferunt, non uidetur uerisimile uatem illam quam Aeneas consuluerit, potuisse pertingere Romana regna, quum sexcentis annis ante Tarquinium uixerit, ideo Erithream potius fuisse putat, quae etiam de Romanis cecinerit, hoc nimirum argumento ductus, quod post incensum Capitolinum templum, in quo oracula Sibyllina seruebantur, apud Erithras ipsamet carmina inuenta sunt. Hanc

Qq 2

autem

autem esse non potuisse Erithream Sibyllam, eodem Varro-
 nis argumento ductus opinor, quippe quae Apollodoro E-
 rithreo auctore, tempore belli Troiani uixerit. Et quam-
 quam Eusebius eam primis annis Romuli referat, ad Tar-
 quiniorem tamen tempora eam peruenire non potuisse facile
 credi potest, quorum Priscus centesimo anno post Romuli
 obitum, regnare Romae cepit. Nec Varronis argumentum
 obstat, libros Sibyllinos incendio consumptos ex Erithris
 Romam iterum relatos fuisse, quum satis constet, eos ab an-
 tiquis diuersos fuisse. Ego uero eiusdem Varronis auctori-
 tate fretus duas Sibyllas eodem fere cognomine fuisse existi-
 mo, Cumaeam & Cumanam. Cumaea ea est, quae Cu-
 mis uaticinata est tempore belli Iliaci, ex Cimerio Campa-
 niae oppido orta, ad quam Aeneam diuertisse Maro refert.
 Cuius & Dionysius libro IV. meminit. Cumana autem est,
 quae Cumis oriunda longo tempore post uixit, librosque
 Tarquinio obtulit, de qua Solinus plura scribit. Cumis e-
 nim plures mulieres longo & perpetuo tempore, uaticinatas
 fuisse reor, quae omnes Sibyllae uocatae sunt quae illuc
 proficiscebantur, uel ut peritiores diuinandi haberent, Apolli-
 nis oraculis, quem illic maximum templum cum spectu ha-
 buisse conitat: uel ut eius sacris praeciterent, quae non nisi a
 mulieribus perfici mos erat, quae omnes postea ab urbe
 proxima, siue Cumaeae, siue Cumanae uocatae sunt. Arist-
 oteles namque, & Marcianus Erithream ipsam etiam Cu-
 mis diuinasse scribunt, eamque aliquando Erithream, ali-
 quando Cumanam uocant. Aristoteles quidem in libro de
 naturae miraculis (si modo eius est, nam hoc in dubium uer-
 titur) speluncam narrat esse Cumis urbe Italica, ubi Sibyl-
 lae domicilium fuisse tradit, quam multi Erithream esse pu-
 tant, & incolae Cumaeam nominant, haud dubie patriae
 fauore, aut certe de alia sentientes. Martianus uero Capel-
 la Erithream Cumis uaticinatam esse scribit, Italicis credo,
 ut auctor est Aristoteles, quippe sunt etiam Cumae Ionicae,
 ubi

ubi & Erithrae. Haec forte esse potuit ea quam Virgilius libro VI. Cumaeam uocat ab Aenea consultam, Cumana enim quae libros Tarquinio uendidit, non eam esse existimo de qua Virgilius scribit, quod neque etiam ipse affirmat. Idem Marcianus Sibyllam Phrygiam aliquando etiam Cumaeam appellat. Ita igitur cum uariae, incertae, & inconstantes sunt ueterum scriptorum de Sibyllis sententiae fit, ut neque ego quicquam affirmare aulim. Quamquam autem incertum sit, quonam nomine appellata fuerit, quae libros Tarquinio attulerit, eam tamen omnium scriptorum, concord. testimonio, satis inter omnes conuenit Sibyllam unam fuisse, cuius libros Tarquinio oblatos Romani summa religione, ac obseruantia custodiebant. Qui qua ratione Romanis allati fuerint, nunc ex Varrone, Dionysio, Solino, Plinio, Gellio, Lactantio, Seruio, & Suida exponam.

Anus hospita atque incognita, quae postea constanti omnium opinione Sibylla Cumana credita fuit, nomine Amalthaea, Tarquinium Superbum regem Romanum adiit nouem libros ferens, quos Sibyllinis oraculis plenos esse affirmabat, eosq. uelle se uenundare dixit. Tarquinius precium percontatus, mulier trecentos Philippeos poposcit, rex autem quasi anus aetate desciperet, inrisit, aspernatuq. libros est ob precij magnitudinem. Tum illa foculo coram eo accenso, tres libros ex nouem combussit, siue ut Dionysius tradit. a regis conspectu descendens, eos igni tradidit, reuersaq. nunquid reliquos sex libros eodem precio, emere uellet regem interrogauit. Tarquinius autem multo magis inrisit aniculae dementia, eamq. delirari respondit, quod idem peteret de paucioribus precium, quod nec de pluribus accipere potuisset: tum mulier statim coram rege, uel ut ait Dionysius discedens, tres alios combussit. Reuersaq. illum denuo placide interrogauit, an tres reliquos eodem illo precio emere uellet, rex mulieris constantia commotus, eam mulieris confidentiam non omnino aspernendam esse existimauit,

mauit, quare auguribus accersitis eis rem per ordinem enarrauit, atq; quid agendum esset poposcit. Illi autem ex quibusdam signis intelligentes, rem illam necessariam, a disq; in urbis salutem missam, regi reuerentia illa librorum magnâ iacturam factam esse demonstrantes, quod non omnes emisset, eum reliquos emere hortati sunt, dato precio quod deposcerat anus. Quare rex libros tres reliquos Sibyllinorû oraculorû plenos mercatus est nihilo mino e pretio, quam quod erat petitû pro omnibus. Mulier igitur dans ei libros diligenter seruandos esse prae monuit, quae quum a Tarquinio discessisset, postea nusquam amplius uisa est quapropter, iam tum credicoeptum, eam Sibyllam fuisse Cumanam, qui quæmadmodum poeta ait: Magnam ment manimumque Delius inspirasset deus; Sunt quidam auctores; qui libros non Superbo, sed Prisco Tarquinio oblatos scribunt, inter quos est Varro apud Lactantium libro I. & ex recentioribus Suidas, Solinus uero quamquam libros Superbo uenditos fuisse: firmet, Sibyllam tamen quae eos uendidit, olympiade quinquagesima uixisse scribit. Quod si ita est, Prisco regi libros uendidit non Superbo. Nam in quinquagesimam olympiadem mors Prisci Tarquinii incidit. Quare Varroni potius credendum existimo quam aliis. Plinius uero lib. XIII. cap. XIII. tres libros non nouem fuisse scribit, quos oraculorum plenos Sibylla Tarquinio attulit, ac combustis duobus tertium superfuisse. Suidas nouem libros tradit, eosque oraculorum peculiarium uocat, hoc est ad certum aliquem populum spectantium, sed combustos tantum duos, reliquos omnes superfuisse. Ceterum hi libri, quos siue Priscus, siue Superbus Tarquinius emit, ab ipso in Capitolio, Iouisq; optimi maximi templi sacratio, in arca lapidea sub terra postea reconditi, Sibyllini deinceps appellati sunt, religiosissimeque ibidem seruati. Horum librorum custodia II. uiris primum, deinde X. uiris, postremo XV. uiris sacris faciundis commissa fuit, eosque ab alijs praeter eos aspici, aut legi nefas erat,

ut

ut Laetantius tradit, atque ut paucis uerbis multa comprehendam, nihil Romani, neque sanctum, neque sacrum, ita custodiebant quemadmodum haec Sibyllina diuinitus (ut existimabant) missa oracula ; & quum dii immortales de rebus aduersis consulendi essent, remediumque aliquod malis querendum, uti de aliqua intestina, ciuiliue seditione, uel bello externo, aut pestilentia urbem uexante tollenda, de funestorum, exitiabiliumque casuum remediis, ut Cannensis cladis, pacis Caudinae, de prodigiis expiandis, ceterisque rebus aduersis, hos libros quasi ad oraculum praesentaneumque remedium XV. uiri sacris faciundis adire solebant, in his omnium malorum remedia inueniri posse existimabant. Ceterum is Tarquinius qui eos emit, ut eos in manibus habuit statim duos uiros creauit ex illustrioribus patriciis cui horum librorum custodiam tradidit, appellatique sunt II. uiri sacris faciundis. Ex quibus alterum nomine M. Atilium, quod is libros secreta ciuilium sacrorum continentes custodiae suae commissos, corruptus Petronio Sabino describendos dedisset, culco insutum in mare abiici iussit, Horum II. virorum munus erat, hos sacros libros custodire, quoties opus esset adire, legere, interpretari, & quae iubebantur, ut perficerentur curare. Apollinis sacrarumque caerimoniarum antistes esse, & quoties fames, pestilentiae, bella ciuilia & externa urbem uexare contigisset, uel prodigia aliqua nuntiata essent apparuisse, eorum omnium malorum ex oraculis Sibyllinis remedia inuenire, leuiterque ad deorum puluina facis, deum iram placare, prospera omnia precari, aduersa ut tollerentur rogare, & postremo deos omnes iratos sacrificiis facis mitigare. Vide quaeso lector, quantam sibi malus daemon in orbe terrarum uendicauerat potestatem. Ex qua, Iesu Christi gratia depulsus, beati nos & felices sumus, quibus tot tenebris & errorum inuolucris liberatis ueritatem agnoscere concessum est. Porro de his sacerdotibus ita libro IIII. scribit Dionysius: Post eiectionem

las hanc praeceam, & aliam recentiore nomine Athenaim quam Alexandri temporibus fuisse scribit. Lactantius uero Sibyllam Erithream Babylone nata esse ait, & sese Erithream appellari maluisse. Hanc Solinus cap. VII. Polyhistoris Heriphilem appellatam, pauloque post Troiana tempora floruisse scribit, de qua supra dixi; Huius etiam Aelianus libro uarie historiae XII. & Marcianus Capella mentionem faciunt.

De Sibylla Cumana

Tertiam autem Sibyllam CVMAEAM fuisse existimo, de qua Neuius in libris quos de primo bello Punico scriptos reliquit, & L. Piso Censorius in annalibus mentionem faciunt. Haec in Italia uaticinata est paulo post excidium Iliacum, ut quidam tradunt, quam Italicam multi uocant, ex Cimerio Campaniae uicino Cumis oppido oriundam. Sunt qui scribant, hanc esse ad quam Aeneas Illo protugum diuerisse Virgilius fingit libro VI. Deiphobe appellata. De hac Marcianus scribit

De Sibylla Samia

Quarta porro Sibylla SAMIA fuit, de qua in antiquis Samiorum annalibus mentionem fieri Eratosthenes uerustus auctor scripsit, Phytō uocata. Huius meminit Aelianus libro XII. uariae historiae. Hanc Numae Pompilii temporibus fuisse circa XVI. Olympiadem Eusebius scribit in chronicis, Hippomneme Athenis principe, Heriphilemque appellatam.

De Sibylla Cumana

Quinta Sibylla CVMANA fuit nomine Amalthea quae ab aliis Demophile, uel Herophile nominatur, Suidas Hierophilem dicit. Fuit autem haec quae nouem uel ut aliis placet, tres libros Sibyllinorum oraculorum ad Tarquinium Superbum detulit, de qua re latius paulo post dicam. Hanc Solinus cap. VII. Polyhistoris quinquagesima olympiade floruisse scribit, atq; eam post Delphicam, & Erithream uaticina-

ticinatam fuisse tradit. Cuius sepulchrum sua aetate in Sicilia mansisse refert. Eam uero non Eriphilem uocat; hac enim appellatione Erithream afficit, quam hac Cumana antiquiorem fuisse opinatur. Eusebius uero nec Erithream, nec Cumanam, sed Samiam Herophilem uocaram scribit, quam Numa Romanorum rege uiuente, floruisse refert. Cumana autem Sibylla, si modo uerum est, eam fuisse, quae Superbo libros obculit, uixit olympiade quinquagesima quinta.

De Sibylla Hellepontica

Sexta Sibylla HELLESPONTICA fuit, in agro Troiano, uico Marmisso nata circa oppidum Gergithium, quam scribit Heraclides Ponticus, Solonis & Cyri fuisse temporibus, uixit autem olympiade LX.

De Sibylla Libyca

Septima Sibylla LIBYCA fuit. Cuius meminit Euripides in Lamiac prologo. Hanc autem ante olympiadem octuagesimam uaticinatam fuisse ex hoc satis liquet, quod Euripides qui ea aetate uixit, eam commemorat.

De Sibylla Persica

Octaua post supra dictas Sibylla PERSICA fuit, cuius mentionem fecit Nicanor, qui res gestas Alexandri magni Macedonum regis conscripsit. Hanc ipsam Chaldeam uocat Iustinus martyr in admonitorio ad gentes libro, atq. eam ex Babilone profectam, eius Berosi quatuordecim libris Chaldaicam scripsit historiam, & Erimanthae nobilis mulieris filiam fuisse tradit. Berofus autem Babilonius fuit, Belique in Babilone sacerdos, ut refert Attyrius Tatianus in oratione contra Graecos, qui eundem Alexandri magni aetate uixisse, & Antiocho post Alexandrum tertio, Chaldaicam historiam, regumque gesta tribus libris digesta obculisse, scribit. Sunt qui hanc Sibyllam Hebraeam, eiusque proprium nomen Sambetha Noe fuisse tradunt, ex quadam urbe prope rubrum mare ortam. Huius libri fuerunt quattuor ac uiginti, in quibus de Christo deo, & eius aduentu innumera cecinit.

cecinit. Huius uersus (ut tradit Iustinus) passim legebantur imperfecti & interdum parum cohaerentes, non quidem uatis, sed exscribentium festinanter autio, ita ut multa coniectura opus esset, quod non sine manifesto dei consilio accidit, ne egregia uaticinia ab indignis intelligerentur. Vixit autem olympiade CXX. Iustinus in libro gentium admonitorio hanc ipsam Cumanam etiam appellat, eamque, ex Babilone Cumas Italicas profectam, tradit, ubi consulenti-
bus dei iussu oracula reddebat, ita ut Erithraea, Pertica, & Phrygia Sibyllae Cumaeae & Cumanae, aliquando dicte sint

De Sibylla Phrygia

Nona uero Sibylla fuit PHRYGIA, quae uaticinata est Ancyrae. quam idcirco nono loco posui quum quod tempus quo uixerit, reperire non potui, tum etiam quod Lactantius & eo longe prior Varro, eam nono loco numerauerunt. De hac Marcianus Capella scribit, quam eandem cum Cumaea esse arbitratur in agro Troiano natam

De Sibylla Tiburtina

Eadem ratio est de loco decimae Sibyllae, quam TIBURTINAM uocant nomine Albuneam, quae Tibure ut dea ad Anienis ripas colebatur. Cuius in gurgite simulacrum eius inuentum esse dicitur, tenens in manu librum, cuius sacra senatus in Capitolium transtulit. Has de eam Sibyllas tradit ex Varrone Lactantius libro primo contra gentes cap. VI

De reliquis Sibyllis

Fuerunt & aliae pleraeque extra decem numerum Sibyllae, ut COLOPHONIA quae dicta est Lampusia Calcantis sacerdotis, peritissimeque auguris filia cuius uaticinia & responsa carmine olim legebantur. Fuit & alia Sibylla nomine ELISSA, quae & ipsa carminibus uaticinabatur. Referri quoque potest in numerum Sibyllarum CASSANDRA Priami filia, quae patriae excidium praecinuisse fertur consulenti-
bus que responsa dedisse, de qua Virgilius libro II. Aeneidos sic scribit

Tunc

Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris

Ora, dei iussu non unquam credita Teucris

Fuit etiam Sibylla EPIYROTICA Thespiotiae nata, quae oracula scripsit. Item THESSALICA MANTO Tyresiae uatis Thebani filia, quae fatidica a Virgilio appellatur. Potest etiam Sibylla dici CARMENTA mater Euandri Arcadis, multa enim uaticinatarum fuisse ferunt. Et FAVNA uel FATA Fauni Italiae regis soror & coniunx, quae Bona dea postea dicta est. Dubitauit Didius grammaticus; an SAPHO Sibylla dici possit, ut est apud Senecam in studiis liberalibus, & si alii eo loco non Sibyllam, sed publicam legant. Ommum etiam Sibyllarum antiquissima dici potest DELBORA uxor Lapidoth mulier Hebraea de qua legitur Iudicium libro capite IV. Cui adi potest MARIAMME soror Moysis & Aaron, ut legitur in Exodo capite XXII. & postremo OLDA Sellemi uxor, de qua paralipomenon II. cap. XXXIV. multa leguntur sub rege Iudaeorum Iosia.

Harum fere omnium Sibyllarum carmina circumferri & legi aetate sua refert Lactantius, praeter Cumanae, cuius libri a Romanis occultebantur: nec eos ab ullo nisi a XV. uiris inspicifaserat. Erantque singularum singuli libri, qui quia Sibyllae nomine inscribebantur, unius esse semper crediti sunt, erantque confusi simul, ac immixti, nec discerni, aut suis cuique Sibyllae assignari poterat liber, praeter Erithreae, quae & nomen suum carmini uerum inseruit, & Erithream se nominatam iri praeloquuta est. Nunc quidam liber Graecus Sibyllinorum oraculorum circumfertur octo libris digestus, quem cum esse existimo, de quo plura Lactantius excepit, quam praefertim omnes fere eos uersus, quos de Christo citat Sibillynos in eo reperiri conficit.

Extant quoque Sibyllae Erithreae eius generis uersus quidam qui acrostichis uocantur. Hi sunt apud Eusebium Graeci in libro V. de uita Constantini Imperatoris, iidemque Lactini secuti apud diuum Augustinum libro XVIII. de ciuitate dei.

deicap. XXIII : In quorum singulis capitibus ordo litterarum ita est dispositus, ut in eis haec uerba legantur IESVS. CHRISTVS . DEI . FILIVS . SERVATOR . CRVX. Hique ab Eusebio eo loco Sibyllae Erithreae fuisse traduntur . Sic autem scribit: Sibylla igitur Erithrea, quae seipsam sexta post diluuium generatione uixisse, & Apollinis sacerdotem fuisse dicit, diadema ex aequo una cum deo, cui seruiebat gestans, & tripoda circa quem serpens gyrauit colens, appropinquantemque ad se repellens propter dementiam parentum, qui eam tali cultui uouerant, intus in ipsis alioqui adytis, importuna superstitione occupata, diuina, tamen inspiratione referta, carminibus de Christo Iesu uaticinata est, in serie primarum litterarum uersuum . Haec autem sententia est, quae & acrostichis dicitur

· IHCOYC . XPICTOC . ΘEOY . YOC
 CATHP . CTAYPOC . idest
 IESVS . CHRISTVS . DEI . FILIVS
 SERVATOR . CRVX

Carmina autem sunt haec Latinae seruata quantum fieri potuit acrostichi, reddita

I Iudicio telluris erit sudoribus omen
 E Erumpetque alto, carnem qui iudicet atque
 S Suspendum (tanti est regis praesentia) mundum
 V Viderit inde omnis, uel si perspecta fides est
 S Siue haec nulla deum sanctosque in finibus aevi
 C Carnis amasius, & pulpa uestitus amica
 H Hic animis alba e sella ius dicet, eritque
 R Rerum campus inops, tribuli nascentur, opesque
 I Inuisae fient homini, atque iacebit imago
 S Soluentur portae stigii Plutonis ab illo
 T Tum quod uis ista gaudebit luce cadauer

V Vir

V Vir facer atque exlex flamma dignoscitur, atque
 S Scitur integrum quicquid tamen usque latebat
 D Ducet enim lampas, referatis frontibus intro
 E Et multi plangent, multi ringentur, & astra
 I Inducent choreae legem, faciestum Solis opaca
 F Flexum erit & caelum, nulla quoque luce Diana
 I Implebit ualles, & casta cacumina reddet
 L Labentur colles hominum fastidia, toti
 I Incipient aequor fieri montes, mare demum
 V Veluolum nulli, quum tellus fulmine arefcet
 S Subfident fontes, & nusquam fluminis horror
 S Suspectum caelo sonitum dabit aere recuruo
 E Eiulans turba perniciem mundique labores
 R Recludetque chaos immensum terra dehiscens
 V Undique conuenient reges, sedemque videbunt
 A A caelo riuus flammae, unde sulphuris atrii
 T Tum bene iactandum indicium mortalibus atque
 O Optatum cornu signum, cum gente fideli
 R Res aequae una piis uita, orbique insitus error
 C Clara duodenis illustrans fontibus unda
 R Roboremque pedum toto dominabitur aeuo
 V Versibus exscriptus deus his primo relicta est
 X Xenophilus nostra causa rex ultima passus

Ab altero uero seruaata linguae Graecae acroastichi
 sic uersi sunt

I Iudicii signo, tellus sudore madescet
 H E caelo ueniet princeps per saecula futurus
 C Scilicet ut carnem praesens, & iudicet orbem
 O Omnis homo hunc fidusque deum, infidusque videbit
 Y Vna cum sanctus excelsum sine sub aeui
 C Sedesedens animas censebit corpora, & ipsa
 X Chersos erit mundus, spinas feret undique tellus

Qq

P Reicien-

P Reiicient simulachra homines, & munera Ditis
I Inquirens portas infringet carceris atrii
C Sic etenim cunctae ueniet lux libera carni
T Tunc sanctis: Ignis fontes aeternus aduret
O Occultos aëus omnes tunc quisque loquetur
C Sed tenebrosa deus collustrans pectora pandet
o Threnus erit cunctis, & stridor dentis adest
E Effugiet Solis iubar, astrorumque choreae
O Omne poli lumen soluetur, & aurea Luna
Y Valles extollet, collesque a vertice perdet
Y Usquam nec celsum mortalibus aut graue quicquam
I Inde aequi montes campis, hinc caerula ponti
O Omne ratis spernent onus, hiscet fulmine tellus
C Sic fontes simul arescent, & fluminis aluei
C Stridula tum querulum sonitum tuba fundet olympo
n Orbis grande malum rugiens, & damna futura
T Tartareumque chaos monstrabit terra deiscens
E Et uenient omnes reges domini ante tribunal
P Refluet e caelo tunc sulphuris amnis & ignis
C Sic cunctorum hominum fient manifesta sepulchra
T Tunc lignum fidis erit exoptabile cornu
A Atque piorum uita hominum nocumentaque mundi
Y Vndis lustrabunt bisseño in fonte vocatos
P Rex pastor is erit nobis, & ferrea virga
O Omnipotens deus est praescriptus uersibus istis
C Seruator nostro aeternus rex passus amore

Haec autem sunt carmina quae Sibylla Erithrea de Christo cecinit. Multi uero fuerunt qui, quamquam omnia de Sibylla Erithrea tradita uera esse credant, hos tamen uersus propter rei clarissimum argumentum confictos esse suspicati sunt ab aliquo religionis Christianae uiro, poeticesque non ignaro. Quod nulla ratione fieri potuisse, uel ex hoc maxime liquet, quod diu ante Christi natalem edita fuisse,

com.

comperiuntur. Constat enim M. Tullium versus hos legisse commentariisque suis inferuisse. Quos Eusebius Caesariensis se uidisse profitetur. Hanc opinionem confirmat: Syllas multa per uersuum initia significare consuevisse, ut secundo de diuinatione docet Cicero, qui de Sibyllis loquens sic scribit: Non esse autem illud carmen furentis, quum poema declarat. Est enim magis artis & diligentiae quam concitationis motus, tum uero ea quae ἀποσιγῆς dicitur, quū deinceps ex primis uersus litteris aliquid cōnectitur ut in quibusdā Ennianis, quae Ennius fecit, id certe magis est attenti animi, quam furentis, atq; in Sibyllinis ex primo uersu cuiusq; sententiae primis litteris illius sententiae carmen omne praetexitur, hoc scriptoris est non furentis, adhibentis diligentiam non insani. Ita Cicero: Hoc etiam subsignificare uidetur Virgilius IV. Aecloga quum scribit

Ultima Cumaei uenit iam carminis aetas

Scilicet tempus, quo uaticinium tendebat certis erat litteris insertum. Atque haec uenit de Sibyllis

Porro autem quatenus fuerit Sibylla cuius carminibus facta Romana continebantur non admodum constat, quidam Cumanam putant ut Virgilius Aecloga IV

Ultima Cumaei uenit iam carminis aetas

Et libro VI. Aeneidos, ubi eam Deiphoben Glauci filiam uocat, nisi de Cumaea ipse loquatur. Glaucus autem uates fuit diuinandi scientissimus, qui eam artem Apollinem ipsum docuit. Eam Heriphilem appellat Suidas, ab aliis Amalthea uocitata. Varroni autem, quem hanc rem etiam ipsum diligenter quaesuisse ferunt, non uidetur uerisimile uatem illam quam Aeneas consuluerit, potuisse perungere Romana regna, quum sexcentis annis ante Tarquinium uixerit, ideo Erithream potius fuisse putat, quae etiam de Romanis cecinerit, hoc nimirum argumento ductus, quod post incensum Capitolinum templum, in quo oracula Sibyllina seruabantur, apud Erithras ipsamet carmina inuenta sunt. Hanc

Qq 2

autem

autem esse non potuisse Erithream Sibyllam, eodem Varro-
 nis argumento ductus opinor, quippe quae Apollodoro E-
 rithreo auctore, tempore belli Troiani uixerit. Et quam-
 quam Eusebius eam primis annis Romuli referat, ad Tar-
 quiniorem tamen tempora eam peruenire non potuisse facile
 credi potest, quorum Priscus centesimo anno post Romuli
 obitum, regnare Romae cepit. Nec Varronis argumentum
 obstat, libros Sibyllinos incendio consumptos ex Erithris
 Romam iterum relatos fuisse, quum satis constet, eos ab an-
 tiquis diuerfos fuisse. Ego uero eiusdem Varronis auctori-
 tate fretus duas Sibyllas eodem fere cognomine fuisse existi-
 mo, Cumaeam & Cumanam. Cumaea ea est, quae Cu-
 mis uaticinata est tempore belli Iliaci, ex Cimerio Campa-
 niae oppido orta, ad quam Aeneam diuertisse Maro refert.
 Cuius & Dionysius libro IV. meminit. Cumana autem est,
 quae Cumis oriunda longo tempore post uixit, librosque
 Tarquinio obtulit, de qua Solinus plura scribit. Cumis e-
 nim plures mulieres longo & perpetuo tempore, uaticinantes
 fuisse reor, quae omnes Sibyllae uocatae sunt quae illuc
 proficiscebantur, uel ut peritiores diuinandi fierent, Apolli-
 nis oraculis, quem illic maximum templum cum spectu ha-
 buisse conitat: uel ut eius sacris praecissent, quae non nisi a
 mulieribus perfici mos erat, quae omnes postea ab urbe
 proxima, siue Cumaeae, siue Cumanae uocatae sunt. Arist-
 oteles namque, & Marcianus Erithream ipsam etiam Cu-
 mis diuinasse scribunt, eamque aliquando Erithream, ali-
 quando Cumanam uocant. Aristoteles quidem in libro de
 naturae miraculis (si modo eius est, nam hoc in dubium uer-
 titur) speluncam narrat esse Cumis urbe Italica, ubi Sibyl-
 lae domicilium fuisse tradit, quam multi Erithream esse pu-
 tant, & incolae Cumaeam nominant, haud dubie patriae
 fauore, aut certe de alia sentientes. Martianus uero Capel-
 la Erithream Cumis uaticinatam esse scribit, Italicis credo,
 ut auctor est Aristoteles, quippe sunt etiam Cumae Ionicae,
 ubi

ubi & Erithrae. Haec forte esse potuit ea quam Virgilius libro VI. Cumaeam uocat ab Aenea consultam, Cumana enim quae libros Tarquinio uendit, non eam esse existimo de qua Virgilius scribit, quod neque etiam ipse affirmat. Idem Marcianus Sibyllam Phrygiam aliquando etiam Cumaeam appellat. Ita igitur cum uariae, incertae, & inconstantes sunt ueterum scriptorum de Sibyllis sententiae fit, ut neque ego quicquam affirmare aulim. Quamquam autem incertum sit, quonam nomine appellata fuerit, quae libros Tarquinio attulerit, eam tamen omnium scriptorum, concord. testimonio, satis inter omnes conuenit Sibyllam unam fuisse, cuius libros Tarquinio oblatos Romani summa religione, ac obseruantia custodiebant. Qui qua ratione Romanis allati fuerint, nunc ex Varrone, Dionysio, Solino, Plinio, Gellio, Lactantio, Seruio, & Suida exponam.

Annus hospita atque incognita, quae postea constanti omnium opinione Sibylla Cumana credita fuit, nomine Amalthea, Tarquinium Superbum regem Romanum adiit nouem libros ferens, quos Sibyllinis oraculis plenos esse affirmabat, eosq. uelle se uenundare dixit. Tarquinius precium percuratus, mulier trecentos Philippeos poposcit, rex autem quasi anus aetate desciperet, inrisit, aspernatuq. libros est ob precij magnitudinem. Tum illa foculo coram eo accenso, tres libros ex nouem combussit, siue ut Dionysius tradit. a regis conspectu descendens, eos igni tradidit, reuersaq. nunquid reliquos sex libros eodem precio, emere uellet regem interrogauit. Taruinius autem multo magis inrisit aniculae dementiam, eamq. delirari respondit, quod idem pteret de paucioribus precium, quod nec de pluribus accipere potuisset: tum mulier statim coram rege, uel ut ait Dionysius discedens, tres alios combussit. Reuersaq. illum denuo placide interrogauit, an tres reliquos eodem illo precio emere uellet, rex mulieris constantia commotus, eam mulieris confidentiam non omnino aspernendam esse existimauit,

mauit, quare auguribus accersitis eis rem per ordinem enarrauit, atq; quid agendum esset poposcit. Illi autem ex quibusdam signis intelligentes, rem illam necessariam, a disq; in urbis salutem missam, regi reuerentia illa librorum magnâ iacturam factam esse demonstrantes, quod non omnes emisset, eum reliquos emere hortati sunt, dato precio quod deposcerat anus. Quare rex libros tres reliquos Sibyllinorû oraculorû plenos mercatus est nihilo mino e pretio, quam quod erat petitû pro omnibus. Mulier igitur dans ei libros diligenter seruandos esse prae monuit, quae quum a Tarquinio discessisset, postea nusquam amplius uisa est quapropter, iam tum credicoeptum, eam Sibyllam fuisse Cumanam, qui quendammodum poeta ait: Magnam ment manumque Delius inspirasset deus; Sunt quidam auctores; qui libros non Superbo, sed Prisco Tarquinio oblatos scribunt, inter quos est Varro apud Lactantium libro I. & ex recentioribus Suidas, Solinus uero quamquam libros Superbo uenditos fuisse: firmet, Sibyllam tamen quae eos uendidit, olympiade quinquagesima uixisse scribit. Quod si ita est, Prisco regi libros uendidit non Superbo. Nam in quinquagesimam olympiadem mors Prisci Tarquinii incidit. Quare Varroni potius credendum existimo quam aliis. Plinius uero lib. XIII. cap. XIII. tres libros non nouem fuisse scribit, quos oraculorum plenos Sibylla Tarquinio attulit, ac combustis duobus tertium superfuisse. Suidas nouem libros tradit, eosque oraculorum peculiarium uocat, hoc est ad certum aliquem populum spectantium, sed combustos tantum duos, reliquos omnes superfuisse. Ceterum hi libri, quos siue Priscus, siue Superbus Tarquinius emit, ab ipso in Capitolio, Iouisq; optimi maximi templi sacrario, in arca lapidea sub terra postea reconditi, Sibyllini deinceps appellati sunt, religiosissimeque ibidem seruati. Horum librorum custodia II. uiris primum, deinde X. uiris, postremo XV. uiris sacris faciundis commissa fuit, eosque ab alijs praeter eos aspici, aut legi nefas erat,

ut

ut Laetantius tradit, atque ut paucis uerbis multa comprehendam, nihil Romani, neque sanctum, neque sacrum, ita custodiebant quemadmodum haec Sibyllina diuinitus (ut existimabant) missa oracula ; & quum dii immortales de rebus aduersis consulendi essent, remediumque aliquod malis querendum, uti de aliqua intestina, ciuiliue seditione, uel bello externo, aut pestilentia urbem uexante tollenda, de funestorum, exitiabiliumque casuum remediis, ut Cannensis cladis, pacis Caudinae, de prodigiis expiandis, ceterisque rebus aduersis, hos libros quasi ad oraculum praesentaneumque remedium XV. uiri sacris faciundis adire solebant, in his omnium malorum remedia inueniri posse existimabant. Ceterum is Tarquinius qui eos emit, ut eos in manibus habuit statim duos uiros creauit ex illustrioribus patriciis cui horum librorum custodiam tradidit, appellatique sunt II. uiri sacris faciundis. Ex quibus alterum nomine M. Atilium, quod is libros secreta ciuiliu sacrorum continentes custodiae suae commissos, corruptus Petronio Sabino describendos dedisset, culeo insutum in mare abiici iussit, Horum II. virorum munus erat, hos sacros libros custodire, quoties opus esset adire, legere, interpretari, & quae iubebantur, ut perficerentur curare. Apollinis sacrarumque caerimoniarum antistes esse, & quoties fames, pestilentiae, bella ciuilia & externa urbem uexare contigisset, uel prodigia aliqua nuntiata essent apparuisse, eorum omnium malorum ex oraculis Sibyllinis remedia inuenire, leuiterque ad deorum puluina factis, deum iram placare, prospera omnia precari, aduersa ut tollerentur rogare, & postremo deos omnes iratos sacrificiis factis mitigare. Vide quae se lector, quantam sibi malus daemon in orbe terrarum uendicauerat potestatem. Ex qua, Iesu Christi gratia depulsus, beati nos & felices sumus, quibus tot tenebris & errorum inuolucris liberatis ueritatem agnoscere concessum est. Porro de his sacerdotibus ita libro III. scribit Dionysius: Post eiectionem

tionem autem regum, assumens ciuitas oraculorum patrocinium, uiros etiam illustrissimos custodes eis designauit, qui per omnem uitam eam curam haberent militia & alijs urbanis muneribus immunes, publiceque apud eos libros depositi, sine quibus non permisit oracula aspici Sibyllina. Hi seruos de publico sumptu habebant. Romani autem nihil ita custodiunt neque sanctum neque sacrum, quemadmodum Sibyllina diuinitus oracula missa. Ea autem adeunt ex S. C. seditione ciuitatem tenente, aut calamitate aliqua magna bello incidente, aut prodigijs aliquibus apparentibus qualia saepe euenire solent. De II. uiris sacrorum frequens apud Liuium mentio est ante primum consulem de plebe creatum. Libro III. Libri Sibyllini per duum uiros sacrorum additi. Lib. iv. Obsecratio itaque a populo II. uiris praecipientibus est facta. Et paulo post; Multa II. uiri ex libris placandae deum irae auertendaeque a populo pestis causa fecerunt. Et libro V. libri Sibyllini, ex S. C. additi sunt. II. uiri sacri sacundis lectisternio tum primum in urbe facti, &c. Ceterum quum multo tempore duo, ad hoc ipsum sacerdotium uiri tantum creati soliti essent, ac plebs de suo quoque corpore consules creati ambiret, neque ad hoc ipsum satis uirum esset, obtinuit tandem. ut qui II. uiri in eam diem usque creati fuissent, decem uiri deinceps sacris faciundis eo iure quo II. uiri fieri solebant, crearentur. Quare anno urbis CCCXXCVIII. lege lata a tribunis plebis C. Licinio & L. Sextio, ex II. uiris X. uiri facti sunt, simulque lege cautum, ut pars ex plebe, pars ex patribus fieret, quam legem decimo sui tribunatus anno pertulerunt; quinque igitur ex patribus totidemque ex plebe lecti, qui X. uiri sacris faciundis deinceps uocati sunt. Post quod tempus, usque ad L. Sullae Felicis dictaturam, fuerunt x. uiri sacris faciundis, de quibus toties mentio est apud Liuium. A Sulla uero dictatore xv. uiri S. F. facti sunt. Quod hac ratione ostendi potest. Ciceronis aetate erant xv. uiri sacris faciundis, qui adhuc erant decem

decem uiri eo anno quo Capitolium arsit, paulo ante Sullae dictatoris tempus L. Scipione & L. Norbano cos. anno vrbis DCLXXI. Atq; post eum annum in sacerdotum collegiis nusquam legitur quicquam esse mutatum, nisi in dictatura Sullae, relinquitur ergo ut haec xv. uirorum institutio a Sulla facta esse credatur, praesertim quum aliis sacerdotum collegiis legatur adieciisse aliquot sacerdotes, ut auguribus & pontificibus. Fuisse uero Ciceronis aetate xv. viros ex iv. Coellii ad Ciceronem epistola intelligi potest, in qua ipse ad Ciceronem scribit, P. Dolabellam populi suffragiis factum xv. uirum. Tranquillus quoque in Caesare. Proximo autem senatu percubuit fama, L. Cottam xv. uirum sententiam dicturum, ut quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos nisi a rege non posse uinci, Caesar rex appellaretur. Quod uero decemuiri sacrorum adhuc essent eo anno, quo Capitolium crematum est, ex uerbis Dionysii libro iv. intelligitur. Qui ait: libros Sibyllinos qui adhuc a x. uiris seruabantur incendio Capitolii fuisse crematos, quod anno ante Sullae dictaturam conflagrauit. De xv. uiris ita scribit libro xi. Tacitus: Ludis saecularibus Domitiani intentus affui, sacerdotio xv. uirali praeditus, ac tum praetor, quod non iactantia refero, sed quia collegio xv. uirum antiquitus ea cura, & magistratus potissimum exercebantur officia caerimoniarum. Et Seruius interpretans illud Virgilii

. . . Lectosque sacro

Alma uiros.

ait sic: Primo fue-

runt duo librorum Sibyllinorum custodes, inde x. inde xv. usque ad tempora Syllana, post creuit numerus usque ad LX. Sed remansit XV. uirum uocabulum. Post Sullam idem sacerdotium mansit usque ad Theodosii tempora, quibus cum ceteris ueteris superstitionis sacris abrogatum est. Porro autem ex eo epistolae Coellii loco, quem citauimus colligi potest, opuli suffragiis sacerdotes huius collegii aliquando creatos, idque per legem Domitiam. Nam quod a collegiis ante eam

Rr

legem

legem coopſarentur, paſſim in Liviſ historia legitur ubi de ſuffectis in demortuorum locum ſacerdotibus loquitur. Horum munus erat, libros Sibyllinos cuſtodire, quum ex S. C. adeundi eſſent adire, & quae legiſſent ſenatui reſpondere, & ea S. C. decreta procurare, ludos ſaeculares celebrare, & poſtremo omnia peragere quae Sibyllinorum carminum iuſſu facienda erat. De his frequens mentio eſt in vetuſtis monumentis ſic

HERCVLL. INVICTO

M. CASSIVS

HORTENSIVS

PAVLLINVS. PR. VRB

XV. VIR. SACRIS

FACIVNDIS

DONVM. DEDIT

AVRELIO. VICTORI

XV. VIR. SACR. FAC

LEG. AVGG. PRO. PR

PROV. PAN. INF

PATRON. R. P. H. V

D. D

item

IVNIO. POSTHVMIANO. V. C. P. P

DEI. SOLIS. INVICTI. MITHRAE

XV. VIRO. S. F. PONTIFICI

DEI. SOLIS. ORDO. SACER

DOTVM. MAGISTRO. SVO

CVRANTE. ET. DEDICANTE

FLAVIO. HERCVLEO. VIRO

RELIGIOSISSIMO

item

PHOSPHORII

LVCIO. AVR. AVIANO. SYMMACHO. V. C

PRAEFECTO. VRBI. CONSVLI. PRO. PRAEFECTIS

PRAETORIO. IN. VRBE. ROMA. FINITIMIS. QVE

PROVINCIIIS. PRAEFECTO. ANNONAE. VR

BIS. ROMAE. PONTIFICI. MAIORI. QVINDE

CEM VIRO. S. F. MVLTIS. LEGATIONIBVS

PRO. AMPLISSIMI. ORDINIS. DESIDERIIS

APVD. DIVOS. PRINCIPES. FVNCTO. QVI

PRIMVS. IN. SENATV. SENTENTIAM. ROGA

RI.

RISOLITVS. AVCTORITATE. PRVDENTIA. ATQ;
ELOQVENTIA. PRO. DIGNITATE. TANTI. ORDI-
NIS. MAGNITVDINEM. LOCI. EIVS. IMPLEVE-
RIT. AVRQ. INLVSTREM. STATVAM. QVAM
A. DOMINIS. AVGVSTISQ. NOSTRIS. SENATVS
AMPLISSIMVS. DECRETIS. FREQUENTIBVS. IN
PETRABIT. IDEM. TRIVMPHATORES. PRINCIPES
NOSTRI. CONSTITVI. ADPOSITA. ORATIONE. IVS
SERVNT. QVAE. MERITORVM. EIVS. ORDINEM
AC. SERIEM. CONTINERET. QVORVM. PERENNE
IVDICIVM. TANTO. MVNERE. HOC. QVOQVE. AD-
DIDIT. VT. ALTERAM. STATVAM. PARI. SPLEN-
DORE. ETIAM. APVD. CONSTANTINOPOLIM
CONLOCARET

in sinistro basis latere

DEDICATA. IM. KALENDAS. MAIAS

D. N. GRATIANO. III. ET. MEROBAVDE. COS

Porro autem ut ad libros Sibyllinos redeamus Perdurarunt
hi libri usque ad belli Marfici, siue socialis tempora. Quibus
Olympiade CLXXIII. C. Norbano, & P. Scipione cos. in-
censo Capitolio siue ex insidiis (ut quidam existimant) siue
casu casu simul cum aliis sacris Sibyllina etiam carmina in-
cendio consumpta sunt. Restituto uero a L. Cornelio Sulla
Felice dictatore Capitolio, & a Q. Catulo templo Iouis Ca-
pitolini dedicato, ut Fenestella diligentissimus scriptor, in
libro quem de xv. uiris edidit, refert, C. Scribonius Cu-
rio & Cn. Octavius cos. ad senatum reuulerunt ut legati Eri-
thras, & ad cetera Italiae, Graeciae, & Asiae oppida mitter-
rentur, qui carmina Sibyllarum, & praesertim Erithraeae con-
quisita Romam deportarent. Itaque missos esse scribit P. Ga-
binium. M'. Otacilium Crassum, & L. Valerium Flaccum.
Hi ex omnibus ciuitatibus quum Italicis, tum Graecis, &
precipue ex Erithris, circa mille uersus a priuatis descriptos
collegerunt, Romamq; cum cuiusq; Sibyllae nomine de-
portarunt. Haec eadem Varro refert. Quibus carminibus ab

R r 2

homi-

hominibus rudibus transcriptis, multa superflua inserta inuenta sunt, in alijs uero mutila quaedam, aut deprauata, quare ut ipsorum carminum syncerior lectio esset, datum est negotium xv. Viris S. F. quorum iudicio ac censura hi uersus corrigerentur, eaque mendis omnibus, sententiisque superfluis ademptis, componerent; quod ab ijs accuratissime factum est. Hi autem posteriores libri non unius Sibyllae carmina putanda sunt, ut priores, sed plurium, quamquam unius semper Cumanae, uel Cumacae nomine appellati sunt. Quod etiam Dionysius libro xv. Lactantius libro I. & alii plerique docent. Facitus quoque idem significat quum ait: Quum eo tempore multa uana carmina nomine Sibyllarum circumferrentur, Tiberius iussit conquisita Samo, Eritbris, Ilio, Africa, & per Italicas colonias carmina in certum diem ad praefectum urbis L. Pisonem adferri, & iudicium censuramque xv. Virorum adhiberi, ne haberi priuatim liceret, quod iam a maioribus erat cautum. Libros autem Sibyllinos usque ad Honorij & Theodosij iunioris imperatorum tempora, Romae perdurasse constat. Quibus Fl. Stilico imperatoris Honorij fover, quum ab eo defectio- nem moliretur, filioque suo Eucherio imperium comparare studeret, concitaturus in generum imperatorem seditionem, uersus omnes Sibyllinos cremauit, cuius rei meminit ita Ru- tilius Claudius Numatianus itineratio secundo

Nec tantum Geticis crassatus proditor armis

Atque Sibyllinae fata cremauit opis

Vel ut alibi legitur

Ne tantum patrijs saeuiret proditor armis

Sandæ Sibyllinae fata cremauit opis

Quare quum Sibyllinorum oraculorum interitu, xv. uirorū quoque sacerdotium sublatum est. Atque haec sunt quae tam de Sibyllis quam oraculis Sibyllinis & xv. Viris sacris faciundis, apud ueteres auctores extare didicerim. Sed ante- quam operi extremam manum imponam, non alienum erit, hoc

hoc loco referre que Iustinus de antro Sibyllae Cumanae, uel Cumaeae tradit quod Puteolis se uidisse scribit. Ipse enim in libro ad agentes admonitorio narrat. quum Cumas Campaniae animi gratia aliquando petisset, non longe a Baiis Sibyllae domicilium se uidisse, id erat maxima Basilica tota in lapide incisa, opus quidem eximium, & omni admiratione dignum. Vbi Sibyllam olim oracula edere solitam fuisse incolae referebant, idque se a maioribus suis accepisse testificabantur. Ostendebanturque (ut ille ait) adhuc, uas tria in templi medio in eodem lapide incisa, quibus aqua repletis lauabatur, acceptaque stola in abditissimam eius templi partem, in eodem lapide fabrefactam sese includens, thronoque, siue alta sede in eodem lapide excauata confidens, oracula reddebat. Templum hoc usque ad nostram aetatem perdurauit. Anno enim salutis ∞ DXXXIX. terrae motu ingenti Campania terra quassata, Puteolis minutissimo puluere, cinereque e mari surgente totum coopertum est, collisque satis editus enatus est, ubi olim celeberrimum Sibyllae fanum fuerat. Mihi autem Puteolos Baiasque anno domini ∞ DXLIIX. profecto, accolae quos regionis peritios mercede conduxeram, & templi locum, & formam, & ea omnia fuisse narrabant, quae Iustinus mille trecentis annis ante se uidisse scriptum reliquit, antequam arcanum id templumq. ingens terrae motus ui terra obrutum esset

CONSTANTII

LANDI,

COMPLANI COMITIS,

IN VETERVM NVMISMATVM

ROMANORVM MISCELANEA

Explicationes.

321
ILLVSTRISSIMO

ORNATISSIMOQUE VIRO

BERNARDO

BERGONTIO,

VRBIS PLACENTINAE PRAEFECTO

integerrimo, Gubernatorique æquissimo,
Constantius Landus, Comes

S. D. P.

INTERPRETATIONES meas

in quedam Romanae antiquitatis
Numismata tibi (optime Bergun-
ti) in praesentia donare constitui:

Tum quia video te Romanarum
antiquitatum studiosissimum es-
se, quod etiam Museum tuum

undique exquisitis veterum imaginibus clarorum
virorum, ac aeneis formis insignitum ac ornatum in-
dicat: licet idem Museum multiplici non solum iuris-
ciuilis, sed etiam politioris literaturae librorum su-
pellectile habeas extructum. Nam quos tu libros,
qui & ad diuinam & humanam iustitiam faciant,
non conquisisti? Quid narrem humaniores libros, qui

Si

ad

ad Græcam, Latinamque cognitionem faciant: cum innumerabiles sint: in quibus (dum à grauioribus studijs paululum secedis, & ab auditorio desistis) iucundè ac peramanter conquiescis: ut illi etiam ijdem libri te ad condendos aliquando amœniores, & eruditos versiculos, ac elegantes oratiunculas perscribendas excitent, & eliciant. Quæ omnia (tanta est tua erga me humanitas & beneuolentia) ut aliquando mihi ostendere familiariter dignatus sis. Tum illud mouit animum meum ac planè impulit, ut tibi potius, quàm alijs hæc mea scripta inscriberem, quod innumerabilia apud te perantiqua numismata sæpius vidi, ærea nempe argentea, & aurea, quæ tu sic bellè & politè asseruas, ut præter Censum, quod in illis apertum, & certum elicit, te non minus præstantissimum iustitiæ Antistitem, ac sacerdotem quàm grauem, seuernumque humanarum rerum cognitione, & doctrina varia instructum iudicem, omnibus cognitum exhibeas. quod sentiens illustrissimus ac excellentissimus Dux Ferrariensium, Hercules Estensis. II. Princeps uerò. III. te in summum Consiliarium sibi adlegit, ac Ferrariensis ciuitatis moderatorem præfectumque constituit. Id fecit & Dux primus illustrissimus Petrus Aloysius Farnesius Placentiæ & Parmæ, cum patriæ meæ te in prætorem elegit. Idem Dux noster optimus Octauius nuper comprobauit, cum illi

illi reddita à Carolo Quinto Cesare Augusto Placentia, tibi uni præfecturam urbis, ac prætorij subseclium, ac viro singulari & integerrimo demandauit: nullum ad moderandos urbis mores, ac ad iustitiæ obeunda negotia, ac expedienda idoneum te magis animo reputans. quod etiam iudicium tanti principis summaperè laudandum, & extollendum ab omnibus bonis existimo, cum videamus te nunquam desistere indies, quinque ad iustitiæ munus pertineant, per te exequantur. Quam mitis es in audiendo, quam humanus in colligendo amicos? quam expeditar ad imponenda litibus longis finem? quam in omnibus prudens & bonus? Quod si talem virum uisissent præfæcula, Romana respublica fortunatior te uno fuisset. Quid candorem animi tui, quid peritiā antiquitatis, qua valdè eruditus es, prædicem? Hæc non epistolam, sed integrum, iustumq; opus exquirunt. Hæc igitur omittam in præsentia, cum satius sit hæc. (ut ait Sallustius de Carthagine) silere, quàm pauca dicere, Porro sunt & alia, quæ præcipuè in causâ sunt, ut tibi hunc meum libellum Numismatum, destinare debeam. Nempè amor tuus, ac humanitas illa sua erga me inenarrabilis, qua adeo in me soles uti, ut mihi potius parentis esse loco videaris, quàm patroni. Non hîc tibi, amantissime Borgunti, eas gratias, quas referre debeo, sed quas

Sic a possum,

possum, refero de benignitate ac facilitate in me tua,
 & non protrita beneuolentia. Illud tamen accedet a-
 mori nostro, quod hæc qualiacunque mea scripta in-
 tuum decus, & mutuam beneuolentiam, & simul
 comprobata exhibunt. Sed hîc non, ut ab alijs se-
 riem Cesarum, & quasi per cohortes, sed miscella-
 nea Numismatum, prout illa per interualla tempo-
 rum mihi videre contigit, enarrata habebis, nec illa
 imaginibus suis ostentata à me nunc expectabis: quod
 scio à plerisque factitatum. Non enim id nos efficere
 ualuimus, licet omni cura studuerimas: tum inopia
 angustiaq. temporis: Tum periti artificis delineato-
 risq. carentia: Tum auaritia librarium, & quo-
 rumdam nimia quadam scrupulositate, quorum erant
 nummi, sunt enim quidam plebei homines sic pecunie
 antiquæ, monetaq. Romanæ domi retinentissimi, &
 adeo superstitiosi, ut eam uix permittant lucem, in-
 star Euclionis Plautini, aspicere: sunt alij in hoc ani-
 mo obdurati, qui etiam si ipsi antiquitatem ignorent,
 alijs quod explicent, nolunt concedere parum amicis
 fidentes, homines mehercule impuri, & indigni, &
 qui mereantur, ut ipsis tam præclara veterum simu-
 lachra, tanquam nobilis rerum uetustarum memoria,
 & supellex antiqua literataq. auferantur, & meliori-
 bus donentur. cum solum hæc ad pompam & ostenta-
 tionem quandam, non ad utilitatem illi habeant. quod

fi

si nobiles sint, ac illustri generosoq; animo præditi
 non committant, quin eorum opera, & exhibita ami-
 cis huiusmodi moneta omnia antiquitatis monumenta
 breui non enucleentur, & ut tandem ad lucem per-
 ueniant. Ecquidnam est aliud Romanarum antiqui-
 tatum studiosissimos homines hoc thesauro fraudare,
 quàm sitientes à viuo flumine, ac liquido fonte, ne
 sitim sedent, deturbare ac depellere? Quidq; hoc aliud
 est, quàm celare gemmas in lutoq; habere involutas?
 & quid aliud tandem est, quàm ipsius priscæ virtutis
 honores, ac maiestatem Romani Imperij in perpetuam
 oblivionem, Lethæaq; flumina demergere? Quis hos
 igitur appellet antiquitatis amatores? qui tantum
 oculos, & illos illiteratos pascunt, non animum, non
 pectus erudiunt: qui tantum admirantur, quod ne-
 sciunt: veluti illi serui, qui nimis apud veteres stu-
 diosè tabulas pictas, aut vasa Corynthia, aut quid
 simile arte elaboratum insuenerunt. Iam per Deum im-
 mortalem concedant alijs benignè, quod ipsi ignari
 vusu nequeunt fungi, nec ingenio percipere, aut intel-
 lectu attingere. Hoc in præsentia volui dixisse, non
 quod exoptulem eos, qui hisce antiquis rebus abun-
 dant, ut illa alijs donent, sed ut saltem literatis
 hæc commoda præstent, & à doctioribus velint sibi
 explicari quæ ipsi non intelligunt. Ne res huiusmodi
 cognitione dignæ apud se depereant, quæ sibi alijsq;

emo-

emolumento esse possunt. Tu autem interea illustris ac humaniss. Bergunti, hos meos labores qualescunque suscipere & amplecti non dedignaberis, letoque vultu hac à me enarrata numismata, ut iam fecisti, cum illa iudicio tuo his elapsis mensibus supposui, quae etiam tuo iudicio tum comprobata nomine tuo exire volui, ut si quid habebunt censores, quod in his me reprehendant, sciant me sub tuis auspicijs hoc opus primum edidisse; ideo me sub tuo clipeo protectum, illorum tela non valde formidaturum. Vale, vir omnium virtutum singulare domicilium, & Parma decus ac splendor incomparabilis, & Constantium Landum tototius vitae tempore praestanti tuae virtuti ac probitati addictissimum (ut facis) ama. Ticini 7. Cal. Junij M.D.LIX.

CONS.

CONSTANTII LANDI,
COMPLANI COMITIS,
IN VETERVM NUMISMATVM
ROMANORVM MISCELLANEA
EXPLICATIONES.

3

IANI BIFRONTIS NUMISMA.

VIT apud me, iam sunt aliquot anni, nummus argenteus perantiquus, quem postea Alciato magno cum nonnullis aliis propè centum ant. quissimis in sacculo fusc argenteo adligato dono dedi, ubi ex altera parte fuit imago Iani Bifrontis cum hac inscriptione, IANVS BIFRONS. in altera verò fuit prora nauis, interpretabamur Alciatus & ego tunc ideo sic effictum fuisse numisma illud, quia Priscos Latinos, olim effertum genus, cum pastoritiam vitam agerent, è fera agrestique vita, & legibus & omnium rerum affluentia, quæ illuc terra, marique importabantur, à Iano, qui cultioris vitæ modum inuenit, excultos denotaret: vel quòd Ianus in Italiam nauigans à Saturno fuerit hospitio susceptus, quod & Plutarchus in problemate xxj. & xl. declarat, cum huius nummi veteris signa exponit. & Herodianus lib. j. meminit, & Athenæus lib. xv. Dipnosophistòn cap. xix. & Leonicius Thomæus in lib. j. de varia historia, cap. lxxj. P. tamen Virgilius in viij. Æneidos aliter sensit. nempe Saturnum primum Latinis dedisse leges, ac indocile genus composuisse. Sed hinc præstat Virgilianos versus subscribere, vt rem omnem certius perspiciamus. Hunc itaque in modum canit Poëta,

Tum

*Tum Rex Euandrus Romana conditor arcis ;
 Hac nemora indigene Fauni , Nymphaq; tenebant ,
 Gensq; virum truncis , & duro robore nata ,
 Quis neque mos , neque cultus erat , nec iungere tauros ,
 Aut componere opes norant , aut parcere parto :
 Sed rami , atq; asper victu venatus alebat
 Primus ab aethereo venit Saturnus Olympo
 Arma Iouis fugiens , & regnis exul adeptis .
 Is genus indocile ac dispersum montibus altis
 Composuit , legesq; dedit , Latiumque vocari
 Malluit , his quoniam latuisset tutus in oris ;
 Aureaque (vs perhibent) illo sub rege fuisse
 Secula : sic placida populos in pace regebat ,
 Deterior donec paulatim ac decolor etas ,
 Et belli rabies , & amor successit habendi . &c.*

Sed ne quod de Iano diximus Alciatus & ego videatur omnino non verum , Glosularius quidam eo loco , vbi citauimus Virgilij carmina , scripsit in margine posuitque hæc verba , Mirum cur Ianium præterierit , qui tamen ante Saturnum regnavit , & primus Italiam formauit legibus , & bonis institutis . Hactenus Glosularius . Sed idem Virgilius paulò post dicit Ianium Romam condidisse , & Saturnum his carminibus ,

*Hanc Ianus pater , hanc Saturnus condidit urbem :
 Ianiculum huic , illi fuerat Saturnia nomen .*

De Iano etiam meminit Virgilius in vij. cùm Rex Latinus Oratores Æneæ intra tecta vocari iussit , vbi erant veterum aurorum imagines , Sic enim inquit ,

*Quinetiam veterum effigies ex ordine aurorum
 Antiqua ex cedro , Italusq; paterq; Sabinus ,
 Vitifasor curuam seruans sub imagine falcem
 Saturnusq; senex , Ianiq; bifrontis imago ,
 Vestibulo adstabant , alijq; ab origine reges ,
 Martia , qui ob patriam pugnando vulnere passi .
 Multa-*

Multaq; præterea sacris in postibus arma

Idem Virgil. in xij

--- *Mare, Sydera iuro*

Latonaq; genus duplex, Ianumq; bifrontem.

Meminit etiam idem in vij. vbi claudendis portis & patefaciendis eundem præponit,

Sunt gemina belli porta (sic nomine dicunt)

Religione sacra, & saui formidine Martis.

Centum ærei claudunt vœctes, æternaq; ferri

Robora, nec custos absistit limine Ianus.

Horat. ij. Epistol.

Claustra; custodem pacis cohibentia Ianus.

Et Persius in j. Sátyra,

O Iane à tergo, quem nulla eiconia pinxit.

Iani autem templum fuisse in medio foro ex aduerso Capitolij tradit Procopius, Erat, inquit, sacellum totum ex ære constitutum quadrata quadam dimensione, tantæq; amplitudinis, quanta integra Iani statua poterat ænea quinque pedalis capi. capite duntaxat bifrons, portæ vtriusque æneæ, quæ pacis tempore claudebantur, instante autem bello aperiebantur, vocabaturq; Ianus geminus, fuit autem prope equum Domitiani. Plinius lib. natural. histor. xxxiii. cap. vij. ait, Ianus Geminus à Numa rege dicatus, qui pacis, bellique argumento colitur, digitis ita figuratis, ut trecentorum quinquaginta quinque dierum nota, per significationem anni temporis, & æui se Deum indicaret. Herodianus dicto lib. primo, imaginem Iani bifrontem ideo sic effictam refert, quia ab eo incipit & in eundem desinit annus. Nunc afferre diuersas in Bifrontis Iani imaginem, sententias operæpretium est, ut quæ potior fuerit arripi possit. Seruius grammaticus in xij. *Æneid.* ait, Romulum & Titum Tatium cum in foedera convenirent, simulachrum duplicis frontis effecisse, quasi ad duorum populorum imaginem. Dicitur est etiam geminus Ianus, quod præterita & futura

T c

respi-

respicere existimaretur. Opidius in Fastis meminit. Ast Alciatum audiamus, qui ita scribit in Emblematis. Prudentes Problemat.

Iane bifrons, qui iam transacta futuraq; calles,

Quiq; retrosannas sicut & ante vides.

*Tot te cur oculis, tot fingunt vultibus? an quodd
Circumspectum hominem forma fuisse docet.*

Plutarchus autem in problemate, supra nominato, scribit, eum fuisse Græcum Perrhæbum, & in Italiam venisse, & linguam cum victu commutasse, Italosque agrestes civiles mores docuisse. Sed iam nunc Platoniorum sententiam afferamus, ut altius introspeciat, plerumque esse diuina, quæ ad homines transferuntur à Poëtis. Ioannes igitur Picus ille Mirandulanus, vir diuinus, in commentario canticonis Hieronymi Beniuenij, ita de Iano Mystico profatur in lib. ij. materno quidem sermone, sed in hunc sensum à nobis Latine reddito. Sciendum animas cælestes talem in se perfectionem habere (ut aiunt Platonici) ut simul satisfacere possint utrique muneri, nempe proprium corpus regere ac administrare, nec ob hoc ab intellectuâ contemplatione rerum superiorum recedere. Hæc animæ à multis poëtis per Ianum bifrontem significatæ fuerunt. Quoniam oculatæ, veluti illæ in anteriori & posteriori parte, possunt & simul cernere intelligibilia, & sensibilibus prouidere. Verum cæteræ animæ imperfectiores remanent, quæ oculos non habent, nisi in vna earundem parte. Quod si se vertant cum illa eadem parte, in qua oculatum corpus habent, necesse est, quod altera, quæ sine oculis extat, se vertat ad intellectum, & ita illæ priuantur rerum intellectuâlium visione. Similiter si ipsæ vertant oculos ad intellectum, amplius nequeunt corpori necessaria prouidere, cogunturque eius curam relinquere. Hisque rationibus fit, ut illas animas, quæ propter curam corporis coguntur bona intellectu dimittere, diuina prouidentia easdem caducis corruptibilibusque corporibus

poribus coniunxerit & alligauerit, ut ab his solutæ possint breui tempore (si per eas non stet) ad intellectualem propriam felicitatem reuerti, & cæteras animas, quæ corporis pondere non impediuntur ab intellectuali bono, ipsa eadem prouidentia æternis & non incorruptibilibus corporibus adnexit, ac copulauit. Cælestes igitur animæ, quæ à poëtis per Ianum denominantur ac designantur, veluti illæ, quæ temporis principium sunt, præ existente motu, oculos habent, quibus idealem pulchritudinem in intellectu aspicere possunt, quam continuo amant. Aliosque oculos habent, quibus inferiora & sensibilia cognoscant, non amandi, aut cupiendi gratia eorum formam quàm pulcherrimam, sed ut illis eam formam, quam intellectualem possident, quæ cæteris formis formosior ac superior est, communicent, eandemque formam cælestem inferioribus participant. Animæ nostræ priusquàm corpori alligatæ & iunctæ sint, eodem modo se habent, ut illæ Bifrontes nempè duas facies habentes. Quoniam (ut à Platone in Phædro dicitur) quælibet anima (& de quacunque anima rationali, & in sua natura constitutâ intelligendum est) totius vniuersi corporalis curam habet. Itaque animæ nostræ habent duas facies priusquàm in hoc corpus humanum spargantur, scilicet ut & possint simul res intellectuales intueri, cælestiumque ordinem contemplantes imitari cum vitæ modo atque constantia, & sensibilibus prouidere, & terras tueri. Verùm cum in corpus descendunt, suntq; in his inclusæ compagibus corporis, non secus illis accidit, ac si in medio seclæ essent, ex duabus faciebus altera tantum illis superesset, & ideo quocienscunque illam unam faciem, quæ illis sola remansit, ad formam sensibilem vergunt, alterius visione priuantur. Hincque exoritur quod nullus vtrunque Amorem possidere simul potest, & quem vulgarem vocant, & illum, quem cælestem dicimus, & ideo Zoroaster nos ad supernorum pulchritudinem exhortans ita exclamat, Extolle oculos sursum ac in cælum aciem

T t 2

pupil.

larum tuarum dirige. quod etiam Vates diuinus Dauides obseruauit, cum cecinit illud carmen, Leuaui oculos meos, in cælum, & in montem, vnde auxilium mihi, harumquererum omnium, quas diximus de animis, illa certa testimonia adduci possunt. Quod multi ab eadem causa, quæ eos rapuit ad idealem formam ac intellectualem contemplationem, oculis corporalibus, quibus sensibilis pulchritudo cognoscitur, fuerunt excæcati, & corporis luminibus priuati. Hoc figmentum Tyresiz designat à Callimacho carminibus decantatum. Qui cum vidisset nudam Pallada, quæ nihil aliud significat, quàm illam idealem formam, ex qua emanat omnis sapientia pura ac sincera, & non induta, aut ab vlla materia velata, statim cæcus est effectus, & ab eadem Pallade propheta & vates factus. Itaque illa, quæ eidem clausit oculos corporis, eadem oculos intellectus illi aperuit, quibus non minus futura, quàm præsentia cerne-
re ac cognoscere poterat (cuius rei argumentum ego adolescens, ac penè puer in carmen aliquando conieci, ac composui, rem etiam mysticè exponens) Homerus ab vmbra Achillis afflatus fuit, illo furore poetico, qui in se omnem intellectualem contemplationem continet, oculis corporis etiam ipse fuit captus. Paulus, etiam electionis vas dictus, non prius mente elatus, ad tertium cælum raptus fuit, quàm à visione ac rerum diuinarum cognitione eius oculi rebus sensibilibus cæci effecti sunt, de quo raptu forsàn aliquando loquemur, (tutamen de eo interim lege Marsilium Ficinum in Epistolis.) & hæc quidem Ioannis Pici materno sermone scripta, totidem verbis in Latinum vertimus vtrunque, tamen extempore. De Iano hic libet mihi nonnulla haud protrita subscribere, quæ nec Giraldus attigit, in suis de diis gentium, cum de Iano Deo loquutus est. Apud quem omnia, quæ ad templa Iani, & sacrificia & cognomina, pertinent legere poterit studiosus lector, nunc hæc à me accipiat. Ianus Noe ex Iaphete nepos fuit, si Iosippo libro j. capite

capite xj. credimus, traditumque exstat in Bibliis, vel Saturni & Eleuteriæ Latini generis puella filius, vt lib. phœnomenon iij. Critolaus refert, sed verisimile est Hebræum illum *iouap* multis seculis ante Latinum vixisse, primumque vini vsum in Italia induxisse, vnde & Ianus dictus sit, quod *ai p* vinum Hebræorum sermone dicatur. Plutarchus certe in problematis, vt superius annotaui, gente Perrhæbum fuisse attestatur. Berosus autem, grauissimæ authoritatis vir, Noe ipsum eundem & Ianum esse scribit, ducius præsertim nominis argumento quod vitisatorem significat. Huic Iano regi ex Iubale, vel, vt Iosippus mauult, nepote pronepos, Subres fuit, qui Mediolanum condidit, vt est author Alciarus noster in lib. j. suæ historiæ Patriæ, quam adhuc penè puer composuit. quam Franciscus Alciatus, eius hæres benemeritus, vt legere possem, mihi benignè concessit, quam & breui editurum in lucemque missurum speramus, cum hæc historia huiusmodi sit, vt cum elegantiâ & eruditione veterum historicorum certet. Hic sciens prætereo, quæ de nummulis cum bifronte Iano & nauicula, qui à pueris solerent iactari in sublimē narrat Macrobius & Alexander ab Alexand. lib. iij. Genial. dierum, cap. xxj. & quemadmodum Nauium, coronarum, nècnon pontium, primus inuentor fuerit, quod testatus est Dracon. Corcyrensis, vt Athenæus lib. xv. *Dipnosophistôn* cap. xix. refert. Sed de Iano hæc satis & super &c.

ÆNEÆ, PARENTEM GESTANTIS, PIETAS.

Pietatis apud veteres plura signa extitisse testis est antiquitas, quæ partim in Deos, partim in patriam, partim etiam in parentes relata leguntur: nullibi tamen expressius, quàm in nummis argenteis veterum conspiciuntur. quod

quod his proximis diebus mihi contigit oculis perspicere
 Cum ad me huiusmodi numisma argenteum quidem, sed.
 & vetus, quod seculum Romanorum priscum redolet, An-
 gelus Arcellus Placentinus, adolescens clarissimus, attulisset,
 ibi enim in priori orbe efficta pietatis fuit effigies, in no-
 dum complicatis postcervicem comis, forma muliebri. in
 altero verò orbe, imago Æneæ, qui cervici impositum pa-
 trem Anchisen gestabat: & in manibus Deos penates, cum
 hac epigraphe, CÆSAR. de pietate Dea in presentia non est
 quod verba faciam. mihi satis sit his, qui hæc legere cu-
 pierint, locos scriptorum ostendisse, ne hæc multa de pieta-
 te, quæ dici à me possent, aliena congeram. Martianus lib.
 Topographiæ Romæ iij. cap. xij. & lib. v. cap. v. & Lilius
 Girakius libro de Diis gentium, Syntagmate. j. & Plinius
 lib. vij. cap. xxxvj. & Valerius Maximus lib. v. cap. iij. &
 v. & vj. meminerunt. hæc ego tantum cum de Numismatis
 agam, vice scriptorum, numismata proferam, & eorum in-
 scriptiones. & cum Poëtis res nostra, hoc in numismate ex-
 plicando tantum habebitur. Virgil. igitur lib. j. Aeneidos,
 cum progeniem Cæsarum antiquam & à Troianis originem
 habuisse narrasset, futuros Cæsares connumerat, qui toti
 orbi dominaturi essent: ubi illa carmina subiicit,

Nasceretur pulchra Troianus origine Cæsar.

Imperium Oceano, famam qui terminet astris,

Iulius, à magno demissum nomen Iulo, &c.

Sed ad quid hos versus hoc loco inseruimus? nempe ut le-
 ctor studiosus antiquitatis sciat Cæsarem Iulium, vel Augu-
 stum in honorem patris hoc tale numisma cudi mandasse.
 ideo literæ positæ, C A E S A R. gentem enim Iuliam pro
 indubitato creditur ab Iulo Æneæ filio manasse, qui Lau-
 nio relicto Albam longam condidit, in qua & regnavit, ut &
 Liuius lib. j. dec. j. hinc Tibullus,

Albaq; ab Æsranio condita longa duce.

De Cæsare sic Velleius Paterculus posteriore lib. narrat.

Secu-

Secutus est deinde consulatus C. Cæsaris, qui scribenti manum iniicit, & quamlibet festinantem, in se morari cogit. hic nobilissima Iuliorum genitus familia, & quod inter omnes antiquissimos constabat, ab Anchise ac Venere deducens genus, forma omnium civium excellentissimus, animo super humanam & naturam & fidem euectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientia periculorum, Magno illi Alexandro, sed sobrio, neque iracundo simillimus, qui denique semper & somno, & cibo in vitam, non in voluptatem uterentur, & reliqua. Appianus Alexand. idem libro secundo bellorum civilium in fine. Sed quid notiora hic recenseo de C. Iulio Cæsare? cum huius penè omnis antiquitas in libris gesta, mores, vitam, originem retulerit. Quin potius alteram imaginem explicemus? Imago est in numismatis posteriore circulo, Aeneæ patrem Anchisem gestantis, de quo Virgil. in ij. Aeneidos sic,

*Ergo age chare pater cervici imponere nostra
Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit.*

Et paulò post,

*Tu genitor cape sacra manu, patriosq. penates,
Me bello è tanto digressum, & cade recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine vido
Abluero.*

*Hac factus, latos humeros subiectaq. colla
Veste super fuluiq. in stola pelle leonis,
Succedoq. oneri, dextra se parvus iulus
Implicuit, sequiturq. patrem non passibus aquis.*

Quid hoc loco his verbis significantius, atque ad mumisma vetustum explicandum aptius? vides hic rem ob oculos poni, non scribi. Sed quid moror? quin & aliorum poetarum tantam pietatem nati, in parentem efferentium subseribam carmina? & quidem apud Græcos scriptores & poetas mentio est libro Græcorum epigrammatum primo,

ΕΙΣ ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΑΝ. ΑΔΗΛΟΝ.

Εκ πυρὸς Ἰλίου, δ' ὀρώμεν μέσσην ἥρπασεν ἥρω
 Αἰνείας, ὅστιον παλιδόρος πατέρα,
 Ἐκλάγε δ' ἀργείοις μὴ ψάυει, μικρομέδ' ἄρ' ἔ
 Κέρδ' ὅ' ὑπελάει, τῷ δ' ἐφ' ἑρόνι, μέγα.

Hoc autem epigramma transtulit Marullus Tarchoniata
 Constantinopolitanus Poëta sic lib. iij. Epigrammatum.

•••••
 •••••
 •••••

Cum ferret medios flores Cyberræa per hostes

Impositi collo languida membra patris;

Parcite, ait, Danaï; levis est sene gloria raptæ.

At non erepto gloria patre levis.

C. Vrsus Vellius sic transtulit.

Iliaco Aeneas igni per tela, per hostes,

Eripuit, nati pondera sancta, patrem,

Atq. ait hæc Graijs, Huic parcite, parua duello

Hic mihi gestanti præda sed ampla pater.

Alciatus autem omnium felicissimè sic vertit, ac expressit
 in Emblematis. Pietas filiorum in patrem.

Per medios hostes patriæ, cum ferret ab igne,

Aeneas humeris dulce parentis onus.

Parcite (dicebat) vobis sene adorea, raptæ.

Nulla erit, erepto sed patre summa mihi.

Sed iam Vnceri Sannazarij cultissimum Epigramma in
 gemmam suam afferamus, in qua constat fuisse sculptum
 Ænæam Anchisen patrem, Ascanium gerentem, quam
 gemmam è ruinis Sinuessæ ciuitatis erutam ità ille celebrat
 lib. j. Epigrammatum.

Hæc, mihi quæ roseos iussit sordere hyacinthos,

Et nitet articulis unica gemma meis,

Cuius in exiguo ductor stat Troicus orbe,

Anchisesq. senex, Ascaniusq. puer.

Quis credat veteres inter neglecta ruinas,

Et vili latuit semisepulta solo.

Tutamen obrueras, nec te Sinuessæ pudebat

Hoc decus beugerris oculuisse tuis.

Scilicet

*Scilicet Æneam, natumq. patremq. gerentem,
 Ignibus ereptos obruereſq. Deos?
 Parcere debueras, cuiſiam pia flamma pepercit,
 Nec te tam turpi d. decorare notâ.
 Et dubitem Belgasq. feros, rigidoſq. Britannos
 Hac comite ignotos & penetrare ſinus?
 Hac eſt Iliacos pietas ſpectata per igneis,
 Cùm veſita eſt profugos ledere flamma Deos.*

Nunc adea numiſmata, quæ pietatem præſeſerunt deueniamus. In Nummo argenteo Otacillæ Seueræ Auguſtæ, ubi eiſ extat imago, hæc ſunt verba in primo orbe, OTACIL. SEVERA AVG. in altero autem orbe extat pietatiſ imago ita expreſſa, vt manum habeat expaſſam, laua pal- lum in urnam ſuſtollat, cum hac inſcriptione, PIETATI AVGVSTAE. manum autem habere paſſam adorationiſ apud veteres ſignum erat, vt apud poëtâſ, & alioſ ſcriptoreſ eſt legere. Hinc Virg. iij. Aeneid. cùm Anchifeſ Diſſ vota facit ait,

*Et pater Anchifeſ paſſiſ de littore palmiſ,
 Numina magna vocat, meritoſq. indicit honoreſ.*

Manum autem protendere, ſeu tollere ſignum victoriæ fuit, vt etiam Plato in ſecundo de legibuſ auctoreſt. paciſ petendæ etiam indicium fuit, vt Alexand. in Genialibuſ l. b. iij. cap. vlti. in ſine narrat. In alio numiſmate æreo, de quo etiam in Iulij Cæſariſ numiſmate mentionem feci, inſignia ſunt Pietatiſ. in anteriore parte imago eſt Maximi Pupieni hiſ notis, MAXIMVS CAES. GERM. in poſteriori autem eſt vaſculum libationiſ aptum ſeu infundibulum & patera, cum lituo aſperſorio, & lucernula. inſcriptio eſt PIETAS AVG. & hæc quidem in Deoſ eſt pietas. ſed & in T. Aelij Cæſariſ nummo ſimulacrum eſt vtraq. manu paſſa, ara adpoſita cum inſcriptione, PIETAS. In Hadriani Aug. nummo idem ſimulacrum eodem habitu, ab cuiuſ vno latere ciconia adſiſtit, ab altero ara eſt corymbiſ ornata

V v

hiſ

his notis, PIETAS AVG. In nummo diuæ Augustæ Faustinae simulachrum est, quod læua pallam sustentat, altera in ignem, qui de pulcherimè facta ara promicat, libamina porricit, cum inscriptione, PIETAS. est & ara posita ante signum, in cuius manu patera est libationi parata in nummo Lucillæ, inscriptio, PIETAS. & ex his quidem multa à Pierio Valeriano in Hieroglyphicis traduntur. tum de ciconia, quæ Pietatem seu gratiarum actionem filiorum in parentes designat. cuius sensus à prudenti viro Alciato in emblematis exprimitur, & à Budæo viro vndecunq. doctissimo dictu relatum extat in annotationibus in pandectas. Hinc pietatis cultrix. hic plura alia de Pietate congererem, ni superuacuum fore existimarem. Illud hic tantum afferam, apud veteres in sceptris regis ita expressam fuisse pietatem, ut impietati anteferretur, caput ciconiæ in summa Hippopotami, cruris parte statuebant id indicantes, ut pietatem amplexari deberemus impietatem verò aspernari, vel ut ait Budæus, significare volentes iustitiæ obnoxiam esse violentiam. cuius iustitiæ est symbolon ciconia. Hippopotamus verò Niliequus, animal improbissimum est. Sceptrum autem, quod ita exprimere solere supra dixi, adhuc extat signum vetus in venerandæ vetustatis aenea tabula Petri Bembi Cardinalis, quem superioribus annis, cum Patauij agerem studiorum philosophicorum causa ostendit mihi simul & Federico Granuellæ adolescenti literato, ac nobilissimo Torquatus Bembus Petri filius, cum alia multa antiquitatis signa ac opera, præcipuè libros Virgilium & Petrarcam manuscriptos nobis admirantibus idem benignissimè videnda permisisset. Illud & hic non omittam. In quibusdam nummis Antonini Pij Augusti signum esse Aenæ patrem in humeris gestantis, quem nummum ille cudi iusserit, ut Pietatem in focerum eius à se habitam ostentaret, ille enim languidum focerum humeris sublatum in senatu, vel quo opus fuisset Pij Aenæ instar ferebat. Sed & aliud numisma

misma argenteum memini me vidisse, in quo cuiusdam imago fuerat, qui patrem gestabat, non tamen eo modo vel more, quo Aeneas, & Antoninus: sed alio modo, nam in humero tantum vno sessabat, qui portabatur pedibus ad imum prominentibus. Sed & Pietas nostra à patribus sanctis accepit, suscepitq. illum magnum heroem instar gigantis & inter duos retulit Christophorum inter erumnas nempe huius mundi maria sulcantem, & videntem, ut Pietatis in Christum illius diui nobis remaneret Hieroglyphicum, ac exemplum. de quo sic cecinit in hymnis suis Vida Cremonensis poeta illustris,

Christophore, infixum quod cum usq. in corde gerebas,

Pictores Christum dant tibi ferre humeris.

Quem gestans quoniam multa es perpeffus amara,

Te pedibus faciunt ire per alta mari.

Id quia non poteras, nisi vasti corporis usu,

Dant membra, immanis quanta gigantis erant,

Ut te non capiant, quamuis ingentia, templa,

Cogeris & rigidas sub loue ferre Hyemes.

Omnis quod victor superasti dura, virentem

Dant manibus palmam, qua regis altus iter.

Quod potis, ars tibi dat nequeat cum fingere vera.

Accipe cuncta bono tu bonus ista animo.

Sed ut & ego in praesentia aliquid de penatibus Dijs post multos, dicam: cum hinc detur occasio, pauca subiiciam, deinde authores citabo omnes, qui de his mentionem fecerunt. Penates dicti sunt veteribus Dij domestici, secundum alios Dij patrij & urbani, & Dij urbis tutelares, penates quasi penes nos nati, nec longè à vita nostra remoti, sed qui nobis penitus insident. ut Cicero de natura Deorum lib. ij. Mirum est, quod de Dijs penatibus Val. Max. refert lib. j. cap. viij. de miraculis. Penates Deos Aeneam Troia aduectos Lauinij collocasse, inde ab Ascanio filio eius Albam, quam ipse condiderat, tralatos pristinum sacrarium repetit,

se. & quia id humana manu factum existimari poterat, re-
latos Albam voluntatem suam altero transitu significasse.
Illud sciendum penatium nec eorum numerum nec eorum
nomina sciri secundum Varronem. & licet alij alia dixerint,
adhuc tamen incertum est qui fuerint. De figura autem &
forma ita proditum est à Timæo historico, eos lituos ferreos,
& æreos & Troianum vas quoddam fictile fuisse, eaque in-
occultis, & reconditis Lauini iacuisse sacra. & in nummo
nostro quidem est pusilla imago cum scuto & pello trigono
Iasum quidem illum fuisse palladium cœlo lapsum breue
auguror, quod filia Palantis, cùm Dardano in Arcadia nu-
beret, dotis nomine numen attulerit, & cum huiusmodi
scuto simulachra magnorum deorum hoc est penatium sunt,
qui etiam hos penates Deos patrios vocent, vt Virgilius,

Dij patrij seruate domum, seruate nepotem,

Vestrum hoc augurium vestroq. in numine Troia est.

Sed Plutarchus in problematis illum deum, in cuius tutela
esset vrbs, ait nefas fuisse nominari. hinc euocationes pena-
tium fiebant ab hostibus teste Macrobio lib. ij. Saturnalium,
cap. te viij. de quibus Virgil. lib. ij. Aeneidos,

Excessere omnes adysis, arisq. relictis,

Dij, quibus imperium hoc steterat.

De his mentio est in l. sacra ff. de rerum diuisione apud
iurisconsultos Plinius libro xxviij. cap. ij. meminit. Aeneas
apud Virgilium socios penates vocat initio lib. iij.

--- Peror exul in altum

Cum socijs natoq. penatibus, & magnis Dijs.

Et Paulò post,

Hospitium antiquum Troia, socij. penates,

Aeneas etiam apud Didonem iacet se Deos penates eri-
puisse à flammis Troianis. ideo illum Virgilius sic in primo
Aeneid. loquentem inducit,

Sumpsis Aeneas raptos qui ex boſte penates

Glaſſe vobo mecum. fama ſuper ætherea notus

Ita-

Italiam quaro patriam, & genus ab Ioue summo.

Sed iam, ne plura aggregem hoc loco, quàm par sit, aucthores, qui de dijs penatibus fufius loquuti sunt, subiiciam, vt qui voluerit totam rem cognoscere, certos locos adire possit. Lilius igitur, Giraldus noster, Syntagmate xv. plenius de penatibus, meminit in libro de Dijs gentium, & Pierus Valerianus, in Hieroglyphicis lib. xlij. vbi de hasta differit. meminit & Martianus lib. ij. cap. 4. & xviii. Topographiæ Romæ. & Alexander ab Alexandro libro quinto capite duodecimo dierum Genialium, & libro sexto capite quarto. Hic post scriptam historiam de Aenea patrem Anchisen gestante superpondij vice licebit in gratiam amicitiae & beneuolentiae & affinitatis, qua cum illustri adolescente & clara indole prædito Ludouico Tuifco, Comite, constringor, illud addidisse postquam ille benignitate vsus perrara, ad me misit Roma duo antiquissima argentea numismata, alterum mehercle Aeneæ pietatem in patrem præferens, alterum Domitiani in tergo ancoram naus ostentans. quæquidem numismata ideo mihi chariora sunt, quòd gratioso muneri, nobilitatiq; conuenientia nostræ, in perpetuam vtriusque nostri memoriam conseruantur. Cùm & amicitiae Romanæ, & virtutis clarissimi nobilissimique viri Iulij Vrsini antiquitatum Romanarum peritissimi splendore famaque non modicum commouear attractus, qui, vt ex scriptis literis eiusdem ad Ludouicum Comitem Tuifcum & à Ludouico ad me missis constitit, extare. Narrat etiam vetus Numisma æreum Romæ apud Alexandrum Coruinum doctissimum ac celeberrimum virum, in cuius postremo orbe cernatur Aeneas patrem suum Anchisen gestans cum Iulio patrem subsequente, & cum Lupa Romulo puero lac præbente. sicut & illud apud eundem Coruinum extare Iulius idem Vrsinus scripsit, nempe in numismate, Antinoi præter verba, *ΑΥΓΕΙΩΣ ΗΡΑΣ* in altera numi parte legi, ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑ. & de his satis &c.

ANTIO.

ANTIOCHI SOTERIS

S A L V S.

IN argenteis Antiochi numismatibus, illis quidem vetustis vidimus, Antiochi ipsius imaginem, signumque ex altera parte huiusmodi, cum his notis, erat triplex Triangulus inter se quinquelinearis, in quo *υγιειν* erat inscriptum, & SALVS. quod etiam Lucianus Samolatenfis de compellationis errore notauit. *τριπλῦν τρίγωνον διακάλον τὸ παντάγαρον*, quod est idem quòd Triangulus Triplex inter se quinquelinearis, hoc autem Symbolum Græcè *περίλογον*, dicitur. verba autem illa *υγιειν* salutem, seu sanitatem designant. Figuræ autem, quæ in moneta Antiochi fuit, hanc causam, existisse ferunt. Antiochus, qui Soter cognominatus fuit, cum aduersus Galathas, viros ferocissimos, pugnaturus esset, dubiâque esset futura victoria, simulauit sibi in somno apparuisse Alexandrum Magnum, qui militibus, pro tessera bellica, signum sanitatis aliquod proponere admoneret, sicque victoria contra Galathas potiturum, hocque finxisse Antiochum ferunt, vt ipse animos militum erigeret, qui videbantur destituti, inuitâque commissuri pugnam. Hanc rem scio à multis scriptoribus narratam, & in primis à Ioanne Rheuclino, cognomento Capnione, in libro iij. de Arte Cabalistica, prope finem, vbi tractat de signaculis, ac sigillis ad sanitatem, & salutem pertinentibus. Quo loco asserit à se visam Antiochi monetam argenteam, simbolo pentagoni percussam, hocque volui dixisse, ne, forte quis putaret, hoc à me fictum. Cælius Calcagninus lib. 3. epistolicarum quæstionum, & Lilius Gregorius Giralduſ noster libro de Dijs Gentilium, syntagmate. j. de hac re meminerunt. & ego superiore anno epistolam huius argumenti, cum essem Patauij, ad Vincentium Carum Vicentium adolescentem, optimè institutum bonis literis, scripsi: cum quidem

quidem ille perturbata esset valetudine. Sed ne in praesentia obmittatur expositio non trita de salute, quæ in nummo Antiochi fuit, nonnulla hic subscribam. SALVS. olim pro dea habita à Romanis in hunc modum pingebatur. Mulieris forma in folio sedentis pateram tenentis, penes quam ara erat, aræ anguis inuolutus, caput attollens: Et hæc quidem Salus vera imago, quòd autem sit in manu patera illud puto satis notum ex Virgiliano versu lib.v. cum aeneas celebrat sacra Anchisæ parenti, atque ei parentat. Nam cum è tumulo Anchisæ anguis exisset, restaurauit Aeneas etiam atque etiam honores inceptos, atque ut ait Poëta,

*Vinaq; fundebat pateris animamque vocabat
Anchisa.*

Vina etenim cuiuscunque sacrificij potissima pars sunt; auctores Galenus lib. xj. de simplicium pharmacorum potestate. & alij, quod à Cælio Rhodigino lecti. antiq. lib. vj. cap. xvj. relatum extat, Angues seu vipers plurimum vino delectari. Iuuenalis hoc etiam innuisse videtur vj. Satyra,

-Nam sic tanquam alta in dolia longus

Deciderit serpens, bibit, & vomit.

Quòd aræ inuolutus sit anguis, pro Aesculapio deo habito id factum putauerim, cum Valerius Maxim. libro j. capit. de miraculis, referat Romanos ob ingentem pestilentiam Romæ natam ad Epidaurios misisse ut in Urbem Aesculapius accerferetur, cum ex Sybillinis libris inspectis id esset animaduersum, pestem ob hoc cessaturam. refertque idem Val. Epidaurios pro Aesculapio anguem veneratos fuisse, qui postea in ædem Aesculapij prolapsus sit. Hanc rem Alciatus noster in eleganti emblemate, Salus Publica carminibus hisce depinxit, ad Ambrosianum anguem alludens, qui Mediolani extat in columna marmorea in æde didiui Ambrosij,

Phæbigena erectis Epidaurius insidet aris,

Mitis, & immani conditur angue Deus.

Accurrunt agri, veniatque salutsifer orant.

Annuit

Annuit, atque ratas efficit ille preces.

In Faustine Augustæ numismate æreo, quod Iosephus Bentius, Nouocomensis, amicus meus mihi dono dedit, erat mulier sedens, quæ pateram angui in arula porrigebat, cum his notis, SALVTI AVGVSTAE S. C. Publius Ovidius in xv. Transformationum, propè finem, Aesculapium ita inducit loquentem, vt salutiferum Deum cognoscant,

Pone metus, veniam, simulacraque nostra relinquam,

Hunc modo serpentem, baculum qui nexibus ambit

Prospice, & usque nota, visum ut cognoscere possis.

Hinc sapientiores Cabalistæ figuram Crucis ad lignum ænei serpentis in deserto erectum referre volunt, licet valde silenter & occultè, inque per æqualitatem numeri. Horum nanque idest, crucis, & idest, ligni caractères ytrinque centum & quinquaginta symbolisant, quare facilis de altero ad alterum fit transitus, de cruce ad lignum, & de ligno ad crucem. postquàm hîc de salute loquimur, de Hercule quædam placet subdere. Sciendum est, quòd Thassij Herculem, Saluatorem nominârunt, & Monetæ publicæ inscripserûnt Sic, Ἡρακλῆς σωτὴρ βασιλεὺς, id est Hercules Saluatoris Thassiorum. Huiuscemodi numum argenteum, priscè percussum, ego aliquando vidi, vtque solco erga res antiquissimas incredibili voluptate his meis digitis verti legens, ac reuerti. sed cum tot apud veteres fuerint, qui salutem mortalibus traderent, nullus tamen vniuerso orbi præter IESVM CHRISTVM, qui Salus vera est credentium animarum, polliceri aut inferre sanitatem, & salutem potuit. Extollant Epidaurij suum Aesculapium. Iacent Curtium & Decios Romani, Tassij Herculem suum pro Deo habeât, Aegyptij suum Ptolemæum, Apimque suum in templis venerentur, Siculi etiam Verrem suum publica statua in Syracusis σωτὴρ inscribant, vt in 4. Verrina Cicero attestatur nos. qui nomen Christi, & characterem in fronte signatum gerimus,

IESVM

IESVM CHRISTVM saluatorem nostrum adoremus, amemus, illumque imitemur, illum colamus, illi soli gratias habeamus, quod nos ex ægris sanos reddat, quod nos ab illo angue, qui miseras, ac credulas olim gentes decipiebat, liberauerit. quoddque nobis beneficientibus, ac illius præcepta seruantibus, sit caelestem sedem donaturus, propter eius solam bonitatem, non quod nos patriam diuinam mereamur. Omnia igitur bona à Deo Iesu Christo solum emanare, mala autem à nobis ipsis provenire pro certo habeamus: veranque salus est sempiterna & permanens, quæ in Deo Iesu Christo est, & ab eo tribuitur. Quod etiam Aristoteles videtur sensisse in libro de mundo ad Alexandrium, cum ait, Ex Deo, & per Deum nobis omnia consistunt, nullaque natura per se sufficiens est, carens illa, quæ ex eo est, salute. Dein adiungit, τῆς φύσεως, οὐτὶς μὲν γὰρ ὄντος ἀ πάντων ἑστίν, hoc est, cunctorum, quæ rerum Natura complectitur, conservator est Deus. Quin & diuinus Plato in Timæo, seu de Natura, ita Deum loquentem inducit, ad cæteros diuos, Dij Deorum, quorum opifex ego, & pater sum hæc attendite, Quæ à me facta sunt, me ita volente indissolubilia sunt: omne si quidem quod vincitum est, solui potest. sed mali est. quod pulchrè compositum est, seque habet bene, velle dissolvere. & cætera. Constat igitur ex Peripateticis, & Platone ipso, sola voluntate Dei permanentiam concedi rebus quibilibet, pro captu suo, hancque veram salutem esse, quæ tantum in Christo inuenta est, qui ex permanentia solus vniuersum mundum factus homo, in veram sanitatem reduxit, & quidem verbum saluari pronunciamus à læsione seruati, vt res tranquillè permaneant. Quam sententiam vnanimi consensu Græcorum legati anno ab hinc M. cccc. xxxviij. in vniuersali concilio Basiliensi quadâ Græca habita perillustri oratione, hunc in modum exposuerunt Græcè illi quidem, sed in hunc sensum. Ipsum autem SALVARE, & SALVARI, & ipsa SALVS simpliciter nihil aliud apud

Græcos, & in nostra vult lingua, quam parmanere & esse. Haecenus illi, Et quidem recte, nam cum sint homines mortui obnoxij, utque immortales sint, diuinæ voluptati obtemperant, seque ei reddunt similes. Illi mehercule, salutem dicuntur consequuti. Et is, qui eis impertitur æternam beatitudinem, Saluator quidem dicendus est. Quod vocabulum qui post Ciceronem fuerunt vsu ceperunt, illud quidem inauditum, sed quod tamen ab Christi cultoribus dici possit Latine, & sanè omnis alia salus, quæ à Christo Iesu non sit, non propria, sed imaginaria nominanda est. Salutem nostram igitur Iesum Christum fuisse, & esse, & futurum, esse fateamur, qui lignum Crucis ascendens, morte sua, nos homines ab inferis redemit. Quod autem spectat ad verbum illud Græcum, quod in moneta Antiochi fuit HY-GIA, sciendum est sanitatem significare, & Hygiæ quidem Aesculapij non vnica fuit filia, quæ etiam alias sorores habuerit, Panacæ, Aeglen, & Iaso. Huius autem Hygiæ memoriam adhuc Stylobates elegantissimi quadratarij manu fabrefactus ostendit, qui pro foribus Triuultiorum adstat Mediolani, & quem Caium Leonatem libertum, rei diuinæ addictum, Aesculapio & eius filiæ Hygiæ dedicasse inscriptio indicat. Quam eò libentius hoc loco subscribere volui, propterea quòd in elogijs suis & in lib. 3. suæ historiæ patriæ Præclarissimus Alciatus noster eam posuit, quæ quidem elogia & historiam librorum quatuor nondum edita. Speramus tamen nos Franciscum Alciatum eius & virtutum & facultatum heredem benemeritum, & Iurisconsultum elegantissimum breui in lucem missurum. Huiusmodi igitur inscriptio fuit in eo stylobate.

AESCUL-

ÆSCVLAPIO ET HYGIÆ SACRVM: C. OPPIVS C. L. LEONAS VI. VIR. ET. AVG. HONORATVS IN TRIBV CL PATRV M ET LIBERV M CLIENTIV M ET AD CENSVS. PATRONI SANCTISSIMIS COMMVNICIPIBVS SVIS D. D. QVORVM DEDICATIONE SINGVLIS DECVRIONIBVS XII XIII AVGVSTALIBVS ET COLO- NIS CENAM DEDIT.

L DDD.

Hic postquam in Aesculapij mentionem incidimus, libet quædam non protrita referre, ut quomodo Pythagoras Aesculapio gallum nos debere præceperit legentes sciant. Cum Lactantius diuinarum institutionum libro subsannans Deos gentium, quid sit gallum Aesculapio nutrire seu debere non videatur intellexisse, quod Cælius Rodiginus libro *lec. antiq.* xvi. cap. xij. comminiscitur in lactantium inuehens. Sed ante hunc Cælium, Ioannes Rheuchlinus cognomento Capnio lib. 2. de arte Cabalistica in Lactantium fuerat stomachatus. & Iohannes Picus Mirandulanus, Phoenix illa totius rei literariæ, ante hos omnes in sua quadam elegantissima oratione symbolum Pythagoræ exponens præmeditatus fuerat. quod symbolum etiam à Lylio Gregorio Giraldo nostro in libello symbolorum Pythagoræ variè explicatur. sed hic Iohannis Pici, & Rheuchlini sententiam altiore opere præteritum est subdere. Voluit igitur Pythagoras admonere hoc symbolo nos, ut gallum nutreamus, hoc est, ut diuinam animæ nostræ partem diuinarum rerum cognitione, quasi

Xx 2

solido

solido cibo, & cælesti ambrosia pascere. Hunc gallum moriens Socrates, ut est apud Platonem in Phedone, cum animi sui diuinitati maioris mundi copulaturum se speraret. Aesculapio, idest, animarum medico, iam extra omne morbi discrimen positus, se debere dixit, & meo iudicio non sine causa. Nam Aesculapius à veteribus dictus est iubilatione Apollinis & victoria, & triumphus, qui Pæan appellatur, eo quod Pæan cessationem & quietem post liberationem nominauit: Quam aptè igitur apud Platonem, Apollini, idest primo parenti ac incorporeo Soli, & æternæ vitæ dispensatori, Socratis moriturus animum tranquille & cum lætitiæ iubilo, & pæane reddidit; cum in Aesculapio veneratus est Apollinem, hoc est Solem vitæ datorem, dignum ratus cuique optimo officium esse, ut superato huius mundi Pythone cum per mortem celerrimè ad veram vitam iter capefceretur, Aesculapio quidem offerre nos debere gallum, hoc est Pæana celebrare, sic Orpheus, Vatum vetustissimus, de Aesculapio cecinit in hymnis ΙΗΤΗΡ πάντων ἀσκληπιὲ δίαυτοτα πάντων, εἰς δὲ μακάρ σωτήρ, βίότης τέλος εὐδαίμων παῖς, idest, saluator omnium Aesculapie domine Pæan, veni beate saluator, vitæ finem bonum præbens, quod autem ad triangulum in se volutum attinet, & quinquelinearem. primo ex abstrusa & occulta cabalistarum Philosophia illud proferendum ac in medium ponendum est. quod duo primus est Numerus, vnum vero est numeri principium, & vnum hoc, Deus est, ex vno itaque producente, duobusque productis Trinitas oritur. hinc fit ille triangulus. Triplex, duo enim ad vnum eomineant, vnusque ad Duo, sicque ternarium perficiunt numerum, qui perfectissimus inter omnes numeros habetur & in Magia præcipuè, vnde illud Tibullianum,

Ten cane, ter dictis despuæ carminibus.

Et Virgilius in Pharmaceutria.

Terna tibi hæc primum tripliet diuersa colore,

Lætia circundo, terque hæc altaria circum

Effigiem

Effigiem duco . Numero Deus impare gaudet .

Nec tribus nodis ternos Amarylli colores .

Quidius in 2. Fastor. dum causam feralium docet, quandam anum ex numero ternario sacra facere his carminibus refert .

Ecce anus in medijs residens annosa puellio ,

Sacra facit tacitè : nec tamen ipsa tacet .

Et digitis tria thura tribus sub limine ponis ,

Qua brevis occultum mus sibi fecit iter .

Tunc cantata tenet cum fusco licia plumbo

Et septem nigras versat in ore fabas .

Quodque pice astrinxit , quod acu traiecit abena

Obmutum mentha torret in igne caput .

Vina quoque instillat : vini quodcumque relictum est ,

Aut ipsa , aut comites , plus tamen ipsa bibit .

Hostiles linguas , inimicaque vinctim ora ,

Dicit discedens , ebriaque exit anus .

Aristoteles lib. j. cæli iuxta Pythagoricorum sententiam ait, Omne ac omnia tribus definiri, sine, medio, atque principio, hæcque habere ipsius omnis numerum, hæc autem Trinitatis. Quapropter in celebrandis Deorum sacrificijs uti solemus, hoc à natura numero sumpto, puto satis constare numerum ternarium, & ad diuinam magiam & yon tianu execrandam, & portentosam spectare, sed, ut abundantius ex Philosophia penuriam depromamus, ad hoc probandum hic addatur, quod Xenophanes Parmenidis præceptor, & idem Pythagoræ coæuus, cum tamen mos eorum temporum fuerit ista cælare, dixit, illud vnum esse Deum . ex quo Pythagoras statuit infinitum, hoc est, Deum & vnum . i. duo & numerum esse rerum prima principia . per infinitum enim nihil aliud voluit intelligere, quàm ipsum posse . Nullus enim quicquam excogitare potest prius ipso posse quod maxime infinitum in ipso Deo est . Imò ipsum infinitus Deus est, in quo non separantur esse & posse . quod omnes essen-

tias

tias virtutes, & operationes omnium producibilium, & singulorum quorumcunque continet. Hinc Ideam optimo iure antiquissimi Philosopherum nominarunt: Cuius quidem posse esse, complectitur omnia mentalia, rationalia, intelligibilia, sensibilia, vitalia, substantialia, adhaesibilia, & adhaesiva, & non tantum quae sunt, verum etiam, quae non sunt merito igitur infinitum Pythagoras ex infinita & essentiali Idea, quae complectitur res infinitas, prout ipse Deus, vnum ex primis principijs rerum nominavit. cuius opinioni visus est assentiri Anaxagoras, cum dixit, quod omnia erant simul & mista, cui & Democritus consentiens, Erant (inquit) omnia simul potentia videlicet *δυνάμει*. id est, in ipso posse. & haec est Empedoclis & Anaximandri illa mistura, seu rerum commistio in deitatis pleno lumine discreta, & in ipso infinito luminis intimo penetrati ordinata. per unitatem autem formam alteritatis materiam designant auctores infinitum in mundo super supremo & incomparabili vnum, seu identitatem in mundo intellectuati; duo, seu alteritatem in mundo sensibili. Est enim materia alterationis mater. Plato autem & Socrates tria rerum principia fecerunt, Deum, Ideam & Materiam. Aristoteles autem lib. j. physicorum ponit rerum principia; Materiam, formam & priuationem. Sed de Numeris iam Alexandrum Aphrodisiensem lib. j. Metaphysic. audiamus. dicit Alexander, Putasse Pythagoricos Mathematicorum principia omnium rerum principia esse. sicque numeros, quia numeri rebus priores sint, Numeri enim ex abstractione sumuntur, adioiebant & entia ad numeros, & hos illorum esse dicebant & corpora. Ternarium autem sex & novem facere statuebant; sic quinarium decem generare, quem Denarium numerum perfectum putabant. Nam vnum duo, tria, quatuor, collectiuo progressus conficiunt; & extra decem, nihil est. quem Tetradyn Pythagoras dixit quod nomen ex tetragrammate, seu potius ex quatuor litteris, ex quibus nomen Saluatoris componitur, non male visus est

in

in tetraëdyn commutasse Pythagoras . igitur numerus ille
 quinquelinearis salutem afferre videtur . cum x. generet,
 numerusque denarius perfectus sit , qui ad tetraëdyn Pytha-
 goricam pertinet , quia vnum & duo faciunt tres , ternarius
 verò ex vno & duobus constat , sic sex , & quatuor sunt , ac
 resolvuntur in x. quo tetraëdys idea omnium rerum, sanctum-
 que nomen exoritur , nimirum ex tetragrammate , quod
 Salutis nomen designat proveniens . Et quidem denarius
 duo amat, ut ab vno progressus nascatur, per duo, & per duo
 redeat in vnum . Nam vnum, duo , tria , quatuor de omni-
 potente potentia ad enargiæ actum exeuntia producant x.
 quorum dimidium est quinque . Sat credo nos exposuisse
 triangulum quinquelinearum numerum , qui in Antiochi
 numismate fuit , & si forte obscurus quàm dicebat , quod
 idè factum à nobis est, propter rei difficultatem , non potui
 micherèle clarius hæc , quæ ex intimis Cabalistarum arripui
 arcanis ac secretioribus mysterijs sensa exprimere . Boni
 igitur consulat lector hæc qualiacunque ei nunc damus . Hoc
 ex Alexandro Aphrodisiensi annotatu dignum , interim non
 omitteutes, quod Pythagorici per numerum quinarium ap-
 pellabant nuptias . quia nuptiæ sunt maris & foeminae con-
 iunctio , cum autem impar numerus istis sit mas, par vicissim
 foemina [ut Plutarchus in problematis refert] hic primus
 ex primo numero pari, id est, duobus, & primo impari, id est
 tribus gignitur . His enim impar erat mas, par verò foemi-
 na , quod & Plutarchus Cheronæus in problematis refert ,
 cum de quinq. facibus nuptialibus meminit . Ad hæc mon-
 tem & substantiam appellabant vnum , animam enim pro-
 mente dixerunt . Sed quia mens stabilis est, & vndique simi-
 lis , & principatum obtinet : idcirco mentem vnum ap-
 pellabant , & unitatem , quinetiam substantiam , quoniam
 substantia primum est . Duo vocabant opinionem , quia in
 vtranque partem flecti potest, motum item & impositionem,
 Numeros etiam omni Natura priores esse statuebant hoc pa-
 cto,

Et, par & impar sumebant, quorum par infinitum, impar finitum esse credebant: numerorum autem unitatem esse principium ex pari, & impari constantem. Si quidem unitatem par imparem esse dicebant, quod ostenditur, quoniam ipsa genitrix est paris & imparis numeri, quippe, quæ addita pari numero, imparem efficit, impari verò parem. Et hæc. quidem Alexander in lib. j. Methaphysices, ubi multa de Numeris.

LYSIMACHI NUMISMA.

A Pud Ioannem Cauinium, Patavinum, aurificem celeberrimum, Numisma æneum vidimus, in quo Lysimachi, Regis Thracis, facies cornigera effusa extabat, ex altera parte. In altera verò parte erat mulier armata, sedens in clypeo, cum victoriola in manu, his verbis Græcis ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ. quod numisma eò libentius vidimus, propterea quòd rarum inuentu est, nec multum circumfertur, ostendebat autem nobis idem Ioannes Cauinius, aurifex nobilissimus, & summus Antiquarius, quædam præclara sui operis monimenta, qui adeò veterum numismatum expressor est optimus, ut veras Romanorum Cæsarum effigies nuper arte sua repræsentauerit, quique primus hac ætate veterum Romanorum Græcorumque numismatum mirus reformator, ac renouator extiterit, adeòque præclarus & excellens in fundendo has imagines, ut illos veteres Romanos artifices, vel æquet, vel etiam superet. Quid enim illis duodecim Cæsarum numis à se nuper excusis elegantius videri potest? in quibus imaginuculas penè vitam spirantes cernas: non est quòd ibi diligentiam & ingenium, ac quendam in tenui opere politiozem ac excultiozem laborem desideres, nihil enim deest quod vndequaque artificem miris extollat laudibus, sed quid laboriosius ac elegantius illis duobus numis

mis æreis, quos proximus diebus excusit, alter quidem est, in cuius priore latere Seruatoris nostri, Cruci affixi extat signum: à tergo verò hæ notæ leguntur PORVS MAGNI CONSILII FILIVS. Alterum numisma & ipsum æreum est, in cuius anteriori parte extat Marci Antonij Ianuæ, Passeris, summi Philosophi facies, quàm simillima ipsius. In posteriori verò duo sunt illa hominum geminatim, simulq; iuncta Platonica corpora cum hoc titulo, PHILOSOPHIA DVCE REGREDIMVR. Cùm igitur à me petiisset idem Ioannes Caunius, vt sibi exponerem hoc numisma, causamque ei afferem cur cornigera esset Lyfimachi facies, dixi tunc mihi non subire memoriæ rationem eius numismatis, me tamen legisse alicubi historiam Lyfimachi, & cùm puer essem lusisse me carmine hanc imaginem, verùm non recordari. cùm igitur me domum contulissem, manum statim libris iniiciens, Appianum Alexandrinum in Syriacis de hac re mentionem fecisse succurrit. qui huiusmodi causam affert, quòd syluestrem taurum in Alexandri sacrificio olim elapsum in vinculis se se opponens manibus tenuerit ambabus, quod in statuis, & numis conspicitur, quibus cornua desuper adiecta sunt, & hæc quidem Appianus, quæ vir doctissimus Politianus libro Miscellaneorum suarum cap. lxxix. comminiscitur, verba etiam Græca, ipsius Appiani apponens, & Cælius Rhodig. lec. antiq. lib. xx. capit. xij. meminit. Sed de hac re libet hoc loco carmen iam à me editum, cùm puer essem in hanc rem subdere, vt clariore exemplo totares pateat, cur Lyfimachi Regis facies in numismatis cornigera.

Lyfimachum capiti cur cornua bina gerentem

Docta manus numis indicat artificis?

Hac ratione patet, fugiens, quia taurus ab aris,

Fregerit inuito vincula nexa sibi.

Magnus Alexander cum sacra imponeres aris,

Et quia Lyfimachi captus viraque manu.

Yy

C. IVLII

C. IVLII CAESARIS

CONSECRATIO.

CONSTANTIVS LANDVS, COMES

Gabrielli Buccabavillo I. G.

S. D. P.

INter antiqua plurima Numismata ærea & argentea, quæ mihi ostendisti his diebus, cum apud te essem, illud mihi summoperè placuit argenteum, in quo ex vna parte erat effigies Elephas, cui serpens erectus ad pedes anteriores erat subiectus, tanquam ab ipso Elephantem conculcassetur, cum nota hac, CAESAR. ex altera Numismatis parte apparebant quædam instrumenta sacralia, securis, & aspersorium, cum fidei urnula & pileo vice fungii ac instar matræ. Hæc omnia cum in Numismate argenteo perelegantia me essent perspecta, tibi quædam dixissem super eo nummo, quæ tunc mihi in animum venerunt, pollicitus sum tibi postea omnem hanc historiam in scriptis exponere, ac enarrare, ut cum illud numisma tibi occurreret admirari, vnde pascas oculos literatos, habeas. Hancq; meam interpretationem, tunc animo versans, hieroglyphicam historiam penitus habes explicatam, & ut incipiam, sciendum Augustum Cæsarem hunc nummum percuti mandasse, his insignibus hieroglyphicisq; instrumentis in honorem Divi Iulij patris, pontificis maximi, mortui, inter Deosque relati. Ideoque ita consecrato pontificalia hæc insignia, quia Pontifex fuerit, ut narrat Tranquillus, & Elephantem tribuisse, qui sit consecrationis Symbolum. Elephas siquidem religionem habet, qui aspersus aqua, exortum solis motibus, quibus potest, salutatur, ut Plinius lib. viij cap. j. & Iulius Solinus Polyistor cap. xxvij, narrant. Refert Suetonius Tranquillus in Claudio Cæsare, illum Avia Livia divinos honores, & circensis pompa currum Elephantorum Augusto similem decern-

cernendum curasse, ex quo satis constat per Elephantem divinos honores Heroibus significari, & apothecos designari. Subiectum verò Draconem, seu serpentem Elephanto, quid aliud demonstrat, quam reuerentiam quandam, & opinionem Diuinitatis Cæsari accessisse? Plutarchus certè in vita Cleomenis narrat illius post mortem visum Draconem exilientem è tumulo magnum, qui circumplexus cadaver illud totum tegeret, nec lineret ab auibus depasci. Cruci enim affixum Cleomenem, qui custodiebant, retulerunt Alexandrinis se putare virum diuinum fuisse Cleomenem, eò quòd è sepulchro ipsius exeuntem magnum anguem animaduertissent. Postea ab Alexandrinis creditum magnum Heroem, & Deorum filium Cleomenem, idè in cælo receptum. Idem Plutarchus narrat hanc opinionem non prius destitisse, quàm à sapientibus viris huius rei causa prodita est. Tradunt enim (inquit Plutarchus) sicut ex bobus Apes, ex equis fuci ex asinis crabrones generantur, ita humana corpora, & præsertim medullas, humoremque ex eis profluentem serpentem producere. Quod & à Seruio grammatico proditum extat apud Virgilium. Itaque non absque ratione permoti antiquiores Heroibus Draconem consecrârunt. Et hæc quidem Plutarchus. Quæ omnia mihi Virgilianum anguem ex Anchisæ sepulchro prolabentem in animum reducant. In v. enim Æneidos sic legitur.

*Dixerat hæc: adytis cùm lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
Amplexus placidè tumulum, lapsusque per aras:
Caruleæ cui terga nota, masculosus & auro
Squamam incendebat fulgor, ceu nubibus arcus
Mille trahit varios aduerso sole colores.
Obstupuit visu Aeneas, ille agmine longo
Tandem inter pateras, & leuia pocula serpens
Libauitque dapæ, rursusque innoxius imo*

Yy 2

Successit

Succedit tumulo, & depasta altaria liquit. &c.

Anguibus etiam cum Elephantis pugna est maxima & concertatio, & inimicitia. Nam, ut ait Plinius supradicto libro viij. cap. xj. In India magni adeo sunt serpentes, ut circumflexu facili ambient, nonq; nexu præstringant Elephantes. Commoritur ea dimicatio, vicissimque corruens, complexum serpentem elidit pondere. Item c. xij. Idem serpentes obuij deprehensi, in aduersos Elephantes erigunt se, oculosque maximè petunt. Ita fit, ut plerunque cæci ac fame, & mœroris tabe confecti reperiantur Elephanti. Hinc crediderim idè in numò Anguem illum erectum, qui- que videtur Elephantem suspicere, fingi hac de causa. Sed de Elephante & serpente satis sit dictum. Plura enim Plinius dicto libro, & Pèrius Valerianus in Hieroglyphicis de his animalibus disseruerunt. Iam insignia, quæ à tergo numi apparent, quid sibi velint, videamus. Et illud quidem instar fungi & galeæ hieroglyphicum, nihil aliud designat, quàm Dialis flaminis pileum, quod Latini, inter quos Festus est, ita describunt, appellântque Albogalerum. De pileo & velo flaminis Dialis, quem gestare assidue solum flaminem Dialem solitum, alijs duntaxat inter sacra deferentibus, & quem eundem eo indutum fas non fuerat obire mortem, Vide Appian. Alexandrinum lib. j. bellorum Ciuium. Albogalerus à galea nominatus est, est enim pileum capitis, quo Diales flamines, id est, Sacerdotes Iouis utebantur, fiebat enim ex hostia alba Ioui cæsa, cui affigebatur apex virga oleagina. Constat enim ex Suetonio Tranquillo, in initio vitæ C. Cæsaris, illum flaminem Dialem fuisse destinatum, fuisseque pontificem. Non ineptè aliquis diuinauerit Tutulum insigne capitis flaminicarum fuisse, quod in numo apparet galeatum, seu fungi instar cum crinibus dependentibus, & cum virga, seu apice, & filo, ex quo nomen flaminibus inditum est quasi filaminibus. Vnde Lucanus in primo libro Pharsal.

Et

Et tollens Apicem generoso vertice flamen.

Tutulum autem, cui vitta purpurea innexa crinibus fuerat, ornamentum capitis flaminicæ fuisse narrat Alexander ab Alex. in Genialibus lib.vj. cap. xij. vbi omnia flaminum & flaminicarum munera ac cæremonias connumerat. Meminit & Giraldus noster senior in lib. de sacrificijs, Syntagmate xvij. De Tutulo etiam Varro meminit libro de lingua Latina, Ennij hunc versiculum exponens,

Libaque, fectores, Argæos, & tutulatos.

Sed de Tutulo & Albogalero. quod ad Numisma pertinet dictum sit satis: illud non omittentes, quod idem Alexander ab Alexandro memoriæ prodidit, Flaminem, cum per æstum ferre non posset Pileum, seu Albogalerum, caput ligasse filo, quòd nudo capite incedere fas non liceret, nec die festo Pileum deponere, etiam si æstus quàm magnus esset. Huic etiam sacra faciendi, & victimas cædendi munus datum erat, ex quo in Numismate addita est securis, quam secespitam vocant. de qua sic Festus Pompeius & Alexander ab Alexan. lib. Genialium dierum iij. cap. xvij. vbi morem ac cæremonias narrat, quibus vsi sunt, veteres in immolanda Dijs victima. Secespitam alij securim alij dolabram æneam, alij cultellum putant. Item secespita cultrum ferreum oblongum, manubrio eburneo, rotundo, solido, vincito ad capulum auro, argentòque, fixum clavis æneis, ære Cyprio, quo flamines, flaminicæ virgines, Pontificesque ad sacrificia utebantur dicta autem est secespita à secando. Hæcenus Festus. quem miror in hac descriptione omisisse, quemadmodum in acie, seu anteriori parte ipsius secespitæ fuerit efficta hostiæ, aut alterius victimæ imago, seu capitulum ore patenti, vt in Numismate eodem sculptam, atque elaboratam eleganti effigie passim videmus. Sed & de secespita Suetonius Tranquillus in Tyberio his verbis meminit, Inter pontifices sacrificanti simul, pro secespita plumbeum cultrum subiiciendum curauit. Hic illud etiam
quo

quod Alexander ab Alexandro in Genialibus recenset, subdidero, cum ad hanc rem non parum faciat Alexander libri primi, cappitulo xxviij Lydiæ Reges sceptri loco securim habuisse feruntur, sicut Labradæus Iupiter in Caria pro sceptro & fulmine securim ferebat. Hoc tamen in numo, absq; dubio, existimo pontificum ac flaminicum fuisse insigne, sicut & aspersorium, quod aspergillum vocat, qui voces Latinas explicat Ambrosius Calepinus in suo dictionario. quo instrumento nos aquis sacris aspergere solemus iuxta canon. Aquam sale. de consecratione, distinctione tertia. Ex qua aqua venialia crimina tolluntur, vt distinctione quinquagesima, can. in capite quadragesimæ. Olim in lege Moysi in veterique instrumento eiusdem Leuitici, vitulæ cinis aspersus, mundabat populum, qui mos etiam ad Romanos transijt, vt P. Ovidius in Fastis libro 4. his versibus testatur,

Ignem cremat vitulo, quo natu maxima virgo est,

Luce Palis populos purget vt ille cinis.

Et in Ezechiele xxxvj. dicitur, Effundam super vos aquam, & mundabimini ab omnibus immundicijs vestris & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos. Et dabo vobis &c. & in numeris capitulo decimonono, qui tetigerit cadauer hominis, propter hoc dies septem erit immundus. ideo aspergatur de aqua tertia & septima die, & mundabitur. & Numer. viij. Circumsparges eos aqua purificationis. Et iterum, Aqua asperfusionis purificatio est, Quæ omnia in capite, Nec quenquam. distin. 4. de consecratione referuntur. At in Numismate nostro, de quo loquimur, fuit aspersorium eæ specie, qua vtuntur nostri Sacerdotes, ac Deorum epulones, cum vasculo sacra lympha illata populum fidelem conspergunt. Quod præcipuus poëtarum in vj. Aeneidos, dum Misenio iusta peraguntur, pulchrè his versibus expressit,

Ter pura Socios circumtulit vnda,

Spargens rore leui, & ramo felicis Oliua,

Lustrauitq; viros, dixitq; nouissima verba.

Et

Et alibi,

Corpusque recenti

Spargit aqua .

De qua lustratione per aquam meminit Alexander ab Alexandro, lib. Genialium dierum iij. cap. vij. iuxta finem . Sed de aspersorio , quod ex setis confectum crediderim : ut in numo apparet , hæc à nobis dicta sufficiant . Superest nunc ut de sacrificali vasculo aliquid dicamus, & quidem (ut mea fert opinio) hæc forma vasis , quæ est in Numismato mihi potius vas , quod est instar lucernule , in quo sacra aqua reponeretur , ut populus ea aspergeretur , fuisse videtur . Nam si Lazaro Bayphio , qui de vasculis eleganter libellum conscripsit , credimus , & viro de re literaria benemerito , & benedicto , idem vas non existimabitur , quod aliqui hoc in numo volunt fuisse simpulum seu simpuium maius Numæ de quo Iuuenalis in vj. cum alia forma sit hæc , quæ est hoc in numismate , ab illa , quæ à Bayphio ponitur de simpulo , & quam ille effingit eo libro , quo tractat de simpulo . quo loco ait etiam a se visam Romæ huiusmodi formam in antiquo marmore , cum lituo . simpulum (inquit ille) est vas fictile , quo in sacris prolibant sacrificuli . de quo Plinius lib. xxxv. cap. xij. ubi dicit , in sacris quidem fictilibus , prolibabatur simpuijs . At ut proferam , quæ sentio , memini videre , in aliquibus numis , seu monetis antiquis Iulij Cæsaris , eandem formam vasculi , quam ponit Bayphius in suo libello , de vasculis antiquis . nempe simpunium vnâ cum lituo , qui transversalis vasculo fuerat appositus . Hinc ego conjicio , non idem vas esse simpuium cum hoc , quod præfert fictum nostrum numisma , de quo nunc agimus , sed hoc aliud ab illo fuisse arbitramur , nempe à simpuiio , hoc ad aspergendam aquam , illud ad prolibandum in sacris aptum . etiam si legi aliquando aqua prolibatum Dijs , & si scio , nec infior hæc vâscula , omnia ad religionem , ac vsum flaminis ac pontificis parata existisse , spectauissequæ , non autem ad cæden-

cædendum Elephantem instrumenta, vt quidam malè senserunt: vel vt alij ad munificentiam, seu quia Cæsar Dictator Elephantes currui supposuisset triumphator exiñs, dum Capitolium ascendit ad lumina quadraginta Elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus, vt ait Tranquillus, in Cæsare Iulio Dictatore. cap. 37. vel vt alij, quòd ludis circensibus elephantés exhibuerit, vt idem refert Suetonius, vel quia infimæ authoritatis, scriptores Spartianus & Seruius dicant, quòd peregrina lingua nempe punica Elephas, Cæsar dicatur. ideo Elephantum in numo positum cum nota, CÆSAR. Sed vteò, vnde digressi sumus reuertamur, sciendum M. Ciceronem (quod etiam ex eo Bayphius refert) in paradoxis scripsisse, Numam vsum fuisse in sacris vasculis fictilibus, quas vocat vrnulas fictiles & capedines. idem Cicero de Natura Deorum lib. iij. capedunculas vocat, Docebo (inquit) meliora me didicisse, de colendis Dijs immortalibus iure pontificio & more maiorum, capedunculis, quas nobis reliquit. Hoc loco illud, quod aliquando in Decretis Pontificum legi, non omittam, de consecratione distinc. j. cap. vasa. Interrogatus Bonifacius Martyr ac Pontifex, an liceret vti in sacris libationibus ligneis calicibus, ab illo responsum ferunt fuisse, Olim aureos sacerdotes calicibus ligneis litasse, nunc è contrario ligneos aureis vti. hoc volui hoc loco referre, quia quidem arbitrantur huiusmodi calices non absimiles fuisse simpulo Numæ regis. Quam sententiam videtur amplecti Alciatus noster lib. Parergon vij. cap. xxiiij. Extat etiam apud me vetus numisma æreum eleganter elaboratum, cuius ab vna parte imago est Maximi Cæsaris, Germanici cum hac inscriptione, MAXIMVS CAES. GERM. ab altera autem, sunt instrumenta, seu insignia Pietatis in Deos, ibi enim vas ansatum non dissimile illi quo abluendis manibus in dies vtimur. Inest etiam Lituus, Augurum sceptrum, quo illi in cæli regionibus designandis ac terminandis utebantur. De lituo lege

Plutar-

Plutarchum in vita Romuli. Lituus erat etiam regium insignis, in quo potestas dirimendarum litium esse noscebatur. de quibus omnibus vide quid referat Alexander ab Alex. in Genialibus lib. v. cap. xix. quo loco numerum, potestatem, ac ius augurum, & quo modo auguria caperentur narrat. est & in nostro numo aspersorium vna cum vasculo fictili simili illi, de quo supra in Cæsaris Iulij numo loquuti fuimus, & quod nonnulli simpulum (vt dixi) credunt fuisse aut capedinem, vt ego autem aquæ asperfioni congruum vasculum adponam. inest etiam huic meo numo, vt conijcere potui, forma malluij, nos abacillam vulgò dicimus, quæ nihil aliud mehercule hoc in numo designat, quàm munditiem & puritatem, ac candorem mentis, qui in Deos esse conuenit, & abstinentiam à sordibus, quod alibi à me explicatum fuit, nempe in libro exercitationum Iuris Ciuilis, quem superioribus annis edidi, in adolescentia à huc constitutus ac penè puer. & de his etiam mentionem egi in interpretatione sepulchri hieroglyphicis signis elaborati præceptoris incomparabilis Andr. & Alciati nostri. quam interpretationem propè diem sum in publicum exhibiturus, ac in lucem missurus, cum à multis hoc opusculum desideretur, & ab amicis rogatus sim quàm plurimis, vt illud edere citius velim, quod facurus sum potius, vt illis imprimis paream, & videar aliquid amicitiae tribuere, ne contra bonos mores facere videar. & vt præceptoris dilectissimi manibus aliqua ex parte discipulus non ingratus satisfaciam, quàm quòd ego cupiam has meas incultas ac inelaboratas vigilias legi publicè, non enim ista ambio, qui sciam omnem gloriam, si quam modo ex his rebus percepturus sum, soli Deo tribuendam esse, qui horum & aliarum rerum solus author est ac largitor summus. Debemus enim Deo imprimis, deinde parentibus & præceptoribus, postremo amicis, & alijs pietatem, sed horum signorum, quæ ad vasa pertinent, extant & in marmoreis tumulis, seu columellis huiusmodi quàmplurimæ formæ ab-

Iuendis manibus idoneæ: quæ sensu recondito non carent. & nobis tamen iuxta veritatem enucleatæ. lib. iij. Græcorum epigrammatum *εἰς μυστράν*, extat Græcum epigramma quoddam, incerti poetæ distichon, quo alia significatio vasculo in tumulo posito tribuitur hoc sensu.

*Non levis exanimem pulvis tegit, hoc mihi sed vas
Signum lætitiæ gratus adest tumulus.*

Τῆς ψυχῆς τὸς σῆμα μαρονίδος ἢς ὕβρις, τὸ μυστράν

ΓΑΥΠΙΩ 'ΕΚ ΠΕΤΡΗΣ ΑΥΤΟΣ ΟΡΗΣ ΚΥΛΙΚΑ.

idest,

Hæc vetula sunt busta Maronidos illius hic est

Quem petra insculptum conspicis esse, calix.

Extat etiam non absimile Antipatri S. donij carmen.

Sed & alio quodam disticho innotuati poetæ lib. ij. Græcorum epigrammatum elicitur signum lætitiæ fuisse vasculum in tumulo effictum. quo etiam post mortem sperabant vinum gustatium. hoc carmen sic transtulit ad nos Vrsinus Vellius.

Fictile vas terra factum mihi dulce ministra

Quæ genitus, rursum post mea fata tegar.

Sed & aliud ibidem epigrammæ incerti autoris dicto lib. Græcorum secundo (vbi inscribitur ΣΗΜΠΟΤΗΚΑ ΑΣΤΕΙΣΜΑΤΑ) extat, quo loco vascula ista videntur admonere mortales ut viuant, & ut lætitiæ se dedant. carmen autem, quia elegans multum est, subiiciam:

Ἡ ποτὶ χῶρον χαλεπὴ παμπλήν ἀποτάλαινα

ἔστι, καὶ προσέρωμ' ἐκ πετάλων σέθανον.

καὶ τῷ το σβιμένον πρᾶσιον ἴερον ὁ σῶν,

ἔγκεισθαι ψυχῆς πρέσιον ἀρότατον,

πῶς λέγει τὸ γλυκύμα, καὶ ἔσθης, καὶ περὶ κίεον

ἀνδρα τοῦτο γιγνόμεθ' ἐξαπίνης.

Hoc autem sic vertit in Latinum Vrsinus Vellius,

Pauperis hæc grata est cum pane, lagena supellæ

Et quæ roranti fronde corona madet.

Hæc quoque summa animæ sedes, tutela cerebri.

Extit

Extrema defuncti calua reuoluita viri.

Hac nos sculpta monent cana, bibe, sume corollas.

Tibi, supremo finis ab interitu.

Non absimile cecinit Virgilius in Coppa illa saltatricula.

Pone merum, & talos; pereas qui crassina curas,

Mors aurem vellens (vini) ait venio.

Sed iam ad numum, de quo loquebamur, è postliminio reuertamur. erat & aliud quoddam sigillum, quod propter vetustatem nequiuimus conijcere, & si omnem aciem oculorum & animi intenderimus, quammaxima adhibita diligentia, excogitantes quid illud esset, non destitimus etiam hoc ab alijs peritioribus harum rerum sciscitari, vt sciremus quidnam hoc signum esset. at nequiuimus, quod cupiebamus, ab illis discere, cum & ipsi hac in re sententiam ferre timerent incertam. optauimus tandem, vt voto nostro succederet aliquando, vt tale numisma aliquod purius, ac quod à rubigine & à vetustate minus læsum esset, se nobis offerret sincerius, vt conferri vtrunque numisma ac explicari simul posset, & res tota poni ante oculos ac indicari, prout esset, à nobis posset. Si tamen in præsentia nobis diuinare licet, opinamur aliud fuisse augurale sceptrum, quod in aliquibus C. Cæsaris dictatoris nummis aliquando vidi. nam lituo confociatur & id instrumentum, seu sigillum in speciem longioris hastulæ seu virgæ. in hoc etiam meo nummo eo in latere, quo reuli extitit sic insignia religiola pictas, hæc verba circum orbem nummi legebantur, PIETAS AVG. S. C. ex quibus verbis facile ostenditur quid sibi signa velint ibidem posita, de quibus diximus. Hunc autem Maximum in hoc nummo nominatum, illum fuisse existimo, qui creditus sit Pupienus, & quem sic Iulius Capitolinus nuncupatum existimat (sic enim in alio numismate, quod est apud Torquatum Bembum P. Bembii filium legi, IMP. CAES. C. LOD. PVPIENVS MAXIMVS AVG.) & qui rem contra Germanos satis feliciter gessit, quique missus aduersus Maxi-

minum Tyrannum illum apud Aquileam detexit, hic vnâ cum Decio Cælio Balbino imperauit, inter quos simultas fuit, licet occulta. Hic statim ac imperator factus vnâ cum Balbino, ascendit Capitolium, ac rem diuinam fecit. Decreti sunt ei omnes imperatorij honores, & patris patriæ nomen meruit, Fuit etiam pontifex maximus, insignibus tribunitiæ potestatis, & iureconsulari decoratus. non immerito igitur si in nummo sunt religionis insignia, ac instrumenta pontificalia. Quis verò fuerit Maximus, & quali corporis habitu, id ex Iulio Capitolino, & Herodiano, authore Græco, qui ambo huius imperatoris historiam persecuti sunt, faciliè cognosci potest. Ne hic ego dum solum vnum numisma interpretari constituo, duo explicem præter rem institutam, cum nunc grauioribus negotiis impeditum ad alia me transire cogat temporis angustia, quod aliàs opportunius forte rem ad explicandam concedat largissimè: De his igitur satis, tu interea mi Gabriel Buccabarilli, hæc qualiacunque nunc non aspernaberis, cum à tetricis studijs legum vacabis. cum etiam à me tui amantissimo proueniant, & ab eo, qui omnia tibi bona cupiat. Vale & me ama. xj. Cal. Septembris M. D. LVII. Placentiæ ex ædibus nostris.

SCRIBONIS LIBONIANI

P V T E A L.

ARgenteum numum aliquando vidi apud ciuem meum Ioannem Bartholomæum Pandolam seniore, & filium eius Tyberium, cuius ex vna parte extabat Libonis Scriboniani imago his verbis cælata. BIBO BON. EVENT. In altera verò tribunal, supra quod est PVTEAL. infra verò, SCRIBON. In alio numo Argenteo, quem mihi ostendit Raphael Leonas Papiensis fuit ex vna parte sigillum Pietatis cum his verbis. PAVLLVS LEPIDVS CONCORDIA.

PUTEAL. in alia fuit putealis figura in formam putei, cum his notis, PVTEAL SCRIBONI LIBO. Liuius lib. ix. decadistertiæ de Lucio Scribonio Libone his verbis meminit, Prætores creati sunt T. Claudius Nero, M. Martius Ralla, L. Scribonius Libo, M. Pomponius Matho, & paulò post. Prætoribus M. Martio vrbano, L. Scribonio Liboni peregrina, & eidem Gallia. M. Pomponio Matthoni Scicilia. Tito Claudio Neroni Sardinia. Situm autem fuit tribunal Libonis prætoris Puteal dictum, ad arcum Fabianum, qui arcus fuit iuxta templum Faustinae, de quo Puteali meminit Horatius hunc in modum lib. j. epistolarum ad Mecœnatem.

--*Forum Putealq; Libonis*

Mandabo fœcis: adiuvam cantare severis.

Et Ovidius lib. de remedio Amoris. 2.

Qui puteal, Ianumq; timet celaresq; calendas.

Fœneratores enim stabant ad Ianum, & apud fornicem Fabianum ius dicebatur, de quo arcu meminit Cicero in Plancio, & in Verrinis, & ibi Asconius Pædianus. fuit etiam iudicium putei apud Romanos, ex quo forte puteal dictum, in eo loco causæ homicidiorum inuoluntariorum controuertebantur, qui locus in comitio fuit, vt est author Dionysius Halycarnassus lib. de antiquitatibus Romanorum vbi de Aëtij Nauis statua, quæ capite erat velato, agit Aristote. lib. iij. Politic. capite xvj. vbi de iudicijs & speciebus iudiciorum tractat, de iudicio ad multam putei, vt Athenis dicitur, mentionem facit. Pausanias in Atticis de iudiciali puteo meminit his verbis. in Pyræo ad mare est Phreattis, hoc est, puteus. Qui huc confugiunt, si digressis ipsis aliud crimen impingatur, è naui ad auditores in continente stantes causam suam agunt. Teucrum primum ferunt in hunc modum se exulasse Telamoni, se ad Aiæcis cædem nihil consulisse. quod Genus iudicij à Græcis ad Romanos postea manasse existimo. ex Atheniensibus enim legibus Romani multa sustulerunt, nedum mores. Hinc crediderim Scribonium

nium

numismaum numum percussisse nota putei, fertis coronam cum duabus situlis ab utroque latere appensis, ut ostentaret locum ubi causæ trahebantur, ipsum iudicem prætorēque fuisse causarum. Hinc etiam crediderim familiam Puteorum, quæ hodie in Italia est celebris, & præcipuè Placentiæ est clara & nobilis, nomen originemque suam traxisse. Habebant igitur Iulius Cæsar, Petrus, Marius, & Aemilius fratres tres ex familia puteorum adolescentes nobiles, unde suam antiquitatem tueantur, si huius vetustissimi numi sculpturam & sigillum adduxerint. cum & ipsorum stemma gentilitium sit Puteus, seu forma Putei, quem duo leones nudis pedibus in planitie aurea amplectantur. Apud Strabonem lib. xvj. Geograph. eorum fit mentio de venatione Elephantorum ad Puteum his verbis. Ulterius est, urbs Darabam & Elephatum venatio, quæ ad puteum nominatur &c. De Tito Scribonio Libone Aedili curuli meminit Asconius Pædianus in oratione Ciceronis pro Cornelio quod ex utroque latere putei in numo fidei, appensæ sint veluti duæ situlæ. Sorticulas duas fuisse puto, seu urnulas, cistellæ sue, ex quibus sortes suas iudices apud prætores exciperent. Huius moris meminit Pædianus in argumento diuinationis Ciceronis his verbis, In diuinatione, & in alijs maioribus vniuersi iudices in cistam tabulas simul conijciebant suas, easque insculptas literas habentes, absolutionis siue condemnationis, eum de alicuius capite agebatur, N. & L. ampliacionis. His enim literis significabant, non liquere. quod & alibi à Pædiano dicitur. illud & à Pædiano refertur dignum annotatu. Moris fuisse celebrata iudicum reiectione, & haberi in officio prætoris, & in arca reponi nomina iudicum delectorum, reiectio ideo dicitur, quia cum multi iudices in consilium à prætore suo iudicandi essent, qui quæstor fuisset publica causa (verbi gratia repetundarum ambitus, maiestatum) necesse fuerat eos, primùm de curia Senatoria conscribicum, Senatus iudicaret: deinde in urnam sortito seu sortitio mitti, ut de

ut de pluribus necessarius numerus confici posset. Tertiò, id est, post vnam permitti accusatori ac reo, ut ex illo numero reijciant quos putauerint sibi, aut inimicos, aut ex aliqua re incommodos fore. solet autem ex moribus ac fama iudicum, ex illorum, quos aut reijciebant aut retinebant Iud. voluntate coniecturam facere populus, qui causæ suæ considerare, qui corumpere iudices vellent, reiectione celebrata, & in eorum locum, qui reiecti fuerant sub sortito prætore, alios, quibus illi iudicum legitimus numerus compleretur sufficere. Prima enim sortitio dicebatur, his perfectis iurabant in leges iudices, ut obstricti religione iudicarent. cum iurassent omnes præter ipsum prætorem, nomina eorum libellis (ut supra diximus) continebantur, & ubique habebantur, ne pro selectis iudicibus, ut sit in multitudine, aliqui suppositi corruptissimi iudicarent, itaque & prætoris tribunal, ut considerent indicatur prætori suo. Hæcenus Pædianus. à quo quemadmodum fieret sortitio iud. cum intelligi potest. Nec tantum in cistella sortitiones fiebant, sed etiam sacra, ut Tibullus pœta lib. j. eleg. vij. ubi laudes Bacchi dicit, canit.

Et levis oculis conscia cista sacris.

Quod autem sit in numo hoc BON. EVENT. significat Bonum euentum, de quo Plinius lib. xxxiii. cap. viij. his verbis meminit. Euphranor mirus artifex simulachrum Boni euentus ita finxit Romæ. Dextera pateram, sinistra spicam, ac papauer tenens. Hoc numo ante positus, quod significet, (puto) Libonem Bono euentui hoc puteal dedicasse, vel aliud quid simile designare, quod verò aliqui dicant duas utrinque lyras appensas fuisse huic puteo, id nondum comperi vel in aliquo numo, nec quod illam designet concordiam. Sed iam satis à nobis dictum sit in hoc numismate, superioribus annis, cum essem Patauij de hoc numismate, plura ad Franciscum Robortellium, virum doctissimum scribens egerim. ubi etiam locum Claudij Saturnini Iuriconsult. in titulo de poen. Pandecton lib. xlvij. ex lib. iij. Politicor. Aristote.

Aristotelis, & Pausaniæ lib. j. Atticorum enarraui: sed quòd significet Malleolus infra puteum designatus, nondum comperio: nisi quid grauitatem ac pondus rerum, quæ in iudicio tractantur declarat. vel etiam securius esse potest qua nocentes cederentur. vel claua, quæ & securis dici potest. quod præsignet sceptrum Prætoris. vel hic malleus, quo caderentur hostiæ, significare potest, Nam Alexander ab Alex. lib. 4. cap. xvij. Genial. diæ. narrat Romanos multasse hostias malleo. vel quòd iustè iudex sententiam suam referre debeat, non magis ab hac parte, quàm ab alia descendens. sed graue iniens consilium sibi constare debet, nec sententias præcipitare. Quemadmodum Cassiodorus lib. vj. Variarum de consule refert. quod fasces atque secures illigatas idè gestaret, vt cum illi tardius soluerentur, moram deliberationis acciperet: si de cæde aut nece hominis, aliquid censuisse, ita vt cum omnia eius traderentur arbitrio, ne insolesceret animo. Nos hæc verisimilia, non autem certa hoc loco, quæ de malleolo loquimur, afferimus. Siquis alius certiora aut meliora nobis attulerit, illi non modicum gratulabimur. cum hæc scriberem, allatum est mihi opus varia lectione iocundum Ioan. Pierij Valeriani de lætis hieroglyphicis Ægyptiorum, quo libro aperto, ac lecto quædam de malleo ibi scripta reperi, hunc in modum, **MALORVM IRRITAMENTVM.** inquit enim, ille videtur Malleus pro malorum irritamento accipi, arma, siquidem & pugniones, cuspides, & cultros malleus excudit. vnde mala tot in mortales oboriuntur, eo etiam fiunt tubæ ductiles, per quarum clangor emanimemur in bellum, Eo franguntur opera, & quæ solida sunt conteruntur. Hactenus Pierius. Sed vt mihi videtur, quæ parum ad nostrum numisma faciant, videat modò diligens lector & antiquitatis, num melius referri possit ad id, quod refert Ficinus in Thimæum, Pythagoram scilicet, cum apud ætarios fabros annotauisset ex malleorum iactibus consonantiam lege ponderum prouenire, collegisse

nume-

numeros, quibus sibi consentiens diuersitas ponderum continebatur. & hanc quidem esse veriore huius numismatis de malleo expositionem existimo. Nam cum litium ad hunc puteum apud prætorem Libonem causæ decernerentur, necesse erat illas tandem in quandam resolui consonantiam, & ad concordiam ex dissidentia partium iure ipso decedente lites, perducere ac peruenire. Nimirum si alio in nummo PAVLI LEPIDI scilicet. ubi verba sunt Liboni Scribon. Puteal. illæ insint & literæ, nempe CONCORDIA. & hæc in hoc nummo satis &c.

CAPRICORNI AVGVSTI NUMISMA.

IN numismate Augusti extat imago Capricorni cum his notis, AVGVSTVS. Augustus, ut inquit Alexander in Genialibus lib. iiii. cap. xv. ubi de varijs numismatum notis apud veteres recenset, Syderis Capricorni nota, sub quo in lucem æditus erat, argenteum numum percussisse dicitur, ad quod alluisse videtur Maro in Georgicis lib. j. illo carmine,

Anne nouum tardis sydus te mensibus addas.

Illud etiam apud Virgilium indicium non sinam, postquam non tædet nostibi o lector morem gerere in his, quæ ad literas & studia literarum pertinent. cum igitur Virgil. illud carmen affert,

An deus immensi venias maris: ac tua uanta

Numina sola colant. &c.

Sciendum quod scribit Plin. lib. Natural. histo. ix. c. xvj. de augur. & piscium diuer. quod Siculo bello ambulante Augusto in litore, piscis è mari exiliit & ad pedes eius iacuit quo argumento vates spondere Neptunum patrem adoptato sibi sex. Pompeio (tanta erat rei nautalis gloria) sub pedibus

A a a

bus

bus Cæsaris futuros, qui maria tempore illo tenerent. &c. quam rem & Suetonius Tranquillus in eius vita recenset: ut & de Capricorno idem Tranquillus his verbis, ut tota res liquidò constet. In secessu (inquit) Apolloniæ Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa ascenderat. cum Agrippa, qui prior consulebat, magna & penè incredibilia prædicerentur, reticere ipse genituram suam, nec velle edere perseverabat: metu, ac pudore, ne minor inueniretur, qua tamen post multas adhortationes vix & cunctanter edita, exiit Theogenes, adoravitque eum. tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, ut schema suum vulgaverit, nummumque argenteum nota syderis Capricorni, quo natus est percussit. Et hæc quidem Suetonius: ubi tamen admonitum volo in omnibus codicibus Suetonij pro schemate aut stemmate (legas utrum volueris) mendosè, thema scriptum esse. Sic in lege penultima ff. de gradibus cognationum. subesse mendam admonuit noster Alciarius Præceptor maximus lib. parergon. ij. cap. xxx. ubi ex fide veterum codicum pro stemmatibus schemata legendum arbitratur. Nam veteres (ut inquit ille) pro ipsa graduum, ut ita loquar, arborum, cum imaginibus suis locis appositis id nomen accepere. Plinius libr. xxxv. cap. iij. stemmata lineis discurrebant, ad imagines pictas, & reliqua quæ eo loco doctissime (ut solet) scribit ille. Sed ut designo Capricorni, quod in cœlo extare sydus creditur, nonnulla ex authoribus annotem, hæc, quæ Iulius Firmicus lib. iij. Matheseos refert apponam, qui sic ait, Si quis medium cælum in Capricorno habuerit, erit multis quotidianæ vitæ alimenta suppeditans. At si in horoscopo aliquibus vitæ alimenta præstiterit, ipsi ei existent semper ingrati. dicitur etiam Capricornus domus Saturni, & Martis exaltatio, ut illud apertè detur intelligi, liberalitatem inter avaritiam & prodigalitatem constitui, amborumque complexione constari. Macrobius in somnio Scipionis, Capricornum dixit portam esse deorum, qua scilicet animæ immor-

immortalitate restitendæ ingredimur. per hoc igitur signum liberalitas demonstratur. Nam Capricornus xxij. syderibus integratur, cuius numeri ratio speculantibus liberalitatem offert. quin & Capricorno genera tribuuntur, ut est apud Mallium hoc versu scriptum,

Capricornus utrisque imperat in genibus.

Vide apud Niphum Sueffianum lib. j. de augur. & P. Crinitum lib. xj. de honesta disciplina, cap. ij. & de his hæc enus.

CONSTANTIVS LANDVS

COMES ÆMILIO PVTEO

SVO S. P. D.

MISISTI his diebus proximis mihi numum æreum, adeo antiquum, ut vix à me propter vetustatem legi potuerit. Corrosis enim omnibus literis penè Delio natatore indigere videbatur, quod magis est, ne quidem vlla vestigia, cuius esset imago, apparebant. Ego tamen omnem ingenij & oculorum aciem, ut tibi in hoc placerem, intendi, quod si in aliquo peccabimus, in erroremve (quod in his rebus facillimè evenire potest & solet) inciderimus, tu mihi hoc totum, quod à me erratum fuerit, condonabis, id enim tento nunc, ut potius tibi mei amantissimo amico, ac tantquam fratri inserviam, ac gratum faciam, quam quod velim ostentare ingenium meum, quod tenue ac imbecille est. Tu igitur mi Aemili hoc quaecunque breve scriptum in tuum numisma scholium boni consule. Si meliora posthac memoriæ succedent, ad te mitemus. hæc igitur lege.

Aa2 2

GER.

GERMANICI CAESARIS

N V M I S M A.

IMAGO illa, quæ vix apparet in æreo numo, Germanici Cæsaris ac Imperatoris extat, vt conlicere ex ipsis nutantibus literis potuimus, quæ sic à nobis leguntur, GERMANICVS CAESAR TI. AVG. F. DIVI AVG. N. in tergo autem sic legimus, CAESAR AVG. GERMANICVS PON. M. TR. P. S. C. & vt aliquid de hoc Cæsare dicere incipiam. Sciendum in primis est hunc Germanicum Cai Cæsaris patrem, Drusi filium fuisse, & Antonia iunioris, & à Tiberio Cæsare patruo, Augusti iussu adoptatum, vt inquit Suetonius in Caligula, quod & Iustinianus Cæsar legislator in elementis Institutionum lib. j. cap. de adoptionibus, narrat; his verbis, sic Diuus Augustus non ante Tyberium adoptauit, quam is Germanicum adoptasset, vt protinus adoptione facta, inciperet Germanicus Augusti nepos esse. Quinquennio antè, quam per leges liceret, & paulò post consulatum gessit, vt idem Suetonius narrat, missusque ad exercitum in Germaniam, excessu Augusti nuntiato, legiones vniuersas imperatorem Tyberium, pertinacissimè recusantes, & sibi summam Reipublicæ deferentes, incertum constantia, an pietate maiore, compescuit. atque mox deuicto hoste, triumphauit. Consul deinde iterum creatus, ac priusquam honorem iniret, ad componendum Orientis statum expulsus, cum Armeniæ Regem deuicisset, Cappadociam in provinciae formam redegressus, annum ætatis agens quartum, & trigessimum, diutino morbo Antiochiæ obiit, non sine veneni suspitione. Nam præter liuores, qui toto corpore erant, & spumas, quæ per os fluebant, cremati quoque cor inter ossa incorruptum reperiuntur. cuius ea natura existimatur, vt tinctum veneno igne confici nequeat. Obiit autem Germanicus (vt asserit idem

Idem Tranquillus) Tyberij fraude (vt opinio fuit) ministro & opera Gnei Pisonis . Omnes autem Germanico corporis , animique virtutes , & quantas nemini cuiquam contigisse satis constat : formam , & fortitudinem egregiam : ingenium in utroque eloquentiæ , doctrinæque genere præcellens : beneuolentiam singularem , conciliandæque hominum gratiæ , ac promerendi amoris nimium , & efficax studium . Orauit causas triumphales , atque inter cætera studiorum monumenta , reliquit & comœdias Greas Habuit in matrimonio Agrippinam M. Agrippæ & Iuliæ filiam , & ex ea nouem liberos tulit : sed hæc iam de Germanici vita satis . Suetonium enim legere mi Aemili per te poteris , qui de hoc alia quædam præclara refert , & si me amas , omnino leges . digna enim sunt huius optimi Cæsaris omnia gesta , vt legantur . Sed in Numismate illud animaduertendum , in posteriori parte : quod Germanicus non fuit Augustus , non enim successit in imperio post Octavianum Augustum . nec Germanicus Augustus vnquam fuit dictus , apud quem summa Reipublicæ deferrebat . Nam Germanicus nunquam dominationem assumpsit , & si pertinacissimè in excessu Octauij Augusti , legiones recusantes Tyberium , Germanico deferre vellent . Solo itaque Imperatoris nomine decoratus fuit Germanicus , vt etiam Alciatus senior in annotationibus in Cor. Tacitum obseruauit , qui inter Cæsares , Imperatores , & Augustos multum interfuisse differit : hoc pacto , Cæsares dicti , qui Augustæ maiestatis hæredes designati essent , administratione rerum illis interdicta , nisi fortasse provinciam , Augusti iussu , administrandam haberent . Hinc nulla eis donatiui militibus dandi facultas erat . In comitatu eos solum habebant , quos princeps tribuisset . Paulò maior imperatoris dignitas , qui licet infra Augusti fastigium positus , eiusque arbitrio bella gereret , summam tamen potestatem in magistratus , atque milites habebat , iusque illi indicendi belli erat . Hæc Alciatus ex Ammiano Lampridio , & constitutioni

tionibus, cuius rei idem in historia patriæ meminit. Quam volui dixisse, ut tibi constet Germanicum non vocatum fuisse Augustum, nisi concedamus illi fuisse hoc nomen ab Augusto Octaviano concessum, quia illum valde Octavianus dilexerit, ut etiam diu cunctatus sit, an sibi successionem destinaret: ideo Tyberio adoptandum dederit. Verius igitur in nomismate ego legerem, interpretarèrque quòd illæ notæ, Cæsar Augustus Germanicus, Pontifex Maximus, Tribunus Plebis, ad Caium Caligulam ipsius Germanici filium qui post defunctum Tyberium in imperio successerit, spectent: nam & ipse Germanicus vocatus fuit. Germanicus autem dictus ob Germaniam deuictam, vel quia primus ad exercitum, qui in Germania constiterat, imperator missus fuerit. Huic P. Ovidius Fastorum suorum libros consecrauit ut ex his primis carminibus apparet,

Accipe pacato Cæsar Germanice vultu

Hoc opus, & timida dirige navis iter.

Illud autem sciendū Septembrē mensem Caium Caliculā in memoriam patris Germanici, Germanicū appellasse. Felsū autem morbo Germanicum adstantes amicos hunc in modū adloquutum fuisse refert Cor. Tacitus. lib. ij. Si fato concederem, iustus mihi dolor, etiam aduersus deos, esset, quòd me parentibus, liberis patriæ intra iuuentam præmature exitu raperent. Nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus ultimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis Patri ac Fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidijs circumuentus miserrimam vitam pessima morte finierim, si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos inuidia erga viuentem mouebat inlachrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem muliebri fraude cecidisse. Erit nobis locus querendi apud Senatum, inuocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignauo questu: sed quæ voluerit meminisse, quæ

man-

mandauerit exequi . Flebunt Germanicum etiam ignoti . Vindicabitis vos si me potius , quàm fortunam meam fouebatis . Ostendite Populo Romano Diui Augusti neptem , eandemque coniugem meam . Numerate sex liberos . misericordia cum accusantibus erit , fingentibusque scelestia mandata , aut non credent homines . aut non ignoscent . hactenus amicos adlocutus Germanicus . Iurauere amici , dextram morientis contingentes , spiritum ante , quàm ultionem amissuros . Tum ad uxorem versus , Per memoriam sui , per communes liberos orauit , extueret ferociam , sauienti fortunæ summitteret animum , non regressa in urbem æmulatione potentia , validiores incitaret . Hæc palam & alia secretò , per quæ ostendere credebatur metum ex Tyberio . Neque multò post extinguitur ingenti luctu prouincia , & circumiacentium populorum , indoluere exteræ nationes , regesq; tanta illi comitas in socios , mansuetudo in hostes , visuque audituque venerabilis , cum magnitudinem & gravitatem summæ fortunæ retineret , inuidiam & adrogantiam effugerat . Funus sine imaginibus & pompa : per laudes & memoriam virtutum eius celebre fuit . & erant qui formam , aetatem , genus mortis , ob propinquitatem etiam locorum , in quibus interijt , Magni Alexandri fatis adæquarent . Nam utrumque corpore , genere insigni , haud multum triginta annos egressum , suorum insidijs externas inter gentes occidisse . Sed hunc mitem erga amicos , modicum voluptatum , vno matrimonio , certis liberis egisse . neque minus præliatorem etiam si temeritas abfuerit , præpeditusque sit percussas tot victorijs Germanias seruitijs premere . quòd si solus arbitreretur , si iure & nomine regio fuisset , tanto promptius adsecutum gloriam militiæ , quantum clementia , temperantia , cæteris bonis artibus præstitisset . Corpus autè , quàm cremaretur nudatum in foro Antiochiensium , quilocus sepulcræ destinabatur , prætulitne beneficij signa parum constitit . nam vt quis misericordia in Germanicum , &

præ-

præsumpta suspitione, aut fauore in Pisonem prœnior diuersi interpretabantur, &c. Quæ sequuntur, apud Cor. Tacitum, cuius verba hic etiam volui scripsisse, vt qualis fuerit Germanicus, & quantus cognosceres, vtque longiori vita dignum imperatorem, tamque optimis literis institutum Cæsarem plusculum amares: dignumque, vt etiam ipse de se dixit, vt ignoticius obitum desceant. Sed iam eius virtutis & altitudinis ingenij memoriam adhuc in libris Florentina quæ quodam epigrammate Græco pro testimonio libro Græcorum epigrammatum primo extat, hic tibi subscribamus. vt inclytam virtutem nepotis diui Augusti ames, & venereris, simulque imiteris. Hæc enim exempla ad excitandam, & inflammandam iuuentutem nostri temporis mirum in modum congrua sunt, cum & iuuenis alicuius principis & nobilis personam laudatosque mores, probatamque vitam, & optimè instituti adolescentis, studiisque bonarum artium ornatu repræsentamus indolem. Sic Ioannis Pici mirandulani principis ac comitis, cuius imago pulcherrima in musæo nostro nos quotidie exuscitat ad bonas capescendas literas, ad studia literarum inflammare iuuentutem potest. Sic his temporibus Manuus Sabellus, Hieronymus Querceus, sic Baro Sfondratus, sic Triuultius Georgius. Sic & alij nobiles iuuenes, de quorum virtutibus, & studiis vbique est fama consentiens, & quæ iam totam perambulat Italiam. Sed quid ego nunc currenti calcar addere studeo? cum iam vrbs Placentinæ omnes adolescentes nobiles assidue studio, exercitioque disciplinarum non ignobili Aemilius Puteus ingenio mihi præditus non æquare solum, sed superare credatur. Hoc igitur epigramma Græcum Germanici elegantissimum, ac perargutum si à viris ciuilibus studio vacabis legito.

Tertium

Γερμανικὴ Καίσαρ.

Οὐρεῖς ἐξ ὑπάτοιῳ λαγῶς πείσεν ἔς ποτε βένδοι,
 ἑκπροφυλῶν μεμαῶς τρηκύν ὀδόντακυνός.
 ἤρ' ἔδ' ὡς ἤλυξε παλὸν μόρον. αὐτίκα γὰρ μίμ
 εἰνάλιον μάρψας, πνέυματον ὠράνισεν.
 ἔκ πυρός ὡς αἰνῶς πέσας ἔς φλόγας. ἤρ' αὖ δαίμον
 κῆρ ἀλὶ, κῆν χέρσω, θρέψε κύνεσσιν βορῆν.

Τὸ αὐτὸ.

Ἐκ κυνὸς ἔλε κύων με. πὶ τὸ ξένον. εἰς ἑ μὲ θῆρες
 ὕγροι, καὶ πεζοί, θυμὸν ἔχουσιν ἕνα.
 αἰθέρα λαπὸν ἔχουσιν λαγὸν βατόν. ἀμὰ φοβέμαι
 κύναν, καὶ σὺ φέρεις ἀτερόντα κύνα.

Sensus autem est de lepore, qui canem affugiens venaticum. & in mare prolapsus, à cane marino discerptus est. Ad hoc sic allusit Ausonius Gallus poëta,

Trinacris quondam currentem in littoris ora;

Ante canes leporem, cæruleus rapuit.

At lepus: In me omnis terra pelagiq. ruina est.

Forfitan & cæli, si canis astra tenet.

Ast videamus etiam aliud Epigramma in laudem Germanici, vt hoc Numisma tuum etiam locupletiore lectione exornemus, testimoniòque Græcorum poëtarum gloriam illustriſſimi viri augeamus.

Εἰς Γερμανικόν Βάσιλιν.

Οὐρεῖα πυρηνᾶα, καὶ αἱ βαθυάγκες ἄλπει,
 αἰ ρήντε ποροχῶς ἑγγυς ἀποβλέπετε,
 μάρτυρες ἀκτίων, γερμανικὸς αἰ ἀνέτειλεν,
 ἀστράπην κελτοῖς πελὺς ἐννάλιον,
 ἔιδ' ἄρα δαπηθῆσαν ἀλλέες. ἔπε δ' ἐννὸ
 ἀρεῖ, τοιαύταις χερσὶν ὀφειλόμεθα.

Bbb

Hoc

Hoc autem epigramma in Germanicum Drusi filium est scriptum, cuius sensus talis est (ut Opsopecus vertit) alloquitur poeta montes Pyrenæos, & Alpes, tanquam testes virtutis & fortitudinis eius. per montes Pyrenæos. Galliam intelligit: per Alpes Germaniam innuit. Et est hoc carmen omni ex parte elegantissimum. Et hæc iam satis & supersint ad numisma tuum (mi Aemili Putee) explicandum, à me dicta. Quæ tu, utcumque sunt, boni consules, laborè-que nostrum, propensamque meam in te voluntatem amabis. Vale pridie Calend. Februar. M. D. LVI. Ticini, & Iovio tuo me commenda.

P A V L I L E P I D I

C O N C O R D I A.

BERNARDINVS Locheta Papiensis, impressoriae artis magister diligens, amicisq. meus, attulit his diebus, cum Ticini essem, mihi tres argenteos numos veteres, illos quidem pulcherrimos, quiq. adeo illucebant, irradiabantq. ut nuper cussi viderentur. Hos ego cum manibus meis versarem incredibili voluptate, illud primum occurrit, quod in vno ex his dignum annotarem: nempe verbum, seu nomen Paulli, quod contra vulgi opinionem scriptum esset, duplici longa litera. Erat autem in numismate imago Pauli Lepidici galea in capite, in vna parte cum hac inscriptione. PAVLVS LEPIDVS CONCORDIA. in altera numismatis parte fuit Trophæum, cui vir applicabat manum erant & ibi tres imagines personarum, grandior vna cum duabus pusillis hac nota, TER. in alio numo argenteo, quem mihi ostendit percolendus Raphael Leonas Papiensis, regularium canonicorum ordinis seu congregationis Lateranensis, fuit in altera parte PIETAS, cum his verbis, PAVLVS LEPIDVS. CONCORDIA. in alia parte putea-

lis

his forma, cum his nom. PYTEAL. SOLIDONIS LINO.
Vide Plutarchum in vita Pauli Aemilij. Quod autem Paul-
lus duplici longa litera apud veteres scriberetur, elegans
mensa marmorea Mediolani ad Babile Vrsiorum Templum
adhuc indicat hoc pacto inscripta, P. VRSIO SEX. F.
POLLIONI RATRI VETTIAE LEPIDAE MATRI
P. VRSIO P. F. PAVLLO V-I. VIR. IVN. FRATR.
CVR. AER. P. VRSIO ELAINO. L. PISSIMO VR-
SIA P. F. PRISCA. Hunc tumulum in elogijs suis Al-
ciatus noster inseruit, vbi etiam dictionem Paulli animadu-
erit, ideo nos lubentius hic adduximus eundem tumulum, vt
videant Antiquarij quàm bellè conueniant inter se Numis-
mata, & marmora veterum. Idem Alciatus in expositione
huius tumuli à me citati, refert, à se obseruatum fuisse Paul-
lum cum duplici longa litera scribi in Pomponij Lati auto-
graphis. Sed quòd in hoc numismate sit Paulli lepidi men-
tio, puto fuisse Marcum Aemilium Lepidum & L. Aemilium
Paullum, qui ambo consules fuerunt, & prætore, vt in ter-
tia, & quarta, & quinta Dec. apud Liuium legimus. Lucius
autem Aemilius Paullus fuit Marci Aemilij Lepidi filius vt
testis est idem Liuius lib. x. Decad. iij. Paullus huius L. Paulli
filius, vt plutarchus in vita Paulli Aemilij narrat, de Lusit-
anis triumphauit, nècnon de Persa rege, vt asserit Val. Max.
lib. j. de omnibus. qui refert eundem Paullum habuisse fi-
liam paruulam nomine Tertiam. quæ cum catellum nomi-
ne Persam mortuum deploraret, omine arrepto statim erec-
tum in spem clarissimi triumphi eundem Paullum. Vide
Plutarchum in vita Paulli Aemilij & Ciceronem in libris de
Diuinatione. Marcus autem Aemilius Lepidus creatus fuit
Pontifex, cui fuit similtas cum M. Fulvio Flacco Nobiliori,
quòd M. Lepidus diceret se à Fulvio certo consulatu deiec-
tum, Q. Metellus Cæcilius verba fecit inter principes Sena-
torum, que Liuius narrat lib. x. Decad. quartæ Quibus ver-
bis excitati ad Concordiam dextras fidemque dedere, mit-
tere

tere verè ac finire odium. De hac re etiam Aulus Gellius meminit noc. Atticarum lib. xij. cap. viij. postea collaudantibus cunctis hoc factum, ambo deduci sunt in Capitolium. M. Aemilio Lepido, qui bis consul augurque fuit, vt Lilius lib. 3. decad. 3. meminit, filij tres Lucius, Marcus, Quintus, ludos funebres per triduum & gladiatorum paria duo & xx. per triduum in foro dederunt. Quod autem in numo sit (concordia) referri potest ad pacem & concordiam M. Aemilij Lepidi cum M. Fulvio nobiliori, vt suprà dixi. quod sit verbum TER. ad Tertiam Paulli Aemilij filiam, de qua superius retuli, quis posset referre non ineptè, sed fortè Paullum Aemilium, cuius extat vita apud Plutarchum verius quis fuisse in hoc numismate intellexerit, vt Lepidus exponatur pro Aemilio, Græci enim lepiditatem sermonis (vt inquit) Plutarchus, αἰμυλίαν vocant, facundiamque, & veteres per iota simplex scribebant. Cùm Græci per i, tenue, vnde ea vox accepta est, designent. Politianus in lib. j. Episto. ad Pomponium Lætum, scribens super Panthei testudine ait Aemilium, non Aemilium fuisse scriptum. & in marmorea tabula Romæ inuenta. Sed aliquis diligentior in veterum Numismatis interpretandis subtilius, ac certius declararet, mihi satis fuerit aliqua ostendisse si non idonea ad hoc exponendum numisma, saltem, quæ lectorem, non fastidiant, nec penitus Romanæ historiæ ignarum abire sinant. Ego tamen (vt veriora afferam quæque magis verisimilia sunt) existimo, has imagines, quæ in numismate fuerunt sic sculptæ, designare omnem historiam, quam Propertius elegantissimus poëta, in fine operis describit. Dum facit, vt vxor Paulli mortua, ad ipsum Paullum loquatur, vt lachrymas in funere suo cohibere velit sic,

Desine Paulle meum lachrymis urgere sepulchrum

Panditur ad nullas ianua nigra preces.

Et Paulò post ait.

Quid mihi coniugium Pauli? quid currus auorum

Profuit?

Profuit? aut fama pignora tanta mea?
Si cui fama fuit per austa trophæa decori, Et infrà

Aera Numantinos regna loquuntur auos
Altera maternos exequat turba Libones.

Et domus est titulis utraque fulta suis. Et paulò pòst
Iungar Paule tuo sic discessura cubili,
In lapide hoc uni nupta fuisse legar.

Etiàm paulò pòst illud,

Nec te dulce caput mater Scribonia laesi

In me mutatum quid nisi fata velis?

Et paulò pòst illa faciunt carmina,

Te Lepide, & te Paule meum post fata leuamen

Condita sunt vestro lumina nostra sinu.

Vidimus & fratrem sellam geminasse curulem

Consule quo facto tempore rapta soror.

Filia tu speciem censura nacta paternæ

Fac teneas unum, nos imitata, virum.

Et serie fulcite genus, mihi cymba volenti

Soluitur aucturis tot mea fata malis.

Hæc est scæminis merces extrema Triumphi

Laudat ubi emeritum libera fama rogam.

Nunc tibi commendo, communia pignora, natos,

Hæc cura & cineri spirat inusta meo.

Fungere maternis vicibus, pater illa meorum

Omnis erit collo turba ferenda tuo.

Oscula cum dederis tua flentibus, adijce matris:

Tota domus cæpit nunc onus esse tuum.

Et hæc quidem ad rem, ne totam elegiam hic subscribam, hic est ille lepidus, & Paulus, hic sunt illi Libones, hic Scribonia, hic filia nacta speciem censuræ paternæ, hæc denique omnia Propertiana ad Numisma superscriptum faciunt, si quis penitus rem vniuersam introspiciat. Nam vxor istius Pauli vocata fuit Cornelia, quæ fuit filia Scriboniæ, quam Scriboniam accepit in matrimonium Augustus, & ex

ea,

ea filiam Iuliam suscepit, quæ Scribonia, auctore Tranquillo antè fuerat nupta duobus Consularibus, & ex altero erat mater. Nam Tranquillus ait hanc Corneliam fuisse illam, Scriboniæ filiam ex viro consulari, ex quo fuit mater, vnde nunc sororem suam appellat Cornelia ipsam Iuliam filiam Augusti, quorum ambæ ex matre Scribonia erant procreatae. Hinc Propert. fit lucidior. Cornelia ista vxor Pauli, cuius extat hæc elegia Propertij, habuit Scriboniam matrem ex Libonum familia honorata & splendida, ex qua fuit is Libo, qui Tribunal, sedemque Prætoris prope arcum Fabianum collocauit, quod ab eius nomine dictum est puteal Libonis: de quo supra in interpretatione cuiusdam Numismatis à me facta fuit mentio. Nimirum igitur, si dixi in alio numisma te extare illa verba seu inscriptionem, PVTEAL SCRIBON. LIBO. Paulus autem iste maritus Corneliæ fuit ex gente Æmilia hoc est Scipionum. Paulus enim Æmilius deuicit Persen Macedonum regem. de quo Triumphauit, vt supra diximus. Cornelia autem ista habuit tres filios, duos scilicet, masculos, Paulum, & Lepidum, & vnā filiam cuius nomen non ponit Propertius. hanc tamen fuisse tertiam possumus coniectari, cum ista mulier Cornelia fuerit vxor Pauli Æmylij. Ideo dicit illis duobus carminibus,

Et tamen emerui generosos vestis honores,

Nec mea de sterili facta rapina domo.

Nam ista dixit poëta, vt signaret matronalem vestem, quæ mulieribus matronis quàm fecundis dabatur, quæ trium liberorum factæ essent matres, vt alias in meis iuris ciuilis exercitationibus annotaui. Ideo dixit, & Lepidum, & Paulum, & filiam vnā reliquisse, & hæc satis sint ad hoc Numisma. & si prolixè satis disseruimus, in re enim penè ancipiti ita fieri opus fuit. Nos tamen verum eliciuissimum eius numismatis certiores facti sumus ex Propertij versiculis, & si aliqui in hoc numismate, ea parte, qua est inscriptio

scriptio concordia puteal Liboni . velint appensas fuisse ly-
ras duas , quæ caustidos , si clientibus consultum vellent ,
congruentia susceptæ materiæ dicerent , ab ijs , quæ incon-
grua & discrepantia essent abstinere , admoneret . & litigan-
tes vt cōcordiæ memores , esset doceret . tale tamen numis-
ma mihi videre adhuc non contigit . illud quidē vidi ab vtris-
que lateribus putei duas situlas appensas præferens sigil-
lum quod autem pene oblitus fueram , quod in numo sint
tres . imagines personarum , vna grandior , altera & altera
pusillæ , spectare puto ad triumphum Aemylj Pauli , quem
(vt ait Plutarchus) sequebantur regij nati , erant autem
masculi duo , & vna foemina . Denique in hoc numo om-
nem pompam triumphi Pauli Aemylj , designari opinor .
quam Plutarchus luculenter , & diligenter enarrat . vel quia
ter triumphauit , ideo TER in numo positum .

C. PLOTII TRIVMVIRI

N V M I S M A .

P BEMBVVS Cardinalis epistolarum ab se eleganter scri-
ptarum , altero volumine , quas Latinè ad familia-
res scripsit Bernardino Sandrio locum quendam Cicer . expli-
cans , inquit , est apud me nummus æreus perantiquus ita
scriptus . C. PLOTIVS. IIIVIR A. A. A. F. F. hoc est ,
auro , argenteo , ære flando ferundo . monetaliū Romæ
fuit magistratus , qui curam cudendæ monetæ . haberent . hi
Triumviri erant , de quibus meminit Liuius lib. 3. decadis
iij. & lib. iv. & vj. eiusd. dec. tertiæ . meminit & Pomponius
Iurisconsultus in l. ij. ff. de origine iuris his verbis , Eodem
tempore constituti sunt triumviri monetales æris , argenti ,
auri flatores . Sed & Cicero lib. vij. epistolarum familiarium
epistola ad Trebantium , treuiros (inquit) vites . censeo au-
dio capitales esse . mallet auro , argento , æreque essent .
idem

idem meminit & lib. 10. ad Atticum P. Crinitus lib. xvij. de honesta disciplina cap. vij. hunc locum seu has notas prius exposuit. quo loco ad tribunos signandi nummi potestatem relatum ex legibus decemviralibus probat. interim ego ex his sic illustrari posse locum Horatij in odis opinor, ea nempe ode, ubi ita prosequitur naum, qua Virgilius Athenas ferebatur, Illi robur & æs triplex circa pectus erat, qui fragilem truci commisit pelago ratem Alluisse enim videtur Horatius ad has notas in his verbis triplex æs. Sed hic & illud afferam, cum ad rem faciat, officinam Monetæ iuxta ædem Saturni (Plutarcho auctore in problematis) in qua adseruabatur ærarium Romanum, non longe à templo Antonini fuisse, nam ut ait Marlianus in Topographia urbis Romæ, ibi vidimus effodi magnam æreorum nummorum copiam. qua re multis visum est, non leue argumentum, ibi fuisse monetæ officinam, à capitolio una cum ærario hunc in locum translata. Alexander ad Alex. lib. iij. genial. dierum cap. xvj. sic de triumviris monetilibus loquitur, Nec me præterit post Cannensem cladem propter ingruentem ærarij & militum inopiam triumuiros conquirendæ pecuniæ monetales seu mensarios creatos fuisse. æris, argenti, atque auri flatores, quorum munus erat numismata probi auri & argenti iustique ponderis examinare, & alios legendæ iuuentutis, qui militiæ idoneos per oppida conquestos ascriberent. quod quidem ingruente bellorum tumultu, sæpe fieri animaduertimus. hæc ille. sed nullo (ut eius est mos) vnquam citato auctore. Sed non omittendum quemadmodum in Iulij Cæsaris argenteo nummo hæc erat inscriptio C. COSSVTIVS MARIDIANVS A. A. A. F. F. Sed induobus nummis æris Augusti illæ eadem notæ fuerunt, hoc pacto S. C. M. SALVIVS OTHO IIIVIR A. A. A. F. F. & in alio M. MAELLIVS IVLIVS IIIVIR. A. A. A. F. F. S. C. Illud quoque non inutile admonitu fore arbitror, Lugduni Romanos imperatores, argentum, aurumque & monetæ omne

omne genus signare consueſſe, ſiue quòd prompta ibi ad cun-
dendum metalli copia foret, ſeu quòd munitiſſimus locus &
acceſſu difficilis ad confluentes (quod ibi Arar Rodano com-
miſcetur) eſſe cenſebatur . Et hæc quidem de monetaliſus,
æris, argenti, atque auri ſtatoribus ſatis . Reliqua pete ab
magnis comentarijs Romanæ Reipublicæ .

M. SCAVRI AED. CVR.

N V M I S M A .

NVMISMA argenteum M. SCAVRI AED. CVR.
quod mihi lectiſſima matrona, ac perilluſtris Leono-
ra Scota Tuſca comes oſtendit, in prioriparte hæc oſtenta-
bat ſigna, camelum ſtantem, cui genuflexa imago antè vi-
debatur, quæ habenas cameli præ manu teneret . has notas
ſuperius præferens M.SCAVRVS AED. CVR. In medio
autem numi S. C. in ima parte REX ARETAS. poſt came-
lum nota denarij talis x. & hæc in anteriori numiſmatis par-
te . In poſteriori autem imago apparebat, quæ currum ha-
benis regebat in curru ſtans . Eratautem curruſ quatuor e-
quiſtraciuſ, ante pedes equorum neſcio quid inſtar ſorſicis
iacens. ibi ſupra hæ literæ poſitæ, HYPſAEVS AED. CVR.
in latere numi erat ſcriptum, CAPTO PRIVER. in extre-
mo numi ad intum margine hæc inſcriptio COS. HYPſAE.
& hæc quidem omnia in hoc perantiquo numiſmate belliſſi-
mè effigiata fuerunt : quæ quantum per me fieri poterit hic
explicata dabo, vtque ex huiſtorijſ percipi poterit . Nam hæc
hieroglyphica, niſi ex varia authorum lectione, & præcipuè
hitoriariũ, temporũque habita ſerie, rectè declarari
haudfacile queunt . Et imprimis quod ad camelum ſpectat
exiſtimo exhibitũ populo aliquam ſpectationem camelo-
rum, qui moſ antiquuſ in gratiam & voluptatem populorum
in uſu erat . Sic Antoninuſ Philoſophuſ centum leones populo

C c c

exhibuit

exhibuit vna missione, vt Julius Capitolinus narrat. sic & alij principes elephantos Alces, & huiusmodi animalia saepius exhibuere, vt apud Suetonium, ceterosque historiae scriptores est legere. Sic Romae fuere, vt narrat Iul. Capitolinus, in vita Gordiani iunioris sub Gordiano elephantum xxx. & ij. quorum Gordianus ipse. xij. misserat, Alexander. ii. Alces. x. Tigres. x. Leones mansueti. lx. Leopardi mansueti xxx. Belbi idest Hyenae. x. gladiatorum fiscalium paria millo Hippopotamus & Rhinoceros vnus. Archoleontes. x. camelopardali. x. onagri. x. equiferi. xl. & cetera huiusmodi animalia innumera & diuersa, quae omnia Philippus ludis secularibus vel dedit, vel occidit. has autem omnes feras inaequas & praeterea efferatas parabat ad triumphum Persicum, sed votum publicum nihil valuit. Nam omnia haec Philippus exhibuit secularibus ludis, & muneribus atque circensibus, cum millesimum ab vrbe condita annum in consulatu suo, & filij sui celebravit, quod de Caesare memoriae traditum est. At ego crediderim (quod ad praesens numisma spectat) M. Scaurum Aedilem Curulem tale spectaculum exhibuisse, cum ad Aedilium curulium minus ista spectarent, vt alibi a me relatum est, nempe in numismate Posthumae Marcum, autem Scaurum fuisse aedilem curulem ostendit his verbis Alconius Padianus in oratione Ciceronis pro M. Scauro. M. Scaurus, M. Scauri filius, qui princeps Senatus fuit, vtriuscumque habuit Syllam, quo victore & munifico in focos victoriae ita abstinens fuit, vt nihil neque sibi donari voluerit, neque ab hoste emerit. Aedilitatem summa magnificentia gefecit, adeo vt in eius impensa opes suas absumperit, magnumque res alienum contraxerit. De M. Scauri aedilitate meminit Plinius lib. xxvj. cap. xvi vbi dicit se nescire an aedilitas M. Scauri prostrauerit mores ciuitatis, maiusque sit Syllae malum tanta primigni potentia, quam proscriptio totius militem. Hic fecit in Aedilitate opus maximum omnium, quae vnaquamque humana manu facta, non temporaria morari

verum

verum etiam æternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit
 &c. ubi illud mirabile theatrum & scenam prosequitur, me-
 minit etiam idem Plinius eodem lib. cap. ij. Imago quæ est
 genuflexa, videtur fortè fuisse M. Scaurus, qui ad genua Iu-
 dicum pronolatus sit, cum contra eum sententiæ ferrentur
 apud Catonem prætorem, cum defendentibus sex patris,
 (cum ad id tempus rarò quicquam pluribus, quàm quatuor
 usus esset) patroni autem fuere sex P. Clodius Pulcher, M.
 Marcellus, M. Calidius, M. Cicero, M. Masalla Niger, Q.
 Hortensius. Sed & ipse M. Scaurus dixit pro se, ac magnopè-
 re movit Iudices, & squalore & lachrymis, & ædilitatis effu-
 sa memoria, ac favore populari, ac præcipuè paternæ autho-
 ritatis recordatione habuit omnes. ix. laudatores viros con-
 sulares. L. Pisonem, M. Vol. Q. Metellum nepotem, M.
 Perpernam, L. Philippum. M. Ciceronem, Quintum Hor-
 tensium, P. Servillum, Isauricum, Gn. Pompeium. lauda-
 vit etiam Faustus Sylla eius frater Syllæ Felicis filius, qui
 non minus promouit audientes, quàm ipse M. Scaurus pro-
 mouerat ad genua Iudicium. & hæc hæcenus, quæ ad M.
 Scauri ædilitatem faciunt, & ad ipsum M. Scaurum. animad-
 uertendum autem est hoc numisma Senatusconsulti auctori-
 tate cussum fuisse, quod indicant illa verba S. C. quod ra-
 rum in numis argenteis est videre. Itera, quæ sequuntur in
 numo ad imam partem. REX ARETAS. & hæc ex historia
 veteri intelligi possunt. huius Regis meminit Appianus Alex-
 andrinus libro, qui inscribitur Mithridaticus, ubi narrat
 Pompeium cognomento Magnum cum Areta Nabathæo-
 rum rege bello contendisse. meminit eiusdem etiam paulò
 post, cum describit triumphum Pompei Magni, in quo erant
 & reges bello superati. Tygranes Armenius, Atrocis Hi-
 berus, Orizes Albanus, Darius Medus, Areta Nabathæus,
 & Antiochus Comagenus, & hæc de Areta rege. currus tra-
 ctus à quatuor equis, ab imaginè què rectus. Triumphus es-
 se potest ex capto Priuerno, vel ex captiuitate regis Aretæ

designatus. quòd autem ante pedes equorum se forficis instat præbet videndum, id existimo factum ad retinendum cursum equorum, tanquàm sit meta cursus. literæ, **HYPSAEVS AED. CVR.** an illum Hypsæum denotent, cuius meminit Cicero lib. epistol. famil. j. prima epistola Publio Lentulo scripta, vbi dicit, Libonis & Hypsæi non obscura concursatio & contentio, mihi non satis liquet: crediderim tamen eundem esse ex coniectura. Nam Asconius Pædianus in oratione pro Milone eiusdem sic meminit. non tamen quòd appellet eum Aedilem curulem, prout est in numo. inquit igitur Pædianus, Inter candidatorum Hypsæi & Milonis manus in via sacra pugnatum est. Meminit & de Hypsæo consule Plutarchus in vita Pompei Magni his verbis. Post paucos dies Hypsæus vir consularis Iudicium vitans cognito Pompeium ad canam lætum proficisci, eius genibus accubuit, eumque obsecrare cepit. Sed Pompeius eum cum fastu præterijt, illum, inquiens sibi canam disperdere, aliudque conclusit nihil &c. hinc illud considerandum, imaginem genuflexam ad Hypsæum nunc etiam referri posse, qui vt in imo numi margine scriptum adparet consul fuit. Sic enim literæ leguntur. **HYPSAE. COS.** quòd autem inscriptio sit in numo. **CAPTO PRIVER.** id totum ex Liviàna historia petendum est lib. viij. decadis primæ, vbi narratur bellum à Romanis contra Priuernates initum. consule L. Plautio Venace, qui ad id bellum missus à Senatu Romano fuerit, qui demum donati ciuitate Romana fuerint, eorum dux Virginius Vaccus in eo bello fuit, cuius postea ædes dirutæ, publicatæque solo, Vaccipratæ appellata sunt. bona eiusdem Semoni Sango consecrata. illud hic magni animi principis Priuernatum exemplum non præteribo, cum liberè ad dictum ac responsum, in causa fuerit. vt Romani à pæna Priuernates liberarent, eosque ciues Romanos facerent. Interrogatus igitur vnus ex legatis Priuernatibus à quodam, quàmnam poenam meritos censeret Priuernates, eam, inquit, quam

quam merentur, qui se libertate dignos censent. Sed & consul Lucius Plautius Venox, cum hoc feroci responso inferiores factos videret eos, qui ante Priuernatium causam impugnabant, ut ipse benigna interrogatione mitius responsum eliceret. quid si poenam, inquit, remittimus vobis, qualem nos pacem vobiscum habituros speremus? Si bonam dederitis, respondit, & fidam & perpetuam, Si malam, haud diuturnam. Cuius historiae & liberè dictū meminit, & Valerius Maximus lib. vj. cap. ij. ubi quæ liberè dicta aut facta sunt, recenset. & hæc ad hoc numisma, quæ faciant, à me dicta sint satis. cum ex omni parte elaboratum sit hoc elegantissimum numisma, non vnam tantum, sed historiam multiplicem continens. quod sanè indicat apertissimè, quantum rerum ac eruditionis cognitionem illum habere oporteat, qui talia numismata rectè & admodum explicare voluerit.

M. PISONIS FRVG.

NUMISMA.

ALIVD Numisma argenteum mihi ostendit eadem LEONORA Scota Tuisca, cuius ex vna parte capitulum muliebre extabat, ibi stella mediæque luna, sine vlla inscriptione. ex alia parte corolla è pisonibus texta, in cuius medio circulus instar pateræ, in qua inerant quædam veluti legumina, & fortè pisones aut similia. Hoc titulo, M. PISON. FRVG. quod ad stellam attinet & lunam, hoc ad gloriam & honorem familiæ pertinere arbitror. quod nempè è cælo genus suum sit corruatum & emanatum. hocque desumptum opinor à vetustioribus moribus. Veteres enim cum lunæ simulachrum ostenderent, puellam faciebant curru per cælum vehi, dimidiato lunari globo, temporibus accommodato sursum versus reflexo, ut etiam in numo quodam apparet æneo, Romanorum sæculis percusso. Hinc assumpserunt

runt libitana egregium inigne Antelunares (sic ipsi se dicebant , Arcades) ex quibus Romana postea nobilitas accepit lunæ imaginem , pedibus assuens , ut fundamentum hoc est principium generis , ab Euandro Arcade deductum esse significarent . quod & Plutarchus in problematis narrat , problemate 76. & Alciatus noster in emblemate eleganti libello effigauit . An hic posita mediata luna ? ut humanarum rerum instabilitatis elatos homines , ac superbos admoneat , ut sensit idem Plutarch . An signum eius habitationis , quæ exire in luna dicitur , & quod post mortem animi rursus lunam sub pedibus habebunt ? Quod & imitatus Augustus Cæsar in hoc idem argumentum argenteum signauit , ubi eadem species curuatæ lunæ expressa est ; maioris annuli , vnde adoptatus fuit , stellam utroque cornu penitus complexa , ut inde quoque gentem suam gloria augeret . in qua quidem re non potuit locum excogitare Octavius toto cælo dignorem , ubi Cæsaris sui animam collocaret , quàm ut in lunæ semicirculo eam includeret . Sed hæc ad lunam & stellam , quæ in prima parte numi fuerunt satis . Nunc ad inscriptionem , quæ fuit in posteriori numismatis parte , veniamus M. PISON. FRUG. Cicero de M. Pione in oratione aduersus L. Pionem meminit his verbis , Irrisa est à te paulò ante M. Pisonis cupiditas triumphandi , à qua te longè dixisti abhorrere , qui etiam si minus magnum bellum gesserat , istum honorem emendum non putauit puer eruditior quàm ipse . Asconius Pedianus dum hæc verba interpretatur , hæc ait , Quis hic M. Piso fuerit credo vos ignorare , fuit autem (ut puta iam vos dixisse) P. Piso eiusdem temporibus , quibus Cicero , sed tanto ætate maior , ut adulescentulum Ciceronem pater ad eum deduceret , quod in eo etiam quædam vitæ similitudo , & multæ erant literæ . Orator quoque frequentior habitus est , biennio tamen serius , quàm Cicero consul fuit . Triumphauit proconsul de Hispania Q. Hortensio , Q. Metello Cretico Coss. ante Ciceronis consulatum .

Quibus

Quibus verbis videtur ianuere hunc M. Pisonem , qui est in Numismate . Quod autem sit verbum illud in nummo, FRVG. illud sciendum quod narrat idem Alconius in eadem oratione contra L. Pisonem in principio, super illis verbis , ore ipso patriam aspernaris , oratione genus , moribus nomen . Tamen si illa oratio inscribitur in L. Pisonem , tamen hunc Pisonem ex ea familia esse , quæ Frugi appellata sit , & ideo Ciceronem dicere adspernari eum moribus nomen , & sic notandum est hoc loco , Pisonem hunc M. fuisse ex familia illa , quæ FRVGI appellabatur , ideo posita verba illa FRVG. An verò hic M. Piso frugi fuerit ille , de quo Cicero . testimonium adduximus , incertum apud me est . coniectura tamen ductus illum fortè fuisse opinari possum . Pisonis autem Frugi meminit Cic. lib. iij. Tusculanarum questionum , ubi de frugalitate differt , illud dicens , etiam frugi homines Græcos appellare *χρηστικῶν* , idest , tantummodo viles . hinc frugalitas à frugie , qua nihil mellus è terra , eius contrarium nequitia , ab eo quod nequidquam est in tali homine ex nihilo dicitur . De Pione etiam frugi meminit idem Cicero in oratione pro M. Fonteio , qui vir tanta virtute atque integritate fuit , vt optimis illis temporibus , cum hominem inuenire nequam non posses , solus tamen Frugi nominaretur . quem Gracchus inimicus coactus fuit appellare Frugi . Huius M. Pisonis , cognomento Frugi , magna & præclara in Republicam existerunt officia . Huius vxor (vt ex oratione in Lucium Pisonem apparet) fuit filia Ciceronis . Nam Cicero repudiata Terentia vxore præ diuitem puellam in vxorem senex duxit . filiam suam , quæ prius Pisoni frugi nupsisset illo defuncto , in vxorem dedit Lentulo , vt narrat Plutarchus in vita Ciceronis , quod etiam in interpretes orationis in L. Pisonem annotauerunt super illis verbis , Genero meo , Proquinquo tuo . non tamen Plutarchum nec alium quemvis citantes auctorem .

TATII TITI SABIN. REGIS

NUMISMA.

ARGENTEVM & aliud Numisma vetustissimū eadem nobilissima ac humanissima LEONORA Scota Tuiscam mihi ostendit, in cuius anteriori orbe imago senis cogitantis, viuidisque oculis extabat his literis, A SABIN: in posteriori autem orbe erant duorum robustorum iuuenum imagines, quæ alias duas imagines aspectu fœminæ aspersæ videbantur (fugam enim arripere videbantur) hac subscriptione TA TIT. & hoc Numisma quidem antiquissimum fuisse existimo, opinorque hoc totum figmentum raptum Sabinarum designare, qui sub Imperio Romuli, primi Romanorum Regis, & Titi Tatij, Sabinorum Regis, factus sit. Historiam hanc narrat Titus Liuius lib. primo ab Vrbe condita, decadis primæ, & Virgilius his carminibus hanc rem totam illustrauit lib. viij. Æneidos,

*Nec procul hinc Romam, & raptas sine more Sabinas
Concessu cauea, magnis Circensibus actis,
Addiderat, subitòq; nouum consurgere bellum
Romulidis, Tatiodq; seni, Curibusq; seueris. &c.*

TITI CLAVDII AVG.

LIBERTAS.

IN TITI Claudij Numismate æro, quod dum Ticini essem, mihi ostendit Theodorus, Comes illustri sancti Georgij Canapicij Casalensis, adolescens clarissimus, & optima indole natus, fuit Libertas stans in lacinia cum pileo in dextra, alteram manum expansam habens, cum his notis, LIBERTAS AVGVSTA. S. C. Libertas à Romanis dea culta fuit, eiusque templum, Publius Victor in Auen-

tino

tino constituit, ibidemque fuit Libertatis atrium, de quo apud autores crebra est mentio, Publius Clodius templum libertatis cum porticu struxit eo loco, vbi fuit domus Ciceronis, quæ apud Iouem Statorem fuit, cum incendio direpta esset, vt refert Marlianus in Topographia Romæ lib. 2. idem refert lib. 4. cap. v. Templum Libertatis ex multatitia pecunia, cum æreis columnis, & statuis à patre Titi Gracchi, & conditam & dedicatam, cuius atrium ab Hælio Pæto, & Gornelio Cethægo fuit refectum, & ampliatum, quod verò à Suetonio tradit in Augusto Asinium Pollionem atrium libertatis extruxisse, de alio atrio intelligendum esse existimat, idem Marlianus, propterea quòd multo tempore post fuit Asinius Pollio, cui opinioni assentiri videtur Liuius lib. v. Dec. v. vbi inquit, Hæc inter ipsos disceptata, postremò eò descensum est, vt ex quatuor vrbaniis tribubus, vnam palam in atrio Libertatis sortirentur. Quæ omnia Marliani verba hic posuisse volui, propterea quod & Lilius Giraldus noster, cui aliquando copiam eius Topographiæ Romæ feci, eo anno, quo impressa fuit, eadem penè dicat. Libertatis meminit & Cicero pro domo sua, ad pontifices, & Dion lib. xliij. histor. Libertatis indicium fuisse pileum, vnde & qui serui donabantur libertate, pileum gestabant capite raso, quod & nos in enarrationibus nostris in Ius ciuile explicauimus, quo etiam loco posui emblemata nostri Alciati vbi in carmen redegit Numisma à Brutis effictum, in quo signum erat tale, pileus duobus pugionibus impositus, quæ res primum est annotata à Politiano in Miscellaneis, vt à me aliàs in exercitationibus Iuris ciuilis est annotatum. in Neruæ Cæsaris Augusti, Numismate æreo, fuit in altera parte effigies ipsius Neruæ, cum his notis, Imp. Nerua. CAESAR AVG. P. M. TR. PL. COS. II. PP. in auersa parte hæc erant verba, libertas Publica SC. & erat ibi imago Libertatis stantis in lacinia in dextra pileum, in læua hastam tenentis, & hæc quidem duo Numismata ostendit mihi cum

D d d

alijs

alijs multis aureis, argenteis, & æreis, vir cultus & elegans, & antiquitatis maximè studiosus M. Antonius è familia Maximorum Patavinus, cum quo intercessit mihi amicitia iucundissima, cum Alexander Bassianus Patavinus, idem familiaris meus, antiquitatis observator summus, ad eius domum mecum contendisset. est Græcis (vt etiam hoc addam huic expositioni) *ἐλευθερία* Libertatis Dea, de qua Plaurus in Sticho, & in Persa, Basilicè Eleutheria agito. Eleutheria festa erant Græca, quæ celebrabatur in honorem Iouis Eleutherij. quem & *σωτήρ* id est, liberatorem, vocabant. Celebrabantur hæc in Syracusijs Tarenti, apud Plateenses in Caria, in quibus nec heris in seruos, & magistratui in maleficos animaduertere licebat, vnde Eleutheria à libertate dicta, de porticu Eleutherij Iouis, qui Athenis fuit, meminit Plato in Theagenam. Constat tres fuisse Athenis celeberrimas porticus, porticum Iouis, Eleutherij, & alteram, quæ Basileos dicebatur, Tertiam quæ *ἀγαντία* dicta fuit ob imaginum varietatem *ποικίλη* id est, pecile. Hanc porticum pinxit Polignotus Thasius, vt Plinius refert lib. xxxv. cap. ix.

CALIGVLÆ, NERONIS

ET GALBÆ

ADLOCVTIO.

INtribus æreis Caligulæ, Neronis, Galbæ numismatibus quæ superioribus annis, cum Ticini essem, dono dedit mihi Bernardus Christianus, amicus meus, erat effigies pulcherrima Imperatorum ad cohortes militum loquens, cum hac inscriptione, ADLOCVTIO CON. S.C. cuius moris atque consuetudinis, vt fuit origo perantiqua, ita adhortatio operucilis; Nam milites sic à duce ad bellum inflammati

militi acrius pugnabant, & magis ac magis ad victoriam accendebantur. Cuius quidem instituti duo exempla in praecipuo poetarum Virgilio in Aeneide à me observata sic, subscribere non inutile fuerit. Alterius quidem in . v. ipsius est Aeneae adlocutio ad milites Troianos, cum parentis Anchisae manibus parentat. Sic igitur hunc in modum ille,

*Postera cum primo stellas oriente fugarat
Gloria dies, socios in cœtum listore ab omni
Advocat Aeneas, tumuliq; ex aggere fatur:
Dardanida magni genus alto à sanguine Divum,
Annuus exactis completur mensibus orbis,
Ex quo reliquias diuiniq. ossa parentis
Condidimus terra, incestasq. sacrauimus aras.
Iamq; dies (ni fallor) adest, quem semper acerbum
Semper honoratum (sic Dii voluistis) habebo.*

Quae sequuntur. Alterius verò loci Virgiliani est lib. xij. exemplum aliquanto clarius & pulchrius. ex quo vera effigies Adlocutionis exprimitur sic,

*Continuò pugna accendit maioris imago:
Mnesthea, Sergestumq. vocat fortemq. Serestum,
Dactores, tumulumq. capit, quo cetera Teucræm
Concurrat legio, nec scuta, aut spicula densi
Deponunt, celso medius stans aggere fatur:
Nequa tuis esto dictis mora: Iuppiter hæc stat:
Ne quis ob inceptum subitum mihi segnior ito,
Urbem hodiè causam belli, regna ipsa Latini,
Ni frantum accipere, & victi parere fatentur
Eruam, & aqua solo fumantia culmina ponam.
Scilicet expectem, libeat dum pralia Turno
Nostra pati? rursusq. velis concurrere victus?
Hoc caput ò ciues, hæc belli summa nefandi,
Ferte faces properè, fœdusque reposcite flammis.
Dixerat: atque animis pariter certantibus omnes
Dant cuneum, densaque ad muros mole feruntur.*

Ddd 2

Vides

Vides nunc lector optime, atque idem eruditissime, quàm pulcherrimè his duobus in locis, & hoc potissimum postremo, Poëta noster adlocutionem cohortis, de qua in illis numismatibus viget adhuc memoria, ad veram imaginem depinxerit? nam quid illa militum clypeata cohors in nummis, atque in medio stans imperator, aliud sibi volunt? quàm quod Virgilius expressit superscriptis carminibus, morem non ignorans adloquendi milites, qui maximè apud veteres in usu fuit. ita meherculè ista non mediocriter sunt in maximo vate, quàm alia consideratione digna. illud tantummodo à numismatibus diffidet, quòd Virg. adloquentes imperatores ad milites, illos ex celfo aggere, aut ex tumuli aggere profari facit, cum in numismatibus castrensem sellam positam super quadrata quadam imagine, aut aggeris, seu tumuli sit cernere. De Adlocutione autem hac meminit in Tyberio Suetonius, qui sic ait. iure autem Tribunitiæ potestatis coacto senatu, inchoatàque adlocutione de republica, de repente velut impardolori congemuit. Idem in Galba. obseruatum est, Cal. Ianuar. sacrificanti coronam de capite excidisse, auspicanti pullos euolasse: adoptionis die, neque milites adlocuturo castrensem sellam de more positam pro tribunali oblitis ministris. & in senatu curulem perversè collocatam. quo loco legendum adlocuturo, sic apud Liuium, ADLOCUTIONIS Templum per D. litteram non autem per L. scribendum est. vt etiam animaduertit Politianus lib. 4. Epistolarum Philippo Posco scribens, sic quodannis, sic adque, sic adgradior apud Virgilium ex fide veterum codicum legendum est. Adlocutionem pulcherrimam ac elegantissimam videre est apud Liuium lib. vi. Decadis iij. vbi Scipio ratus adloquendos milites veteres, qui magnis cladibus superfuerant, aduocata concione ità disseruit. Nemo ante me, nouus imperator militibus suis priusquam opera eorum usus esset gratias agere iure ac merito potuit. Sed hic templum adlocutionis de quo Liuius meminit, ponam. Liuius igitur

Igitur in oratione M. Furij Camilli in concione ad P. R. de non transmigraudo Veios hunc in modum scribit, ADLOCVTIO templum propter caelestem vocem exauditam in noua via iussimus fieri. Igitur à Furio Camillo Adlocutionis templum constructum fuit propè viam nouam, quæ supra ædem Vestæ, quæ iuncta Romano foro, & velabro fuerit: Suetonius in Cæsare sic de Adlocutione mentionem facit. Nam cum in adloquendo adhortandòq; sæpius digitum læuæ manus ostentans, adfirmaret se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, annulum quoque æquo animo detracturum sibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quàm audire, pro dicto accepit, quod visu suspicabatur, promissumq; ius annulorum cum millibus cccc. fama distulit, hæc Suetonius. Sed quia superius de aggere tumuli mentionem feci, nunc quædam ex Plutarcho libet proferre. Plutarchus igitur in vita Pompei eo loco, vbi narrat illi nuntiatam Mithridatis mortem è Ponto, subiicit etiam literas illi allatas fuisse, cum ipse esset in bello, quæ certum illum de Mithridatis morte fecerunt, quæ cum per exercitum diuulgata foret, illum ad Pompeum cursitare, ipsumq; præcingere coepisse refert. cumq; deesset suggestus eminentior, ex quo adloqui milites imperatoribus mos est, nec miles vllum struxisset, tum militum æditum illi crexisset tumulum & sellam attulisse, quam ascenderit Pompeius, & ex literis recitauerit Mithridatem per filij Pharnacis seditiones mortem sibi consciuisse ac omnia, quæ ipse possederat, Pharnacem sibi sortitum, deque his gestis Pharnacem ad se Romanque scriptitasse. Quo loco explicat Plutarch. quonam modo tumulus ille ex aggere factus cum Imperator ad legiones adloqueretur, construi solet, verba sunt. fieri quippe is solet eminentior suggestus excisum cespitem exciso accumulando cespiti. ex quibus verbis pulcherrimè ostenditur in numismate adlocutionis imago & ob oculos ponitur. & proprijs verbis expressa à poeta Virgilio dignoscitur. Sed hæc iam satis.

VI.

VITELLII HONOS ET VIRTVS.

IN Vitellij imagine quæ in vna parte numi arei efficta fuit, Virtutis hanc effigiem vidi ex altero latere. Erat Iuuenis galeati stantis forma in dextra manu hastam habentis, & quasi innitentis, in læua veluti quandam clauam, seu tesseram gestantis erat porrò Iuuenis sagatus, & veluti habens quoddam paludamentum sagum ambiens in humeros reiectum, & ocreatus seu more militari caligatus altero pede testudinem premens. hanc imaginem iuxta stabat, formam virginis præferens honos, hastam dextra manuteneas, in altera cornucopiæ, brachium autem, quo hasta tenebatur, nudum. vestis quæ tegebantur reliqua membra, vt mihi visum fuit, erat lacinia seu stola, quæ vsque ad pedes descendebat. premebat autem Delphinem altero pede, erat & in ipso Numismate, eleganter effictio talis inscriptio, HONOS ET VIRTVS. Quod virtus galeata fuerit in numo, illud in causa fuisse existimo, quia Græci Palladem armatam fecere. Nam in studijs literarijs etiam controuersia nascuntur, quæ tanquàm in palestra, & lucta dirimuntur. quam rem quia Ioannes Picus ille Mirandulanus in Apologia non ingentiarum conclusionum suarum, perbellè demonstrat, hic eius verba memoriæ digna, & his qui disputandi exercitatione, vt in non solent, vtilia futura subscribere operæ pretium duco, sicut enim (inquit) per gymnasticam corporis vires firmiores fiunt, ita in hac quasi, literaria palestra, animi vires & fortiores longè & vegetiores euadunt. Nec crediderim ego aut poëtas aliud per decantata Palladis arma, aut Hebræos cum ferrum sapientum symbolum esse dicunt, significasse nobis, quàm honestissima hoc genus certamina adipiscendæ sapientiæ oppidò quàm necessaria, Quo fortè sit, vt & Caldæi in eius genesi, qui Philosophus sit futurus, illud desi-

desiderent, vt Mars Mercurium triquetro aspectu conspiciat, quasi si hos congressus, & hæc bella sustulleris, somniculosa, & dormitans futura sit omnis philotophia. Hactenus Picus vel etiam armata est virtus, quia virtus in bello enitet suaq; virtus est vnicuique militanti hinc Virgil. in v.

Enigui numero, sed bello virida virtus.

Virtus enim non solum in re literaria sed & in bellico negotio est conspicua, ac maximè illustris. vtrunque enim exercitium & literarum & militiæ apud Romanos fuit honestissimum, ac maximæ dignationis, quod pertinet ad hastam, clauam ad sagum, ad paludamentum, & caligas omnia militaria arma, & ornamenta, notius est quàm vt ego hîc declarerem. Paludamentum tamen nonnullis scriptoribus visum est fuisse ornamentum imperatorium, quod ex Suetonio in Iulio Cæsare perspicuum est. Aliquando tamen & sæpius fuit militare, exempla apud Liuium plura sunt, Plutarchus in Lucullo (vt Lazarus Bayphius vir de re literaria optime meritis annotauit) *ἐπεσείδα* pro paludamento posuit. idem in Crasso *ποινείδα* pro paludamento purpureo posuit. Illud hic subiiciam; hanc effigiem virtutis armatam in Numismate, omnino fuisse eius formæ ac habitus, quem posuit, ac ex marmoribus antiquis effingi fecit in suo libro de re vestiaria idem Lazarus Bayphius. Sed quid sibi velit Virtus testudinem premens videamus, & honor Delphinem premens pede. Crediderim ego his duabus rebus maturitatem confici, vt primum in virtutis actione immoremur, dein per se statim consequetur honor. & quidem hæc virtus armata bellicam artem concitatione arripiendam & consilio monet, & post concitationem ipsa victoria accedit, quæ honorem affert illico. Nam turpe est (vt inquit de Scipione Cicero) Duci in bello dicere non putaram, negotia enim bellorum meditatione & consultatione egent, priùsquàm ad arma concurratur, & ineatur prælium. Vel etiam virtuti testudo, Honori delphinis tribuitur, quod in terra spectata fuerit virtus, in aquis

aquis verò honor adeptus, vel quòd virtus simul terris & mari imperet. Hanc autem maturitatem alia forma Alcibiades in emblematis suis confixit nempe Telum, quod complectatur echeuëis. hoc carmine.

Maturare iubent properè, & cunctarier omnes

Neu nimium præceps, neu mora longa nimis.

Hoc tibi declarat connexum echeuëide telum,

Hac tarda est, volitant spicula missa manu

Non ignoro Suetonium in Augusto referre dictum fuisse ipsum Augusti *οὐδὲ βραδέος* &c. Et

Sat celeriter fieri quicquid fiat satis bonè.

De quare aliàs in nostris Iuris ciuilis exercitationibus impressis mentionem fecimus. quod pertinet ad honorem hic quædam eràm dicturus, quæ facerent ad huius temporis homines, qui quotidie se velle honorem suum recuperare contendunt, dum hostem ad duellum prouocant, nescientes mehercule quid sit honor, & quæ eius conditio, & tamen pro re minima & sæpe pro nihilo, & de nihilo longas condentes Iliadas, Corpus & animam eunt perditum. Cum tamen huiusmodi contentiones, & duella à Iure pontificio diuinòq; & humano prohibita sint. Cap. monomochiam 2. quæstio. v. & C. de Gladiatoribus. vbi Constantinus Imperator Aug. cruenta spectacula in ocio ciuili, & domestica quiete sibi non placere ait, quapropter omnino gladiatores esse prohibet. Igitur de honore nisi quædam apud Aristotelem à me lecta lib. j. Rhetoricorum ad Theodocem sum dicturus, propterea quòd nonnulli libros scripserunt hoc tempore de honore integros quidem, lingua vernacula, illorum est vnus Franciscus Patritius, qui anno superiore, cum essem Patauij, libellum edidit, in quo quid sit honor præceptis quidem Philosophicis disputat. & is quidem doctissimus in Philosophia, & bonis literis, amicus meus, eius honoris librum mihi dono dedit. Posseuinus etiam librum integrum de hac eadem re ædedit. Sed is à me nondum est lectus. Aristot. igitur lib.

Rheto-

Rhetoricorum ad Theodetum primo, sic honorem definiunt. Honor est existimationis benefactiue iudicium. Partes autem honoris hæ sunt. Sacra, memorations, decantationes carminum, aut solutæ orationis, ad laudem recitatio, præmia, delubra, vel primi concessus, sepulchra, imagines, publici victus. Ad hæc etiam barbara, inclinari loco cedere, munera quoque, sed alia apud alios honoratiora, Nunc videamus & ipsius virtutis apud eundem Aristotelem definitionem. est autem virtus, vt videtur, vis quædam productiua, aut conseruatiua rerum bonarum. Item vis benefaciendi multa ac magna, & omnia in omnibus. Huius partes hæ sunt, Iustitia, Fortitudo, Modestia, Magnificencia, Magnanimitas, Liberalitas, Mansuetudo, Prudentia, Sapientia. Iurisconsultus Modestinus lib. de verbo. sig. honorem, existimationem appellat, & eius causam capitalem, sic enim Latine loquentes, omnem causam ad honorem pertinentem capitalem nominare solent, hinc tamen mihi nascitur quoddam dubium, quod videtur mouere Papinianus lib. Pandectarum xlvij. cap. ad leg. Iul. de adulter. coerc. vbi dicitur, quod non facile conceditur liberto patroni famam læscere, tamen permittitur ei iure mariti patronum suum accusare, quomodo si atrocem iniuriam passus esset, & tamen deliberandum inquit Papinianus, an impune patronum libertus occidere possit, quod sibi durum esse videtur. Nam cuius famæ multò magis vitæ parcendum est, quo loco videtur Papinianus vitam ipsam quasi honori præponere, quod tamen hodie apud nonnullos non admitteretur. Sed sic resoluti facillimè posse puto, si prohibetur libertus famam & honorem sui patroni lædere, quæ quidem res est maxima, capitalis, & preciosa. Quantò magis vitæ ipsius domini erit parcendum, etiamsi liberti vxorem corruerit? cum quod est maius remittitur, minus tantò magis remitti debeat. quod tamen durum est, ac penè iniustum Sed de hac re amplius deliberandum. Illud in præsentia dignum annotatu

Ecc

non

non omitam, quod vetustæ marmorum inscriptiones, primo versu habent, ob HONOREM. quod scilicet cenotaphium indicat. Honorarium autem tumulum Suetonius Tranquillus appellat in Claudio, quam rem Magnus Alciatus observavit lib. Parergon x. capit. xij. in elogij etiam veteribus Mediolani, quæ idem Maximus Alciatus. in libellum redegit, ac commentatus est, sed nondum edidit hæc inscriptio fuit.

D M IN HONOREM.

MAXIMIAN MAXIMAE CALVINI. F.
MAXIMVS. MATRI INCOMPARABILI

Apud Iureconsultos sapè huius dictionis ob Honorem, mentio est lib. Pandecton. L. capit. de pollicitationibus, Ulpianus in l. j. Sed siquidem ob honorem promissionis decretum sibi, vel decernendum, vel ob aliam iustam causam, tenebitur ex pollicitatione. idem illud constitutum est, ut si ob honorem pollicitatio fuerit facta, quasi debitum exigatur. Sed captum opus, licet non ob honorem promissum, perficere promissor cogetur, sicque est constitutum. Idem Ulpianus, Toties locum habet diminutio pollicitationis in persona hæredis quoties non est pollicitatio ob honorem facta. Ceterum si ob honorem facta sit: æris alieni loco habetur, & in hæredum persona non minuitur. si quis pecuniam ob Honorem promisserit, ceperitq; solvere, eum debere quasi capto opere, Imperator rescriptit. Non tantum Masculos, sed etiam foeminas, si quid ob Honorem pollicitatæ sunt, debere implere, sciendum est. Modestinus eodem lib. & titulo. Ex pollicitatione, quam quis ob Honorem apud Rempublicam fecit, omnimodò insolidum tenentur ipse & hæres eius. idem in l. si quis ob Honorem. & ibidem Pomponius, & Papyrius, quod verbum toties repetitum spectare non solum ad sepulchram sed etiam ad quicquid fame viuentium pertineat, est crediderim illud sciendum

extra

extra portam Capenam fuisse lucum Honoris, quod Marlianus lib. v. cap. xxvj. in Topographia Romæ refert. Sed de Honore & Virtute hæc satis.

VITELLII FIDES

EXERCITVVM.

IN quodam Vitellij imperatoris Numismate, erant duæ manus simul iunctæ, cum his verbis FIDES EXERCITVVM. in alio nummo bene veteri, quem mihi dono dedit SCANZIUS Mediolanensis iuris civilis per studiosus scholasticus, fuit imago Claudij imperatoris radiatam coronam capiti habentis cum hac inscriptione, IMP. C. CLAVDIVS AVG. cuius à tergo erat stans iuicula signiferi ambabus manibus signa tenentis, his verbis FIDES EXERCIT. Signorum quædam seu vexillorum alterum in apice manum expansam, alterum florem præferre videbatur. Quod ad Vitellij nummum pertinet, nihil apud Suetonium de hac re reperti, quoddamque ad præsentem explicationem facere posset. Apud Titum Livium ea tamen verba iandiu legi in libr. xxij. ab eis condita, ubi Pacuvius Calavius dehortatur filium à facinore & cæde Annibalis hunc in modum. Pauca hora sunt, intra quas iurantes per quicquid Deorum est, dextas dextræ iungentes fidē obstrinximus, ut sacris de mensis essemus. quibus verbis satis perspicuè appareret, quidnam illæ duæ dextræ designent. Nam sic iunctæ manus fidem demonstrant. in bello enim sic milites faciebant ut darent manus alter alteri, & imperatoris sui animum confirmarent, quia sacramento adigebantur, se nunquam fidem imperatori suo violaturos, & pro salute eius etiam morituros, ut lib. ij. cap. v. de re militari ad Valentianum Cæsarem Vegetius Flavius commemorat. quod fiebat cum nomen in militiam darent. Sed qui in externam militiam legi se passi essent, mi-

litariter more Roma. puniebantur. Cùm igitur fidem obligarent in bello, dextras ita iungebant in signum fœderis Quem morem præcipuus poëtarum obseruauit sapius, & j. cùm dixit.

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni. Et

Cur dextra iungere dextram Non datur? Et illud,

Et dextra coniungere dextram Accessit.

Ergo & quam petitis iuncta est mihi fœdere dextra.

Sed & Alciatus iurisprudentiæ sacratiss. antistes in doctissimo libello Emblematum his carminibus antiquum morem exercituum simul manus ingentium eleganter depinxit.

CONCORDIA.

In bellum ciuile duces cùm Roma pararet,

Viribus & caderet Martia terra iuis:

Mos fuit in partes turmis cœduntibus hædem,

Coniunctas dextras mutua dona dari.

Fœderis hæc species, id habet Concordia signum,

Vt quos iungit Amor, iungat & ipsa manus

Fuit etiam apud me superioribus annis, cùm Patauij agerem, Augusti Numisma æreum, quod post dono dedi Bartholomæo Rayno Veneto adolescenti optimo & benè morigerato, & egregia indole prædito, his quidem notis insculptum in altera parte, CAESAR IMP. PONT. TR. P. P. P. ET SEMPER AVGVSTVS. VIR. à tergo autem erant duæ imagines, quæ manus coniunctas habebant, cum Cornucopia his litteris, CONCORDIA AVGVSTI. Aegyptij volentes concordiam signare homines duos dextris se excipientes pingunt. Cornelius Tacitus lib. xvij. ostendit dextras concordiae signa vltro citroq; destinari ab exercitibus solitas. quod & Alciatus noster in annotationibus in Cornelium Tacitum rectè obseruauit. In vetusto marmore Mediolani in templo Diui Mauritiij, vbi est elogium Caccarij & Manduillæ coniugum, duæ sunt iunctæ manus in signum concordie, & benè concordati matrimonij, cum hac inscriptione,

V. F.

V. F.

M. CASSIVS M. F. OV. CACVRIVS SIBI ET
ATILIAE MANDVILLAE VXORI ET M.
CASSIO BROCCO FILIO ET L. CASSIO DO-
NATO FILIO. IN FR. P. XX. IN. AGR. P. XX.

Est & aliud elogium Lucconis & Billienæ coniugum dex-
tras inuicem iungentium, quibus adest & Catulus & taurus,
necnon & Leones arietinis capitibus insidentes, elogij ver-
ba sunt hæc,

L. SVLPITIVS GN. F. SEVERVS. T. F. I. SIBI.
ET GN. SVLPITIO LVCCONI PATRI BILLIENAE
SAL. F. SECVNDÆ MATRI.

Meminit autem huius nominis Billienæ Salustius in Iugur-
tha, licet ibi corruptè legatur Lucium Belligerum, vel ut alij
sed male habent, textus Belliginum. L. Billieni igitur le-
gendum est iuxta veterum codicum veram lectionem, & for-
tè ille Lucius Billienus fuit pater L. Billieni de quo Cicero
Philippica secunda mentionem facit, an hæc Billiena mu-
lier fuerit ex familia eorum, quos nominaui, incertum est.
Crediderim tamen fuisse, cum antiquissimum sit hoc monu-
mentum, ex omni parte elaboratum. Nam iunctæ manus &
catulus illos summa fide inuicem vixisse ostendunt. mode-
rationem autem semper obseruasse argumento est taurus, qui
semper pro temperantia apud Orum Apollinem in Hierogly-
phicis habetur, cum id animal fœminæ, postquam coitum
concepit, auerfetur. Leones autem arietinis capitibus insi-
dentes, mulierum pudicitæ custodiam adhibendam indi-
cant. Est enim aries leuitatis stultitiæque symbolum, &
idè fœminis congruit, Leo verò custodiæ Typum gerit:
quoniam id animal apertis oculis dormit. Propterea etiam
pro foribustemplorum apponi solent. cuius rei idem Orus
est autor, & Alciatus in emblematis, & Pierius Valerianus in
Hieroglyphicis. quod modò ad iunctas manus spectat memi-
ni me vidisse Placentiæ apud Franciscum Nouellium argen-
teum

runt sibi tam egregium insigne Antelunares (sic ipsi se dicebant , Arcades) ex quibus Romana postea nobilitas accipit lunæ imaginem , pedibus assuens , ut fundamentum hoc est principium generis , ab Euandro Arcade deducum esse significarent . quod & Plutarchus in problematis narrat , problemate 76. & Alciatus noster in emblemate eleganti libello effigiauit . An hic posita mediata luna ? ut humanarum rerum instabilitatis elatos homines , ac superbos admoneat , ut sensit idem Plutarch . An signum eius habitationis , quæ exare in luna dicitur , & quod post mortem animi rursus lunam sub pedibus habebunt ? Quod & imitatus Augustus Cæsar in hoc idem argumentum argenteum signauit , ubi eadem species curuata lunæ expressa est ; maioris annuli , videri adoptatus fuit , stellam utroque cornu penitus complexa , ut inde quoque gentem suam gloria augeret . in qua quidem re non potuit locum excogitare Octavius toto celo dignorem , ubi Cæsaris sui animam collocaret , quam ut in lunæ semicirculo eam includeret . Sed hæc ad lunam & stellam , quæ in prima parte numi fuerunt satis . Nunc ad inscriptionem , quæ fuit in posteriori numismatis parte , veniamus M. PISON. FRVG. Cicero de M. Pione in oratione aduersus L. Pisonem meminit his verbis , Irrisa est à te paulò antè M. Pisonis cupiditas triumphandi , à qua te longè dixisti abhorrere , qui etiam si minus magnum bellum gesserat , istum honorem emendum non putauit puer eruditior quàm ipse . Asconius Pedianus dum hæc verba interpretatur , hæc ait , Quis hic M. Piso fuerit credo vos ignorare , fuit autem (ut putauim vos dixisse) P. Piso eiusdem temporibus , quibus Cicero , sed tanto ætate maior , ut adulescentulum Cicero nem pater ad eum deduceret , quod in eo etiam quædam vitæ similitudo , & multæ erant literæ . Orator quoque frequentior habitus est , biennio tamen serius , quàm Cicero consul fuit . Triumphauit pro consul de Hispania Q. Hortensio , Q. Metello Cretico Coss. ante Ciceronis consulatum .

Quibus

Quibus verbis videtur inuere hunc M. Pisonem , qui est in Numismate . Quod autem sit verbum illud in numo, FRVG. illud sciendum quod narrat idem Alconius in eadem oratione contra L. Pisonem in principio, super illis verbis , ore ipso patriam aspernaris , oratione genus , moribus nomen . Tametsi illa oratio inscribitur in L. Pisonem , tamen hunc Pisonem ex ea familia esse , quæ Frugi appellata sit , & ideo Ciceronem dicere adspernari eum moribus nomen , & sic notandum est hoc loco , Pisonem huic M. fuisse ex familia illa , quæ FRVGI appellabatur , ideo posita verba illa FRVG. An verò hic M. Pilo frugi fuerit ille , de quo Cicer. testimonium adduximus , incertum apud me est . coniectura tamen duobus illum fortè fuisse opinari possum . Pisonis autem Frugi meminit Cic. lib. iij. Tusculanarum questionum , vbi de frugalitate differt , illud dicens , etiam frugi homines . Græcos appellare *χρημῆς* , idest , tantummodo viles . hinc frugalitas à frugie , qua nihil mellus è terra , eius contrarium nequitia , ab eo quod nequidquam est in tali homine . ex nihilo dicitur . De Pione etiam frugi meminit idem Cicero in oratione pro M. Fonteio , qui vir tanta virtute acque integritate fuit , vt optimis illis temporibus , cum hominem inuenire nequam non posses , solus tamen Frugi nominaretur . quem Gracchus inimicus coactus fuit appellare Frugi . Huius M. Pisonis , cognomento Frugi , magna & præclara in Republicam existerunt officia . Huius vxor (vt ex oratione in Lucium Pisonem apparet) fuit filia Ciceronis . Nam Cicero repudiata Terentia vxore præ diuitem puellam in vxorem senex duxit . filiam suam , quæ prius Pisoni frugi nupsisset , illo defuncto , in vxorem dedit Lentulo , vt narrat Plutarchus in vita Ciceronis , quod etiam in interpretes orationis in L. Pisonem annotauerunt super illis verbis , Genero meo , Proquinquo tuo . non tamen Plutarchum nec alium quemvis citantes auctorem .

TATII TITI SABIN. REGIS

N V M I S M A.

ARGENTEVM & aliud Numisma vetustissimū eadem nobilissima ac humanissima LEONORA Scota Tuiscam mihi ostendit, in cuius anteriori orbe imago senis cogitantis, viuidisque oculis extabat his literis, A SABIN: in posteriori autem orbe erant duorum robustorum iuuenum imagines, quæ alias duas imagines aspectu foemineas absistere videbantur (fugam enim arripere videbantur) hac subscriptione TA TIT. & hoc Numisma quidem antiquissimum fuisse existimo, opinorque hoc totum figmentum raptum Sabinarum designare, qui sub Imperio Romuli, primi Romanorum Regis, & Titi Tatij, Sabinorum Regis, factus sit. Historiam hanc narrat Titus Liuius lib. primo ab Vrbe condita, decadis primæ, & Virgilius his carminibus hanc rem totam illustrauit lib. viij. Æneidos,

*Nec procul hinc Romam, & raptas sine more Sabinas
Concessu cauea, magnis Circensibus actis,
Addiderat, subitòq; nouum consurgere bellum
Romulidis, Tatiodq; seni, Curibusq; seueris. &c.*

TITI CLAVDII AVG.

LIBERTAS.

IN TITI Claudij Numismate æro, quod dum Ticini essem, mihi ostendit Theodorus, Comes illustri sancti Georgij Canapicij Casalensis, adolescens clarissimus, & optima indole natus, fuit Libertas stans in lacinia cum pileo in dextra, alteram manum expansam habens, cum his notis, LIBERTAS AVGVSTA. S. C. Libertas à Romanis dea culta fuit, eiusque templum, Publius Victor in Auentino

tino constituit, ibidemque fuit Libertatis atrium, de quo apud autores crebra est mentio, Publius Clodius templum libertatis cum porticu struxit eo loco, vbi fuit domus Ciceronis, quæ apud Iouem Statorem fuit, cum incendio direpta esset, vt refert Marlianus in Topographia Romæ lib. 2. idem refert lib. 4. cap. v. Templum Libertatis ex multatitia pecunia, cum æreis columnis, & statuis à patre Titi Gracchi, & conditam & dedicatam, cuius atrium ab Hælio Patre, & Gornelio Cethægo fuit refectum, & ampliatum, quod verò à Suetonio tradit in Augusto Asinium Pollionem atrium libertatis extruxisse, de alio atrio intelligendum esse existimat, idem Marlianus, propterea quòd multo tempore post fuit Asinius Pollio, cui opinioni assentiri videtur Liuius lib. v. Dec. v. vbi inquit, Hæc inter ipsos disceptata, postremò eò descensum est, vt ex quatuor vrbis tribubus, vnam palam in atrio Libertatis sortirentur. Quæ omnia Marliani verba hic posuisse volui, propterea quod & Lilius Giraldus noster, cui aliquando copiam eius Topographiæ Romæ feci, eo anno, quo impressa fuit, eadem penè dicat. Libertatis meminit & Cicero pro domo sua, ad pontifices, & Dion lib. xliij. histor. Libertatis indicium fuisse pileum, vnde & qui serui donabantur libertate, pileum gestabant capite raso, quod & nos in enarrationibus nostris in Ius ciuile explicauimus, quo etiam loco posui emblemata nostri Alciati vbi in carmen redegit Numisma à Brutis effictum, in quo signum erat tale, pileus duobus pugionibus impositus, quæ res primum est annotata à Politiano in Miscellaneis, vt à me aliàs in exercitationibus Iuris ciuilis est annotatum. in Neruæ Cæsaris Augusti, Numismate æreo, fuit in altera parte effigies ipsius Neruæ, cum his notis, Imp. Nerua. CAESAR AVG. P. M. TR. PL. COS. II. PP. in auersa parte hæc erant verba, libertas Publica SC. & erat ibi imago Libertatis stantis in lacinia in dextra pileum, in læua hastam tenentis, & hæc quidem duo Numismata ostendit mihi cum

alijs multis aureis, argenteis, & æreis, vir cultus & elegans, & antiquitatis maximè studiosus M. Antonius è familia Maximorum Patavinus, cum quo intercessit mihi amicitia iucundissima, cum Alexander Bassianus Patavinus, idem familiaris meus, antiquitatis observator summus, ad eius domum mecum contendisset. est Græcis (vt etiam hoc addam huic expositioni) *ἐλευθερία* Libertatis Dea, de qua Plautus in Stichis, & in Persa, Basilicè Eleutheria agito. Eleutheria festa erant Græca, quæ celebrabatur in honorem Iouis Eleutherij. quem & *σωτήρα* id est, liberatorem, vocabant. Celebrabantur hæc in Syracusijs Tarenti, apud Plateenses in Caria, in quibus nec heris in seruos, & magistratui in maleficos animaduertere licebat, vnde Eleutheria à libertate dicta, de porticu Eleutherij Iouis, qui Athenis fuit, meminit Plato in Theagenam. Constat tres fuisse Athenis celeberrimas porticus, porticum Iouis, Eleutherij, & alteram, quæ Basileos dicebatur, Tertiam quæ *ἀντικία* dicta fuit ob imaginum varietatem *ποικίλη* id est, pecile. Hanc porticum pinxit Polignotus Thasius, vt Plinius refert lib. xxxv. cap. ix.

CALIGULÆ, NERONIS

ET GALBÆ

ADLOCVTIO.

INtribus æreis Caligulæ, Neronis, Galbæ numismatibus quæ superioribus annis, cum Ticini essem, dono dedit mihi Bernardus Christianus, amicus meus, erat effigies pulcherrima Imperatorum ad cohortes militum loquens, cum hac inscriptione, ADLOCVTIO CON. S.C. cuius moris atque consuetudinis, vt fuit origo perantiqua, ita adhuc operuculis. Nam milites sic à duce ad bellum inflammati

māti acrius pugnabant, & magis ac magis ad victoriam accendebantur. Cuius quidem instituti duo exempla in praecepto poetarum Virgilio in Aeneide à me observata sic, subscribere non inutile fuerit. Alterius quidem in . v. ipsius est Aeneae adlocutio ad milites Troianos, cum parentis Anchisae manibus parentat. Sic igitur hunc in modum ille,

*Postera cum primo stellas oriente fugat
Clara dies, socios in caelum littore ab omni
Advocat Aeneas, tumuliq; ex aggere fatur:
Dardanida magni genus alto à sanguine Divum,
Annuus exactis completur mensibus orbis,
Ex quo reliquias diuiniq. ossa parentis
Condidimus terra, incestaq. sacrauimus aras.
Iamq; dies (ni fallor) adest, quem semper acerbum
Semper honoratum (sic Dii voluistis) habebo.*

Quae sequuntur. Alterius verò loci Virgiliani est lib. xij. exemplum aliquanto clarius & pulchrius. ex quo vera effigies Adlocutionis exprimitur sic,

*Continuò pugna accendit maioris imago:
Mnesthea, Sergestumq. vocat fortemq. Serestum,
Ductores, tumulumq. capit, quo cetera Teucram
Concurrat legio, nec scuta, aut spicula densi
Deponunt, celso medius stans aggere fatur:
Nequa mis esto dictis mora: Iuppiter hæc stat:
Ne quis ob inceptum subitum mihi segnior ito,
Urbem hodiè causam belli, regna ipsa Latini,
Ni frantum accipere, & victi parere fatentur
Eruam, & aqua solo fumantia culmina ponam.
Scilicet expectem, libeat dum praelia Turno
Nostra pati? rursusq. velis concurrere victus?
Hoc caput à ciues, hæc belli summa nefandi,
Ferte faces properè, fœdusque reposcite flammis.
Dixerat: atque animis pariter certantibus omnes
Dant cuneum, densaque ad muros mole feruntur.*

Ddd 2

Vides

Vides nunc lector optime, atque idem eruditissime, quàm pulcherrimè his duobus in locis, & hoc potissimum postremo, Poëta noster adlocutionem cohortis, de qua in illis numismatibus viget adhuc memoria, ad veram imaginem depinxerit? nam quid illa militum clypeata cohors in nummis, atque in medio stans imperator, aliud sibi volunt? quàm quod Virgilius expressit superscriptis carminibus, morem non ignorans adloquendi milites, qui maximè apud veteres in usu fuit. ita meherculè ista non mediocriter sunt in maximo vate, quàm alia consideratione digna. illud tantummodo à numismatibus diffidet, quòd Virg. adloquentes imperatores ad milites, illos ex celsò aggere, aut ex tumuli aggere profari facit, cum in numismatibus castrensem sellam positam super quadrata quadam imagine, aut aggeris, seu tumuli sit cernere. De Adlocutione autem hac meminit in Tyberio Suetonius, qui sic ait. iure autem Tribunitiæ potestatis coacto senatu, inchoatàque adlocutione de republica, de repente velut impardolori congemuit. Idem in Galba. obseruatum est, Cal. Ianuar. sacrificanti coronam de capite excidisse, auspicanti pullos euolasse: adoptionis die, neque milites adlocuturo castrensem sellam de more positam pro tribunali oblitis ministris. & in senatu curulem peruersè collocatam. quo loco legendum adlocuturo, sic apud Liuium, ADLOCUTIONIS Templum per D. literam non autem per L. scribendum est. vt etiam animaduertit Politianus lib. 4. Epistolarum Philippo Posco scribens, sic quodannis, sic adque, sic adgradior apud Virgilium ex fide veterum codicum legendum est. Adlocutionem pulcherrimam ac elegantissimam videre est apud Liuium lib. vi. Decadis iij. vbi Scipio ratus adloquendos milites veteres, qui magnis cladibus superfuerant, aduocata concione ità differuit. Nemo ante me, nouus imperator militibus suis priusquam opera eorum usus esset gratias agere iure ac meritò potuit. Sed hic templum adlocutionis de quo Liuius meminit, ponam. Liuius igitur

Igitur in oratione M. Furij Camilli in concione ad P. R. de non transmigrando Veios hunc in modum scribit, ADLOCVTIO templum propter cælestem vocem exauditam in noua via iussimus fieri. Igitur à Furio Camillo Adlocutionis templum constructum fuit propè viam nouam, quæ supra ædem Vestæ, quæ iuncta Romano foro, & velabro fuerit: Suetonius in Cæsare sic de Adlocutione mentionem facit. Nam cum in adloquendo adhortandq; sæpius digitum læuæ manus ostentans, adfirmaret se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, annulum quoque æquo animo detrahurum sibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quàm audire, pro dicto accepit, quod visu suspicabatur, promissumq; ius annulorum cum millibus cccc. fama distulit, hæc Suetonius. Sed quia superius de aggere tumuli mentionem feci, nunc quædam ex Plutarcho libet proferre. Plutarchus igitur in vita Pompei eo loco, vbi narrat illi nuntiatam Mithridatis mortem è Ponto, subiicit etiam literas illi allatas fuisse, cum ipse esset in bello, quæ certum illum de Mithridatis morte fecerunt, quæ cum per exercitum diuulgata foret, illum ad Pompeum curitare, ipsumq; præcingere coepisse refert. cumq; deesset suggestus eminentior, ex quo adloqui milites imperatoribus mos est, nec miles vllum struxisset, tum militum æditum illi crexisset tumulum & sellam attulisse, quam ascenderit Pompeius, & ex literis recitauerit Mithridatem per filij Pharnacis seditiones mortem sibi conscuissæ ac omnia, quæ ipse possederat, Pharnacem sibi sortitum, deque his gestis Pharnacem ad se Romanque scriptitasse. Quo loco explicat Plutarch. quonam modo tumulus ille ex aggere factus cum Imperator ad legiones adloqueretur, construi solet, verba sunt. fieri quippe is solet eminentior suggestus excisum cespitem exciso accumulando cespiti. ex quibus verbis pulcherrimè ostenditur in numismate adlocutionis imago & ob oculos ponitur. & proprijs verbis expressa à poeta Virgilio dignoscitur. Sed hæc iam satis.

VI.

VITELLII HONOS ET VIRTVS.

IN Vitellij imagine quæ in vna parte numi arei efficta fuit, Virtutis hanc effigiem vidi ex altero latere. Erat Iuuenis galeati stantis forma in dextra manu hastam habentis, & quasi innitentis, in laeva veluti quandam clauam, seu tesseram gestantis erat porro Iuuenis sagatus, & veluti habens quoddam paludamentum sagum ambiens in humeros reiectum, & ocreatus seu more militari caligatus altero pede testudinem premens. hanc imaginem iuxta stabat, formam virginis præferens honos, hastam dextra manu tenens, in altera cornucopiæ, brachium autem, quo hasta tenebatur, nudum vestis quæ tegebantur reliqua membra, vt mihi visum fuit, erat lacinia seu stola, quæ vsque ad pedes descendebat. premebat autem Delphinem altero pede, erat & in ipso Numismate, eleganter efficto talis inscriptio, HONOS ET VIRTVS. Quod virtus galeata fuerit in numo, illud in causa fuisse existimo, quia Græci Palladem armatam fecere. Nam in studijs literarijs etiam controuersia nascuntur, quæ tanquàm in palestra, & lucta dirimuntur. quam rem quia Ioannes Picus ille Mirandulanus in Apologia non ingentiarum conclusionum suarum, perbellè demonstrat, hic eius verba memoriæ digna, & his qui disputandi exercitatione, vt non solent, vtilia futura subscribere operæ pretium duco, sicut enim (inquit) per gymnasticam corporis vires firmiores fiunt, ita in hac quasi, literaria palestra, animi vires & fortiores longè & vegetiores euadunt. Nec crediderim ego aut poëtas aliud per decantata Palladis arma, aut Hebræos cum ferrum sapientum symbolum esse dicunt, significasse nobis, quàm honestissima hoc genus certamina adipiscendæ sapientiæ oppidò quàm necessaria, Quo fortè sit, vt & Caldæi in eius genesi, qui Philosophus sit futurus, illud defini-

desiderent, vt Mars Mercurium triquetro aspectu conspiciat, quasi si hos congressus, & hæc bella sustulleris, somniculosa, & dormitans futura sit omnis philosophia. Hactenus Picus vel etiam armata est virtus, quia virtus in bello enitet suaq; virtus est vnicuique militanti hinc Virgil. in v.

Enigui numero, sed bello virida virtus.

Virtus enim non solum in re literaria sed & in bellico negotio est conspicua, ac maximè illustris. vtrunque enim exercitium & literarum & militiæ apud Romanos fuit honestissimum, ac maximæ dignationis, quod pertinet ad hastam, clauam ad sagum, ad paludamentum, & caligas omnia militaria arma, & ornamenta, notius est quàm vt ego hîc declarerem. Paludamentum tamen nonnullis scriptoribus visum est fuisse ornamentum imperatorium, quod ex Suetonio in Iulio Cæsare perspicuum est. Aliquando tamen & sæpius fuit militare, exempla apud Liuium plura sunt, Plutarchus in Lucullo (vt Lazarus Bayphius vir de re literaria optime meritis annotauit) *ἐπεσείδα* pro paludamento posuit. idem in Crasso *ποινείδα* pro paludamento purpureo posuit. Illud hic subijciam; hanc effigiem virtutis armatam in Numismate, omnino fuisse eius formæ ac habitus, quem posuit, ac ex marmoribus antiquis effingi fecit in suo libro de re vestiaria idem Lazarus Bayphius. Sed quid sibi velit Virtus testudinem premens videamus, & honor Delphinem premens pede. Crediderim ego his duabus rebus maturitatem confici, vt primum in virtutis actione immoremur, dein per se statim consequetur honor. & quidem hæc virtus armata bellicam artem conatatione arripiendam & consilio monet, & post cunctationem ipsa victoria accedit, quæ honorem affert illico. Nam turpe est (vt inquit de Scipione Cicero) Duci in bello dicere non putaram, negotia enim bellorum meditatione & consultatione egent, priùsquàm ad arma concurratur, & ineatur prælium. Vel etiam virtuti testudo, Honori delphinis tribuitur, quod in terra spectata fuerit virtus, in aquis

quis verò honor adeptus, vel quòd virtus simul terris & mari imperet. Hanc autem maturitatem alia forma Alcibiades in emblematis suis confixit nempe Telum, quod complectatur echeuëis. hoc carmine.

Maturare iubent properè, & cunctarier omnes

Neu nimium præcept, neu mora longa nimis.

Hoc tibi declaret connexum echeuëide telum,

Hæc tarda est, volitant spicula missa manu

Non ignoro Suetonium in Augusto referre dicturum fuisse ipsum Augusti *οὐδὲ βραδέως* &c. Et

Sat celeriter fieri quicquid fiat satis bonè.

De quare aliàs in nostris Iuris ciuilis exercitationibus impressis mentionem fecimus. quod pertinet ad honorem hic quædam eram dicturus, quæ facerent ad huius temporis homines, qui quotidie se velle honorem suum recuperare contendunt, dum hostem ad duellum prouocant, nescientes mehercule quid sit honor, & quæ eius conditio, & tamen pro re minima & sæpe pro nihilo, & de nihilo longas condentes Iliadas, Corpus & animam eunt perditum. Cum tamen huiusmodi contentiones, & duella à Iure pontificio diuinòq; & humano prohibita sint. Cap. monomochiam. quæstio. v. & C. de Gladiatoribus. vbi Constantinus Imperator Aug. cruenta spectacula in ocio ciuili, & domestica quiete sibi non placere ait, quapropter omnino gladiatores esse prohibet. Igitur de honore nisi quædam apud Aristotelem à me lecta, lib. j. Rhetoricorum ad Theodocem sum dicturus, propterea quòd nonnulli libros scripserunt hoc tempore de honore integros quidem, lingua vernacula, illorum est vnus Franciscus Patritius, qui anno superiore, cum essem Patauij, libellum edidit, in quo quid sit honor præceptis quidem Philosophicis disputat. & is quidem doctissimus in Philosophia, & bonis literis, amicus meus, eius honoris librum mihi dono dedit. Posseuinus etiam librum integrum de hac eadem re ædedit. Sed is à me nondum est lectus. Aristot. igitur lib.

Rheto-

Rhetoricorum ad Theodectem primo, sic honorem definiit. Honor est existimationis benefactiue iudicium. Partes autem honoris hæ sunt. Sacra, memorations, decantationes carminum, aut solutæ orationis, ad laudem recitatio, præmia, delubra, vel primi concessus, sepulchra, imagines, publici victus. Ad hæc etiam barbara, inclinari loco cedere, munera quoque, sed alia apud alios honoratiora, Nunc videamus & ipsius virtutis apud eundem Aristotelem definitionem. est autem virtus, vt videtur, vis quædam productiua, aut conseruatiua rerum bonarum. Item vis benefaciendi multa ac magna, & omnia in omnibus. Huius partes hæ sunt, Iustitia, Fortitudo, Modestia, Magnificencia, Magnanimitas, Liberalitas, Mansuetudo, Prudentia, Sapientia. Iurisconsultus Modestinus lib. de verbo. sig. honorem, existimationem appellat, & eius causam capitalem, sic enim Latine loquentes, omnem causam ad honorem pertinentem capitalem nominare solent, hinc tamen mihi nascitur quoddam dubium, quod videtur mouere Papinianus lib. Pandectarum xlvij. cap. ad leg. Iul. de adulter. coerc. vbi dicitur, quod non facile conceditur liberto patroni famam læscere, tamen permittitur ei iure mariti patronum suum accusare, quomodo si atrocem iniuriam passus esset, & tamen deliberandum inquit Papinianus, an impune patronum libertus occidere possit, quod sibi durum esse videtur. Nam cuius famæ multò magis vitæ parcendum est, quo loco videtur Papinianus vitam ipsam quasi honori præponere, quod tamen hodie apud nonnullos non admitteretur. Sed sic resolui facillimè posse puto, si prohibetur libertus famam & honorem sui patroni lædere, quæ quidem res est maxima, capitalis, & preciosa. Quantò magis vitæ ipsius domini erit parcendum, etiam si liberti uxorem corruerit? cum quod est maius remittitur, minus tantò magis remitti debeat. quod tamen durum est, ac penè iniustum Sed de hac re amplius deliberandum. Illud in præsentia dignum annotatu

Ecc

non

non omittam, quod vetustæ marmorum inscriptiones, primo versu habent, ob HONOREM. quod scilicet cenotaphium indicat. Honorarium autem tumulum Suetonius Tranquillus appellat in Claudio, quam rem Magnus Alciatus observavit lib. Parergon x. capit. xij. in elogijs etiam veteribus Mediolani, quæ idem Maximus Alciatus. in libellum redegit, ac commenturus est, sed nondum edidit hæc inscriptio fuit.

D M
IN HONOREM.

MAXIMIAN MAXIMAE CALVINI. F.
MAXIMVS. MATRI INCOMPARABILI

Apud Iureconsultos sæpè huius dictionis ob Honorem, mentio est lib. Pandecton. L. capit. de pollicitationibus, Vlpianus in l. j. Sed siquidem ob honorem promissoris decretam sibi, vel decernendum, vel ob aliam iustam causam, tenebitur ex pollicitatione. idem illud constitutum est, ut si ob honorem pollicitatio fuerit facta, quasi debitum exigatur. Sed captum opus, licet non ob honorem promissum, perficere promissor cogetur, sicque est constitutum. Idem Vlpianus, Toties locum habet diminutio pollicitationis in persona hæredis quoties non est pollicitatio ob honorem facta. Ceterum si ob honorem facta sit: æris alieni loco habetur, & in hæredum persona non minuitur. si quis pecuniam ob Honorem promisserit, capereq; solvere, eum debere quasi capto opere, Imperator rescripsit. Non tantum Masculos, sed etiam feminas, si quid ob Honorem pollicitæ sunt, debere implere, sciendum est. Modestinus eodem lib. & titulo. Ex pollicitatione, quam quis ob Honorem apud Rempublicam fecit, omnimodò insolidum tenentur ipse & hæres eius. idem in l. si quis ob Honorem. & ibidem Pomponius, & Papyrius, quod verbum toties repetitum spectare non solum ad sepulchram sed etiam ad quicquid fame viuentium pertinet, est crediderim illud sciendum

extra

extra portam Capenam fuisse lucum Honoris, quod Marlianus lib. v. cap. xxvij. in Topographia Romæ refert. Sed de Honore & Virtute hæc satis.

VITELLII FIDES

EXERCITIVM.

IN quodam Vitellij imperatoris Numismate, erant duæ manus simul iunctæ, cum his verbis FIDES EXERCITIVM. in alio nummo bene veteri, quem mihi dono dedit SCANZIUS Mediolanensis iuris civilis per studiosus scholasticus, fuit imago Claudij imperatoris radiatam coronam capiti habentis cum hac inscriptione, IMP. C. CLAUDIVS AVG. cuius à tergo erat stans iuicula signiferi ambabus manibus signa tenentis, his verbis FIDES EXERCIT. Signorum autem seu vexillorum alterum in apice manum expansam, alterum florem præferre videbatur. Quod ad Vitellij nummum pertinet, nihil apud Suetonium de hac re repêti, quoddque ad præsentem explicationem facere posset. Apud Titum Livium ea tamen verba iandiu legi in libr. xxij. ab eibz condita, ubi Pacuvius Calavius dehortatur filium à facinore & cæde Annibalis hunc in modum. Pauca horæ sunt, intra quas iurantes per quicquid Deorum est, dexteras dextræ iungentes fidē obstrinximus, ut sacris de mensis essemus. quibus verbis satis perspicuè appareret, quidnam illæ duæ dextræ designent. Nam sic iunctæ manus fidem demonstrant. in bello enim sic milites faciebant ut darent manus alter alteri, & imperatoris sui animum confirmarent, quia sacramento adigebantur, se nunquam fidem imperatori suo violaturos, & pro salute eius etiam morituros, ut lib. ij. cap. v. de re militari ad Valentianum Cæsarem Vegetius Flavius commemorat. quod fiebat cum nomen in militiam darent. Sed qui in externam militiam legi se passi essent, mi-

litariter more Roma. puniebantur. Cum igitur fidem obligarent in bello, dextras ita iungebant in signum fœderis. Quem morem præcipuus poëtarum obseruauit sæpius, & i. cum dixit.

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni. Et

*Cur dextra iungere dextram Non datur? Et illud,
Et dextra coniungere dextram Access.*

Ergo & quam petitis iuncta est mihi fœdere dextra.

Sed & Alciatus iurisprudentiæ sacratiss. antistes in doctissimo libello Emblematum his carminibus antiquum morem exercituum simul manus ingentium eleganter depinxit.

CONCORDIA.

In bellum ciuile duces cum Roma pararet,

Viribus & caderet Martia terra suis:

Mos fuit in partes turmis cœduntibus hædem,

Coniunctas dextras mutua dona dari.

Fœderis hæc species, id habet Concordia signum,

Vt quos iungit Amor, iungat & ipsa manus

Fuit etiam apud me superioribus annis, cum Patauij agerem, Augusti Numisma æreum, quod post dono dedi Bartholomæo Rayno Veneto adolescenti optimo & benè morigerato, & egregia indole prædito, his quidem notis insculptum in altera parte, CAESAR IMP. PONT. TR. P. P. P. ET SEMPER AVGVSTVS. VIR. à tergo autem erant duæ imagines, quæ manus coniunctas habebant, cum Cornucopia his litteris, CONCORDIA AVGVSTI. Aegyptij volentes concordiam signare homines duos dextris se excipientes pingunt. Cornelius Tacitus lib. xvij. ostendit dextras concordiae signa vltro citroq; destinari ab exercitibus solitas. quod & Alciatus noster in annotationibus in Cornelium Tacitum rectè obseruauit. In vetusto marmore Mediolani in templo Diui Mauritiij, vbi est elogium Caccurij & Manduillæ coniugum, duæ sunt iunctæ manus in signum concordie, & benè concordati matrimonij, cum hac inscriptione,

V. F.

V. F.

M. CASSIVS M. F. OVF. CACVRIVS SIBI ET
ATILIAE MANDVILLAE VXORI ET M.
CASSIO BROCCO FILIO ET L. CASSIO DO-
NATO FILIO. IN FR. P. XX. IN. AGR. P. XX.

Est & aliud elogium Lucconis & Billienæ coniugum dex-
tras inuicem iungentium, quibus adest & Catulus & taurus,
necnon & Leones arietinis capitibus insidentes, elogij ver-
ba sunt hæc,

L. SVLPITIVS GN. F. SEVERVS. T. F. I. SIBI.
ET GN. SVLPITIO LVCCONI PATRI BILLIENAE
SAL. F. SECVNDÆ MATRI.

Meminit autem huius nominis Billienæ Salustius in Iugur-
tha, licet ibi corruptè legatur Lucium Belligerum, vel vt alij
sed male habent, textus Belliginum. L. Billieni igitur le-
gendum est iuxta veterum codicum veram lectionem, & for-
tè ille Lucius Billienus fuit pater L. Billieni de quo Cicero
Philippica secunda mentionem facit, an hæc Billiena mu-
lier fuerit ex familia eorum, quos nominaui, incertum est.
Crediderim tamen fuisse, cum antiquissimum sit hoc monu-
mentum, ex omni parte elaboratum. Nam iunctæ manus &
catulus illos summa fide inuicem vixisse ostendunt. mode-
rationem autem semper obseruasse argumento est taurus, qui
semper pro temperantia apud Orum Apollinem in Hierogly-
phicis habetur, cum id animal fœminæ, postquam coitum
concepit, auersetur. Leones autem arietinis capitibus insi-
dentes, mulierum pudicitæ custodiam adhibendam indi-
cant. Est enim aries leuitatis stultitiæque symbolum, &
ideò fœminis congruit, Leo verò custodiæ Typum gerit:
quoniam id animal apertis oculis dormit. Propterea etiam
pro foribustemplorum apponi solent. cuius rei idem Orus
est autor, & Alciatus in emblematis, & Pierius Valerianus in
Hieroglyphicis. quod modò ad iunctas manus spectat memi-
ni me vidisse Placentiæ apud Franciscum Nouellium argen-
teum

teum nummum, in cuius altera parte erant duæ dextræ simul iunctæ cum caduceo, his notis, ALBINVS BRVTI FH. in altera verò parte erat Pietatis effigies, literæ, PLE-TAS. Apud Vegetium de re Militari lib. ij. cap. xij. in fine illud legimus, Contubernium manipulus vocabatur, ab eo quod coniunctis manibus pariter dimicabant.

VITELLII CON- CORDIA.

IN Vitellij Numismate fuit concordia sedens cum cratere in manu dextra, illum vergentem in foculum ibi arulæ imagine effictum, altera manu, cubito folio innitente, cornucopiæ tenente, cum hac inscriptione, CONCORDIA AVGVSTI. & quidem non sine causa, quando quidem dicat Suetonius, Vitellium iurasse, nihil sibi antiquius quiete publica fore, & nullo pugionem recipiente, quasi in æde concordia positurus, eum abscessisse, sed quibusdam acclamantibus, Ipsam esse concordiam, & non solum retinere se ferrum affirmavit, verum etiam concordia recipere cognomen. In Galbæ numismate sic efficta fuit Concordia. Mulier sedens, dextra ramum oliuæ tenens, sinistra hastam habens cubito foglio innitens, ubi erant hæc verba, CONCORDIA AVG. S. C. fuit & in eiusdem Galbæ numismate, mulier stans cum ramulo oliuæ in dextra manu, in altera cum cornucopia, cum his verbis: CONCORDIA PROVINCIARVM. aliquando etiam Concordia effingebatur cum scepro in manu, aliquando etiam duabus manibus coniunctis simul. Cornicem in duobus aureis Numismatibus Faustinae Augusta Concordia titulum ipsum præferentem se apud Laurentium Medicem vidisse affirmat. Politianus cap. lxxvj. Miscellaneorum, quod & ex Heliani scriptoris Græci lib. iij. de animalibus idem refert.

De

De æde Concordiæ sic scribit Plinius lib. xxxij. Natural. Histo. cap. j. Flavius venit ædem Concordiæ, si populo reconciliasset ordines. Et cum ad id pecunia publica non decerneretur, ex multis, foeneratoribus condemnatis, ædiculam æream fecit in Græcostasi, quæ tunc supra comitium erat. Inciditque in tabula ærea eam ædem C. quatuor annis post Cadirolinam dedicatam. Hæcenus Plinius. Scribit Suetonius Tyberium dedicavisse ædem Concordiæ, quam posuisse refert Martianus, Liuiam Germanici matrem, ob viricum ea concordiam, quod in Fastis his verbis ostendit Ovidius,

Te quoque magnifica Concordia dedicat ædes,

Liuiæ, quam claro præstitit illa viro.

Quo autem loco posita esset ædes Concordiæ, varia est opinio. Ideo Martianus dicit quamcunque probaueris, non longè à Palatino monte, & arcu Vespasiani fuisse comperies. Scribit Liuius lib. vj. decadis tertiæ, in æde Concordiæ, victoriam, quæ in uulnere erat, fulmine idam, decussamque ad victoriam, quæ in ante fixæ erant, hæsisse, neque inde procidisse. Alibi ipsam Concordiam sic effictam vidi, Mitratâ palliatâque eratistans, dextra cratèrem tenens, laeva copiarum cornu. Alio etiam modo vidi sic signatam, Duo erant stantes laticlavati dextras dextris iungentes. Fixant aurem in porticu ædis Concordiæ, octo ingentes columnæ, & in epistylis titulus sequens.

S. P. Q.

S. P. Q. R. INCENDIO CONSUMPTVM
 RESTITVIT. Inuentus est autem lapis, in quo huius-
 modi verba erant incisa,

D. N. CONSTANTINO MAXIMO PIO
 FELICI AC TRIUMPHATORI SEM-
 PER AVGVSTO OB AMPLIFICATAM
 TOTO OB RE REMPVBLICAM FA-
 CTIS CONSILIIS Q. S. P. Q. R. AEDEM
 CONCORDIAE VETVSTATE COLLA-
 PSAM IN MELIOREM FACIEM OPE-
 RE ET CVLTV SPLENDIDIORE RE-
 STITVERVNT.

NERONIS PORTVS

O S T I E N.

TRIA sunt Neronis Numismata, in quorum altero est
 effigies & imago plurium nauium cum Tritone. Ne-
 ptunum potius, quam Tritonem fuisse iudico, quod verius
 fit, Neptunum sedentem propter tranquillitatem maris ad-
 positum: delphinemque, quod emollita sit omnis ira mari-
 na, & felicem in portum sibi successum contigisse. Nam te-
 monem manu dextra terræ adprimere videtur. Quod navi-
 gationis signum est in portum hostilem læua delphinum am-
 plecti, quod celerrimè sedatum illi sit mare. & delphine ve-
 luti moenibus circumuallata, vbi hæc inscriptio S. POR.
 OST. C. AVGVSTI. in altero imago mulieris sedentis cum
 arula, altera manu pateram in foculum vergente, & altera
 manu hastam tenente, vbi est altera mulier stans cum cor-
 nucopia, & etiam est ibi rostrum nauis cum hac inscriptione,
 ANNONA AVGVSTI CERES S. C. in tertio numis-
 mate est quadriga, vbi sunt verba, EVTYMIVS. est & 2-
 liud numisma aureum eiusdem Neronis, in quo est Iani tem-
 plum

plum fertis coronatum cum his verbis P. R. VBIQ. PARTA IANVM CLVSIT. S. C. Hoc est Pace Romæ ubiq; parta Ianum clausit. Senatus consultum. Sed ad horum quatuor numismatum imagines explicandas, videamus quid Suetonius Tranquillus in ipsius Neronis vita dicat. In Numismatè ubi est inscriptio, Portus Ostiensis, videtur illud Suetoni facere, Formam ædificiorum vrbs nouam excogitauit, & vt ante insulas, ac domus porticus essent, de quorum solarijs incendia arcerentur, easque sumptu suo extruxit. Destinauerat etiam ostiatenus moenia promouere, atque inde fossa mari veteri vrbi inducere. & ibidem. Fossam ab Aueruo Ostiam vsque vt nauibus, nec tamen mari iretur. longitudinis per CLX. milliaria latitudinis, qua contrariæ Quinquiremes commearent. alibi Suetonius loquens de Ostia inquit, transijt in hortos Seruilianos, vbi præmissis libertorum fidissimis Ostiam, ad classem præparandam Tribunos centurionesque Prætorij de fugæ societate tentauit. Et alibi Suetonius in Nerone, Quoties Ostiam Tyberi deflueret, aut Baianum sinum præternauigaret, dispositæ per littora & ripas diuersoriarum tabernarum parabantur, insignes ganæ, & matronarum institorias operas imitantium, atque hinc inde orantium, vt appellaret. Naumachiam exhibuit marina aqua innantibus belluis. Item stagnum maris istar fecit circumseptum ædificijs ad urbium speciem. Sed de portu Ostiensi idem Suetonius in Diuo Claudio meminit. cuius verba hinc apponam, quia ad Numisma nostrum faciunt perbellè. Refert igitur Suetonius, Quod portum Ostiæ extruxit, circumducto dextra sinistraque brachio, & ad introitum profundo iam solo mole obiecta, quam quò stabilius fundaret, nauem ante demersit, qua magnus obeliscus ex Ægypto fuerat aduectus. congestisque pilis superposuit altissimam turrin, in exemplum Alexandrini Phari, vt ad nocturnos ignes nauigia dirigerent. Quam rem etiam numismatis effectam vidimus Patuij apud M. Antonium maximum antiquitatis amantissimum.

mum. & de qua turre meminit Strabo lib. de situ orbis xvij.
 & Plinius lib. xxxvj. cap. xij. quo loco de Pyramidibus Aegyptiorum scribit, Plinij sunt verba, Magnificatur & alia turris à rege facta in insula Pharos, Portum obtinente Alexandria, quam constitisse DCCC. talentis: tradunt magnanimone quid omittamus, Ptolemæi regis, quod in ea permiserit Sostrati Gnidi, architecti structuræ ipsius nomen inscribi. Vfuscius, non turris, sed cursum, ignes ostendere, ad prænuntianda vada, portusque introitum, sicut iam tales compluribus locis flagrant, ut Puteolis ac Rauennæ. &c. Strabo dicto libro xvij. refert epigramma Sostratis Gnidi de turri illa, quam ipse Ptolemæi iussu construxerat in Pharos, quod tale est, Sostratus Gnidius Dexiphanæ filius Dijs salutaribus ob nauigantes. quod carmen Sostratus (ut refert Politianus in præfatione in Suetonium) in ipsius muri lapide turris clàm incidit, calcem superinducens, & nomen regis superscribens, fore auguratus (id quod accidit) ut haud multo post literæ illæ cum lorica sua defluerent & nomen regis disperderetur. Sostratis verò saxo insculptum remanens appareret. Quod exemplum Scriptores imitari debent, ut non tantum præsentis seculi applausum capere leuissimum querant, ac de eo solliciti nimis ne sint, quam rem æternitate dignam, & quæ laudem perennem præstare valeat, solido posteritatis iudicio peragere, ac sibi in longum tempus prospicere. De turre autem Phari meminit & Herodianus lib. 4. iuxta principium, ubi de consecratione Cæsarum differt. Sed iam alterum numisma eiusdem Cæsaris, ubi sunt verba **ANNONA AVGVSTI CERES.** exponamus. inquit, igitur Suetonius in Nerone, ut cerniorem indolem ostenderet, ex Augusti præscripto imperaturum se professus, neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ ullam occasionem omisit, grauiora vectigalia, aut aboleuit, aut minuit, præmia delatorum Papiæ legis ad quartam redegit, diuisis populo viritum quadragenis nummis,

Senato-

Senatorum nobilissimo cuique, sed à re familiari destituto, annua salaria, & quibusdam quingena constituit. Item pratorianis cohortibus frumentum mensuramque gratuitum. & paulò post, Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies singula quotidie millia, aurum cuiusque generis multiplex penus, celsæ frumentariæ, vestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atque etiam mansuetæ fera nouissimæ naues, insulæ, agri, quæ quidem omnia annonam, & abundantiam cornucopiæ designant. In tertio numismate, ubi fuerat quadriga cum inscriptione, EVTYMIVS. ex Suetonio satis patet eum quadrigas rexisse, cum dicat, mox & ipse aurigare atque etiam spectari sæpius voluit. Et alibi, aurigauit quoque plurifariam, Olympijs etiam decemiugem, quanuis id ipsum in rege Mithridate carmine quodam suo reprehendisset sed excussus curru, & repositus, cum perdurare non posset, destitit ante decursum, nec eo fecius coronatus est. decedens deinde provinciam libertate donauit, simulque iudices ciuitate Romana & pecunia grandi, Hæc Suetonius. Quod autem in Numismate sit verbum EVTYMIVS, animaduerte quæ supra diximus in securitate, nam eutyimius securus dicitur. In Numismate ubi sunt ea verba, PACE PR. TERRA MARIQ. PARTA IANVM CLVSIT. vel ut est in alio quod supra scripsimus P. R. VBIQ. PARTA IANVM CLVS. S. C. Hæc quidem Suetonius probat his verbis, Ianum geminum clausit tam nullo, quàm residuo bello. Augustus etiam, ut idem Suetonius ait, Ianum Quirinum semel atque iterum à condita vrbe ante memoriam suam clausum, in multo breuiori temporis spatio terra marique Pace parta, tertio clausit. Quodd autem in Neronis Numo sit imago cum cithara in manu, ipse sanè est princeps citharædus, ut Iuuenalis in octaua satyra,

*Res baud mira tamen Citharædo principe natus
Nobilis.*

Fff 2

Et

Et paulò pòst.

Et de marmereo Citharam suspende Colosso.

Sciendum Neronem consuèsse canere, ac ad citharam maximè, vt inquit Suetonius, sine mora nomen suum in albo profitentium citharædorum iussit adscribi, sorticulâq; in urnam, cum cæteris demissa, intrauit ordine suo simulque Præfeci prætorij citharam sustinentes. &c. Tragoedias quoque cantauit personatus, Heroum, deorûmque item Heroidum atque Dearum, personis effictis, ad similitudinem oris sui, & foeminæ prout quanque diligeret. Inter cætera cantauit Canacem parturientem, Orestem matricidam. Oedipodem excæcatum, Herculem insanum, Olympiæ quoque, præter consuetudinem, musicum agona commisit, sacras coronas in cubili circum lectos posuit. Item statuas suas citharædico habitu. qua nota etiam nummum percussit. Nihil autem æquè doluit, quàm vt citharædum malum se increpitem. ac pro Nerone Ænobarbum appellatum. quod autem cithara maximè delectatus sit, inquit & illud Suetonius, Inter cæteras disciplinas pueritiæ imbutus tempore, & musica, statim vt imperium adeptus est, Therpum citharædum vigentem tunc præter alios, accersijt, & ea quæ ibi sequuntur. ne hic totum Suetonium transferre videar, vnum tantum in hoc dixisse sufficiat: inter familiares Græcum prouerbum iactasse, Occultæ Musicæ nullum esse respectum. In nummo, vbi est pennata seu alata Mulier cum corona in manu altera, in altera verò palmam habente, cum inscriptione, VICTORIA AVG. hoc & comprobatur Suetonius dicens, Victorem autem se ipse pronuntiabat, qua de causa & præconio vbique contendit instituit siquidem quinquennale certamen primùm omnium Romæ, more Græco triplex, Musicum, Gymnicum, Equestre, quod appellauit Neronia, vt etiam est videre in Numismate, verbis Græcis scripto ΝΕΡΙΝΟΙΩΝ, & apij corona circumdato, de qua corona Iuuenalis in viij. sic,

Hæc

Hæc opera atque hæc sunt generosi principis artes.

Gaudentis sædo peregrina ad pulpita saltu,

Prostitui, Graiaque apium meruisse corona.

Sed & Neroneum quoque mensem Aprilem de nomine suo appellauit, & Romæ Neroneum Agona ante præstitutam diem reuocauit, cum magni æstimaret cantare. Sed & Romam è Græcia reuersus eo curru, quo Augustus olim triumphauerat, & in veste purpurea, distinctaque stellis aureis chlamyde, coronamque capiti gerens Olympicam, dextra manu Pythiam, præeunte pompa cæterorum, cum titulis ubi, & quos, quo cantionum, quòve fabularum argumento vicisset: sequentibus currum ouantium ritu plausoribus, Augustianos, militesque se triumphi eius, clamantibus, & reliqua. Dedicauit & Thermas atque Gymnasia, Senatui quoque & equiti oleum præbuit. magistros toti certamini præposuit consulares sorte, sed prætorum deinde in orchestram senatumque descendit, & orationis quidem certaminisque Latini coronam de qua honestissimus quisque contenderat, ipsorum consensu, concessam sibi recepit. Citharam autem à Iudicibus ad se delatam adorauit, ferrique ad Augusti statuam iussit. Et hæc quidem Suetonius, quæ hic volui scribere, vt non frustra coronam fuisse effictam in illo numismate quis existimaret, Sed quòd alatam mulierem cum corona etiam in vna manu, in altera palmam habentem aliud numisma ostentat, cum inscriptione Græca hac, ΡΟΔΙΩΝ. hoc etiam ex Suetonio puto; nos addiscere posse, si hic verba subscripsero, Apud eundem (inquit) consulem pro Bononiensibus Latinè, & pro Rhodijs, atque Iliensibus Græcè verba fecit. Et alibi, Matrem dicta faciaque sua exquirentem acerbius & corrigentem hætenus primò grauabatur, vt inuidia identidem oneraret, quasi cessurus imperio, Rodumque abiturus. Hæc Suetonius, quæ ad hanc rem facere possunt. Sed hic illud animaduertendum est, ΡΟΔΙΩΝ per ρ, magnum secundo loco scribi. cum Ρόδιος. ρ. hoc est Rho-

Rhodiensis per o, paruum scribatur apud Græcos, & Sic. Ροδιος Fluius. Sic & Ροδιος Rosa. Ροδιος, ον. 2. rosetum-
per, o, magnum autem scribi. Sed ego facile crediderim Rhodioses hunc nummum precuississe in aduentum Neronis ad eos, ideo ΡΟΔΙΟΝ inscripsisse, hoc est Rhodiensium, & ideo per o. scriptum. Sed hæc satis. Nos enim in Philosophiæ studijs & penè in medijs lectionibus huius anni, quæ ad Physica pertinent, occupati ac detenti, hoc quaecunque, lector optime, munusculum donamus. Opusculum enim hoc numismatum præter institutum nostrum elaboratum fuit. Cum amici cuiusdam precibus simulque flagitationibus facere satis mihi opus fuerit, non ut ego idoneus huic provinciæ sum, mēque existimem tam doctum, ut hæc obscura signa, & hieroglyphica explicare facillimè valeam, cum hæc non nisi à doctissimo, ac eruditissimo viro & in literis præstantissimo explicari digna videantur & possint. Quid enim nos in Philosophia occupati, hac in re insigni præstare possumus? cum hæc studia sua etiam ocia & vberiora requirant quàm à me exigi possint. Accipe igitur utcumque ea, quæ tibi damus, studiosè lector, & benigno vultu hæc lege, illius sententiæ memor, Nullum esse librum tam malum (quod dicere solitū Plinium accepimus) ut non aliqua ex parte prodesse possit. Ad hoc facit illud, quod Cor. Tacitus lib. xv. refert, Neronem post excidium Romæ factum, condendæ urbis novæ & cognomento suo appellandæ gloriam quæsiuisse, ideo hoc in Numismate ΝΕΡΩΝΙΟΝ, adpositum crediderim. Idem refert eod. lib. habitu aurigæ permistum plebi Neronem, & circo ininsistentem pœnis, tormentisque affligos Christianos spectasse. ideo non mirum est si in numismate aurigæ habitu indutum aspicias.

Refert idem Cor. Tacitus lib. xv. quòd verba Flauij vulgabantur, non referre dedecori, si Citharædus dimoueretur, & tragædus succederet. quia ut Nero cithara, ita Piso tragico ornatu canebat, habitu citharædi ergo in numismate est videre.

Idem

Idem Tacitus dicto lib. in fine narrat, quod decretum fuit à senatu post detectam coniurationem Neroni paratam : ut mensis Aprilis Neronis cognomentum acciperet. & hæc ratio fuit, quia Cerealia festa, quæ .V. idus Aprilis celebrari erant solita, eodem die Aprilis coniunctio in Neronem fuerat facta, à qua Nero incolumis euaserat. Sed & templum Salutis extruxit eo loco ex quo Scevinus ferrum promiserat. ideo NEPONION adpositum Numismati, & templum Salutis numis eius additum.

CLAVDII NERONIS GENIVS.

IN Numismate quodam æreo, quod mihi dono dedit Theodorus à Sancto Georgio Casalensis, blanderatensisque comes, Genius ita erat effigius. In primo orbe erat effigies Claudij Neronis Caesaris, cum his verbis NERO CLAVD. CAESAR AVG. GER. P. M. TR. P. IMP. P. P. in altero orbe erat Genij sigillum Iuuenis militaris cum veste ad cruris medium circumuoluta, dextra pateram in morem Sacrificantis. Foculus seu ara extabat fertis coronata, læua cornucopiæ habebat, cum hac epigrapha, GENIO AVGVSTI S. C. de Genio Neronis nihil apud Suetonium comperi. crediderim tamen populum Romanum eius Genio sacrificasse, vel potius quod ipse Nero Genio Octavij Augusti Caesaris rem sacram fecerit, fieri ve mandauerit. Nam, refert Suetonius Tranquillus in vita Augusti, Athenis ædem Iouis Olympici antiquitus inchoatam quosdam reges, & socios, & amicos Augusti communi sumptu destinasse perficere, ac eius Genio dedicare. Genium Serpentis imagine effingebatur. Hinc Persius,

Pinge duos angues, pueri sacer est locus.

Coronabatur autem platanifolijs, utpote arboris genialis

lis. Nam sunt quidam, qui velint etiam Lares, Genios dici, qui à Græcis etiam platani folijs solerent, teste Plutarcho, coronari. sicuti in Latio spicis & aristis. Apud Tibulum tamen Lares floribus coronantur sic,

Rure puer verno primum de flore coronam

Pecis, & antiquis imposuit Laribus.

Genio sacra fiebant mero & floribus. Persius satyra. ij. ad Macrinum.

Funde merum Genio, non tu prece possis emasi.

Horatius lib. ij. epistolarum,

Floribus & vino Genium nemorem brevis bora.

Genius in Aulularia ad Palutum ita loquitur.

Huic filia una est, ea mihi quotidie thure,

Aut vino, aut aliquo flore semper supplicat.

Seruius interpres Virgilij doctissimus, super illo carmine lib. v. Aen.

Incertus Geniumne loci famulumne parentis

Esse putet?

Ait, genium esse putauerunt antiqui numen, quod nobis nascentibus datur. Persius Poëta certè videtur vltima Satyra innuere, ideò sacrificasse veteres Genio principis, propter victoriam habitam de aliquibus populis, huius sunt carmina,

O bone, num ignoras? missa est à Casaro laurus

Insignem ob cladem Germana pubis, & aris

Frigidus excutitur cinis, & iam postibus arma,

Iam clamydas regum, iam lutea gausapa captis,

Bædaque ingentesq; locat Gafonia Rhenos.

Dijis igitur, Genioq; duris centum paria, ob res

Egrege gestas induco, quis vetat? aude.

De imagine autem ipsius Genij publici, qui apparuerit Iuliano Imperatori cum cornucopiæ velata per aulae tristius discedente, vide Ammianum Marcellinum lib. xxv. & de Salutari Genio videto eundem lib. xv. & xvj. & xvij.

de

de Genio Constantij Imperatoris, Socratis, & Scipionis, idem Ammianus meminit lib. xxj. & eodem lib. de Genij templo, vbi dicit, quòd Cal. Ianuar. ascendente Iuliano Imperatore per gradus eiusdem templi, quidam ex illis lapsus animam efflauit, insperato casu, nullo eum percutiente. Apud Iuriconsultos lib. xij. Pandectarum, titulo, de iureiurando. fit mentio de iuramento per Genium principis. his verbis. Vlpianus. Si quis iurauerit in re pecuniaria per Genium principis, dare se non oportere & peierauerit, vel dari sibi oportere: vel intra certum tempus iurauerit se soluturum, nec soluit: Imperator noster cum patre rescripsit, fustibus eum castigandum dimittere, & ita ei superdici. ΠΡΟΠΕΤΟ ΣΜΗΟΜΝΤΕ, id est ne petulanter iurato. Qua de re nos pueruli in nostris in ius ciuile exercitationibus, & enarrationibus impressis multa diximus. Suetonius Tranquillus in Caligula, ait, multos à Caligula supplicio affectos, qui per eius Genium peierauerant. In elogijs antiquis æuternum Genium legimus. Sic enim Romæ in marmorea tabula descriptum est D. POT. ET GEN. AEVIT. D. quod interpretari ad hunc modum possumus; Dijs potentibus, & Genio æuterno dicatum. In marmore antiquo reperto inter testaceum, Auentinum, & Tyberim, vbi fuere horrea P. R. CXL. hæc inscriptio Genij fuit. NVM. DOM. AVG. SACRVM GENIO CONSERVATORI HORREORVM GALBIANORVM M. LORINVS FORTVNATVS MAGISTER. S. P. D. D. in alia parte eadem verba legebantur, nisi quòd loco Genij erat fortunæ; quod Marlianus annotauit in lib. Topographiæ. Genium autem in die natali apud veteres colli moris fuisse vel Tibullus poeta cultissimus his versibus ostendit lib. ij. Eleg. ij.

*Ipse suos adsit Genius visurus honores,
Cui decorant sanctas florea ferta comas.
Illius è puro distillent tempora nardo,
Atque satur libo sit, madeatque mero.*

G g g

Et

Et in primo libro, Eleg. vij. ad Bacchum loquens idem sic cecinit,

Huc ades, & centum ludos, Geniumq; choreis

Concelebra, & multo tempora funde mero.

Illius & nitrido stillent unguenta capillo.

Et capite & colla mollia fersa gerat,

Sia venias hodiernæ Geni, dum thuris honores.

Liba & Mopsopio dulcia melle feram.

Sed de Genio plura Lilius Gregorius Gyraldus noster in libris de Dijs gentium: nostra hæc nobis sufficiant.

NERONIS ET DOMITIA-

NI CAESARVM IVPITER

CVSTOS.

EXTANT Numismata quædam Neronis Cæsaris, & Domitiani, in quibus à tergo ita Iupiter est effigius: in folio sedet, dextera fulmen habet, laeva hastam cum hac inscriptione, IVPITER CVSTOS. Domitianus (vt asserit Suetonius cap. v.) Nouam excitauit ædem in Capitolio custodi Ioui, sèque in sinu ipsius Iouis. vt inquit Marrianus, Sacrauit. Qua de re etiam meminit Cornelius Tacitus, lib. xix. vbi Capitolium describit à Vitellianis caprum. Quare autem Ioui fulmina assignentur, rationem ponit Plinius lib. ij. cap. xx, Natural. histor. dicens, Supernorum trium syderum ignes esse, qui decidui ad terras fulminum nomen habeant, sed maxime ex his medio loco siti: fortassis quoniam contagium nimij humoris ex superiore circulo atque ardoris ex subiecto, per hunc modum egerat. Ideo que dictum Iouem fulmina iaculari. Quod Ioui fulmina attributa fuerint, indicat idem Plinius dicto lib. ij. cap. lii. vbi scribit quod Thuscorum litere nouem deos emittere fulmina existimant

nant eaque esse vndecim generum, Iovem enim tria iaculari Romani duo tantum ex his seruauere, diurna attribuentes, Ioui, nocturna Summano, Rariora sanè eadem de causa frigidioms coeli. Addit etiam idem Plinius lib. ij. cap. lv. rei natural. Ideo aquilam fulmini adiungit & assacari, huiusque teli armigerum fingi, quod aquila è cunctis volucribus à fulmine non tangatur. Ideo in quibusdam numismatibus perantiquis aquila sub pedibus fingitur habere fulgur seu fulgetram hinc & hodie hac (vt puto) de causa in numis argenteis seu dimidiatis aureis Caroli. v. Cæsars nostri, aquilam cum fulmine, & mundo sub pedibus effingi videmus. fulmen etiam (vt idem Plinius dicit ibidem) fruticem lauri non igit, nec vnquam altius pedibus quinque descendit in terram, nec è pellibus beluarum vitulos marinos percurit.

NERONIS ET VESPA- SIANI CONGIARIA: 2

IN NERONIS Imperatoris duobus argenteis Numismatibus erat inscriptio, CONGII DAT. POP. In Titii Vespasiani aureo numismate, qui amor & delictæ humani generis dictus fuit, erant hæ notæ, CONG. TER. P. R. IM. DAT. Suetonius in Nerone hæc quidem pro eo refert deductus in forum Tyro, populo congiarium, militi donatiuum proposuit. de Tito nihil apud Suetonium est quod ad congiaria pertineat. solum id illum dedisse congiaria testari potest. quod nulli ciuium quicquam ademit: abstulit alieno, vt si quis vnquam, ac ne concessas quidem ac solitas collationes recepit. & tamen nemine ante se munificentia minor. inuit enim quasi his verbis Tranquillus, eum liberalissimum fuisse, vt etiam superiores Cæsares liberalitate vicerit. sicque Populo quod alij dederunt, illum & dedisse,

G g g 2

imò,

imò, & plura. sed & alij Cæsares (quanuis adhuc in eorum numismatibus congiaria videre nobis non contigerit) Populo congiaria tribuerunt. inter quos optimus & primus C. Iulius Cæsar, teste Suetonio, populo impertitus est: his verbis, Populo præter frumenti denos modios, ac totidem olei libras, tricenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim diuisit, & hoc amplius, centenos pro mora. Annua etiam habitationem Romæ vsque ad bina millia nummum in Italia non vltra quingenos sestertios remisit. adiecit epulum ac viscerationem, & post Hispaniensem victoriam duo prandia. Nam cum prius parcè, neque pro liberalitate sua prædicum iudicaret, quinto post die aliud largissimum præbuit. In epistola Cœlij M. Ciceroni scripta de Congiario ea sunt verba, Plancus quidem tuus Rauennæ est, & magno congiario donatus à Cæsare, nec beatus, nec bene instructus est. Sed de Augusto, qui Octavius nominatus est, idem Suetonius ait, Congiaria populo frequenter dedit sed diuersæ ferè summæ: modò quadrigenos, modò tricenos, nonnunquam ducenos, quinquagenosque nummos. ac ne minores quidem pueros præterijt. quanuis non nisi ab vndecimo ætatis anno accipere consueissent. Frumentum quoque in annonæ difficultatibus sæpe leuissimo, interdum nullo pretio viritim admensus est, tesserasque nummarias duplicauit. & paulò post, Eidem populo promissum quidem congiarium reposcenti, bonæ fidei se esse respondit. & ibi iterum de congiario, & ibi spectauit & exercentes ephebos ipsædem etiam epulum in conspectu suo præbuit permissa, imò exacta iocandi licentia, diripiendique pomorum & oporiorum rerumque missilium. Sed & Caligula, quanuis omnium ferarum crudelissimus congiaria præbuit, inquit Tranquillus. Congiarium populo bis dedit tercenos H-Stoties abundantissimum epulum senatui, equestriq. ordini, etiam coniugibus, ac liberis vtrorumque posteriore epulo, forensia insuper viris, pueris, ac fæminis fascias purpuræ, ac conchy-

hij distribuit, & vt leticiam publicam in perpetuum quoque
 augeret, adiecit diem Saturnalibus, appellauitque Iuvena-
 lem. Diuus Claudius Cæsar, ipse etiam congiaria populo
 sæpius distribuit, eodem Tranquillo authore. Vespasianus
 Colossi refectorem insigni congiario, magnæque mercede
 donauit. Apollinari tragædo quadraginta, Pterino, Dio-
 doròque citharædis ducena, nonnullis centena, quibus mi-
 nimum, quadragena sestetia super plurimas coronas au-
 reas dedit, sicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita &
 calendis Martij foeminis, expleuit etiam censum senatori-
 um. consulares inopes quingenis sestertijs annuis susten-
 tauit, sed vt iam Cæsarum xij. in vno Flauio Domitiano
 Cæsare concludamus liberalitatem congiariorum, verba
 Tranquilli de eo referamus. Congiarium populo nummo-
 rum trecentorum ter dedit, atque inter spectacula muneris
 largissimum epulum. Septimontiali sacrorum quidem die,
 senatui, equitique panarijs, plebeijs, sportellis cum obsonio
 distributis, initium vescendi primus fecit. dieque proximo
 omne genus rerum missilia sparsit. & quia pars maior intra
 popularia deciderat, quinquagenas tessaras in singulos cu-
 neos equestris ac Senatorijs ordinis pronuntiauit. & hæc qui-
 dem Sucto. de congiarijs. quæ omnia hunc in vnum locum
 congestisse volui cum aliorum historicorum libros ad manus
 nunc habere facultas non detur, nam meam integram bi-
 bliothecam in patria retineo. non me fugit enim Titum Li-
 uium, & Tacitum, Plinium, Plautum, & Aelium Spartia-
 num, Iulium Capitolinum, Aelium Lampridium, huius-
 modique authores de his rebus, quæ ad congiaria pertinent
 sæpe loqui. Nunc tamen cum illos non habeam, vt certos
 locos adducere queam, lectorem non pigebit per se illos vi-
 dere. sat fuit in presentia omnia Suetonij ad hanc rem
 exempla citasse. vt tamen & iuriconsultos, quorum textus
 habeo ad manum, non solum aduocationibus & leguleis
 prodesse, sed etiam bonarum literarum studiosis, & antiqui-
 tatis

tatis amatoribus plurimum conferre sciant omnes, eos adducere mihi videtur esse opere precium. In primis se offert Paulus Iuriconsultus antiquitatis peritissimus Digestorum lib. xxxij cap. de instru. vel instrum. legato. ubi sic ait, Videndum ne inter instrumentum tabernæ & instrumentum cauponæ sit discrimen, ut tabernæ non nisi loci instrumenta sint, ut doliarum vasa, vediones, ancones, calices, & trullæ, quæ circa coenum solent trajici: item urnæ æreæ, & congiaria & sextaria, & similia. sed videamus quid de congiarijs idem Paulus lib. xxx. digestorum cap. de legatis & fideicommiss. primò dicat. Licet congiarij nomen non pronunciet his tamen verbis subintelligit quæ quia ad antiquitatem mirum in modum faciunt, hic omnia, licet prolixiusculè, placet referre. Ciuitatibus (inquit Paulus) etiam legari potest, quod ad honorem ornatumque ciuitatis pertineat ad ornatum, puta quod ad instruendum forum, theatrum, stadium, legatum fuerit: ad honorem puta quod ad edendum munus, venationem, ludos scenicos, ludos Circenses, aut quod ad diuisionem singulorum ciuium, vel epulum relictum fuerit. hoc amplius, quod in alimenta ætatis infirmæ (puta senioribus, vel pueris, puellisq.) relictum fuerit: ad honorem ciuitatis pertinere videtur. & hæc quidem Paulus. cuius verba si conferas cum his, quæ ex Suetonio retulimus omnia bellissimè facient, & congiaria esse intelligentur. Nunc quia superius de donatio mentionem fecimus, scias velim, donatiuum esse principis largitionem in milites, id est, *λάμψα ἀντίδοσις*. quæ eadem in populum facta, congiarium dicitur. Donarium autem est *ἀνὰ δυνάμει* qualia videntur in fanis. Tranquillus in Caligula, pronuntiatòque militi centenis viritum denarijs, quasi omne liberalitatis exemplum supergressus, Abite, inquit, læti, abite locupletes. primus autem Claudius augustus instituisse ab eodem dicitur, ut Imperatores Romani in auspiciu imperandi donatiuum militibus pronuntiarent. sed ut iam
aliqua

aliqua de mensuris, quæ circa congiaria spectant dicamus, operæpretium erit hic referre mensuras. Nam loqui de congiarijs, & nescire quid esset, frustra hic scripsissemus de illis. nec erit modica utilitas ad pernoscendum ea, quæ dixit Suetonius. Imprimis igitur sciendum est congiarium fuisse munus, quod à Cæsaribus populo Romano dabatur, & amicis, quod Fabius Quintilianus his verbis declarat, quæ sunt in sexto de institutione oratoria. in metalepsim quoque eadem ratio dictorum, ut Fabius Maximus iucufans Augusti congiariorum, quæ amicis dabantur exiguitatem, heminaria esse dixit. Nam congiarium commune liberalitatis, atque mensuræ à mensura ducta imminutio est rerum. Hæc Fabius. Ut enim donativum dicitur munus, quod militibus datur, ita congiarium, quod amicis, vel populo. opinor autem inde dictum, quod primo congiij vini, vel olei dabantur: inde res aliæ dari cæptæ eadem manente appellatione. In quadam memoria antiqua, quæ in marmore extabat, quam mihi Vicentius Catus Vicentinus amicus meus dono dedit, hæc certè notæ fuerunt.

CONG. Vini. CONG. OLEI. Sueton. Cæs. in dictatore quidem congiarium nominat his verbis ne id & omitterem. omnibus circa eum, atque etiam parte magna servatus, gratuito aut levi fœnore obstrictis, ex reliquo quoque ordinum genere, vel invitatos, vel sponte ad se commean-tes: uberrimo congiario prosequabatur, Sed iam ad mensuram congiij perueniamus. congius sextarios capit sex, quod indicat Volusius Martianus in libello de distributione mensurarum, idque notis ponderum, cum ait, Quadrantal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta, nam octies sex constituit octo & quadraginta. hinc sextario nomen inditum, ut Fannius his verbis aperit.

A quo sextarij nemini fecisse priores

Crediderim, quod eos capiat sex Congius unus

Sed Marci Catois de re rustica ostendunt verba quoque

CON-

congium sex esse sextariorum . ea sunt capite septimo , & quinquagesimo , vbi statuit , quantum vini sit familiæ bibendum . Mense sexto , septimo , octauo in dies sextarium vnum . Deinde idipsum declarans addit in mense congios quinque . cum enim menses ferè triginta dies habeant , & singulis diebus hibatur sextarius , fiunt triginta sextarij , qui quinque efficiunt congios . Hunc locum doctè explicauit Budæus in libro de Asie , ex hisdem autem verbis quisque intelligere potest , congium liquidi mensuram esse tum etiam his Liuij , quæ sunt lib. v. & xx. ab vrbe condita , si rectè recorder , & congij olei in vicos singulos dati . sed hoc loco præstabit (vt credo) summam rationem mensurarum à doctissimo viro Gulielmo Phylandro Gallo , ciue Romano in lib. vj. annotationum suarum in Vitruuium paucis complexam referre . culeus igitur amphoras xx. capit id est , libras mensurales mille sexcentas . Amphora urnas duas , id est , libras octoginta . Urna congios quatuor , id est , libras quadraginta , congius sextarios sex . id est , libras x. Sextarius heminas duas , id est , libram & bessem , id est , vncias xx. hemina , quæ & cotyla quartarios duos , id est vncias x. Quartarius acetabula duo , id est , vncias v. Acetabulum sesquicyathum , vncias duas cum dimidia . Cyathus ligulas siue cochlearia quatuor , id est , fescunciam ; drachmam & scrupulum , & hæc quidem Phylander . sed ex Georgio Agricola accepta , lib. j. de mensuris Romanorum . Nunc videamus capacitatem congij ex ipso Georgio Agricola . congius , inquit ille , capit sextarios vj. Heminas xij. Quartarios xxiij. Acetabula xlvij. cyathos lxxij. ligulas cclxxxvij. chus , qui choeus Græcè quoque dicitur , est idem qui congius apud Romanos . sex continet sextarios , quod Cleopatra declarat cuius pauca quædam de mensuris , & ponderibus , sed valde docta extant ex libris κοσμητικῆς . excerpta , quos Alcarius in Latinum transtulit , vnà cum Galeni libello de ponderibus , & mensuris , sunt autem eius verba . οὗτος ὁ χοῦς ἔχει μέτρον μὲν καὶ

ΤΥΛΕΣ

ἑνὴς δὲ δέκα χίτας δὲ ἑ. hoc est, chus quidem habet mensurā cotylas Atticas xij. sextarios verò sex, vel, vt vertit Alcianus, chus, id est, congius, mensura quidem heminas Atticas xij. habet, sextariorum dimidio minus. nempe sex, chænicas 4. pondere verò drachmas 720. Dioscorides de vino, quod ex palmis fit ita scribit. ἐπιχεῖ δὲ τοῖς δέκα χοῖς νῆξιν ὕδατος χίτας 5. id est, infunde ad chænicas x. aquæ congios tres. quem locum Plinius lib. xiiij. cap. xvj. est imitatus. sed & carmina Fanij idem de choa, siue chu ostendunt.

Heminas recipit geminas sextarius unus.

Adde duos chus fit vulgò, qui est Congius idem.

Deriuatus autem χῆς siue χῆς videtur ἀπὸ τοῦ χῆρ, quod est fundere, nam vasis genus, etiam significat, quo aqua hausta fundebatur. & est mensura humidi. sed transeamus ad eam mensuram congiij, quæ in se minores continet apud Græcos chus igitur capit sextarios vj. cotylas xij. Quartarios xxiiij. oxibapha xlvij. cyathos lxxij. conchas cxliij. Mystræ cclxxxvij. chemas cclx. cochlearia dccxx. chus autem georgicus capit xij. cotylas georgicas, quæ efficiunt ix. sextarios. chus verò medicus xij. cotylas nouem vnciarum, quæ sex constituunt sextarios. Nouem autem ad sex proportionem habent sesquialteram. Africanus colligit choa liquoribus repletum idem pendere, quod fannius nempe vini libras x. olei ix. mellis xv. & cetera. congius igitur capit libras x. pendet octo & vncias quatuor, vt suprâ etiam annotaui. Nunc congiij mensuram Romanam vino repletam tibi declarabo. Congius oleo vt vino plenus pendet, olei libras viij. & vncias iiij. vini ix. libras, & vncias tres, scriptula duo. filiquas quatuor & grana duo. chus olei (nunc Atticam declaro) pendet libras 7. cum dimidia. vini libras octo & vncias quatuor. Georgici congiij mensura, quæ dicitur chus olei pendet libras xj. & vncias ij. vini verò xij. cum dimidia. Nunc mellis Romani pondus, quod ad congium spectat dicamus. congius vini pendet libras ix. vncias iiij.

H h h

scriptu;

scriptula duocum dimidio, siliquam vnā, grana duo, mellis libras xij. cum dimidia. vncius quatuor, drachmas quinque, scriptulum vnum. iam Articas quoque mensuras congi exponam. Chus vini pendet libras viij. vncias quatuor, mellis libras xij. cum dimidia. Georgicorum chus vini pendet libras xij. cum dimidia, mellis xvij. & ix. sed aduerat, quod nonnulli Græci vs sunt Romanis mensuris, & ideo dicunt *ιταλική περάνη*, id est, amphora Italica *ἴνα*, id est, urna *νόνη*, id est, congius Græcus cum Romanis. Nam congius olei pendet libras ix. vini x. mellis xv. interim illud non præteribo hoc loco quod Georgius Agricola monet. quod constat vinum oleo grauius esse nona parte, & mel rursum vno grauius tertia. sed iam his declaratis, hic notam congi ex Volusio Matiano Iureconsulto appositum non omnino fuerit inutile, vt extra alias mensuras hanc congi noscamus. Hæc igitur & huiusmodi fuit nota sic signata & hæc quidem de congiarijs dixisse sufficiat.

VESPASIANI AVGVSTI

P A X.

PACEM in numismate Vespasiani effictam sic vidi. Alatam mulierem stantem cum corona myrthea, seu oleaginea in dextra, in læua palmam habentem his literis. **PACIAVGUSTAE**. Suetonius in Vespasiano de pace his verbis meminit, Fecit & noua opera, templum Pacis forum proximum, diuique Claudij in Coelio monte, captum quidem ab Agrippina, sed à Nerone prope funditus destructum. Fuit templum Pacis, eo loco, vbi Iulij dictatoris nepotis Iulia domum, sat profuse exstruxerat, quæ prius via publica dicebatur, seu sacra via. Iulie illam domum ad solum diruit Augustus, ibique porticum Liviæ à Livia Drusilla eius vxore cognominatam, excitauit. Iosephus (vt Marlianus

ans refert) scribit, quòd post triumphum, & Romani imperij firmissimum statum, Pacis templum Vespasianus edificauerit. in quo (ut ait Diuus Hieronymus) idem Vespasianus vasa, & ornamenta templi Hierosolymitani triumpho TITI aduecta reposuit, vniuersaque consecrauit donaria, Veneremque dicauit. in eodem fuit heros absolutissimi operis à Thimante, Hylasiusque à Protogene: atque Syllà à Nicomacho, pictura expressi. Gellius (ut refert idem Marlianus) opinatur epistolas Asinij Capitonis, viri doctissimi, in eodem templo fuisse. de Venere, quam dedicauit Vespasianus templo Pacis, meminit Plinius lib. Natural. histor. xxxvj. cap. v. his verbis, Qua de causa ignoratur artifex eius quoque Veneris, quam Vespasianus imperator in operibus Pacis suæ dicauit, antiquorum digna fama. Scribit Herodianus lib. j. Commodò imperante Pacis templum incendio consumptum, illudque supra cetera maximum fuisse edificum, in quod vniuersi quasi in thesaurum diuitias suas congeriebant. in Domitiani numismate effictam pacem hoc pacto vidi, Erat mulier stans cum face ardenti in manu dextera quædam veluti bellica arma comburentes: in laeva cornucopia habens his verbis. PACI AVGVS. S. C. quæ quidem omnia Pacem designant. Hoc loco libet duo epigrammata alterum ex emblematis Alciati desumptum, alterum ex verbis Mollæ electum subscribere. ex quibus Pax perbellè describitur. Alciati quidem nostri huiusmodi est ex Bello Pax.

En galea, intrepidus, quam miles gesserat: & quæ

Sapias hostili sparsa cruore fuit.

Parca pace apibus tenuis concessit in usum

Aluicoli: atque fauôs grætaq; mella gerit.

Arma protul' insecant. fas sit tunc sumere bellum:

Quando aliter pacis non potes arte frui.

Ponit alia duo emblemata ad pacem pertinentia idem

Alciatus, quæ sciens omitto, cum vnusquisque illuc recur-

re possit. hic satius erit Marij Mossæ elegantissimum epigramma ex Græcis desumptum (ut puto) subdere,

Ferrea rostra olim pressis erepta carinis,

Quæ Nili fractas testificamur opes.

Ecce apibus pandas parcis prapandimus aulas!

Congesto redolent (quis putet) ara thimo.

Casaris hæc ingens laus est quo vindice Pacis,

Incundos fructus arma inimica ferunt.

Libet etiam hoc loco, Benedicti Acoliti Cardinalis cultissimum epigramma ad Pacem scriptum subdere,

Restituis fessis quod te Pax aurea rebus,

Cultaque diuulsis litibus arua nitent.

Turba tibi hæc meritò sapè latissima fundit,

Et pramit agrestes fronde reuincta comas.

Quaq; olea ramos iungunt felicibus umbris

Antiquis renouat spera probata viris.

Tu bona sis, fructisq; pijs adlabere donis,

Moxq. tuo auspicio candidus annus eat.

Pacis duo Numismata, quæ fuerant Neronis sic efficiam vidi, mulierem alatham caduceum habentem in altera manu vergentem ad terram in anguem ibi positum, in altera manu habentem nescio quid è collo propendens, cum his notis, PACI AVGVSTAE. vidi in numismate Galbæ sic efficiam mulierem stantem cum oliua in manu dextra, in sinistra verò caduceum habentem, cum hac inscriptione, Pax augusta. S. C. In Vitellij numismate vidi mulierem stantem cum ramo oliuæ in manu dextra, in sinistra cornucopiæ gestantem, cum hac epigraphe. PAX AVGVSTAE. S. C. Quæ omnia signa ex mirabili illa diuturna Octauiani Augusti, terra, marique pace parta profluxisse existimo, cum tertiò Ianum clausisset. illud non omittendum hoc loco, sic & efficiam fuisse pacem, ut puerum Plutum manu gestaret, quod in Titi Vespasiani numo æreo aliquando apud Decianum Iureconsultum celeberrimum vidi.

Quod

Quod symbolum videri potest, non ex bello, sed ex pace diuitias, & opes comparari. effingebatur etiam pax cum spicis, quod & Tibullus noster cultissimus poeta, his verbis, quibus pacem laudat, ostendit,

Interea Pax arua colat, Pax candida primum

Duxit araturos sub iuga curua boues.

Pax aluit vites, & succos condidit vna,

Funderet ut nato testa paterna merum.

Pace bidens, vomerque viget, at tristia duri

Militis in tenebris occupat arma situs

At nobis Pax alma veni, spicamq. teneto,

Perfluat & pomis candidus ante sinus.

Vidi eo pacto quo Tibullus pingit sic effictam pacem, vt esset capite compto mulier palliata, dextera spicam, & papauer, læua copiarum cornu gestans colligendo sinus pomis perfluentibus.

Nonnunquam lauro, & rosa coronabatur Pax, vt in aliquibus veterrimis numis vidimus. Sed qui cupit etiam, Thulca lingua concionem de Pace legere is adeat orationem de Pace clarissimi viri Claudij Ptolomæi. Aristophanis etiam extat comœdia Græca, cui titulus est Pax. Cassiodorus etiam libr. j. Variorum hæc in laudem Pacis affert. omni quippe regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua & populi proficiunt, & utilitas gentium custoditur. Hæc enim est bonarum artium decora mater. Hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores excolit, & tantarum rerum ignarus agnoscitur, qui eam minimè, quæsisse sentitur. Sed quis magis commendauit gentibus pacem, quàm seruator noster Iesus Christus? qui pacificos vocat beatos, qui iubet, vt in quâcunque domum introierimus, pacem illi domui dicamus, qui pacem nobis relinquit, qui pacem dat cunctis, non vt dare solet mundus, qui natus homo, vt hominibus bonæ voluntatis pacem asserret & gloriam in excelsis Deo tribueret. vtque

hama.

humanam naturam cum diuina, interiecta pace, conglutinet, finalique nos Deo copularet. Sed de Pace hac dixisse sufficiat.

NERVAE CAES. AVG.

VEHICVLATIO ITALIAE

REMISSA.

TIBERIVS Decianus I. C. clariss. Foroiulienſis, ostendit mihi, cum essem Patavij, ubi ille ius civile tum profitebatur maximo cum honore, numisma æreum vetus pulcherrimum. in cuius primo orbe erat Nervæ Imperatoris facies cum hoc titulo IMP. NERVA CAESAR AVG. PONT. MAX. TRIB. COS. IV. à tergo autem erant duæ mulæ sine ullo onere liberæ pascentes cum iugo appenso his notis literisq̃ue, VEHICVLATIONE ITALIAE REMISSA. apud Dionem Græcum scriptorem, qui eius Imperatoris vitam scripsit, nihil de hac re legi nisi quòd equorum sustulerit cursus quod tamen ad hanc rem nihil facit, cursus enim illi equorum potuerunt esse ludi vel aliud quid simile. Hoc autem de vehiculatione (quod tributum quoddam fuisse suspicari licet, quod principi pendebatur, ut rhedarium, ut est in iure, & iugum) id puto illud esse, quod Iulius Capitolinus in Antonino Pio dicit. quod scilicet, Antoninus Pius inter cætera beneficia, quæ Reip. Romanæ contulit, illud fuit, quòd Vehicularium cursum summa diligentia subleuauit. Aelius Spartianus in Adriano ait, Adrianum cursum fiscoalem inhibuisse. Sed an ad hoc faciat non satis mihi liquet. hinc etiam remonarium inducunt fuisse crediderim, quod tributum genus quoddam sit, quod à Iustiniano in codice refertur l. Senatorum substan. de dignitatibus lib. xij. C. & l. iubemus. de proximis sacrorum scri. & l. de cubiculis.

lis. de priuilegijs eorum, qui in sac. pal. mil. C. libro xij. & si aliqui Telonarium legant, quod non renuo, ego tamen de Temonario aliàs in mejs iurisciualis exercitationibus plenius disterui, cum Accursio sentiens. & si de telonijs vectigalibus in lib. ij. feudorum scio fieri mentionem, vbi de regalij agitur, vbi hæc sunt verba, vectigalia, quæ vulgo dicuntur Telonia: quod autem supra de iugo dixi, idem puto esse quod temonarium onus, nempe tributum. quod Amiano Marcellino traditur, & à diuo Maioriano in lib. nouellarum legum, titulo primo refertur, vbi exigi omnem canonem per rectores prouinciarum, binos per iugum vel millenos solidos, & semissem solidi per singula iuga præcipit. Carrucarium etiam vectigal memini me legere aliquando in iure, sed nunc non subit memoriæ locus. Voluit igitur intelligere Nerua per illas Mulas liberè pascentes, quòd onera illa, quæ per vehicula solerent, solui, sustulisset, ac Rempublicam liberasset, ab illo canone. nec video cur aliqui malint ibi in illo numo Neruæ fuisse equas, cum mulas fuisse constans sit opinio. à quibus tamen non dissentio. Acneam tamen vicum Parmensem summum antiquarium habeo mecum sentientem hac in re, in eleganti numismatum veterum libello, quem superioribus annis edidit materno sermone, Italiaque lingua scriptum ad Cosmum Medicem Florentinorum Ducem. sed quòd suprà de Teloneo mentionem feci, de eo agit Cassiodorus lib. v. variarum, quo loco Theodoricus Rex Ampelio & liueriæ scribit. vbi mandat Thelonei canonem nulla usurpatione confundi debere. ibi etiam de assè publica, & Canone Transmarianorum agit, & de Monetarijs.

C. VIBII, ET CN. PANSÆ

IUPITER AXVR.

ARGENTEVM nummum ostendit mihi Franciscus Nouellius Placentinus imagine Iouis Anxuris effigiatum ab vna parte cum duplici titulo IOVIS AXVR. C. VIBIUS & GN. erat autem barbata ac intonsa, in altera parte erat facies barbata ac galeata vultu toruo his notis PANSÆ. Imago Iouis erat straticum hasta in dextra manu, in sinistra poculo quoddam simile habens. Hoc ideo libentius numisma placuit hic nobis inferere, ut studiosi humaniorum literarum videant, sapius authores in his decipi, quæ ad antiquitatem spectant. Anxurus igitur Iupiter ita fertur cognominatus in Italia, in tractatu Campaniæ, habitu pueri imberbis cuius mentio est etiam Virgilio Poëtæ in vij. circa finem.

*Circumq. iugum quævis Iuppiter Anxurus aruis
Præsidet.*

Quo loco doctissimus interpres Maurus Seruius circa tractum ait Campaniæ colebatur puer Iupiter, qui Anxurus dicebatur, quasi *ἀνὸς ἔνυψ*. id est, sine nouacula. quia barbam nunquam rasisset, videant modo peritiores viri, an id Seruiianum sit verum, cum in Numismate Iouis Anxuris fuerit barbata facies, & id magis spectet ad Phœbum & Bacchum, quorum æterna iuuenta ut Tibullus ait,

*Solis æterna est Phæbo, Bacchoq. iuuenta,
Nam decet intonsus crinis utrunq. Deum.*

Aut igitur dicendum est barbatum quidem fuisse, ut & Numisma ostendit, sed nunquam rasisse barbam, idè iuuenem Deum, aut erit intelligendum, si fuit puer, nunquam rasitæ barbam, quia imberbis fuerit, quod Numisma facie barbata fictum negat, quod etiam Numisma diademate coronatum capitulum habuit: Fuit & Anxur vrbs Trachina
nunc

nunc Terracina dicta, Volscorum enim lingua, ut ait Plinius lib. iij. cap. 4. Terracina Anxur dicitur. hæc supra flumen Vfsens est posita Circæo promontorio proxima intra stadia. C. antea Trachina, id est aspera vocata ex eo, quod ei obtingit, eidemque obiecta palus est ingens, quam duo amnes efficiunt, è quibus maiorem Aufpidum appellant. Hæc Strabo lib. v. de situ orbis. Terracinam autem Ptolemæus lib. iij. Geographiæ, tab. vj. in Europa collocat iuxta promontorium Circæi, grad. 37. $\frac{11}{12}$ 41. $\frac{1}{4}$ de Anxure verò Martialis sic meminit.

Sive salutiferis candidus Anxur aquis.

Horatius lib. j. Sermonum Satyra. v.

Millia tum pransi tria repsumus, atque subimus

Impositum faxis latè candentibus Anxur.

Iouis autem imberbis statuam in Olympia fuisse refert Pausanias in Eliacis lib. v. Sed & barbatum Iouem nominat Iuuenal. satyra vj.

Aut aliqua extiterant, & sub Ioue sed Ioue nondum Barbato.

Quo carmine videtur fuisse prius imberbem, deinde euasisse barbatum succedente ætate ferrea. Sed illud hoc in nummo animaduertendum est, prostratam Iouis statuam esse, cum stantes statuas Ioui cæterisque cælitibus quàm excelssimas fieri præcipiat Vitruuius lib. 4. cap. viij cæteris verò ut Vestæ, Terræ, Marique humiles tanquam Dijs terrestribus. Hinc illud est, quòd in Pantheo Agrippæ templo fuisse refert Plinius Herculem humi stratum, ad quem Poeni omnibus annis humana sacrificarent victima, & Mineruam ex ebore, opus Phidiæ. Sed hoc in nummo fortasse fluminis prostrata statua est. Nam sic Romæ vidimus in hortis pontificum Nilum, & in Capitolio Tyberim humana forma prostrata simulachra, quæ urnam habent subtus in similitudinem aquas euomentem. Sic enim mos veterum fuit urnas addere fluminibus. & in hoc certè nummo urna adparet, quæ fluminibus indi solet. sic Dinocrates Architectus

(vt refert idem Vitruuius lib. 2. cap. j. Alexandro Regi) Athon montem in virilis statuæ figuram formauit, cuius manu læua designauit ciuitatis amplissimæ moenia, dextra patenam seu urnam, quæ exciperet omnium fluminum, quæ sunt in eo monte, aquam, vt inde in mare profunderetur. Sed quia suprâ incidi in mentionem de Phæbi & Bacchi iuuentute, libet in studiosorum gratiam quid significet alligatoricos, hoc loco exponere, vt & Alciati nostri viri vndeunque doctissimi carmen in Emblematis exponatur. Phæbus igitur & Bacchus semper indiuidui fratres sunt, ambo idem ferè sunt, Phæbus quidem est ipsa Sphæræ illius anima. Sphæra verò Bacchus, imò & Phæbus est totus ipse Sphæræ circus, Bacchus autem est flammeus ille, in hoc circo circulus, imò verò Phæbus est alium in hoc flammeo globo lumen. Bacchus autem existit ibidem salutaris ex lumine calor, semper ergo fratres comitesque sunt, ferè semper alter & idem. Quid verò? Si Sol in vere quidem Phæbus est, cantu suo tunc auium cantus excitans, cythera rursum tempora temperans, in Autumno verò Sol idem author vini Bacchus existit. Tria vobis ad seruandam iuuentutem pater ille liber, qui amat colles Bacchus affert. Hos quidem apricos primum colles, in his autem collibus suauissimum præcipuè vinum, perpetuam in vino securitatem. Tria quoque Phæbus Bacchi frater pari benignitate largitur. Diurnum primum lumen, sub fomento luminis: herbas suauiter redolentes ad luminis huius umbram cytheram, cantumque perennem his ergo pensis potissimum, his staminibus Clotho nobis iam non parca longa vitæ fila producet, & hæc quidem omnia doctiss. Platoniusque philosophus Marsilius Ficinus in lib. de vita longa, cap. xix. qui etiam superscriptos à me Tibulli versiculos. refert ad quæ omnia aluit ter maximus Alciatus in libello emblematum in iuuentam his versibus.

Natus uterq. Iouis, tener atq. imberbis uterq.

Quem Latona tulit, quem tulit & Semele.

Saluete

*Salute aterna simul & florete iuuenta,
Numine sit vestro quæ diuturna mihi.
Tu vinocuras, tu victu dilue morbos
Vt lenso accedat sera senectæ pede.*

CAE. AVG. TRAIANI VI- CTORIA GERMANIC. ET DAC.

GREGORIVS Vasolius ex sodalibus Casinatis religio-
nis sacerdos optimus, his diebus cum intercessisset
mihi cum illo sermo de probitate veterum Cæsarium, egoque
hunc nostrum, qui hodie vivit, CAROLVM. V. Im-
peratorem maximum, merito laudarem, eius præclarissima
in toto orbe gesta commemorarem, illumque in primis Au-
gusto, deinde, Traiano per similem facerem, & rectè, inquit,
LANDE CONSTANTII facis, qui meritum Cæsarem,
diuinumque virum extollis, qui & Germanicos in primis fu-
rores repræsserit, qui Pontificem Maximum Clementem re-
sistentem sibi, debellauerit, qui olim me adhuc puero ad-
uersus Turchas ingens bellum iniens Pannonium circa mare
populos Christianæ Fidei addictos, infestantes propulsauerit
ac deuicerit, & ex Thunisiæ faucibus falsique maris stagnis
superatis, Triumphum immortalem reportauerit. quique
alia memoratu digni gesserit, quibus iam cunctæ per orbem
diffusæ bibliothecæ repletæ sunt, ac de quibus loquuntur om-
nia scripta huius ætatis historiæ, & annales. Traiani hoc
igitur argenteum Numisma. cui Austriacum Carolum Cæ-
sarem nostrum comparasti cum duobus alijs his argenteis nu-
mis à me accipe, Nam à Parente meo Venturino te non-
nulla Romanorum Cæsarium Numismata explicanda susce-
pisse, paulò antè certior factus sum. donum hoc igitur à me
habito pro certo amicitie nostræ pignore, tuque, cum phi-
losophus studijs vacabis, illud interpreteris Traiani in pri-

mis optimi principis, cuius mansuetudinem, quenque me-
hercule decet principem imitari. Cùm hæc dixisset Grego-
rius, illi maximus de munere tam precioso quidem à me
habitis gratijs, vterque nostrum iam cadente in oceanum
sole abrupta familiari colloctione discessit, & tunc illi pol-
licitus sum his meis interpretationibus eius nomen inferere,
quod nunc facio. Cum igitur domum me proripiens, con-
tulissem, ac statim musæolum meum introissem, sedens ad
lumen libris appositum, Numisma Traiani in manus sumpsi
& oculos in primis in effigiem tanti principis iniiciens, notas,
quæ circumquaque inscriptæ erant, legi, hoc pacto,
IMPE. TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P.
In Tergum autem numum vertens victoriolam alatham con-
spexi sic effictam in dextera coronam, in sinistra palmam te-
nentem cum hac inscriptione,

COS. V. P. P. S. P. Q. R. OPTIMO PRINC.

Imago autem Traiani ipsius rotundo pene ore extitit, &
quadrata persona, specie quidem iucunda, & amabili &
decora, bonum virum præferente, vt etiam placet Aristoteli
lib. 3. Rhetoricorum, & Cornelio Celso lib. 2. cap. j. de
re medica) cuius caput laureo ferto redimitum fuit. Sed vt
earum rerum, quæ in Numismate effictæ fuerunt, nonnullæ
dilucidius ex monimentis antiquis, quæ adhuc Romæ super-
sunt, apparent, hic operæpretium fuerit ponere titulum in
eius columnæ cochlidis basi sculptum quæ in eius foro posita
adhuc extat, quam intuitus sum cùm Romæ agerem 1545.
& quam intus ascendi clxxij. gradibus, fenestellis lucem,
præbentibus xliij. altitudine pedum cxxvij. existentem, li-
cet euariant Eutropius & P. Victor, quem malo esse Sextum
Rufum, ille enim dicit pedum esse centum quadraginta, hic
centum xxvij. & quidem columna illa cochlydis ad fasti-
gium circum circa res à Traiano gestas sculptas miro artificio
& præcipuè Dacicum bellum ostentat. & illud in illius colum-
næ artificio admirabile mihi visum fuit, quod cùm ad sum-
mum

num gyrum variarum figurarum sint cælata simulachra, necesseque fuerit aliquam particulam in secundum lapidem seruari, nihilominus ita compacta & commissa sunt, & ad vnguem coniunguntur & conueniunt, vt ne oculatissimus quisdem nisi meditato & consulto in rem præsentem veniat, animaduertere possit. gradus etiam vno perpetuoque lapide constant, in quo incisi sunt. De hac columna ita Dion meminit, In foro ingentem columnam statuit, siue vt ea pro sepulchro esset, siue in ostentationem eius operis, quod ille circa forum egit. clius surgebat, quem effossa quoquo uersus terra ita complanauit: vt vndique columna conspiceretur. forumque deinde in aræ modum æquatam mansit. Hanc columnam, Paulus iij. Pontifex Max. Romanarum antiquitatum studiosissimus princeps cum esset tota rudibus obruta, vt vix fastigium appareret, purgato loco, cæloque mox apertiori indito, & solo, dum effoditur, marmoreo inuento, quod sub terra altiori latebat, in aspectum protulit, eo anno, certè, quo ego cum Illustri aunculo meo Paulo Scoto comite ab vrbe Placentina illuc legato misso, Romam profectus sum, nempe quingentesimo quadagesimo quinto anno supra millesimum. Sed iam tempus, postulat & titulum seu inscriptionem, quæ in basi columnæ cochlidis fuit, hic subscribamus, vt inuicem conferamus Numisma & marmoris notas.

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS. IMP. CAESARI. DIVI NERVAE. F. NERVAE. TRAIANO. AVG. GERM. DACICO. PONTIF. MAX. TRIB. POT. XVII. IMP. VI. COS. VI. P. P. AD DECLARANDVM. QVANTAE. ALTITVDINIS. MONS. ET LOCVS. TANTIS OPERIBVS SIT EGESTVS. & hic quidem titulus, cui columnæ ex altera parte sunt fulgmina sculpta, sicuti visitur etiam in Numismatibus Augusti Patris, & NERONIS. refert Philander Gulielmus vir doctiss. interpres Vitruuij lib. iij. se nusquam in antiquorum monumentis visisse

diff: in ima corona ſculpta fulmina, cùm ramen eo libro præcipiat Vitruvius, ſcalpenda in ima corona fulmina. Sed hoc loco libet aliam marmoris antiqui inſcriptionem, quæ ad numiſma noſtrum facit, ſubdere. quæ iuxta templum Phantheon ad viam publicam ita legitur.

IMP. CÆSARI DIVI NERVÆ
F. NERVÆ TRAIANO AVG.
GERMANICO DACICO PON-
TIFICI MAXIMO TRIBVNIC.
POT. VIII. IMP. IIII. COS.
V. P. P. T R I B V S XXXV.
QVOD LIBERALITATE OPTI-
MI PRINCIPIS COMMODA
EORVM ETIAM LOCORVM
ADIECTIONE AMPLIATA
SINT.

In portu Anconitano à Traiano reſtituto, eximiſque marmoribus decorato gradibus etiam b. conſtructis marino-
reis, vt facilis eſſet deſcenſus ad aquam, vtque ferri onera
mercium ad naues poſſent, & inde referri addito etiam pul-
cherrimo Triumphali arcu ad ornamentum Anconitani por-
tus hæc inſcriptio, quam idem Traianus poni curauerat, ad-
huc legitur, in qua ſepties illum conſulem fuiſſe ſatis patet,
ideo in meo Numiſmate nullum eſſe errorem crediderim ex
ſuperiore citato marmore.

IMP.

IMP. CAES. DIVI NERVAE, F. NERVAE
 TRAIANO OPTIMO AVG. GERMA-
 NIC. DACICO PONT. MAX. TR. POT.
 XVIII. IMP. XI. COS. VII. P. P. PRO-
 VIDENTISSIMO PRINCIPI S. P. Q.
 R. QVOD ADCESSVM ITALIAE HOC
 ETIAM ADDITO EX PECVNIA SVA
 PORTVM TVTIOREM NAVIGANTE
 BV S REDDIDERIT.

Alatere autem dextro suprascripti arcus, hæ notæ leguntur,
 PLOTINAE AVG. CONIVGI AVG. à sinistro autem
 latere hæ notæ sunt scriptæ, DIVAE MARCIANAE
 AVG. SORORI AVG. hic alias inscriptiones ipsius Tra-
 iani, & Romæ, & alibi à me lectas, non est quod in præsen-
 tia subscribam, cum res supra scriptæ satis ad numisma fa-
 ciant. Nunc cum antiquis scriptoribus & Numisma nostrum
 & illud marmor conferamus. M. Vlpium Traianum Cocce-
 ius Nerva (vt inquit Dion) dum senectam suam contemni
 videret, adoptavit: moxque in curia Cæsarem designavit,
 ad quem Imperij iura, &que insignia (præerat enim tunc
 Germaniæ) hoc versumisit,

Telis Phœbe tuis lachrymas oliscere nostras.

Ita Traianus adoptatus à Nerua, deinde Imper. factus est.
 Neque eo deterritus (vt idem inquit Dion) est Nerua, quæ
 Traianus genere Hispanus, aut ex Italia oriundus non esset:
 quodque ante eum peregrinus, & Alienigena Romanum Im-
 perium non tenuisset: virtutem hominis, non genus, aut pa-
 triam spectari oportere existimavit. Traianus cum imperare
 coepit (vt refert Dion) secundum & quadragesimum annum
 agebat. in qua ætate ita ei omnia suppetebant: vt neque per
 iuuentutem quidquam stulte, aut temere aggrediretur: ne-
 que

que item per senectutem languescēte corpore , segnis , ac timidus à magnis rebus retardaretur . Nullus in eo liuor , nulla malignitas , neminem omnino perdere studuit , contra vero bonos , & studiosos viros , honoribus & dignitate auxit , Delatoribus operam non dabat : irā ita moderabatur vt nunquam ab ea vinceretur , ab aliena pecunia & iniustis cædibus abstinuit . Amari & obseruari , quā timeri malebat , cum populo benignus , & mansuetus . Senatū iucundè & honorificè appellabat , dilectus & charus ciuibus , portus & ædes publicas ædificari curauit , vias item muniuit , in quibus faciendis fortunas aut sanguinem alicuius nunquam absumpsit . Natura magnificus , & gloriæ appetens erat , Circum collapsū ampliorem atque elegantiorē restituit . quòd ideo se fecisse inscripsit , vt populum Romanū capere posset . cum amicis & familiaribus venationes , conuiuia , feria , iocos frequenter exercebat , eloquentiæ , & diligentis alicuius eruditionis expers fuit : munera tum facundi & non indocti hominis pulcherrimè obibat . nihilque omnino erat , quod optimè non exerceret . vini aliquantum appetens . non tam quòd eo in aliquod crimen prolaberetur , in augenda re familiari moderatus , belli studiosus , vt acceptas clades emendaret : in gerendis bellis plurimum pecuniæ impendebat : non minore tamen liberalitate & impensa segnius , ac animo ornamenta est amplexus . Generosa in eo canities , & oris maiestas principem prodidit , & quis foret in ementito habitu facilè ostendebat . Bella autem , quæ gessit Traianus hæc fuerunt , Expeditionem , in Dacos paranas , tandem eos subegit , Decebalo eorum Rege deuicto , qui deductus ad Traianum illum humi procumbens suppliciter adorauit . Ingressusque tunc Romam Traianus , ex eo Dacicus appellari cœpit . Parthos inuasit , quos & postremò superauit , Ctesiphonte recepta , imperatoris Parthici tunc cognomen , quod ante ei tributum fuerat . Cum Hissibi & Ecbatauis esset potitus , senatus confirmauit , trans Tygri-

Tygritanas prouincias debellauit imperioque addidit. Armeniam atque Arabiam peruastauit, usque ad oceanum progressus, cognita maris natura, nauesque conspicatus, Vtinam (inquit) iuuenis essem, profectò in fines Indorum penetrarem. Nomina præterea victarum à se gentium Senatui nuntiavit, quarum numerus tantus erat, ut vix recenseri, aut nominari possent. Alexandro autem, cuius æmulatione Rubrum mare ac oceanum nauigauerat, in ea domo parentauit, in qua expirasse ferebatur. Triumphalis arcus, præter alia multa, quæ in honorem Traiani & decreta, & facta fuerant, in illius foro substructus est, qui tamen hodie non extat. Illud autem in honorem Traiani in primis senatus decreuit ut OPTIMVS appellaretur. & quidem nihil eum quagis quàm cognomen OPTIMI iuuit, ut potest moribus & mansuetudinis eius maximè conueniens. Nam reliqua bellis, & armis facilius attribuas. Illud dignum scitu hic non prætermittam quod Dion retulit, cum Parthorum & Armeniorum fines ingressus fuisset Traianus, regionis Satrapæ ipsique mox reges cum muneribus ei occurrerunt, eumque duxerunt ita edoctum, ut regem adoraret. Nam pedes anterior sin in morem supplicantis flectebat caputque pedibus, qui proximus esset subiecit. Hunc equum locatum in medio atrij Traiani, cum imitari se velle dixisset Constantinus Constantini filius, Regalis Ormisdas ei respondit, Stabulum prius tale condas. Huius autem equi imaginem in ipsius Traiani numismatibus signatam se vidisse refert Marlianus in Topographia Romæ lib. v. cap. j. cum hac inscriptione, S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. Illud etiam admirandum, refert Dion, Traianum lapideum pontem in Istro fecisse, opus sanè memorabile: &, ut inquit idem Dion, cui cætera illius opera vix adæquare possis. xx. stant ex quadrato lapide pilæ: quarum altitudo C. & L. pedum, præter fundamenta habetur. latitudo lx. pedes contineti distant inter se clxx. pedibus: fornicibus vero coniunguntur,

impensa profectio ingens & vix credibilis, mirabileque quomodo in illa gurgitum altitudine, tamque precipiti fluuio singulæ columnæ extrui valuerunt, tantarumque molium fundamenta stabiliri. Sed & vada limosa erant, neque annis aliò auerti poterat. Tot igitur ac tantis triumphis auctus Traianus magnisque & perpetua gloria & memoria dignis facinoribus peractis, tandem grauiore morbo oppressus membrorum ita stupore resolutorum vt pars corporis defecta sensu maneret intercute aqua repletus apud Selinuntem Ciliciæ urbem, quæ deinde Traianopolis cognominata est, delatus ibi statim extinctus est, cum imperasset annos vndeuinginti, menses sex, & dies quindecim, & hæc quidem omnia de Traiani vita & gestis Dion, quæ quàm breuiter fieri potuit à nobis sunt relata. Nam quis in tanti principis Honorem hæc siluisset? cum Romana Respublica huic parem nunquam habuerit, quin cum bonitatem alicuius laudare volumus, bonitatem Traiani ei attribuimus, quòd & acclamationes principibus exhibitæ declarant, Cùm Augusti felicitatem, bonitatem Traiani his adprecarentur. Sed hæc iam de Traiano dicta sint satis, ad eiusque numisma pertinentia, quod autem sit in numo Trib. pot. & Cos, v. quid esset potestas Tribunitia, & qualis & an imperatoribus conueniret, idemque de Consulibus, quæ & qualis eorum esset potestas, vide plenè apud Alexandrum ab Alex. lib. Genial. dierum. v. cap. ij. vbi de Tribunis, & lib. 3. cap. iij. vbi de Consulumpotestate. De potestate autem pontificum & de eorum officio, & quot Romæ fuerint videto eundem Alex. ab Alex. lib. Genial. dierum ij. cap. viij. ne ego hìc plura congeram.

ADRIA

ADRIANI ANTINOVS

IN Numismate æreo perantiquo, quod apud Decianum iurifconsultum Vtinenfem Patauij vidimus, erat ex altera parte ANTINOI imago pulcherrimè efficta, cum his notis Græcis, ΗΡΩΣ ANTINOΩ, in latere verò erant & illa Græcè scripta. ΝΕΩΚΟΡΟΝ ΑΔΡΙΑΝΙ ΙΚΤΑΡΤ ΜΗΤΟΡΟΛΕΩΣ, ibi etiam effictus erat Tripos Phœbi vna cum serpente, ex quo exibat lauri arbusculum, cui Tripodi inerat, hæc subscriptio Greca. ΝΕΩΠΥΔΙΩ. Cum igitur hoc Numisma non vulgari sculptura fabre factum attentius domi cogitarem, eiusq. imago ante oculos sæpius ac sæpius obuersaretur, ob miram pulchritudinem, ac raram speciem iuuenis, subiit animo historia ANTINOI, quæ apud Dionem Græcum scriptorem in Adriano, alias à me fuerat lecta, & apud Pausaniam in Arcadicis. Fuit igitur ANTINOVS. formosissimus ex Bithyniæ vrbe Cythynide, quem Claudio-nopolim vocant, iuuenis ab Adriano Cæsare præter modum adamatus, in delitijsq. habitus. Quinetiam nouus Apollo pro Deo habitus ab eodem imperatore & Heros vocatus, oraculumque eidem constitutum, quod indicat Tripos ille in numo signatus. Ad Nilum etiam est Aegyptiorum oppidum ANTINOIS, de eius nomine dictum, quod & Ἀδριανὸς πόλις est. stellam in coelo eiusdem Antinoi apparuisse visamque à se asseribat Adrianus, qui perlibenter eos audiebat, quid dixissent ex spiritu Antinoi natam stellam, & Græci quidem (vt Aelius Spartianus narrat) volente Adriano Antinoum ipsum consecrauerunt. In Aegypto periit autem Antinous, vbi & ei habitus est honos Mantinenfes annuum festum, & quinto quoque anno ei celebrabant, vt aëdem Pausanias in Arcadicis. Huius Antinoi statuæ duæ pulcherrimæ, Leonis X. Pontificis Max. tempestate ROMÆ repertæ sunt, quas idem Pontifex in Vaticano statuit. Sed

de huius Numismatis interpretatione, quod ad historiam pertinet, nihil amplius est, quod in praesentia dicam, cum qui cupiat rem penitus intelligere, adire possit ipsum Dionem, & Aelium Spartianum in Adriano. Diuus Hieronymus lib. 20. aduersus Iouinianum de Antinoo sic meminit, Et ut sciremus quales Deos semper Aegyptus recepisset, nuper ab Adriani amasio vrbs eorum, Antinoïs appellata est. Alij etiam scriptores, ut Nicolaus Leonicus Thomæus lib. 2. variæ histor. cap. xix. & antiqui de eo meminerunt, & præcipuè Pausanias author Græcus lib. viij. Arcadicorum, qui eundem Antinum vocat, non Antinoum & qui in Gymnasio Mantinensium domum habuisse scribit, quæ simulachra Antini spectatu digna continet, Baccho persimilia, sed verba Græca aliquot in Numismate fuere sic corrosa propter antiquitatem, ut propè diuinarim. Sed illud verbum ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ, malim legere Antinopoleos, hoc est ciuitas Antinoi, & si Metropoleos legi possit, quod non ignoro, cum me admouerit præceptor maximus Alciatus in Dispunctionibus lib. 2. cap. xxij. pontificij iuris locum quendam restituens in cap. clericos, distinc. xxi. quid sit Metropolis, quod & doctissimus Erasmus animaduertit in suis scholijs ad epistolam Diui Hieronymi de vita clericorum. Nam ex lexico Græco ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ, matrix vrbs dicitur, ex qua coloniae deducuntur. Quod autem pertinet ad illa verba Græca, ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΑΔΡΙΑΝΙ ΙΚΤΑΡΤ quid sit illud verbum *ictary*, me latet, cum sic concisa, ac propomodum deleta essent verba, ut vix legi possent. ΝΕΩΚΟΡΟΥ autem pro nouo ædituo positum est. Nam ΝΕΩΚΟΡΟΣ, est idem quod ædituus, qui res sacras tractat atque custodit, ornatque, à ΝΕΩΣ templum, & κορμῶ purgo, siue verro, illa autem subscriptio Græca, quæ inerat tripodi, ΝΕΩΠΙΤΑΛΩ scilicet, pro nouo Pythio seu Apolline accipi conuenit. Tripos enim Apollini sacer est, propterea quod phœbades ex eo oracula proferrent, & dicatus propter numeri ternarij

perfectus

ΕΛΚΟΤΟC

perfectiorem, vel propter tres cæli circulos, quorum vnum fecit sol annum cursum perficiens. Tripodes etiam Apolliniserant coronati, hinc Aristophanes in Pluto. *ἐλάκην ἐκ τοῦ σέμνατον*. tribuunt Apollini tripodem propter tria tempora, vt ex Homeri carmine constat, nouit enim *τ' αὖτ' ἐν τ' αὖτ' ἑσπερινά, πρὶν δ' ἄντα* de Tripodis inuentione, vide in vita Solonis apud Plutarchum. Qua verò forma Tripos esset varie proditur. Quidam mensam, vas alij plerique perforatum sedile tradidere. Sed in Numismate quod vidi videtur fuisse forma vasis, in tres longos pedes desinentis. Sed & Tripos certantibus præmium dari solitus, id quod Pindarus, & Horatius, Virgiliusque ostendunt. Græci autem laurum Apollini attribuere, non tam ob Daphnes fabulam, quàm ob ipsius plantæ virtutem. de qua non nulla Phornutus dixit. Aphyonius etiam diuinationis symbolum, laurum esse tradidit. Ideo & *μαντικόν φυτόν*. i. Præscientia futuri seu diuinandi ars, seu planta vaticinatrix est appellata, futurorumque præcia credita. Claudianus,

Venturi præcia laurus.

Pulgentius, laurifolia, si noctu puluino subiecta fuerint, veritatem somniorum conciliari ait, quod & Alciatus noster in emblematis arborum his duobus versibus confirmat,

Præcia venturi laurus fert signa salutis,

Subdita puluillo somnia vera facis.

Quinetiam ex lauri crepitu, dum vritur, veteres futura prædicebant. si enim crepuisset in igne maximè foelicitatem: contrà, si siluisset, significare putabatur. Ideo noster Tibulus sic cecinit lib. 2. elegia vj.

Vt succensa sacris crepitet benè laurea flammis,

Omne quo felix, & sacer annus eat,

At laurus bona signa dedit, gaudete coloni:

Distendet spicis borrea plena Ceres.

Et Propertius,

Et tacet extincto laurus adusta foco.

Extat

Extat etiam Græcum epigramma Λαυρίνης: vbi dicitur laurum perasperam esse in igne, dumque vritur, aliquid portendere.

Ἀνθακὰ, καὶ δάφνην παραζύεται ὁ τραλιώτης

Ἀλλ' ὅ, ἀπιστίγχειας μέλινει λομάτια.

Valere etiam ad Diuinationem laurum, si edatur nonnulli prodiderunt, & ad ἐνθουσιασμόν, id est, afflationem numinis, quod interpretes Hesiodi, item Lycophronis testantur. & Lychophron quidem in Alexandra & Sophocles in Cassandra ostendunt, quod & Tibullus suprascripto lib. eadem elegia refert: his verbis,

Vera cano, sic vsque sacras innoxia lauros

Vescear, & eternum sit mihi virginitas.

Et Iuuenalis,

Laurumque momordit.

Hinc & à Græcis δαφνοράγοι vates dicti sunt. Quàmplurima alia de lauro, digna refert Lilius Giraldus vir doctiss. in xvi. suorum Dialogismorum, capite, quæ hic non refero, cum hæc à me dicta sint satis quæ non dixissem nisi hoc loco mentio de lauro incidisset. quæ fuit in Tripode annexa, tu autem multa de lauro lege apud Plin. lib. xv. cap. xxx. rei naturalis. quòd autem fuerit serpens in numo, res est nota, quòd Apollo Pythius dictus sit à pytone dracone occiso, vel ut alij ἀπὸ τοῦ πυθάνομαι, quòd est interrogare, & consultare. hinc Pythia ludi Apollinares, in honorem Apollinis instituti sunt. Ouidius lib. j. Metamorphoseos.

Instituit sacros celebri certamine ludos

Pythia per demita serpentis nomine dictos.

Boni igitur consulat lector, hunc laborem nostrum, quem nunc suscepimus, in exponendo hoc Numismate, præter institutum nostrum. quòd si quis ex antiquarijs doctius enarrauerit ac interpretatus fuerit, rectius hoc Numisma, ei & ego habebò maximam gratiam, quòd aliquid amplius ab eo didicerim. & quòd illustriora reddita fuerint, quæ ab alijs

alijs non sat rectè intellecta, nondum suam claram lucem receperunt .

CONSTANTIVS LANDVS

C O M E S,

Nicolao Vicesomiti illustri adolescenti S. P. D.

AMOR meus erga te maximus, nostèrque cùm Ticinì hoc anno vno eodemque sub tecto essemus: familiaris, gratusque conuiuius, indolesque tua propè diuina impulerunt me, vt in præsentia quasdam meas lucubrationes in tria vetera numismata in consecratione scilicet Diui Antonini Pij, & in decursionem Claudij Neronis Cæsaris, Romamque Castoris & Pollucis nomini tuo inscriberem: vt hæc quasi gustum reliquorum à me iam diu expositorum nummorum accipias, quæ si sensero tibi in primis, dein cæteris studiosis bonarum artium placere, non committam vt diutius lateant, sed efficiam omnino, vt viri eruditi sentiant, me nihil prætermisisse, quin eorum votis in hoc (quantum per me fieri potuerit) facerem satis . Hac ætate quidem plerique sat curiosè numismata ediderunt plurima pollicentes: sed vt video magno apparatu & plausu ista promittunt, nemo tamen adhuc id quod promissit præstitisse visus est . Multi Cæsarum imagines ac vultus expressos, aliorumque veterum principum virorum vitas nobis legendas exhibuerunt sat diligenter, & facundè . Alij etiam materno sermone paulò ante libros nobis exhibitos, in quibus de Numismatis antiquis verba fecerunt quidem diserta & præclara in vulgum emisérunt, errata quorundam autorum etiam doctissimorum virorum animaduertentes, opus sanè elaboratum ac elatum . Sed quod magis Latinam orationem mereatur, quàm vulgarem: huiusmodi enim est Numismatum veterum materia, & auctoritas,

toritas, ac maiestas ingens, eruditaque lectio, ut nisi Romana loquutione, verbisque Latinis tractari digna videatur. Verum tu mi Nicolae vicecomes hunc laborem nostrum qualiscunque erit, nostræ amicitiae symbolum accipies, ac veluti quandam tesseram beneuolentiæ nostræ non dedignaberis. Quod si tu vnus hæc pauca probaueris, quæ nunc tuo nomini inscribo, ut & breui reliqua à me edantur, animum mihi feceris. Hæc igitur nunc quidem pauca à propensa tamen in te animi mei voluntate prouenientia habeto, mox enim congiaria, securitatemque, Cytheramque Neronis, & Adloquutionem, Augustique Caesaris capricornum, Traianique & Antonini, & Maximorum, Gordianorumque cum nonnullis alijs imaginibus, Lysimachi nempe Thrachum Regis, & Ianicum plerisque alijs, quas non est hic tempus connumerandi à me enarratis, propedieme demus: modo hæc minutiora probari intelligam. Accipe igitur Nicolae amicorum optime, has meas trium numorum veterum expositiones, & illis legere non dedigneris. & interim hæc Cornelio Cottæ & Fabritio Barbauriæ legum perstudiosis adolescentibus, amicis charissimis, legenda dabis, meque illis quamplurimum commendatum facies. Vale meque tui amantissimum mutuo ama. Ticini. xvij. Cal. Augusti. M. D. LVI.

ΒΕΑΤΡΑΜΟΣ ΚΟΛΕΟΣ, Ο ΡΙΚΑΛΔΩΝΕΤΣ.

Εἰ σὸ Νερῶνα θέλεις, καὶ Κάσορα, καὶ πολυδύκη
 Ζῶντας ἰδῆν, γλαφυρὲρ λαμβάνε τάνδε σελίμ.
 Ἢρ ποτε Νικόλεω Βισκόντῃ ΛΑΝΔΟΣ ὑπεργῶμ,
 Εἰργάσατο, παρδὴν ἐκ ἐλίγῃ θέρμενῳ,
 Εἰ δέ σε ταῦτ' ἀρέσαι καὶ γινῶ, πολὺ πλεονα δόσο
 Σὺ χέριρ εὖ δαπάνωρ φέσεται, ἥδε πόνορ.

In numisma Antonini Pij Bartholomæus Moiranus.

*Quem meruit pietas cælo sacrauit honorem
 Posteritas, titulo disceris atque tui.*

Non

*Non minor Heroi debetur gratia Lando
Illius ingenio nunc redituus eris.*

D. ANTONINI PII CON- SECRATIO, PER CONSTAN- TIVM LANDVM COMI- TEM PLACENTIVM ENARRATA.

THEODORVS Cafalensis à Sancto Georgio , Sancti Georgij Canapitij , & Blandratae Comes perillustis , adolescensque nobilissimus , & optimis candidisque moribus ornatus , necnon Iuriciuili bonisque literis incumbens , cum essem Ticini mihi dono dedit pulcherrimum , vetustissimumque aureum Numisma Diui Antonij Pij , in cuius prima facie extabat imago , cum hac inscriptione , DIVVS ANTONINVS. in posteriori facie erateffigies consecrationis quibusdam gradibus formata cum titulo hoc , CONSECRATIO S. C. hanc igitur consecrationem vt nunc explicemus operæpretium fuerit , cum ab tam egregio adolescente hoc munus omnino preciosum ac diuinum sit nobis traditum , quis enim Theodorum , munus deorum datum , & gratiam designare non intelligit ? & mehercle liberalitas ista non est silentio prætereunda , cum tanto nomine hic dignus merito censeatur , ob mirabilis pulchritudinis elegantiam , & virtutis præstantiam eiusque familiæ claritatem . Consecrationem igitur hanc Græci Apotheosin vocant , quia multi consecrarentur , inter diuodque connumerarentur post mortem , qui egregia facinora patraissent , quique viri boni fuissent . Sicuti enim diuos appellamus , qui à Pontifice Romano consecrati fuere , ita veteres Romani , Cæsares suos diuos fecere sanctosque . de Antonino Pio , qui hoc in numismate effictus fuit , quique diuus meritò vocatus fuit , hunc in mo-

LII

dum

dam Iulius Capitolinus in eius vita loquitur, Cum iucunditate à Senatu DIVVS est appellatus, cunctis sortatim admittentibus, cum omnes eius pietatem, clementiam, famulioniam laudarent, decreti etiam sunt omnes honores, qui optimis principibus antè delati sunt. Meruit & flaminem, & Circenses, & templum, & sodales Antonianos. Hactenus Capitolinus, qui etiam refert eius uxorem Faustinam consecratam fuisse: eius verba hæc sunt, Tercio anni imperij sui, Faustinam uxorem perdidit, quæ à senatu consecrata est, delatis Circensibus, atque templo, & flaminicis, & statuis aureis, atque argenteis, cum etiam hoc ipse concefferit, ut imago eius cunctis circensibus poneretur. Refert idem Capitolinus Antoninum Patrem patriæ vocatum à Senatu, cum primo id nomen distulisset, quod post cum ingenti gratiarum actione suscepit. Non frustra igitur Divus appellatus est Antoninus in numismate, ut ex Iulio Capitolino liquet, Sic numismata cum autoribus sunt conferenda, & hæc quidem est pulcherrima collatio. Hic quædam in statuam æneam, quæ hodie Papiæ visitur, quam nonnulli credunt fuisse ipsius Antonini Pij subdere est animus ex ij. libro historiæ Georgij Merulæ Decadis secunde, cuius liber nondum est impressus, apud tamen Franciscum Alciatum extat, qui mihi benignè concessit, ut illum legerem, & manu quidem ipsius Georgij Merulæ scriptum, cuius verba huiusmodi sunt Per hæc tempora scribunt quidam frustra eius statuæ, quam confectam, & disceptam olim, dum Matthæus occiso Ricciardino Languscio Papiam coepit, à Papiensibus redempta, erant enim Mediolani distracta, & per domos familiarumque diuisa, sed sic ferrum nata in pristinum reformantur, & Arugili in columna superposita est statua, Mediolanum, versus respiciens, quippe dextra porrecta, indicans Mediolanensi perpetua per interpositam fidem se parituram Ceteri, ut alio loco scripsimus, adhuc ambigo Antonini an Odoacis Gothorū regis ea imago fuerit, peractum est operis, reficere

constatā qui potuerit haud equē dē aiūt. Sed frustra donuō cō-
 pacta est, at istud difficillimum, ingenium, atq. solertia artificis
 magna. Magnaque vis ferruminationis fuit, quasi disiecta ac
 dissipata membra suo ita loco compacta cōeant & quadrent,
 ut nulla vestigia fracturæ extant, quamquam sinistrum cruris
 ad cætera membra parum conueniat. adhuc M. Tula, quem
 hic non adduxissem tam prolixè, si hæc pars cruris historia-
 rum, vnde hæc excerpti impressa extarent, boni igitur con-
 sultat lector diligentiam nostram. Sed iam videamus de hac
 consecratione Suetonium, atque alios hoc modo mentionem
 facientes. Refert Suetonius in Claudio Diuum Cæsarem
 funeratum solenni principum pompa in numerum Deorum
 relatum fuisse, quem honorem à Nerone destitutum aboli-
 tumque mox recepit per Vespasianum. Sic Caius Iulius in
 Deorum numerum relatus est, non ore modo decernentium,
 sed & persuasione vulgi, ut id in Suetonio dicit, qui refert
 Neronem à pietatis ostentatione orsum, Claudium appa-
 tissimo funere elatum laudasse, consecrassèque. Idem ait
 Domitianum fratri struxisse insidias clām palamque vsque
 dum efflaret animam, defunctumque nullo præterquam
 Consecrationis honore, dignatum fuisse. Apud Iulium Ca-
 pitolum in M. Antonino legimus, gratias Senatus egisse
 M. Antoninum quod fratrem consecrasset, qui etiam eius
 parentibus consecrationem decreuerat. Hanc Consecratio-
 nis imaginem in numismate Sabinæ Adriani Augusti uxoris
 vidi (cum essem superiore anno Patavi) apud Antonium
 Capuacium, erat autem Sabinæ imago inuoluta alijs aq-
 uilæ, quæ videbatur in cœlum ferre ipsam Sabinam capite ve-
 latam cum hoc titulo, SABINA, AVGVSTA ADRIANI
 AVG. P. P. à tergo autem ostendebat has notas CON-
 CORDIA AVG. S. C. Erat autem Concordia sedens cum
 patera in manu, cubito folio nitens. Aliam vid. Consecra-
 tionem, quam mihi Franciscus à Villa medicus excelens,
 amicus meus Placentinus, ostendit, hoc pacto deliniam,

LII a

Erat

Erat mitrat^a. palliat^aque stans, dextra craterem fundens super aram, læua facem tenens, similem hastæ, & alio modo, erat Aquila super orbem, rostrum in terga, versus cœlum suspiciens. Fuit etiam aliud numisma, in quo *Paulo* gemmantes caudatus expandit colores. Cæterum iam maiorem ac formulam consecrandi hic subscribamus, quæ quidem in tabernaculi formam conficta fuit. Erat igitur velut quidam suggestus specie quadrangula, lateribus æquis assurgens, nulla præterquam lignorum ingentium materia compactus in tabernaculi formam. Id quidem interius totum est aridis formatibus oppletum, extra autem intextis auro stragulis, atque eboreis signis, varijsque picturis exornatum. Infra verò alterum minusculum quidem positum est, sed forma & ornatu persimile, portis ianuisque patentibus. Tertium item & quartum semper superiore contractius, ac deinceps alia, donec ad extremum, quod est omnium breuissimum, perveniatur. Et hæc quidem est forma suggestus seu Tabernaculi, in quo ponebatur lectus eburneus, ubi imago cærea defuncti Imperatoris iacebat, qui consecrabatur, & in numerum Deorum referebatur, in extremo autem gradu tabernaculi minimo tanquam fastigio quodam simul cum subiecto igni aquila demittebatur, quæ in cœlum credita est ipsam principis animam deferre, propterea quòd *Orus* *Apollo* lib. j. Hieroglyphicorum refert, Aegyptios animam significare volentes aquilam pingere, cuius rationem & ille ibi affert. *Artemidorus Daldianus* lib. ij. de somnijs scribit, eos qui adepti sunt immortalitatem ab aquila vehi, & hæc quidem aquila in fastigio tabernaculi nonnullorum veterum numismatum efficta, adhuc cernitur. Sed ne te diutius in nimis longa locutione huius rei, meæq. interpretationis detineam, *Theodore* clarissime, utq. fontem originemque huius consecrationis videre possis, librum quartum *Herodiani*, Græci scriptoris, qui in ipso penè libri limine totam hanc consecrationem describit omnino leges, ibi enim morem Romanorum Cæsa-

Cæsa-

Cæsarum consecrandorum addisces. Verba Herodiani hic tibi posuissim, ni te proluxa satis oratione iam detentum cognoscerem, illumque (cum volueris) potius facile legere, poteris. Hic illud amplius adiecero cautum fuisse antiquitus Senatusconsulto ne quis ex Cæsaribus nisi ex decreto patrum, inter deos referretur: hoc idem in numismate, sicut & penè in omnibus alijs vetustis insunt illæ litteræ, S. C. hoc est Senatusconsultum, quod illa numismata consensu auctoritateque Senatusecoli essent cussa. Illud etiam mirum est de Diocletiano, qui sponte deposito imperio, nomen post annum primus sine imperio, populi iussu, patribus auctoribus, cœlestes honores & Apoteosim meruit. Quid de Constantino maximo dicam? qui diuersarum religionum consensu ab ethnicis inter diuos relatus fuit, & à Christianis inter sanctos, feruntque magnum illum Agesilaum, cum à Thalys apothecosi honoratus & inter diuos relatus fuisset viuus, illos interrogasse, vt si Deos faciendi potestatem haberent, prius seipsum consecrarent: dein se deficerent. Non dissimilem huic Antoninianæ apothecosi, his diebus imaginem in maximo vrbis templo, vnde quaque circum depictis victorijs construxerunt Placentini, ciues mei, manibus CAROLI V. CAESARIS AVSTRIACI, tanquam inter cœlestes relati, ob eius pietatem in Deum, & ob tanti Imperatoris præclaras animi dotes, obque victorias innumerabiles, & triumphos multoties ex bellicis sudoribus reportatos, ac ex hostibus Christianæ reipublicæ depulsis ac debellatis, & ob demum inculpatam, ac sanctissimam vitam, quam vt semper antea: ita paulò post in solitudine degens, terrenaque despiciens duos vel tres annos priusquam ab humanis discederet, gloriosissimè egit. Audio & idem Mediolanenses, cæterosque Insuores in honorem eiusdem Cæsaris fecitasse. In medio enim maximi eorum templo, quod satis amplum extat, vsque ad tectum struxisse huiusmodi Apotechosis imaginem, & simulachrum intercolumnio, instar molis

molis Adriani Imperatoris . quæ res mihi in memoriam reducit illud Virgilianum Augusto Cæsari meritò descriptum Triumphum, & postea in posticum carminibus declarandum & statuendum sic,

In medio mihi Cæsar erit, templumq; tenebis.

Illi victor ego & Tyrio conspectus in ostro,

Centum quadringos agitabo ad flumina currus, &c.

Porrò de his iam satis & super, quæ tibi qualiacunque erunt non futura iagrada, studiosissime me: Th. odore, auguror. Boni igitur consulas hoc manuticulum, quò tibi meritò tibi convenit . cum Deorum iam sis munus charissimum mortalibus concessum, ut tuæ virtuti allea, in deorum concilium numerumque post mortem referantur, ac in cælum rapiantur optimi, ac doctissimi viri. Vale, Adolescens nobilissime, ac propè diuina indole natum ingenium singulare, & Constantium Landum vbique tuum morem, ac tui semper amantissimum, ac tibi obsequentissimum, & omnino addictissimum ne spernas, sed mutuo amore prosequere. Iterum vale. Titi Calen. Aprilis. M. D. LV.

CL. NERONIS, CAES.

AVG. GER. IMPER.

DECURSIO.

IN æreo numismate Diui Claudij Neronis Cæsaris Germanici, quod mihi vir nobilis Antonius Capiuacius Patauinus ostendit, hæc litæra ea parte, qua erat effigies Neronis, scriptæ erant. NERO CLAVDIVS CAESAR AVG. GER. P. M. TR. P. IMPER. P. P. in altera fuit imago duorum iuuenum, cum hastis auersis, specie in equis currentium, cum his verbis, DECURSIO S. C. & hoc quidem numisma mutum & diu me torfit, priusquam verum sensum

sensum elicerem, nec quisquam ex antiquarijs Patauinis
 hoc me docere potuit, nec mihi petenti, & importunius in-
 stanti explicare sciuit. alios etiam doctiores, qui videntur
 antiqua monumenta profiteri penitiorē doctrina, ac recon-
 dita quadam eruditione adiui sæpius, vt hoc ab eis discerem,
 alij esse decursionem quadrigarum, vel sciugarum aiebant.
 alij eos esse dispositos: equos asserebant, quos Romani Im-
 peratores sumptu publico per dispositos locos prouinciarum
 aiebant, vt quoties repentinum aliquid accidisset, mutatio-
 ne equorum citissimè quò vellent, possent mittere quemcun-
 que nuntium (vulgus postas vocat) alludens Latinæ dictioni,
 quòd in his sint dispositi equi: quorum mentio est etiam apud
 Liuium. Hinc in C. Iustiniani lib. xij. est caput seu rubrica
 de cursu publico, quæ ad hanc rem spectat, quem etiam lo-
 cum Alciatus interpres maximus declarauit, cum cursum
 publicum apud eundem Iustinianum doctissimè exponeret
 in annotationibus in xij. C. tu illum videro, vbi Amianum
 lib. xxj. & Cassiodorum lib. ij. & Spartianum in Hadriano,
 & Sex. Aurelium Victorem citat, & Maternum lib. iij. de
 hac re grauissimos autores: at eorum omnium opiniones quas
 recitavi, ad hanc nostram decursionem nihil omnino faciunt,
 cum in primis iuncti non sint quadrigis equi, nec sciugis, ne-
 que spectat hæc decursio ad cursum publicum, qui in circo
 maximo fieri solitus erat, aut qui pertineret ad publicum,
 cum videatur potius in honorem, aut pompam alicuius prin-
 cipis facta, aut potius ludicri genus fuisse, & si aliquid veri-
 simile cursui publico habere possit, nec non Circensi, quam
 opinionem, cum in familiari colloquutione essem cum De-
 ciano Iureconsulto Vtinenfi, ille amplexus est. ego tamen
 cum Suetonium in Claudio Cæsare, & Nerone legerem,
 omnino sententiam mutavi, & ex Suetonij verbis certum
 eliciui sensum, mēque in solida sententia obfirmaui, quæ ma-
 gis ad veritatem accedit. DECURSIONEM igitur hanc in
 numismate, & Claudij Cæsaris & Neronis (in ambobus e-
 nim

nim numis eorum principum effictam vidimus) significare credimus ludicri genus, quo uti solerent milites in funere principis, cum pompam & honorarium tumulum excitarent. Suetonius in Claudio, cum de defuncto Druso loquitur, inquit, Corpus eius per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obuijs scribarum decurijs, ad urbem deuectum sepultumque est in Martio campo. ceterum exercitus honorarium eum tumulum excitauit, circa quem deinceps statodie quotannis miles decurreret, Galliarumque ciuitates publice supplicarent. Idem in Nerone, deductus in forum Tyro, populo congiarium militi donatium proposuit, in dicta Decursione prætorianis, scutum manu sua prætulit. Quibus verbis (ut mihi videtur) satis patet, quid esset Decursio. de hac etiam Decursione, præcipuus poetarum in xj. Aeneidos sic alludendo ad morem meminit cum Aeneas Palanti exequias facit,

*Ter circum accensos cinēti fulgentibus armis
Decurrere rogos, ter mæstum funeris ignem
Lustrare in equis.*

Liuius lib. xl. ait. Mos erat lustrationis sacro peractio decurrere exercitum, & diuisas bifariam duas acies concurrere ad simulacrum pugnae, & talis quidem decursio apud Suetonium intelligi debet. instituta à militibus in honorem defuncti Drusi in Germania. Vegetius in ij. de re militari, inter militares exercitationes commemorat campi Decursionem, ad quam cum exeunt milites tubicine admonente cessant. & hæc quidem decursio huiusmodi fuit in defuncti memoriam, & honorem. Hanc Virgilius in v. pulcherrimè describit, cum Ascanius puerile agmen facit in honorem Anchisæ, appellabatùrque Troia tale ludicrum. Virgilij autem hæc sunt carmina,

*Nunc morem, hos cursus, atque hæc certamina primus
Ascanius, longam muris cum cingeret Albam
Rettulit, & præscos docuit celebrare Latinos,*

Quo

*Quo puer ipse modo , secum quo Troia pubes,
 Albani docuere suos , hinc maxima porro
 Accipit Roma , & patrium seruaui honorem ,
 Troiaque nunc pueri Troianum dicitur agmen .*

Tranquillus in Nerone , Tener adhuc , nec dum maturam pueritia Circensibus ludis Troiam constantissimè fauorabiliterque lusit . Idem in Claudio Cæsare , ac super quadrigarum certamina , Troiæ lusum exhibuit . Idem in Caligula , Edidit & Circenses plurimos à mane vsque ad vesperam , interiecta modò Aphricanorum venatione , modò Troiæ DECURSIONE . idem in Octauio Augusto , sed & Troiæ ludum edidit frequentissimè , magnorum minorumque puerorum delectu , prisca decorique moris existimans , claræ stirpis indolem sic notescere . Idem in Iulio Cæsare . Troiam lusit turma duplex , maiorumque minorumque puerorum . Idem Suet. in Sergio Galba . Ipse maximè insignis . quòd campestem Decursionem , scuto moderatus , etiam ad essedum Imperatoris per xx. passuum millia cucurrit . Cicero lib. epist. famil. xj. ea epistola , quam Brutus Ciceroni scribit , de decursionibus scribit his verbis , Consilia Antonij hæc sint necesse est , aut ad Lepidum vt se conferat , si recipitur : aut Apennino , Alpibusue se teneat , & decursionibus per equites , quos habet multos vastet ea loca , in quæ incurrerit . vbi aliæ sunt incurSIONES eo loco ab his , quas superius citauimus , nam varias Decursionum species , ad certumque finem institutas fuisse arbitramur . aliæ enim ad militiam spectabant , aliæ ad genus ludicri , aliæ in honorem defuncti & pompam fiebant , aliæ ad nuntium repentini casus spectabant , huiusmodique similia . Et hæc quidem est Decursio à nobis ex auctoribus Latinis declarata , quam si quis ex antiquarijs rectius , & verius exposuerit , illi habebò maximam gratiam , mēque didicisse ab eo veritatem huius numismatis palam prædicabo . Hunc igitur nostrum laborem (vt cunque erit) rogo lectorem , vt boni consulat , sic enim addet stannulum

M m m

lum

lum nobis, ut in dies meliora scribendo, antiquitatem excutiamus. Sed hæc satis, quæ ad id Numisma spectant. Philosophiæ enim studium grauius me ad se trahit, in qua meliores annos quemcumque ingenuum natum expendere debere arbitror, cum vna sit omnium scientiarum regina, & domina sapientia, quæ nos Deo sola coniungere queat, de qua nunquam satis quisquam bene dicere, ac bene sentire potest, quin eius opinionem maximè superet. Quòd in nummo sint hæc, si librum de iaculatione equestri, quem se condidisse refert Plinius lib. viij. cap. xlij. haberemus, hic nos certiora perferremus, His igitur sic dictis numisma nostrum satis sit explicatum.

CASTORIS ET POLLVCIS NUMISMA.

CVM superiore anno in Ticinensi Gymnasio studijs philosophiæ operam nauarem, & Lucillum Philaleam, præceptorem meum, tum Græcis, tum Latinis literis apprime doctum ex suggestu physica Aristotelis clarè interpretantem audirem, & ex ore eius philosophica præcepta ex fontibus optimorum interpretum accepta haurirem, mihi que in scholis familiaris sermo de artium liberalium ingenuo viro necessarium præstantia esset institutus cum Bartholomæo Rapiollo, iuvene perquam literato, & in medicis artibus pererudito, tunc ille ad me verba faciens percunctatus est, an ego tunc temporis aliquid lucubrarem, ego tum inquam maxime. Cum enim otium mihi suppetit, ut à lectionibus philosophiæ feriali passim, reliquum tempus in Numismatum veterum Romanorum imaginibus exponendis contero, nec enim nobilius studium mihi viro nobili & patritio nato vquam magis conuenire feriant à ferijs libris existimari, cum ingenuis artibus à pueritia sic institutus sim, ut eas non facile post-

le posthabere velim, cum ornamenta omnium scientiarum sint humaniora studia & verè nobili ingenuòque viro digna, & reliqua potius (si philosophiam demas) ad lucrum spectent, & ad bonorum morum corruptionem: difficile est enim ubi sit sordidus quæstus, eò & studia non tendere, sicque non corrumpi animos hominum & fletu ad munera. & si scio etiam laboribus honesta præmia constituta, nihilominus id vitium est hominum, non artium & scientiarum. Nam velut si in vitiosum vas infundatur optimum vinum, in vappam illico euadit, corrumpiturque & coacescit, ita si in bonum vas fundatur vinum, non vitiat. non aliter de artibus ingenuis, bonique literis euenire censendum est, quas si quis male genio natus amplectatur, statim viciantur, & contaminantur: si autem bonus vir & omnino probus eius se dedat, integræ & inuiolatæ permanent. his à me tunc dictis, subiecit Rapiollius, hæc omnia, quæ narrasti, Constanti, delphicis oraculis veriora sunt. Utinamque omnes adolecentes huius temporis, hi præcipuè, qui nobiles & diuites sunt, non lucri potius causa, quàm honesto discendi desiderio ad studia literarum raperentur, & velut quodam sibi proposito quæstuosæ artis exercendæ scopo, & sine sordido, in illis non conquiescerent, hinc enim illi forensium rabularum ac aduocatorum labyrinthi in causarum litibus dirimendis inexplicabiles, hinc in prætorijs æterna contentio, hinc verbosi fori assiduus strepitus, hinc immortales lites oriuntur, & ciuium dissensio inextinguibilis, Hinc illæ interpretum mille in ius ciuile dissensiones, ac opiniones innumerabiles in scholis quotidie, tanquam hydræ capita, renascuntur. hinc nodi Gordiani, quos si quis optimis suffultus literis, & philosophicis septus præceptis, tanquam aliter Alexander Macedo, ense vnòque idu facile sit incisurus. Verùm cum plerumque homines vitio philautiæ laborent, eò infeliciter demum ducuntur, vt ea quæ sibi scire persuadent, ignorent, sicque in dementiam cadant & verbositatem, vt quæ non nouerunt,

ea imbecillitate ingenij deprehendere nequeunt, in plurimos errores prolabantur, quod si studia eo fine solum amplecteremur, ut sapientes euaderemus, utque verè scientes essemus non ut ambitur, aut quæstus sordidi causa disceremus artes, omnia in Republica rectè tractarentur, & magistratus lucro non hiantes iuxta veritatem iudicarent. Sic Iurisperiti numario pretio ius ciuile non violarent, & responsa, tanquam certa oracula Themidis, petentibus sine palmario concederent, cuncta denique humana, & diuina, recto quodam ordine disposita, omni priuata vtilitate posthabita, gubernarentur. Hæc cum dixisset Rapiollius, Accipe (inquit) Constanti hoc numisma vetus ex puro puto argento, quod tibi dono, ut cum ipse volueris meo nomine interpreteris, habeo enim tibi gratias perpetuò, si meum etiam nomen tuis scriptis inserueris, nihilque mihi gratius facere poteris, quam si hoc pacto ostendens apud posteros inter nos non modicam fuisse amoris & beneuolentiæ consuetudinē. Hæc igitur cum inter me & Bartholomæum Rapiollum collocutio habita fuisset, non multò post à philosophia ociolum aliquod nactus laborē sumpsi ad interpretandum illud Numisma, quod apud me adhuc custoditur, non sine animi oblectatione, oculorumque voluptate. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. In eo igitur numismate, huiusmodi imagines fuerunt, pulcherrimæ quidem, & usque ad maxima oblectamenta. In anteriori parte extabat species mulieris galeatæ, capillos in humeros habentis reiectos, in galeæ vertice erant geminæ alæ, ex auribus pendebant, in aures, post occiput signum literæ Græcæ X. In posteriori autem numismatis parte effigii erant duo Iuvenes pileati equis duobus insidentes speciem currentium præ se ferentes, & hastas in manibus tenentes, supra quorum capita duæ stellæ radiabant, circum eorum collum fascijs quibusdam ventilantibus, cum inscriptione ROMA. Quæ omnia mira artificis arte facta non vulgarem doctrinam his, qui Romanam antiquitatem scrutantur affatim

affatim suggerunt. Hæc itaque omnia sigillatim signa, nunc ego veterum scriptorum monumentis prius innixus ad vnguem interpretari conabor, atque antiquitatem, plurimis historicorum locis adductis excutiam, & vt tandem incipiam Sciendum veteres Romam sic effingere solitos, vt armatam mulierem repræsentarent, eò quòd vrbs æterna futura gentium regina & domina stabilitatem ac solidam gloriam suam in re militari collocauit, ex qua illa belli fulmina duo Scipiadæ, Fabij, Marcelli, Decij, Torquati, Camilli, Gracchi, Sabelli, Marij, viri omnes immortalitate donati, nullòque æuo morituri prodierunt, & demum inclyta Cæsarum progenies emanauit, vt armis Romana respublica potius floruisse, quàm pace videri possit. Ideò inclytam meritò vocauit Poëta in vj.

En huius, nate, auspitij illa inclyta Roma,

Imperium terris, animos æquabit Olympo:

Septemq. vna sibi muro circundabit arces.

Hinc & illud eiusdem.

Tu regere imperio populos Romane memento,

(Hæ tibi erunt artes) pacisq. imponere morem,

Parcere subiectis, & debellare superbos.

Vt non minus etiam pacis munia feliciter obiuerint Romani, quàm armorum, cum vtrunque tempus, & bellorum & pacis rectè ab eis sit gubernatum. Sed, vt ad rem redeam, cum essem Romæ M.D. XLV. vidi simulacrum marmoreum in hortis Cardinalis Cælij speciei quidem muliebri, & galeata, vt est in numo nostro. Cur autem sic effingeretur nondum comperi, puto tamen à muliere sic dicta nomen sortitam fuisse urbem, vel potius à Ruminali ficu. sub qua nutriti sunt infantes Romulus & Remus. Nam secundum Sextum Pompeium mamma Rumis appellatur, teste etiam Plinio, vel vt Seruius mauult, quia, Rumon dictus est Tiberis, vel verius à Romulo nomen suscepit. Refert Benedictus Labadinus olim præceptor in humanioribus literis
meus

meus in commentarijs lib. iij. Theopraxios percolendi sacerdotis, sodaliumque diui Dominici quæstoris Bartolomæi Fami doctissimi poëtæ & Theologi, quo tempore & à quo Roma condita sit, quæque Roma vocata sit, Mira (inquit) inter scriptores varietas apparet, frequens opinio est, illam conditam à Romulo & Remo, an .j. septimæ Olympiadis, anno autem post captum Ilium secundo, at xxx. supra trecentesium, regnante Athenis Cecrope, Cephalon. Ghechitius vetustissimus scriptor, illam conditam ait, secunda ætate post Troianum bellum ab his qui ex Ilio seruati cum Aenea sunt, à Remo Aenæ filio. Idem pene Demagoras & Aghatyllus ponunt: alij asserunt Aenæam, qui ex Molossis venit post Vlyssæm. Romam condidisse, & eam ab vna Iliensium mulierum, quæ ROMA dicebatur, ROMAM denominasse. Hæc enim alias Troianas mulieres, vt naues incenderent hortata est, errores grauitè ferens. Aristoteles philosophus, scribit Achiuos quosdam tempestate à Troia eiectos, in Italiam nauigijs appullos esse, & quamuis exacta hyeme, inde emigrare decreuisset, tamen combustis nauibus ab his, quas adduxerant mulieribus, consilium necessitate impellente immutasse, & ROMAM condidisse. Refert Calias Romam Troianam mulierem, quæ cum alijs Troianis venerat, nupsisse Latino, Aborigenum Regi, eiusque deinde filios urbem condidisse, & à matre denominasse. Xenagoras historicus memoriæ mandauit Vlyssæ ex Circe treis filios fuisse, ROMAM, Atium, & Ardeam, qui tres urbes condidere, & conditas à se denominauere, Dionysius Chalcidensis Romum quidem conditorem ait fuisse siue Ascanij, siue Emathionis filius fuerit. Alij volunt Romam conditam fuisse à Romo Itali filio. Hæc igitur Græci scribunt, ex Romanis autem nullus scriptor vetustus est, sed ex vetustis sermonibus seruatis in sacris tabulis nonnulla sumuntur. Aenæ filios fuisse Romum & Remum Romæ conditores, alij ex Aenæ filia illos natos dicunt, & Latino obsides

obſides datos, atque ab eo ſine filijs decedente hæredes regni reliquos. Aſcanium ſucceſſiſſe, & cum fratribus regnum diuiſiſſe, ipſumque Albam & alia oppida, Romum verò Capuam à proauo Capi, Anchifen ab Anchife, & Aeneam, quæ poſtea Ianiculum vocata eſt à patre, à ſe verò Romam denominariſſe. Hæc quodam tempore fuit deſerta, ſed ſequentibus deinde temporibus, aduentantibus colonis, quos Albani ſub Remo & Romulo duce miſerunt, antiquam conſtitutionem reſumpſit. vt duplex fuerit conſtitutio, alia paulò poſt, res Troianas, alia quindecim ætatibus inferior. Antiochius Syracuſanus tertiam multò antiquiorem ponit regnante in Italia Morgete. Solinus autem Polihistor lib. j. cap. j. refert Euandrum cum in Italiam veniſſet, oppidum ibi inueniſſe, quam Valentiam Latini appellauerunt. Ergo ipſe hæc, ne nomen immutaret, Romam Græco vocabulo dixit, ΡΩΜΗ. ΡΩΜΗ enim robur & potentiam & valentiam ſignificat, vt eſt author & Plutarchus in vita Romuli, verius tamen putant à Romulo conditam Romanam eam, quæ quadrata dicta eſt, eò quòd æquilibra poſita foret. Incipit à ſylua, quæ eſt in ara Apollinis, & ad ſupercilium ſcalarum Caci finitur, vbi tugurium fuit Fauſtuli, in quo manſit Romulus & Remus, auſpicato fundamenta iecit duodeuiginti natus annos xj. Calen. Maias, hora poſt ſecundam ante tertiam, vt ait Lucius Tarruntius Mathematicus nobilis, Ioue in Piſcibus, Saturno, Vènere, Marte, & Mercurio in Scorpione, Sole in Tauro, Luna in Libra conſtitutis. Dies illa Parilia habet feſta, obſeruatumque deinceps, ne qua hoſtia cæderetur Parilibus, vt dies ille à ſanguine purus eſſet. De origine ac nomine vrbiſ ſatis, quæ hic poſuiſſe volui, vt præclaræ ciuitatis, poſtquam in Numismate, de ea contigit mentio, nomen ac origo ædificationis tantæ lectori eſſet nota. licet de nominibus non nimium ſoliciti eſſe debeamus. Igitur ad alia iam paucis verbis explicanda, noſtra percurrat oratio. Quod in vertice galæ extarent alæ geminæ

geminæ, id ex captatis à Remo & Romulo augurijs (prior enim Remus sex vultures, duodecim mox Romulus vidit) processisse opinor. Nam & apud Aegyptios in vestibulis domorum, alas vulturum proponere, indicium nobilitatis, & vetustatis familæ censebatur, quod anima aduertit Alexan. in Genial. lib. v. Huncque numum crediderim ego Iulium Cæsarem, aut Augustum, aut quemuis alium ex Cæsaribus cudi mandasse, vt vetustatem sanguinis ostentarent. Sic memini me vidisse Romuli numum cum vulturibus, quem postea dono dedit mihi Bernardus Lochetta, impressor Papiensis, in quo Romuli imago iuuenilis fuit, cum hac inscriptione, DIVO ROMULO NVDIS CONS. in auerfa parte erat quoddam veluti templum, seu idea vrbi facta in modum caueæ, seu turris, in cuius fastigio erat avis quam puto vulturem fuisse ex figura. circum orbem numi, hic legebatur titulus, AETERNAE MEMORIAE. in imò erāt notæ hæ RESTT. & hoc Numisma quidem non esse antiquum, sed postea renouatum & representatum crediderim, propter vnius literæ immutationem: Si quidem N. literam pro L. posuerunt, cum Ludis Consualibus esset scribendum non nudis. Consualia; quilibet essent indicant verba M. Varronis, quæ subieci. Consualia dicta à Conso consilij Deo, qui in circo templum habuit, sub tecto (vt Marlianus refert) quod tum feriæ publicæ ei Deo & in circo maximo ad aram eius ab sacerdotibus fiunt, Ludi illi quibus Sabinæ sunt raptæ Consum nonnulli & eundem Neptunum: esse arbitrantur, ad cuius rationem à Marliano in vrbis Topographiæ lib. iij. cap. xvij. petendam, lectorem reijcio, ne hî præter rem nostram, aliena intrudam. Sed iam reliquas partes nostri numi prosequamur. Quod in occipito Romæ armatæ esset signum instar, literæ X. Græcæ, illud sciendum, esse notam denarij de qua Val. Probus & Petrus Diaconus in lib. de notis veterum meminere, & denarius decem assibus valebat, & decem Denarij valent vnum coronatum

Donatum, o^{cto} Denarij valent ferè aurum Romanum. Duo-
denarij valent ferè quarta auri romani parte. At Alciatus
in annotationibus in Cornelium Tacitum aliter sentit, eius
verba sunt hæc extant adhuc argentea numismata cum De-
narij nota X. quorum o^{cto} vnam vnciam pendunt, vt inde
constet nostris assibus nouem valuisse Denarium. Hincque
numi valorem cognoscamus, quorum quatuor Denarius
complectitur. idem Alciatus paulò pòst etiam aliter videtur
sentire super illis verbis Taciti, denis in diem assibus animam
& corpus æstimari. inquit illæ, ostendit hic locus Denarium
decem asses æris esse. quòd diurnum stipendium erat militi.
cui Alciato Plinius lib. xxxij. cap. 3. videtur assentiri: cum
dicit, In militari tamen stipendio semper Denarius pro x. as-
sibus datus. Denarius teste Plinio lib. 22. cap. vltimo pro-
fus drachmæ Atticæ pondus habet: proinde vbique in his-
toria veteri scias drachmam & denarium idem significare
& tantundem valere. Idem Plinius (vt id hoc loco adij-
ciam) refert eodem lib. & cap. Argentum signatum fuisse
anno vrbs D. LXXXV. Q. Fabio Cos. quinq. annis ante
primum bellum Punicū, & placuit Denarius pro x. libris æris,
quinarius pro quinque sestertiū pro dipondio ac semissi: No-
ta æris fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera rostrū na-
uis & alia quædā, quæ ibi prosequitur Plinius de bigatis & qua-
drigatis & victoriatu. quo loco illud notandum non semper
eodem pondere & pretio fuisse argenteos numos cum & im-
minuta sint pondera, & pretia & libræ. hinc asses sextan-
tarij, & vnciales & semunciales, prout bellorum successus
& necessitas cogebant. hinc placuit Denarium xvj. assibus
permutari quinarium octonis; sestertium quaternis, non mi-
rum igitur debet videri Georgio Agricolæ lib. v. de ponde-
ribus, si Alciatus noster scripserit in suprà allegato à me li-
bro Latinam vnciam habere denarios o^{cto} cum promutatio-
ne temporum & vocabula & res ipsas immutari videamus.
quod exemplo patet ex Plinio ipso hoc eodem libro, & cap.

N n n

cūm

cum Hieronymo, & sancti Hieronymi loquuntur. Sed ne de hac re
longius hic verba faciam; quam par sit, hac hinc loco dicitur
sufficere, idem superiore anno de hac re Propertius scripse-
rit in quibusdam meis literis Italica lingua ad Hieronymum
Tagliacerrum virum doctissimum antiquitatisque peritissi-
mum. explicata iam anteriori numismatis parte, nunc pos-
sumus, quanta hinc erit fieri potest exponamus. Duo effu-
si iuvenes pileati, & equis insidentes, speciem currentium
praeferebant, & hasas ferratas manibus tenentes, supra
quorum capita apparobante duo sydera radiata. Casto-
rem & Pollucem gemellos fratres fuisse ex Historiarum le-
ctione consilimus; si quidem Dij ambo salustii hanc for-
ma effigebantur, pileati etiam fuisse dicuntur a Catullo
in Scorpione.

Castoris & Pollucis nova fratribus pilei.
Sic enim Lucanes pugnare soluit sine pileati, horum Festus
nonnulli etiam referunt pileum horum fuisse vim cum fa-
scibus haurundinis, inter quos est auctor Antonius Thyle-
sus Constantinus in libello de orphicis. Cur autem sic effig-
suati in hoc quibusdam, sciendum est, ut & Cetero lib-
ij. de natura Deorum, quod Romanis apparuerit, non se-
mel salustius (nam & per Dione praeterea) fuisse, sed
Bello enim Latiorum apud Regillum, cum Appollonius
dictor cum Gnaio Mamillio Thraseulo dimicaret, in
acie Castor & Pollux ex equis pugnare visi sunt. & revo-
catione memoria idem Tyndaride Persem victoribus nuntia-
runt. Perseus enim Mactenas quoniam & persecuta Perseus Romanis
veniens, notum duo iuvenes equosque albos eduxisse. Re-
gem Perseum illo percipit, Senatus nuntius & de primo
quoniam red. Republica loquutus in corde senatus
est. Postea Prius huius allatis, cum idem dies consisteret,
& ageo, a senatu, & vacatione donatus est. Hanc eandem
habuimus Val. Maximus lib. ij. cap. de miraculis. fuisse, post
vires Ciceronis brevis & Reduam autem attributa huius

hoc modo, & asserioni suæ fidem, & viro cognomentum
 Aenobarbi fecerunt. Hæc Plutarchus Apud Sagram Locren-
 sium conspecti sunt etiam in albis equis sedentes Castor &
 Pollux, Symonidi etiam Poëtæ apparuisse duos iuvenes est
 testis Val. Max. quos Castorem & Pollucem fuisse comper-
 tum est. Sed his dictis, nonnihil etiam de duabus stellis ra-
 tiocinemur, cur autem stellas Castori, & Polluci attribuat
 antiquitas, ne plura dicam, quàm hoc loco conueniat, pau-
 ca hic dixisse sufficiat, Creditum est Iouem in formam stel-
 læ mutatum, Lædam vitiasse, & inde Castorem & Pollu-
 cem genuisse, deinde Helenam, hinc apparere stellas duas
 nauigantibus solere elicitum est, quod etiam signum dictum
 est *ισχυριον*, benignè & humanitus Atheniensibus eos af-
 fuisse dicitur, vel quòd nauigantes seruare crederentur stel-
 læ ipsæ apparentes supra, & longè. Cur autem & Castor &
 Pollux fratres alter alterum alterna morte redemerit, vt est
 apud Virgilium in Sexto. cùmq. ità sit effictum, Scruus ci-
 tato proximè loco ita exponit, quia hoc pacto horum stellæ
 se habent, vt occidente vna, oriatur altera, quod ad exem-
 plum permanentis amicitie solet adduci & trahi, quemad-
 modum ad me scribens elegans carmen FEDERICVS
 Scotus comes illustri ità cecinit,

*Quid petis, ut fratrem fraterna frater amore
 Prosequar, unde queunt multa venire bona.*

*Non tantum Pollux germanum fertur amasse,
 Quem redimens totiens itq; reditq; viam,*

*Cùm malit perferre suo pro Castore lethum,
 Vixit ut alterna latus uterque mora.*

Hos fratres Homerus *εταίρους* vocauit, hoc est, qui
 æternis diebus fata subirent, lib. Iliados iij. Paulas-
 nias in Laconicis scribit, Castorem, & Pollucem. xl
 anno postquam pugnaissent aduersus Idam & Lynceum;
 in deorum numerum fuisse relatos. Scribit Diodorus si-
 culus rem annotatu dignam, Orpheum cum tempestate vna

cum

cum cæteris Argonautis agitaretur, dijs Samothracibus vota fecisse pro salute, ac incolumitate, & extemplo sedatam tempestatem, cum duo astra, supra Pollucis, & Castoris capita, cecidissent, Deorumque se providentia servatos credidère, Vnde, inquit, factum est, vt qui tempestate deprehensiforent, Samothracibus deis vota facerent, astraque apparentia Castori, & Polluci attribuerentur. Hæc ferme Diodorus. Scribit Orpheus ipse in Argonautis, quòd cum essent Argonautæ tempestate & procellis agitati, arrepta lyra tum cantare cœpisse, quo cantu mare pacatum, ingentemque splendorem supra Castoris & Pollucis capita affulsisse. Quod & Val. Flaccus repetit. Iouem enim ita in primo inducit,

*Dixit, & ingenti flammantem nubila sulco,
Direxit per inane facem, qua puppe propinqua
In bifidam discessit iter, fratresque petitis
Tyndareos, placida & medijs in frontibus hæsi
Protinus amborum, lumenque innoxia fudit
Purpureum, miseris olim implarabile nautis.*

Petrus Costalius de Castore & Polluce in pegmatibus suis epigramma quidem cultum graphicè depinxit cum enarrationibus. Et hæc quidem de stellis Castoris & Pollucis satis. Qui plura vult scire, adeat Plinium libro rei Natur. secundo, cap. xxxvij. cuius verba quidem pulcherrima hoc loco apposuisssem, nisi nimis prolixus essem. rogo tamen lectorem, vt omnino locum Plinij legat. Hic postquam de pileatis fratribus supra mentionem feci, addam & illud quod Apuleius in x. Cassides in capite gestare scribit stellarum apicibus insignes. Plura alia ad hanc rem Castoris & Pollucis, doctè noster Giraldus in lib. de dijs gentium cumulat, à quo etiam nos pleraque accepimus, cum ad numisma maximè facerent. Nam quid illo Val. Flacci carmine aptius reperiri potest, cum penè numisma ante oculos (fortasse ab illo nunquam visum) ponat? Ita mehercule cum autoribus conferendi sunt numi
argen-

argentei, vñ ex collatione facta antiquis veneranda emer-
gat. Quo loco autem Romæ fuerit templum Castoris & Pol-
lucis, variè est scriptorum opinio. Marlianus, verò lib. ii.
Topograph. æ Romæ, ait in foro fuisse, cui ad stipulatur Pl-
nius lib. xxv. cap. iii. obliuim Castoris, siac vñ nram po-
tundè Augustum refert. Dionysius autem non procul ab æde
Vestæ fuisse inquit, his verbis, Huius autem inopinatæ,
admirab. & que apparitionis, cum signa adhuc Romæ milita-
tum verò est ædes Pollucis, & Castoris, quam supra forum
extruxit ciuitas, vbi visa sunt illorum simulacra, & mox
specie pugillum, equosque malidos sudore adscaturigine
iuxta ædem Vestæ manentem, abluere. Appianus autem in
commemorat Atelium prætorem fortè sacra Castori & Pollu-
ci in foro facientem, cum quidam lapide phidam exussisset,
ad Vestæ ædem cucurrisset, ex quorum verbis apparet ædem
Castorum propè Vestæ, forumque Romanum ita sitam, ut à
fronte hoc, illam verò à tergo habuerit. Hinc Castoris æ-
dem A. Posthumus dictator bello Latino vovit, cuiusque fi-
lius dum vir creatus dedecavit. autor Livius lib. ii. decad.
primæ. Cetero pro domo sua. atque pro Sextio eius gradus
à Clodio reuultos testatur, & S. C. concionique in ædem
sepe habitas. Asconius verò L. Maellum hanc instaurasse
tradit. Ante eandem ædem Castorum fuit statua Q. Marci
Tremuli equestris togata, qui Sannites his deiecit, cap-
tæque Anagnina populum stipendio liberauerat, ut Plinius lib.
xxxij. cap. vj. in principio refert. Hæc ædes quamvis tan-
tum Castoris vocaretur, geminis tamen fratribus erat dedi-
cata existimaturque Marlianus eam ædem fuisse inter portuum
Concordiæ, & Cæsaris templum, quod fuisse creditur in
medio foro iuxta Curiam: autor Cor. Tacitus. In nu-
mismate autem quo argenteo apud mox tant in anteriori or-
be, duæ facies, duæ stellæ in capitibus habentes, ante se
maiores stellam præferentes, & has opinor esse Castorem
& Pollucem, in posteriori orbe est naus cum reme in supe-
riori

flori hunc titulum habens AN. FONEI. Hoc vnum anno-
tasse dignum in numismate sat fuerit, equos sine sellis fuis-
se effictos, quos etiam in marmorea Traiani columna co-
chlidis Romæ ita vidimus sculptos. Hæc igitur in Castoris
& Pollucis numismate dicta sint satis.

ADRIANI CAES. AVG.

S P E S.

IN ADRIANI Imperatoris aureo Numismate Spei effigiem,
huiusmodi conspeximus, foemina fuit stans iustitiae laci-
niam sinistra manu nonnihil attollens, dextra in cubitum
elata, pateram proferebat, in qua repositum ierat, velut ci-
borum, id est, vas in floris similitudinem, cum hac inscrip-
tione, SPES P. R. Ostendit & aliud mihi vetus numisma
Bernardus Christianus Papiensis, vir multarum artium periti-
tus, in quo erat Alexandri Pij imperatoris Augusti imago,
exynpata, cum his verbis, IMP. ALEXANDER PIUS
AVG. in altera facie erat Spei imago, stantis in lacinia, ma-
nu dextra liliū prætendentis, leua pendulam vestem ultro-
tantis a tera, cum his notis, SPES publica d. C. De Po-
puli Romani spe, in Adriani vita apud Dionem, & apud
Ælium Spartianum nihil reperi mihi dominus maxima spes in
ipso posita fuit, quod & fuerit imperitor optimus ac insignis,
qui & in bello & pice multa præclara gesserit, qui quoque vicia
onera sustulit, qui populo congrua dedit duplicia, qui un-
sum fiscalem instituit, ne magistratus hoc onere gravaretur,
qui aurum coronarium rebus remisit, & qui securitatem
omnibus remoravit, & pleraque alia beneficia Romane Rei-
publice præstitit, & qui summos iureconsultos Celsum, Ne-
ratum Priscum, Severum Iulianum in consilia adhibuit, &
in summa famulante philosophis Epictetum, & Heliodo-
rum habuit, necnon grammaticos, mulicos, iutores, geo-
metras,

metras, pictores, Astrologos: quos omnes ditatos honoratōsque à professione dimisit qui & iuxta morem eorum temporum, princeps causas agnouit, & senatores & equites Romanos in consilium aduocans, & sententiam ex omnium deliberatione protulit. & hæc quidem tanti principis ornamenta, & in populum Romanum collata beneficia videntur potuisse maximam spem in republica concitasse, ut vrbs rerum domina in virtutibus Adriani spes suas collocaret, & ne de clementia & humanitate benigni principis vnquam desperaret. meritò igitur ex altera parte monetæ est lilij effigies & ciborium, lilium autem Iunoni est flos dicatus ob candorem suum, si quidem, ut ait Antonius Thylesius Cossentinus lib. de coronis, Pronuba Iuno lilia sibi legit cadentia, exorta (ut aiunt) ex ipsius lacte, in terram effuso, cum in nouerçæ dormientis mammam infans Hercules inuasisset. unde rosæ dicuntur Iunoniæ. memini me superioribus annis, cum essem Patauij, legere, carmen flebile Lilij Gregorij Giraldi in obitum immaturum Alphonfi Mayanthi adolescentis probi, ac optimæ spei pueri, necnon literati, quique mihi in Ferrariensi Gymnasio commilito familiaris fuit, qui plures ad me scripsit epistolas & carmina elegantieruditione inspersa. Cuius orationem publicè habitam manu ipsius scriptam, & ad me missam, quandoque sum editurus, & si sciam iam editam, à quibusdam Ferrariæ: nos tamen manibus pijs, animulæq; eius, cuius diuicium fuimus, debentes, quia nonnulla addidit ipse, quæ impressa non sunt, cum ecloga docta & beneculta edemus, Carmen itaque Gyraldi in obitum Alphonfi Mayanthi fuit hoc.

Ut flos Iunonis, cui vix muerone renidet,

Lactæ coma, atque croco fulminis igne cadit.

Sic quoque flos May nunc concidis indole tanta,

Virtutum & morum qui documenta dabas.

Non possum me abstinere, quin hæc lachrymas in funere amici, à me habitas subscribam.

Immitis

*Humilis qui se Boreas pulcherrimo florum
Abstulit, indigna febre precepta puer?
Alphonse à May primis sublata sub annis,
Et puer aeterna viueredigne rosa.
Hae habeas nostri aeternum solatia amoris,
Et tibi perpetuo flore virescat humus.*

Sed ad Spem redeamus, quam viridi indutam palla, mos fuit veterum pingere, vel Alciato ipso teste in emblematis, quòd autem spem Liliò antiquitas donauerit, vt passim in numis antiquis videmus, hac ego causa factum crediderim, quòd Liliū albedine sua pulchrum ac pudicum designet: vel quòd, cū omnes flores, fructus & fruges mox ad futuros promittant, interque flores Liliū altius exurgat, hoc eligere maluerint. Virg. certè antiquitatis sciētiſſimus, cū Marci Marcelli Diui Augusti nepotis præclaram indolem laudaret, sed qui breui (vt signa frontis parum lætæ, & decet lumina vultus ostentabant) fato esset concessurus & moriturus, hæc quæ præreptam iri publicam populi Romani spem ex fato egregij iuuenis designarent, subdidit carmina.

*Nec puer Iliaca quisdam de gente Latinos
In tantum spe tollet auos, nec Romula quondam
Vllo se tantum tellus iactabit alumno.*

Et paulo post.

*Heu miserande puer, siquæ fata aspera numpas,
Tu Marcellus eris. manibus date Liliæ plenis:
Purpureos spargam flores, animamq. nepotis
His saltem accumulatis donis, & fungar inani
Munere.*

Sed & in alio Numismate vetusto fuit spes publica stans choata, choam sustollens læua, dextra Liliū porrigens & mitram. Vir prudens Alciatus noster multiscius, in elegantissimi ac propè diuino Hieroglyphicorum emblematum libello, hoc pacto simulachrum spei depinxit. Spem viridi indu-

O o o

tam

ram palla, & sedentem supra solium, cum alicula Cornice,
& Nemese, & boe arpentem, & Cupidum, hunc eandem
imaginem in capite superiori cuiusdam statuæ (sue domus
pingi curavit Franciscus Alciatus in signis ac doctus Iure con-
sultus, elegansque bonarum artium & studiosus civitatis,
necnon antiquitatis maximè admirator ac studiosus, sed &
amator & amator, & interpretis cupidus. *Gemma autem*

Alciati sunt hæc, Quæ templato suspecti sunt sidera cubiti.

Cuius peniculus reddita imago fuit, cuius amplius aut

Elpidij ferere manus. Ego nominor illa, cuius

Quæ miseris promptam Spes bona præstat opem.

Cum viridis tibi palta, quod omnia me ducere vident.

Quid, manibus maris tela nefasta geris?

Quid, cuius sperare dices, praeido sepulchris?

Cum tibi dulcoris regimine pigra sedes.

Sola domi mansi, oculis antibus vultusq. moris.

Aferas, nec doctus musa, vixit de seipso.

Quæ tibi adest, volucris? Cornix, si diffimus, osant.

Est bene cum nequeat dicere, dicit, erit.

Qui comites ad hunc tunc, & pueri, & pueri.

Qui præcunt, & viginti, & semina, & vixit, & vixit.

Quæ tibi iuncta, & vixit, & vixit, & vixit.

Scilicet ut speres nil nisi quod liceat.

Adem autem Spei, quæ in toto orbe fuit, & vixit, & vixit.

duertit Marciapud, & vixit, & vixit, & vixit.

in primo libro, & vixit, & vixit, & vixit.

Decadis, idem libro, & vixit, & vixit, & vixit.

Q. Fabij Cos. filio & Tio Semprouio, & vixit, & vixit, & vixit.

Gracilio, & vixit, & vixit, & vixit.

in conflagratam, M. Cicero in legibus prodidit Spem, & vixit, & vixit.

Castellano, & vixit, & vixit, & vixit.

constitutum, & vixit, & vixit, & vixit.

Pl. quidem, & vixit, & vixit, & vixit.

in his regionibus, & vixit, & vixit, & vixit.

hoc est in via, & vixit, & vixit, & vixit.

in Splendore, & vixit, & vixit, & vixit.

in censum, & vixit, & vixit, & vixit.

scribit Dion libro Histor. Alante bellum, & vixit, & vixit, & vixit.

Adm. cum alijs plurisque, & vixit, & vixit, & vixit.

De Spe Tibullus in oster, & vixit, & vixit, & vixit.

*Involuta fuisse mense, sed orodantur simplicitate. Job. ii. q. 1.
 et ipse fuit, et mense erat, fane semper. Ann. 11. q. 1.
 Spes, alia Agriicola, spes, fulci orodit arvis.*

*Scipio, qui aardo fanare reddat ager.
 Et haec quo volueres, duo capta, arudine piscos.*

*Cum tenues bamos abdidit ante cibum.
 Spes etiam valida solatur compede vinum.*

*Crura sonant ferro, sed canit inter opus.
 Spes facilem Nemesem spondet mihi, sed negat illa.*

*Hei mihi, ne vincas quare ppeha Deam,
 Spem verò esse vigilantium hominum somnia dicebat
 Plato, ut refert Aelianus lib. xlij. Variae Historiae.*

TITI VESPASIANI AVG.

ANNONA.

IN Tiberij Deciani Foronulienfis Iurifeconsulti doctissimi,
 qui Patanij ius civile publice prosteretur pomismate quo-
 dam illi Vespasiani aroo hæ fuerit notæ, IMP. T. CAES.
 VESPA. AVG. P. M. TR. R. R. P. COS. VIII. In al-
 tera parte erat annona Augusti, cum his verbis, ANNO-
 NA. AVG. V. S. Ille mulier erat ibi, stans cum Pluto bidentē
 innitente, in manu dextra tinentem cornu Cornucopias. Ibi
 sit vas cum quibusdam spiciis, et postea fuit puppis scuto-
 rum navis, quæ quidem omnia abundantiam designant.
 Plutus enim divitiarum Deus est, & datur, Cornucopia v-
 bertatem præferre, vas cum spiciis Cerei dicatur, ex opima
 trienta frumentis. Navis verò, quæ contraria fuit, quæ impor-
 tabantur in urbem mercimonia, & mercatura frumento-
 rum, vel quæ mos fuit, ut quæssent Latini, Romanam ci-
 tatem accipere non, si non minorem, quam decem millia
 modiorum navem fabricassent, & Romam sex annis fru-
 mentum potassent ex edificio diui Claudij, ut Vlpianus in-

cap. iij. de Latinis, in viris corpore refert, & Scauola in his, qui naues ff. de vacat. & excusatio. munerum meminit. Suetonius in Claudio ait Claudium proposuisse negotiatoribus certa lucra, suscepto in se damno, si cui, quid per tempestates accidisset: & naues mercaturæ causa fabricantibus magna commoda.

GORDIANI IMP. AVG.

V I R T V S.

IN alio Numismate masculam virtutem effictam vidi, (quod postea mihi dono dedit Franciscus Valla Nouariensis) hoc pacto in vno quidem Gordiani Imperatoris, in cuius altera parte imago erat senis barbati, nudi, clauæ innitentis, cum leonis pelle brachia aduoluta, cum hac inscriptione, VIRTUTI AVGVSTI. & hæc quidem per se sat clara, cum virtutes Herculis plerisque imperatoribus à P. R. attributæ, eiusq; herois honores eisdem declarati sæpè fuerint, sibi que Herculis nomen aliqui etiam Cæsares sat superbè arripuerint, quod historia Commodi imperatoris declarat, cum Herculem Romanum Commodum se dixisse refert. quod in eius numismate declarauimus. ~~non enim~~ autem si vis scire xij. certamina Herculis, quæ ad virtutem spectant, lege magni Alciati emblematum libellum, vbi de honore agit. Romæ in Palatio conseruatorum vidi statuam æneam Herculis stantis nudi, & clauæ innitentis altera manu, in altera verò manu malum tenentis, & erat quidem imberbis Iuuenis Forma auro superfusa, & illa quidem in superiori aula, vbi plures aliæ statux æneæ conspiciuntur. In Numismate Vitellij huiusmodi imaginem virtutis vidi, quàm simillimam eius senis, de quo supra mentionem feci. quæ & in Numeriani fuit numo, cum hac inscriptione, VIRTVS AVGVSTI. in Galbæ Numismate fuit imago Iuuenis nudi

stantis,

stantis, in dextra hastam tenentis, in altera tesseram, aut quid simile, his verbis, VIRTVS. In epigrammatōn Græcorum lib. iij. in inscriptione xiiij. ΕΙΣΗΡΩΑΣ, in epigrammate Asclepiade inducitur super tumulo Aiakis sedens virtus, & ita loquens.

Ἄδ' ἐγὼ ἀτλάων ἀρετὰ παρὰ τῷδε καθίμαι

Ἀνὰ τὴν τύμβῳ, κεραμένα πλοκάμους,

Θομὸν δ' ἡμεγάλῳ βεβλημένα, ἔνεκ' ἀχαιῶν

ἢ δολέφρων ἀπέτα, πρῆσσαν ἐμὴν κέκρυται.

Hæc Epigramma Alciatus in Aureolo Emblematum libello hunc in modum imitatus est, in inscriptione, In victoriam dolo partam.

Aiakis tumulum lachrymis ego perlucio virtus.

Hæc misera albentes dilacerata comas.

Sicilicet hoc restabat adhuc, ut iudice Græco

Vinceret: & causa sit potiore dolus.

ANTONINI PII CON- SECRATIO.

CONSTANTIVS LANDVS COMES.

Iacobo Antonio de Vinolis, cui Placentino, & collegiata ecclesia Diui Theodori Papie præposito, sacrique palatii apostolici & aula Lateranensis comiti palatino, & equiti aurato
S. D. P.

ATTVLIT mihi Iosephus Bentius Nouocomensis iuris ciuilis per studiosus scholasticus, nomine tuo Numisma aureum Diui Antonini Pij, percolende ac clarissime Iacobe Antoni Viuoli, vt tibi explicare velim, quod quia aliàs à me prolixa interpretatione expositum fuit, nempe dum eundem numum Antonini Pij à Theodoro à Sancto Georgio perillu-

perillustri adolescente mihi dono datum, exposuisssem, ut in-
 misisquam quaginta numismatibus, quæ anais superioribus
 sum interpretatus, satis apparet, nunc huiusmodi omnia ad ve-
 rum narrare non superest tempus, tum quia lectionibus
 philosophiæ incumbimus, tum quia brevi exhibent nostræ in-
 terpretationes. illud hic saltem habeto, Numisma tuum per-
 antiquum esse, Antoninique Pij imaginem præfere-
 re certam, hic enim Divus vocatus fuit à senatu, & cum iucundi-
 tate. Pij etiam nomen meruit, propterea quod, ut Iulius Ca-
 pitolinus refert, mortuo Adriano apud Baias, reliquias eius
 Romam perduxit, easque sanctè ac reuerenter, in huius Dom-
 itiæ collocavit, cunctisque repugnantibus, inter Divos et-
 um retulit, clypeumque ei magnificè in sinum posuit, &
 sacerdotes ei instituit, confuberiam fuit cum Catilio Suario,
 quæstor, ac prætor fuit. Britannos, Mauros, Dacos, Ger-
 manos subdidit, Iudæosque rebellantes contudit. Alios et-
 iam refrenavit, in Achaia etiam, atque in Ægypto rebel-
 liones repressit. Hic Numæ Pompilio bonitate comparatus
 fuit. quod autem in posteriori Numismatis parte effigium,
 Tabernaculi effigies est, in quo plurima aromata condeban-
 tur, ubi eboreus lectus erat stratus, in quo imago cerea de-
 functi imperatoris iacebat, in cuius fastigio inerat aquila, ad
 quam ignis paulatim ascendens, illam vincula rumpentem,
 dissiparet in cælum, efficiebat, sicque defuncti Imperatoris
 anima in cælum fugebatur ferre, sicque consecratio
 seu solatio inter Divos fiebat. quod verbum seu dictio in-
 Numismate ficta refertur sic, CONSECRATIO. Cuius
 rotam effigiem petendam esse ab Herodiano auctore Græco
 lib. 4. tandem in meo Numismate admonui. Ideo hic ver-
 ba eius non operæ est præsum, ut ponam. Gradibus autem
 quatuor fiebat, Tabernaculum ligneum quidem, ut in Nu-
 mismate apparet, quadrangula forma, Sed de his satis. Hæc
 igitur pauca in bonam partem accipias percolende m. pater,
 quem iam iam cupio ex vultu & facie cognoscere, cum præ-
 cipue

cipue virtus ac dignitas, communisque patria Placentia
me id mirum in modum facere impellant. Vale religiose An-
tistes, præseseque templi Dni Theodori Papiensis, meque tui
amantissimum iam redama. Nono Cal. Maij. M. D. LV.

C. P O S T H V M I D I A N A.

Constantinus Landus Comes Julio Pater. S. D. P.

CVM heri in celebri pompa Tancredum Sarzanensem
ex Hetruria iuuenē infulis doctoreis à Francisco Alciato
decoratum comitaremur domum, intrèque loquendum (ut
fit) à te ego peterem, ac quicquam noui ex Placentia vrbe,
(cū nuperrimè illinc adueneris) afferres: narratisque qui-
busdam à te paucis, subiecisti postremò te numum quendam
argenteum, quem mihi ostenderes, tecum habere, statimque
è crumenā numo tractio dedisti mihi, ut explicem, superin-
flicti tui an te mihi illum largiri, quo à me accepto (cū e-
tiam manus reijcerem) ut tantum tibi morem gererem inter-
pretari cœpi, illicò ac me domum proripui, historiam igitur
hanc breuem, & qualemoune tui numismatis habeto, quæ
à me aliàs lecta, modo succurrit animo, meliora cū repe-
rerò, ad te scribam: hec nunc utcumque sunt, legito.

In Numismatis tui priori parte extat imago mulieris co-
mas in nodum conglomeratas habentis, circinis utraq; tem-
pora muliebri eleganti ambiens, in posteriori autem
partes nummi effigies seu species currentis canis adparet cum
inscriptione, POSTHVMA, Sed & in quibusdam nummis
uereustis argenteis est etiam inscriptio, C. POSTHVMIVS,
cum cane currente & iaculis: ut Pierius Valerianus lib. Hierogly-
ficorum. V. refert, quo loco de cane narrat, Numisma
autem c. Posthumi argenteum ad me misit his diebus Par-

ma

ma Placentiam Annibal Carus à secretis nostri Ducis vir me-
 hercule hac tempestate admirabilis, & rei antiquariæ sum-
 mus interpres, cuius ex vna parte (vt interpretatur ipse) ex-
 tat Dianæ imago, ex altera canis venaticus in similitudinem
 currentis, cum venabulo ibi iacente, literæ. C. POSTVMI.
 vt etiam ipse Carus musis carissimus ad me missis literis si-
 gnificauit, Nam se contulisse retulit mihi cum Hieronymi
 Tagliaferri viri in literis eminentis Numismate suum Cai
 Postumij & cum eodem simul Athalarici Regis Gotthorum
 nummum. Sed vt ego, quæ de Postuma aliàs legi, hæc affer-
 rem, & de cane hic effictio nonnulla dicam & si non ad veri-
 tatem Numismatis huius, nec priorem laborem à me iam su-
 scepi perdam, admonens interim lectorem me non nega-
 re hoc in numisma esse C. Postumij, & Dianæ, quæ in num-
 mi posteriori parte sit. imo ex Pier. Val. & Annibalis Cari
 sententia idem probare. Hæc igitur Postuma, quæ sic in Nu-
 mismate efficta est, Constantij Cæsaris & Faustinae eius vxor-
 is secundæ fuit filia, eius nempè filia Constantij, qui fuit
 Constantini magni filius, cui in diuisione imperij inter frä-
 tres Constantinum & Constantem obtigit Oriens, hanc post
 se reliquit Constantius, cum adhuc prægnantem Faustina
 reliquisset moriens. Ideò fortè hoc nomen sortita fuit Postu-
 ma ab accidente, quòd post mortem Constantij patris orta
 fuisset, hæc cum adoleuisset Gratiano Imperatori iure matri-
 monij copulata fuit. Qui Gratianus ex Valentiniano, & Se-
 uera matre Syrmi natus fuit, fratrem habuit Valentinianum,
 de quo in Codice Iustiniani extat mentio, nè non constitu-
 tiones & eius rescripta leguntur. Hæc Postuma aliquando à
 matris nomine Faustina dicta est, aliquando etiam à patris
 cognomine vocitata est Constantia Postuma. Solebant enim
 veteres Romani à parentibus suis cognomina arripere: nem-
 pè patris aut matris vestigia virtutum sectantes, familiæque
 nomina, arbore veluti quadam ramos fulciente latè propa-
 gantes à memoria enim (vt inquit Hammonius in æquiuocis)
 fiunt.

fiunt æquiuoca: uti cum quis filium suum maiorum nomine vocauerit. à spectiam fiunt, ut si quis filium philosophum sperans futurum Platonem nominauerit, sæpenumero vsu venit, ut quod factum à memoria est indito à spe nomini concurrat: uti cum compertus fuerit auus tale genus studij tractasse. Nec enim hanc Postumam à gente postumia Romæ olim celebri familia denominatam crediderim, à qua etiam A postumius dictator, prætor, & consul emanauit. De familia Postumia intellexisse videtur Virgilius in sexto *Æneidos* hoc versu.

Sylvius Albanum nomen, tua Postuma proles.

Vt sit Postuma pro Postumia dicta ex figura syncopæ. sic enim ille locus Virgilij exponi debet, ut de prole Postumij dèque Postumia familia intelligatur, non quòd Sylvius sit proles Posthuma, hoc est post humum nata, ut grammatici passim ineptè interpretantur. in hoc nummo illud annotatum dignum esse opinor (modo non infit artificis mendum) Postumam sine statili littera scriptam legi. sic enim in plerisque publicis spectationibus animaduerti antiquis & præcipuè in inscriptione marmoris antiqui apud vicum Galæratum Mediolani, quæ est Cui Postumij prisci in hunc modum scripta, C. POSTVMIO PRISCO C. POSTVMIVS DROMO LIBERTO PIENTISS. IN AGR. P. XXX. IN F. P. XX. Hæc Postuma pulcherrima etiam fuit mulier & venusta, nempè formositatis parentum Constantij, & Faustinae particeps: quod autem Postuma sit dicta: sic enim veteres solebant nomina imponere filijs ab accidentibus vel ab ordine, sic enim primam, secundam, tertiam, Maniam, Luciam, Postumam, ut Hermolaus refert in principio secundæ editionis castigationum Plinianarum, primam, secundam, tertiam ab ordine procreationis, Maniam quòd mane, Luciam quòd luce, Posthumam quòd post patris mortem nati essent appellauerunt, & his lapidum testimonia consentiunt. Sed hæc ad priorem nummi partem satis.

P p p

Quòd

Quod verò currens canis in posteriori numismatis parte sit, efficitur, id nondum comperi, nec quicquam nunc succurrit quod de eo loquar, nisi id fortè factum sit, quod plerique sub signo caniculæ correpti febre decedant, ut ait Artemidorus, quod etiam inscriptio marmorea apud me indicat, cum canis imagine, vel quia Hecataë in animal iugulabatur (ut ait Sophron) vel ut Artemidorus Daldianus lib. ij. Onocriticôn cap. xj. tradit, quia canis, qui non sit venaticus, vel Melitæus, rei familiaris curam significat, quod ad numisma facere posset. cum cura familiaris, & domus regimen ad ipsas mulieres spectat, vel ut Orus Apollo in Hieroglyphicis ait, quod Aegyptij, cum magistratum iudicemve indicare volebant, canem pingebant & stolam regiam iuxta iacentem, scribit etiam Iulius Pollux in Onomastico ad Commodum, Imperatorem quod canis sectabatur Herculem, eratque mos antiquis, quod simul cum heroibus canes in concionem ingrederentur. Hinc Virgil. poetarum præcipuus lib. Aeneid. viij. morem hunc innuere voluit, cum sic cecinit,

Nec non & gemini custodes limine ab alto

Procedunt gressumq; canes comitantur herilem.

Vel etiam canis in numismate fortè est venaticus, videntur enim ibi fixa iacere duo spicula seu iacula ea fortè ratione, quod aut Gratianus huius Posthumæ maritus, venatione se oblectauerit, aut potius, quia Constantius eius Postumæ pater mirus artifex in sagittis iaculisve iaciundis extiterit, ut est author Eutropius lib. xj. rerum Romanarum in fine hystoriæ Constantij, febrèque nimia intrinsecus exurente obierit. Cervam autem fuisse potius quis alius augurabitur quàm quod verè sciat ob vetustatem numismatis, in quo tamen non apparent cornua, nec cauda etiam si sit cervus, cervam tamen ponamus quod sit ab eo quod superius dixi, non multum variabit expositio nostra, cum Constantius peritissimus fuerit in iaculandis sagittis, Gratianusque venationem adamauerit, cervam tamen cum cornibus effictam vidit

vidit nemo, nisi à pictoribus, aut sculptoribus, poetisue lusus gratia picta, sculptaue fuerit, aut per ignorat: in crassam, quæ late culpæ attribui solet, deliniata fuerit, quique ita crederet, ridiculus fortè apud plerosque habere iur. constat enim apud opinatissimos scriptores ceruas non emittere cornua. Sicuti & à Plinio illud traditum extat, in Africa ceruos non reperiri, unde mirum quod apud Virgilium in quarto *Aeneid.* Ascanius apud Didonem venari ceruos dicatur, cum tamen Plinius dicat non nasci in Africa ceruos. Franciscus etiam Petrarcha Hetrusca poetices princeps suggillatur à viris doctis quod in rithmo quodam dum lauram suam, ceruo comparat, eam duobus cornibus auratis sibi apparuisse faciat, cum illud pateat ceruas non emittere (vt iam dixi) cornua, huncque errorem, si modo est error, Francisci Petrarchæ animaduertit vir hac tempestate celebris in libris suis de Arte poetica. Mutius histriensis qui & de duello librum conscripsit, excusari tamen posset Petrarcha tanquam Poëta, qui metaphoricos loquutus sit per cornua intextas comas Lauræ intelligens, sic enim ad ornatum comarum, quo vtuntur matronæ Gallicæ, alludit, sic & P. Virgilius in nymphas fuisse *Aeneas* naues commutatas, more fabulosi poetæ describit, quod tamen ridiculum apparere posset poetarum artem non tenentibus, sic enim & Pindarus in Olympijs ode, quæ Teroniscritur. *Ἔς θεοζένια.* ita enim ibi *χρυσὸν κερῶν ἑλκροῦ* *ῥυλῆαυ ἀξοντ' ἔμ ποτε πάυετα δὴ λῶς ἁβαστὰ γράφειν ἴρας.* quo loco interpres introductam ait à poetis cornutam ceruam, cuiusmodi ea fuit, quæ Thelephum laetavit, positum hoc idem ab Anacreonte, sed à Zenodoto correctum, ob vulgatam historiam, quod in eo genere foeminæ cornua non habeant, nam quod scripserat Anacreon *ἄγαρ ὁ ζῶατε νεῖρον πεθιλέα γα.* *λαβλινωρ ἄστ' ἐν ἕλας κερὸς ἀσπς ὑπολερθεῖς ὃ πό μιν τρεῖς ἐπὶ οὐλῳ,* prolocutione *κερῶσθης,* quod cornigeræ significat Zenodotus is emundæ nariscenfor *ἐπὶ ὅσθης* reposit hoc est desiderata vel amabilis, subiungit idem interpres Pyndari inuentas

tamen aliquando nec incongruum esse aliquas habere cornua, quemadmodum in elephantis de quibus tradunt Aethiopicos & Lybicos tam mares quàm foeminas habere dentes, cum tamen in India, ut observauit Amytianus huius generis foeminae sine dentibus conspiciantur, & hæc quidem ex Pyndari interprete animaduertit Pier. Val. lib. 7. Hieroglyphicorum, ubi agit de ceruo. Illud loco addidisse non erit inutile in gratiam professorum æthruscæ linguæ, & ad poetæ locum illustrandum, cum enim Petrarcha narrat scriptum exitisse circa torquem auream, quam collo gestabat cerua hoc sensu, quod ne no eam tangeret, quia libera à Cæsare facta fuisset, Cæsarique esset cerua, alluisse Franciscum Petrarcham ad historiam antiquissimam aeneæ torquis apud Paucecios è collo cerui extractæ, in qua inscriptæ erant literæ, DIOMEDES DIANAE. huius rei meminisse Nicolaus Leonicus Thomæus philosophus clarissimus ac doctissimus in libro primo variæ historiæ cap. xcij. Illud etiam non ingratum fuerit addidisse, quod verisimilius numismati accedit, in quo canem fuisse fictum existimamus & pro certo habemus, propterea quod mos, consuetudòque non rara fuerit Cæsarum & imperatorum ad populi beneuolentiam & fauorem conciliandum venationes edere, ut ex historiarum lectione patet, tum Iulij Capitolini tum Aelij Spartiani, & ex Iustiniani Cæsaris collat. 4. in aut. de consul. M. quidem Cicero in ea epistola M. Mario scripta lib. 7. familiarium, in qua describit quosdam ludos Romæ habitos, binas venationes narrat per quaque dies Romæ factas in admirationem vulgi & turbæ, ubi etiam hæc verba subiicit, Quæ potest esse homini politico delectatio? cum aut homo imbecillus à valentissima bestia laniatur, aut præclara bestia venabulo tranfuerberatur? extrema dies venationis fuit elephantorum, in qua nulla delectatio exitit cum etiam misericordia quædam consecuta est, atque opinio huiusmodi quandam illi belluæ cum genere humano esse societatem. Hactenus Cicero, apud Cassia,

Cassiodorum libro v. variarum venationis genus & formam ferarum cum hominibus describitur, cuius verba hic adscriberem ni prolixitatem vitare studerem, Sed studiosus unusquisque per se locum facillimè reperiet. Illud potius dicamus hoc loco, in nummo nostro currentem canem celeritatem significare, ex iaculis, quæ sunt infernè sita. unde rem properanter confectam, victoriàmque cito partam (iuxta augurum præcepta) indicari conijcimus, quòd si cauda exporrecta, & surrecta foret, dum sequeretur prædam, aut sic temere lasciuires, ut sursum versus incuruatam haberet, portentum futuræ victoriæ designaret ex Aruspicina. Illud etiam sciendum prætorum, & Aedilium olim munus fuisse, ut sicut & ludorum scenicorum ita & venationum curam haberent. Quod & Cælius apud Ciceronem lib. viij. familiarium epistolarum innuere videtur, dum se greges pantherarum non habere scribit. in libro Græcorum epigrammatum primo, quæ his diebus mihi priuatim domi interpretabatur Bartholomæus Moyranus in literis Græcis abunde versatus, necnon philosophicis præceptis ornatus, hoc carmen sanè elegans in prima pagella λέοντος φιλοσοφου, se offeret, cui inscriptio est, εἰς τὸ μνημέριον. id est, in festum, seu spectaculum vnus diei, id enim vox Græca significare videtur, epigramma autem huiusmodi est.

Τοξότα πικρὶδον μεδέει, ἑκατέρωθεν ποῖρε,

εἰπε κασιγνήτη κρατερὸς ἵνα θήρας ἐγέρῃ,

ὁ δ' αὖτον ἐπιφάνσαι μερόπων δέμας, ὅσσον αὔσαι

λαῶν τερπομένων ἱερὸν σωμα. μὴ δὲ νοήσω

ξήνος μέλιχίοιο λαχὼν θρόνον, ἀνέρι οἷτον. cuius sensus talis

est, Phoebe sagittarie longè iaculans, Pieridibus imperans diæ forori, ut exciter validas feras, quatenus liceat leuiter tangant hominum corpus, & quatenus ad clamorem & voluptatem populus magnum os aperiat, ne ego intelligam, qui sortitus sum Iouis placidi thronum, alicuius viri interitum. Hoc autem epigramma sic nos vertimus in Latinum carmen

non

non ut verbum verbo redeamus, sed ut tantum sententiam
ad libitum nostro carmini accommodaremus sic.

Phœbe procul iaculans, idemq. sagittifer, ora

Ut Diana feras & filius excites acres.

Cæsaris in laudem, populi plausumq. potentis.

Qua tamen haud feriant iaculantis corpus inulta,

Nam Deus in terris facit hæc spectacula Cæsar.

Sciendum est nonnullos viros doctissimos illud epigram-
ma Græcum tribuere Leoni philosopho, Cæsari ac Impera-
tori, qui post defunctum Macedonem Imperatorem, Ro-
manum Imperium suscepit, dictum philosophum propter
singularem eruditionem. Ideoque author huius epigram-
matis *ἔως ἡμέτερον ἀρχὴν ἐπόνε* hoc est Iouis suavis seu mi-
tis thronum tenentem in terra, eundemquem edidisse spec-
taculum. Ad hanc autem rem vidi his diebus proximis ar-
genteum numisma antiquum & pulcherrimum Gnei Planci
Aedilis curulis quasi nuper eusum, quod M. Antonius Pec-
cius Ioannis Vampæ Pestijs senatoris Mediolanensis nepos,
adolescens optimus mihi ostendit, in cuius numi primo la-
tere erant hæc literæ, GN. PLANCVS AED. CVR. S.
C. in posteriori autem latere erat ceruus cornibus eminens,
ac inibi arcus & sagitta, quodam vinculo ad iaciendum apto
erat autem Gnei Planci imago pulchri iuuenis, capillis lon-
gis collum ambientibus usq. ad humeros, quodam veluti
pileo caput obnubente, ac sub pileo aliud quiddam
præferente, quod numisma forte alias, cum aliquid
ad rem legero sum interpretaturus, fat fuerit ostendisse
nunc inopus ædiliū curulium fuisse circa venationes, &
possunt, sufficiat, ut hi plebei homines, qui hodie
hæc iam dixisse, quæ ad numisma nostrum facere
tractant huiusmodi nummos antiquos, horumque sunt hel-
luones, sciant in posterum non cuiusvis esse hominis
historias reconditas in ære, & antiquitatem excutere: sed
nec mediocriter eruditorum virorum, ac doctissimorum &
excellentium.

COM,

487

COMMODI IMP.

VENATIO.

IN Commodi Imperatoris numismate, quod his proximis diebus ostendit mihi Tiberius Decianus Vtinensis Iurisconsultus, & professor in manè Patauij publicus, vti doctissimus, ita antiquitatis summus indagator, ac observator, ista fuerunt. ex altera parte claua erat efficta, quam circum literæ hæc legebantur, HERCVLES ROMANVS. In altera parte Commodus insidebat equo, qui speciem currentis habebat, atque iaculo feram vulnerabat in ipso pectore. quid autem hæc omnia hoc in pulcherimo numismate descripta sibi vellent, cum à me peteret Decianus, dixi tunc historiam apud Herodianum lib. i. huius rei extare, cumque domum me contulissem, Herodianum eo loco, quo de Commodo meminit, perlegi. hicque verba, quæ ad numisma faciunt, posui, vt facilius quisque perciperet, ex historijs omnia præteritæ ætatis acta cognosci posse. verba autem hæc quæ Politianus è Græco transtulit, apposuisse operæpretium fuerit, cum ad manum codicem Græcum habere non possumus. Scribit igitur Herodianus lib. j. historiæ de Imperio post Marcum siue de suis temporibus, hunc ferè in modum. Eo vecordiae petulantiaque processit, vt paternum primò cognomen repudiaret, ac pro Commodò Marci filio Herculem se Iouis filium iusserit appellari, depositoque Romanorum principum cultu, leonis pellem substerneret, manuque clauam gestaret, simul purpureas sibi atque auro intextas vestres circumdaret, non sine omnium irrisione: quippe eodem schemate, & foeminarum luxum & heroum virtutem repræsentabat. Commodum etiam fortitudinem suam in perimendis feris publicè ostendisse, ac peritiam sagittandi, ac iaculandi habuisse, idem Herodianus est autor. si quidem cum temperare sibi non ultra posset, publicè spectacula edere processus, omnes se sua manu feras occisurum pollicebatur.

tur, & cum fortissimis quibusque iuuenum singulari certamine depugnaturum. Nam ita certa illi esse manus dicebatur ut quodcunque destinares, iaculo sagittave contingeret. erant cum illo assidue Parthorum leuissimi sagittarij, ac Numidæ iaculatores, quos ille tamen omnes longè artificio superabat. Idem etiam Herodianus refert, nudum ingressum esse Amphiteatrum, sumptis que armis numeros gladiatorios impleuisse. Id verò triste Romano populo spectaculum visum, nobilissimum Imperatorem post tam multos parentis sui, maiorumque triumphos non quidem aduersus belluas arma capere militaria, vel Romanorum Imperio congruentia, sed amplissimam dignitatem turpissimo foedissimoque cultu contaminare. Nec mirum esse debet, quòd sagittandi Còmodus peritus esset cum, & gladiatorijs pugnis Romanum Imperium attriuerit, cum ex Faustina Antonini Pij Imperatoris filia, Marci verò vxore, quæ cuiusdam gladiatoris amore fuerit capta, dicatur ex concubitu illius gladiatoris natum mox Commodum, quod etiam à Iulio Capitolino relatum extat. cum tamen idem Capitolinus ex vulgari tabella circulatum hoc asserat, qui etiam dicit quòd appellatus est Hercules Romanus, qui feras Lanuuij in Amphiteatro occidisset. ferunt etiam eundem Commodum se Alexandrum appellari voluisse: illum nempe cognomento Magnum Philippi Macedonum regis filium. Cuius rei etiam testis est Numisma ab eo percussum, quod apud eundem Decianum vidimus. Doctissimus etiam vir noster Robertellus Vrinensis, & hac ætate vnus, qui rem literariam maximè adiuuat. De Commodi peritia sagittandi, & huiusmodi, quæ de eo diximus, multa affert ex Herodiano Græco Numisma adducens. hæcque in annotationibus suis, illud amplius adiecero, cum Romæ essem, quingentesimo quadragésimo quinto supra millesimum, me in porticu conseruatorum Imperatoris Commodi ingens caput æneum vidisse, de quo Lampridius ita meminit, Collum caput depressit

prestitit quod erat Neronis, ac suum imposuit & titulum more solito subscripsit.

GORDIANORVM VIR- TVS ET ÆQVITAS.

FRANCISCVS Valla Nouariensis iuuenis elegans, qui iuriciuili operam Ticini nauat, mihi familiaris factus cum me Numismatibus veterum delectari persensisset dono dedit quinq; numos perantiquos æreos, tres erant Gordianorum Cæsarum effigie insigniti, duo reliqui Constantini Magni, & cuiusdam regis Ferrandi. Sed (vt puto) huius postremi est recens memoria; nempe, vt libet coniectari ex regibus Neapolitanis inibi est equus ubi sunt verba, **ÆQVITAS REGNI** cum litera, T. Sed vt impresentia de Gordiano. nam eadem videtur esse imago, licet (quod non me latet) tres fuerint Gordiani. nonnulla dicamus. Prius hic notas, ac signa eorum numismatum ponemus, dein, quæ apud historicos de eisdem legerimus, apponemus. Notæ hæ igitur fuere in effigie Gordiani **IMP. GORDIANVS PIVS. FEL. AVG.** à latere erat eiusdem Cæsaris virtus, humanæ effigie sculpta, sed nuda, innixa verò cubitum dextræ clauæ, sinistram manum in latus, his verbis **VIRTVTI AVGVSTI. S. C.** in altero eiusdem Gordiani Augusti numismate in latere erant verba hæc **ÆQVITAS AVGVSTI. S. C.** ibi efficta erat, mulier habens in altera manuum geminas lances seu libram, in altera Cornucopia gestans, in tertio eiusdem Cæsaris signo, quod posterior pars ostentabat, erat hominis imago, quæ videbatur nescio quid iactare seu iaculari, ibique canis specie currentis fuit, cum his literis, **VIVE FAELIX.** quæ quidem omnia satis pulchra, mouerunt me, vt impresentia, aliqua hic describerem quæ Iulius Capitolinus in vitis Gordianorum memoriæ mandauit,

Q q q

diuit. Gordianus igitur senior natus est ex patre Metio Marullo, matre Vibia Gordiana. originem paternam ex Gracchorum genere habuit, maternam ex Traiani Imperatoris patre auo proauo Consf. socero profocero, & item alio profocero, & duobus obfoeris Consf. ipse Consul dictus ac potentissimus Romæ Pompeianam domum possidens in prouincijs tantum terrarum habens, quantum nemo priuatus, ipse ex consulatu, quem egerat cum Alexandro ad proconsulatum Africæ missus est, ex. S. C. adolescens cum esset Gordianus hic poemata scripsit, quæ suo tempore extare refert Capitolinus, & cuncta illa, quæ Cicero ex Demetrio, & Aratum, & Alcionas, & Vxorium, & Nilum, quæ quidem ad hoc scripsit, vt Ciceronis poemata nimis antiqua viderentur. scripsit etiam Antoniniados, hoc est, Antoninum pium, & Antoninum Marcum versibus disertissimis, libris triginta vitam illorum, & bella, & publicè, priuatimque gesta perscribens adolescentulus etiam controuersias declamauit in Athenæo. audientibus etiam Imp. suis, scripsit etiam laudes Antoninorum soluta oratione, eorum autem qui ante eum fuere, tantum autem Antoninos dilexit, vt sibi quoque Antonini nomen ascripserit, etiam filium eodem nomine illustrauit, proconsul Africæ, destinatus fuit, cum annum ageret circiter octogesium, sed ante multarum prouinciarum rector fuerat, atque in maximis spectatus negotijs, vt scribit Herodianus author Græcus. ideo virum nobilem, magnanimum, disertum, iustum, continentem, bonum Gordianum, in quadam epistola ad senatum Romanum scripta, Alexander Seuerus appellat. quinetiam alij Scipionem, alij Catonem, multi Mucium, ac Rutilium, aut Lelium sua tempestate nuncupare sunt soliti. fuit autem Gordianus senior longitudine quidem Romana, canicie decora, & pompali vultu: ruber magis, quàm candidus, facie bene lata, oculis, ore fronte verendus. Corporis qualitate subcrassulus, moribus ita moderatus, vt nihil possis dicere, quod

quod ille aut cupidè, aut immodestè, aut nimis faceret. affectus suos vnicè dilexit, filium, & nepotem vltra morem, filiam, & neptem religiose, Socero suo Annio Seucro tantum detulit, vt in familia eius quasi filium migrasse se crederet, vt nunquam cum eo lauerit, nunquam illo præsente sedet, ante præturam consul cum esset, aut in domo eius semper mansit, aut si in Pompeiana domo ad illum vel manè, vel serò processit. vini parcus, cibi parcissimus, vestitu nitidus, lauandi cupidus, ita vt iij. & v. in die laueret æstate, in hyeme secundo. somni plurimi, ita vt in triclinijs, si fortè apud amicos ederet, etiam sine pudore dormiret. quod videbatur facere per naturam non per ebrietatem, atque luxuriam. Vulcatius Terentianus, qui sui temporis scripsit historiam, refert Gordianum Seniore Augusti vultum sic repræsentalse, vt & vocem, & morem, & staturam eiusdem ostentare videretur. Filium verò Pompeio similem visum, quamuis Pompeius obesi corporis fuisse denegatur. Nepotem autem eius imagines Scipionis Asiatici retulisse. Gordianum autem cum filio Augustos Senatus appellauit, vt ex S. C. apparet à Iulio Capitolino relato. vbi acclamatio eiusdem Senatus hæc verba, Gordiane Auguste Dij te seruent feliciter. Imperatores, cum filio imperes, Gordiani Augusti Dij vos seruent, ambo feliciter agatis, ambo feliciter imperetis, Nepoti Gordiani præturam decernimus. Nepoti Gordiani consulatum spondemus. Nepos Gordiani Cæsar appelletur. Tertius Gordianus præturam accipiat. Augustos eodem Gordianos vocatos, idem dicit Capitolinus in Maximo & Balbino. Sed boni mores Gordiano nihil profuerunt, nihil etiam beneuolentia Senatus. P. Q. Romani, quæ eum extulit, propterea quòd furorẽ & impetum Maximianus plus reipublica sustinere non posset. & quamuis vita venerabilis cum Platone semper, cum Aristotele, cum Tullio, cum Virgilio, cæterisque veteribus ageret: alium tamen, quàm merebatur, exitum passus est. Nam cum laqueo vi-

tam finiuisse ferunt, acri dolore percitum, ne in manus hostium, & vincula incideret, cum modicas vires suas, Maximini autem magnas, & Punicam Afrorum fidem consideraret. Hunc post mortem cum filio senatus inter diuos retulit. &, vt dicit idem Capitolinus, in Maximo & Balbino prima relatio fuit principum, vt duo Gordiani diui appellarentur, aliqui vnum appellatum, seniore videlicet putant. Sed ego libris quos Iunius Cordus affatim scripsit legisse memini, ambos in deos relatos. siquidem senior laqueo vitam finiunt iunior autem in bello consumptus est. Qui vtique meretur maiorem reuerentiam quod eum bella rapuere. Imperauit verò anno vno mensibus sex cum filio. Sed vt & aliquid Iunioris Gordiani referatur, hic Gordiani senis proconsulis Africae filius, qui cum patre, & ab Afris, & à Senatu Augustus appellatus est, literis, & moribus clarus fuit, præter nobilitatem, quam, vt nonnulli ab Antoninis (vt plurimi ab Antoniis) duxit Natus patri primus ex Fabia Orestilla Antonij pronepote: vnde Cæsarum familiam contingere videbatur. Primis diebus sui natalis appellatus est Antoninus, mox Gordianus haberi coëptus, in studijs grauissimæ opinionis fuit. forma conspicuus memoriæ singularis fuit, bonitatis insignis, adeo vt semper in scholis, si quis puerorum verberaretur, ille lacrymas continere non posset. Sereno Sammonico, qui patri eius amicissimus, sibi autem præceptor fuit, nimis acceptus, & carus vsq. adeo, vt omnes libros Sereni Samonici patris sui, qui censebantur ad XL. & duo millia, Gordiano minori moriens ille relinqueret, quod eum ad cælum tulit. siquidem tantæ bibliothecæ copia, & splendore donatus in famam hominum literatorum decore peruenit. Quæsturam Heliogabalo authore promeruit, Præturam Alexandro authore urbanam tenuit. in qua adeo se bene gessit, vt nulla mora ad consulatum peruenerit, quem serò pater acceperat. fuit vini cupidior, semper tamen vndeunque conditi nunc ro-

sæ, nunc mastichæ, nunc absyntij, cæterisque rebus, quibus gula maximè delectaretur, cibi parvus. Mulierum cupidissimus fuit adeò, ut xxij. concubinas habuisse fertur, appellatusque est sui temporis Priamus, quem vulgò iocantes, quod esset naturæ propensioris in Venerem, Priapum non Priamum sæpe vocitarent. vixit in delitijs, in hortis, in balneis, in amoenissimis nemoribus. vestitu cultissimus fuit, scruiis, & omnibus suis carus. Quin & senex pater Virgiliana carmina, quæ in Aeneidos. vj. sunt, cum mortem filij auguraretur sæpe recitasse perhibetur.

Ostendent terris hunc tantùm fata, neque ultra

Esse sinent, nimium vobis Romana propago

Visa potens superi, propria hac si dona fuissent

Huius Gordiani

Iunioris extant, & soluta oratione, & versibus scripta, quæ ab eius affinibus solebant frequentari. hominem ingeniosum prefeferentia sed luxuriantia, suumque ingenium discernentia. Pomorum & olerum avidissimus, fuit in reliquo genere ciborum parcissimus: erat & corporis vasti, quare ad frigida magis vergebatur. & hæc quidem in iunioris Gordiani mores, & vitam ex Iulio Capitolino, quam in compendium redigere volui, ne & librum conscriberem dum numisma interpretamur, & ne omnia quæ legi apud eundem Capitolinum possunt, viderer velle exscribere. nec quisquam indeo vituperet hunc laborem nostrum si omnia, quæ hic dixi, ex Iulio Capitolino volui desumere, cum si eadem voluissem scribere mehercule meis verbis potuissem, & facillimum mihi id fuisset, cum & ab Herodiano Græco historico potuissem transferre. Sed cum Latinè esset explicandum, quanto melius fuit redigere in summulam hæc omnia pertinentia ad horum Gordianorum mores, genus, vitam, & huiusmodi reliqua, quæ copiosè & proliusculè enarrat Capitolinus, quàm novas voces, nova orationis vocabula, & dicendi inusitatam rationem finxisse, quæ omnia fugienda sunt, ab his

his præcipuè, qui historiam, regum, Cæsarum, & magnorum virorum, mores, & vitam enarrant. boni igitur æquique consulant has nostras lucubrationes studiosi, & verè literarum amatores, qui ut tantummodo bonas literas ediscant, laborant: non ut assidui fiant, non ut lucro hiantes, scientiam venundant, quod spectat ad æquitatem numo insculptam, & Cornucopiæ omnia per se patent. æquitatem verò deam coluerunt Romani, illique sacra fecerunt, æquitas autem est blandior ac placidior Iustitia, quam habere ante oculos iudicem semper iura præcipiunt, æquitas etiam in iure civili maximè spectatur, & ex bono & æquo sæpe iudices sententias proferunt, publicam æquitatem sic fictam vidi, erant tres mulieres mitratæ, palliatæ, media spectabat dextram, & à læua spectabatur, omnes læua copię cornu; dextra libram habentes, ante pedes acervum. priuatam æquitatem sic & fictam vidi, erat mitrata palliatæque stans, libram dextra tenens, hastam, læua. De felicitàte autem Augusti, quam notæ signatæ præferunt in S. C. apud Capitolinum sit mentio, & nos in numismate quodam de ea diximus, hæc idè sufficiant. Nudi autem hominis stantis, & clauæ innitantis, præcul dubio Herculis imago fuit, quæ in clarorum virorum triumphis, & ad honorem sic effingi consuevit, quod Hercules heros virtutum præclarissimus, ac præstantissimus fuerit, & inter deos reclarus, viamque arduam, quæ ad virtutem tendit, primus præmonstrauerit, ut est apud Xenophontem, quod & Cicero in libro primo Officiorum refert.

In Numo argenteo, quem paulò antè quàm hæc scriberem cudi fecit OCTAVIUS FARNESIUS, princeps Romanæ iuuentutis optimus, mox excellentissimus Dux, imago insignis fuit ipsius Ducis, in primo orbe cum hac inscriptione, OCTAVIUS FAR. PAR. E. PLA. DVX. II. in tergo autem Numi fuit signum Herculis, cum claua in manu, & Leonis pelle accincti, his Græcis notis.

ΡΗΜΑΙΝ ΔΗΠΕΙΤΑ ΠΕΛΕΙ ΧΑΛΕΠΗΔΕΡ ΕΟΥΧΑ.

hoc

hoc est, facilis autem postea est difficilis quamvis existens. versiculus est enim Hesiodi poetæ in lib. ἑρμῆος καὶ ἠέριος id est opera, & dies. cuius versiculi sententiam, Cicero libro vj. epistol. scribens Leptæ, admonet eius filium suauissimum (licet maturitas ætatis absit) ut ediscat, & habeat in ore. Extrat & in Petri Costalij Pegmatum nuper impresso libello, epigramma cum narrationibus, in Herculem adhuc iuuenem, quod Iuuentus virtuti initianda est, sic,

Dum vitam primùm ingreditur Tyrinthius heros,

Valde animi pendens constitit in biuis,

Hic via se paries coram fidebat in ambas,

Quæ dubij excruciant fortia corda ducis:

Vna volaptatis longo latissima calle,

Alterâ virtutis margine clausa breui.

Sed pius Alcides, nulli virtute secundus,

Arctum virtutis se dedit in gremium.

Scilicet hæc ista est incuntis semita vitæ:

Nam virtus hominem sola beare potest.

Cornucopiæ autem signum ex pace vbertatem nasci procul dubio ostendit ex Amaltea capra. quod & M. Antonius Flaminius in elegantissimo, ac perculso epigrammate, hoc pacto ad Alexandrum Farnesium Cardinalem amplissimum, scriptum, testatur.

Ecce venit properans pleno latissima cornu

Copia, quam sequitur daleis, & alma quies.

Ille timere famem diram vetat, altera mandus

Vt Phæbo, & Musis otia digna colam.

Quod autem ad effigiem, canis currentis spectat, & hominis spiculum iacentis, non multum abest ab ips, qui in Postumæ numo exarauit: ideo hoc loco, non amplius est opus quod repetam, cum reliqua à me exposita numismata breui in lucem sim missurus. ideo hic etiam numisma huiusmodi ut poneretur nunc curauit.

GORDIANI SECVR-

R I T A S.

IN numismate æreo Gordiani Iunioris, quod mihi dono dedit Bernardus Christianus, Papiensis, erant verba huiusmodi, in altera parte IMP. GORDIANVS PIVS FEL. AVG. in altera parte erat imago mulieris stolatæ stantis, in altera manu hastam tenentis, altera cubito columellæ innitentis cum hac inscriptione, SECVRITAS PERPETVA. S. C. In neronis, Otthonis, & Titi numismatibus, duobus æreis scilicet Neronis & Titi, Otthonis autem aureo hæc fuit inscriptio, SECVRITAS AVG. S. C. II. & hæc quidem in Neronis, cuius fuit hæc imago, Mulier sedens cum arula, & face ante arulam, cubito solo innitens, altera manu hastam tenens. In Otthonis aureo numismate, ubi inscriptio SECVRITAS P. R. fuit, erat imago mulieris stantis cum corona in altera manu, & quæ in altera hastam tenebat. In Titi æreo numismate, ubi fuit inscriptio, SECVRITAS P. R. S. C. erat imago mulieris sedentis, cum arula seu fuculo fertis redimito, quæ innitebatur cubito folio, & in altera manu hastam gestabat, & hæc quidem numismata horum Cæsarum ita fuerunt efficta. Quid autem sibi vellet hæc securitas totiens in his numismatibus repetita, sæpe & diu anxius fui & à me diligenter quæsitum fuit, donec tandem memini me apud Vlpianum Iurisconsultum lib. Pandect. xl. viij. titulo, ad legem Maiestatis quid tale de securitate legisse, itaque ea verba, quæ ibi ponuntur, hic subscribere volui, ut si quid ad hanc rem fecerit, me non frustra hunc laborem suscepisse poeniteat, & quicquid sit, utile tamen lectori futurum. Scribit Vlpianus igitur hunc in modum, Maiestatis crimen est illud, quod aduersus P. R. vel aduersus securitatem eius committitur. quo tenetur is, cuius opera dolo malo consilium intum erit, quo obsides iniussu principis inter-

intereiderint : quo armati homines cum telis , lapidibusve in vrbe sint , conueniantque aduersus rempublicam , loca occupent , vel templa . & reliqua , quæ sequuntur ibi . Sed & in Codice Iustiniani lib. ix. titulo , de Nili aggeribus non rumpendis . fit mentio de Securitate , nam Imperatores Honorius & Theodosius A. A. ità scribunt Anthemio . Si quis posthac per Aegyptum intra xij. cubitum fluminis Nili valla fluentis de proprijs ac vetustis vsibus præter fas præterq; morem antiquitatis vsurpauerit : flammis eo loco consumatur , in qua vetustatis reuerentiam , & propemodum ipsius imperij securitatem appetierit . Videant igitur legulei & togati vultures , qui regnare solent in foro , num & leges veterum Iurisconsultorum solum ad eos spectent , an etiam ad antiquitatem excutiendam bellissimè faciant , cum & ex eorum Latinis dictionibus & sæpè vna vocula res tota declaretur , & intelligatur . & si ex ignoratione huius verbi Accursius lapsus sit , vt illa tamen ætate , in qua vixit , venia dignus existimari possit à doctioribus . Sed hinc ex auctoribus antiquis de securitate aliquos locos recolamus . Et de hac in primis Cato ad Ciceronem in epistolis famil. sic meminit , Vale & nos dilige , & instituto itinere , securitatem diligentiamque socijs & Reipublicæ præsta . Seneca lib. x. epistolarum , H. (inquit) quibus ad propositum bene viuendi aditum confert securitas publica , necesse est authorem huius boni , vt parentem colant . Suetonius in Iulio Cæsare ità meminit , Ad securitatem ergo posterius temporis in magno negotio , habuit obligare semper annuos magistratus & è competitoribus non alios adiuuare , aut ad honorem pati peruenire , quàm qui sibi pepigissent , propugnatueros absentiam suam , cuius pacti non dubitauit à quibusdam iusiurandum atq; etiam Syngrapham exigere . Idem Suetonius in Augusto , Vrbem adeo excoluit , vt iure sit gloriatus marmoream se relinquere , quam latericiam accepisse . tutam verò quantum prouideri humana ratione potuit , etiam in posterum præstitit . De securitate

R r r

verò

verò Neronis, Iuuenalis in octaua Satyra hunc in modum meminit,

Maturus bello Armenia Syriaq; tuendis

Ammibus & Rheno atque Isthro praeferre Neronem

Securum valet hac aetas.

Iulius Capitolinus in M. Antonino Philosopho inquit, sed interpellauit istam felicitatem securitatēque Imperatoris prima Tyberis inundatio. idem autor in Antonino Pio. Et qui ritē comparetur Numæ, cuius felicitatem, pietatēque, & securitatem, cæremoniasque semper obtinuit. Treuellius Pollio in Claudio. Hoc totum ad Claudij gloriam pertinet. Claudius & securitate Rempublicam, & opulentiae nimietate donauit. & paulò post. Vbiq; auspicijs Claudianis victi sunt Gotthi prorsus, vt iam tunc Constantio Cæsari nepoti futuro videatur Claudius securam parare Rempublicam. Sed hoc loco non erit incongruum si & memoriam vetusti mar-moris Romæ repertam apposuerimus. ad hanc rem de secu-ritate facientem, quam mihi dono dedit, amicitia studio-rum Patauij mihi coniunctissimus factus in vtraque lingua optimè versatus VINCENTIVS CATVS, Vicentinus ador-lescens bene literatus & candidissimis moribus ornatus, quem ob eximiam quandam ac propè diuinam eius indolem hic libenter commemoro, cum mihi eius familiaritas, cum de præstantibus literarum studijs loqueremur, nunquam tæ-dio fuerit, imò suauitatem maximam vterque nostrum in loquendo ac ratiocinando caperemus. Sed iam præstat hic veterem memoriam scribere,

SECVRITATI COGNATIONIS SVAE FORTVNA-
TVS AVG. L. VERIVS PATERNVS AB EPISTOLIS
ACCENSVS PATRON. DIVO AVG. VESPASIANO
LICTOR. AVG. VIA. HONOR. DEC. COS.
ET PR. SIBI ET EPAPHRODITO AVG. L. AB
EPISTOLIS FRI SVO. In breuario Theodosij Impera-
toris sub dispositione comitia rerum priuatarum domus diui-
næ,

nae, mentio est officij, quod spectat ad eum comitem, quod primi scrinium securitatum vocatur. Securitatem autem hanc Græci *ἀσφαλειαν* vocant, & *ἀμεριμνίαν*, atque etiam *ἀσφαλειαν*. Cicero de Finibus Bonorum & malorum Euthymiam Democriti securitatem appellat: his verbis, Democriti autem securitas, quæ est animi tanquam tranquillitas, quam appellat euthymiam eò separanda fuit, ab hac disputatione, quia ista animi tranquillitas est, ea ipsa beata vita. Securitas curæ & anxietati opponitur. securus seorsum à curis est, *ἀμεριμνος ἔχων*. qui scilicet vacat perturbationibus animi. hoc est *ἠδύμνος ἔχων* & *ἀπαθής* qualis est illa Democriti, sed securitas Reipublicæ est *ἀσφαλεια*, cum scilicet status Reipublicæ ita compositus est, ut nulla ex parte periculum imminere videatur, nec sit metus belli externi aut intestini, & ita his numismatibus accipi debere puto, & quemadmodum accepit Vlpianus in dicta lege. Sed iam videamus hoc Hieroglyphicum securitatis, & apud Aegyptios, quorum mos fuit per signa animantium diuersorum res ipsas ostendere. & Orus Apollo lib. quidem. ij. Hieroglyphicon scribit hoc pacto, Aegyptios securitatem significasse, ut os coturnicis pingerent. Nam huius animalis os, non temere patitur per Anthiam piscem illud etiam ostendebant Aegyptij, ut scilicet securitas à periculis omnium timore libera proponeretur. Nam, ut refert Aristot. lib. ix. ca. xxxvij. de Historia animalium. Quo loco fit Anthias nullam ibi beluam esse confessum est, quo iam indicio securè spongiatores urinantur, & sacrum hunc piscem ob eam rem nominant. Sed id casu sic euenire dixerim, quomodo & vbi sit limax neque sus est, neque perdix, omnes enim limaces ab his eduntur. Quomodo autem Anthias hic piscis capiatur ostendit Plinius lib. historiæ natural. ix. ca. LIX. *ἀνθίας* dicitur à Græcis *ἰερός ἰχθύς*, dicitur & *καλλιπής* id est pulcher piscis & *καλλιώνυμος*, id est pulchri nominis. Huius autem piscis quatuor species ponit cum ipsis imaginibus Gulielmus

Rondeletius lib. vj. de piscibus marinis. cap. xj. & xij. & xiiij. & xiv. quibus locis de hoc pisce disputat nonnulla. & authorum locos restituit. Sed iam huic de securitate capiti finem imponamus, numismata quorundam prius imperatorum referentes, in quibus sculpta erat securitas. In Numo Neronis dea est sella sedens dextera manu ad aurem appressa, sinistra trophæum in virgula tenens, crure sinistro, quàm longum est exporreçtio, cuius inscriptio est, SECVRITAS. In altero eiusdem Neronis Dea sedens, ara ante posita, radium læua tenet, dextera caput ab occipitio sustentat, inscriptio verò nummi SECVRITAS. In nummo vero M. Iul. Philippi Aug. dea fedet, dextrâque sagittam tenet, læuam supra caput tollit innixam selæ. inscriptio SECVRIT. ORBIS. In Nummo Antonini Pij Aug. Brit. Dea sedens cum radio in læua, dextera capiti & sellæ innititur. inscriptio SECVRITATI PERPETVAE. in Nummo Lucillæ Augustæ nutrix est sedens, tribus infantibus appositis, quorum vnus lactens in gremio est, duo ante pedes vnâ colludunt, inscriptio SECVRITAS. In nummo circa quem literæ sunt. IMP. M. OTHO CAESAR. AVG. TR. P. à læua dea stans, quæ læua scipionem tenet, dextera aquilam, literæ, SECVRITAS P. R. In aliquibus nummis est videre columnam ad securitatem additam, vt est in eo quem IMP. CAES. VAL. HOS. MES. QVINTVS AVGVSTVS cufit. ibi enim muliebre signum molli & eneruato habitu stans, læua columellæ innititur, dextera palmæ surculum tenet supra verticem exporreçtum, inscriptio, SECVRITAS AVG. Quæ quidem species cùm fortè antiquitus fieri soletet, (vt ait Pierius Valeria. lib. Hieroglyphicon XLIX.) facile credendum purpureos tyrannos hinc ab Horatio dictos. Metuere fortunam stantem columnam, iniurioso ne pede proruat, atque ità sublimideiciantur loco. ex hac imagine firmitatem securitatis, & securitatem ex columna & palma firmam, facillè quis in ædibus suis

suis pingi curauerit, qui hoc aliquo hieroglyphico ostentare voluerit, securitatem in alio nummo veteri sic effigiam vidi. erat taurus stans supra humeros stellam, & intra cornua habens, ante se gallinam alas explicantem cum hac inscriptione, SECVRITAS REIPVBLICAE. alio etiam modo vidi securitatem signatam sic (prout Franciscus à Villa Medicus insignis Placentinus mihi ostendit) sedens erat pallio cadenti, mitrata, læua occiput tangens, dextra sceptrum fultum ventri tenens, ante se aram ardentem, & facem habens. Et hæc de securitate satis, quam præpotens Deus vrbis Placentinæ, & nostro Duci Farnesio OCTAVIO perpetuam præstare dignetur. In aureis quibusdam numis, quos Octavius Farnesius dux noster cudi fecit, inest securitas, mulier sedens liliolo in caput imminente, hastamque lilij manu cum arula, seu foculo ante se habens, his notis A. SECVRITAS P. PARMAE. 1553. in alia parte est insigne ipsius ducis nempe clauis illæ pontificiæ vnâ cum tentoriolo & sex lilijs hinc inde expressis. corona totius clypei apicem obtinente hac inscriptione, OCT. F. PARM. ET PLAC. DVX II.

IVLIAE MAMMÆAE

AVGVSTI FELICITAS

P V B L I C A.

VIDIMVS Patauij apud Alexandrum Bassianum antiquarium, amicum nostrum, & ipsi in Numismatibus antiquis, Felicitatis effigiem, & præcipuè in Iulia Mammææ Augusti, in cuius tergo femina erat in solio sedens dextera caduceum, sinistra grande Cornucopiæ tenens, cū hac inscriptione, FELICITAS PVBLICA. de hac meminit Plinius lib.

16, xxxv. Natural. histo. cap. xij. his verbis. cū de Archetilo præstantissimo statuario loquitur: deinde eidem à Lucullo H. S. LX. Signum foelicitatis locatum, cui mors vtriusque inuiderit. meminit & Diuus Augustinus lib. de Ciuitate Dei. L. Licinius Lucullus anno ab v. c. DCLVI. Cos. cum L. Cotta construi curauit eidem Foelicitati ædem refert Marlianus lib. Topographiæ 4. Foelicitatis templum in exquilijs fuisse: idque postea à Nerone domum auream extruere parante, combustum. quòd foelicitas sedeat in folio, magna fuit populi Romani in Augusto fiducia, vt se sub eo principe nimium foelicem existimauerit, cū per Valerium Messalam eodem mandante populo, Bonum, inquit, faustumque sit tibi, domuique tuæ Cæsar Auguste, sic enim nos perpetuam foelicitatem Reipublicæ, & læta huic precari existimamus, Senatus te consentiens cum Populo Romano, consalutat patriæ patrem. Cui lachrimans respondit Augustus his verbis, Compos factus votorum meorum, Patres conscripti, quid habeo aliud Deos immortales precari, quàm vt hunc consensum vestrum ad vltimum vitæ finem mihi perferre liceat. Hæc Suetonius in Augusto. Quid caduceus in dextra, quid in sinistra Cornucopia, designet, alibi explicauimus. nempe in expositione sepulchri marmorei clarissimi Andree Alciati I. C. quam breui in lucem dabimus, cū iam sit ad finem penè perducta.

M. VALERII ACILII

IIII VIRI VIRTVS.

IN M. Valerij Acilij IIII VIRI, peruetusto Numismate Hæc fuit forma virtutis expressa, Mulier erat columnæ læuo innixa cubito, dextera serpentem tenebat, clarum est per serpentem immortalitatem intelligi, ex hieroglyphicis vt virtute duce, eam comparemus, & per serpentem veteres sapè

sapè, sapientiam intelligunt . vide Alciatum in emblematis, Nepruni Tubicen, & vt Mercurius cubo isidet, sic virtus columnæ inititur, hoc est, fortitudini, propter Herculem, vt putò sic per serpentem, quia Hercules adhuc infans in cunis geminos angues eliserit . serpentis imagine Genius interdum effingebatur . Persius, *Pinge duos angues* . Author est Plinius lib. xxxv. cap. x. Ædem virtutis à Cornelio Pino, & Aetio Prisco (Vespasiano Augusto restituyente) piam fuisse, ad portam fuerat extructa quasi monitos esse vellent, ad bella proficiscentes, nisi per virtutem aditum ad honorem, & gloriam, non patere . Augustinus in lib. de ciuitate Dei, ait, Neminem Honoris ædem potuisse ingredi, nisi prius virtutis esset ingressus . De æde honoris & virtutis, vide Valerium Max. lib. 2. cap. j. ædem virtutis & honoris dicauit apud portam Capenam, M. Marcellus . meminit Cicero libro de Natura Deorum, & libro 2. de legibus, Vitruuius lib. Architecturæ vij. cap. j. & lib. 3. cap. j. & Plutarchus de fortuna Romanorum, & Liuius lib. 27. meminerunt .

L. AVREL. COMMODI ROMA.

IN quodam argenteo Commodi Cæsaris numismate, quod mihi his diebus ostendit Gvidus Panzirollus Iurif. consul. doctissimus, & elegantissimus, & non solum in iure ciuili, sed etiam in omnibus bonis literis, nempe his, quas humaniores vocamus optimè versatus, necnon in Romanis antiquitatibus mediocriter instructus, cum Patavij apud ipsum ego, & nonnulli alij essemus, qui sæpe eius domum frequentare solemus, vt ex eo aliquid adiscamus, hec effigies fuit in altero latere erat ipsius Commodi imago his literis, L. AVREL. COMMODVS AVG. in altero vero

rò erat effusa Roma, temonem sinistra, dextra autem cornu-
 copia habens, his literis. TR. P. V. IMP. III. COS.
 II. P. P. interpretaba mur tunc Guidus Panzirollus & ego il-
 lam mulierem sedentem esse Romam, quæ temonem habe-
 ret, qui quidem (vt inquit ille) fortunam referat, & cornu-
 copiae abundantiam, vt ex pluribus exemplis authorum con-
 stat significari, & in hac quidem tota imagine reipublicæ
 Romanæ felicitatem depingi. non omitam, quòd mihi
 idem Panzirollus in antiquis rebus examinâdis diligens scru-
 tator narrauit, se illud numisma Commodi ad pondus cum
 denario Veneto, quem vulgò Marcellum vocant, contulisse,
 seque deprendisse eadem magnitudine, eodèmq; pon-
 dere fuisse, quo & denarius Venetus constabat, cui rei Budæus
 vir doctissimus in lib. de Asse calculum adiicit, idem
 asserens.

NATURAE IMAGO.

FRANCISCVS Luifinus, Vtinenfis Iuuenis doctissi. &
 mei amantiss. lib. 2. parergon cap. 4. se quoddam Num-
 misma vetustum vidisse refert, in quo fuerit expressa homi-
 nis faucij figura, qui se ipse medicamento curaret, exponit-
 que ille designare Naturam, quam rem ex Themistij verbis
 lib. 2. Physicorum Aristotelis comprobatur, Nam Ars, ait The-
 mistius, extra opus posita est. Natura verò intra est con-
 stituta. Homo igitur, qui se ipse faucium curat, cui Na-
 turam Aristoteles comparauit, intrinsecus, & à seipso, ad
 finem, id est, ad bonam valetudinem excitatur. & Aris-
 totelis quidem verba sunt lib. 2. Physicorum tex. 86. quæ hic
 non recenseo, quia à quocunque possunt legi, & hoc anno,
 quo Physica audio sub M. ANTONINO IENVA gra-
 uissimo Philosopho Patauino à me studiosè perlecta sint, ac
 omni animi perpensione pensiculata. Illud hic, quod Lui-
 finus

finus non attigit, adiungam ex Aegyptiorum hieroglyphicis qui hominem sibi ipsi medentem designare volentes Picam Laurifolium ore tenentem, ac Leonem simiam comedentem pingunt. Leo enim febricitans, si simiam comedat, sanatur. pica autem cum ægrota est lauri folium in nidum immittit, & ita conualefcit. Ideo superioribus annis ego pingi curavi Leonem simiam deuorantem, cum his verbis, SIBI IPSI SALVS. cum etiam huiusmodi quàmplura hieroglyphica per me excogitasset, quæ aliquando in libellum sum coniecturus, versiculis etiam totam rem declaraturis subscriptis, sed certè in expositione Numismatis Luifini (pax ciuitanti à me dictum sit) illud amplius desideravi (sicuti & in libris parergon eiusdem clariorem quarundam rerum expositionem) vt mihi cuiusnam esset is numus, & notas poneret. Nam cum res in huiusmodi Numismatibus explicatur, tota prout est historia meo iudicio exscribi debet, ne lectori alterius cupienti noscere, illuisse videamur, cum antiqua lectione nimium oblectentur animi legentium. & si ad calculum & μικρολογία iuxta sententiã Aristotelis lib. Metaphysic. 2. res omnino perducenda non est, quod nonnullis etiam auditoribus molestum est, cum ad minutiora quæque eum, qui doceat, descendere videant.

IUSTINIANI CAES. AVG.

P A X.

*Constantius Landus Comes Octauio Lande Comiti
Patruo magno S. D. P.*

NVMISMA tuum argenteum paulò antè apud Montem Clarum, oppidum in Placentinis agris repertum quod Fabritius filius tuus dulcissimus hodie in hoc mane mihi nomine tuo obtulit, donoque dedit, verti ac reuerti digitis

Sff

gitis mira quadam animi oblectatione, intendique oculorum omnem aciem, ut notas legerem, quæ circum orbem nummi sunt, & quidem anteriores literæ, ubi imago adparet Iustitiani Cæsaris mihi effigiem præferre videntur. Attamen subdubito aliquantulum, corrosa enim sunt elementa posteriora, hoc est, ea, quæ sequuntur nomen, & quæ illud perficiunt in primo orbe, & id coniicio hac de causa, propterea quod à tergo sunt literæ, quæ facile legi possunt, cum oleagina corolla, quæ sic à me leguntur, DN. ATHALARICVS REX. constat enim ex magni Aurelij Cassiodori epistola, quæ est libro Variarum octauo prima. Athalaricum Iustitiano Imperatori de pace scripsisse, quam contraxit ille cum Iustitiano, ubi legere est illum Iustitiano valde amicum fuisse & in tenera ætate constitutum, imò videtur etiam proximum sanguine fuisse ipsius Iustitiani, hoc est, nepotem. Sed ut rem propius ac apertius cognoscas, hæc verba nonnullæius, quæ sunt in prædicta epistola Cassiodori subiiciam. Vos auum nostrum in vestra ciuitate celsis curulibus extulistis. vos genitorem meum in Italia Palmatæ claritate decorastis, desiderio quoque concordie factus est per arma filius, quia nobis penè videbatur aquæuius, hoc nomen adolescenti congruentius dabitur, qualia nostris senioribus præstitistis, in parentela locum nostrum iam transire debet affectus. Nam ex filio vestro genitus naturæ legibus vobis non habetur extraneus. Atque ideo pacem non longinquus, sed proximus peto, quia tunc mihi dedistis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia præstitistis. Introducamur & in vestram mentem, qui adepti sumus regiam hæreditatem. Illud est mihi supra dominatum, tantum ac talem rectorem habere propitium Primordia itaque nostra solatia mereantur principis longæpi habere: Pueritia tuitionem gratiæ consequatur. & non tantum à parentibus destituimur, qui tali protectione fulcimur. Sit nobis regnum nostrum vinculis gratiæ obligatum. plus
in

in illa parte regnabitis, ubi omnia caritate iubetis, & hæc Cassiod. in Athalarici nomine Iustiniano Cæsari conscripta. Ex quibus perspicue cognoscitur illum nepotem fuisse Iustiniani Imperatoris, ex adoptato ipsius parente, illumque puerum tunc fuisse. Hinc suspicor hanc imaginem potius fuisse Athalarici, quam Iustiniani, cum sit puerilis, nec quisquam simile habeat, cum imagine Iustiniani, quam multoties vidi. Notas autem sic legi posse, ex his quæ partim supersunt corrosis, conijcio. IMP. IVSTINIANI NEPOS. à tergo autem (vt supra dixi) DN. ATHALARICVS REX. Sed fortè aliquis damnabit hanc nostram coniectionem, quia, cum moris sit, vt in veterum nummis in primo orbe, in quo imago imperatoris aut regis ponitur, nomen etiam eorumdem eo loco ponatur, in hoc aliter sit. huic obiectioni sic responderi à nobis posse credo. Primum enim ita in numo scriptum est, & ita Numisma effidum fuit, vt posterior pars in oleagineo circulo Athalarici nomen representaret. quod ideo factum opinor propterea quod angustus nummuli orbis esset. Nam perbreue fuit numisma, & adeo paruum, vt auricularis digiti non excederet ungulam. Ideo in posteriorem locum numismatis translata sunt notæ. his eredo satisfactum obiectioni, si quis aliter sentiat, & meliores rationes afferat, herbam illi (vt est in prouerbio) & cespitem cum gleba porrigam. Huius autem regis Gotthorum plures extant epistolæ apud Cassiodorum lib. viij. & lib. ix. variarum ad plures conscriptæ. de gestis autem ipsius Athalarici, qui Amalasunthæ fuit filius, Diaconus, Procopius, Ablauis, Suidas, Otthophrymtingensis, Sabellicus, Franciscus Irenicus lib. vj. GERMANIÆ exegeteos, & nuper episcopus quidam Gotthus in lib. Gotthorum, Vandalorum, Ostrogotthorum, Visogotthorum, & Langobardorum Iulio iij. P.M. dicatis meminerunt. quæ omnia breuitatis causa omitto. Illam interim hoc loco inscriptionem non præteriens, quam superiore anno Ticini ex

Vetusta tabella marmorea arripui, quæ adeuntibus portam Templi diui Secundiani publicè se offert, hisque verbis legitur, DN. ATALARICVS REX GLORIOSISSIMVS HAS SEDIS SPECTACVLI ANNO REGNI SVTERTIO FIERI FELICITER PRECEPIT. ex his autem notis illud in marmore animaduertendū, Atalarici nomen absque statili litera esse scriptum, quod aliter in numismate cum aspirata litera adparet. Memini autem me, cum exciperem has notas, tunc videre in proximo pariete eiusdem templi diui Secūdiani, statuam marmoream regis in folio sedentis, cui puer ministrabat poculum dextra porrigens, in propinquo vas habens. Rex autem nescio quid præ manibus habebat, quem regem, propter vicinitatem mensæ marmoreæ à nobis suprà demonstratæ, ipsum Athalaricum fuisse existimauimus, illæ verò sedes, de quibus in inscriptione fit mentio, quid significant, illud opinamur, aut ibi Regem ipsam edidisse aliquod spectaculum, aut ibi sedes suam habuisse & habitasse, idèò adhuc illam statuam sedentis regis ibi conspicere prætereuntibus. Et hæc iam sufficiant mihi Patruæ OCTAVI, quæ si omnino tibi non arriserint, non in me omnem culpam, sed & in vetustatem quoque rei, & in edax tempus conijcito, illius nobilis epigrammatis Ausonij poetæ memor, cuius extant illa,

Truncatis conuulsa iacent elementa figuris,

Omnia confusis interire notis.

Miremur perijisse homines, monumenta fatiscunt,

Mors etiam saxis nominibusq; venit.

Sed hic liber illud addere, quod his diebus mihi scripsit ANNIBAL CARVS à secretis Cardinalis Farnesij, Imaginem nempe, quæ in hoc numo extat, omnino esse Iustiniani Imperatoris, quod etiam ex eius ad me misso argenteo numulo perspicuum constitit. Sic igitur in orbe Numi est scribendum IMP. IUSTINIANVS.

309

MACRINI CAES. AVG.

A N N O N A .

IMP. C. M. OPEL. SEV MACRINVS

PONTIF. MAX. TR. P. II

COS. II. PP.

IN Nummo argenteo veteri fuere suprascriptæ notæ cum imagine Macrini Imperatoris laurea corolla capitulum coronatum habentis in priori orbe. In posteriori fuit mulier stans stolata, manu altera attollens aliquantulum ipsam stollam cum cornucopia intra cubitum, altera manu hastam caduceum preferentem habens notis suprà positis in linea secunda.

Hic Macrinus, vt de eo nonnulla hoc loco subiiciam, regnauit post Antoninum Caracallum, fuit vir crudelissimus, qui vili genere, & humili loco natus, & libertinus fuerit Aurelio Victore auctore. Dicitur à seruis Marcellinus, quod Marcelli iure eius domus humano sanguine cruentaretur. Iungebat enim viua corpora hominum mortuis vt Mezentius Virgilianus. Ter præliatus, iniit bellum Parthicum, Armeniacum, & Arabicum sicut fortiter, ita feliciter. Fuit Tribunus plebis, & Proconsul, Pontifexque optimus à Senatu appellatus, & Imperator à Senatu acceptus & inter Patritios electus, qui antequàm imperium arriperet Præfatus prætorio fuerit, & procurator priuatæ rei & scriba pontificum, quos Pontifices minores vocauit Antiquitas, vt Iulius Capitolinus in eius vita narrat, fuit idem inuerecundi oris, qui se nunc seuerum, nunc Antoninum (cùm ominibus esset odio & hominibus & militibus) nuncupauit. Ideo SEV. in numo legitur, hoc est Seuerus. Denique occisus fuit truncato capite illi, vna cum filio Diadumeno in suburbano Bithyniæ cùm in Antoninum Alegabalum exercitus inclinasset, & cùm

cum imperasset annum vnum & menses duos quinquagenario maior, vt refert Egnatius . In auersa numi parte stans mulier stolata, quæ altera manu stolam sustollit cornucopiam intra cubitum habens, altera hastam caduceum præferentem tenens, designat fortè quòd Macrinus vberius dederit prætorianis militibus & legionarijs stipendium & annonam.

Illud hic interim non præteribo anima duertendum, quòd in Numismate. OPEL. per, E. literam legitur, cum

in omnibus impressis codicibus per iota scribatur

opilius . sic & opilio apud Virgilium (vel

vt alij legunt vpilio) scribitur .

an recte, viderint Gram-

matici, quibus ista ad-

iudicare magis

speciat .

*

TRAIA-

511

T R A I A N I N E R V A E
N U M I S M A , Q V O F O R -
T I T V D O F I G V R A T V R I T A
C A R M I N E E N V C L E A T V M
A T Q V E E X P R E S -
S V M A' N O
B I S .

*Insidcat capiti generosi claua leonis ,
Traiani (ut referunt) esse Numisma boni .
Clauę signa monent vires has corporis esse .
Atque animo intrepidus indicat esse leo .
Sic opus est pręstare animo sic corpore & illum ,
Qui ducis inuicti nomen habere velit .*

N V E

NVMISMA C. POBLICII

Q. F. IN QVO EST EXPRES
SVM FORTITVDINIS SIGILLVM,

carmine ità redditum à nobis Inscriptio autem
antiqua extat Placentiæ ante ædem Diui
Sabini in frusto lapidis cuiusdā incluso
columnæ , vt vix appareat , cum
his verbis , quæ legi potue-
runt. C. POBLICI. Q.

L I B.

*

EPIGON.

*Poblicij nummus Caij , cui fertur inesse
Ficta hominis vasti corporis effigies.
Quæ teneat , fuluum suffocer quæque leonem,
Cui claua & pharetra ponitur ante pedes.
Nil aliud sibi vult , quàm signum roboris esse,
Alcidæ , & similem viribus esse virum.
Namque refert Nemeæ Aleidem sic strasse leonē
Euripides , tragico dum canit ore Lycum.*

CON-

COMITIS
 CONSTANTII
 LANDI:

IN M. CASSII CACVRII, ET ATILIAE
 MANDVILLAE TVMVLM
 EXPLICATIONE

3

T&E

515

CONSTANTII LANDI

COMITIS
IN M. CASSII CA-
CVRII, ET ATILIAE
MANDVILLAE TVMV-
LVM EXPLI-
CATIO.

V F

M. CASSIVS M. F. OV-
F. CACVRIVS SIBI ET ATI-
LIAE MANDVILLAE VXO-
RI ET M. CASSIO BRO-
CHO FILIO ET L. CAS-
SIO DONATO FILIO IN
FR. P. XX. IN AGR. P.
XX.

ASSIORVM olim Romæ familia fuit clarissima ac
nobilissima, inter quos C. Cassius ille vnus ex con-
iuratoribus, qui in Iulium Cæsarem conspirauerant
existit, fuit & L. Cassius, qui legem Cassiam tulit, vt Po-
Ttt 2 pulus

pulus Romanus per tabellam suffragium ferret, vt narrat Padianus in oratione pro Cornelio, & in secunda in Verrem. fuit & Caius Cassius L. Filius Longinus Trib. plebis qui C. Mario C. Flacco Coss. plures leges tulit ad minuendam nobilitatis potentiam propter similitudines, quæ in Rom. Republica quotidie nascebantur. L. Cassius, qui legem Cassiam tulit de suffragijs per tabellam, fuit nobilis, vt suprâ dixi, hunc scribit Cicero in Bruto multum potuisse non eloquentia, sed dicendo tamen, hominemque fuisse eum non liberalitate vt alij, sed ipsa tristitia & seueritate popularem. an autem hic M. Cassius Cacurius, & M. Cassius Brocchus, & L. Cassius Donatus ex veteri Romana familia profluxerint, originemque suam traxerint: certè crediderim traxisse. Nam hoc Cacurij Manduillæque coniugum monumentum vetus est, quorum nomina adhuc in vrbe Mediolanensi non extincta eleganti in tumulo leguntur, qui in diui Mauricij templo, quod vulgò Monasterium maius appellatur, à nobis descriptus fuit. eoque libentius, quod horum coniugum fidei atque amoris *ερωθυμικῶς* perpetuum adsit testimonium (vt etiam vir in explicandis veterum monumentis doctissimus ac diligentissimus Andreas Alciatus in suis elogijs facundè interpretatus est) Nam, vt ait ille, quòd iungere dextras fidei argumentum est: quòd in manu pomum adsit, Amorem significat, vt Aristophanis interpres *εν νεαφίλοις* scribit. suspenduntur enim Veneri huiusmodi mala, vt Artemidorus Daldianus in libro Onirocriticon author est. Nam & munere pomorum allici puellas Theocryptus, Virgiliusque testatum reliquerunt. qua ratione & charites ita depinguntur, vt mala teneant, eaque inuicem, donent. hinc & prouerbum *μηλοισ βαμείν*. chil.ij. centuria iij. prouerb. lxx. j. pomis ferire. hætenus Alciatus. Sed iam explicemus notas, in apice V. F. indicant quòd Cacurius viuens fecit, sibi que construxit hanc memoriam, solebant enim veteres Romani aliquam sibi, priusquam diem obirent

rent suum, memoriam viuentes construere. aut hieroglyphicon perpetuum, vt, aut fidem vxoriam, aut Amorem in liberos, aut charitatem in patriam, & similia in exemplum posteris relinquerent. Sic hic Placentiæ in æde diui Paulli est elegantissima columella per antiqua Leonibus geminis, duobusque Satyris hincinde expressis in pellibus, vt puto, hircinis inuolutis, baculisque virgineis præ manibus tenentibus inscriptio hæc ibi legitur.

V. F.

L. BETVTIVS L. F. VOT. TENAX. L. BETVTIO L. F. RVFO PATRI CINTVLLIAE L. F. MAXIMAE MATRI C. BETVTIO L. F. SALVIO PATRVO L. BETVTIO L. F. AVO.

Sic Saluiæ & L. Iconij mensa. Sic A. Socconij Atticæ coniugium manus iungentium hieroglyphicon hic Placentiæ in porticu ante ædem diui Sabini fidem faciunt. in quibus omnibus illæ notæ leguntur. V. F. Sic. & L. Furij optatij Erarij memoria vetus indicat hic Placentiæ, quæ prope diui Hilarij templum in angulo cuiusdam domus est inclusa, quæ vel viatoribus pertranseuntibus conspicua apparet. quæ elogiasuperiore anno describi curavi, me pleraque alia excerptante veterum monumenta, Comi, & Romæ, necnon Mediolani, & alijs quamplurimis in locis eadem ipse notæ in spectationibus antiquis leguntur. Quod autem dixi suprâ hos coniuges iunctas simul manus habuisse in signum fidei, id & in antiquo monumento Luconis & Bellienæ coniugum adparet, & à nobis in Numismate Auli Vitelij copiose declaratum extat. Quod autem pomum adsit in manu (vt dixi suprâ) idque amorem significet, sat pro comperto habetur. id & indicat elegantissimum Platonis carmen. lib. vij. Græcorum epigrammatum, quod Latinè vertit Laërtij interpres. Sed hic Græcum carmen prius subiiciamus, deinde Latinum.

Τῷ μῆλ' ὅλῳ βάλλω σε, σὺ δ' εἰ μὴ ἐκῆσα φίλεις με
δεξαμένη δ' οἷς παρθενίης μετάδωκε.

Ἢ δ' ἄρ', ὅ μὴ γένοιτο, νοεῖς, τῷτ', αὐτὸ λαβῆσα,
Σκέψαι τῷ ὄραμ' ὥς ὀλιγοχρόνιον.

Latinum autem ita reddidit Laërtij interpres in vita Platonis.

Malo ego te ferio, cape si sum gratus amator,

Et me participem virginitatis habe.

Sin fieri dubitas hoc ipsum mente revolve

Suscipiens forma quam breue tempus inest.

Bentinus sic vertit.

Malo ego te ferio, tu si me diligis, illud

Suscipe, me imperti & virginitate tua.

Hoc fieri si posse negas, hoc suscipe malum, &

Quam pereat paruo tempore forma vide.

Est & aliud distichon φιλοδέμῃ hoc modo.

Μῆλ' ὅλ' ἐγὼ βάλλω με φίλ' ὅς τις ἄλλ' ἐνλινευσον

Εανθίππῃ κατὰ τὴν σὺ, μαραινόμεθα.

Ita vertit Laërtij interpres.

Malum ego, me mittit, quite succenditur unus

Aunue Xanthippe, linquit utrunque decor.

Theocryptus poeta in Bucolicis ita cecinit.

Βάλλει καὶ μαλ' ὅλ' ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ ἀκλεαρῆος

Τὸς ἀγὰς παρελόντα καὶ ἀδύτι πομπυλιάσσει.

id est.

Appetitur malis caprarius Acleariæ

Propellens capras, & suaue quid occinit illa.

Ad hos versus sic allusit iucundè, & lepidè Virgilius in bucolicis.

Malo me Galathæa petit lasciuia puella,

Et fugit ad salices & se cupit antè videri.

Quorum versuum vtriusque poetæ, & Græci & Latini meminit Gellius lib. noc. Attic. ix. cap. ix. vbi vertendi verba in Græcas sententias modum docet. & Philostratus in imaginibus, vbi ἐρωτες. id est amores depingit. Quatuor esse amores

res describit, duo qui se inuicem malis petant, duo reliqui sagittis, non iratis quidem vultibus. quam rem etiam ita interpretatur. Quod principium Amoris poma mittat, sagittæ verò amorem perficiant. Alciatus autem sophos, ac heros literarum perillustres ac percelebris ad Hieroglyphicon Locconis & bellicenæ coniugum alludens in suis emblematis profectò sic in fidem vxoriam cecinit,

Ecce puella, viro qua dextra iungitur, ecce

Vt sedet, ut catulus lusitat ante pedes.

Hac fidei est species, Veneris quam si educat ardor,

Malorum in laua non malè ramus erit.

Poma etenim Veneris sunt, sic Scheneida vicit

Hippomanes, petijt sic Galathæa virum.

At, quòd pomum in manibus adlit, alia fortè ratio subest. Nam scribit Plutarchus in libro, qui inscribitur, γαμήλια παρθέλματα. hoc est, de præceptis connubialibus, quod Solon instituit, antequàm sponsa viri thalamum ingrederetur, vt prius malum Cydonium degustaret, vt primus sermo, qui futurus esset inter ipsum virum & vxorem, esset suauis, iucundus, & placidus, & quadam comitate grata conditus. Meminit etiam de hac re Alexander ab Alexandro in Genialibus lib. ij. ca. v. Alciatus & ipsemet omni eruditione præditus in emblematis eleganter Solonis legem hoc carmine depinxit.

Poma nouis tribui debere Cydonia nuptis

Dicitur antiquus constituisse Solon.

Grata ori & stomaccho cùm sint, vt & balitus illis.

Sit suauis, blandus manet & ore lepos.

Meminit & Plutarchus in libro problematum problem. lxxv. poma etiam ad amorem sponzarum pertinere indicat Catulli elegans carmen ad Ortalum sic,

Vt missum sponsi furtiuo munere malum

Procurrit casto virginis è gremio.

Quod misera oblita molli sub veste locatum,

Dum

Dum aduentu matris prosilit, excutitur.

Atque illud prono præcep̃s agitur decursu:

Hinc manat trisli conficius ore rubor.

Poma autem Veneri antiquitus dedicari solita, quòd fortè in iudicio à Paride habito, cæteris deabus pulchritudine fuisset prælata, & ob id pomo donata, ostentant veterum numismata. ex quibus veri amoris fructus elicitur hieroglyphicum, & prolificè fecunditatis argumentum. in Iulæ enim Piæ Augustæ numo, dea ipsa Venus cum pomo sese ostentat, cuius inscriptio est, VENVS FELIX. in alio ab vna facie, FAVSTINA AVG. ANTONINI AVG. FIL. ab altera signum molliter stat læua conto innixum dextera pomum exporrigens cum inscriptione VENVS. S. C. in numo argenteo Agrippinæ Augustæ Claudij Imperatoris vxoris, Neronisq; matris extat imago Veneris pomum in dextera, in sinistra hastam tenentis: inscriptio est, VENVS COELESTIS. Sed iam inscriptionem sequamur. Quòd autem sit in tumulo M. Cassij Broccho, an hic Brocchus ex Armenio Broccho, qui proconsul cum Auidio Nigrino fuerit sub Domitiano Imperatore, originem trahat & genus: & de quo Plinius Nouocomensis lib. x. epistolarum meminerit Traiano scribens, mihi certè conpertum non est. Sed iam videamus quid sibi velit illæ compendiarie notæ in hoc elegantissimo tumulo, OVF. Illud itaque sciendum est, inter Romanas tribus, quæ quinque & xxx. numero fuerunt, vt refert Asconius Pædianus in ij. Verrina, & repetit Alexander ab Alexandro lib. j. ca. xvij. Genialium dierum. fuisse & Oufentinam ab Oufente fluuio dictam, quæ Lucio Flacco & Lucio Plautio Coss. reliquis tribubus addita fuerit vnà cum Phalerina: quod & Liuius lib. ix. decadis. j. narrat. Verba autem Pædiani hic adscripsi. Tribus vrbane rusticæque omnes xxxv. numerantur, ex quibus aliquam necesse est, cuiuscunque ordinis fuerit, ciuis Romanus obtineat: moris autem tuit cum aliquis ciuis Romanus ostendendus esset, significaretur

ficaretur aut prænominē suo, aut agnominē, aut cognominē, aut à cognatione, aut à tribu, in qua censeretur, aut à curia, aut à censura, aut si erat senator, aut eques Romanus, à curia sua. alibi autem idem auctor de his xxxv. tribubus sic meminit. Per hos totus populus Romanus tres fuerunt principio, Tatiensis vna à Tatio rege: Rhamnes altera à Romulo, Luceres altera à Lucomone, siue Lucretino, siue à Luco, quem Asylum vocauerat Romulus. post de nominibus Sabinarum plures factæ, quibus peccatricibus parentum bellum maritorumque finitum est. ad postremum xxx. & v. factæ. obtinuerunt autem nomen, aut à tributo dando, aut quia primò tres fuerunt, vnde etiam tribuni dicti. hæc Asconius Pædianus. Qui autem ad ius Romanæ ciuitatis admittebantur plerunque peregrini homines Romanum nomen assumebant, vel eius, in cuius clientelam se tradidissent, & cuius opera ciuitate donati essent, quemadmodum hi qui ius applicationis habebant. horum autem plerique in Oufentinæ tribu nomen dabant, quæ (vt ait Festus) alijs diuersarum ciuitatum viris fuit communicata. hincque est, quod in antiquis monumentis vrbium Transpadanæ Galliæ vbique hæc nota legitur, OVF. quæ Oufentinam tribum significat. Sic in tumulo Lucij Gelij vari est huiusmodi inscriptio Mediolani apud Galeacium vicecomitem. L. GELLIVS OVF. VALRVS VETER. LEG. XIII. GEMINAE. Sic Comi est illa cum plerisque alijs. M. VALERIVS M. F. OVF. SECVNDVSSIBI ET SVIS V. F. sic C. PETRONII CRESCENTIS IIIIVIR. sic C. VIRII VERI VIVIR. sic T. TADII CATIANI VIVIR. sic P. HORATII FLORII IIIIVIR. sic P. ATILII SEPTITIANI GRAMMATICI LATINI. Cui ordo Comensis ornamenta decurionatus decreuit: quia vniuersam substantiam suam ad Rempublicam pertinere voluit. sic L. ALFI MARCELLINI VIVIR. AVG. sic P. IVLII MAXIMI VIVIR. sic M. MESTRVI SECVNDI VIVIR. sic L. LVTEVII CALVISII.

V v v

fic

fic & alibi in multis alijs spectationibus inscriptio extat OVF. vel VOF. vt Bergomi in tumulo C. Cornelij Miniciani, sed & hîc illud, quod Alciatus animaduertit lib. *παρρησια* ix. cap. xvj. operæpretium erit addere, quòd scilicet ante cognomen ipsa tribus describebatur. quod in his à me suprâ citatis tumulis factis liquet, vt & ex illis ab eodem Alciato locis ex Cicerone citatis, sed de tribu Oufentina hæc satis. Quid autem sibi velint illæ notæ, IN FRON. P. XX. IN AGR. P. XX. videamus. & ratio ex illis duobus Horatij sermonum lib. j. Satyra viij. versibus petenda est,

Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum

Hic dabat, hæredes monumentum ne sequerentur.

Acron & Porphyrius hîc nescio quid afferunt, vt locum Horatij exponant, mihi tamen neutrius arridet expositio, hoc igitur loco eam ponere minimè mihi libuit. crediderim tamen, hoc fuisse spacium agri designatum, in quo liceret ibi sepulchrum condere, ac corpus hominis mortui sepelire. nec vltius: idèò titulus hîc erat scriptus in fronte pedes xx. in agrum pedes xx. hoc est in fronte ad viam versum, in agrum introrsum. Nam longitudo ad frontem spectat, latitudo ad agrum, si quidem omni in re maiori distantie longitudo attribuitur, vt auctor est Ptolomæus lib. j. Geographiæ cap. vj. Acron tamen contra exponit, erant etiam illæ notæ in veterum monumentis, quæ hodie etiam visuntur in plerisque publicis spectationibus. H. M. H. N. S. hoc est. hoc monumentum hæres non sequitur, vt inquit Horatius, exponit Porphyrius, quod solent priuatis inscribi monumentis, quot pedes in fronte, quot in agris habeant, item singulis literis notari. H. M. H. N. S. videlicet ne pro suis habeant inferendi reliquias aliorum multorum. Hæc expositio videtur potius verisimilis, quàm quòd si vera. obscure enim ambo interpretes hî loquuntur. nec (vt existimo) nem satis perspectam habuerunt. & si Acronis fat aperta videatur sententia. Illud tamen amplius dicendum morem fuisse militum

Roma.

Romanorum aliquot pedum portiunculam in agro mercari pro se & suis conturbernalibus. Quæ emptio bisariam fiebat, aut enim pro se & suis hæredibus, aut pro se & suis conturbernalibus. idque ut vel hæredes ius condendi suas urnas, cipposque statuendi isthic haberent. aut non, ubi minoris emeret quispiam pro seipso & coniuge solum. & tum superscriptis literis saxum notabatur. hoc est, H. M. H. N. S. hæres monumentum hoc non sequitur. fuere enim cippi quasi columellæ quædam, quæ secus publicas vias in terminis agrorum erant positæ, in quibus militarium hominum inscriptiones ac tumulæ erant. hæ columellæ, seu mensæ fuerint, seu labellum, erigi super tumulum terræ solebant, quæ trium cubitorum mensum non excedebant. quod Demetrii iussu factum legimus. Sed clarius hunc locum ita explicari posse apud quosdam doctissimos viros animaduertimus. Quod ita portiones terrarum in agrum emebantur, primò quòd licebat secundum scriptum numerum sepeliri cognationi, deinde ubi aliquis non habebat liberos, vel cognatos, semper exprimebatur, quòd sequeretur monumentum hæredem, tanquam non liceret quemque hæredem suos tumulis collocare. qui quidem mos ab illa lege veteri, quæ quinque pedum præscriptio nominatur à Iureconsultis (ut ego opinor) emanauit. & à lege XII. tabularum originem traxit. multa autem his notis monumenta antiqua inscripta passim reperiuntur. Hic certè in patria mea Placentia duo spectantur, alterum superioribus annis, dum castrum fundatur, erutum: alterum ante diui Sabini templum in marmorea mensa, quæ peristyllo affixa, porticum ingredientium oculis subijcitur. Hæc igitur postquam locus hic postulat, subijciam, ut patriæ hoc præstemus, & à situ antiquitatem vendicemus. Nam ut belle & verè cecinit Aufonius.

Mors etiam Saxi nominibusq. venit.

PAVL. GAVILLIA C. F. MATER L. VARIENI ET
L. MESSIM. F. BVCCAE IN FR. P. XIII. IN AGR. P.
XIII.

V v v 2

Quod

Quod autem est ante templum Diui Sabini monumentum hoc est.

Q. CAMVRIO C. HOSTILIO, L. PRIMO SPECI-
LVNCVL. IN FR. XII. IN AGR. P. XVI.

H. M. H. N. S.

Et hæc quidem monumenta vetera sunt, quæ superioribus annis describi curauimus cum reliquis Placentinis, quæ reperiri potuerunt. quod si plura nobis contigerit videre ad patriæ honorem quandoque explicata in vulgum emittemus. Hæc lector interim pauca boni consulat, nosque amet. hoc loco ne illud indictum sinam; quod est in tumulo, admonet me familia, videlicet illa, quæ hodie Mandella Mediolani & hic Placentiæ fulget, quæ antiquitatem suam ex hac inscriptione ostentare poterit. Est enim in elogio hoc Atilia Manduilla vxor M. Cassij Cacurij, viri honorati, qui nempe ciuis Romanus factus fuerit ex peregrino, receptusque ac admissus in Ostentinam tribum. Sed & Mandela est pagus in Sabinis apud Horatium in epistolis xix. epistola, qui rugosa propter nimium algorem reddit corpora. An autem Mandela familia, quæ hodie est in Italia celebris, Mediolani præcipuè ex eo loco originem traxerit, mihi nondum perspectum est. crediderim tamen antiquissimam familiam esse hanc. quæque originem & genus à pago isto Mandela traxerit, postea dicta Manduilla. Nam non solum regionibus sed & temporibus mutantur nomina, variaturque pronuntiatio. Sic quæ prius dicta Mandela deinde Manduilla, rursum Mandela coepit esse. Sic Polybio Aueroeltes dictus, qui Cæsari in commentarijs dictus est Ariouistus. hodie verò Hemestus dicitur. Sic nos hodie Albrisium pro Alberico, Fedrixium vel Fridericum pro Federico multi pronuntiant. Sic & Ludouisium & per Syncopen Loysium pro Ludouico, seu vt antiqui Clodouem vocauerunt, dicimus. Regio enim (vt suprâ dixi) & tempus nomina variant. Nimirum si & Mandela prius dein Manduilla vocitata est, ideo rectius fortassis

factis apud nos est, Mandela seruatō veteri nomine, quā
 Manduilla: veteres enim Celtæ pars Galliæ gentis (nam me-
 diolanum Galliæ Cisalpinæ est regio) non tam crassa lingua
 pronuntiabant vt Germani, ideò quòd illis Mandela fuit, his
 Manduil (sonat enim Germanicam vocem Manduil) Cre-
 diderim enim post multos annos à Romano imperio inclina-
 to, cū Germani Italiæ oras tenerent, tale postea sortitam
 esse nomen hanc familiam, & dictam Manduillam, sed cū
 tunc aliqui originem illam antiquitatis proximam retinerent,
 Mandelam vocitasse, & posteriores Latini idem nomen reti-
 nuisse, licet parum distent Manduilla & Mandela paucis im-
 mutatis literis. Ex hac familia fulsit olim Tatiū Mandellus,
 qui tempestate Federici primi Aenobarbi floruit, Imperator
 strenus ac illustris in bello, quique in ea eruptione Mediola-
 nensium fuit, quæ contra Henricum ducem Austriæ Frideri-
 ci Aenobarbi, Augusti patrum, acta fuit: in qua eruptio-
 ne post maximè spectatam in bello virtutem, in pugnaque
 viriliter dimicatum occubuit Tatiū, quem (vt Raudericus
 Phrisingensis Diaconus, qui Otthoni episcopo Phrisingen-
 si historiam subscripsit de gestis Friderici Aenobarbi primi
 Imperatoris lib. iij. cap. xxxvj. refert, Mediolanenses regu-
 lum super se creare cogitauerant: ast audita morte eius tota
 ciuitas luctum assumpsit, corpusque mortui cum viuis,
 quos de nostris habebant, & copiosa pecunia commu-
 tantes redemerunt, & regalibus exequijs honoran-
 do sepelierunt. Hæcenus Raudeuicus, qui tem-
 pestate Friderici Imperatoris primi Aeno-
 barbi historiam scripsit, sequens
 Otthonis episcopi Phrisingensis
 historiam, qui eiusdem
 Friderici Imperato-
 ris fuit pa-
 truus.

LEONARDI

DE PORTIS

IVRISCONSULTI VICENTINI

D E

Sestertio, Pecunijs, Ponderibus

Et Mensuris Antiquis,

LIBRI DVO.

ANDREAE
ALCIATI
MEDIOLANENSIS IVR. CONS.
DE
MAGISTRATIBVS
Ciuilibusq. & Militaribus
OFFICIIS

Xxx

SAEROM
ITALIA

2000 1012 1000000000

EVIT. 1012 1000000000

2000 1012 1000000000

1012

Clariss. Iurisc.

I O A N N I

P E L O R D Æ

Senatori Conservatoriq. Biturigum

A N D R E A S

A L C I A T V S.

S. D.

*Vm primum in hanc Urbem veni,
optime conservator, propiusq; te ca-
pi cognoscere, nihil antiquius ha-
bui, quam ad amicitiam me tuam
insinuare. Videbam enim ea te esse
doctrina hominem, ijs moribus, ut
mibi meritò exoptandum esset quàm
proximè tecum iungi. Nec tu hac in-
re ullam moram fecisti, quin adue-*

*nientem vltro exciperes, summaq. benevolentia complectereris: indiesq; alijs super alia beneficijs sic exornasti, ut
paria tecum facere posse, desperem. Quod unum supererat,
ut amoris erga te mei monumentum aliquod statuerem, nu-
per mihi præsita est occasio. Latebat inter scrinia mea hic
Libellus, perpetuis ob frequentes nauos à me damnatus blas-
tis, quem cum in manus accepissem, existimaui operapra-
tium me facturum, si à situ tenebrisq. redemptum perpurga-*

XXX 2

rem

rem, & tuo nomini dicatum ederem. Dubitavi (ut verum fatear) sapius, & parum absuit quin supprimerem, quoniam non sat dignus videbatur qui Doctorum oculos, auresque morari posset. Scripserunt ante me huius argumenti libros cum plerique veteres, tum & recentiores non pauci, qui procul dubio luminibus nostris possunt obstruere. Verum cum rursus perpenderem veteris eos Reipublica Magistratus solum explicare, nihil momenti ad legalem nostram professionem conferre: adhuc, aliud in praesentia mihi non esse quod animum erga te meum testarer: mutavi sententiam, & quos prauiuditio quodam ferè damnaueram absolui. Erunt qui debuisse hac me omnia diffusius tractare existimabunt, & quid de his apud omnes auctores annotaueram, hoc libello congerere. Sed aliud mihi consilium fuit. Attigeram pleraque cum tres Iustiniani Codicis libros adolescens adhuc castigavi (erantque, qui iure amicitia, qua τα τὸν κοινὰ φίλους in alios suos eiusdem argumenti Libros redegerant) attigeram in Disputationibus in Libello de singulari certamine, alijsque in locis, quae suo loco moueri non nisi incommodè poterant. Verum nec eorum sententiam unquam probaui, qui omnia quae ab alijs ubi ubi dicta sunt, eodem loco collecta parataque habere volunt, verbososque hac ratione commentarios fieri nihil curant; cui sententia nostra si & tu calculum adieceris, non erit, quod mei huius consilij me peniteat. Vale.

AN-

531
ANDREAE ALCIATI

IVRIS-CONSULTI

D E

Magistratibus, ciuilibusq. & militaribus
O F F I C I I S

Vm multa sint in iure nostro non factis hactenus intellecta, tum is maxime tractatus expositione indiget, qui ad eos Magistratus pertinet, quorum in primo Digestorum libro mentio habetur. Quamuis enim, ab interpretibus multa afferantur, ad Imperatorum potestatem & Proconsulum, Praesidum, Procuratorum Caesaris, Iuridici Alexandriae, officium spectantia, non tamen rem omnem ita explicant, ut studiosis satisfacere possint. Nam cum ea munera antiquis Iurisconsultis cognitissima essent, non existimauerunt operæpretium se facturos, si longo sermone in eorum explanatione commorarentur. At in praesentia propter Latinarum litterarum diutinam calamitatem, cum ex Iurisconsultis plena cognitio haberi nequeat, vix quicquam superest, unde in certiore semitam deducamur, nisi recentiorum coniecturas, & ut ipsi vocant, diuinationes, pro exploratas rebus recipere velimus. Itaque, ut huic quoque parti pro virili operam feramus, quæ ad hunc tractatum pertinentia ex antiquis auctoribus collegi, in medium proferre, & cum studiosis communicare constitui. Sciendum igitur Romani Imperij originem à Romulo

lo Regibusque coëpisse : ab his latæ sunt leges , quas Re-
 gias vocant. Is Romulus ex antiquioribus ciuitatis centum
 patres elegit , qui ordo Senatorius dictus est , ad hunc de-
 cernendi jus pertinebat , quæ ex toto Regno ad eum de-
 ferrentur . Sed & sacra facere , jus dicere , Magistratum
 gerere , soli patrij poterant . Quoties verò vel leges sci-
 ficendæ , vel Magistratus creandi , vel bella decernenda
 erant , tum Populus Rom. ipse consulebatur adeumque
 huiusmodi negotiorum jus pertinebat . Idque Dionysius
 Halicarnasseus diffusè explicat . Exactis deindè Regibus ,
 plebis potestas multùm aucta est , cùm secessione facta a
 Senatoribus extorsisset , vt ex corpore suo Magistratus
 crearentur , qui Tribuni plebis dicti sunt . Sacrosancti hi
 erant , summæque auctoritatis , vt qui Senatusconsultis
 intercedere possent . Et quamuis à principio latæ ab his le-
 ges , quas plebiscita vocant , Patricios non obligarent ,
 tamen leges Hortensia constitutum deinde est , vt eo iure
 quod plebs statuisset , omnes Quirites tenerentur . Sic ac-
 cerimnm telum plebi aduersus nobilitatem datum est .
 Fuit & de eo controuersum , quod maiores Magistratus ex
 plebe creati Patricij prohibebant , donec & hoc obtin-
 tum fuit , vt alter Consul plebejus esset . Coëpere deinde
 C. Sempronij rogationibus iudicia cognoscere . Is enim
 Equestrem ordinem in eorum possessione locauit , vnde
 turbulentæ seditiones ortæ . Constatq. C. Marium , & L.
 Syllam , qui ea Senatui demùm reddidit , vel ac de re præ-
 cipuè contendisse , vnde & bellorum ciuillium maxima in-
 cendia orta sunt . Cum deinde pro Senatu Pompeius
 arma sumeret , Marianasq. partes , quæ plebem tueban-
 tur , Cæsar sequeretur , oppressaq. per eum , & dein Trium-
 uiros Republica , cum in C. Octauium Cæsarem omnia ces-
 sissent , nouum ipse regimen induxit . Nec enim Regem se
 aut Romulum , quodd odiosus superbusq. is titulus esset ,
 appellari est passus : Sed Romano veteriq. nomine
 Impe-

Imperator & Augustus dici voluit, sumpsitq. Censuram, & Tribunitiæ potestatis jus, & Max. Pontificem se inscripsit, patrisq. Patriæ titulum à Senatu populoq. Romano accepit. Sane eius nominum rationem sic Dion exequitur, vt qui Imperatores appellati sunt, delectum facere, milites conscribere, pecunias colligere, hostibus bellum indicere possint. Idem & pacem sancienti, summum supplicium etiam de Senatoribus summendi, jus habeant. Solitos fuisse, priscos Duces sic appellari, Tacitus Libro tertio auctor est. Illi enim re bene gesta gaudio & impetu victoris exercitus ea salutatione conclamabantur, erantque plures simul Imperatores, nec super cæterorum æqualitatem. Concessum ad eam similitudinem id vocabulum est quibusdam & ab Augusto, & à Tiberio alijsque successoribus. Censores autem vitam moresque nostros examinant, & de eis inquirunt, census rationem ducunt, professionem curant, & pro meritis hos de albo eximunt, illos deligunt; quod & diffusius in Valeriani vita apud Trebellium traditur. Ad Pontifices verò Max. Sacerdotiorum conferendorum jus pertinet, sacris enim omnibus auspicijsque illi præsumt. Tribunitiæ jus potestatis eam ob causam sumpsit, quod sacrosancta ea dignitas neminique violabilis esset. Nam etsi in re leuissima, solo sermone, nedum factio, Tribuni Majestatem quisquam contempsisset, tamquam abominabilis, & Sacer indicta causa ad mortem adigebatur. Et has quidem dignitates Octavius accepit, in successorēque suos transmisit, quo potentius, illustriusq. Imperatorium nomen faceret. Concessum præterea & illud fuit, quod ante eum antiquorum nemini, vt legibus solutus esset. Significat hoc (inquit Dion) ab omni legum necessitate liberum, nullique juri scripto obnoxium, vt qui absque vlla disquisitione omnem Regum potestatem haberet, quamuis nomine abstineret. Patris verò Patriæ

triae cognomentum apud antiquos, observationis cuiusdam paternae significatio erat, quod hoc nomine illustrati Principes omnes quoscunque sibi subessent, ceu filios amarent, illique eos vicissim tanquam patres vererentur. Quamvis Imperatorij alia quoque nominis ratio reddi posset, nimirum, quod hi in nos eam potestatem exercerant, quam antiquitus parentes in filios habuerunt, hoc est vitæ & necis. Cogitavit etiam plerunque Augustus de reddenda Republica. Cumq. in Senatu sententiam suam exposuisset, Rationarium Imperij tanquam illud restitutus Consulibus tradidit. Sed Senatoribus siue per simulationem, siue metu, veletiam ex composito reclamantibus variasque rationes afferentibus, cum Reipublicæ Monarchia præstaret, in Principatu perseveravit, Deos hominesque testatus, intra decennium se omnem administrationem depositurum. Sed cum ea tempora lapsa essent, rursusque eiurare velle Imperium simularet, Senatus alios decem annos, quibus in eodem Magistratu esset, decrevit; atque iterum alijs decem annis, quibus ipse dein extinctus est, prorogavit. Quamobrem inde observatum est, ut eius successores, quamvis donec vixerint perpetuam administrationem recipiant, tamen singulis decem annis celeberrimos ludos faciant, tanquam principatum renouent. Ea festa decennialia, vicennialia, tricennialiaq. appellata sunt. Arelate Constantium tricennialia celebrasse, Theatralesq. & Circenses ludos ambizioso apparatu edidisse, auctor est Ammianus. Vouebantur autem hi ludi in proximos decem annos. Quapropter in antiquis nomismatis plerunque huiusmodi inscriptio cernitur VOT. X. VOT. XX. hoc est votis decennialibus, vicennialibusque. Trebellius quoque in vita Galieni, Conuocatis (inquit) patribus decennialia celebrauit, nouo genere ludorum, noua specie pomparum, exquisito genere voluptatum. Nazarius in Panegyrico; In destinatis (inquit)

(inquit) decennijs iam vota properantia, & spes volucres constituerunt. Sed & Mamertinus; Reseruo orationem, quam quinquennio exacto decennialibus tuis dicam. Extat Romæ in Lateranensi Basilica Senatusconsultum æreis inscriptum notis, quo potestas Vespasiano Imperatori data cognosci potest. Licere enim illi fœdus quibuscum volet sancire, Senatum habere, remittere, Senatusconsultum per relationem discessionemque facere. Si eius iussu vel mandato eoue præsentē Senatus haberetur, perinde seruari, ac si ex lege Senatus conuocatus esset. Si quos Magistratus Senatui P. Q. R. commendasset suffragationeue sua adiuuisset, eorum comitijs etiam extra ordinem rationem habendam, Fines pomerij cum è Republica censebitur proferre ei licere: Quicquid ex usu Reipublicæ, diuinarum, humanarum, publicarum, priuatarumq. rerum esse existimabit, ei agere facere jus, potestatemque esse, quibus legibus Plebisque scitis scriptum esset, ne Augustus Cæsar teneretur, eiusdem & eum solum esse, Acta gesta, decreta ab eo, etiam ante illud Senatusconsultum, perinde rata haberi, ac si Populi Plebisque iussu acta essent; si eius concessionis causa aliquid aduersus leges factum esset, fraudi nemini esse, neque quicquam ob eam rem Populo dari debere, nec cui de eare actionem iudicationemq. dandam. Quæ tam ampla auctoritas Vespasiano præstita, videtur mihi formula esse eius potestatis, quam sibi Imperatores attribuebant. Scribunt Iureconsulti, lege Regia quæ de Imperio Augusti lata est, Pop. Rom. omne suum Imperium, & potestatem concessisse. Idcirco autem legem eam Regiam appellari arbitror, quod Romuli constitutione ad Populum jus Regis creandi pertineret. Vnde à Tarquinijs Seruio Tullo obijciebatur: (vti T. Livius inquit) quod iniussu Populi Regnum inuasisset. Cum ergo Augustus à Pop. Rom. Imperator creatus est, videtur Regiæ legis obseruatio

uatio in vsum reuocata, quamvis Regiam planè potestatem ille numquam vsurpauit, sed sua Populo, sua Senatui munia obire permisit. Comititia enim Magistratuum tum quoque celebrabantur, conueniebantque Tribus omnes, candidatosque Populi arbitrio deligi ille sinebat, si modò eos approbasset, nec enim quicquam ab his fieri permittebat, quod præter animi sui sententiam esset; curabantque id maximè, ne indigni, aut quibus jus capefendi honoris non erat, per ambitum legibus eriperentur. Quod & à Tiberio aliquoties obseruatum, donec id juris penitus sibi vindicauit, tradiditque successoribus, vt necessario in Vrbe Roma lex Iulia de ambitu cessauerit. Senatoribus quoque Augustus non parum detulit, ex his enim XV. sortiri iussit, qui sibi sex mensibus in consilio essent: plerunque vt ipse sententiam in Senatu dicere, vnà cum amplissimo ordine decernere. Ad hæc iudicia Senatui permisit, cuius juris causa antea toties armis certatum fuerat: sicque publica negotia & priuatorum maxima tractabantur. Omnium præterea Prouinciarum, quæ sub Imp. Rom. erant, formulam ita diuisit, vt aliæ Proconsulares, aliæ Prætorix, aliæ Præsidiales essent. Proconsulares Senatui, Prætorias Populo demandandas tradidit. In Præsidiales ipse Legatum suum, qui nunc Præses, nunc Legatus Cæsaris eam ob causam dicebatur, mittebat. Deinde factum est, vt etiam Prætorix in Senatu per sortes decernerentur; nimirum sublati ab Imperatoribus comitijs, qui conuentum Populi formidolosum existimabant. Scribit Strabo Libro vltimo, omnes Prouincias, alias Cæsari, alias Populo attributas; ex his quæ ad Populum pertinebant, Proconsulares & Prætorias constitutas, quod videlicet viri Consulares, vel Prætorij ad eas regendas mittebantur. Erant autem huiusmodi Prouinciæ imbelles, & quæ militari præsidio non indigebant, neque proximos Barbaros habebant. Quæ enim validiores, & legionum

ope

ope indigentes, sibi conseruauit; eo uidelicet prætextu, quod Populo pacatiora quæque & pulchriora concederet, ipse difficiliora, periculisque & laboribus exposita retine-
ret. Sed reuera (si Dioni credimus) vt in manu sua res om-
nis militaris esset, Senatus autem Populusque incermis
Rempublicam repetere non auderet. Proconsulares Pro-
uincias fuisse Lybiam & Asiam citra Taurum, Strabo au-
ctor est. Prætorias vero in Hispanijs Boeticam, in Gallijs
Narbonensem, tum Sardiniam cum Corsica, Siciliam,
Illyricum quàm in Macedoniam vergit, Cretam, Cyrenai-
cam, Cyprum, Bithyniam cum Ponto. Commutaban-
tur tamen plerunque arbitratu Principis. Hinc Lampridius
in Alexandri vita, Prouinciarum alias Prætorias, Præsi-
diales plurimas fecit, Proconsulares ex Senatus voluntate
ordinauit. Suetonius in Claudio. Prouincias Achaïam,
& Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtule-
rat, Senatui reddidit. Scribit Rufus in eo, quem edidit Li-
bello de Rom. Imperij accessione, omni ex Africa sex Pro-
uincias esse factas, quarum Carthago, Numidia, Cyre-
nensis, Consulares erant: Tripolis & Mauritaniae duæ, Si-
typhenfis, & Cæsariensis, Præsidiales. Pari quoque nu-
mero diuisas Hispanias, in quibus Bætica & Lusitania,
Consulares; Tarraconensis, Carthaginensis, Gallitia, In-
sularis, quæ & trans fretum, Præsidiales. Sed & quando-
que Imperator Legatos suos seu Præsides in aliquam Pro-
uinciam missos Consulari potestate ornabat, vt uidelicet
eius essent auctoritatis, cuius Proconsules. Sic C. Plinius
Cæcilius Præses Prouinciæ Ponti, Consulari potestate fu-
it, vt in antiquis marmoribus annotasse me memini.
Major autem Proconsulum dignitas quàm Legatorum
ideo erat, quia non nisi Senatores, Consularesque viri
Prouincias sortiebantur; cum ex Equestri ordine etiam
Præsides eligi possent. Sane Proconsulum Magistratus
annuus, Præsidum certus finis non erat, sed in officio per-

Y y y 2

seuera-

seuerabant, donec successor à Cæsare mittebatur. Idque in Augusti vita etiam Tranquillus attestatur. Ius autem milites decimandi, ciuicàq. corona donandi Proconsulibus fuisse, Tacitus lib. 3. ostendit. Idem is auctor est, qui Senatores filijs carerent, Prouincias Præturasque inter Patres fortiri non potuisse. Senatusq. consulto cautum, ne fictæ adoptiones vlla in parte publici muneris orbis prodesse. Grauiorem autem Prouincijs Proconsularem fuisse administrationem quam Præsidum, idem ostendit, dum Lib. 1. tradit Achaiam, & Macedoniam onera deprecantes, Proconsulari Imperio ad præsens leuatas, Cæsarique traditas esse. Cuius rei eam rationem suspicor, quòd Proconsularium Prouinciarum vectigalia, & tributa publica Pop. Ro. erant, & ad ærarium pertinebant, neq. ea diminuendi Proconsuli jus esset. Quæ verò à Præsidibus in prouincijs colligebantur, ad Principem ejusque fiscum spectabant, jusque illi remittendi erat. Hoc n. differt ærarium à fisco, quod illud publicum, hoc est Populi Romani. fiscus Principis est. Quod apertissimè C. Plinius in Paneger. ad Traianum Cæsarem ostendit: At fortasse non eadem seueritate fiscum qua ærarium cohibes? imò tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo, quam de publico credis. Hinc est quod maximè in Proconsularibus Prouincijs Procuratores Cæsaris erant. Qui ea procurabant quæ ad Cæsarem ipsum seu Fiscum pertinerent, his varia potestas attributa à Principibus fuit. Tiberius jus in seruitia, familiaresque pecunias solum dedit, adeo ut Lucillum Capitonem procuratorem in Asia suum à Senatu damnari permiserit, quòd præscripta mandata excessisset, vimq. Prætorum vsurpasset. Amplius Claudius Cæsar concessit, effecitq. vt Senatusconsulto caueretur, parem vim rerum habendam à Procuratoribus suis iudicatarum ac si ipse statuisset. Hinc maximam sibi vim Cumanus & Felix, eius in Iudæa Procuratores vsurparunt,

de

de qua merito Iosippus conqueritur. Illud constat, sub Traiano aduersus inuitos iurisdictionem nullam Procuratoribus fuisse, vt disceptantibus liberum esset eos non eligere: adhiberi tamen in consilium à Præsidibus debere, cum de causa fiscali agitur, idem Imperator Cæcilio Plinio rescriptit. At hodie dubium non est, quoties inter fiscum & priuatum questio vertitur, eos adeundos esse. Scribit Lampridius, Alexandrum Imperatorem eos sapius mutare solitum fuisse, ne annum excederent, etiamsi boni essent sibi inuisos affirmasse, tamquam necessarium malum. Hosce Procuratores Cæsaris, & Procuratores fiscali eosdem fuisse non ambigo, qui & alio nomine Rationales, & Procuratores patrimonij appellarentur, idque in Commodi Lampridius, & in Maximini vita Capitolinus ostendunt. Sed & in Pio Procuratores, inquit, suos & modestè suscipere tributa iussit, & excedentes modum, rationem factorum suorum reddere præcepit, nec vnquam lætatus est lucro quo Prouincialis opprimeretur. Procurator verò priuatæ rationis cuius in quodam Alexandri Constitutione mentio est, vt non multum à cæteris Rationalibus differebat, ita præcipuum Aegyptij Magistratus nomen erat. Deuictio enim apud Aëium Antonio, extinctaque Cleopatra, in formam Prouinciæ C. Octavius Cæsar Aegyptum redegit. Et quoniam seditiosissimi naturaliter erant Aegyptij, opportunaq. tellus alendo bello, noluit eam per Senatores administrari, ne popularibus studijs ducti, facillè ad Imperium aspirarent. Idque & Dion tradidit. Corn. Tacitus lib. 2. Augustus, inquit, inter alia dominationis arcana vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus, aut Equitibus Rom. illustribus seposuit Aegyptum, ne fame vrgeret Italiam, quis quis eam Prouinciam claustraq. terræ ac maris, quamuis leui præsidio, aduersum ingentes exercitus præsedisset. Sed & in XII. Si Augustinus apud Equestris qui Aegypto præficerent, le-

ge agi, decretaq. eorum perinde haberi iusserat, ac si Magistratus Romani constituissent. Vopiscus scribit, Aurelianum Imp. Saturnino mandasse ne Aegyptum videret. Quod præceptum, cum ille spreuisset, leuissima gens, rerumque nouarum alida, cum Imperatorem salutauit, quæ necis eius causa fuit. Senbo auctor est deuicta Cleopatra in certam administrationem Aegyptum redactam, expugnatamq. à Romanis, & ad eam mitti solitos moderatione & prudentia insignes viros sub Præfedi titulo. Is est Præfæctus Augustalis, qui vicem Regis obtinet. Est & δικαστής, idest Iuridicus, in cuius potestate maxima est iudiciorum pars. Est & qui ἰδίῳ λόγῳ quem ego Procuratorem priuatæ rationis interpretor. Ad quem indagatio bonorum vacantium pertinet, earumque rerum, quæ Cæsari debentur. Horum Comites sunt Cæsaris Liberti, & Actores, quorum fidei maiora, minoraque iudicia creduntur. Ex patrijs autem Magistratibus, apud eos est ἐξηγῆτης, quasi quæstorem dicas, qui purpuram gestat, alijsque municipalibus honoribus est insignis, omniumque curam habet. quæ Ciuitati veilia sunt. Est & ἐπομνηματογράφος, idest Commentariensis, seu Scriba. Tum ἀρχιδικατής Iudicalem Præfæctum recte appellaueris. εἰταρλος ὁ ὀ νυκτερινὸς στρατηγός, idest nocturnus Prætor. Sanè Hipomnematographi quoq. mentio est Theodosij, & Valentiniani Constitutione quadam. Ea enim sancitum est, quoties Hipomnematographus aliquos, qui munera subeant, nominat, si sponte illi acciti sunt, Præfæcti Augustalis consensum non esse expectandum, sed protinus functionem exequendam. Quam constitutionem ex doctoribus nostris nemo hæcenus mihi videtur percepisse. Cæterum erant etiam Procuratores Cæsaris, non in vniuersum alicui Prouinciæ dati, sed particulariter alicui negotio, quod ex antiqua inscriptione coniectari pronum est, quæ Corinthy in hæc verba adhuc legitur; Theoprepon.

Aug.

Aug. Lib. Proc. Domini N. Aur. Seneri Alexandri Pij Fel. Aug. Prouinciæ Achaïæ, & Epiri, & Thesaliæ Rationalem purpurarum, Proc. ab ephemeride Proc. à mandatis, Proc. à præd. Gallicam. Procur. saltus Domitiani. Trichiniarcham, Præpositum à Fiblis, Præpositum à chrysellinis, hominem incomparabilem Tixander Aug. Lib. officialis. Et hi quidem sunt Magistratus, qui ab Augusto constituti, diu perseverauerunt, & tempore quo Iurisperiti nostri florebant, maximè viguerunt. Nam posteriores, deinde Imperatores, quorum Princeps Constantinus, qui Romanorum Coloniam Byzantium transtulit aliam ipsi formam commenti sunt; Tum coeperunt alij Patritij esse quàm priuiderant, aliaq. Præfectorum Prætoria iurisdictio. Hinc Magistri militum, Magistri officiorum, Comites sacrarum largitionum, Comites rei priuatæ, Comites sacri Palatii, Comites sacri Patrimonij. Quorum officia quamuis in Constitutionibus explicata legantur, vt tamen clariùs percipiantur, aliqua adhuc differere ab re nonerit. Constantinus igitur Romanorum Ciuium Coloniam cum Byzantium transtulisset, sedem quoq. eam Vrbem Orientalis Imperij esse voluit, prouinciasque certis limitibus designauit, quibus suos Magistratus dedit, militiamq. ordinauit; cuius rei formulam à successoribus quoque obseruatam, ex antiquo eodemq. innominato referemus, Is in sequentem ferè modum scriptum reliquit.

INDEX

INDEX DIGNITATVM CIVILIVM MILITARIVMQ. IN ORIENTE.

PRÆFECTVS prætorio Orientis.

Præfectus prætorio Illyrici.

Præfectus vrbis Constantinopolitanæ.

Magistri equitum, & peditum duo præsentiales.

Magistri militum III. per Orientem, Thracias, & Illyricum.

Præpositus Sacri cubiculi.

Magister Officiorum.

Quæstor.

Comes Sacrarum largitionum.

Comes rerum privatarum.

Comites domesticorum II. equitum, & peditum.

PRIMICERIVS Sacri cubiculi, Notariorum, Castrensis Sacri Palatii.

Magistri Scriniorum.

Magistri memoriæ.

Magistri epistolarum.

Magistri Libellorum Græcorum.

PROCONSVLES II. Asiæ, Achaïæ.

Comes Orientis.

Præfectus Augustalis.

VICARII IV. Asiæ Diocesis, Ponticæ, Thraciarum, Macedoniæ.

COMI-

COMITES REI MILITARIS II. Ægypti, Isauriæ.

DVCES PER Ægyptum II. Libyæ, Thebaidos.

Per Orientem VI. Phoenicis, Euphratensis, Syriæ
Palæstinæ, Osrheniæ, Mesopotamiæ, Arabiæ.

Per Ponticam vnus. Armeniæ.

Per Thracias duo. Moesiæ secundæ, Scythiæ.

Per Illyricum duo. Daciæ Ripensis, Moesiæ primæ.

CONSVLARES XV.

Per Orientem V. Palæstinæ, Phoenicis, Syriæ, Ciliciæ,
Cypri.

Per Asiam III. Pamphiliæ, Hellepontii, Lydiæ.

Per Ponticam II. Galatiæ, Bithyniæ.

Per THRACIAS II. Europæ, Thraciæ.

Per ILLYRICVM III. Cretæ, Macedonia, Daciæ Medi-
terraneæ.

Ægyptus Consularem non habet.

PRÆSIDES PROVINCIARVM XL.

Per ÆGYPTVM V. Lybiæ Superioris, Lybiæ inferioris, Thebaidos, Aegypti, Arabiæ.

Per ORIENTEM VIII. Palæstinæ salutaris, Palæstinæ secundæ Phoenicis Libani, Euphratensis, Syriæ salutaris, Osrheniæ, Mesopotamiæ, Ciliciæ secundæ.

Per ASIAM VII. Pisidiæ, Laconia, Phrygiæ Pacatianæ, Phrygiæ salutaris, Lyciæ, Cariæ, Insularum.

Per PONTICAM VIII. Honoriados, Cappadociæ primæ, Cappadociæ secundæ, Hellepontii, Ponti Polemoniacy, Armeniæ primæ, Armeniæ secundæ, Galatiæ salutaris.

Per THRACIAS IV. Hæmi montis, Rhodopes, Moesiæ secundæ, Scythiæ.

Per ILLYRICVM VIII. Thessaliæ, Epiri veteris, Epiri nouæ, Daciæ Ripensis, Moesiæ primæ, Praualitanæ,

Z z z

Dar

Dardaniæ , Macedoniæ salutaris.

CORRECTORES II. Augustaniæ , Paphlagoniæ.

Et hic quidem catalogus generalis est earum Dignitatum , quæ in Orientali Imperio constituuntur . Superest vt specialiter videamus quenam vnique competat administratio .

SVB PRÆFECT. PRÆT. ORIENTIS SVNT INFRA' SCRIPTÆ DIOECESSES.

Oriens Aegyptus , Asiana Pontica , Thracia.

PROVINCIAE.

ORIENTIS XV. Palæstina , Phoenice , Syria , Cilicia , Cyprus , Arabia , Isauria , Palæstina salutaris , Palæstina secunda Phoenice Libani , Euphratenſis , Syria salutaris , Osrhenia , Mesopotamia , Cilicia secunda.

AE GY TI VI. Lybia Superior , Lybia inferior , Thebas , Aegyptus , Arabia , Augustanica.

ASIANAE X. Pamphilia , Hellespontus , Lydia , Pisidia , Lycaonia , Phrygia Pacatiana , Phrygia salutaris , Lycia , Caria , Insulæ.

PONTICAE X. Galatia , Bithynia , Honorias , Cappadocia prima , Cappadocia secunda , Pontus Polemoniacus , Hellenopontus , Armenia prima , Armenia secunda , Galatia salutaris.

THRACIAE VI. Europa , Thracia , Hemi Montis , Rhodope , Mœsia secunda , Scythia.

SVB

**SVB PRÆFECTVRA PRÆT. ILLY-
RICI SVNT DIOECESSES
INFRA' SCRIPTÆ.**

Macedonia. Dacia.

PROVINCIAE.

MACEDONIAE VI. Achaia, Macedonia, Creta;

Thessalia, Epirus vetus, Epirus nova.

DACIAE V. Dacia mediteranea, Dacia Ripensis, Moesia prima, Dardania, Præualitana. Est & Macedonia salutaris, quæ partim Macedoniae, partim Daciae adscribitur.

OFFITIUM Virorum illustrium Præf. Prætorio Princeps; Cornicularius; Adiutor; Commentariensis; Ab actis, Numèrarii IV. In his auri vnus, opere vel operarius, aliter subadiuva.

Cura epistolarum, Regerendarius, Exceptores, Adiutores, Singularij.

Vterque Præfectus prætorio euectiones annuales non habet, sed Præfectos ipsi emittunt.

**SVB MAGISTRO MILITVM
PRÆSENTIALI.**

VEXILLATIONES PALATINAE V. Equites promoti Seniores; Comites Clibanarij; Comites Sagittarij Iuniores; Comites Tarsali; Equites Arcades.

VEXILLATIONES COMITATENSES VII. Equites Catafractarij Biturigenes, Equites Armigeri Seniores Gallicani, Equites quinto Dalmatæ, Equites nono Dalmatæ, Equites primi Scutarij, Equites

Zzz 2

promoti

promoti iuniores, Equites primi Clibanarij Parthi.
LEGIONES PALATINAE VI. Lanciarij Seniores, Iouiani iuniores, Herculiani Seniores, Fortenses, Neruij, Martiarij iuniores.

AVXILIA PALATINA XVIII. Bataui Seniores Braccati iuniores, Salij, Constantiani, Matoiaci Seniores Sagittarij Seniores Gallicani, Sagittarij Iuniores Gallicani Tertij Sagittarij Valentis, Defensores, Metobarij, Angleuarij, Hiberi, Vrſi, Felices Honoriani iuniores, Victores, Tertij Theodoſiani, Felices Theodoſiani Iſaurij.

SVB ALIO MAGISTRO MILITVM.

VEXILLATIONES PALATINAE VI. Comites Seniores, Equites Braccati iuniores, Equites Bataui iuniores, Comites Sagittarij Armeni, Equites Theodoſiani Seniores, Equites Perſæ Clibanarij.

VEXILLATIONES COMIT. VI. Equites Cataphractarij, Equites Cataphractarij Ambienſes, Equites ſexto Dalmatæ, Equites ſecundi Scutarij, Equites Scutarij, Equites ſecundi Clibanarij Parthi.

LEGIONES PALATINAE VI. Martiarij Seniores, Daci, Scythæ, Primani, Vndecimani, Lancearij iuniores.

AVXILIA PALATINA XV. Regij, Cornuti, Tubantes, Martiarij iuniores, Sagittarij Seniores Orientales, Sagittarij Iuniores Orientales, Sagittarij Dominici, Vindelici, Buccinobantes, Falconarij, Thracæ, Turingi, Felices Theodoſiani, Felices Arcadiani iuniores, ſecundi Theodoſiani.

SVB MAGISTRO MILITVM PER ORIENTEM.

VEXILLATIONES COMITATENSES X. Comites Cataphractarij Buccellarij juniores, Equites armigeri Seniores Orientales, Equites tertio Dalmatae, Equites primi Scutarij Orientales, Equites secundi Stabelfiani, Equites promoti Clibanarij, Equites quarti Clibanarij, Parthi, Equites primi Sagittarij, Cuneus equitum II. Clibanariorum & Palmyrenorum, Felices Arcadiani Seniores.

LEGIONES COMITATENSES VIII. Quinta Macedonica, Martenses Seniores, Septima gemina, Decima gemina, Balistrarij Seniores, Prima Flavia Constantia Thebeorum, Secunda Felix Valentis Thebeorum, Prima Flavia Theodosiana.

PSEVDO COMITATENSES X. Prima Armeniaca, Secunda Armeniaca.

Fortenses auxiliarij, Funditores, Prima Italica, Quarta Italica, Sexta Parthica, Prima Isauria sagittaria, Balistrarij Theodosiaci, Translygritani.

SVB MAGISTRO MILITVM PER THRACIAS.

VEXILLATIONES PALATINAE III. Comites Arcadiaci, Comites Honoriaci, Equites Theodosiani juniores.

VEXILLATIONES COMIT. IV. Equites Cataphractarij Albigenfes, Equites Sagittarij Seniores, Equites Sagittarij juniores, Equites primi Theodosiani.

LEGIONES COMITATENSES. Solenses Seniores, Menapij, Prima Maximiana Thebeorum, Tertia
Dio.

Diocletiana Thebæorum, Tertiodecimani, Quartodecimani, Prima Flauia gemina, Constantini Seniores, Diuitenses Gallicani, Lancearij Scobenses, Constantini Daphnenses, Balistrarij iuniores, Panoniciani iuniores, Tranni, Solenes Gallicani, Iulia Alexandria, Augustenses, Valentinianenses.

SVB MAGISTRO MILITVM

PER ILLYRICVM.

VEVILLATIONES COMITATENSES II. Equites Sagittarij Seniores, Equites Germaniciani Seniores.

LEGIO PALATINA I. Britones Seniores.

AVXILIA PALATINA VI. Hastarij Seniores, Hastarij iuniores, Petulantes iuniores, Sagittarij lecti, Inuiati iuniores, Atecotti.

LEGIONES COMITATENSES VIII. Martiarij Constantes, Martij, Dianenses, Germaniciani Seniores, Secundarij, Lancearij Augustenses, Mineruij, Lancearij iuniores.

PSEVDOCOMITATENSES. Tunacenses auxiliarij, Felices Theodosiani iuniores, Burgaracenses, Senipenses, Vlpianenses, Mentenses, Secundi Theodosiani, Balistrarij Theodosiani iuniores, Scapenses, Existimantur autem suprascripti Magistri militum esse. Cardinales, habentq. sub se litteratam hanc militiam: Principem, Numerarios duos, Commentariensem, Primiscrinios qui numerarij fiunt, Scriuarios, Exceptores & cæteros apparitores.

SVB MAGISTRO OFFICIORVM.

Schola Scutariorum prima, Schola Scutariorum secunda, Schola Armaturarum Iuniorum, Schola Gentilium Seniorum, Schola Scutariorum Sagittariorum, Schola

Schola Scutariorum clibanariorum, Schola Gentilium juniorum, Schola Agentium in rebus, Mensores & Lampadarij, Scrinium memoriae, Scrinium epistolarum, Scrinium libellorum, Scrinium dispositionum, Officium Commissionum.

FABRICAE ORIENTIS IV. Scutaria & Armorum Damasci, Scutaria & Armorum Antiochia, Scutaria & armamenta Edessa, Hastaria Hirnopolitana Ciliciae.

PONTICAE III. Clibanaria Caesarea Cappadociae, Scutaria & armorum Nicomediae, Scutaria & armorum Sardis Lidyae.

ASIANAE II. Scutaria & armorum Hadrianopolis, itemq. Hemi Montis.

THRACIARVM I. Scutaria & armorum Martianopoli.

ILLYRICI IV. Thessalonicensis, Naissatensis, Retiacensis, Scutaria Hercomagensis.

OFFICIUM Magistri officiorum, Adiutor, Subadiuuæ, Auditores 2. Fabricarum 3. Barbariorum 3. Orientis 1. Asianæ 1. Ponticae 1. Thraciarum & Illyrici. 1. Curiosus cursus publici 1. Curiosus per omnes provincias, Interpretes diuersarum gentium magister officiorum ipse emittit.

SVB COMITE SACRARVM LARGITIONVM.

Comites largitionum per omnes dioeceses.

Comites commerciorum per Orientem, per Aegyptum, per Moesiam, per Scythiam, per Pontum, per Illyricum.

Præpositus Thesaurorum.

Comes metallorum per Illyricum.

Comes rationalis summarum Aegypti.

Magis

Magistri lineæ vestis.

Magistri priuatae.

Procuratores Gynæciorum.

Procuratores Baphiarum.

Procuratores Monetarum.

Præpositi Bastagarum.

Procuratores Linificiorum.

OFFICIUM suprà scripti illustris Comitatus habet.

Primicerium totius officij.

Primicerium Scriniij Canonum.

Primicerium Scriniij Tabulariorum;

Primicerium Scriniij numerariorum.

Aureæ Massæ, Auri ad responsum, vestiarij Sacri Ar-
genti, Anularis, à Pecunijs.

Scriniarios suprà scriptorum Scriniariorum.

Secundocarium officij qui primicerius est exceptorum.

Tertiocarium officij qui tractat Bastagas, quarto loco
libellos tractat, & cæteros palatinos ipsius officij.

SVB COMITE REI. PRIVATÆ.

Domus diuinæ, Rationales rerum priuatarum, Bastaga priuata, Præpositi gregum, & Stabulorum, Procuratores saltuum.

OFFICIUM eiusdem Illustris.

Primicerium totius officij.

Primiscrinium beneficiorum.

Primiscrinium Canonum.

Primiscrinium securitatum.

Primiscrinium Scriniij largitionum.

Scriniarios.

Secundocarium officij, qui tractat chartas, & cæteros Pa-
latinos officij.

SVB

SVB COMITE DOMESTICORVM.

Domestici equites.

Domestici pedites.

Deputati eorum.

SVB SPECT. V. CASTRENSI.

Pædagogia.

Ministrales dominici.

Curæ palatiorum.

OFFICIUM. Tabularius Dominicus: Tab. Dñ. Augustarum: Adiutor; Chartularius: Scrinium ipsius: Cæteri palatini officij.

SVB DISPOSITIONE VIRI.

ILLVSTR.

Primicerij Notariorum, omnis dignitatum & administrationum notitia, tam militarium quam civilium, scholas etiam, & numeros tractat; officium autem non habet, sed adiutorem de Schola notariorum.

MAGISTER memoriæ adnotationes omnes dicat, & emittit, & precibus respondet.

MAGISTER Epistolarum legationes Ciuitatum, Consultationes & preces tractat.

MAGISTER epistolarum græcarum, eas epistolas, quæ græcè solent emitti, aut ipse dicat, aut latinè dictatas transfert in græcum officium ex ipsis nemo habet sed adiutores electos de Scriinijs.

SVB. V. S. P. PROCONS. ASIAE.

Asia.

Insulæ.

Hellespontus.

A a a a

SVB

SVB. V. S. P. PRO CONS. ACHAIÆ.

Achaia.

OFFICIUM vtriusque Procons.Princeps de Scola ~~gentium~~ in rebus ducenarijs, qui adorata clementia principali cum insignibus exit transactio biennio.Cornicularius: Commentariensis: Quæstor: Adiutor:
Ab Actis: Numerarij: A Libellis: Exceptores: Cæteri apparitores.**SVB. S. P. V. COMITE ORIENTIS.**

Prouinciæ Orientis XV. quarum nomina suprà retulimus.

OFFICIUM idem ferè cum officio Proconsulum.**SVB PRAEF. AVGVSTALI.**

Prouinciæ Aegypti sex.

SVB VICARIIS.

Sua unicuique Prouinciæ suprà recitatae

SVB V. PERFECTIS PRAESID.**DALMATIAE.**

Prouincia Dalmatia.

OFFICIUM: Principem: Cornicularium: Tabellarios duos: Commentariensem: Adiutorem: Ab Actis: Subadiuuam: Exceptores.

Reliquos Cohortalinos, quibus non licet ad aliam transire militiam sine annotatione clementiæ principalis.

Cæteri Præsides ad similitudinem Præsidis Dalmatiæ officia habent.

Idem & de Viro Cl. Consulari Campaniæ, itemq. V. Cl. Correctore Apuliæ & Calabria constitutum est.

INDEX

I N D E X

DIGNITATVM

TAM CIVILIVM

QVAM MILITARIVM

IN PART.OCCIDENTIS.

PRAEFECTVS prætorio Italiae.

Præfectus prætorio Galliarum.

Præfectus Urbis Romæ.

Magister peditum in præfenti.

Magister equitum in præfenti.

Magister equitum per Gallias.

Præpositus Sacri cubiculi.

Magister Officiorum.

Quæstor.

Comes sacrarum largit.

Comes rerum priuatarum.

Comes domesticorum equitum.

Comes domesticorum peditum.

Primicerius Sacri cubiculi.

Primicerius Notariorum.

Castrensis Sacri palatij.

Magister Scriniorum, memoriæ, epistolarum, libello-
rum.

Proconsul Africae.

VICARII VI. Urbis Romæ, Italiae, Africae, Hispaniarum,
Septem provinciarum, Britanniarum.

COMITES REI MILITARIS VI. Italiae, Africae, Tin-
gitaniae Tractus Argemoratensis, Britanniarum,
Litoris Saxonici per Britannias.

A a a a 2

DVCES

DVCES XII. Limitis Mauritaniae Cæsariensis, Limitis Tripolitani, Pannoniae primæ & Norici Ripensis, Pannoniae secundæ Valeriæ Ripensis, Rhetiae primæ & secundæ, Sequanicæ, Tractus Armoricarij, Nervianæ, Belgicæ secundæ, Germaniæ primæ, Britanniæ, Magantiacensis.

CONSVLARES XXII.

PANNONIAE.

PER ITALIAM VIII. Venetiæ, & Histriæ, Æmiliæ, Liguriæ, Flaminiae, & Piceni annonarij; Thusciae, & Umbriæ; Piceni Suburbicarij; Campaniæ; Siciliae.

PER AFRICAM II. Bizacij; Numidiæ.

PER HISPANIAS III. Beticæ; Lusitaniæ; Galleciæ.

PER GALLIAS VI. Viennensis; Lugdunensis; Germaniæ primæ; Germaniæ secundæ; Belgicæ primæ; Belgicæ secundæ.

PER BRITANNIAS II. Maximæ Cæsariensis; Valentiae.

CORRECTORES.

PER ITALIAM II. Apuliæ, & Calabriæ; Lucaniæ; & Brutiorum.

PER PANNONIAM I. Saviæ.

PRAESIDES XXXI.

PER ILLYRICVM IV. Dalmatarum; Pannoniæ primæ, Pannoniæ secundæ; Norici Ripensis.

PER ITALIAM VII. Alpium Cotiarum; Rhetiae primæ; Rhetiae secundæ; Samnij; Valeriæ; Sardiniae; Corsicae.

PER AFRICAM. II. Mauritanie Sityphenfis; Tripolitane.

PER HISPANIAS. IV. Tarraconensis; Carthaginensis; Tingitaniæ. Insularum Baleariũ.

PER

PER GALLIAS. XI. Alpium maritimarum : Alpium;
Maximę sequanorum, Aquitanie primę : Aquitanie
secundę, Nouem populanę : Narbonensis primę,
Narbonensis secundę : Lugdunensis secundę ; Lug-
dunensistertię ; Lugdunensis Honoricę .

PER BRITANNIAS III. Britannie primę Britannie
secundę : Flauie Cæsariensis .

INSIGNIA VIRI ILLVS. PRAEFECTI PRAETORIO PER ITALIAM.

*Sub dispositione virorum Illustrum Praefectorum
Praetorio Diœceses infra scriptæ .*

ITALIA
ILLYRICVM.
AFRICA .

PROVINCIAE Italię XVII. Venetiae : AEmiliae : Ligu-
rię : Flamminię , & Piceni annonarij : Thuscie &
Vmbrie : Piceni suburbicarij : Campanie : Siciliae :
Apuliae & Calabriae : Lucaniae & Brutiorum : Alpium
Cotiarum : Rhetiae primae : Rhetiae secundae ; Sam-
nij : Valeriae ; Sardiniae : Corsicae .

ILLYRICI. VI. Pannoniae secundae : Sauriae : Dalmatiae
rum : Pannoniae primae : Norici mediterranei : No-
rici Ripensis .

AFRICAЕ. VII. Byzacium : Numidia : Mauritania
Sityphenfis. Mauritania Cæsariensis : Tripolis :
Praefectus annonae Africae : praefectus fundorum pa-
trimonialium .

OFFICIUM Viri Illust. praefecti praetorio Italię : Princeps
Cornicularius, Adiutor : Commentariensis , ab actus
Nume

Numerarij, subadiuuæ, Cura epistolarum: Re-
gerendarius: Exceptores, adiutores singularij.

*Sub dispositione Viri Illustrissimi Præfecti Prætorio
Galliarum diæceses Infra-scriptæ,*

HISPANIAE.

PROVINCIAE SEPTem.

BRITANNIAE QVINQVE

PROVINCIAE HISPANIARVM. Betica: Lusitania;
Gallecia: Tarraconensis: Cartaginensis: Tingita-
nia: Blearis.

PROVINCIAE GALLIAE. XVII. Viennensis: Lug-
dunensis prima: Germania prima: Germania se-
cunda, Belgica prima: Belgica secunda; Alpes
maritimæ: Alpes Poenine, & Graie: Maxima se-
quanorum: Aquitania prima: Aquitania secunda:
Nouem populi: Narbonensis prima: Narbonensis
secunda: Lugdunensis secunda: Lugdunensis tertia:
Lugdunensis Senonaria.

BRITANNIARVM. V. Maxima Cæsariensis: Valen-
tia: Britania prima: Britannia secunda: Flauia
Cæsariensis.

OFFICIUM Viri illust. Præfecti prætorio Galliarum:;
Princeps: Cornicularius; adiutor, commentari-
ensis: ab actis: Numerarij: subadiuuæ, Cura episto-
larum: Regerendarius: Exceptores: adiutores:
Singularij.

INſt.

INSIGNIA VIRI ILLVS. PRÆFECTI VRBIS ROMÆ.

Sub dispositione Viri illust. præfecti Urbis habentur administrationes infra scriptæ.

PRAEFECTVS annonæ;

Præfectus vigillum

Comes formarum

Comes riparum & cloacarum

Comes portus

Magister census

Rationalis vinorum

Tribunus fori varij

Consularis aquarum

Curator operum maximorum

Curator operum publicorum

Curator statuarum

Curator horreorum Galbanorum

Centenarius pontus

Tribunus rerum nitentium

OFFICIUM Viri illustris præfecti Urbis. Princeps; Cornicularius; Adjutor; Comentarientis; ab actis, Primiscrinii siue Munerarius; subadiuuæ; Cura epistolarum; Regerendarius, exceptores; Adiutores; Censuales, Nomenclatores, Singularij.

IN;

INSIGNIA VIRI ILLVS. MAGISTRI PEDITVM

*Sub dispositione Viri illust. Magistri peditum præ-
sentialis, Comites limitum infra scripti.*

ITALIÆ

AFRICAE

TINGITANIAE

TRACTVS ARGENTORATENSIS

BRITANNIARVM

LITTORIS SAXONICI PER BRITANNIAS.

DVCES LIMITVM infra scriptorum X. Mauritaniæ;
Cæsariensis; Tripolitani; Pannoniæ secundæ; Va-
lerianensis; Pannoniæ primæ, & Norici Ripen-
sis; Rhetiæ primæ, & secundæ; Belgicæ secundæ;
Germaniæ primæ Britanniarum; Maguntiacensis.

LEGIONES PALATINAE XII. Iouiani Seniores; Her-
culiani Seniores; Diuitenses seniores; Tungre-
cani seniores; Pannonitiani seniores; Mæsiaci seniores;
Armigeri propugnatores seniores; Lancearii Saba-
rienses; Octauiani, Thebei, Cymbriani, Armigeri
propugnatores iuniores.

AVXILIA PALATINA. XLV. Cornuti seniores, Brac-
cati seniores; Petulantes seniores; Celte seniores,
Herculi seniores, Bataui Mattiaci seniores; Mattia-
ci iuniores, Ascarii seniores, Ascarii iuniores, Iouii
seniores; Cornuti iuniores, Sagittarii Neruii; Leo-
nes seniores; Leones iuniores, Exculcatores senio-
res; Sagittarii Tungri; Exculcatores iuniores; Tu-
bantes; Salii; Grati; Felices seniores; Felices ju-
niores,

niores; Gratianenses seniores; Inuicti seniores. Augustei Ioni juniores; Victores juniores; Bataui juniores; Brueteri; Ampsiuarij; Gratianenses juniores; Valentinianenses juniores; Rhети; sequari; sagittarij venatores; Latini: Sabini, Braccati, Honoriani Atecotti seniores, Honoriani Marcomani seniores. Honoriani Marcomani juniores; Honoriani Atecotti juniores; Brisigau seniores, Brisigau juniores, Honoriani Mauri seniores; Honoriani Mauri juniores, Celtæ juniores, inuicti juniores: Britanici; Exculcatores juniores Britanici; Felices Valentinianenses; Mattiaci juniores; Gallearij; Salij Gallicani. Sagittarij Neruij; Ioni juniores, segusienses. Galli victores, Honoriani victores juniores, Honoriani Farcarij seniores. Felices juniores; Gallicani, Tungri; Honoriani Gallicani: Mauritanes juniores, Mauritanes seniores.

LEGIONES COMITATENSES. XXXII. Menapii seniores, Fortenses, Propugnatores seniores. Arminienses seniores, septimani seniores, Regij Præcatianenses, Vefontes, Mattarij juniores, Mauriseruati. Vndecimani, secundani Italici, Germanici juniores, Tertiani, siue tertia Italica, Tertia Herculea, Lancearij Gallicani, Honoriani, Propugnatores juniores, Legio secundæ Britannicæ siue secundani, Septimani juniores, Præsidenses, Vrsarienses, Cortarienses; Geminienses, Honoriani felices Gallicani: Tertia Julia; Alpina, prima Flauia pacis, secunda Flauia virtutis; Tertia Flauia salutis, Flauia victrices Constantinæ idest constantici, secundæ Flauie constantianæ, Tertio Augustani, Fortenses.

PSEUDOCOMITATENSES. XVIII. Legio prima Alpina, Legio secunda Julia Alpina, Lancearij Lauriacenses,

B b b b

riacenses,

riacenses, Lancearij Maginenses, Taurunenses, Antianenses, Pontinenses, Prima Flauia Gallicana : Constantia, Martenses, Abrincateni; Defensores seniores, Mariosifiniaci, prima Flauia Metis Superuiores juniores, Constantiaci corniacenses, Septimani, Romanenses.

OFFICIUM suprascripti magistri peditum praesentialis : Princeps. Numerarius, commentariensis, adiutor, Regereudarius, Exceptores, & reliqui apparitores.

INSIGNIA VIRI ILLVS. MAGISTRI EQVITVM.

*Sub dispositione Viri Illust. Magistri
equitum praesentialis.*

VEXILLATIONES PALATINAE. X. Comites seniores, Equites promoti seniores, equites Bracciatu seniores, equites Bataui seniores, equites Cornuti seniores, equites Cornuti juniores, comites Alani, Equites Bataui juniores, equites constantes Valentinianenses, Valentinianenses seniores.

VEXILLATIONES COMITATENSES. Equites Armigeri, equites primani Gallici, Equites octauo Dalmatiae, Equites Dalmatiae Passerentiaci, equites Mauri alites, equites Honoriani, Taifali juniores; equites Honoriani seniores, equites Mauri feroces, equites constantiaci feroces, equites Scutarij, equites Stablefiani Africani. Equites Marcomani, Equites armigeri seniores, Equites Sagittarij clibanarij, Equites sagittarij Parthi seniores, Equites primo Sagittarij, Equites secundo sagittarij : Equites tertio Sagittarij,

Sagittarij, Equites quarto sagittarij, equites sagittarij Parthi iuniores, Comites iuniores, equites promoti iuniores, sagittarij iuniores, equites cetrati iuniores Honoriani iuniores, Armigeri iuniores, equites secundi Scutarij iuniores, equites stableiani Italiciani, equites sagittarij Cordueni, equites sagittarij seniores, Cuneus equitum promotorum.

OFFICIUM suprascriptæ Magisteriæ Potestatis. Princeps. Numerarius, primilcrinius, Commentariensis; Adiutor, Regerendarius, Exceptores, & reliqui apparitores.

Qui numeri habentur ex prædictis per infra-scriptas Prouincias.

INTRA ITALIAM. Iouiani seniores; Herculiani seniores; Diuitenses seniores. Tungræcani seniores, Pannoniciani seniores, Mœsiaci seniores, Cornutiseniores, Braccati seniores. Petulantes seniores; Celtæ seniores; Heruli seniores, Bataui seniores. Mattiaci seniores, Iouij seniores, Victores seniores, Cornuti iuniores, Leones iuniores, Atecotti Honoriani iuniores, Brisigauj iuniores, Mauri Honoriani iuniores, Galli victores, Octauiani Thebæi, Mattiarij iuniores, Septimani iuniores, Regij, Germaniciani, Prima julia; Tertia julia, Placidi Valentiniani felices, Gratianenses iuniores, Marcomanni; Fortenses.

INFRA ILLYRICVM cum viro spectabili comite Illyrici. Sagittarij; Tungrî; Iouij iuniores; Sequani Rhetij; Sagittarij; Venatores; Latini; Valentinianenses felices; Honoriani Victores; Segusienses Tungrî; Mauri Honoriani seniores; Mattiarij Honoriani Gallicani; Tertiani; Tertia Herculea; Pacacianenses; Mauri Cetrati; Propugnatores iuniores; Lancearij Lauriacens.

riacenses: Lancearij Comagenenses; secunda Italia:
Valentinianenses: Catarienses.

INTRA GALLIAS cum viro Illust. Magistro equitum
Galliarum. Mattiaci juniores; Leones seniores: Brac-
ciati juniores: Salij seniores: Gratianenses; Bruce-
ri: Ampsiuarij: Valentinianenses Bataui: Bataui ju-
niores: Britones: Atecotti Honoriani seniores: Sa-
gittarij Neruij Gallicani: joviij juniores Gallicani:
Mattiaci juniores Gallicani: Atecotti juniores: Gal-
licani: Hastarij Honoriani seniores: Armigeri de-
fensores seniores: Lancearij Honoriani Gallicani:
Lancearij Sabarienses: Menapij seniores: secundani
Britones: Vrsarienses: Præsidienenses: Germiniacen-
ses: Corteriacenses: Honoriani felices Gallicani;
Marienses: Abrientani. Defensores seniores. Ma-
riosisiniaci, prima Flavia superuectores juniores. Ba-
listarij, Defensores juniores, Garronenses, Ande-
reniciani, Acincenses, Cornacenses. Septimani ju-
niores, Cursarienses juniores, Musmagenses, Roma-
nenses, Insidiatores, Tricesimani, Abulci, Explo-
ratores.

OFFICIUM Viri illust. Magistri Equitum per Gallias,
Princeps ex officiis Magistrorum militum præsentia-
lium, vno anno à parte peditum, alio à parte equi-
tum, Commentariensis, Numerarij ex Viris & of-
ficii singularis, Adjutor, Regerendarius, Excepto-
res, Reliqui apparitores.

INTRA HISPANIAS cum spectabili Comite. Hastarij
seniores, Hastarij juniores, Sagittarij Neruij, Excul-
tratores juniores, Tubantes, Felici seniores, Inuieti
seniores, Victores juniores, inuieti Britones juniores,
Brisigauj seniores, Salij juniores Gallicani, Forten-
ses, propugnatores seniores, septimani seniores;
Vesontes, Vndecimani.

INTRA

INTRA TINGITANIAM cum Viro spectabili Comite. Mauritonantes seniores; Mauritonantes iuniores Constantiniani, septimani iuniores.

INTRA AFRICAM cum viro spectabili Comite Africæ Cettæ iuniores, armigeri propugnatores seniores, armigeri propugnatores iuniores, Secundani Staliciani: Cymbriani. Primani. Secundani. Tertiani; Constantiniani, Constantiaci, Tertio augustani Fortenses.

Cum viro spectabili Comite Britanniarum; Victores iuniores Britannici. Primani iuniores. secundani iuniores.

ITEM VEXILLATIONES INTRA ITALIAM. Comites seniores, equites promoti seniores, equites Brachiati seniores, equites Cornuti seniores. Comites alani, equites Mauri feroces: equites constantenenses iuniores.

INTRA GALLIAS cum Viro Illustri Comite & Magistro equitum Galliarum, Equites Bataui seniores: equites Cornuti seniores, equites Bataui iuniores, equites Braccati iuniores, equites Honoriani seniores, equites Honoriani iuniores, equites armigeri seniores, equites octauo Dalmatæ, equites Dalmatæ Passerentienses; equites primi Gallicani, equites Mauri alites, equites Constantiaci feroces.

INTRA AFRICAM cum viro spectabili Comite Africæ, equites Stablefiani Italiciani, equites Scutarii seniores, equites Stablefiani seniores, equites Marcomani, equites armigeri seniores, equites clibanarii, equites Parthi sagittarii seniores, equites cornuti seniores, equites primo sagittarii, equites secundo sagittarii, equites tertio sagittarii, equites quarto sagittarii, equites Parthi sagittarii iuniores, equites cornuti iuniores, equites promoti iuniores, equites

tes Scutarij iuniores, Commitatenſes, equites Hono-
riani iuniores equites ſcutarij iuniores Scholæ ſecun-
dæ, equites armigeri iuniores.

INTRA BRITANNIAS cum Viro ſpectabili Comite
Britanniarum. Equites cataphractarij iuniores. Equi-
tes Scutarij Aureliaci, Equites Honoriani ſeniores,
Equites ſtableſiani, Equites Syri, Equites Taifali.

INTRA TINGITANIAM cum viro ſpectabili comite
Tingitaniæ, Equites Scutarij ſeniores, comitaten-
ſes. Equites ſagittarij ſeniores, comitatenſes, Equi-
tes Cardueni comitatenſes.

INSIGNIA VIRI ILLVS. MAGISTRI OFFICIORVM,

*Sub diſpoſitione Viri Illuſt. Magiſtri
Officiorum,*

SCHOLA SCVTARIORVM. prima; Schola Scutario-
rum ſecunda; Schola armaturarum ſeniorum, ſchola
gentilium ſeniorum; ſchola ſcutariorum tertia, Scho-
la agentum in rebus, & deputati eiufdem ſcholæ,
Scrinium memoriæ, Scrinium diſpoſitionum, ſcri-
nium epistoſtarum ſcrinium libellorum, aminiſiona-
les: Cancellarij.

FABRICAE INFRASCRIPTAE in ILLIRYCO. Sir-
mienſis Scutariæ, Scordischorum, & armorum, Acin-
cenſis ſcutariæ; Cornutenſis ſcutaria, Lauricenſis
ſcutaria, Salonitana armorum.

ITALIAE. Corcordienſis ſagittarij, Veronenſis ſcutaria,
& armorum, Mantuana loricaria, Cremonenſis ſcu-
taria, Ticinenſis fabrica arcuaria, Lucenſis Spatharia,

IN

IN GALLIS Argentomagensis armorum omnium : Matisconenſis ſagittari , Auguſtodunenſis loricaſaria , Auguſtodunenſis ſcutaria , Sueſſionenſis baliſtaria , & clibani , Remenſis ſpatharia , Triberorum ſcutaria , & baliſtaria , ambianenſis ſpatharia , & ſcutaria .

OFFICIUM autem inſcripti viri Illuſt. Magiſtri Officiorum . De ſchola agentum in rebus habetur hoc modo adiutor . Subadiuuæ adiutoris , Subadiuuæ fabricarum diuerſarum , curioſus curſus publici in præſenti , Curioſi omnium Prouinciæ , interpretes omnium gentium .

INSIGNIA ILLVSTR. QVAESTORIS

*Sub diſpoſitione Viri Illuſt.
Quæſtoris .*

LEGES diſtandæ præces . Habet ſubadiuuantes , Auditores memoriales , De ſcrinijs diuerſis .

INSIGNIA VIRI ILLVSTR. COMITIS SACRARVM LARGITIONVM.

*Sub diſpoſitione Viri Illuſtr. Comitæ
Sacrarum Largitionum .*

COMES Largitionum per Illyricum , Comes veſtiarij ;
Comes auri , Comes largitionum Italicianarum ,
Comes titulorum largitionalium per Africam .
RATIO.

R A T I O N A L E S .

RATIONALIS summarum Pannoniæ secundæ, Dalmatię & Saviæ, Rationalis summæ Pannoniæ primæ, Valeriæ, Norici, Mediterranci, & Ripensis, Rationalis summarum Italiæ, Rationalis summarum Urbis Romæ, Rationalis summarum trium Prouinciæ, idest Siciliæ, Sardinia, & Corsicæ, Rationalis summarum Africæ, Rationalis summarum Numidiæ, Rationalis summarum Hispaniæ, Rationalis summarum quinque Prouinciæ, Rationalis summarum Galliarum: Rationalis summarum Britanniarum; præpositus thesaurorum Salonitarum Dalmatiæ: præpositus thesaurorum Siscianorum Saviæ: præpositus thesaurorum Sabariensium Pannoniæ primæ: præpositus thesaurorum per Italiam Aquileiæ: præpositus thesaurorum Mediolanensium Liguriæ: præpositus thesaurorum Urbis Romæ; præpositus thesaurorum Augustæ Vindeliciensis Rhetiæ secundæ; præpositus thesaurorum per Gallias Lugdunensis: præpositus thesaurorum Arelatensium, præpositus thesaurorum Nemorum, præpositus thesaurorum Triberorum, præpositus thesaurorum Augustensium in Britannis.

P R O C V R A T O R E S M O N E T Æ .

PROCVRATOR monetæ Siciæ, procurator monetæ Aquilejensis, procurator monetæ Urbis Romæ, procurator monetæ Lugdunensis, procurator monetæ Arelatensis, procurator monetæ Triberorum.

P R O C V R A T O R E S G Y N Æ C I O R V M .

PROCVRATOR Gynæciensis Basianensis Pannoniæ secundæ

cundæ translati Salonis, procurator Gynæciensis Sirmienſis Pannoniæ ſecundæ, procurator Gynæciensis Iouenſis Dalmatiæ Aſpalati, procurator Gynæciensis Aquilejenſis inferioris Venetiæ, Procurator Gynæciensis Mediolanenſis Liguriæ, procurator Gynæciensis Vrbiſ Romæ, procurator Gynæciensis Canuſini, & Berus Apuliæ, procurator Gynæciensis Carthaginenſis Africae, procurator Gynæciensis Arelatenſis prouinciæ Vienneniſis, procurator Gynæciensis Remenſis Belgicæ ſecundæ, procurator Gynæciensis Tomacenſis Belgicæ ſecundæ, procurator Gynæciensis Triberorum Belgicæ primæ, procurator Gynæciensis Auguſtudo translati Meriſ, procuratores Gynæcieniſes in Britanniſ, procurator Linificij Vienneniſis Galliarum, procurator Linificij Rauennatium Italiæ, procuratores Baſiorum, procurator Baſiſ Salonitani Dalmatiæ, procurator Baſiſ Ciſenſis Venetijs, & Hiſtriæ, procurator Baſiſ Syracuſani Siciliæ, procurator Baſiorum omnium per Africam, procurator Baſiſ Girbitani prouinciæ Tripolitanæ, procurator Baſiſ Inſularum Balearium in Hiſpania, procurator Baſiſ Tolonenſis Galliarum, procuratores Baſiſ Narbonenſis, Præpoſiti Barbaricariorum ſiue argentariorum, præpoſiti Barbaricariorum ſiue argentariorum Arelatenſium, præpoſiti Barbaric. ſiue argent. Remenſium, præpoſiti Barbaric. Triberorum, præpoſiti Baſtagarum primæ Orientiſ, Orientalium, & quartæ, præpoſitus Baſtagæ ſecundæ orientaliſ & tertię, præpoſitus baſtagæ tertię orientaliſ, præpoſitus baſtagæ quartæ orientaliſ, præpoſitus baſtagæ primæ Gallicanorum, & quartæ, Comes Commerciorum, per Illyricum.

OFFICIUM autem Viri Illuſtriſ ſupràſcripti Comitiſ ſacrarum

Cccc

rurum

rarum largitionum, primicerium totius officij, primicerium scriniorum canonum, primicerium scriniorum tabulariorum, primicerium scriniorum numerorum, primicerium scriniorum auri massę, primicerium scriniorum auri ad responsum, primicerium scriniorum vestiarij sacri, primicerium scriniorum ab argento, primicerium scriniorum à Miliarensibus, primicerium scriniorum à pecunijs, & ceteros scrinarios, secundicerium officij, qui primicerius est exceptorum: Tertiocerium officij, qui tractat bastagas.

INSIGNIA VIRI ILLVSTR. COMITIS. PRIVATORVM.

*Sub dispositione Viri Illustr. Comitiss
rerum privatarum.*

COMES largitionum privatarum, Comes Geldoniaci patrimonij, Rationalis rerum privatarum per Illyricum, rationalis rerum privatarum per Italiam, rationalis rei priuatę per Italiam, rationalis rei priuatę per Urbem Romam, & Suburbicarias regiones cum parte Faustinaę, rationalis rei priuatę per Siciliam, rationalis rei priuatę per Africam, rationalis rei priuatę per Hispanias, rationalis rei priuatę per Gallias, rationalis rei priuatę per quinque Prouincias rationalis rei priuatę per Britannias, rationalis rei priuatę fundorum domus diuinę per Africam, rationalis rei priuatę per Siciliam, procurator rei priuatę per Apuliam, & Calabriam, siue saltus Carminianensis, prepositus rei priuatę per Sequanicum, & Germaniam primam, procurator rei priuatę per Dalmatiam

matiam, procurator rei priuatæ per Suauiam, procurator rei priuatæ per Italiam, procurator rei priuatæ per Urbem Romam, procurator rei priuatæ per Urbicarias regiones. Rerum Iuliani, procurator rei priuatæ Gynæciorum Triberiorum, procurator Gynæcei Iuuarenfis rei priuatæ Merti, translata Anhelat, præpositus baſtagæ rei priuatæ orientalis inferiorum, præpositus baſtagæ priuatarum Galliarum.

OFFICIUM autem ſupràſcripti Viri Illuſtriſs. Comitum rerum priuatarum habet primicerium totius officij, Primſcrinium beneficiorum, primſcrinium nonum, primſcrinium ſecuritatum, primſcrinium largitionum priuatarum, Scriniarios etiam reliquos ſupràſcriptorum ſcriniorum, ſecundicerium totius officij, qui tractat chartas officij, cæteros etiam palatinos.

COMES DOMESTICORVM EQUI- TVM, COMES DOMESTICO- RVM PEDITVM.

Sub diſpoſitione Virorum Illuſtr. Comitum Domeſticorum Equitum ſue peditum.

Domestici equites, Domestici pedites, deputati eorum.

Sub diſpoſitione Viri ſpect. Caſtrenſis.

Pedagogia; Miniſterialis domini, aliàs Curæ palatiorum.

OFFICIUM autem Viri ſpectabilis Caſtrenſis habet Tabularium domini; Adjutorem, Chartularium & Scrinium ipſius, & cæteros palatinos officiorum.

Cccc 2

ſub

*Sub cura Viri spectabilis Primicerij
Notariorum.*

Notitia omnium dignitarum, & ministratum tam
ciuilium, quàm militarium; officium autem non ha-
bet, sed adjuutores.

MAGISTER Scriniorum, Magister memoriæ adnotatio-
nes omnes dicit, & emittit, respondet etiam pre-
cib. Magister epistolarum legationes ciuitatum, &
consultationes & precestrahat; Magister libellorum
cognitiones & preces trahat.

PROCONSVL AFRICÆ.

*Sub dispositione Viri spectabilis.
Procons. Africa.*

Prouincia & Consularis, & legati eius duo.
OFFICIUM autem habet ita. Principem de Schola agen-
tum in rebus duodenarium; Cornicularium; Nume-
rarios duos; primiscrinium, Commentariensem;
Adiutorem; ab Actis; subadjuuas; Exceptores sin-
gulares, & reliquum officium.

*Sub dispositione Viri spectabilis Vicarij
Vrbis Romæ Prouinciæ infrascriptæ.*

Consulares, Campaniæ, Tusciæ, & Vmbriæ, Piceni
Suburbici, Sicilia.

Correctores Apuliæ, & Calabriæ, Brutiorum & Luca-
niæ.

Præsides Samnij, Sardiniae, Corsicæ, Valeriæ.

OFFICIUM autem suprädiclus vir spectabilis Vicarius
habet

habet ita: Principem de Schola agentum in rebus ducenarium, Cornicularium, Numerarios duos, Commentariensem, Adiutorem, ab Actis, Cura epistolarum, Subadiuuas, Exceptores singulares, & reliquos officiales.

VICARIVS AFRICÆ.

Sub dispositione Viri spectab.

Vicarij Africæ.

Consulares Byzaci, Numidiæ.

Præsides Tripolitani, Mauritaniæ Sitiphensis, Mauritanie Cæsariensis.

OFFICIUM autem habet idem Vir spectabilis Vicarius hoc modo. Principem de Schola agentum in rebus ducenarium, Cornicularium, Numerarios duos, Commentariensem, ab Actis, cura epistolarum, Adjutorem, Subadiuuas, Exceptores singulares, & reliquos officiales.

VICARIVS HISPANIÆ.

Sub dispositione Viri spect. Vicarij

Hispaniarum.

CONSVLARES. Beticæ, Lusitanie, Galleciæ.

PRÆSIDES. Tarraconensis, Carthaginensis, Tingitanie, Insularum Balearium.

OFFICIUM autem habet idem Vir spectabilis hoc modo. Principem de Schola agentum in rebus ex ducenarijs, Cornicularium, Numerarios duos, Commentariensem, ab Actis, Adiutorem, Subadiuuas, Exceptores.

572 *Dignit. tam Civil. quam Milit.*
Exceptores singulares, & reliquum officium.

VICARII SEPTEM PROVINCIARVM.

*Sub dispositione Viri Spect. Vicarij septem
Prouinciarum.*

CONSVLARES Viennenses, Lugdunenses, Germaniæ
primæ, Germaniæ secundæ, Belgicæ secundæ.

PRÆSIDES. Alpium maritimarum, Alpium Pænina-
rum & Grajarum, Maximæ Sequanorum, Aquita-
niæ primæ, Aquitaniæ secundæ, Nouem popularis,
Narbonensis primæ, Narbonensis secundæ, Lugdu-
nensis secundæ, Lugdunensis tertiæ, Lugdunensis
Senoniæ,

OFFICIVM autem habet idem Vir Spectabilis Vicarius
hoc modo. Principem de Schola agentum in rebus
ex ducenarijs, Cornicularium, Numerarios duos,
Commentariensem, ab Actis, cura epistolarum,
Adjutorem, Subadiuuas, Exceptores singulares, &
reliquos officiales.

VICARII BRITANNIARVM.

*Sub dispositione Viri Spect. Vicarij
Britanniarum.*

CONSVLARES Maximæ Cæsariensis, Valentia,

PRÆSIDES Britannia primæ, Britannia secundæ, Fla-
uiæ Cæsariensis.

OFFICIVM autem habet idem Vir Spectab. Vicarius
hoc modo. Principem de Schola agentum in rebus
ex ducenarijs, Cornicularium, Numerarios duos,
Commentariensem, ab Actis, cura epistolarum,
Adjuto-

Adiutorem , subadiuuas , Exceptores singulares , & reliquos officiales .

COMES AFRICÆ.

*Sub dispositione Viri spect. Comitris
Africa.*

LIMITANEI . Præpositus limitis Thamallensis , præpositus limitis Montensis in castris Leptitanis , præpositus limitis Bazensis , Præpositus limitis Gemellensis , præpositus limitis Tubunienfis , præpositus limitis Zabenfis , præpositus limitis Tubusubditani , præpositus limitis Thamallomenfis , præpositus limitis Balare-tani , præpositus limitis Columnatenfis , præpositus limitis Tablatenfis , præpositus limitis Caputcellenfis , præpositus limitis secundum forum in castris Tilibanensibus , præpositus limitis Taugenfis , præpositus limitis Bidenfis , præpositus limitis Badenfis .

OFFICIUM autem habet idem vir spectab. comes hoc modo . Principem ex officijs magistrum militum præfentialium vno anno à parte peditum , alio à parte equitum , cornicularium , adiutorem , commentariensem : Numerarios duos ex vtrifq. officijs . Magistros militum præfentialium singulos , subadiuuam , Regerendarium , Exceptores singulares , & reliquos officiales .

COML

COMITES TINGITANIAE.

*Sub dispositione Viri spectab.
Comitis Tingitaniae.*

LIMITANEI. Præfectus alæ Herculeæ Tannico : Tribunus cohortis secundæ Hispanorum Duga, Tribunus cohortis primæ Herculeæ ad lucos. Tribunus cohortis primæ, & Tityreorum Caastrobariensi, Tribunus cohortis Pacacianensis, Pacaciana, Tribunus cohortis tertiæ, Hastorum tabernas. Tribunus cohortis Friglenfis, Friglas.

OFFICIUM autem habet idem vir spectabilis comes hoc modo. Principem ex officio magistrum militum præsentialium vno anno à parte peditum alio anno à parte equitum, commentariensem vt suprâ, Numerarios duos, singulos ex Officio supradictò, Cornicularium, adiutorem, subadjuuam : Regendarium, Exceptores singulares, & reliquos officiales,

COMES LITORIS SAXON. PER BRITANNIAM.

*Sub dispositione Viri spectab. Comitis litoris
Saxon. per Britanniam.*

Præpositus numeri Fortensium Othone, Præpositus militum Tungræcanorum Dubris, præpositus numeri Tornacensium Lemannis, Præpositus equitum Dalmatarum Branodun. Branoduno, præpositus equitum

ſum Stableſiani Gariannonens. Gariannor. Tribu-
nus cohortis primæ Vetaſiorum Regulbio, Præ-
fectus legionis ſecundæ Aug. præpoſiti numeri Abai-
corum; Præpoſiti numeri exploratorum Partum
adurni.

OFFICIUM autem habet idem Vir ſpectab. comes hoc
modo. Principem ex officio magiſtri præſentialium
a parte peditum, Numerarios duos vt ſupra ex offi-
cio ſupradicto, commentarienſem ex officio ſupra-
dicto, cornicularium, Adjutorem, ſubadiuuam,
Regerendarium, Exceptores ſingulares, & reliquos
Officiales.

COMES BRITANNIAE.

*Sub diſpoſitione Viri ſpectabilis
Comitis Britanniarum.*

Prouinciæ Britannia

OFFICIUM autem habet idem Vir. ſpectab. comes hoc
modo, Principem ex officio magiſtri militum præ-
ſentialium alternis annis, commentarienſem vt ſu-
pra Numerarios duos ſingulos ex vtriſq. officijs ſu-
pra, Adjutorem, ſubadiuuam, Exceptores ſingula-
res, & reliquos officiales.

COMES ITALIAE.

*Sub diſpoſitione Viri ſpect. Co-
mitis Italiae.*

Traſus Italiae circa Alpes.

D d d d

COMES

*Sub dispositione Viri spect. Comitiss
Argentoratensis.*

Tractus Argentoratensis.

DVCIS ET PRAESIDIS PROVIN- CIAE MAVRITAN.

*Sub dispositione Viri spectab. Ducis & Praesidis Pro-
vinciae Mauritaniae Caesariensis.*

Præpositus limitis Columnatensis, Præpositus limitis Iu-
densis, Præpositus limitis inferiorum, Præpositus li-
mitis fortensis, Præpositus limitis Muticitani, Præ-
positus limitis Audiensis, Præpositus limitis caput
cellensis, Præpositus limitis Augustensis.

OFFICIUM autem habet idem vir spect. Dux, & Praeses
hoc modo. Principem ex officio Magistri militum
praesentialium alternis annis, Numerarios duos, sin-
gulos ex officiis, Commentariensem ex officiis al-
ternis annis, cornicularium, Adiutorem, subadiu-
uam, Regerendarium, Exceptores singulares, &
reliquos officiales.

DUX PROVINCIAE TRI- POLITANAE.

*Sub dispositione viri spect. Ducis Provinciae
Tripolitanae.*

Præpositus limitis Talatensis, Præpositus limitis Tenchet-
tani, Præpositus limitis Bizacentrane, Præpositus li-
mitis

mitis Tillibarenfis, Præpositus limitis Madensis, præpositus limitis Maccomadenfis, præpositus limitis Timptiberitani, præpositus limitis Budensis, Præpositus limitis Mamucensis, Præpositus limitis Balensis, Præpositus limitis Varenfis, Milites fortenses in castris Leptitanis, Milites munifices in castris Madensibus, præpositus limitis Sarcitani,

OFFICIUM autem habet idem Vir spect. Dux hoc modo. Principem ex officiis Magistrorum militum præsentialium alternis annis, Numerarios utrosq. commentariensem utrunq. cornicularium, Adiutorem, subadiuam, Regerendarium, Exceptores, singulares & reliquos officiales.

DUX PANNONIAE.

Sub dispositione Viri spect. Ducis Provinciae Pannoniae secundae Papiensis seu Saviae.

Cuneus equitum Scutariorum Cornacum, Cuneus equitum Dalmatarum Teutiburgio, Cuneus equitum Constantianorum Burgenas, Cuneus equitum promotorum Cuccis, Cuneus equitum Constantium Aciminci, Cuneus equitum Italicianorum secundarum, Equites Dalmatae Nouas, Equites Dalmatae Albano Equites promoti Teutiburgio, Equites Dalmatae Cornaco, Equites sagittarii Cuccis, Equites Dalmatae Bononiae, Equites Dalmatae Cusi, Equites sagittarii Aciminci, Equites Dalmatae Rici, Equites Dalmatae Burgenas, Equites promoti Tauruno, Auxilia Herculeæ ad Herculem, auxilia Nouensia Arfaciana seu Nouas, auxilia Augustentia citra Bononiam in barbarico in castello Onachrino, Auxilia

D d d d 2

præ

præfidentia in castris Herculeis, Auxilia Astarij Tauruno siue Marfonia, Præfectus legionis quintæ, Iouiæ cohortis quintæ partis superioris Bononiæ, Præfectus sextæ Herculeæ cohortis quintæ partis Superiorum Aureomontæ; Præfectus legionis quintaciouiæ Burgenas; præfectus legionis sextæ Herculeæ Teutiburgio; Præfectus legionis quintæ Iouiæ sextæ Herculeæ in Castello Onagrino; Præfectus militum Calcarienſium Sirmij; præfectus Classis primæ Flauiae Augustæ Sirmij; Præfectus classis secundæ Flauiae Graio; Præfectus Classis Histricæ Murſæ; Tribunus cohortis tertiæ Alpinorum Dardanorum; Ala Sirmienſis, Sirmi, Præfectus Classis primæ Pannoniæ Scruitij classis agentium, siue secundæ Pannoniæ Mineſcythæ; Tribunus cohortis tertiæ; Tribunus cohortis primæ Iouiæ Leonatæ; Tribunus cohortis primæ Thrachum ciuium Romanorum caput Baſenſis.

OFFICIUM autem habet idem vir spectabilis hoc modo. Principem de eodem officio; Numerarium; Adiutorem; Commentariensem; subadiuuam; Regendarium; Exceptores singulares, & reliquos Officiales.

DVX PROVINCIÆ VALERIAE.

*Sub dispositione viri spect. Ducis Provinciae
Valeria Ripensis.*

Cuneus equitum Scutariorum Soluæ; Cuneus equitum Dalmatarum intercisa; Cuneus equitum Constantinorum Lusonio, nunc intercisa; Cuneus equitum Stable-

Stablefianorum Ripa alta, nunc Conradensia; Cuneus equitum Fortensium Altino; Equites Dalmatę Odiabo; Equites promoti Erumero; Equites Mauri Salua; Equites Dalmatę ad Herculem; Equites Dalmatę Cirpi; Equites Dalmatę Constantię; Equites Dalmatę Caupona Equites promoti Matricę; Equites Dalmatę Vetusalinę; Equites sagittarij Intercisa; Equites Dalmatę ad Namantia; Equites Dalmatę Luffonio; Equites Dalmatę ripa alta; Equites Dalmatę ad statuas; Equites Dalmatę Florentię; Equites sagittarij Altino nunc in Burgo contra Florentiam, Equites Flauinenses ad miliare; Auxilia Herculensia ad Herculem; Auxilia Vrsariensia ponę Nauata, nunc ad statuas; Auxilia vigilum contra Acinco, trans in barbarico; Auxilia Fortensia Cirpe; Auxilia insidiatorum Cardabianca; Pręfectus legionis primę ad iutricis cohortis quintę partis superiorum Bregecione; pręfectus legionis secundę ad iutricis cohortis partis superiorum; Pręfectus legionis secundę ad iutricis partis inferiorum Florentię; Pręfectus legionis secundę ad iutricis tertię partis superiorum Acinco; Pręfectus legionis secundę ad iutricis in Castello contra Tautantum, Pręfectus milit. legionis secundę ad iutricis Cirpi; Pręfectus legionis secundę ad iutricis Luffanio, Pręfectus classis Histricę Florentię. Tribunus cohortis Vincentię: Tribunus cohortis Quadriburgio, Tribunus cohortis Iouia; Tribunus cohortis ad Burgum centenarium, Tribunus cohortis Alefcę, Tribunus cohortis Marinanę, Pręfectus legionis trans Acinco.

OFFICIUM autem habet idem vir speũ hoc modo. Principem de eodem corpore, Numerarium, Commentariensem, Ad iutorem, Subad iuuam, Regerendarium

Excep

PVX PANNONIAE PRIMAE.

*Sub dispositione Viri spect. Ducis Pannonia prima,
& Norici Ripensis.*

Cuneus equitum Dalmatarum Flexo, Cuneus equitum Stablesianorum Arrabonę, Equites promoti Arrabonę, Equites sagittarij Quadriburgio, Equites Dalmatę alta noua, Equites Dalmatę equinoctiæ, Equites Dalmatę ad Herculem, Equites sagittarij Gerolatę, Equites promoti Flexo, Equites Mauri quadrato, Tribunus gentium Marcomanorum, Præfectus legionis decimę Vindomarę, præfectus legionis quartę decimę geminę militum, Liburnariorum cohortis partis superiorum Carnuto. Præfectus legionis decimę, & quartę decimę geminatę militum Liburnarum Arrabonę, Præfectus classis Histricę Arunto siue Vindomanę à Carnuto translata Tribunus cohortis Arrianis, Tribunus cohortis Caratensis, Equites promoti ad Mauros, Equites sagittarij Lentię, Equites sagittarij Lacufelicis, Equites Dalmatę Arlapę Equites Dalmatę Augustianis, Equites promoti Comagenis, Præfectus secundę Italicę militum Liburnariorum Iouiaco, Præfectus legionis Italicę partis inferiorum Lentię, Præfectus legionis secundę Lauriaco, Præfectus legionis primę Noricorum militum Libur. cohortis quartę partis superiorum Adiutense, præfectus legionis Liburnariorum primorum Noricorū Fasianę, præfectus classis Arlapensis, & Maginensis, præfectus classis Lauriacensis, Tribunus cohortis

cohortis Boiodoro . Tribunus cohortis Austurum ,
Tribunus cohortis Canabiacæ .

OFFICIUM autem habet idem vir spect. Dux hoc modo.
Principem ex eodem corpore , Numerarium . Com-
mentariensem , Adjutorem . Subadjuvum , Rege-
rendarium , Exceptores singulares , & reliquos Of-
ficiales .

DUX RHETIAE.

*Sub dispositione Viri spectabilis Ducis Provinciae
Rhetiae primae , & Secundae.*

Equites Stablesiani Seniores Augustanis Equites Stables-
iani juniores Ponté æni nunc Febians , Equites
Stablesiani juniores submontorio , Præfectus le-
gionis tertiæ Italicæ partis superiorum castra Regina,
nunc Vallato, Præfectus legionis tertiæ Italicæ partis
superiorum deputata ripæ primæ submontorio, præ-
fectus legionis tertiæ Italicæ pro parte media præ-
tendente à Cumania Cassilia cum vsq. Campi-
duno . Præfectus militum Vlsariensium Guntia ,
præfectus legionis tertiæ Italicæ transuectioni specie-
rum deputatæ Foetibus , præfectus legionis tertiæ Ita-
licæ transuectioni specierum deputatæ Teriolis , præ-
fectus alæ primæ Flauie Rhetorum quintanis , Tribu-
nus cohortis nouæ Batauorum Batavis , Tribunus
cohortis tertiæ Britonū Abusina , præfectus alæ secundæ
Valeriæ singularum Vallato , Trib. cohortis sextæ Va-
leriæ Rhetorum Venaxamodorum , Tribunus cohortis
primæ Herculeæ Rhetorum Parroduno , Tribunus ,
cohortis quintæ Valeriæ Frigum Pinianis , Tribunus
cohortis tertiæ Herculeæ Pannoniorum Cælio , Tri-
bunus

bunus gentis per Rhetias deputatæ Teriolis, Præfectus numeri barbariciorum confluentibus siue Brigantia, præfectus alæ secundæ Valerię Sequanorum Iuuania, Tribunus cohortis Herculeæ Pannoniorum arbore.

OFFICIUM autem habet idem vir specti. Dux hoc modo. Principem ex officiis magistrorum militum præsentialium alternis annis, Numerarios duos ex vtrisque officiis præsentialibus singulos, Commentariensem ex vtrisque officiis alternis annis, Adiutorem, Subadiuuam, Regerendarium, Exceptores singulares, & reliquos officiales.

D V X P R O V I N C I Æ S E Q V A N I C Æ.

*Sub dispositione Viri specti. Ducis Prouinciæ
Sequanici limitis.*

Latauiensis Olinonæ.

OFFICIUM autem habet idem Vir. specti. Dux hoc modo. Principem ex officiis magistrorum militum præsentialium à parte peditum, Numerarium, Commentariensem vt suprâ, Adiutorem, Subadiuuam, Regerendarium, Exceptores singulares, & reliquos officiales.

D V X

**D V X T R A C T V S .
A R M O R I C A N I .**

*Sub dispositione Viri Spect. Ducis Tractus
Armorici, & Neruicani.*

Tribunus cohortis primę nouę Armoricę Grannonā in
littore Saxonico, præfectus militum Camonensium
Blabia, præfectus militum Maurorum, Venetorum
Venetis, præfectus militum Maurorum Ofismia Co-
rumosifmis, præfectus militum superuentorum Man-
nacias, præfectus militum Martensium Aleto, præfe-
ctus militum primę Flauicę Constantię, præfectus mi-
litum Vrsariensium Rotomago, Præfectus militum
Dalmatarum Abrincatis, præfectus militum Gran-
nonensium Grannono.

Extenditur tamen tractus Armorici, & Neruicani li-
mitis per Prouinciās quinque, per Aquitaniam pri-
mam, & secundam, Senoniam secundam, Lugdu-
nensem & tertiam.

OFFICIIVM autem habet idem Vir spect. Dux hoc mo-
do. Principem ex officijs Magistrorum militum præ-
sentialium alternis annis, Numerarium à parte pe-
ditum vno anno, Commentariensem de officijs al-
ternis annis, adiutorem, Subadjuuam, Regerenda-
rium, Exceptores singulares, & reliquos officiales.

Eccc

D V X

D V X B E L G I C Æ S E C V N D Æ.

*Sub dispositione Viri Spect. Ducis
Belgicae secundae.*

Equites Dalmatæ Marcis in littore Saxonico Sambri-
cæ in loco Quartensi siue Hornensi, Tribunus mili-
tum Neruiorum Protue paciaci.

OFFICIUM autem habet idem Vir spectabilis hoc mo-
do. Principem ex eodem corpore, Cornicularium.
Commentariensem, Adjutorem, Subadjuuam, Re-
gerendarium, Exceptores singulares, & reliquos of-
ficiales.

D V X B R I T A N N I A R V M.

*Sub dispositione Viri spect. Ducis
Britanniarum.*

Præfectus legionis sextæ, præfectus equitum Dalma-
tæ Præsidio, Præfectus equitum Crispianorum Pano,
præfectus equitum Cataphractariorum Morbio, præ-
fectus numeri Barcariorum Trigrisensium Arbeia,
præfectus numeri Neruiorum Dicensium Dicti, præ-
fectus numeri vigilium Concogios, præfectus nume-
ri exploratorum Lauatres, præfectus numeri directo-
rum veterum, præfectus numeri Defensorum Bra-
boniaco, præfectus numeri Solensium Magloue, præ-
fectus numeri Pacentium magis, præfectus numeri
Lone

Longouicariorum Longouicio, præfectus numeri Pæ-
tuerienſe de Ruentione.

TEM per lineam Valli, Tribunus Cohortis quartæ Ler-
gorum Segeduno, Tribunus cohortis primæ Corno-
norum Ponte Aeli, præfectus Alæ primæ aſtorum Con-
deroo, Tribunus cohortis primæ Frixagorum Vindo-
bala, præfectus Alæ Sauinianæ Hunno, præfectus Alæ
ſecundæ haſtorum Cilurno, Tribunus cohortis primæ
Batauorum Procolitia, Tribunus cohortis primæ Tun-
grorum Brocouicio, Tribunus cohortis quartæ Gal-
lorum Vindolana, Tribunus cohortis primæ aſtorum
Aefica, Tribunus cohortis ſecundæ Dalmatarum ma-
gnis, Tribunus cohortis primæ Aeliæ Dacorum am-
bo Glanna, præfectus Alæ Petrianæ Petrianis, præ-
fectus numeri Maurorum Aurelianorum Aballaba,
Tribunus cohortis ſecundæ Lergorum Congauata,
Tribunus cohortis primæ Hiſpanorum Axeloduno,
Tribunus cohortis ſecundæ Thracum Gabroſenti,
Tribunus cohortis primæ Aeliæ clafficæ & Vnocello,
Tribunus cohortis primæ Marinorum Glannibanta,
Tribunus cohortis tertiæ Neruiorum Alioue, Cunc-
us armatorum Bremereuraco, præfectus Alæ primæ
Herculeæ Olenaco, Tribunus cohortis ſextæ Ner-
uiorum Viroſido.

OFFICIVM autem habet idem Vir. ſpectab. Dux hoc
modo, Principem ex officijs Magiſtrorum militum
præſentialium alternis annis, Commentarienſem
vtrunque, Numerarios ex vtriſque officijs omni an-
no, adiutorem, Subadiuuam, Regerendarium, Ex-
ceptores ſingulares, & reliquos officiales.

Eccc 1

DVX

DVX MOGVNTIACENSIS.

*Sub dispositione Viri spectabilis Ducis
Moguntiacensis.*

Præfectus militum Pacensium Saletoniæ, Præfect. militum Menapiorum tabernis, Præfect. militum Andericianorum vico Iulio, præfect. militum Vindicum Nemetis, præfect. militum Martensium alta ripa, præfect. militum secundæ Flaviæ Vangione, præfect. militum armigerorum Maguntiaco, præfect. militum Brigenſium Bingio, præfect. militum Balistariorum Bodobrica, præfect. militum defensorum Confluentibus, præfect. militum Acincensium Antonaco.

OFFICIUM autem habet idem Vir spect. Dux hoc modo. Principem ex officiis magistrorum militum præsentiarum alternis annis, Numerarium à parte peditum semper, Commentariensem à parte peditum semper, Adjutorem, Subadjuuam, Regerendarium, Exceptores singulares, & reliquos officiales.

ITEM PRÆPOSITVRAE Magistri militum præsentiarum à parte peditum in Italia, in Prouincia Venetia inferiore præfectus classis Venetum Aquileiæ, in Prouincia Flaminia præfectus militum juniorum Italicarum Rauennæ, præfectus classis Rauennatum cum curis eiusdem ciuitatis,

In Prouincia Liguria præfectus classis Comensis cum curis eiusdem ciuitatis Comi.

In Prouincia Campania præfectus classis Misentanum Miseno.

In Prouincia Gallia Riparenſi, præfectus classis fluminis Rhodani Viennæ siue Arelati, præfectus classis

Bar-

Barcariorum Ebroduni Sabaudia, praefectus militum
Musculariorum Massiliae Græcorum; Tribunus co-
hortis primæ Flauiae Sabaudiaë Calarone.

In Prouincia Populana, Tribunus cohortis Nouem po-
pulanę Lapurdo.

In Prouincia Lugdunensi prima. Praefectus classis Ara-
ricæ Caballoduno.

In Prouincia Lugdunensi Senonia. Praefectus classis An-
derecianorum Parisius.

In Prouincia Hispaniæ Gallecia. Praefect. legionis sep-
timæ geminæ legionæ, Tribunus cohortis secundæ
Flauiae Pacatianæ Paetaonio, Tribunus cohortis se-
cundæ Gallicæ ad cohortem Gallicam, Tribunus co-
hortis Lugensis Luco, Tribunus cohortis celtiberiæ
Brigantiæ, nunc Iuliobriga.

In Prouincia Tarraconensi. Tribunus cohortis primæ
Gallicæ Veleia, praefectus lætorum Teutonicianorum
Carnuta Senoniæ Lugdunensis, praefectus lætorum
Batauorum & gentilium Sueuorum Baiocas & Con-
stantiæ Lugdunensis secundæ, praefectus lætorum
gentilium Sueuorum, & Cenomannis Lugdunensis
tertiæ, praefectus lætorum Francorum Rhedonas
Lugdunensis tertiae, praefectus lætorum Lingonen-
sium per diuersa disperforum Belgicæ primæ, Praefect.
lætorum aëtorum Epuso Belgicæ primæ, praefectus læ-
torum Neruium Fanomantis Belgicæ secundæ, præ-
fectus lætorum Batauorum Nemetacensium Atreba-
tis Belgicæ secundæ, praefectus lætorum gentilium
Remo, & Siluanecias Belgicæ secundæ, praefectus læ-
torum agentium per Petungros Germaniæ secundæ,
praefectus lætorum gentilium Sueuorum Arumbernios
Aquitaniæ primæ.

Item in Prouincia Italia. Praefectus Sarmatarum genti-
lium Apuliae, & Calabriae, praefectus Sarmatarum
genti-

gentilium per Brutios & Lucaniam.

Item in Prouincia Italia mediterranea . Præfectus Sarmatarum gentilium Apulizæ , & Calabriae ; Præfectus Sarmatarum gentilium per Brutios , & Lucaniam Præfectus Sarmatarum gentilium Forofuluienti ; Præfectus Sarmatarum gentilium Patauio ; præfectus Sarmatarum gentilium Cremonæ , præfectus Sarmatarum gentilium Taurinis ; Præfectus Sarmat. gentilium Aquis siue Detorna ; præfectus Sarmat. gentilium Nouariæ , Præfectus Sarmat. gentilium Vercellis ; Præfectus Sarmat. gentil. regionis Samnitis , præfectus Sarmat. gentil. Bononiæ in Aemilia ; præfectus Sarmat. gentil. Quadrates , & Eporido , præfectus Sarmat. gentilium in Liguria Pollentia , præfectus Sarmat. & Taisalorum gentilium Piætauis in Gallia ; præfectus Sarmat. gentilium Achora Parisios vsque ; Præfectus Sarmat. gentilium in terrenos , & Ambianos Prouinciæ Belgicæ secundæ ; præfectus Sarmat. gentilium per tractum Sem & Alaunorum ; præfectus Sarmat. gentilium Lingonas ,

CONSVLARIS CAMPANIAE.

*Sub dispositione Viri clariss. Consularis
Campaniæ.*

Prouinciæ Campaniæ Officium autem habet ita, Principem de Officio præfecti prætorio Italiæ , Cornicularium , Tabularios duos , Pronumerarios ; Adjuvorem ; Commentariensem , Ab Actis ; Subadjuuam ; Exceptores & reliquos cohortalinos , quibus non licet ad aliam transire militiam sine annotatione clementiæ principalis.

Ceteri

Cæteri omnes Consulares ad similitudinem Consularium Campaniæ officium habent.

CORRECTOR APVLIAE ET CALABRIAE.

*Sub dispositione Viri Clarissimi Correctoris
Apulie, & Calabriae.*

Prouincia Apulia, & Calabria.

OFFICIUM habet ita. Principem ex eodem officio, Cornicularium, Tabularios duos, Commentariensem, Adjutorem, ab Actis, Subadiuuam, Exceptores & cæteros cohortalinos, quibus non licet ad aliam transire militiam sine annotatione clementiæ principalis, Cæteri Correctores ad similitudinem Correctoris Apuliæ & Calabriae officium habent.

PRÆSIDES DALMATIÆ.

*Sub Iurisdictione Viri perfectissimi
Præsidis Dalmatiæ.*

Prouincia Dalmatiæ.

OFFICIUM autem habet hoc modo. Principem ex eodem officio, Cornicularium, Tabularios duos, Commentariensem, Adjutorem, ab Actis, Subadiuuam, Exceptores, & reliquos cohortalinos, quibus non licet ad aliam transire militiam sine annotatione clementiæ principalis, cæteri Præsides ad similitudinem Præsidis Dalmatiæ officium habent.

F I N I S

STRENGTH OF MATERIALS
IN TENSION

The strength of a material is its ability to resist an applied force without undergoing permanent deformation or fracture. This property is determined by the material's internal structure and the nature of the forces applied to it. In tension, the material is pulled apart, and the forces are directed away from each other. The strength of a material in tension is typically measured by its ultimate tensile strength (UTS), which is the maximum stress that the material can withstand before it fractures.

FACTORS AFFECTING STRENGTH

Several factors can affect the strength of a material in tension. These include the material's composition, its microstructure, and the processing conditions. For example, a material with a high carbon content will generally have a higher strength than a material with a lower carbon content. Similarly, a material that has been heat-treated to form a fine-grained microstructure will have a higher strength than a material with a coarse-grained microstructure. The processing conditions, such as the rate of deformation and the temperature at which the material is processed, can also affect its strength.

12 14 16

FRANCISCI
ROBORTELLI
VTINENSIS

Opuscula varia.

FFFF

FRANCISCI

393

ROBORTELLI

VTINENSIS,

De prouincijs Romanorum, & earum distributione, atq; administratione.

VM MIHI de prouincijs Rom. & earum distributione, atq; administratione sit dicendum, primum ex Varrone antiquam illam proferam diuisionem, quæ est lib. 4. de lingua Latina ex Augurum libris desumpta.

Agrorum (inquit) vt Augures dicebant, quinq. sunt genera, Roma-

nus, Gabinus, Peregrinus, Hosticus, incertus, Romanus dictus, unde Roma à Romulo. Gabinus ab oppido Gabiis, Peregrinus ager Pacatus, qui extra Romanum, & Gabinum, quòd non uno modo in iis feruntur auspicia, dictus Peregrinus à pergendo, id est progrediendo, eo enim ex agro Romanus primum progrediebatur; quo circa Gabinus, siue peregrinus secundum hos auspicia habent singularia. A reliquo discretus Hosticus dictus ab hostibus; incertus is dicitur ager. Hæc ille. Nec in præsentia diligentius exquiram, qui antiquissimi fuerint Italiæ fines, nam satis constat ad Rubiconem amnem, nec ultra protendi solitam, ut scribit Plinius. Iam uerò Populorum appellationes sciendum uarias fuisse ratione iuris, quod

Ffff 2

obtime.

obtinebant apud Romanos, nam alij focij, alij foederati, alij dedititij, alij Municipes, alij Colonici dicebantur. De quib. singillatim postea differemus. Prouinciæ dictæ, quod eas Populus Ro. prouicit, id est ante vicit, vel porro vicit. vsq. ad exactos Reges vix ultra triginta millia passuum progressos fuisse Romanos scribit Eutropius, & aperte demonstrat, sed vide etiam Sex Rufum sub initium de eadem re loquentem. Prima igitur administratio Romanorum fuit PRAEFECTURA; quæ autem præfecturæ dicerentur, declarat, Sex. Pompeius lib. xliii. Duo enim requirebantur ad præfecturam constituendam. Primo, vt eo loco ius diceretur, & nundinæ agerentur, verba ipsius sunt hæc. Præfecturæ eæ appellantur in Italia, in quibus & ius dicebatur, & nundinæ agebantur, & erat quædam earum Resp. neq. tamen magistratus suos habebant, in quas legibus præfecti immittebantur, qui ius dicerent quotannis, quarum genera fuere duo; alterum, in quas ire præfecti solebant, quattuor sexuirum pro populi suffragio creati erant in hæc oppida Capuam, Cumas, Casilinum, Vulturum, Linternum, Putcolos, Acerras, Sueffullam, Atellam, Calatiam, alterum, quas prætor urbanus quotannis in quæq. loca miserat, Fundos, Formias, Cere, Venafrum, Alicas, Priuernum, Ananiam, Frusino-nem, Reate, Saturniam, Nursiam, Arpinum, aliaq. quàm plurima. Hæc ille quamuis iniuria temporum multæ dictiones corruptæ sint. De præfectura mentionem facit Velleius Paterculus in posteriore volumine pag. 76. his verbis. Post annos circiter CLII. quàm Cæpua in formam præfecturæ redacta olim erat.

Distinximus præfecturas à prouincijs, ac quæ, quotq. essent præfecturæ recensuimus, nunc de prouincijs dicendum, & quando primùm prouinciæ appellari cœperunt. Victæ cum fuissent gentes aliquæ à Rom. aut reges ipsarum regiones illas efficiebant Prouincias, & hoc ita exprimebant.

bant. REDIGERE in formam prouinciæ) Liuius lib. XLV. in Epit. Macedonia in formam prouincię reda-
cta est, & lib. 93. Pub. Seruius in Cilicia Ifauros domuit, re-
gnumq; eius in prouinciæ formam redactum est, & lib. 102.
Cn. Pópeius in prouinciæ formā Pontū redegit, & lib. 104.
Lege lata de redigēda in prouincię formā Cypro, sic etiā
Velleius pag. 69. quæ cuiusq. ductu gens, & natio etiam
in formulam prouinciæ, stipendia pacta sit. & pag. 70. Sci-
pio Affricam in formam prouinciæ redegit ibidem. Cyprus
prouincia facta est. Sic etiam Capitolinus in Antonino
Philosopho pag. 197. Voluit Marcomaniam Prouinciam,
voluit etiam Sarmatiam facere, & fecisset, nisi &c. Distin-
guebantur Prouintię ita, vt alię liberæ, alię stipendiarię
dicerentur. De libera, quę & quomodo esset facta in
Epit. Liu. lib. 59. Attalus testamento legauit Asiam popu-
lo Ro. hac conditione, vt libera esse deberet. De stipen-
diaria Velleius in posteriore volumine pag. 71. Vt has ar-
mis, ita autoritate Cappadociam populi Rom. fecit sti-
pendiariam; & pag. 69. de Pompeio, vt Syria, quætunc
primum facta est stipendiaria, itidem & ciuitates nonnullę
stipendiarię dictę. Cæsar lib. primo non longē ab initio
ciuitates stipendiarias vocat. Stipendiarias non puto à tri-
butarijs differre. Hinc tributarium Gallum Suetonius in
Augusto vocat. De tributarijs ciuitatibus Gallię, & ex-
actorum tributorum mentio fit in vetusta inscriptione, quę
adhuc extat Bononię in marmore ad columnam lateritiā
quę est ante fores templi Diui Petronij.

Q. MANILIO
C. F. CORDO.)
LEG. XXI. RAPAC.
PRAEF. EQVIT. EXACT.
TRIBVT. CIVITAT. GALLI

FACI

F A C. C V R.
C E R T V S. L I B.
IN. AGR. PXL. IV. IN FRO. PXL. IV.

Prouinciæ nonnullæ transmarinæ dictæ, & cur, factis patet. Velleius ubi de Bruto, & Cassio pag. 93. omnia transmarina Imperia eorum commissa arbitrio, & post pecunias, quæ ex transmarinis prouincijs Romam à Questoribus deportabantur. Et Lilius in Epit. lib. 125. C. Cæsar relicto Antonio (transmarinæ prouinciæ ex parte Imperium ei cecidit) in Italiam reuersus. Distinguebantur etiam prouinciæ alio modo in colonias, & in Oppida, quæ aut ciuium essent Romanorum, aut Latinorum veterum, aut fœderatorum, aut stipendiaria. Declarat hoc Plin. lib. 3. cap. 32. ubi loquitur de Hispania. Prouincia ipsa CCCXIII. Oppida, continet, in his colonias XII. Oppida ciuium Rom. XIII. Latinorum veterum XVIII. fœderatorum I. stipendiaria CXXX. Idem Plinius lib. 3. cap. 14. de Betica. Oppida habet latio antiquitus donata XXIX. libertate VI. Fœdere III. stipendiaria CXX. ex quo loco elicere possumus alia oppida etiam libera fuisse dicta. Colonie ius habebant suffragij ferendi in comitijs magistratum Rom. id declarat Suetonius in Augusto num. 46. & quomodo ferrent suffragia per suos Decuriones colonicos ipse eodem loco explicat. Nam Augustus per Italiam duodeviginti deduxit colonias, ideo ius, ac dignationem, ipsarum ferè adæquauit vrbi Romanæ. De iure coloniarum multa Asconius in Comm. in orationem in Pisonem pag. 73, quæ ego breuitatis causa præmitto, nam alibi commodius explicabuntur, cum de colonijs agemus. Oppidorum appellatio non contemnenda fuit; nam ex oppidis si quis commendatione publica approbatus esset ordinabatur in equestrem militiam, id est, referebatur in
num.

num. eodem. De fœderatis vrbibus multa Cic. in oratione pro Balbo, & nonnulla Suetonius in Augusto. num. 47. Fœderatas autem vrbes liberas fuisse legere est apud eundem Suetonium num. eodem. 47. Interdum contingebat, ut ob nimiam licentiam libertate priuarentur, vt ibidem cognosci potest. Cicero lib. 6. ad Atticum quosdam ex Cilicibus Ciliciæ populis Eleutherocilicas vocat, quasi liberos, & eosdem paulò post *ἐλευθερίους*, quasi suis vtentes legibus. Latinorum nonnullæ dictæ, & quidem latinitas dabatur ob insignia merita erga Remp. Romanam. Aelius Lampridius in Hadriani vita. Latium multis ciuitatibus dedit: Nec latinitas tantum dari, sed & ciuitas, quòd autem differant vide Asconium in oratione contra Pisonem pag. 73. Maius munus erat ciuitatem dare, quàm ius latij, tributario Gallo denegatur ciuitas. Suetonius in Aug. num. 40. Sed eidem datur immunitas. Liuius sub initium lib. X. ab vrbe condita; eodem anno Arpinatibus, & Trebulanis ciuitas data. Ciuitas, & ius Quiritum idem. Latinitas, & Latium, siue ius latij, idem. Vide Plinium in Ep. ad Traianum pag. 331. in Aldinis. Nec ad ius Quiritum, siue ciuitatem Romanam aliquis poterat peruenire, nisi prius esset latinitatem, siue ius latij adeptus, sed de tota hac ratione latinitatis, & iuris Quiritum postea subtilius agemus nunc redeo ad rem, & conditiones prouinciarum declaro. Nonnullæ in prouincijs vrbes ea erant conditione, vt consilium publicum habere non possent, Dion id declarat lib. LI. vbi de Alexandrinis loquitur pag. 308. Aegyptum ait redactum in formam prouinciæ, & Alexandrinis interdictam omnem consultationem publicam, quamuis ab Imp. Seuero ius hoc illis redditum ait, & hoc est illud, de quo loquitur Plinius in Epistolis ad Traianum pag. 323. vbi de Buleutis agit. Persequor nunc alias differentias, quæ ad administrationem prouinciarum, & vrbium

urbium pertinent. Plin. lib. 3. cap. 4. formulam vocat, vñ Velleius: verba sunt hæc. Adiecit formulæ Imp. Galba ex in alpinis Auenticos, atq. Ebroduntios, quorum oppidum Dinia, qui locus est perpendendus; quia solebant veteres Romani in formula prouinciarum describere populos omnes, quo iure essent singuli, & ea formula asseruari solita, atq; pro arbitrato Imp. vel Senatus, aliquid adijci poterat, vt in prædicto Plinij loco patet. Præter alias differentias, de quibus diximus, erat & hæc, in prouincijs erant interdum Colonie decumanorum appellatæ. De hoc autem genere Plin. loquitur lib. 3. Cap. 4. vbi de Narbonensi prouincia agit his verbis. Narbo Martius Decumanorum colonia. XII. m. passuum à mari distans. Mutari solitam prouinciarum formulam elicio ex Plinij eiusdem verbis lib. 2. cap. 3. Citerioris Hispaniæ, sicuti complurium aliarum prouinciarum aliquantum forma mutata est. Erant nonnullæ in prouincijs colonie etiam immunes dicte. De ijs idem Plin. lib. 2. cap. primo de Europa, sic; Huius conuentus sunt reliquæ colonie immunes. itidem cap. 3. Cæsaraugustana Colonia immunis. Nonnulli etiam venales à Romanis dicti idem Plin. lib. 3. cap. 2. Oppidani latij veteris Castulonenses, qui Cæsari venales appellantur. Iam verò & nonnullæ capita dicebantur, vt apud eundem cap. 4. lib. 3. Vocontiorum ciuitates fœderatæ capita duo Vasco & Lucus Augusti. Nonnullæ vrbes in prouincijs, & si colonie non erant, donabantur tamen iure Colonie. De hac re Plinius lib. 5. cap. 2. Cæsarea Iubæ Regia à diuo Claudio Colonie iure donata, eiusdem iussu deductis veteranis. Nationes quædam in prouincijs dicebantur. Plin. lib. 5. cap. 4. Ex reliquo numero non ciuitates tantum, sed pieræque etiam nationes iure dici possunt, vt Capsitani, Missulani, & post cap. 5. Tabidium oppidum, Niteris natio, Enipi natio, Bubeium Oppidum. Quid verò per nationem sit intelligendum, & quan-

quantum distet ab Oppido satis patet. In prouincijs erant & Tetrarchie. Cicero Tetrarchas nominat in oratione pro Corn. Balbo. Plinius lib. 5. cap. 23. de Cœlesyria Tetrarchiam, quæ Mammissea appellatur, & post, Leucadios præter Tetrarchias in regna descriptas barbaris nominibus XVII. & cap. 27. Datur & Tetrarchia ex Lycaonia ciuitatum tredecim. Erant & præfecturæ in Prouincijs, sicuti etiam in Italia dictæ. Plin. de his cap. 9. lib. 5. vbi de Asia Diuiditur in præfecturas oppidorum, quas nouas vocant, & post; Regio habet iuxta Pelusium nomos quatuor. Pharbetitem, Hermothitem, Phanthuritem, Diospolitem. Diuidebantur prouinciæ in Diœceses, de his Cic. ad Attic. lib. 5. Ep. vltima. Plin. vocat conuentus cap. 29. lib. 5. vbi de Laodicea, Epheso, & Apamea. Alter conuentus à Synnada accipit nomen conueniunt Lycaones, Appiani, Cercopei, Derolei, Midei. Tertius Apameam vadit. Ex hoc conuentu Metropolitæ, Dionysopolitæ; Itidem post. Conuentus Smyrneus, quem frequentat magna pars Aeoliæ. Dicitur in prouincijs etiam iurisdicção, vt lib. 5. idem Plin. cap. 27. in Asiaticam iurisdiccionem, & post cap. 30. Pergamena vocatur iurisdicção ad eam conueniunt, &c. In prouincijs nonnullæ vrbes Metropolis nomen retinebant, Aelius Spartianus in. Hadriano ait, ipsum Imp. Antiocheam, cum ante esset Metropolis, diuisis regionibus eo nomine ipsam priuare studuisse: extat inscriptio Transylvanica, huiusmodi.

DEAE ISIDI
PISCIANVS AVG.
COL. SARMIZ.
METROP. ET
AVRELIA FORTVNATA
LIBERTA EIVS.

G g g g

Quam-

Quamplurimæ etiam municipiorum appellationem retinebant, quæ summa erat dignitas, extat inscriptio antiqua in Lusitania in ponte, qui vulgò dicitur d'Alcantara, huiusmodi.

M'VNICIPIA
 PROVINCIÆ
 LVSITANIAE STIPE
 CONLATA QVÆ OPVS
 PONTIS PERFECERVNT.
 ICAEDITANI
 LANCIENSES OPPIDANI.
 TALORI
 INTERANNIENSES. TRASCV-
 DANI.
 ARAVI.
 MELDVBRIGENSES
 ARABRIGENSES.
 BANIENSES
 PAES VRES.

Nunc, postquam omnes urbium, & oppidorum, quæ in prouincijs erant, conditiones, ac iura declarata sunt, reliquum est, ut ipsas Prouincias enumeremus, & quo tempore factæ sint, demonstramus: & in primum in Europa, deinde in Africa, postremò in Asia.

IN

IN EUROPA.

Sicilia primum Prouincia facta, & quidem pratoria; Cic. in IV. in Verrem, & Velleius his verbis; Primum in Siciliam exercitum traiecit Cos. Claudius, & eam prouinciam post annos 52. captis Syracusis fecit Marcellus Claudius. Sex. Rufus quoque in suo libello cap. 8. ait; Prima prouinciarum facta Sicilia. Idem Sex. Rufus ex pratoria præsidentalem postea factam ab Impp. demonstrat his verbis; Deinde à Prætoribus recta Populi Ro. est commissa præsidentibus.

Sardiniam, & Corsicam Metellus vicit, vt Sex. Rufus scribit præter cæteros, & fuit prouincia pratoria; sed post à suis præsidentibus singulæ regi cœperunt, De Sardis Liu. lib. 69. Aurelius Cos. Sardos subegit. Sed idem Liu. lib. 20. Sardi, & Corsicum rebellassent subacti, & idem lib. 17. ait à L. Cornelio contra Sardos, & Corsos prosperè pugnatum. Hæc ille. Sed in historijs obseruandum, quando prosperè pugnatum, quando rebellatum, quando debellatum, tunc enim prouinciæ fiebant. Velleius de iisdem ita loquitur, inter primum, & secundum bellum punicum ductu Manlij Cos. Sardi victi.

Macedoniam deuicit Paulus Aemilius, vt Velleius scribit pag. 70. Macedoniam Paulus, Mumius Achaïam, Fuluius nobilior Aetoliam, & Sex Rufus in hunc modum, Macedonia ter rebellauit sub Philippo, hunc vicit Flaminius, sub Perseo, hunc vicit Paulus; de qua re vide & Liu. lib. 45. Sub pseudophilippo, hunc vicit Metellus, qui Macedonicus est dictus. In hac prouinciæ septem numerantur, Macedonia, Thessalonica, Achaia, Epiri duæ, Pisenalis, & Creta.

Hispaniam primum ingressi Romani, cum aduersus

G g g g 2

Afros

Afros per Scipiones ipsis Hispanistulere suppetias. Sex. Rufus cap. 8. Victa primum à D. Bruto, Celtiberia à Syllano, Numantini à Scipione minore, postea cùm tota defecisset Sertoriano bello recepta à Pompeio, Cantabri, & Astures ab Augusto victi. Velleius de Hispania ita scribit. Hispania variè possessa, postea ab Augusto vniuersa stipendiaria facta. Sed vide Plin. lib. 3. in ea sex prouinciæ factæ ætate Rufi, Betica, & Lusitania consulares, Taracconensis, Charthaginensis, Gallœtia, Tingitania, id est Insulæ transfretanæ, omnes hæ præsidales.

Illyrici victo Rege Gentio in deditionem tandem accepti à L. Manilio prætore. Liu. lib. 44. Sex. autem Rufus in hunc modum; Leuinus primum Adriaticum ingressus est mare, & Ionium, omnesq. obrinuit ciuitates.

Creta à Metello deuicta, qui Creticus dictus. Vide Sex. Rufum, itidem Velleium pag. 66. Creta Metelli ductu longissimæ libertatis sine mulctata.

De Gallia nunc dicendum; Galli in Italia eam partem tenebant, vbi Mediolanum est, vsque ad Rubiconem amnem: vide Sex. Rufum cap. 9. vario euentu cum his pugnatum, & diu à capta vrbe & ante ad aliam, vsq. ad ætatem Marij, qui illos depulit Italia, postea à C. Cæsare victi vnà cum Britannis, & Gallia, ac Britannia tributariæ factæ, Sex. Rufus. cap. eodem. in Gallia & Britannia sunt prouinciæ XVIII. Alpes maritimæ, Narbonensis Viennensis, Nouempopulana, Aquitanie duæ, Alpes Graiæ, Sequani, Germaniæ duæ, Belgicæ duæ, Lugdunenses duæ. In Britannia Cæsariensis maxima, Britannia prima, Britannia secunda.

Dardania, & Mœsia à Curio procos victæ, qui primus Romanorum Ducum vsq. ad Dannubium peruasit. Sex. Rufus, Pannonia sub Octauiano victa per Tiberium. Velleius in posteriori volumine. Vindelici, Rhœti, Norici, Iuliæ Alpes sub Augusto à Druso, & alijs Ducibus victi,
Itidem

Itidem Valeria, quàm Marcomanni occuparant, & regio omnis, quæ inter Sauum, & Drauum sub Traiano Dacia victa, & trans Dannubium prima prouincia facta. Omnes hæc continebantur Illyrico, in quo Prouinciæ XVIII. Noricorum duæ, Pannoniorum duæ, Valeria, Serulia, Sauia, Dalmatia, Moesia, Dacię duæ, & in Macedonia Septem, vt ante. Hæc ferè omnia ex Sex. Rufo.

Thracia post diuturnum tempus subacta à Didio, Druso, Lucullo, & alijs, in ea Prouincię sex. Vide. Sex. Rufum eundem.

IN AFRICA.

Cyrene, & Lybia tota ex testamento Ptolomæi Apionis peruenit ad populum Romanum vt Liu. etiam scribit lib. 64.

Aegyptus sub regibus fuerat amicis, sed victa Cleopatra, & Antonio, in formam prouinciæ redacta. Dion. lib. 53. & Sex. Rufus.

Africa, vbi Carthago, à Scipione Aemiliano redacta in formam prouinciæ. Vide Velleium in posteriori volumine.

Numidia ante à regibus amicis administrata, sed postea victo Iugurtha prouincia facta. Præter Salustium, vide Velleium, & Liuium lib. 62. 65. 66. itidem Plutarc. in Mario, & Appianum in Lybico.

Mauritania, quàm diu Iuba Rex amicus populo Ro. rexit, sed is postea bello ciuili à C. Cæsare victus est, & tota regio redacta in formam prouinciæ. Vide Velleium, & Cæsarem lib. 5. de Bello Africo.

IN

I N A S I A :

Asia testamento Attali accepta . Attalus autem Pergamenorum Rex Eumenis filius . Liu. in Ep. lib. 59. Asiam ante bello captam populus Ro. muneri dederat Eumeni. Sed Aristonicus Rex eam postea inuasit, qui à M. Perpenna victus . De Asia, quæ propriè dicitur, multa Cic. in Epist. ad Q. Fratrem, & lib. primo ad Atticum. nam ea obtigit fratri ipsius, ea continebantur Phrygia, Lydia, Caria, Hellespontus . De hac vide Plin. lib. 5. cap. 27. vbi leges postea ab Agrippa in duas partes diuisam.

Rhodus libera primùm, tandem sub Vespasiano prouincia facta, Sex. Rufus cap. 12.

Pontus post diuturnum bellum cum Mitridate gestum annis ferè XL. vel vt alij XLII. à Sylla a Lucullo, cum postremo à Pompeio victus fuisset, redacta in prouinciæ formam . Vide L. Florum lib. 3. cap. 5. & Liu. lib. 76. vsq. ad 101. in Ep. Appianum in Mitridatico. Plutarchum in Sylla, & Pompeio, & Sex. Rufum cap. 13. item & Velleium . Regnavit Mithridates annos LVI. Plin. lib. 35. cap. 2.

Syria, sed ante, victo Rege Antiocho prouincia facta, victus autem fuit à L. Scipione Asiatico . Vide Appianum in Syriaco . Florum lib. 2. cap. 8. Liu. lib. 32. & deinceps. Velleium in posteriori volumine, & Sex. Rufum cap. 13.

Aetolia postea in formam prouinciæ redacta, nam hoc bellum est consecutum Syriacum, quia Aetoli querebantur sibi non relatam gratiam à Romanis, quos iuuerant in eo bello, victi autem fuerunt à M. Fulvio nobiliore, Zachynthus, Cephalene, etiam aliæ insulæ hoc bello redactæ in potestatem populi Romani Vide Liu. lib. 38. Appianum

pianum in Syriaco, Iustinum lib. 32. Plin. lib. 4. sub initium.

Gallogræcia, quæ est in medio Asiæ prouincia facta, hipopuli à Manlio victi, fuerunt autem in armis ferè IIII. m. Vide Liu. lib. 38. Iustinum lib. 32. Sex. Rufum. cap. 12. ea deinde permissa Deiotaro Regi, sed postea ab Augusto in formam prouinciæ redacta.

Cilicia erepta Piratis à P. Seruilio qui Isauricus dictus; post rursus à Pompeio. Vide L. Florum lib. 3. cap. 6. Liu. lib. 99. Plut. in Pompeio. Sex. Ruf. cap. 13. & Cic. in oratione pro lege Man.

Cyprus sine bello recepta lata lege à P. Clodio, commissus Cato ad supellecilem Regis Romam traducendam, Rex Ptolemæus sibi mortem consciuit. Plutarch. in Catone & Velleius in posteriori volumine. Sex. Ruf. cap. XIII.

Bithynia ex testamento Nicomedis populi Rom. facta, vide L. Florum lib. 3. cap. 9. Liu. in Ep. lib. 104. Plin. lib. 3. cap. 3. & Sex. Rufum. cap. 12.

Cappadocia Mithridatie erepta, & restituta Ariobarzini, atq. à Regibus possessa vsque ad Archelaum, qui sub D. Claudio Romæ occubuit, & redacta in formam prouinciæ. Suetonius in D. Claudio. & Sex. Ruf. cap. 12.

Paphlagonia Regi restituta Philemeni amico populi Rom. eo mortuo prouincia facta. Sex. Rufus. cap. 13.

Armenia, Mesopotamia, Arabia, Iudæa, Phœnicia, Tigriani erepta à Lucullo primùm, & Pompeio, rursus per Traianum Imp. erepto diademate illis. Regulis prouinciæ factæ, & limes orientalis in ripa Tigridis amnis positus, quamuis postea Hadrianus ipsas regulas restituerit, & litem statuerit ad Euphratem. Sed sub Diocletiano rursus ad Tygrin limes positus. Vide Sex. Rufum. cap. 13.

His ita expositis, Prouinciarum nouam quandam distributionem, quæ facta est ab Imp. Augusto, postquam rerum

rerum potius est, hinc apponam, quam explicat Dion lib. 53. pag. 341. in Parisinis libris. Sanxit ille primum vt prouinciarum aliæ essent senatoriæ, aliæ Imperatoriæ, & quidem senatorias vocauit, quæ à Senatoribus regerentur, Imperatorias autem, quæ ab ipso Imp. & ipsius præsidibus. Deinde suis ipse Augustus prouincias accepit in decennium, vnam referuauit equitibus, Aegyptum scilicet, & sic comperio apud Suetonium num. 8. in Vespasiano, etiam Cappadociam equitibus referuatam fuisse. Idem Augustus magistratus annuos in prouincijs instituit, atque forte duci iussit, exceptis ijs, qui plures liberos habebant, quod quidem satis patet ab eo factum propter ius trium liberorum in lege, quam tulit de maritandis ordinibus, de qua re nonnulla Suetonius in Augusto num. 47.

Imp. Prouinciæ.

Senatoriæ prouinciæ

1 Iberia reliqua omnis.

& pop. Ro.

2 Tarraconensis,

3 Lusitania.

1 Africa.

4 Gallia tota.

2 Numidia.

Narbonensis.

3 Asia.

Lugdunensis.

4 Et Græcia in continenti.

Aquitania.

5 Dalmatia.

Celtica, & qui ab ijs

6 Macedonia.

orti vsq. ad Rhenū, nā

7 Sicilia.

Germani vocantur.

8 Creta.

5 Cœlesyria.

9 Libya Cyrenaica.

6 Phœnicia.

10 Bithynia cum ponto.

7 Cilicia.

11 Sardinia.

8 Cyprus.

12 Betica.

9 Aegyptus etiam tunc.

Postea Augustus concessit populo has.

1 Cyprum.

2 Galliam Narbonensem.

& ipse pro hac recepit Dalmatiam.

Adnotat Dion olim ante Augustum αὐτὸν τοῦ αἰῶνος τὰ ἐθνῆματα

ἑσυνάμα ἄρχον. Aias, quæ liberæ erant, vel Regibus parebant, ideo se non nominare ait Dion. Hæc ex Dione. nunc ex Suetonio nonnulla profero, quæ cum ijs, quæ dicta sunt, conferri poterunt. Prouincias Procoss. sortiri solitos, & annua ipsorum Imperia fuisse Suetonius declarat in Aug. num. 47. Augustum eas sibi reseruasse, quæ erant validiores, nec tam faciliè poterant administrari, minus autem validas, & quæ erant tutæ, ac pacatæ, reliquisse annuis Magistratibus, ac Procoss. idem eodem loco exponit. Imperatorias præterea prouincias, quæ postea dictæ sunt præsidiales, ac proconsulares sæpe ab Augusto adiri solitas ibidem legere est, nec non de præfectura Ægypti in eodem Aug. num. 66. Trebellius quoque Pollio non ignobilis historiæ Augustæ author in D. Claudio pag. 347. mentionem facit præfecturæ Ægypti, his verbis. Tantum salarij habet, quantum Ægypti præfectura, ex quo loco patet certa salaria præsidibus, & proconsulibus dari solita ab Imp. Quòd innuit idem Trebellius in D. Claudio, ubi ait, quantum pro consultauit Africano dedimus, & paulò post; quantum accepit curator Illyrici, Præsidibus prouinciarum prorogari Imperium solere pro arbitrato Imp. collige ex Suetonio in Aug. num. 23. Prouinciarum Præsides ab Imp. mutari solitos idem scribit Suetonius in Tiberio num. 41.

Nunc recenseo quid sub Imp. adum, additum, vel immutatum sit in ijs, quæ ad prouincias spectant.

Sub Augusto Armenis Caius Augusti nepos adolescens iudices dedit ex instituto Pompeij. Sex Rufus cap. 16. & Eutropius lib. 3. Alexandrinis Imp. refert Spartianus pag. 230. ius Buleutarum dedisse, qui sine puplico consilio, ita, vt sub Regibus ante vivebant, vno Iudice contenti, quem Cæsar dedisset.

Galatia sub hoc prouincia facta, cùm ante sub regibus esset. Eutropius lib. 7.

H h h h

Sub

Sub Tiberio Cappadocia mortuo Archelao Rege prouincia facta idem Eutropius lib. eodem.

Sub Traiano Armeniæ receptæ, quas amiserat Nero, cum Persæ Legiones duas Rom. sub iugum misissent, à Traiano hoc tunc immutatum, Regi Armeniæ maioris Diadema admittit, Albanis Regem dedit, Arabas, Adiabenos, Seleuciam, Ctesiphontem, & Babyloniam debellauit usque ad Indiæ fines, & Arabiam redegit in formam prouinciæ. Eutropius lib. 8.

Orchades insulæ Britannis adiectæ sub Imp. D. Claudio. Idem Eutropius lib. 7.

Traianus Daciam redegit in formam prouinciæ victo Rege Decebalo. Eutropius lib. 8.

Seuerus Arabiam prouinciam refecit, ibidem. Vnde & cognomenta Arabici, & Adiabeniici recepit. Eutropius lib. 8.

Sub Nerone prouinciæ factæ, Pontus Polemoniæ concedente Rege Polemone, & Alpes Cottæ defuncto Rege. Idem lib. 7.

Ex eodem Eutropio lib. 8. elice Hadrianum gloriæ Traiani inuidentem, tres prouincias ab eo factas reliquisse Assyriam, Mesopotamiam, & Armeniam. Idem de Dacia facere cogitabat, sed amici dissuaserunt.

Sub Vespasiano Iudæa cum Hierosolymis accessit Imperio Rom. ijs etiam Thraciam, Ciliciam, Comagenen, quæ sub regibus amicis erant, in prouinciarum formam redegit.

Sub Domitiano Daci, & Catti victi, atque de ijs triumphum egit Imp. De Sarmatis solam Lauream usurpauit. Nam Legio Romanorum est cæsa in Sarmatia. Idem Eutropius lib. 7. sub finem.

Sub Gallieno mira confusio prouinciarum amissa, Dacia, Græcia, Macedonia, Pontus, & Asia, vastatæ à Gothis, Pannoniæ à Sarmatis, & Quadis, Germani usque in Hispaniam irruerunt, & Tarraconem expugnarunt.
Parthi

Parthi Mesopotamiam occupauere . Eutropius lib. 9. quomodo autem fuerint statim receptæ à Ducibus Odenato, & Posthumo , Vide ibidem.

Aurelianus Daciam prouinciam intermisit trans Danubium , & collocauit in Moesia , & cur id sit factum, explicat Eutropius lib. eodem

Probus Imp. Gallis , & Pannonijs prouincialibus vineas vt haberent, permisit . In Pannonia consiti vitibus montes Almon , Aornos , & Syrmus . Item Moesia . Eutropius ibidem.

Carus Imper. aduersus Sarmatas bellum gessit, sed Persarum tumultu reuocatus destitit.

Sub reliquis Cæsaribus tumultus magis adnotes deficientium prouinciarum , quàm prouincias novas subactas.

Imp. M. Antonius Philosophus , vt scribit Iulius Capitolinus pag. 196. & 197. accepit in deditionem Marcomanos , & paulò post voluit Marcomaniam prouinciam, voluit Sarmatiam facere, & fecisset, nisi Auidius Bassus rebellasset in Oriente , reliquit igitur Sarmaticum , & Marcomanicum bellum. Siciliam proconsularem , item Pannonias proconsulares appellat Spartianus pag. 225.

His ita declaratis persequor nonnulla , quæ spectant ad ipsos proconsules , qui in prouincias ibant , & quidem omnia desumpta ex Dione , nam is copiosè , & exquisitè de tota hac re loquutus est ; sanxit Augustus , vt qui in prouincias ibant senatorias, ne essent paludati, nec exercitum haberent , & propterea accingi gladio non solebant, quod græcis verbis ipse ita profert *ἐίπετο μὴ ἀνὰ σάκος* , statuit quoq. proconsules, vt dicerentur non tantum qui Consules ante fuerant, sed etiam prætores , ni meriti etiam licitorum præfinit , & alia insignia tradidit , iussitque vt non nisi extra Pomœrium cum Imperio essent , & insignibus, quæ quidem etiam ante florente R. p. seruari solebant , vt Plutarc. in Cæsare nominatim exprimit. In

E h h h 2

prouin

prouincias Augusti, qui ibant, ab ipso tantum eligebantur Imp. quod etiam Suet. declarat in Tiberio, num. 31. Voluit etiam Legatos omnes suos vocari Propratores, quamuis ex consularibus essent, nam nomina prætoris, & Consulis in Italia tantum seruauit, sed prouincijs addidit pro. horum propratorum in prouincia Magistratus annuos esse voluit, nec vnquam Imp. suas prouincias dabat nisi prætorijs, & consularib. viris. Hiq. propratores in prouinciam Imp. ibant paludati, & ense cincti. Senatus prouincias dabat suas Africam, & Asiam Consularibus, alias autem Prætorijs. Hoc etiam ab Augusto institutum, vt non nisi annos quinque post vrbani magistratum sorte dicerentur ituri in prouincias, itidem sanxit, vt Senatores haberent ius gladij. Legatos ab ipsis propratoribus & consularibus eligi voluit, sed non insciente Aug. In suas prouincias mittebat Imp. legiones vrbanas Duces ipsarum ex viris prætorijs, vel quæstorijs. Tribunos autem militum ex equitib. Quæstores & procuratores, qui in prouincias irent, deligi ex quæstorijs viris voluit, & si interdum procuratores fieri solebant Imp. liberti. Certus prouentus proconsulib. assignatus est, nec imperare pecuniam ipsis, vt liceret, voluit prouincialibus sine mandato senatus,

aut Imperatoris, atque vt omnia certo ordine gererent, mandata Procoss. dari iussit.

Præterea intra tres menses vt Romam redirent procoss. postquam suc-

cessori tradidissent prouin-

ciam. Hæc habui, quæ

de prouincijs &

ipsarum ad-

mini-

stratione breuiter

dicerem.

F I N I S.

FRANCISCI

ROBORTELLI

VTINENSIS,

*De Iudicijs, omni consuetudine causas
agendi apud Romanos.*

RATIO iudicandi olim Romæ tum Rep. florente, tum Imp. atate varia fuit, & multiplex, sæpe enim, ut cuiq. libitum est potenti, leges latæ sunt, quibus potestas iudicandi his erepta, ad alios translata fuit. Nec verò mirum, cum enim in iudicando omnia summa sint posita, dominariq. omnes velint, ideo factum est, & sæpe de iudicandi potestate leges ferrentur. Ego ordine omnia exponere conabor ordiens ab vrbe condita, rem sanè difficilem breuiter, & apertè pro viribus explicabo.

Primum sub regibus Duumuiros video iudicasse de capitalibus. Liu. lib. primo, vbi agit de Horatiano Iudicio sed prouocabatur ad populum. Vide ibidem, de ijs, quæ capitalia non sunt, qui iudicarint historici non narrant. Postea cum se in libertate vindicassent Romani, Coss. ipsos video iudicasse de pecunijs creditis, & ijs, quæ capitalia non sunt. Liu. lib. 2. pag. 15. Populum autem in comitijs de capitalibus rebus, item de multa. Liu. lib. 2. vbi de Volerone. Postea cum Coss. essent occupati bello, prætores Romæ duo Imp. creati, qui iudicarent. de priua-

ris iudicijs intellige. Liui. lib. 19. in Epit. nam integrum non habemus, publica sunt Pop. referuata in comitijs, quale Coriolani, Cælonis, Camilli, & aliorum.

Zafius in suo libro de legibus Romanorum cap. de lege Iulia, sub initium scribit patres iudicasse vsq. ad Gracchi ætatem ego id in historijs veterum nunquam obseruaui, nec vllus est, opinor, qui obseruarit, aut obseruare possit, semper tamen publica iudicia accusantibus Tribb. aut ædilibus apud populum exerceri solita in comitijs, vt Liui. lib. 6. belli punici vbi de Fuluij iudicio agitur. Accusante verò magistratu apud populum agebant, priuatos ea ætate accusasse nunquam reperio. Quod etiam ætate Ciceronis obseruatum est, vt in Scauri iudicio, qui a Domi. Trib. pl. accusatus est ad populum, Vide Asconium, qui ait per tributa comitia illud iudicium fuisse transactum, vt in Rabirij iudicio, vt in iudicio Iuniano, quod Cic. ad populum ait delatum accusante Trib. plin. L. Quintio in oratione pro Archita, sed vbi primum priuati accusare cæperunt, res delata est ad Prætorem, nam priuati cum populo agere non possunt, Prætor autem Iudices legere solitus ex Senatu, vsq. ad tempora Gracchi; sed auctorem non habemus, qui hoc asserat nominatim, & quando fieri ceptum. Tantum hoc, Gracchum legem tulisse, vt equites iudicarent, ex quo patet ante Senatum iudicasse, cum Senatum dicimus iudicasse intelligere debemus ex Senatoribus legi iudices consueuisse a prætore, nec enim in curia Senatus iudicabat,

C. Gracchus legem tulit, vt populo gratum faceret, ne Senatores iudicarent, sed equites, verum hanc rem video diuersis modis narrari ab antiquis historicis, nam Plutarch. ait ad CCC. Senatores, electos CCC. equites, & communicata iudicia. Cicero aliter, sed Liui. in Epit. diuerso modo, sicuti postea explicabimus, nec debemus vllum ex veteribus carpere, sed dicere alios auctores hunc esse sequurum

sequutum alios illum vt sæpe videmus in hoc genere antiquitatum. Halicar. de Tribubus aliter, quàm Liuius. Quid tum? hic alios, ille alios sequutus est auctores, nec credendum est illos per inscitiam hoc fecisse, iudicarunt aliquot annos, (puto quindecim,) equites ex lege Sempronia, postea lex lata à Q. Seruilio Coepione, quæ Seruilia est dicta, vt communicarent iudicia Equitibus, & Senatui. Sed vix perlata creditur esse hæc lex nam reus est factus. Liui. in Epit.

Idco postea legem tulit Seruilius Glaucia, vt equites iudicarent, Cicero in Bruto. Iudicarunt vsq. ad damnationem P. Rutilij de qua Liui. in Epit. Ideo consequuta est lex Plotia, vt quini deni ex singulis tribubus suffragio crearentur ita etiã Senatores, quia in tribubus sunt, communicassent, sed vix locum habuit hæc, nam consequuta sunt bella ciuilia illa Syllana, Cinnana, & Mariana.

Confectis bellis Sylla legem tulit, vt Senatus iudicaret; ita equitibus erepta iudicia. Plutarch. in Sylla. Asconius in Diui in Verrem. Decem annos iudicauit Senatus, sed

cum corrupta essent illius iudicia post mortem Syllæ Aurelius Cotta prætor legem tulit, vt Senatores, equites, & Tribuni ærarij iudicarent. Liui. lib. 97. & Cicero lib. primo Ep. ad Atti. in iudicio Clodiano hæc tria iudicium genera commemorat, item Asc. multis in locis. Tribuni ærarij non erat magistratus, sed ordo quidam Romæ. Nam sciendum est, vt Liuius narat lib. 10. Dec. 4. Cens. Aemylum, & Fuluium Nobiliorem mutasse suffragia, regionatimq. generibus hominum, causisq. & quæstibus tribus descripsisse. Nimirum in singulis Tribubus ex genere hominum, & quæstu iusserunt ferri suffragia.

Sic. Senatores.

Equites, siue publicani.

Tribuni ærarij de his Varro. Item Plin. lib. 33. cap. 2.

Scribæ

Scribæ.
 Agricolæ.
 Lictores .
 Præcones,
 Fabri .
 Tibicines .
 Argentarij .

¶ Subsequuta est lex Pompeia, sed non immutauit ordines tres, nam ex maximo censu legi iussit. Cic. in L. Pisonem, item multa alia, quæ ego postea considerabo.

7 Caesar rerum potitus sustulit Tribunos ærarios. Sucto in Cæs.

9 Post mortem Cæsaris Antonius consul tulit legem, ut in locum tribb. ærariorum subrogarentur ad iudicandum Centuriones, & Alaudæ. Cic. in Philipp. 1. sed non fuit perlata, quia hostis est iudicatus. Nunc videndum. est quid additum sit, & explicanda omnis ratio iudicandi.

De numero iudicum cum loqueremur, ex Asconio aliquot protulimus loca, ubi licet perspicere numerum in omnib. consilijs non eundem semper fuisse. Quare nihil videtur posse statui. Ad numerum iudicum spectant DECURIAE. non idèò dictæ quòd X. continerent, & V. id propriè significat, sed quia decuriare est describere, & in ordinem redigere. Cicero pro domo sua cum decuriatos, ac descriptos haberes exercitus perditorum. Idem pro Sest. cum uicem ferui conferberentur, & decuriarentur. Decuriam senatoriam de iudicibus loquens appellat Cicero in Verrem pag. 123. hunc hominem iudicum numero habebimus, hic alteram decuriam senatoriam iudex obtinebit. Quare emendandus locus in comm. Asconij in IL. in Verrem pag. 16. Necessè fuerat eos primum de curia senatoria conferri legendum est, ex decuria Senatoria describi. Patet ergo, cum iudicaret Senatus, Decuriam Senatoriam factam iudicum. Et nimirum CCC. illi Senatores,

tores, de quibus Plutar. in Gracchis, qui iudicabant, fuit hæc Decuria Senatoria. Iam vero alij CCC. equites additi, per legem Gracchi, vt Plut. scribit, fuit decuria equitum. Ita etiam cum per legem Cottæ additi sunt Tribb. erarij, illa tertia Decuria fuit.

Sustulit C. Iulius Cæsar hanc tertiam Decuriam, vt Suetonius ait in Iulio, num. 41. his verbis: iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestris ordinis, & Senatorij; Tribunos ærarios, quod erat tertium, sustulit; reliquæ igitur duæ decuriæ iudicum, senatoria, & equestris post mortem Iulij Antonius legem tulit, de alaudis, & centurionibus, sed non est perlata, quia hostis est iudicatus, vt ante diximus, ideo Cicero in Philippica II. ait. lex est promulgata de III. Decuria iudicum, nam hæc fuisset tertia, vt ante erat Tribb. ærarij, quam sustulerat Cæsar. Iam habemus tres iudicum Decurias, nunc dicendum de quarta. Hanc addidit ex inferiore censu, quæ ducenariorum vocaretur, iudicaretq; de leuioribus summis, & ante ait ipsum Augustum recognouisse Decurias iudicum, quia obrepebant in ipsas falsi iudices. Iam verò adnotanda illa verba Suetonij, quartam addidit ex inferiore censu, quæ ducenariorum vocaretur, & iudicaret de leuioribus summis, nam noluit hanc Augustus commisceri alijs iudicijs. Sed si C. Iulius Cæsar sustulit Decuriam Tribb. ærarij & M. Antonius non potuit perferre legem de illa sua tertia Decuria, quomodo quartam addidit Aug. cum non esset tertia. Responde credibile esse, fuisse postea restitutam illam tertiam Tribb. ærarij, sed ego non memini me hoc apud vllum legisse; coniectura tantum ducor; quia hoc loco Suetonius ait ab Aug. additam quartam: Sed quærat aliquis, qui numerus contineretur singulis Decurijs, Plin. lib. 33. cap. primo sub finem, vix q. singula millia in singulis Decurijs inuenta sunt, non dum prouincijs ad hoc munus admissis, seruatumq; in-

hodiernum diem, ne quis ex nouis ciuibus in his iudicaret, Vide ibi de Aug. nam. ait, Diuo Augusto Decurias ordinante maior pars iudicum in ferreo anulo fuit, loquitur enim ibi de annulis. Decuriam. V. Caius adiecit, Plin. ibidem cap. 2. & cur vide ibi nimirum ex consue, & diligenter lege Plin. nam exquisitè omnia declarat. Decuriam VI. addere, etiam si multipeterent, noluit Galba Imp. suetonius in Galba num. 14. iudicibus VI. Decuriam addi precantibus non modò negauit, sed etiam, &c. Mirabitur aliquis, quomodo millenariæ essent Decuriæ iudicum hæ. Sed non mirabitur, si multitudinem iudiciorum & causarum cogitet, primum enim singuli Prætores assignata habebant iudicia, vt ante dixi, & singuli sortiebantur iudices ad LX. postea prætt. XII. fuerunt Impp. atate ideo maiori iudicum numero opus fuit; adde quòd alij minora iudicia exercebant, vt Aug. statuit in quarta Decuria Ducenariorum, de qua ante. Præterea centumuiui, Recuperatores, & alij ex eo numero à prætore deligebantur. Adde, quòd aliqui vacationem habebant, nec omnes erant in vrbe; quare mirandum non est tot fuisse. Declaratus fuit à me locus difficillimus de decurijs, & demonstratum quæ, quales, quotq; fuerint. Nunc alia persequor, quæ ad iudicia spectant, præter iudices, & prætorem in iudicijs erat & Quæsitore dictus. Ascon. in 2. in Verrem. Iunius quæsitore fuit in Cluentij causa Verre prætore.

(Sortiri Iudices.

Prætoris munus erat. (Eligere iudices.

(Dare cognitionem facinorum.

Ascon. in secunda in Verrem explicans Verg. locum, vbi Minoem vocat Quæsitorem dat sortitionem, vbi Verrem nominat. Dat electionem iudicum, cum ait, consiliumq; vocat, ego suspectum hunc locum habeo, & vereor, ne sit corruptus, nam electio repugnat sortitioni, ideo
lib,

lib. primo ad Att. vbi Pompeius productus est in concionem à Tribuno, placeret ne ei à Pratore iudices legi, nam non sortiri volebat, sed legere iudices; ego igitur legerem vocationem, vel citationem, nam ait id confirmans Vergilij versu, consiliumq. vocat, idem A(sco in altera pagella è regione, vbi explicat verbum, respondet. ait recè dictum est, respondet, nam apud veteres, & iudices, & rei, & accusatores, & defensores citabantur à præcone Pratoris. Ciceronis ætate erant octo Pratores, vt test. ad Attic. & in orat. pro P. Sestio, & si quæstio est de numero, nam Pomponius de origine iuris decem enumerat; duobus Pratoribus quæstio inter sicarios erat assignata, vt in loco ante recitato ex orat. pro A Cluentio.

(Vni Pratori quæstio peculatus.

(Vni quæstio repetundarum,

Item 2. Præt. alij vrbanus, (Vni quæstio de ambitu. & peregrinus. (Alij quæstio de veneficio,

Cic. ibid.

(Alij quæstio de falso,

(Alij de maiestate, & vi.

Multæ erant quæstiones, quæ proprium non habebant iudicem, vt de peregrinitate in oratione pro Archia, & pro Galba. Sic se habebat distributio criminum, & præ. singuli autem Pratores sortiebantur iudices in singulis criminib. Cic. pro Cluentio. iubet ea lex, qua lege hæc quæstio constituta est, iudicem quæstionis hoc est Q. Vcconium cum ijs iudicibus, qui ei obuenerint. (vos appellat iudices) quærere de veneno. (crimen verò perduellionis vnum excipiebatur, quòd ad maiestatem imperij spectaret, nam qui hostili animo in Rempub. esset, ij perduelles, id est hostes dicebantur, vt tatis est notum. Maiestatis crimen erat, magistratui non parere Cic. pro Cor. Bal-

bo, magistratū pulsare. Perduellem vocat Liu. lib. 6. Dec. 3. de bello punico, in iudicio Fuluiano quod fuge initium ab eo in exercitu fuerat. In iudicio igitur Rabiriano seruatus mos antiquus. Dion. lib. 37. Suet. in Cæs. Iulio, nam duumuii primum iudicarunt, mox prouocatum ad populum, nunc de numero iudicum est dicendum, postea de fortitione, subortitione, deinde de Prætoris & Quæstoris munere, ac Iudicum iuramento. Plutarch. in Græchis CCC. fuisse Senatores ait, additos postea alios CCC. equites, hic erat veluti ordo iudicum, ex quibus fiebat fortitio in oratione pro Milone in argumento Ascon. deinde rursus postera die fortitio fieret vnus, & LXXX. sub finem condemnauerunt Senatores X. absoluerunt VIII. condemnauerunt Equites IX. absoluerunt octo. Tribb. ærarij X. absoluerunt. VI. condemnauerunt, & post graues habuit XIX. absolu. II. & XXX. & pro Scauro sub finem, sententias tulerunt Senatores duo & XX. Equites tres, & XX. Tribb. ærarij XXV.

Dictum est accusante priuato prætorem cum consilio iudicum iudicare solitum, accusante autem magistratu populum in comitijs. Nunc sciendum est, aliquando apud Ro. quæstiones quasdam fuisse perpetuas factas, & immutatam totam illam priorem iudicandi rationem, nam anno DCV. Censorino, & Manilio Coss. bello punico tertio constitutæ sunt quæstiones perpetuæ quædam, vt Cicero in Bruto narrat, ex lege Calpurnia, dictæ autem perpetuæ, quod earum causa certi Prætores crearentur singulis annis, nam ante hanc legem, nullus præerat certus prætor his quæstionibus, sed cum accidisset, creabatur ad id Quæstitor, vel dic, (quod ego magis verum puto) populus iudicabat accusante magistratu, non priuatis, nam priuatos ante nunquam reperio in historijs accusasse, sed tantum Tribunos, aut Aediles; notandum igitur tunc primum cepisse priuatos accusare, vt ætate Ciceronis factum videmus,

mus, hanc enim vim videtur habuisse illa lex Culpurnia, quamuis miror Populum passum esse sibi eripi potestatem illam iudicandi in comitijs, sed erat locus prouocationi, & ita non erepta Pop. potestas. Locus est Ciceronis præclarus, ubi perspicere licet, quomodo hæ quæstiones perpetuæ essent diuisæ, in ora. pro A. Cluentio. Quid M. Pletorij, & C. Flaminij inter sicarios, Quid C. Orchinij peculatus, Quid mea de pecunijs repetundis, Quid C. Aquilij, apud quem nunc de ambitu causa dicitur. Quid aliæ quæstiones. Principem eundem iudicum vocat Asc. in 3. in Verrem sub finem. In iudicio Cluentij prætor Q. Naso Quæstor Q. Voconius. In qua re errant nonnulli, qui eundem putant esse quæstorem, & prætorem. Nec est quod ullus obijciat mihi Asc. in argumento Milonianæ, ubi Domitium vocat Quæstorem semper, item & Torquatum, Vide pag. 82. b. Nam Prætoris loco sedebat Pompeius tunc Cos. solus, cum vacaret magistratibus Resp. ob seditionem. Et idem per suam legem suffragio populi creati quæstorem voluit ex consularibus viris Domitium. Tamen me offendit, quod ibidem pag. 82. & 6. Tribunal Domitij vocat, cum tamen Prætor pro Tribunali sedere soleret, non Quæstor. Responde cum Pompeius Cos. abesset, Domitium functum officio Quæstoris, & Prætoris. Nam Pompeius quo die exercebatur iudicium illud, sedebat ad ærarium non longè à foro, ubi sedebant Iudices. Asc. 83. Sed in hoc iudicio Clodiano præter consuetudinem fuit, ut Quæstor à pop. crearetur. Munus Prætoris erat videre, ne impediretur in ijs, quæ Imperij sunt. Quint. lib. 3. Quæstor in ijs, quæ ad causæ cognitionem. Quæstor querebat de crimine, & sedebat in subsejijs, ut differret à Prætore, testes audiebat, dum interrogarentur, nam interrogabantur ab aduersarijs. Vide in argumento Milonianæ, ubi ipse Milo interrogat testes Clodianos, & è contrario.

De Sortitione Iudicum, & de vrna Asc. in secunda in Ver,

Verrem pag. 16. De reiectione concessa accusatori, & reo, & cur. Asc. ibid. De subfortitione in locum reiectorum, vt compleretur numerus legitimus. Asc. ibidem. Quod iudices iurarent, quod in diuinatione non iurarent. Asc. ibidem pag. 1. b. Quod Prætor non iuraret. Asc. in secunda in Verrem pag. 16. b. Quod nomina iudicum tabellis consignabantur, & vbiq; habebantur, ne aliquis obreperet, ibidem. Quinos ex singulis ordinibus reici solere ab accusatore, & reo, ita vt numerus relinqueretur iudicum LI. reiciebantur ergo XXX. hinc collige numerum Iudicum. Asc. in Milone 83. b. De pilis, in quibus nomina iudicum erant scripta vnâ cum accusatore, & reo, 81. De duobus horis datis accusatori per legem Pompeiam, & tribus reo, Cic. in Bruto, & Asc. in Mil. 82. b. Hora decima dimissum iudicium Asc. in Mil. Si meridiè iudicatum erit. Cic. in prima Ep. lib. primi ad Att. Triumuiros capitales de seruis, & quisquis ijs hominum iudicasse collige ex Asc. in Mil. 81. b. item. ex Cic. in Diuinatione, vbi ait, Vestri ordinis reos, & Asc. ibi, pag. 10. ibidem de columna Menia, Hinc Hor. in odis, flagellis secus triumphalibus. De ampliacione, & comperendinatione Asc. in Verrem pag. 30. qui locus tamen mutilus est, & corruptus, vt ego alibi. De notis & tabulis absolutorijs, & damnatorijs, in Diuinatione Asc. pag. 6. b. De centumuiris, & centumuiralibus causis. Cic. li. primo de or. vbi de causis paruis. Centumuiris causas delegabat Prætor, si querebatur de iure. Si querebatur de facto, Prætor dabat aut Iudicem, vt pro Quintio, aut iudices, qui dicebatur Recupratores, si neq. de iure, neq. de facto, ipse prætor suum interponebat decretum, ex Cicerone li. 1. de or. Aediles iudicabant de annona, de vijs, & de venditione rerum. Appellationem à iudicibus ad se Aug. delegabat prætori vrbs. Suetonius in Aug. num. 33. his verbis. Prouinciarum autem appellationes delegauit consularibus viris, quos singulis prouinciarum negotijs præposuisset. Hæc ego de iudicijs hætenus summatim dixi.

EIVS.

EIVSDEM.

FRANCISCI

ROBORTELLI

VTINENSIS

De legionibus Romanorum ex Dione
Lib. LV.

VGVESTI ætate legiones erant 23.
 vel vt alij scripserunt 25. addit ibi
 Dion πολιτινα, idest vrbane, sed idem
 ait sua ætate (Seuero Imperante)
 tantum ex ijs 16. reliquas esse.

Leg. prima Aug. quæ in Britannia
 superiori hyemabat.

Legg. III. Vna in Phœnicia,
 Gallica altera in Arabia, Cyrenaica item alia
 in Numidia, Augusta.

Leg. IV. Scythica, in Syria.

Leg. V. Macedonica, in Dacia.

Leg. VI. Duæ; Altera in Britannia inferiori. Victrix,
 Altera in Iudæa. Ferrea.

Leg. VII In Mysia superiore, Claudia.

Leg. VIII Augusta in Germania superiori,

Leg. X. In Pannonia superiori, Gemella, & in Iu-
 dæa.

Leg. XI In Mysia inferiori, Claudia.

Leg. XII In Cappadocia. *Κοδωνοπέρι* idest Fulminatrix.
 Leg.

Leg. XIII In Dacia, Gemina.

Leg. XIII In Pannonia superiore. Gemina.

Leg. XV Apollinea. *καπονανεια*, in Cappadocia.

Leg. XX Victrix in Valeria, & in Britannia superiore.

Hæ reliquæ erant Dionis ætate legiones ab Augusto institutæ, nam aliæ prorsus dimissæ fuerant, aliæ tùm ab ipso, tùm ab alijs commissæ, vnde & Geminæ dictæ.

CATALOGVS LEGIONVM AB ALIIS

Imp. conscriptarum post Aug. vsq. ad Severum, ex Dione lib. eodem.

Imp. Nero conscripsit.	Leg. Primam Italicam, quæ hymbabat in Mysia inferiore.
Galba.	Primam Auxiliatricem in Pannonia inferiore.
Item	Leg. VII. in Iberia.
Vespasianus.	Leg. II. Auxiliatricem, in Pannonia inferiore.
Item	Leg. IV. Flauiam. In Syria.
Domitianus.	Leg. Primam Atheniensem. In Germania inferiore.
Traianus	Leg. II. Aegyptiam.
Item	XXX. Germanicam quæ & Antoniana dicta post. à M. Ant. Imp.
Item	II. in Norico.
Item	III. in Rhætia. Italicam.
Seuerus.	Leg. Primam Parthicam.
	Tertiam Particam. in Mesopotamia.
Item	Leg. Secundam in Italia.

Hæ distinguuntur ab urbanis .i. quæ in vrbe excubabant, quas ipse appellat *ασια*, & à prætorianis, ipse vocat

vocat *δεσποεικούς* & *σωματοφύλακας*.

Prætorianorum Aug. ætate erant decem millia in decem cohortes diuisa, quarum singulæ mille continebant.

Vrbanorum militum erant sex millia in quatuor partes diuisa præter hos socij Equites, & pedites, classiarij quoq.

Item Equites externi Bataui.

Item voluntarij quidam.

Nunc explicanda sunt nonnulla, quæ Catalogo hoc legionum continentur. Ac primùm sciendum est in historijs perspicui numerum legionum, quibus bellum gerebant Ro. Liu. lib. 2. ab Vr. cond. pag. 16. Cum Volsci, Equi, & Sabini omnes in armis essent, ait legiones X. effectas, quarum ternæ Coss. datæ, quatuor Dictatori. Legiones idem ait olim conscribi solitas quinis millibus peditum, trecentenisequitibus; lib. 8. pag. 72. Item decem, sed quaternum millium peditum. CCC. equitum lib. 7. pag. 67. Cum Latini defecissent ex urbana, & agresti multitudine. Ibi vide Liu. mirantem, & conferentem suam ætatem cum illa propter luxum. Idem Liu. lib. 9. vbi confert Alexandri potentiam cum Romanis, ait, tunc in ciuitate per lustra censi solita ducena, quinquagena millia capita atq. urbano delectu X. legiones scribi solitas, idest quaternos, quinosq. exercitus, nam duæ legiones vnum cōficiunt exercitum. Punico bello II. vt idem Liu. lib. 4. pag. 131. ait, bellum est gestum legionibus duodeuiginti, binas Coss. dari, binis Galliam, Siciliam, ac Sardiniam rueri duabus in Apulia, duabus circa Luceriam, vnam in Piceno, vna circa Brundisium ad classem, duas vrbi esse præsidio & lib. V. pag. 138. viginti tribus legionibus bellum gestum. Idem lib. 6. 2. belli pun. sub initium pag. 147. bellum gestum legionibus triginta tribus.

Kkk

REGV.

R E G V L A.

Item sciendum primam 2. 3. & 4. Legiones nominari apud Liu. florente Rep. sed non eo modo, quo postea apud Impp. Liu, lib. 2. quintæ dec. fortiri Coss. iusserunt P. Licinio Macedonia, C. Cassio Italia obuenerit. Legiones inde sortiti sunt. Prima, & tertia vt in Macedoniam traicere-
tur, secunda, & quarta in Italia remanerent. & lib. primo V, Dec. M. Ebutius Trib. Mil. 2. Legionis. In quo errant nonnulli, qui 2. 3. & 4. legg. ante constitutum Imperium putant ita appellatas, vt post nam id verum non est. Quale hoc sit, cognosce ex Polybio lib. primo de Castram. Ro. nam vbi exponit, quomodo haberetur dilectus ait. Tribb. primi primæ leg. mox Trib. 2. deinde 3. postremo 4. rursus primi 2 leg. ibi vide 4. legiones, nam duo erant exercitus consulares.

R E G V L A.

Item sciendum à legionibus oppida nominari solere, & Colonias. Ptolem. lib. secundo Gæogr. cap. 9. Tab. Eur. tertia. Tricesima Vlpia. Vetera Castra. Agrippina. tum Bonna, & Legio prima Traiana, inde Moguntiana.

R E G V L A.

Sciendum postea legiones ab Impp. appellari solitas ab Antonino Antonianas itidem Constantianas, Gratianen-
ses, Valentinianas, Theodosianas, Honorianas. Vide Scotum lib. de præfecturis 18. Ante Impp. hæc nomina à ducib. non fuerunt in vsu eodem modo. Quare miror nonnullos fuisse, qui has protulerunt legionum appella-
tiones, vt Iulianas, Lucianas, quia App. lib. 5. Ciuil-bel-
lorum

lorum Lucij legiones apud Albam diffidentes erant. Hæ quidem legiones dicuntur, quæ eum haberent ducem, Iulium, Pompeium, Antonium, Gabinium, sed non inter solemnia cognomenta Legionum debent referri, quælia fuerunt postea ætate mpp.

REGULA

Legionum appellationes, seu cognomenta quinque generum sunt primum à numero vt III. V. X. Alterum vt Rapax. Fulminatrix Auxiliatrix ab effectu, & proprietate aliqua. Tertium à mistione, vt Gemina. Quartum ab Impp. vt Antoniniana, Honoriana. Quintum à regionibus, seu genere militum, vt Germanica.

Si quæras, quo tempore primum appellari cognomentis cæperint Legiones. Respondeo ante Iulij Cæsaris ætatem me non obseruasse. Is igitur in suis Comm. lib. 2. de bel. Gall. ait. Cæsar cum septimam legionem, quæ iuxta constitit, item vrgeri ab hoste vidisset. Item sub initium lib. 3. Cæsar Ser. Galbam cum legione duodecima, & parte equitatus, & lib. eodem L. Crassus adolescens cum legione septima, & lib. 4. Legione vna ex consuetudine frumentatum missa, quæ appellatur septima, & lib. 5. At milites legionis septimæ & Hircius lib. 8. de bello Gall. sub finem nam Cn. Pompeius Legionem primam, & ibidem. Legionem XIII. in eitis locum in Italiam misit lib. 7. de bello Gall. Cæsar Germanos summittit, legionesq; pro castris constituit. Et sciendum Legiones tunc non confici consueuisse ex externis, ideo ibi Legiones Ro. intelligere debes, & ob id separari à Germanis.

Postquam hæc à nobis declarata sunt, monitos velim omnes antiquitatis studiosos, vt in sepulcris, & inscriptionibus militaribus Ro. quæ extant, animaduertant semper declarari, qui fuerit ille miles, cuius legionis, aut co-

hortis; duas enim in primis differentias apponere solebant, alteram ex legionibus, alteram ex cohortibus prætorijs, quæ res tota qualis sit, ex superiore distributione Dionis facile cognosci potest.

Tiferni hæc est inscriptio, de qua etiam ante.

C. ANINIVS C. F. POM. GALLVS
DOMO ARRETIO EQ. LEG. IIII.
SCYT. MILITAVIT. IN
PR. AN. XVII.
EVOCAT. AN. II.
EQ. IN LEG. SCYTHIC.
AN. XVIII.

Ecce, ut hic primum militavit inter prætorianos, mox inter Evocatos, postea Eques meruit in legione quarta Scythica. Sic gradus militiæ facile perspicui possunt.
Est & Mutinæ hæc ad ædem Diui Geminiani.

Q. AMBILIVS T. F.
POL. TIRO MUTIN.
MILES COHORT. VII. PRÆT.
T. GRÆCINI. VIXIT AN. XXXII.
MILITAVIT AN. XII.
ARBITRATV
MYMMELIAE VERECVNDÆ
SORORIS

Est

Est & hæc Transylvanica, Albæ Iuliæ, in qua mentio
fit legionis XIII. Geminæ.

**P. AELIVS VETVSTINVS.
MILES LEG. XIII. GEM.
STIP. V. VIX. AN. L.**

Est & hæc ibidem, in qua mentio fit leg. ANTON.

**VICTORIAE
ANTONINI AVG.
L. ANNIVS ITALICVS
HONORATVS LEG.
AVG. LEG. XIII. GEM
ANTONIANAE.**

Ac ne longior sim, iam facilis esse potest observatio antiquitatis huiusmodi.

F I N I S.

FRANCISCI
ROBORTELLI
VTINENSIS

De Magistratibus Impp.

SVETONIVS in Aug. de ipsius consula-
tib. num. 26. ita scribit. Secundum
consulatū post annos ix. Tertium an-
no interiecto; sequentes vsque ad vn-
decimum continuauit, multisque mox
cum deferretur, recusatis. Duodeci-
mum magno idest septemdecim anno-
rum interuallo, & rursus tertium decimum biennio post
vltrò petijt, vt C. & L. filios amplissimo præditus magis-
tratu suo quenq. tyrocinio deduceret in forum. Cassiodo-
rus quidem aliter Consulatus recenset in sua Chronolo-
gia, nec satis scio, quem secutus fuerit. Suetonij autem
probabilior hæc est, & verior ratio, nam cum in marmoribus
antiquis, & cum numismatib. vt ostendam, conuenit. De
consulatu II. mentio est in numismatib. Vide in argenteis
numis, numero 23. COS. ITER. ET III. DESIG. vbi
lituum videas, gurgurnium, pateram, & aspergillum sa-
crum, In his consulatibus Aug. considerandum, quid de
more, quid contra morem maiorum sit, primū quod se-
cundum consulatū gesserit post annos ix. sciendum hoc
tempore interiecto fuisse illum Triumvirum Reip. consti-
tuendæ in annos V. mox in alios V. Quod etiam annota-
tum fuit in ipsis marmoribus Rom. item in numism. Arg.
num.

num. 9. Lepidus Pon. Max. III. VIR. R. P. C. & in alijs Et Reip. causa constituendæ, additum fuit, vt different ab alijs triumviris, qui erant A. A. A. F. F. nam & ijs licebat suum apponere nomen in numis. Legem sciendum fuisse olim latam à Cornelio Syllade non continuandis magistratibus, vt ne quis Consul fieret, nisi post X. annos, Vide App. lib. primo. Ideo Marius solutus fuit lege, vt ante decennium petere posset, Vide Plutarc. in Mario. Sed multò ante etiam legi potest apud Liu. ab Vr. cond. lib. 7. continuari magistratum fuisse contra Remp. Idem lib. 3. pag. 25. 80. toridem verbis, Tribuni refecti altero anno, hoc contra legem, & eodem lib. ac pag. Quintius Cos. se renunciari noluit contra S. C. cum plebs vellet illum reficere De continuatione magistratuum Liu. lib. eodem pag. 27. Sic enim veteres loquebantur; De non reficiendis iisdem Coss. de non continuandis magistratibus. Cor. Tac. lib. primo non longè ab initio de Augusto iam mortuo ita ait. Numerus consulatum etiam celebrabatur, in quo Valerium Coruinum, & Marium simul æquauerat. Velleius lib. posteriore. Consulatus tantummodo vsque ad vndecimum, quem continuare Cæsar cum sæpe obnitens repugnasset, impetrare non potuit. Ex quibus intelligi potest continuationem consularium fuisse contra morem in consulatibus Imp. illud etiam contra morem, quòd consulum gerebant, quàm diù vellent, & alterum, pro suo arbitratu suffici volebant. Ideo Suetonius ait, cæteros Consulatus partim nouem mensibus tantum, partim quatuor, partim tribus, partim paucissimis horis cum gessisset, abiit magistratu. Hoc florente Rep. nunquam leges factum, nisi si aliquid incidisset, propter quod vitio diceretur creatus, sic enim abdicabat. Valerius Max. lib. primo de auspicijs multa exempla habet itidem vide sæpe apud Liuium, & in marmoribus Ro. annotatum. Quòd si mortuus esset, itidem suffici solitus est alter, vt in primo Consulat

fulatu ab Vr. C. Liu. lib. 2. refert, & formula solemnitas est in marm. Ro. hæc INM. M. E. in E. L. F. E. Tertium contra leges veteres & illud fuit, vt absens crearetur, & in prouincia iniret magistratum. Ne absentium haberetur ratio legem tulit Pompeius. Suet. in Iulio Cæsare. Plutarch. etiam in Cæsare, sed cum edictis iam comitijs ratio ipsius haberi non posset, nisi priuatus urbem introisset, & ambientibus, vt legibus solueretur, multum contradicerent, coactus est triumphum, ne consulatu excluderetur, dimittere. Sed Impp. tempore hæc seruari solita non sunt, Vide Suet. in Caligula num. 17. Consulatus quatuor gessit, primum ex Cal. Ianuarijs per duos menses; secundum ex Cal. Ianuarijs per XXX. dies. Tertium usque in idus Ianuarij. Quartum usque in VII. idus eiusdem. Ex omnibus duos nouissimos coniunxit. Tertium Lugduni solus inijt. Idem in Tib. num. 10. Magistratus & maturius incohauit, & penè iunctim percucurrit. Quæsturam, Præturam, Consulatum; interpositoq. tempore Cos. iterum, etiam Tribunitiam potestatem in quinquennium accepit. Possem & alia afferre loca, sed omnia eiusdem sunt generis. Nunc breuiter explico, cur Trib. potestatem recipere vellent Impp. Præter alios magistratus, quos Impp. gerere volebant, erat tribunicia potestas, sic ipsi vocabant .i. tribunatus Pl. Maxima autoritas in Rep. Ro. fuit Tribb. intercedendi, referendi, accusandi, habendi comitia tributa, ferendi rogationes, & leges, de quibus omnibus singillatim alibi est à me dictum. Ideo Sylla rerum potitus imminuit potestatem Tribb. Vide Plutarch. in Sylla, & Asco. in Diuin. quam postea restituit Pompeius cum Crasso Cos. Hanc igitur Impp. sibi reseruauerunt, vt summo essent iure in omnibus rebus agendis. Hinc in numismatib. Impp. videas enumerari annos Trib. Pot. in Augusto ex ære num. 22. Trib. Pot. XXIV. Item & Pont. Max. Sed postea de hac re. Vide Suet. num. 11. in Tib. ubi ait. Rhodi cum esset,

esset, ius tribunitiæ potestatis exercuit in Antisophistam quendam, qui ipsum conuitio lacerare erat ausus, quod propensior esset in alterum, & studiosior alterius partis, citatum enim pro tribunali iussit rapi in carcerem; & ibidem tamen ait, sine lictore ipsum, & viatore prodixisse. Idem Suet. in Tib. num. 9. Tribunitiam potestatem recepit in quinquennium, & idem nu. 16. data rursus potestas Trib. in quinquennium. Quod iure potestatis Trib. cogerent Senatum Imp. vide Suet. in Tib. eodem num. 23. Iure Trib. Pot. coactio Senatu, inchoataq. allocutione, Dion. lib. 53. pag. 344. Trib. Pleb. noluerunt Imp. creari, quia ad plebem id pertinebat, sed ipsam potestatem tribunitiam retinuerunt, vide ibi multa, & una cum pot. Trib. coepisse dinumerari annos ἀρχὴς αὐτῶν. quod quàm sit verum quæro, nam Tiberio, (vt ex Suet. patet.) ante mortem Augusti Trib. potestatem est adeptus. de Tribunatu Augusti loquitur Suetonius in vita ipsius num. 28. his verbis, Tribunitiam potestatem perpetuam recepit, in. quasemel, atque iterum collegam sibi cooptauit per singula lustra, qui quidem in re quatuor video præter consuetudinem, & noua, primum, quod perpetuam hanc recepit potestatem. Alterum, quod vnus collega, nec semper. Tertium, quod per singula lustra. Quartum, quod ipse cooptauerit. Tribunos decem fuisse patet ex Cic. lib. 3. ad Att. & in or. pro P. Sestio, itidem ex Lilio lib. 3. ab Vr. cond. pag. 27. bini. n. ex singulis classibus creati. Ac sanè cum Tribunitiam potestatem nominarent Imp. non ipsos dicerent tribunos Pl. argumento est ipsum Imp. solum tribunatus potestatem recepisse, & si ego ex Suet. in Tib. nominari Trib. Pl. ostende. Nimirum id fiebat, cum ipse Imp. eam potestatem non assumebat. Sed an. X. crearentur, non liquet, neque enim id narrant historici. Tribuni florento Rep. erant annui, vt satis est notum, nec refici poterant in alterum annum. Vide Plut. in Gracchis. Sed

refectos interdum legas per vim. Vide Liu. lib. 3. pag. 25. Cùm verò Suetonius ait, per singula lustra Augustum recepisse potestatem tribunitiam, significat quinquennium. Sic in Tib. Legas, numero. 9. illi tribunitiam potestatem datam in quinquennium. Quòd autem ipse collegam sibi cooptrasset, & hoc nouum, nam alio modo fieri cooptratio Tribb. solita, lex enim erat, vt creati quinque alios collegas sibi cooptrarent si propter dissensionem alij creati non possent. Liu. lib. 3. pag. 32. lin. 50. Censuram etiam gerebant Impp. Dion id refert lib. 52. pag. 334. postquam rerum potitus est Aug. & Imperatoris nomen sibi assumpsit in V. Consulatu his verbis. μετὰ τὰ λαμπρυνύσας σὸν τῷ ἀγρίππᾳ ἄλλαιτε πραδιώρδασε, καὶ τῷ βουλῷ ἐξήτασε πολλοὶ παρ' ἱππῆς, πολλοὶ δὲ περὶ παρὰ τῷ ἀξίαν εὐβούλευον.

Ibi vide ab ipso Cens. Senatum expurgatum. Senatores enim tùm mille fortè erant. Vide Suet. num. 35. de hac re loquentem.

Notam inuistam indignis Senatoribus, & patritios allectos permittente Senatu. Consulares fecisse duos, qui Cos. non fuerant ante. καὶ αὐτῶν ἡγήσασε μὴ σθένος τὰς ἀνόμαλα τῷ δουτοδαν ἐξέθηκε.

Suetonius etiam in Augusto num. 37. ait Censores creati defitos longo interuallo creauit. Quare miror cur Censores huius ætatis & lustra non apposuerint nonnulli in suis fastis, cùm historici de ipsis faciant mentionem. Cur autem sibi Censorum nomen, & potestatem assumerent Impp. refert Dion lib. 53. cap. 344. his verbis. καὶ δὲ τῷ λαμπρυνύσαν καὶ ἀλέγονσι καὶ ἐς τῷ ἱππαδᾷ καὶ ἐς τῷ βουλευτήριον τοὺς δὲ καὶ ἀπαλὴ φρουρὴν ἔπαιε αὐτοῖς ἐδοῦν. & ibidem scribit ante τοὺς τὸ βίβυς καὶ τοὺς τὸ πονεὶ μὲν κεχρητάζουσιν, καὶ ἀπὸ γρηφᾶς ποιοῦνται. Tu vero Censum intellige.

Ibidem 345. Dion scribit Impp. sua ætate (Seueri autem ætate scribebat historiam) Cossi nomen non assumere solitos, sicut priores vsque ad Domitianum.

Οὐ μὲν ἐπὶ τῇ τογίνῃ λα. το γὰρ πρῶτον αὐτῆς ἔχοντα οὐ τε αἰσθύνεται
ἐπ' αὐτῇ, οὔτε τίω πρὸς κλησιν αὐτῆς πάλιν ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς κτῶ
ν λα. Hæc ita refert Dion, sed nota in ó omnes vsque ad Do-
mitianum ab Aug. nam. Suet. in D. Claudio a. i. ipsam re-
uocasse in vsum censuram : de Censura, quam gessit Clau-
dus Imp. lege Cornelium Tac. lib. 7. ear. 137. idem in
antiquis numismatibus Domitiani ex arc. num. 34. videas
Victoriam cum hac inscriptione.

IMP. XXIV. COS. XVI. CENS. PP. P.

Vbi palma est Imp. XXI. Cos. XVI. Cens. PP. P. S. C.

IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XV.
CENS. PER P. P. P. P.

Vide vt Censor perpetuus dicitur.

In Marmorum etiam inscriptionibus, & in Arcu Vespasiani & Titi F. qui adhuc Romæ vifitur.

Imp. Cæsar Diui F. Vespasianus Augustus Pontifex
Max. Trib. Pot. V. Imp. XVII. PP. Censor Cos. VIII.

De Censura Augusti verba hæc profert Suet. Morum
regimen perpetuum recepit, quæ in re tria sunt annotan-
da, quæ præter consuetudinem, & noua videri possunt.
Primum, quòd Censor dici noluit, alterum, quòd perpe-
tuam potestatem illam esse voluit. Tertium, quod sine
collega, nam morum regimen ad Censores spectasse satis
constat, & si causa primùm creandi Censores fuit, vt cum
Coss. essent bello occupati, ipsi censum agerent, vt Liu.
declarat lib. 4. ab V. C. pag. 35. & de primo censu in villa
publica actio idem loquitur lib. eodem pag. 110. Censui
autem differebat à lustro, nam sæpe census agebatur præ-
termisso lustro, vt ex Liuij verbis lib. 3. ab V. C. cogno-
sci potest, vbi ait. Censui actus eo anno, lustrum prop-
ter Capitolium captum, Consulem occisum, condi reli-
giosum erat, & Dionysius Halic. in secundo Consulatu

R E G V L A.

Item sciendum primam 2. 3. & 4. Legiones nominari apud Liu. florente Rep. sed non eo modo, quo postea apud Impp. Liu. lib. 2. quintæ dec. fortiri Coss. iusserunt P. Licinio Macedonia, C. Cassio Italia obuenerit. Legiones inde sortitisunt. Prima, & tertia vt in Macedoniam traiceretur, secunda, & quarta in Italia remanerent. & lib. primo V, Dec. M. Ebutius Trib. Mil. 2. Legionis. In quo errant nonnulli, qui 2. 3. & 4. legg. ante constitutum Imperium putant ita appellatas, vt post nam id verum non est. Quale hoc sit, cognosce ex Polybio lib. primo de Castram. Ro. nam vbi exponit, quomodo haberetur dilectus ait. Tribb. primi primæ leg. mox Trib. 2. deinde 3. postremo 4. rursus primi 2 leg. ibi vide 4. legiones, nam duo erant exercitus consulares.

R E G V L A.

Item sciendum à legionibus oppida nominari solere, & Colonias. Ptolem. lib. secundo Geogr. cap. 9. Tab. Eur. tertia. Tricesima Vlpia. Vetera Castra. Agrippina. tum Bonna, & Legio prima Traiana, inde Moguntiana.

R E G V L A.

Sciendum postea legiones ab Impp. appellari solitas ab Antonino Antonianas itidem Constantianas, Gratianenses, Valentinianas, Theodosianas, Honorianas. Vide Scotum lib. de præfecturis 18. Ante Impp. hæc nomina à ducib. non fuerunt in vsu eodem modo. Quare miror nonnullos fuisse, qui has protulerunt legionum appellationes, vt Iulianas, Lucianas, quia App. lib. 5. Ciui. bel-
lorum

lorum Lucij legiones apud Albam diffidentes erant. Hæ quidem legiones dicuntur, quæ eum haberent ducem, Iulium, Pompeium, Antonium, Gabinium, sed non inter solemnia cognomenta Legionum debent referri, quælia fuerunt postea ætate mpp.

REGULA.

Legionum appellationes, seu cognomenta quinque generum sunt primum à numero vt III. V. X. Alterum vt Rapax. Fulminatrix Auxiliatrix ab effectu, & proprietate aliqua. Tertium à mistione, vt Gemina. Quartum ab Impp. vt Antoniniana, Honoriana. Quintum à regionibus, seu genere militum, vt Germanica.

Si quæras, quo tempore primum appellari cognomentis cæperint Legiones. Respondeo ante Iulij Cæsaris ætatem me non obseruasse. Is igitur in suis Comm. lib. 2. de bel. Gall. ait. Cæsar cum septimam legionem, quæ iuxta constitit, item vrgeri ab hoste vidisset. Item sub initium lib. 3. Cæsar Ser. Galbam cum legione duodecima, & parte equitatus, & lib. eodem L. Crassus adolescens cum legione septima, & lib. 4. Legione vna ex consuetudine frumentatum missa, quæ appellatur septima, & lib. 5. At milites legionis septimæ & Hircius lib. 8. de bello Gall. sub finem nam Cn. Pompeius Legionem primam, & ibidem. Legionem XIII. in eius locum in Italiam misit lib. 7. de bello Gall. Cæsar Germanos summittit, legionesq; pro castris constituit. Et sciendum Legiones tunc non confici consueuisse ex externis, ideo ibi Legiones Ro. intelligere debes, & ob id separari à Germanis.

Postquam hæc à nobis declarata sunt, monitos velim omnes antiquitatis studiosos, vt in sepulcris, & inscriptionibus militaribus Ro. quæ extant, animaduertant semper declarari, qui fuerit ille miles, cuius legionis, aut co-

hortis; duas enim in primis differentias apponere solebant, alteram ex legionibus, alteram ex cohortibus prætorijs, quæ res tota qualis sit, ex superiore distributione Dionis facile cognosci potest.

Tiferni hæc est inscriptio, de qua etiam ante.

C. ANINIVS C. F. POM. GALLVS
DOMO ARRETIO EQ. LEG. IIII.
SCYT. MILITAVIT. IN
PR. AN. XVII.
EVOCAT. AN. II.
EQ. IN LEG. SCYTHIC.
AN. XVIII.

Ecce, ut hic primum militavit inter prætorianos, mox inter Evocatos, postea Eques meruit in legione quarta Scythica. Sic gradus militiæ facile perspicui possunt.
Est & Mutinæ hæc ad ædem Diui Geminiani.

Q. AMBILIVS T. F.
POL. TIRO MVTIN.
MILES COHORT. VII. PRÆT.
T. GRÆCINI. VIXIT AN. XXXII.
MILITAVIT AN. XII.
ARBITRATV
MYMMELIAE VERECVNDÆ
SORORIS

Est

Est & hæc Transylvanica, Albæ Iuliæ, in qua mentio
fit legionis XIII. Geminæ.

P. AELIVS VETVSTINVS.
MILES LEG. XIII. GEM.
STIP. V. VIX. AN. L.

Est & hæc ibidem, in qua mentio fit leg. ANTON.

VICTORIAE
ANTONINI AVG.
L. ANNIVS ITALICVS
HONORATVS LEG.
AVG. LEG. XIII. GEM
ANTONIANAE.

Ac ne longior sim, iam facilis esse potest observatio an-
tiquitatis huiusmodi.

F I N I S.

FRANCISCI
ROBORTELLI
VTINENSIS

De Magistratibus Impp.

SVETONIVS in Aug. de ipsius consula-
tib. num. 26. ita scribit. Secundum
consulatum post annos ix. Tertium an-
no interiecto; sequentes vsque ad vn-
decimum continuauit, multisque mox
cum deferretur, recusatis. Duodeci-
mum magno idest septemdecim anno-
rum interuallo, & rursus tertium decimum biennio post
ultrò petijt, vt C. & L. filios amplissimo præditus magis-
tratu suo quenq. tyrocinio deduceret in forum. Cassiodo-
rus quidem aliter Consulatus recenset in sua Chronolo-
gia, nec satis scio, quem secutus fuerit. Suetonij autem
probabilior hæc est, & verior ratio, nam cum in marmoribus
antiquis, & cum numismatib. vt ostendam, conuenit. De
consulatu II. mentio est in numismatib. Vide in argenteis
numis, numero 23. COS. ITER. ET III. DESIG. vbi
lituum videas, gurgurium, pateram, & aspergillum sa-
crum, In his consulatibus Aug. considerandum, quid de
more, quid contra morem maiorum sit, primum quòd se-
cundum consulatum gesserit post annos ix. sciendum hoc
tempore interiecto fuisse illum Triumvrum Reip. consti-
tuendæ in annos V. mox in alios V. Quod etiam annota-
tum fuit in ipsis marmoribus Rom. item in numism. Arg.
num.

num. 9. Lepidus Pon. Max. III. VIR. R. P. C. & in alijs Et Reip. causa constituendæ, additum fuit, vt different ab alijs triumviris, qui erant A. A. A. F. F. nam & ijs licebat suum apponere nomen in numis. Legem sciendum fuisse olim latam à Cornelio Syllade non continuandis magistratibus, vt ne quis Consul fieret, nisi post X. annos, Vide App. lib. primo. Ideo Marius solutus fuit lege, vt ante decennium petere posset, Vide Plutarc. in Mario. Sed multò ante etiam legi potest apud Liu. ab Vr. cond. lib. 7. continuari magistratum fuisse contra Remp. Idem lib. 3. pag. 25. 80. totidem verbis, Tribuni refecti altero anno, hoc contra legem, & eodem lib. ac pag. Quintius Cos. se renunciari noluit contra S. C. cum plebs vellet illum reficere De continuatione magistratuum Liu. lib. eodem pag. 27. Sic enim veteres loquebantur; De non reficiendis iisdem Coss. de non continuandis magistratibus. Cor. Tac. lib. primo non longè ab initio de Augusto iam mortuo ita ait. Numerus consulatum etiam celebrabatur, in quo Valerium Coruinum, & Marium simul æquauerat. Velleius lib. posteriore. Consulatus tantummodo vsque ad vndecimum, quem continuare Cæsar cum sæpe obnitens repugnasset, impetrare non potuit. Ex quibus intelligi potest continuationem consulatum fuisse contra morem in consulatibus Imp. illud etiam contra morem, quòd consulatum gerebant, quàm diù vellent, & alterum, pro suo arbitratu suffici volebant. Ideo Suetonius ait, ceteros Consulatus partim nouem mensibus tantum, partim quatuor, partim tribus, partim paucissimis horis cum gessisset, abiit magistratu. Hoc florente Rep. nunquam leges factum, nisi si aliquid incidisset, propter quod vitio diceretur creatus, sic enim abdicabat. Valerius Max. lib. primo de auspicijs multa exempla habet itidem vide sæpe apud Liuium, & in marmoribus Ro. annotatum. Quòd si mortuus esset, itidem suffici solitus est alter, vt in primo Consulatu

sulatu ab Vr. C. Liu. lib. 2. refert, & formula solemniss est
 in marm. Ro. hæc INM. M. E. in E. L. F. E. Tertium
 contra leges veteres & illud fuit, vt absens crearetur, & in
 prouincia iniret magistratum. Ne absentium haberetur
 ratio legem tulit Pompeius. Suet. in Iulio Cæsare. Plutarc.
 etiam in Cæsare, sed cum edictis iam comitijs ratio ipsius
 haberi non posset, nisi priuatus urbem introisset, & am-
 bienti, vt legibus solueretur, multum contradicerent, coa-
 ctus est triumphum, ne consulatu excluderetur, dimittere.
 Sed Impp. tempore hæc seruari solita non sunt, Vide Suet.
 in Caligula num. 17. Consulatus quatuor gessit, primum
 ex Cal. Ianuarijs per duos menses; secundum ex Cal. Ia-
 nuarijs per XXX. dies. Tertium vsque in idus Ianuarij.
 Quartum vsque in VII. idus eiusdem. Ex omnibus duos
 nouissimos coniunxit. Tertium Lugduni solus iniit. Idem
 in Tib. num. 10. Magistratus & maturius incohauit, & pe-
 nẽ iunctim percucurrit. Quæsturam, Præturam, Consula-
 tum; interpositoq. tempore Cos. iterum, etiam Tribuni-
 tiam potestatem in quinquennium accepit. Possem & alia
 afferre loca, sed omnia eiusdem sunt generis. Nunc bre-
 uiter explico, cur Trib. potestatem recipere vellent Impp.
 Præter alios magistratus, quos Impp. gerere volebant,
 erat tribunicia potestas, sic ipsi vocabant .i. tribunatus
 Pl. Maxima autoritas in Rep. Ro. fuit Tribb. interce-
 dendi, referendi, accusandi, habendi comitia tributa, fe-
 rendi rogationes, & leges, de quibus omnibus singilla-
 tim alibi est à me dictum. Ideo Sylla rerum potitus inimi-
 nuit potestatem Tribb. Vide Plutarch. in Sylla, & Asco.
 in Diuin. quam postea restituit Pompeius cum Crasso
 Cos. Hanc igitur Impp. sibi referuarunt, vt summo essent
 iure in omnibus rebus agendis. Hinc in numismatib. Impp.
 videas enumerari annos Trib. Pot. in Augusto ex ære
 num. 22. Trib. Pot. XXIV. Item & Pont. Max. Sed postea
 de hac re. Vide Suet. num. 11. in Tib. vbi ait. Rhod. cum
 esset,

esset, ius tribunitiæ potestatis exercuit in Antisophistam quendam, qui ipsum conuitio lacerare erat ausus, quod propensior esset in alterum, & studiosior alterius partis, citatum enim pro tribunali iussit rapi in carcerem; & ibidem tamen ait, sine lictore ipsum, & viatore prodixisse. Idem Suet. in Tib. num. 9. Tribunitiam potestatem recepit in quinquennium, & idem nu. 16. data rursus potestas Trib. in quinquennium. Quod iure potestatis Trib. cogerent Senatum Imp. vide Suet. in Tib. eodem num. 23. Iure Trib. Pot. coactio Senatu, inchoataq. allocutione, Dion. lib. 53. pag. 344. Trib. Pleb. noluerunt Imp. creari, quia ad plebem id pertinebat, sed ipsam potestatem tribunitiam retinuerunt, vide ibi multa, & vna cum pot. Trib. coepisse dinumerari annos ἀρχὴς αὐτῶν. quod quàm sit verum quæro, nam Tiberio, (vt ex Suet. patet.) ante mortem Augusti Trib. potestatem est adeptus. de Tribunatu Augusti loquitur Suetonius in vita ipsius num. 28. his verbis, Tribunitiam potestatem perpetuam recepit, in qua semel, atque iterum collegam sibi cooptauit per singula lustra, qua quidem in re quatuor video præter consuetudinem, & noua, primum, quod perpetuam hanc recepit potestatem. Alterum, quod vnus collega, nec semper. Tertium, quod per singula lustra. Quantum, quod ipse cooptauerit. Tribunos decem fuisse patet ex Cic. lib. 3. ad Att. & in or. pro P. Sestio, itidem ex Liuiο lib. 3. ab Vr. cond. pag. 27. bini. n. ex singulis classibus creati. Ac sanè cum Tribunitiam potestatem nominarent Imp. non ipsos dicerent tribunos Pl. argumento est ipsum Imp. solum tribunatus potestatem recepisse, & si ego ex Suet. in Tib. nominari Trib. Pl. ostende. Nimirum id fiebat, cum ipse Imp. eam potestatem non assumebat. Sed an. X. crearentur, non liquet, neque enim id narrant historici. Tribuni florento Rep. erant annui, vt satis est notum, nec refici poterant in alterum annum. Vide Plut. in Gracchis. Sed

refectos interdum legas per vim. Vide Liu. lib. 3. pag. 25. Cùm verò Suetonius ait, per singula lustra Augustum recepisse potestatem tribunitiam, significat quinquennium. Sic in Tib. Legas, numero. 9. illi tribunitiam potestatem datam in quinquennium. Quòd autem ipse collegam sibi cooptasset, & hoc nouum, nam alio modo fieri cooptatio Tribb. solita, lex enimerat, vt creati quinque alios collegas sibi cooptarent si propter dissensionem alij creati non possent. Liu. lib. 3. pag. 32. lin. 50. Censuram etiam gerebant Imppp. Dion id refert lib. 52. pag. 334. postquam rerum potitus est Aug. & Imperatoris nomen sibi assumpsit in V. Consulatu his verbis. μετὰ τὰ λαμπρυνύσας σὺν τῷ ἀγρίππᾳ ἀλλοτε πραδιάρδασε, καὶ τῷ βουλῷ ἐξήτασε πολλοὶ παρ' ἱππῆς, πολλοὶ δὲ περὶ παρὰ τῷ ἀξίαν εὐβούλευον.

Ibi vide ab ipso Censl. Senatum expurgatum. Senatores enim tùm mille fortè erant. Vide Suet. num. 35. de hac re loquentem.

Notam inuistam indignis Senatoribus, & patritios allectos permittente Senatu. Consulares fecisse duos, qui Cos. non fuerant ante. καὶ αὐτῶν ἡγήσατο μὴ σθένος τὰς ἀνόμαλας αὐτοῦ δυνάμεις ἐξέθηκε.

Suetonius etiam in Augusto num. 37. ait Censores creati defitos longo interuallo creauit. Quare miror cur Censores huius ætatis & lustra non apposuerint nonnulli in suis fastis, cùm historici de ipsis faciant mentionem. Cur autem sibi Censorum nomen, & potestatem assumerent Imppp. refert Dion lib. 53. cap. 344. his verbis. ἔκ τε τῶν λαμπρυνύσας καὶ ἀλλογούσι καὶ ἐς τῷ ἱππαδᾷ καὶ ἐς τῷ βουλευτήριον τοὺς δὲ καὶ ἀπαλεῖρουσιν ὅπως αὐτοῖς ἐδοῦν. *¶ Ibidem sed ante τοὺς τὸ βίβυς καὶ τοὺς τόπουσι μὴ κεχρητάζουσιν, καὶ ἀπὸ γρηφᾶς ποιοῦνται. Tu vero Censum intellige.*

Ibidem 345. Dion scribit Imppp. sua ætate (Seueri autem ætate scribebat historiam) Coss. nomen non assumere solitos, sicuti priores vsque ad Domitianum.

Οὐ μὲν ἐπὶ τῷ τογίνε'αι. το γὰρ πρὸς αὐτῆς ἐχόνται οὐ τὸ αἰρεθῆναι
ἐπ' αὐτῶν, οὐτε τῶν πρὸς κλησιν αὐτῆς πάλιν ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς κτῶ
ναι. Hæc ita refert Dion, sed nota: nō omnes vsque ad Do-
mitianum ab Aug. nam. Suet. in D. Claudio a. ipsam re-
uocasse in vsum censuram: de Censura, quam gessit Clau-
dus Imp. lege Cornelium Tac. lib. 7. ear. 137. itidem in
antiquis numismatibus Domitiani ex ære num. 34. videas
Victoriam cum hac inscriptione.

IMP. XXIV. COS. XVI. CENS. PP. P.

& 50.
Vbi palma est Imp. XXI. COS. XVI. Cens. PP. P. S. C.

& 56.
IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XV.
CENS. PER P. P. P. P.

Vide vt Censor perpetuus dicitur.

In Marmorum etiam inscriptionibus, & in Arcu Vef-
pasiani & Titi F. qui adhuc Romæ visitur.

Imp. Cæsar Diui F. Vespasianus Augustus Pontifex
Max. Trib. Pot. V. Imp. XVII. PP. Censor Cos. VIII.

De Censura Augusti verba hæc profert Suet. Morum
regimen perpetuum recepit, quæ in re tria sunt annotan-
da, quæ præter consuetudinem, & noua videri possunt.
Primum, quod Censor dici noluit, alterum, quod perpe-
tuam potestatem illam esse voluit. Tertium, quod sine
collega, nam morum regimen ad Censores spectasse satis
constat, & si causa primum creandi Censores fuit, vt cum
Coss. essent bello occupati, ipsi censum agerent, vt Liu.
declarat lib. 4. ab V. C. pag. 35. & de primo censu in villa
publica acto idem loquitur lib. eodem pag. 110. Census
autem differebat à lustro, nam sæpe census agebatur præ-
termisso lustro, vt ex Liuij verbis lib. 3. ab V. C. cogno-
sci potest, vbi ait. Census actus eo anno, lustrum prop-
ter Capitolium captum, Consulem occisum, condi reli-
giosum erat, & Dionysius Halic. in secundo Consulatu

mentionē fecit census, lustrī autē non fecit propter mortē alterius Cos. Censurā verò non perpetuā fuisse, sed quinq. annorum declarat Liu. lib. 4. pag. 38. vbi etiā refert Æmiliū Mamercum legem ferre conatū, vt censura esset annua, & semestris. Sed à Censoribus ob id tribu motus fuit. Præterea Censores duos creari solitos ibidem cognosci potest. Intelligere iam quilibet potest, opinor, quomodo se censura habuerit ætate Imp. & quando renouatum hoc fuerit nomen, nam quando desierit, incertum est, tametsi coniectura faciliè quiuīs assequi potest nam Cinnanis, & Marianis temporibus sublata de medio Censura fuit. Asc. in diuin. pag. 3. 4. multa refert de Censoribus, & censura, quæ illic legi possunt. Hoc vnum ad rem nostram spectat, quod ait illic Cic. in tanta libidine nocentissimorum hominum plebem tunc postulasse Censores, quod nomen tam triste (inquit Asconius) & seuerum Po. Ro. sic oderat., vt intermissum esset per plurimos annos. Crassus quidem de se Censore, cum Rhetores latinos expulit Roma meminit lib. 3. de or. quo loco considerari tempus potest, quo Romæ adhuc erat censura. Augustus igitur tanto post ipsam renouauit, sed rursus intermissa est vsq. ad D. Claudium. Vide Suet. in eius vita num. 16. vbi ait, gessit & censuram intermissam diu post Paulum, Plancumq. Censores.

Hæc à me hæcenus de censura Imp. dicta sint. Nunc alia quædam percurro, quæ ad illorum magistratus, & potestatem pertinent, Etiam soluti legibus (si quid hoc fortè ad magistratus ipsorum spectat) erant Imp. Vide Dionem lib. eodem LIII. Pag. 345. in græcis Parisinis. λέγουται δὲ ἔχει νόμον, ὅς αὐτὰ τὰ ῥήματα λαμπρὰ λέγει. τῷ τ' ἐστὶν ἐλευθεροὶ ἀπὸ πάσης ἀνάγκης ἀστυνόμενοι, καὶ οὐδὲν ἔστι γὰρ αὐτῶν μένων ἐνεχόντων. Nunc magistratus Tiberij ex Suetonio colligo ordine ita gestos, vt res ipsa perspicui possit. Quæstura, Prætura, Consulatus, interposito tempore rursus Consulatus

fulatus alter postremo Trib. pl. seu Tribunitia Potestate in quinquennium . Vide Suet. num. 9. in Tiberio . Idem designatus Prætor suscepit etiam liberam legationem, num. eodem . Nunc dicamus de Comitijs, qua fuerint potestate post euerfam Kemp. C. Iulius Cæsar ita statuit referente Suet. num. 41. Comiticia cum populo partitus est, vt exceptis Consulatus competitoribus, de cætero numero candidatorum pro parte dimidia, quos Populus vellet, pronunciarentur, pro parte altera, quos ipse dedisset, & edebat per libellos circum Tribus missos scriptura breui. Cæsar. Dictator illi tribui, commendo vobis illum, & illum, vt vestro suffragio suam dignitatem teneat. AVGVSTVS verò etiam comicia retinuit. Suet. num. 56. quoties magistratuum comitijs interesset, Tribus cum candidatis suis circumibat, supplicabatq. more solemni, ferebat & ipse suffragium in tribu, vt vnus è Populo itidem num. 40. comitorum pristinum ius reduxit, ac multiplici quidem poena coercito ambitu. Dion vero lib. 53. pag. 346. non ita libera fuisse comicia Aug. ætate significat his verbis. ὁ τε δῆμος ἐς τὰς ἀρχαιρεσίας, καὶ τὸ πλῆθος οὐ συναλέγεται, οὐ μέντοι, καὶ ἐπράττετον, ὃ μὴ καὶ ἐκείνη ἥρσκει. **CAIVS** autem Caligula de comitijs ita sanxit, vt Suet. testatur in eius vita. num. 16. his verbis, tentauit, & comitorum more reuocato, suffragia Populo reddere, quem locum ita puto intelligendum, vt non quidem sublata comicia fuisse ante dicat à Tiberio, sed non ita liberè suffragia ferri solita, vt declarauimus. **VITELLIVS** autem in hunc modum statuit, vt cognosce ex Suetonij verbis potest, num. 2. Comiticia in decennium ordinauit, seq. perpetuum Consulem, quod quomodo sit intelligendum, quia satis patet, plura non dicam **DOMITIANI** etiam ætate comicia erant, vt elici potest ex Suetonij verbis, num. 10. Comitorum die consularium destinatum Flauium Sabinum perperam præco, non Consulem

sulem ad populum, sed Imperatorem pronunciauit. MAR-
CI ANTONINI Philosophi Imp. aetate video comitio-
rum factam mentionem. Iulius Capitolinus pag. 191. ita
scribit comitijs præterea vsq. ad noctem interfuit frequen-
ter, nec vnquam de curia recessit, priusquam Consul di-
xisset, nihil vos moramur. Cornelius Tacitus grauis auc-
tor historiæ Augustæ lib. 1. contra omnium historicorum
sententiam asserere videtur à Tiberio sublata comitia,
his verbis. Tum primum è campo comitia ad patres
translata sunt, nam ad eam diem & si potissima principis
arbitrio, quædam tamen tribuum studijs fiebant, neq;
populus ademptum sibi ius quæstus est, nisi inani rumore,
hæc ille. Præter Magistratus, etiam sacerdotia assume-
bant Impp. nam Pontifices max. in primis creari soliti
sunt. Suet. in Aug. num. 31. idem in Tito num. 9. & in
alijs, quod in numismatib. antiquis apertè cognoscitur.
Dion causam explicat lib. 53. his verbis. *ὅτι πάντων ἀντὶ τοῦ
ἡμῶν οἰσίν, καὶ ἡμῶν ἐπὶ τῶν νεοκτενοῦντων.* Item procoss. didi Impp.
Sed extra pomerium ibidem Dion.

Magistratus C. Caligulæ ex Suet. num. 17.
Consulatus quatuor.

1	Per duos menses	)	hunc Lugduni iniit.
2	Per XXX. dies	)	
3	Per XII. dies	)	Hos duos continuauit.
4	Per XII.	)	

Magistratus D. Claudii num. 14.

Consulatus super pristinum quatuor

1	) iunctim.	)	per duos menses.
2	)	)	in tertio successus est in locum
3	quarto quoq; anno	)	demortui, quod in principe an-
4	per sex menses.	)	te non est factum.

VITELLIVS.

Comitia in X. annos ordinauit (ita loquitur Suet.) seq;
perpe-

perpetuum Consulem Suet. in Vitel. num. 11.

T I T V S V E S P. F.

Censuram cum patre gessit.)
Eidē fuit collega in Trib. pot.) Vide Suet. n. 6. in Tito.
Et in septem consulatibus.)

D O M I T I A N V S.

Cæsar consalutatus honorem praturę vrbanae cum consulari potestate suscepit titulo tenus. Suet. num. 8. Suscepta morum correctione author fuit Trib. pl. ædilem sordidum accusandi num. 2. obserua fuisse aliquando Tribunos pl. etiam Imp. ætate. Ad Magistratus Imp. etiam hoc spectat, quod refert Aelius Spartianus in Hadriano pag. 176. ipsum in municipijs, & opidis tum in Italia, tum extra Italiam magistratus gessisse, ait enim in Etruria præturam Imp. egit. per latina oppida Dictator fuit, Aedilis, Duumvir, apud Neapolim Demarchus, Athenis Archon fuit. Legem annalem seruare non solebant Imp. in Magistratibus, quæ olim seruari consueuerat. Capitolinus in Antonino Pio 186. id satis declarat, his verbis. Verum Antoninum post quæsturam Consulem fecit, & si legas interdum, id factum impetrata venia legis. Lampridius in commodo id confirmat his verbis. Venia legis annariae imperata Consul est factus, quod etiam florente Rep. interdum fieri consueuisse scimus; nam soluti hac lege ante tempus interdum Coss. fiebant. Hæc de Magistratibus Imp. à nobis dicta sunt.

F I N I S.

FRANCISCI
ROBORTELLI
VTINENSIS,

De Familijs Romanorum.

DE Familijs Romanorum, quomodoq; externi solerent hoc ius adipisci dicendum est. itidem de patritijs, & plebeijs, deq. patritiatu, & quomodo posset aliquis ipsum adipisci, postremò de Senatoribus, quiq. nobiles dicerentur. Sed priusquam aliquid dicamus, nonnulla vocabula nobis declaranda, vt res tota facilius intelligi possit; Gens, Familia, Gentiles. Agnati, longè secus fortasse, ac à nonnullis hætenus declarata fuerunt. De gente Sex. Pompeius lib. 7. Gens Aelia appellatur, quæ ex multis familijs conficitur. Idem lib. 11. Manliæ gentis patritiæ decreto. Gentiles Idem Festus lib. 7. Gentilis dicitur ex eodem genere ortus, & ij, qui simili nomine vocantur, vt ait Cincius, Gentiles sunt, qui meo nomine appellantur. Nomen verò debet intelligi in ius desinens, quod familiam denotat. M. Cic. in Top. ita definit gentiles. Gentiles, qui eodem inter se nomine sunt, ex ingenuis orti, quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit, quo loco adnotandum est, seruorum non dici familiam, aut gentem, nullam enim habent, sed incipere dici à liberto & libertinis, ita enim intelligendus locus; nec debet referri tantum ad patri-

patritios , sed etiam ad plebeios , & omnes ingenuos. Ideo Sex Pompeius lib. 6. ait. Familia in liberis hominibus, quorum dux , & princeps generis pater familiæ dicitur , & mater hinc idem Cic. in lib. de vniuersitate, homines quasi Deorum gentiles vocat , Gentiles igitur dicebantur, qui nomine conueniebant eo, quòd in ius definebat , vt ante dixi . Hinc Cicero in Bruto . Tuus gentilis , Brute , M. Pennus nam hic Iunius appellabatur , sed differebat cognomine ; etiam idem Cicero in eodem Bruto Tullium Regem gentilem suum vocat. Ideò Valerij , quamuis cognomina diuersa haberent , vt Messala , Coruinus , & alia dicebantur esse gentiles inter se . De familia Sex Pompeius idem apertè ait lib. 7. Gens Aelia appellatur , quæ ex multis familijs conficitur , & idem lib. 6. vt ante , & Suetonius in Augusto . Duplex Octauiorum familia . Agnati verò dicti , qui ex eadem erant familia , & ita intelligenda antiqua illa lex de turioso. AGNATORVM , GENTILIVMQ. EIVS & Cicero lib. primo de or. Agnationum & gentilitatum iura . Penni , & Bruti inter se gentiles sunt sed non agnati , Messalæ . Publicolæ . Maximi . Corniini inter se gentiles sunt , sed non agnati ; quia conueniunt nomine gentilitio . Agnati autem dicuntur , qui conueniunt cognomine (inquit quidam) id verum non est , nam Maximi vocantur Fabij , & Valerij , non tamen agnati inter se sunt . Nullus verò agnatus inter se , qui etiam gentilis non sit ; vt Cicerones omnes , omnes Maximi sed gentilis esse potest , etiam si non fuerit agnatus . Dicendum est igitur ad agnationem requiri nomen , & cognomen simul vt Tullius Cicero . Valerius Maximus . Venetijs hac nostra ætate non cognominibus quidem distinguuntur agnationes , sed alia quadam ratione , vt in clarissima Delphinorum familia . Vnum in stemmate alij gerunt Delphinum alij tres . Hi omnes gentiles sunt inter se sed non agnati ; agnati tantum

M m m m

qui

qui vnum Delphinum gerunt in stemmate; itidem agnati, qui tres. Hinc pendent iudicia agnationum, & gentilitatum; itidem sacrorum, quæ gentilitia dicebantur, vt Cic. pro domo sua. Cur, quantum in te est, gentis Claudiæ sacra intereunt. Nam si agnati defecissent, ad gentiles ibatur, si rursus hi, ad hæredes; si etiam hi, ad creditores; si ne hi quidem essent, ad obæratos, vt Cic. lib. 2. de leg. ne sacra interirent. Hæc quidem ita se se habent, quatenus ad significationem gentis, & familiæ spectat, si quæras illud *παραβέβης* in re. Sciendum tamen Gentem, & familiam aliquando ab auctoribus antiquis ita proferri, vt differant; aliquando alterum pro altero poni, quod exemplis est demonstrandum. Liuius lib. 3. pag. 26. & pag. 24. Quintiam familiam vocat his verbis. Capitolinus, qui consul ter fuerat, sua, familiæq. decora paulò post neq. in Quintia familia tantam virtutem fuisse. Sed alium locum offeram, ex quo liquidò cognoscas gentem, ac familiam confusè poni. Liuius lib. 2. pag. 19. lin. 66. & 100. in impressis à Melchiore Sessa, vbi de CCCVI. illis Fabijs. VI & CCC milites omnes patritij, omnes vnus gentis, quorum neminem ducem sperneret paulò post gensq. vna paulò post vnum propè puberem ætate relictum stirpem genti Fabiæ, & pag. eadem 19. nostrum veluti familiare bellum non enim gentile ait ibidem. Fabios ad cælum paulò post familiam vnâ subiisse ciuitatis onus. Vide vt familiam vnâ vocat CCC Fabiorum, & Festus Aureliam familiam vocat. Idem Aemiliam gentem, & M. Cicero in Bruto de Læliorum, & Mutiorum, familijs, & Festus lib. 6. in dictione. Familia. Vnde familiæ nobilium Pompiliorum. Valeriorum. Corneliorum, & familiares ex eadem familia. Ideo Liu. ante, familiare bellum vocat. & Corn. Tacitus lib. 5. sub finem de Tiberio. Vtriq. origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liuiam mox in Iuliam familiam adoptionibus transferit, & Liu. lib. primo.

primo. Iulia gens Iulum auctorem; Vide vt eadem gens, & familia dicitur. Dicendū modò de patritijs. Cū igitur gēs & familia ita dicantur, hinc maiorum gentium patritij, qui à Romulo creati fuerunt, & minorum gentium, qui à Tarquinio Prisco dicti. Centum patres Romulus creauit, Vide Liu. lib. primo, insignes magis, ex illis conuenis. Inde patritij dicti, Liu. lib. 10. ait. qui patrem ciere possent, eos esse patritios dictos. Dionysius autem Halicar. lib. 2. pag. 61. in latinis à Gelenio versis, refellit eorum opinionem, qui patres dici asserbant, quòd patrem ciere possent; nam etiam Plutar. in probl. hoc asserit; & ait inurere notam eos voluisse alijs Romanis, tanquam incerto patre ortis. Quare etiam, atq; etiam videndum, an recta sit illa apud Liuium lectio lib. primo. Centum creat, quia soli erant, qui patres creari possent; nam sunt qui legunt, qui patres ciere possent. Patritios quidem ait Liuius lib. 10. in oratione Decij dictos, qui patrem ciere possent, idest ingenuos, non autem patres, at difert patresne dicas, an patritios. Patritiarum verò familiarum semper est habita ratio, ne deficerent; ideo suppleri consueuerant. Dion lib. 52. sub finem de Augusto τὸ ἐπὶ τῆς εὐπατριδῶν γένεος σαυτολήθυσσε, τῆς βουλῆς δὴθεν ἐπιτρεψάσης τὸ τοιοῦτον ποιεῖν, ἐπειδὴ τὸ πλεῖστον ἀπολώλει αὐτῶν. Et Suetonius in Aug. patritiorum numerum expleuit. In Julio Cæsare autem ait eum allegisse. Ideo Cornelius Tacitus lib. 11. ait. In numerum patritiorum vetustissimum quemq. è Senatu, & post, legem Cassiam, ac legem Sentiam nominat. Nec verò vnquam ante factum nisi lege lata in comitijs, semper enim ea potestas fuit populi ante. Ap. Claudium etiam Halic. lib. 5. ait in comitijs à populo in patritios cooptatum. Patritiatum postea largiri sine suffragio populi cæperunt Imp. Vide Cassiodorum in Epistolis. lib. 6. vbi formulam patritiatu dandi exponit, & ibi obserua verba, nam qui patritius fiebat, eximebatur pa-

tria potestate, nisi specialiter (vtor verbis ipsius) contra à Principe caueatur, & quidem illustres viros vbique patri-
 tios vocat, ad quos scribit. Plebeix tamen familiæ olim
 recipiebant nobilitatis stemmata, & dicebantur nobiles.
 Asconius, vbi loquitur de competitoribus Ciceronis in
 arg. or. in competitors, duos patritios nominat. P. Sul-
 pitium Galbam, & L. Sergium Catilinam, de Sulpitio-
 rum familia idem scribit Cornelius Tacitus lib. 3. vbi de
 Sulpitio Quirino his verbis. Nihil ad veterem, & patri-
 tiam Sulpitiorum familiam, quatuor præterea plebeios, ex
 quibus duos ait fuisse nobiles, C. Antonium, & L. Cassi-
 um, duos etiam, qui tantum non primi ex familijs suis
 magistratum erant adepti. Q. Cornificium, & C. Lici-
 nium Sacerdotem. Cic. etiam Domitium appellat virum
 clarissimum, quamvis è plebe, & Trib. Pl. in or. ad Pop.
 contra Rullum. Nouos homines dici non tantum è plebe,
 sed etiam patritios falso opinantur nonnulli, non intelli-
 gentes Asconij locum, vbi de Scauro loquitur, æquè illi
 laborandum fuit, ac nouo homini. Nam Asconius non
 ait illum fuisse nouum, quomodo enim nouus? si patri-
 tius, & eius maiores quàm plurimos magistratus erant ade-
 pti, sed æquè illi laborandum, ac si fuisset nouus. Sed vi-
 dendum quomodo à Suetonio in Aug. sit dictum, à Diuo
 Iulio ad patritiatum retractam Octauiorum familiam, rem
 ego totam breuiter explicare, & apertè conabor. Transie-
 rat ad plebem aliquis ex ea familia, quod fuisset adoptatus
 à plebeio, sicuti Clodius ab Herennio, qui tribulis Atti-
 ci dicitur à Cic. in Epistolis ad Att. lib. 2. auctore Pom-
 peio, vt etiam refert Dion, quæ quidem adoptio non
 probatur, vt Cicero differit in or. pro domo sua ad Pont.
 Sed per eam tribunatum Pl. adeptus est Clodius. Nec ad
 plebem transiri posse ego puto, nisi per adoptionem; quod
 potest cognosci ex illis Cic. verbis, in Bruto. Transiti-
 ones à plebe sunt, cum homines humiliores in alienum
 eiusdem

eiusdem nominis infunduntur genus . Est igitur coniuncta adoptio cum transiitione ad plebē , nec potest separari . Liuius etiam lib. 4. pag. 36. lin. 110. in libris impressis à Sefsa , vnum ex Tribb. ait patritium creatum fuisse Minutium , sed cum non nisi ex plebe creari posset , existimat Liuius ibidem ad plebem illum ante transisse . Redire autem ad patritiatum quomodo Octauia familia potuerit non video , nisi per suffragia populi , vrgente C. Iulio Cæsare . atq. omnino ita statuendum , & sicuti Ser. Tullius Rex à Tarquinio Prisco Rege in patritios allectus , vt antequàm Rex crearetur eo mortuo , ex propiore gradu prouderetur ad summum . Sic Cæsar Octauium in patritios asciuit , vt Imp. crearetur . Sed dicat quispiam , nonne per adoptionem à patritio viro facta aliquis , & si è plebe , patricius fiebat , cum adoptati transcant in familiam adoptantium . Ego non opinor , nisi à populo fuisset comprobata . Hæc autem cooptatio in patres , siue patritios dicebatur . Vide Liuium lib. 4. in concione Canuleij . Pleriq. ex Sabinis , & Albanis oriundos non genere , nec sanguine , sed cooptatione in patres , habetis , aut à Regibus lectos , aut post Reges exactos iussu pop.

Non omnes autem patritij Senatores ; nec omnes Senatores patritij . Cornelius Tacitus lib. 11. demonstrat , vbi ait , vetustissimum quemq. è Senatu in numerum patritiorum legit , itidem , quod prius est dictum , confirmatur testimonio eiusdem lib. 2. vbi ait ; Manlius patritius ordinis Senatorij . Magni autem referebat patritium esse , non tantum ob nobilitatem , sed etiam ob alia munera capeffenda , exempli causa , lex erat . Patrum auspicia sunt , itidem altera . Flamen Dialis non nisi ex patritijs vt crearetur , & quidem confarreatione ortus : vt declarat Tacitus lib. 4. pag. 82. his verbis , patritij confarreati eligebantur Flamines Diales , sed lex lata postea , quia confarreatio , & quæ sequuntur . Obseruari debet diligenter apud Halicar.

Halicar. locus lib. 4. sub initium, vbi loquitur de Ser. Tullio Rege; vt perspicui possit, quomodo ex seruo liber, ex liberto ciuis, ex ciue patritius, ex patritio demum Rex sit factus. Is ex serua Ocrisia natus manumittitur primùm vnà cum matre. Postea Tullius vocatur, quòd Ocrisia ante virum habebat Tullium Corniculatum; ita factum est, vt sequeretur patrem, Deinde in plebeios ascitus, idest ciuitate donatus. Mox in patritios cooptatus, & gener Regis Tarquinij factus, postremò Rex creatus. Hæc omnia ita ordine exponit Dionysius Halicar. vt ego retuli. Cornelius Tacitus lib. 11. pag. 141. in Frobenianis ait. Cum de supplendo senatu ageretur, primoresque Galliæ Comata foedera, & ciuitatem Ro. affecuti ius adipiscendorum honorum in vrbe expeterent. Ibidem. aut si quis pauper è Latio Senator. Hæc verba satis demonstrant, quomodo ex Latio, & tota Italia, itidem ex Gallia, & alijs prouincijs, siqui orti essent ex foederatis, aut municipibus, & colonis ius haberent adipiscendæ ciuitatis Rom. & in eam cum venissent habitatum, habitos pro ciuibus, ac tulisse suffragia. Refert Lilius lib. 3. V. dec. sub initium filios eorum militum, qui in Hispania remanserant, & vxorem duxerant ex ijs, quibus cum non erat ius connubij, amississe ciuitatem Ro. cum ad Senatum Romam venissent petentes, vt ciuitatem adipiscerentur: mandauit Senatus prætori, vt eos manumitteret, postea Carteiam missi habitatum tanquam coloni, & libertinorum dicta illa est colonia. Manumitti eos oportuit, quia cum essent orti ex ijs, quibus cum non erat ius connubij, instar seruorum erant; libertini iam facti cum coloniarum ius essent adepti, patebat illis aditus ad ciuitatem Ro. & honores; eæ igitur vrbes, quæ alia erant conditione, vt dictum est in disputatione de prouincijs, dabant operam, vt foederatæ fierent, & ius Latij adipiscerentur, & ad ciuitatis Ro. ius, & honores progredi possent, in vrbem igitur Roma-

Romanam sic ex Latio, & foederatis urbibus, coloniis, & municipiis plurimæ venerunt familiæ. Claudia à Regillis oppido Sabinorum, præter Linium lib. 2. vide etiam Suetonium in Ti. Claudio sub initium. Cornelius etiam Tacitus lib. 11. pag. 141. in oratione Appij, ait. Maiores mei, quorum antiquissimus Clausus origine Sabina simul in civitatem Rom. & in familias patritiorum adscitus, quo loco adnotandum cum primum aliquis civis fiebat, plebeium fuisse, postea à populo, ut ante dixi, patritium fieri solere. de Appio Claudio hoc etiam Livius mentionem facit lib. secundo. Suetonius in Tiberio. T. Tatio consorte Romuli auctore, eos in urbem migrasse ait. In urbem venit etiam Portia gens Tusculo, ut Cicero scribit lib. 2. de legibus sub initium, & Cornelius Tacitus lib. 11. pag. 141. Iulia quoque Romam venit Alba. Vide Dionys, Halicar. lib. 4. & Cor. Tac. ibidem. Corum cania Camerio, ut ibidem Tacitus, Balbi ex Hispania. Cic. pro Cor. Balbo in or. quæ extat, & Tacitus ibidem. Octavia Velitris; Vide Dionem lib. 4. sub initium, & Suet. in Augusto. Ideo scribit Cicero lib. 2. de legibus sub initium, Romam communem patriam dictam; Verba illius sunt hæc. An est una illa patria communis, & iure consulti de ea re plura differere solent. Duas autem patrias, qui iure foederis, aut Latij civitatem erant adepti, habere dici poterant, ut Cicero ibidem his verbis testatur. Nisi forte sapienti illi Catoni fuit patria, non Roma, sed Tusculum. Idem Cicero paulò post. Ego meherculè & illi, & omnibus municipibus duas esse censeo patrias, unam naturæ, alteram civitatis, vel ut paulò post alteram loci, alteram iuris, ut Cato Tusculo ortus hanc habuit patriam loci, Romam iuris, quia in Po. Ro. civitatem susceptus est; Sic ipse Cic. & Marius germanam patriam loci habuere Arpinum, sed Romanam civitatem iure Latij sunt adepti. Liv. lib. 10. ab Vr. cond. sub initium id declarat. Eodem anno Arpinatibus, Trebulanisque
ciuitas

ciuitas data. De iure Latij locus est insignis apud Asconium in comm. or. Cic. in L. P. sonem pagina 73. vbi ait. Pompeius enim non nouis Colonis eas constituit, sed veteribus incolis manentibus ius dedit Latij, vt possent habere ius, quod ceteræ Latinæ coloniae, idest, vt petendi magistratus causa ciuitatem Ro. adipiscerentur. Suetonius ius latij latinitatem vocat. Vide in Aug. num. 47. vbi hæc sunt verba. Omnes, qui de rep. essent benemeriti, aut latinitate, aut ciuitate donauit. Plin. lib. 10. in Ep. ad Traianum Imp. in qua petit ciuitatem Romanam Harpocrati medico, ait. Admonitus sum à peritioribus, debuisse me ante ei petere ciuitatem Alexandrinam, hæc ille, erat enim mos, vt nemo in ciuitatem Ro. susciperetur, nisi prius in foederatam ciuitatem, aut aliam, quæ ius haberet municipij, aut coloniae, fuisset susceptus, de hac re etiam Cic. in or. pro Archia, & in or. pro Balbo. Hæc à medijs sunt, vt intelligi posset, quomodo in urbem familiæ Ro. venerint olim, & qua ratione patritiæ fierent. Nunc alia persequor: Familiæ Ro. sæpe non tantum cognominibus, vt ante dictum fuit, sed etiam prænominibus distinguebantur. Vide. Suet. in Tiberio num. 1. vbi ait Cum prænominibus, cognominibusque varijs distinguebatur; nam Octauiorum familiæ duæ fluxerunt à duobus fratribus, quæ prænomen (vt sit) differebant, nam alter C. alter Cn. prænomen habebat,

Interdum familiæ prænomen vnum ex multis repudiabat, vt Claudia, L. quod alter ex gentilibus latrocinij, alter cædis fuisset conuictus. Suetonius ibidem hoc recenset, & Liu. lib. 7. vbi de Manlio, vbi ait S. C. cautum, nequis ex ea gente M. prænomen assumeret. Vide, & Suet. in Nerone num. 1. vbi hæc sunt verba, ac ne prænomen quidem vlla. In nonnullis familijs eadem prænomena assumebant filij, quæ habebant etiam patres, vt in M. Cicerone

rone patre, & filio itidem in Q. Cicerone, & filio. Aliquan-
do diuersa, vt in Crassis M. P. L. in Antonijs M. C. Si
fratrum prænomen eadem erant, differebant aliquo co-
gnomine. Vide Asc. in 3. in Ver. pag. 53. vbi ait plures
autem fuerunt Q. Metelli, ex quibus duo Consules, Pius,
& Creticus, duo autem adolescentes, Celer; & Nepos.
Illud etiam adnotandum, familiam eiusdem nominis
partim patritiam fuisse, vt de Claudia refert Suet. in
Tiberio, sub initium statim ipsum his verbis. Patritia
gens Claudia, fuit. n. & alia plebeia, nec potentia minor
nec minore dignitate orta ex Regillis de Claudia gente
tū patritia, tū plebeia. Cic. libro 1. de or. de Claudia
patritia Tacitus. lib. 12. 156. Adnotabant periti nullam
antehac inter patritios Claudios adoptionem factam,
eosq. ab Ap. Claudio continuos durasse. Non explicat
autem Suetonius originem familiæ Claudie plebeie; sed
hoc fieri potuit, quia sep̄ liberti nomine dominorum ap-
pellari consueuerunt; & tunc illorum familia incipiebat
constitui, & quidem plebeia. Adde quod illorum alia
etiam origo fuit, vt Iunij Bruti, qui postea vixerunt, &
plebeij fuerunt, vt refert Plut. in Bruto, cum Iunij olim
antē essent patritij. Sed illorum familia orta à Iunio
Trib. Pl. de quo Halicar. lib. 5. & ibi disce rationem per-
quirendi, quæ patritia, quæ plebeia fuerit, certissimum
enim signum est tribunatus, nam ex patribus tribuni cre-
ari non poterant. Vide Liu. lib. 2. pag. 16. lin. 60. In sin-
gulis familijs adnotari solitum, quæ prætorie, quæ consu-
lares, quæ quæstorie tantum, quæ senatorie, quæ eques-
tres itidem de viris. De consulari familia. Vide Suet. in
Caligula num. 36. De Prætoria Cornelium Tacitum lib. 3.
pag. 47. vbi de Vestilia, de viris prætorijs. Suetonius
num. 36. in Aug. de consularibus. Iulius Capitolinus in
M. Ant. pag. 191. in Frobenianis. De consulari, & Tri-
bunitio Asconius in or. Cic. in L. Pisonem, sub finem. De

N a n n

consu-

consulari familia Suetonius in Caligula num. 36. vbi de Valerio Catulo. De consulari, & triumphali viro Suetonius in Iulio Cæsare num. 4. Atq. id facile factum fuit, quia Magistratus enumerabant in familijs, & triumphos omnes; imaginesq; maiorum seruabant. De numero magistratuum, & triumphorum profero locum, vt res tota cognosci possit. Suetonius in Tiberio Claudio Cæsare num. 2. duodetriginta consularatus. Censuras septem, Dictaturas quinque triumphos sex, Duas ouationes. Itidem vide in Nerone, vbi de Domitia gente loquitur num. primo. Familiarum vero Rom. semper est dignitatis olim habita ratio, nam etiam lege cautum fuit, ne mulier cuiusuis, aut pater, aut proauus, aut maritus eques fuisset, quæstum corpore faceret. Vide Cor.

Tacitum lib. 3. Pag. 74. vbi de Vestilia ex prætoria familia genita loquitur, quæ

licentiam stupri vulgauerat apud ædiles, qui locus diligenter ob-

seruandus, nam nulla mulier poterat Romæ quæ-

stum suo corpore face-

re, quæ non esset pro-

fessa apud ædiles.

Hæcenus de

familijs

Romanorum à nobis

generatim hæc

dicta

sint.

E I N I S.

FRANCISCI

ROBORTELLI

VTINENSIS

*De Cognominibus, & Appella-
tionibus Impp.*

AESARIS cognomen primus Augustus à Iulio Cæsare adoptatus assumpsit, iure testamenti, & adoptionis ; inde factum, vt postea Cæsares dicerentur, quierant successuri Imp. vt postea dicemus. Sed id fluxit primùm è consuetudine assumendorum nominum in adoptionibus, quæ quidem varia fuit.

Nā aliquando suum nomē gentile mutabant, in anus, assumpto gentili nomine eius à quo adoptati fuerant; vt est apud Cic. lib. 3. ad Att. de Pomponio Attico, qui dictus est Cæcilius Pomponianus Atticus, idem asserit Dion. lib. 46. de Octauiano itidem factum in nominibus Scipionis Aemiliani aliquando secus est factum, vt in Cornelij Scipionis adoptione per Q. Cæcilium Metellum, qui dictus est Q. Cæcilius Metellus Scipio. Vide Dionem lib. 40. Et hoc veteres dicebant asciscere in nomen familiæ. Suet. in Diuo Claudio num. 39. Asciturus in nomen familiæ Neronem idem Suetonius in Nerone, num. 7. vbi ait, post adoptionem agrè tulit se Aenobarbi nomine salutatum à Britannico, & Iulius Capitolinus in vita Veri. 193.

N n n n 2

sub

sub initium. Post septimum annum in familiam Aureliam traductus. Ibidem etiam vide alia. Atq; hoc quidem modo Cæsaris nomen assumptum ab Octauio, sed postea qui hæredes erant veluti quidam Imperij constituti ab Imp. adhuc viuente, ita dici cæperunt. Capitolinus in Seuero pag. 227. filium suum maiorem Bassianum appposito Aurelij Antonini nomine Cæsarem appellauit, & 229. Cæsarem deinde Bassianum Antoninum à senatu appellari iussit, decretis Imperatorijs insignibus, & Ibidem. Bassianum, qui Cæsar appellatus iam fuerat. Getam quoq; minorem filium Cæsarem dixerunt, & 192. in M. Ant. Philosopho petijt L. vt filij Marci Cæsares dicerentur. Dion verò lib. 52. sub finem concionis à Mecenate habitæ de nō deponēdo imperio. τὸ δ' ὄνομα τῆς βασιλείας ὡς ἐπάρατον φοβηθεὶς τῇ τῷ καίσαρος προσηγορίᾳ χράμενος ἀντάρχει. idest, cū nomen Regis detestaretur, & horreret vt inuisum, Cæsaris appellatione contentus fuit; ex quibus verbis patet, quam vim habeat illa appellatio, & Idem lib. 53. pag. 344. & 345. ἢ γὰρ τῷ καίσαρος πρόσρησις δάναμιν οὐδεμίαν οἴκησιν δίδωσι. δηλοῖ δὲ τὸ τῷ γένους σφῶν διαδοχῶν. idest Cæs. appellati nullā potestatem ipsis tribuit, sed generis successionem significat.

ROMVLVS aliquando dici cupiuit Augustus, vt Dion scribit lib. eodem pag. eadem, sed cum sensisset se in regis suspicionem venire apud populum tale cognomen non assumpsit.

AVGVSTVS postea dictus est. Dion eodem lib. pag. 344. & quidem à Senatu, & à populo quasi quidpiam diuinum inesset illi, supra hominis naturam, quæ etiam persequitur copiosè Suetonius in Aug. Iulius Capitolinus in Seuero 230. refert, Seuerum ægrè tulisse, quòd milites se viuo adhuc Bassianum filium Augustum vocassent, ac propè in milites animaduertit. Idem in Pertinace 214. eadem die, qua Augustus est appellatus, & Flauia Titiana vxor eius Augusta est appellata, & 215. ibidem, Senatus filium

filium eius Pertinacem Cæsarem appellauit, sed Pertinax nec vxoris Augustæ appellationem recepit, & de filio dixit, cum meruerit, de Augusta Suetonius num. 9. de matre ipsius, itidem in Domit. de vxore num. 3. Senatus, & Populus appellationes dabat, Impp. at non omnes recipiebant Impp. vt patet. Mulieribus etiâ, quæ aut filij essent aut vxores, aut matres Impp. indi solitas has appellationes declarat Spartianus in Iuliano Didio. Manlia, & filia eius Didia Augustæ sunt appellatæ, & Cornelius Tacitus lib. 12. Augetur Agrippina cognomento Augustæ, de Augusto etiam vide Iulum Capitolinum in M. Antonio Philosopho 190. L. Aureliam Verum Commodum appellauit, Cæsaremq; dixit, & Augustum, atq; ex eo Remp. regere pariter cæperunt; tuncq; primum Roma. Imperium duos Augg. habuit.

IMPERATORIS etiam nomen magnam vim habebat, sicuti declarat Dion lib. 53. pag. 344. vbi narrat, cum omnium rerum arbitrium, & potestatem in se transferre vellent olim Cæsares, ne inuisi essent, id sibi arrogasse, indendo nomina illa, quæ vigeant Rep. florente. Vis autem hæc erat in tali appellatione, habere de lectum pecuniam colligere, & imperare, de bello, & pace statuere; in prouincijs summum ius habere, ciues perimere posse, & intra, & extra pomerium, quo loco sciendum non fuisse hanc potestatem vlli Imp. qui duceret exercitum, vigente Rep. datam intra pomerium, nam vbi primum urbem ingrediebantur, imperium deponebant, & ideo ad urbem veniebant, & ad urbem esse dicebantur. Vide Asc. in 11. in Verrem. pag. 48. Imperium autem olim propriè erat ius gerendi belli, hinc inscriptiones illæ in Ep. Cic. Imp. & lib. 2. fam. ep. se Imperatorem ait Cicero ad Iulum fuisse appellatum. Imperatoris appellatio, post Cæsaris appellationem indebatur. Capitolinus in M. Antonio Philosopho. 193. in filium Commodum, quamuis

uis scelestum, contulit nomen Cæsaris, mox sacerdotium, statimq. nomen Imperatoris, participationem triumphii, & consulatum. IMPERATOR. prænomen fuisse Suetonius in Tiberio demonstrat. pag. 59. num. 26. prænomen quoq; Imp. & cognomen vocat, in Nerone. num. 8. Imperatoris nomen à Nerone assumptum, cum primum Rēp. regere cœpit, & ibidem, proq. palatij gradibus Imperator consultatus, lectica in castra, inde raptim appellatis militibus incuriam delatus est. Spartianus quoque in Iuliano Didio 204. factiq. S. C. Imperator est appellatus. Interdum etiam filio viuentē patre dabatur hoc nomen. Vide Aelium Lampridium in Commodō 207. vbi ait, cum patre Imp. est appellatus, & triumphauit cum patre, nam hoc patres decreuerant, & cum patre erat profectus ad bellum Germanicum. DIVI etiam appellatio indebatur Imp. sed post mortem facta consecratione, Volcatius in Auidio Cassio, 22 1. nam & Diuum eum appellasse dicitur, & Cor. Tacitus lib. primo pag. 5. solam Diui Augusti mentem, & idem pag. 4. Diui Iulij funus turbassent. Flamines, & Sodales Augustales instituti, iidem & ludii. Vide Cor. Tacitum lib. primo pag. 19. ex primioribus ciuitatis, imò ipse Tiberius Germanicus, Drusus, & Claudius adiecti; PATRIS PATRIAE. etiam cognomen indi solitum Imp. Capitolinus in M. Antonino 192. Patris patriæ nomen ambobus decretum, & Suetonius in Nerone numero 8. tantum patris patriæ nomine recusato propter ætatem; erat enim natus annos septemdecim, & Spartianus in Didio Iuliano pag. 204. patris patriæ quoq; nomen recepit MATER PATRIAE quoque Augusta dici solita. Tacitus lib. 1. pag. 6. alij matrem patriæ appellandam censuerunt. PRINCEPS IUVVENTUTIS etiam dici solitus Imp. filius, & alij consanguinei adhuc adolescentē. Lampridius in Commodō pag. 207. inter tres solos principes iuventutis cooptatus. & Tacitus lib. 1. sub
initium

initium pag. prima Principes iuuentutis nondum posita
 prætexta puerili appelari cupiuerat Agrippa. de Caio au-
 tem, & Lucio adolescentibus filijs Agrippæ loquitur, quos
 adoptauerat Augustus. Principem iuuentutis Imp. filium,
 honoris causa, dici solitum. Vide Suetonium in Caligu-
 la. num. 15. PARTHICVS. GERMANICVS. BRI-
 TANNICVS, & similia cognomina à victis populis de-
 ducta Impp. Senatus dabat. Spartianus in Seuero. 229.
 & Parthici nomen meruit; de cognomine itidem Parthici,
 & Germanici Capitolinus in M. Antonio Philosopho 129.
 Præterea, & Suetonius in Domitiano num. 13. post duos
 triumphos Germanici cognomine assumpto. Parthicus
 etiam Traianus dictus. Vide Dionem in Traiano 157.
 DOMINVS Domitianus solus dici voluit. Vide Suet. in
 Domitiano num. 13. Ipse cum diceret epistolam, sic cepit.
 Dominus, ac Deus noster. & idem Imp. vxorem suam,
 Dominam iussit vocari, idem Suetonius num. 39. quam
 quidem appellationem, vt plenam arrogantia reiecit Imp.
 Tiberius. Vide eundem Suetonium. num. 67. OPTIMVS.
 laudatissima omnium fuit appellatio ex S. C. olim Imp.
 Traiano attributa. Dion in Traiano 157. in honorem eius
 Senatus decreuit, vt optimus diceretur. CALIGULA co-
 gnomentum fuit in castris puero à militibus inditum, vt
 Suetonius scribit, nec debet connumerari inter illa, quæ
 recensuimus, quale illud, quod inditum fuit Augusto ad-
 huc infanti, nam THVRINVS dictus est, nec tamen Lu-
 strico die id factum, nam gentilia nomina eo die infanti-
 bus imponebantur, declarat enim Sex. Pompeius lustricos
 dies dictos, quibus nomina imponerentur, octauo. s. &
 nono die post ortum, vt etiam declarat Plutar. in probl.
 Rom. locus est Suetonij adnotandus in Claudio Nerone,
 qui huc spectat. num. 5. Eiusdem futuræ infelicitatis si-
 gnum eiusdem die lustrico extitit; Nam C. Cæsar rogan-
 te sorore infanti ei, quod vellet, nomen daret; intuens
 Clau-

Claudium patrum suum, à quo mox principe Nero adoptatus est, eius se dixit dare; ergo lustrico die est appellatus infans Claudius. Ecce, ut non addebatur prænomen, nam quo die virilis togadabatur, assumebant prænomena, ut alibi ex Valerio à me contra nonnulorum sententiam declaratum fuit.
 Hæc à me hæc-
 tenus de
 con-
 gnominibus, & ap-
 pellationibus
 Impp. dic-
 ta sint.
 ✱

FINIS

FRANCISCI

ROBORTELLI

VTINENSIS,

*De Commodis, Præmijs, & Do-
nis Militaribus.*

D antiquitatis notitiam in primis spectat, qualia, quot, & quæ sole-
rent esse commoda, præmia, & do-
na militum apud Rom. nam res mi-
litaris maximè Remp. & Imperium
tuetur, de ijs igitur agemus. Solent
veteres tria hæc, commoda, præmia,
& dona distinguere, differunt enim;

nam commoda sunt, vt stipendium, vestis, annona; præ-
mia autem, quæ ob fortitudinem dantur, dona verò, quæ
à liberalitate Imp. & ducum proficiſcuntur erga milites,
etiam ſi nihil fortiter geſſerint, vt in officio, ac fide con-
tineantur; exempla ex antiquis poſtea afferemus. Nunc
de re ipſa differendum eſt. Primum commodum militum
Rom. erat præda, qua onuſti domum redibant, nam cap-
tâ oppida, & vrbes prædæ militum dari ſolebant. Vide Li-
uium lib. 2. pag. 15. lin. 20. vbi de Sueſſa Pometia Vol-
ſcorum loquitur, id verò ideò factum, qui ab initio ſuo
ſumptu militarunt Romani, atque id inſtitutum fuit à Ser.
Tullio Rege ex cenſu, de quo Liu. lib. 1. & Dionyſius
Halicar. lib. 5. & nos alibi copioſè. Hoſtes quidem victi
mulſabantur agro, ſed is ager plerunque publicus fiebat,
O o o o
qualis

qualis Campanus, & alij de Campano Cic. in or. ad Pop. de lege agraria, & alibi. Inuenias interdum prædam sub hasta vendi solitam, & pecuniam ex ea collectam in publicum referri. Liu. lib. 2. eodem. pag. 18. lin. 10. & lib. 4. pag. 36. lin. 10. ex quibus cognosci potest, non fuisse telemne apud Ro. etiam antequam darentur stipendia militibus, prædam captarum vrbiū militi dare, sed id in arbitrio fuisse Imp. & Consulū, vt ego postea demonstrabō. Sed interdum id fiebat cum indignatione militum, vt Liu. declarat lib. 3. pag. 27. lin. 20. vbi ait. Consules, propter inopiam ærarij prædam vendiderunt, indignante exercitu, & paulò post, Consules iidem, accusati, & damnati, quòd prædam vendidissent. Interdum militibus non præda, sed pecuniæ pars ex præda collecta data. Liu. lib. 10. 11. belli pun. sub finem. Argenti pondo CMXXIII. in ærarium tulit, militibus ex præda quadringentos æris dedit. Prædam verò dandi ius habuisse consulem, qui bellum gerebat, siue Ducem ab Imp. missum, Vide Vopiscum. 351. exercitum duceret, limitem restitueret; prædam militibus daret, manubias in palatio collocaret. prædam verò ad vrbanos quæstores deferri consueuisse. Cic. declarat lib. Ep. fam. in Epistolis ad Cælium, & postea ætate Imp. ad præfectum ærario, vt narrat Aulus Gellius lib. 13. cap. 23. de manubijs Pompeij. Vide Cic. in or. de lege. agrar. ad Pop. & A. Gellium lib. 13. cap. 23. II. Commodum erat, Ager captiuus dictus, qui militibus sæpe diuidi solebat, Vide Liu. lib. 2. pag. 19. lin. 30. nam cum non longè abesset ab vrbe, per commodum fuit hoc facere. III. Commodum fuit postea stipendium, atq. id institutum, vt daretur aliquantò seriùs, nam S. C. est factum, vt stipendium miles de publico acciperet, quò tempore Veij oppugnabantur, non multò ante vrbe à Gallis captam. Vide Liu. lib. 2. pag. 44. & quidem ex tributo. ibidem, nam conferebat æs,

cum

tum nondum esset ea ætate signatum argentum, vt Lili. ibidem narrat. Argentum enim signari captum anno ab V.C.MLXXXV. Plin. lib. 23. cap. 3. & quidem tributum Romani persoluerunt ea de causa vīq. ad Perseum Macedonum regem victum à Paulo Aemyllo, qui ingentem prædam intulit ærario. Vide Pli. ibidem sua autem impensa Romanos militasse Liuius ibidem demonstrat; vbi ait neq; id passuros eos, quibus iam emerita stipendia essent, meliore conditione alios militare, quàm ipsi militassent. Stipendium autem, quòd peditibus dabatur, primò annuum fuit dictum. Vide Liu. lib.V. in concione Appij. annua æra habes, annuum opus ede; An tu æquum censes (nam increpat milites) militia semestri solidum te stipendium annuum accipere; puto annuum dictum, quod tunc simul totum numeraretur; in oppugnatione præsertim Veiorum, vt retinerentur milites. Tertium stipendium, & quartum inuenio à veteribus dictum. Suet.in Domitiano num.7. addit, & quartum stipendium militi, aureos; ternos, qui locus ita videtur intelligi debere, vt dicas, ex quadrimestri trimestre stipendium factum. Nec tamen satis cognoscere potui in antiquorum libris, an singula stipendia quadrimestria essent ternorum aureorum. Aureos intellige didrachmos, qui duob. nostratib. æstimari possunt, vt alij, qui de re numaria locuti sunt, scripserunt Id tamen si ita intelligas, repugnantem habebis locum apud Cornelium Tac.lib.primo; vbi de seditione loquitur in Germania orta in legionibus, Denis in diem assibus animam æstimare, & corpus paulò post, an prætorix cohortes, quæ binos denarios acceperint, qui locus adnotari debet, nam duplò maiuserat eius cohortis stipendium. Decem asses vno denario æstimauntur. Denarius verò argenteus numus drachmam vnam æquat, idest Iulium vnum, siue Marcellum vnum stipendium, vnum annum intellige. hinc in inscriptionibus antiquis. Mi-

litauit annos VI. vel X. vel XV. & in Transyluanica, Al-
bae Iuliae.

P. AELIVS VETVSTINVS MIL. LEG.

XIII. G. STIP. XV. VIX. AN. L.

Præter inscriptionum testimonium, quæ plurimæ ubiq;
sunt, afferam Corn. Taciti. locum lib. 19. pag. 366. ubi de
Sabino loquitur. Quinq. & XX. stipendia in Rep. fecerat,
domi, militiæq. clarus. etiam Lilius ita locutus est libro
tertio, pagella 31. lin. 50. Oppius VII. & XX. confecit sti-
pendia, Atq; vt commodius dari stipendia militibus pos-
sent, militare ærarium est postea ab Augusto institutum.
Suetonius in Aug. num. 27. de quo etiam mentio est in in-
scriptione antiqua marmoris Transyluanica, quam quia,
rara est, & bella, apponendam censui.

Albae Iuliae.

VICTORIÆ ANTONINI

AVG.

L. ANNIVS ITALICVS

HONORATVS LEG.

AVG. LEG. XIII. G.

ANTONINIANAE

PRAEFECTVS AERARII

MILITARIS SODALIS

HADRIANALIS CVM

GAVDIA TORQVATA SVA

ET ANNIIS ITALICO

ET HONORATO, ET

ITALICA FILIIS.

Sicuti

Sicuti theatrale ærarium erat apud Athenienses *θεατρικὸν χρυσάτειον* & præfectus eius creari solebat. Vide Demosth. *ἐν τῷ πρώτῳ* in oratione de corona pag. 46. in Heruagi-
nis. Equo autem publico militabant Romani. Liu. lib. primo. Sed suo etiam militare aliquando soliti. Idem Liuius lib. 5. pag. 46. lin. 50. his verbis, quibus census erat equester (equi publicè non erant assignati) consilio inter se habito prius, Senatū adeunt, ac facta dicendi potestate suis se equis stipendia facturos promittunt, Sed S. C. factum est, ut etiam ijs æra procederent & equiti certus numerus æris est assignatus tuncq. primū equis merere equites ceperunt. Sed idem Liuius lib. primo pag. 8. ubi de Seruij institutione loquitur, ait equos publica pecunia emptos. Illic tamen etiam ait primores ciuitatis equo militasse, & XII. centurias à Ser. Tullio confectas, Viduasq; attributas, quæ bina millia æris penderent singulis annis, ad alendos equos & Plin. lib. 23. cap. 22. ait equitum nomen consistebat in turmis equorum publicorum; Sed redeo ad stipendium. Summa igitur menstrui stipendij erit tricenū denariorum, idest trium aureorum nostratum, paulò plus, minusuè. Quòd si fuerit etiam duorum aureorum, dic in obsonium tantū hos dari solitos, nam vestem, & annonam habebant præterea milites de veste vide legem latam à C. Graccho apud Plutar. in eius vita, cum rediisset ex Sardinia, de annona militari locus est apud Vopiscum in Diuo Aureliano 351. hæc annona est decreta Aureliano. Panes militares mundi XVI. Panes militares castrenses XL. vini mensalis sextari XL. olei Sextarius unum ureos diurnos Antoninianos binos. Hæc ita sese habent. Quod si quis adhuc apertius rem intelligere vult, audiat quale, & quantum esset apud Græcos stipendium. Thucyd. lib. 6. ubi de apparatu belli contra Syracusanos loquitur. XXX. drachmas ait datas singulis peditibus. Supputatio ex prioribus confici potest etiam

Demoz

Demosthenes in prima oratione in Philippum de peditum stipendio ita scribit. ἵνα δέκα ἑκάς τῷ μίλῳ ὁ στρατοῦ δραχμὰς σιτηρέσιον λαμβάνῃ, de stipendio autem equitum ibidem ita, τοῖς ἰππεῦσι, τριάκοντα δραχμὰς τῷ μίλῳ, εἰ δὲ τοῖς μικρὰ ἀφορμῶν σιτηρέσιον τοῖς στρατευομένοις ὑπάρχῃν οἱ ἐταῖοι κ' ὀρθῶς. paulò post de annona, sed quæsitâ à militibus. προωριεῖ τὰ λοιπὰ τὸ ἐράτευμα ἀπὸ τῶ πολέμου,

Romani quoq; prædam in sumptum militum vertebant. Cic. in or. de prouincijs consularibus, illum enim arbitrabar etiam sine hoc subsidio pecuniæ retinere exercitum, præda parta posse, & bellum conficere, & Diodorus Siculus, vbi de bello sociali loquitur, ait multas insulas vastatas, & prædam in vsum belli insumptam Annua mille talenta assignarunt Romani ex ærario Pompeio in Hispania, vt haberet exercitum, qui parebat Petreio, & Afranio. Plutar. in Pomp. & Cæs. vita. At exercitus erat consularis duarum legionum, exercitus duos consulares Liuius ait lib. 3. ab V. C. pag. 23. lin. 50. fuisse quatuor legionum. Ergo supputare quilibet potest. Sed Vide etiam Portium Vincentinum. lib. 2. de sestertio. Stipendium maius prætorix cohorti dari solitum, hoc est, binos denarios singulis diebus scribit Cor. Tacitus lib. primo, pagina 8. Stipendium maius etiam datum phalangi triginta milium institutæ ab Imp. Alexandro Senere, quos phalangarios vocari iussit, quæ quidem constabat sex Legionibus similium armorum. Vide Lampridium pag. 285. refert Plutar. in Galba sub ipsum initium, Iphicratem Atheniensem præstantissimum ducem non improbasse militem auidum prædæ, & diuitiarum, quòd alacrius pericula obiret. Prædam sorte ductam interdum Verg. testatur eo versu, Italiam partiri, & prædæ ducere sortem, & Vopiscus in Probo 372. & 374. Itidem Liuius lib. V. de bello Macedonico, Ibi præda hetrusca, quæ missa à populatoribus fuit, ea repletus est miles Rom. De veste militari præter Plutar.

Plutar.in Gracchis, vbi refert, Gracchum legem tulisse de veste militibus publicè danda sine vlla stipendiorum imminutione, Vide etiam Vopiscum in Probo, vbi ait ille singulos manipulos adiit, & vestes, & calciamenta prospexit. itidem Liuium lib. 10. ab V. C. pag. 95. lin. 20. ibidem, de præda militibus diuidenda, & in Alexandro Seuerò Lampr. Data militibus saga, ac tunicæ, præmia illa tempestate militiæ haud spernenda. De annona locus est apud Vopiscum in Probo pag. 376. multa militari manu perfecit opera, dicens gratuitam annonam militem comedere non oportere. Præbebant autem militibus annonam prouinciales. Ibidem Vopiscus; orbis terrarum annonam non præbebit & pag. 377. annonam prouincialium militibus daret nullus, & pag. 373. in Probo. Te quæso Capito annonam, & commeatus, & quicquid militi est necessarium, pares. De annona itidem fit mentio in Diuo Aureliano. 351. vt non vinum, non annona consumatur, & 350. vbi loquitur de legibus eius militaribus. Miles annona contentus sit. Itidem Aelius Lampr. in Alex Seuerò. 284. Milites expeditionis tempore sic disposuit, vt in mansionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & septem, vt solent, dierum, nisi in barbarico. Liuius etiam lib. 3. pag. 26. lin. 70. vt, qui militari erant ætate, venirent cum cibarijs in quinq; dies coctis, & duodenis valis ante diem in campum Martium. Idem Liuius lib. 3. pag. 26. lin. 10. miles nihil præter arma, & cocti, quicquid erat, cibitulit. Annonam à salario video differre. Lamprius in Alexandro Seuerò 282. & 283. Medicus vnus palatinus sub eo salarium accepit, cæteri omnes, qui vsq; ad sex fuerunt, annonas binas, vel ternas. Annonas binas intellige cibaria, quibus duo ali possent, sic ternas, quibus tres, vide ibidem paulò ante, eadem pagella 282. Aulicum ministerium ita contraxit, vt essent tot homines in singulis officijs, quot necessitas postularet, ita vt anno

nas, nō dignitatē acciperēt. Fullones. Vestiarij, Pincerne annonas singulas, vix binas, & pag. 283. Architectis salaria dedit, Grammaticis, Rhetoribus, & discipulos cū annonis pauperum filios, modò ingenuos. De annona autem præter stipendium dari solita, locus est etiam apud Suetonium in Iulio Cæsare num. 68. vbi ait. In ciuili bello gratuitam operam vniuersi milites sine frumento, & stipendio. De annona etiam, & cibarijs militum, Vide eundem Suetonium in Galba num. 7. vbi hæc sunt verba. Militi, qui per expeditionem annona arctissima residuum cibariorum tritici modium centum denarijs vendidisse arguebatur, vetuit, simulatq. cibo indigere cepisset, à quoquam opem ferri, & is fame extabuit. In annona militari vinum esse vetuit Pescenius Niger Imp. vide Spartianum pag. 236. nec recens cibum coctum esse voluit, sed pane, ac frigidis, vt vescerentur iussit. Ipsi milites annonam portabant, vt ex Liuiο ante. Sed & Spartianus in Pescennio 236. Seruos annona onerauit, ne milites tantum onusti essent. VI. commodum. Agri, horrea, domus in prouincijs. Vide Vopiscum in Probo 374. & Liu. lib. primo de bello Macedonico sub finem. de agris militum decretum, vt quot annos militassent pro singulis annis bina iugera acciperent. Vopisci autem verba sunt hæc. Agros, horrea, & domos confecit omnibus, quos in excubijs collocauit. Idem etiam pag. 375. Veteranis omnia illa, quæ angustè adeuntur, loca priuata donauit, addens, vt eorum filij ab anno XVIII. mares duntaxat ad militiam mitterentur, ne latrocinari prius, quàm militare discerent. Lampridius quoque in Alexandro Seuero, pag. 287. Sola, quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus & militibus donauit, ita vt eorum essent, si hæredes eorum militarent, nec vnquam ad priuatos pertinerent, dicens attentius eos militaturos, si sua etiam defenderent; addidit his animalia, & seruos, vt possent colere, quod acceperant. VII. commodum

modum privilegia omnia, quale illud apud Liviū lib. 2. pag. 15. lin. 10. Ne quis militis, dum in castris effet, bona venderet, aut liberos, siue nepotes moraretur. VIII. commodum, legata testamento, solebant enim morientes Imp. cohortibus, & legionibus legare pecuniam, ubi de testamento Aug. loquitur Cor. Tacitus lib. primo pag. 4. pratorianarum cohortium militibus singula numum millia, Legionarijs autem cohortibus civium Rom. trecentos numos viritim diuisit. Idem Suetonius num. ultimo, ubi ait, & illam quidem pecuniam habebat confiscatam, intellige confiscatam in fisci repositam. Fiscus enim dicitur sacculus, ut Asconius declarat. IX. commodum militum erat, Donatium, de eo lege Vopiscum in Probo, ubi ait, Nam Imperator factus militi stipendium, & donatium, promisit; de donatio etiam Lampridius in Alexandro Severo pag. 276. Congiarium populo ter. donatium militibus ter carnem Populo addidit. Congiarium, quatenus obseruare, potius differt a donatio; nam congiarium semper refertur ad populum, donatium autem ad milites, quia etiam populo multa largiebantur Imp. debent igitur distingui populi munera à militaribus, de Congiariorum mentio fit apud Vopiscum in Aureliano. 362. ubi iter congiarium. datum ab Aureliano ait. de eodem congiariorum loquitur in Probo Vopiscus. 376. Dedit Romanis etiam voluptates, & quidem insignes, delatis quoque congarijs. itidem in Aureliano 362. Sciendum est illum congaria ter dedisse. Populo dabatur etiam Sportula. Vide Suetonium in C. Claudio num. 21. ubi ait dicens nihil esse lætius populo saturo. Congiarium autem constare numis, cognosce ex Suetonio in Tib. num. 20. ubi hæc sunt verba, & congiarium Po. dedit viritim tricenos numos. Populo dabatur etiam oleum gratuitum ab Imp. itidem panis, & porcinæ. Vide Vopiscum in Aureliano, pag. eadem. statuerat Aurelianus Imp. vinum etiam dare gratuitum, &

P p p

ibi

ibi obseruandum, vinum fiscale vendi solitum iussu Imp. in porticibus templi Solis, illud etiam *παρά πύλας* adnotari debet, vites ferere multis populis fuisse interdictum, itidem, & vinum conficere. Gallis omnibus, Hispanis, & Britannis permisit, vt vites haberent, vinumque conficerent, Vopiscus in Vita Probi Imp. pag. 376. dabatur etiam venatio Populo. Ibidem in Probo his verbis. Venationem idcirco amplissimam dedit, ita vt populus cuncta diriperet, in ea fuere lepores, apri, cerui, damæ, oues feræ, & alia animalia turbatica. Dabatur & visceratio, seu epulum. Suetonius in Iulio Cæsare num. 38. Dabatur & prandium. ibidem, & post Hispaniensem victoriam prandia duo. Idem Suet. in Tib. num. 20. prandium deinde populo mille mensis X. commodum, promotiones ad militiæ gradus. Vide Lampridium in Alexandro Severo, de promotionibus autem militaribus alibi copiosè differemus, res enim est obscura, & difficilis, scituq. digna. Hactenus à me dictum sit de commodis militum. Sciendum verò commoda seditiosis militibus eripi solita. Ac sic quoque seditiosissimum quemque & prædæ, & agri destinati tertia parte mulctauit. Commoda militum augere solus Imperator, aut Senatus poterat, non filij Impp. Cæsares dicti, quos aut Impp. ipsi haberent, aut adoptassent. Locus est apud Cornelium Tacitum lib. primo pag. 10. vbi seditio narratur legionum in Germania. Imp. Tiberius scribit se acturum apud patres de postulatis militum, se interim filium misisse, vt sine cunctatione concederet, quæ statim tribui possent, cætera senatui seruanda; Ergo nonnulli duces ipsi concedere poterant, vt prædam, & similia, sed immutare leges militares non poterant. Adde quòd filij familiæ erant Cæsares. Ideò lib. primo apud Tacitum, vbi hæc verba sunt, nunquam ne &c. nam Drusus arbitrium Senatus, & Tiberii obtendebat illorum postulatis. Commoda autem militaria magno constabant, declarat id Suetonius

Suetonius in Caligula num 44. his verbis. Commoda emeritæ militiæ redegit ad sexcentorum millium summam Nunc dicendum de præmijs, quod secundo loco propositum fuit; præmia militibus aut propter fortitudinem dabantur, & specimen præclarum virtutis aliquod, aut propter finitam militiam sic loquitur Cornelius Tacitus lib. primo pag. 10. de præmijs finitæ militiæ. Vide reliqua ibi. Hæc autem erant posita in arbitrio Imp̃p. aliquando etiam per seditionem milites pacisci voluerunt, vt certa sibi proponerentur præmia. Corn. Tac. lib. primo post XVI. stipendia, missionem, & præmia finitæ militiæ, de præmijs hisce militaribus loquitur Suetonius in Vespasiano, num. 8. vbi hæc sunt verba adeo nihil extra ordinem indulgit, vt etiam legitima præmia non nisi serò persoluerit. I. præmium erat pecunia. Suet. in Iulio Cæsare num. 38. veteranis legionibus prædæ nomine in singulos pedites bina sestertia, in equites vicena quaterna millia nummum. Dion. lib. 54. pag. 366. ait Augustum, & annos militandi præscripsisse, prætorianis XII. Alijs XVI. & certam pecuniam assignasse post confectam militiam, ne seditionem excitarent, vt ante, his de causis. II. præmium erant, Agri. Suet. ibidem assignauit & agros, sed non continuos, ne quis possessorum exturbarentur, & Cornelius Tacitus lib. primo pag. 11. agros emeritis largietur, vide reliqua & pag. 384. vbi copiosè, & exquisitè loquitur de hac re III. præmium erat ciuitas, Suetonius in Iulio Cæsare num. 76. Ciuitate donatos, & quosdam ex semibarbaris græcorum recepit in curiam, itidem & ius Latij, vt Pompeius Nouocomensibus de qua re ante locuti sumus in disputatione de prouincijs. IV. præmium erat ius anulorum. Suetonius in Iulio, num. 13. promissumq. ius anulorum cum CCC. milibus distulit. Ibidem, existimatur etiam equestres census pollicitus singulis, quod accidit opinione falsa de vsu, & iure anulorum aureorum in ordine equitum, Vide eundem

dem Suetonium in Galba num. 10. equestris ordinis iuvenes delegit, qui manente aureorum anulorum usu, euocati appellarentur, excubiasq. agerent circa cubiculum suum vice militum. Asconius Pædianus in 3. in Verr. pag. 49. præmia ita distinguit, quædam præmia & honori sunt, & lucro, ut hastæ, vexilla, phaleræ, coronæ ciuicæ; at anuli sunt ingenuitatis signa; sic ille; sed ego hæc recensebo inter dona, sic. n. appellat Suetonius in Tiberio num. 32. quòdque de donis militaribus ad se referrent itidem in Augusto num. 25. Ius autem tribuendorum omnium militarium donorum habebant non modò ipsi Imp. sed etiam Legati, qui ductu suo bellum gerebant. Suet. id declarat nominatim in Tiberio num. 32. loco eodem his verbis. Quòdque de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent, quasi non omnium tribuendorum &c. Idem Suetonius in Aug. num. 25. solos triumphales, quanquam & socios expeditionum, & participes victoriarum nunquam donis impertiendos putauit, quòd ipsi quoque habuissent tribuendia ea, quibus vellent. Primum donum, phaleræ, Vide in Aug. num. 25. de phaleris A. Gellius lib. 11. cap. 11. & Ver. lib. 5. vbi etiam nomine doni appellari talia videbis nullus mihi non donatus abibit. II. donum erant interdum, Armatura, & vestis. Lampridius in Alexandro Seuero pag. 281. donauit & ocreas, & bracas, & calciamenta, inter vestimenta militaria, item Vopiscus in Taciti Imp. vita. 362. paragaudas vestes ipse primus militibus dedit, cum ante non nisi purpureas acceperant, & quidem alijs monolores, alijs dilores, alijs trilores, vsq. ad pentelores, quales hodie lineæ sunt. III. donum erant coronæ, & quidem diuersorum generum, de quibus A. Gellius lib. 5. cap. 5. præter ipsum, de corona ex lauro ob victos hostes decreta Augusto Dion lib. 53. pag. 343. de triumphali aurea Imperatoribus dari solita ibidem A. Gell. & de auro coronario Dion lib. 51. pag. 310. quod dabatur

tur

tur in Italia à ciuitatibus; hoc autem Augustus non recepit, & Cicero in orat. contra Rullum, ex Manubijs, ex auro coronario, dabatur quidem etiam olim proconsulibus decedentibus ex prouincia ad ornandum triumphum. quod refert Cicero in or. in L. Pisonem. vbi ait, lege cautum, nequis ipsum reciperet, nisi decreto triumpho de ciuica Vopiscus in Probo pag. 371. de castrensi idem ibidem; coronis vallaribus duabus, nam eadem est vallis, & castrensis, Leuissimis de causis quòd donasset coronas, reprehensus olim fuit M. Fuluius Nobilior à M. Catone, vt refert A. Gell. lib. eodem V. cap. V. quia vallum curauerant, puteum effoderant. Coronis aureis octo donatum fuisse Sicinium Dentatum narrat Gellius ibidem, minor, si tantum Impp. dari solita, vt ex eodem A. Gellio ante diximus, nisi si ille suo auspicio bellum gessit, & Imperator fuit. IV. donum militare erat vexillum purum. Vopiscus in Probo, & Asc. in 3. in Ver. V. donum, armillæ aureæ, ibidem Vopiscus; vnus enim contentus sum testimonio. VI. donum, Torques idem ibidem. VII. hastæ puræ. idem eodem loco. VIII. donum, patera sacrificialis. ibidem. IX. donum, parmæ, & hastæ aureæ, de his Dion. lib. 55. pag. 378. vbi loquitur de morte C. & L. filiorum Augusti. his verbis *οὗτοι ἀπέλατται τὰ τε δόρατα ἃ παρὰ τοῦ Ἰππέωνος τοὺς ἐφίβους ἐσιόντες χρυσᾷ εἰλήφεσαν ἐς τὸ βουλευτήριον ἀνέτεθαι.* X. donum. Laudatio, de ea Liuius lib. 5. vbi de Manlio, qui Capitolium seruarat, his verbis luce orta vocatis classico ad concilium militibus ad tribunos: cum & rectè, & perperam factio precium deberetur, Manlius primùm ob virtutem laudatus. XI. donum, frumentum, & vinum, exile quidem, sed magnum in obsidione datum, idem Liuius lib. 5. eodem, & ibidem, his verbis. donatusque non a Tribb. solum militum, sed consensu etiam militari, cui vnuerſi selibras farris, & quartarios vini ad ædes eius, quæ in arce erant, contulerunt, rē parua dictū; sed quia vi-

Qu

cui quisque suo se defraudans, & quæ sequuntur. XII. donum erant ornamenta triumphalia. Suet. in Tiberio, num. 29. egit triumphum, quem distulerat, prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia impetrarat ornamenta, & in Aug. num. 38. aliquanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curauit, & in eodem, num. 9. quas obres, & ouans, & curru urbem ingressus est primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, hoc autem donum tribui solitum tantum ipsis ducibus. XIII. donum militare erat Clypeus aureus, de eo Suet. in Caligula, num. 16. inter reliquos honores illi decretus est Clypeus aureus, quem quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent, senatu prosequente, etiam hoc Ducibus tantum, & ipsi Imp. tribuebatur. XIV. donum erat Corona aurea, quam dabat ipse Imp. legato suo, quem adæquare sibi laude volebat; Liu. lib. 6. II. belli punici. pag. 156. post expugnationem nouæ Carthaginis. Scipio C. Lælium præfectum classis, & omni genere laudis sibi æquauit, & corona aurea donauit; atque ita fortasse intelligendus A. Gellij; locus, ubi de octo coronis aureis Sicinio donatis loquitur XV. donum militare erant boues, sed hoc nauale dici potest, quale etiam apud Vergilium, de eo loquitur Liuius eodem libro, & eadem pagella. Scipio Lælium præfectum classis XXX. bobus donat. Dona militaria, Rep. florente, dabat interdum ipse populus. Vide A. G. loco ante recitato, populi militaria habuit dona multiuiga, in his prouocatoria pleraque. cum enim esset orta contentio de donis, & prouocatum ad Pop. adiudicabantur à populo; nisi malis intelligere prouocatoria, quod hostem prouocasset, ut nonnulli putant, quamquam mihi non satis probatur eorum sententia. Etiam sciendum dona hæc militaria post laudationem, ut ante diximus, cum loqueremur de Manlio, qui Capitolium seruauerat pro concione, ab Imp. tribui solita. Liu. lib. 6. II. bel. pun.

eodem

eodem loco pag. 150. Profitebantur interdum milites plures, qui dicerent se eo dono dignos, quod daturus erat Imp. tunc oriebatur lis, & contentio, & testibus, atque aduocatis res agebatur, dabantur verò Recuperatores, & quidem tres, nam hoc verè Recuperatorium erat iudicium, rem totam vide, & observa apud Liuium, quamuis ambobus, ut listolleretur, quæ nihil perniciosius in castris, corona adiudicata fuit. Hactenus à me de commodis, præmijs, & donis militaribus sit dictum. Potuissem ex iure consultorum libris quamplurima priuilegia enumerare quæ inter comoda recenseri possunt, sed ea prætermittenda duxi, quale illud apud A. G. lib.

7. cap. 11. ubi loquitur de pignoris ca-

pione propter æs militare

Tribuno ærario, simi-

les accipere de

bebat.

FINIS.

FRANCISCI
ROBORTELLI
 VTINENSIS

De Pœnis Militum, & Ignominijs.

POSTQVAM de præmijs militum dictum est, consequi videtur, vt de pœnis, & omni genere ignominiaë, quæ irrogari ipsis solebat, & de causis pœnarum, & ignominiaë irrogandæ. Prima pœna dicta est exauctoratio, exauctorare autem nihil aliud erat, quàm solutum sacramento, & inermem, priuatum omni commodo, & priuilegio militem dimittere, de hac Suetonius in Aug. his verbis, cum ignominia legionem contumacius parentem; fiebat autem interposita hac appellatione, QVIRITES. Vide Lampr. in Alexandro Seuero. 286. item Corn. Tacitum lib. 1. pag. 15. in concione Germanici, vbi cognosces hoc primum manasse a Iulio Cæsare, hæc autem sunt ipsius verba. Diuus Iulius seditionem exercitus vno verbo compescuit, vocando, QVIRITES, qui sacramentum illius detestabant, hoc autem refert etiam Suetonius in Iulio num. 17. Exauctorare verò dicebantur, vt Lampridius loquitur in Seuero 272. inuentus solus est, qui tumultuantes legiones exauctorauerit, & Suetonius in Aug. paulò post. citra commoda emeritorum exauctorauit. Sacramento soluere idem erat. Vide Ammianum Marcellinum lib. 24. rebduos

residuos duos tribunos sacramento soluit, ut desides, & ignavos, quamquam interdum exaudivare, ad honestam refertur missionem. Suet. in Julio Cæs. num. 69. & Cor. Tacitus paulò post in loco, de quo ante. Et hæc est missio ignominiola, nam erat etiam missio honorifica; de ignominiosa Iureconsulti multa in Tit. de ijs, qui notantur infamia. & in Tit. de re militari, de honesta Liuius lib. 6. III. decados. dum ne quem militum legeret ex eo numero, quibus Senatus missionem, reditumque in patriam negasset; de hac missione loquitur etiam Suetonius in Julio, num. 7. missionem, & præmia flagitantes, & Cor. Tacitus lib. primo, pag. 8. An prætorias cohortes, quæ post sexdecim annos penatibus suis reddantur, plus periculi suscipere; Idem lib. eodem. pag. 7. ne dimissis quidem finem esse militiæ, sed apud vexillum retentos. Quid autem sit, apud vexillum retineri, cognosce ibidem post, pag. 13. Igitur voluntatis inter se rationibus placitum, ut epistolæ nomine principis scriberentur, missionem dari, vicena stipendia meritis; exaudivari, qui sena dena fecissent, at retineri sub vexillo cæterorum immunes, nisi propulsandi hostis, & in his verbis observa, Exaudivari, referri ad honestam missionem, de honesta missione locus est etiam apud Suet. in Vitellio, num. 15. ubi ait. Delectum quoque ea conditione egit, ut voluntarijs non modò missionem post victoriam, sed etiam veteranorum, iustæq; militiæ commoda polliceretur. Exaudivationem de turpi missionem dici cognosce rursus ex his Suet. verbis. in Vitellio. num. 10. quicquid prætorianarum cohortium fuit, ut pessimi exempli vno exaudivavit edicto, iussas tribunis tradere arma. Sciendum verò militares alias dictas animadversiones, alias ignominias, nam animadversio pœnam significat; ignominia autem probum, & notam. Ex Suetonio id cognosci potest in Tiberio, num. 19. ubi hæc sunt verba. Animadversorum, & ignominiarum.

generibus ex antiquitate repetitis , atque etiam legato Legionis , quod paucos milites cum liberto suo trans ripam venatum misisset , ignominia notatum . Ibi simul adnota causam notandi ignominia , nec milites tantum , & centuriones notari solitos , sed etiam tribunos , & legatos . Vide eundem Suetonium in Caligula , num. 44. legatos , qui auxilia serius adduxerant , cum ignominia dimisit . Hæc ille , tu adnota causam . Itidem illa nota fuit Centurionibus iniusta , de qua Suetonius ibidem , plerisque Centurionum maturis iam , & nonnullis ante paucissimos , quam consummaturi essent , dies , primos pilos ademit , causatus senium . Obserua notam , & causam . Itidem illud genus notæ est in Galba num. 12. Classarios , quos Nero ex remigibus iustos milites fecerat , redegit ad pristinum statum . Hæc nota fuit . Animaduersio autem illa , paulò post ibidem . Atque flagitantes aquilam , & signa pertinacius decimauit . II. pœna igitur dicatur à nobis Decimatio , de hac Suetonius in Calig. num. 48. inhiberi nullo modo potuit , quin decimate velle perseveraret & causa decimandi declaratur ibidem . Legiones , quæ post excessum Augusti seditionem olim mouerant , hæc autem est illa seditio , de qua Tacitus libro primo , de decimatione etiam Liuius mentionem facit lib. secundo ab V. C. his verbis . Decimus quisque ad supplicium lecti . & Tacitus lib. 3. ubi de L. Antonio , qui milites decimauit , de hac etiam nominatim loquitur Polybius lib. de castrametatione Rom. Classarios etiam decimauit Imp. Galba , quòd pertinacius peterent se iustos fieri milites . Vide Suetonium in Galba num. 12. de decimatione etiam loquitur Dionysius Halicar. lib. 9. pag. 446. in libris versis in latinum sermonem à Gelenio ; sic enim erit commodum etiam ijs , qui græcè nesciunt , inuenire . Qui autem decimabantur , sorte duci solebant . Vide Polybium in lib. de castrametatione III. pœna militaris erat Fustuarium , de quo Cicero mentionem facit in or. Philipp.

Philipp. 3. & Velleius pag. 107. in post. volumine. Calvini Domitius Iubillum Centurionem primipili ob turpem ex acie fugam fuste percussit; de hac poena copiosè loquitur Polybius in lib. de castrametatione, & causas has enumerat, peccare in excubijs, deferere stationem, furto aliquid è castris tollere, falsum testimonium dicere, flore ætatis alicuius abuti, de hac poena lege Lampridium in Alexandro Seucero, ubi refert, post fustuarij animadversionem, militi neque in patriam redire licuisse, nec ab ullo ex suis recipi solitum, hæc poena potest etiam inter capitales connumerari; nam ait Polybius, cum miles causam dixisset apud Tribunum; si damnatus fuisset, ab ipso primum Tribuno fuste percuti solitum, mox ab alijs militibus, & fustibus cædi, & lapidibus interdum obrutum necari. IV. poena, ordeo pascere; & hæc decimatis plerunq. legionibus irrogabatur. Suetonius in Augusto. Decimatas ordeo paut, & Polybius in lib. de castrametatione, itidem Lulius lib. 7. decadis. 3. ubi de Marcello, cohortibus, quæ signa amiserunt, ordeum dari iussit. Causa illic adnotanda huius poenæ. Signa amittere, apud Suetonium duplex poena, primum enim decimantur legiones, postea ordeo pascuntur, & si non cadit in eundem utraque. V. poena militaris erat. Vite cædi, de hac Corn. Tacitus lib. primo pag. 9. Centurio Lucilius interficitur, cui militaribus facetijs vocabulum. **CEDO ALTERAM**, indiderant, quia fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, & rursus alteram poscebat, & Liu. in Epit. lib. 57. ubi de disciplina Scipionis loquitur. Quem militem extra ordinem depræhenderit, si Romanus esset vitibus, si extraneus virgis cecidit, quo loco adnotandum, maiore ignominia affectos, qui virgis cæderentur, quam qui vitibus; Valerius maximus virgis ait cæsum Q. Fabium Rutilianum magistrum equitum à Papyrio dictatore quòd iniussu suo in aciem copias eduxisset lib. 2. cap. 2. *Exem. de Papyrio*

Q q q q 2

vide.

vide etiam Plin. vbi de vite, & Crinitum inter recentiores. VI. pœna, pertundere venam, & mittere sanguinem, & quidem perantiqua. Vide Aulum Gellium lib. 10. cap. 8. VII. pœna, siue nota potius, & ignominia Cespitem portare, Suetonius in Augusto. Cespitibus autem aggeres fiebant, & Cor. Tacitus lib. primo pag. 8. simul congerunt cespites, extruunt tribunal; paulò post. Aggerabatur nihilominus cespes, iamque pectori vsque accreuerat, cum tandem peruicacia vici inceptum omisere VIII. pœna, seu ignominia, portare vallum, & sarcinas, Val. Max. lib. 2. cap. 2. Liuius lib. 57. in epit. vbi de Scipionis disciplina, cum gladio recte (legendum, tere) vallare scieris, vallum ferre definito, ibidem mentio est militis, qui parum habili ret scutum ferebat. IX. pœna, elephantis proterendos dare. Val. Max. lib. eodem, & capite eodem, exemplo, de Africano minore in transfugas, hæc enim pœna ad eos referri propriè debet. X. ignominia potius, quam pœna, vt discincti foderent. Plutar. in vita Luculli. XII. ignominia, pugnare pedibus, Val. Max. lib. 2. cap. 2. exemplo de Cotta, his verbis. C. Cotta P. Aurelium iunctum sibi sanguine, virgis casum militiæ munere pedibus fungi coegit, quòd eius culpa ager esset incensus, & castra penè capta, ignominia hæc addita pœnæ. XIII. pœna, quæ militibus itidem transfugis irrogari solebat. Cruci affigere. Valerius Max. ibidem, exemplo de Africano, & quidem Romanos, nam latinos securi percussit, grauiori scilicet pœna affecti Ro. quàm latini, quia minus decet Romanum esse transfugam. XIII. ignominia potius, quam pœna. Toga lacinijs abscissis indui. XV. discincta tunica indui. XVI. nudis pedibus, à mane vsq; ad noctem ad principia adesse. XVII. interdicere vsum balnearum. XVIII. interdicere aliorum conuiuium. XIX. ab equitibus transferre ad funditores. Causa verò huius, quòd præfectus equitum circumuentus hosti

hostibus arma illi statim dederat . Vide hæc omnia apud Val. Max. lib. eodem , & cap. exemplo de L. Calpurnio. Notæ hæc , & ignominia ab ipsis Impp. tollebantur. Suetonius in A. Vitello num.8. atq. etiam vltro ignominiosis notas , reis sordes , damnatis supplicia dempsit , itidem in Iulio Cæsare num.69. ægreq; post multas preces restituit. Vide locum , nam ait ibi . Legionem nonam totam cum ignominia dimisit , quod tumultuata esset apud Placentiam , quamvis adhuc in armis esset Pompeius . Vide etiam Aelium Lampridium in Alexandro Severo pag.286. eam tamen legionem , quam exauctoravit rogatus per dies XXX. priusquam ad expeditionem Persicam proficisceretur , loco suo restituit , eaq; pugnante maximè vicis , cum tamen Tribb.eius capitali supplicio affecerit . Hactenus à me de pœnis , & ignominij militum dictum sit. Nunc de quasi ignominij quibusdam , quæ ad militiam spectant dicamus . Sic autem appello , quia lege , & constitutionibus erat Impp.cautum , non ignominia , aut notæ inurendæ gratia , sed aut disciplinæ militaris , aut dignitatis retinendæ gratia . Refert Suetonius in Augusto , institutum fuisse , & vsitatum ab Augusto , vt milites in concione , aut in edicto non appellaret commilitones , nec filijs , aut priuignis imperio præditis id permisisset . Cornelius etiam Tacitus libro 1.pag. 15.vbi in concione alloquentem facit Germanicum milites . Quod nomen huic cœtui dabo. militesne appellem? qui filium Impp. vestri vallo , & armis circumfeditis; An ciues? quibus tam proiecta auctoritas Senatus fuit . Vide , vt non appellat commilitones , nimis enim blanda erat appellatio , & disciplinam corrumperebat . At fecus Impp. Alexander Severus . Vide Aelium Lampridium pag.286.circumstantibus eum militibus , & quidem armatis ita capit . Commilitones , si tamen ista vobis competit appellatio , & quæ sequuntur , Paulò post . Milites Romani vestri socij , mei contubernales
amant,

amant, potant, lauant, Græcorum etiam more quidam se instituunt de commilitonum appellatione inter ipsos milites vide Cor. Tacitum pag. 17. vbi hæc sunt verba; nec aliter placari posse commilitonum manes. Alterum genus quasi ignominia, non uti milites libertino. Refert Suetonius in Augusto, ipsum non esse usum libertino milite, præterquam bis, dum foris bellum gereret, ad præsidium coloniarum contingentium Illyricum, iterum ad tutelam ripæ Rhæni fluminis. Miretur aliquis, cum delectus ex tribubus, ut Polybius narrat in libro de castris. Ro. & libertini tribubus continerentur, cur libertinum noluerit scribere militem. Responde, libertinos tribubus quatuor urbanis separatim contineri solitos, ut satis notum est; ideo facile potuisse prætermitti in habendo delectu, cumque vellet militarem disciplinam augere, & ornare, non nisi ciuibus ingenuis in bello uti voluisse. De libertinis, quoniam infima plebe continebantur, vide quid cauerit *Dignus* Claudius, apud Suetonium num. 25. nam ait. Libertinos, qui se pro equitibus agerent, publicauit. De capite census etiam non adigendis sacramento, vide Valerium Maximum libro secundo, cap. secundo, exemplo de C. Mario, & A. Gellium lib. 16 cap. 10. itidem Salustium in Iugurtha. Verum Imp. Nero aliquando coactus est uti libertino milite, imò seruis etiam. Vide Suetonium num. 44. vbi hæc sunt verba. Mox tribus urbanas ad sacramentum citauit, ac nullo idoneo respondente, certum dominis seruorum numerum indixit, nec nisi ex tota cuiusque familia probatissimos, ne dispensatoribus quidem, aut amanuensibus exceptis, recepit. Et quanuis Augustus bis usus est libertino milite, non tamen sub eodem vexillo cum ingenuis esse voluit, nec eo modo armatos, ut dignosci possent. Vide Suetonium eundem, vbi hæc sunt verba, non commixtos cum ingenuis, nec eo modo armatos, & quatenus ad hanc commissionem militum sub vexillis attinet,

ne

ne cum externis quidem auxilijs Romani commiscebantur, neque enim erat idem delectus, neque iisdem Tribb. militum, sed præfecti ipsos ducebant sui, & separatus ijs in castris locus assignabatur. Vide Polybium in libro de castram. Sed Xenophon in libro, qui ἑπάρχικος dicitur fideliores ait futuros externos, si commisceantur cum Atheniensibus. Ideo Demosth. in or. prima Philipp. αἰετὰ μὴ τούτων ἑπείας διακοσίους, καὶ τούτων πεντήκοντα ἄλλωξιους. pedites verò qui bis mille, inter hos Athenienses quingentos. Sed idem Xenophon in libro περὶ πόλεως, si ciues cum ciuibus coniuncti militent, utilius, quàm si cum illis instruantur, ut hoc tempore Lydi, Phryges, Syri, & alij id genus. Verùm hæc commiscendi ratio alia est, vel non commiscendi, illi non commiscebantur ab Augusto dignitatis causa, hi non sunt commisti ab Atheniensibus ob diuersitatem linguæ; Nec tribus commisceri olim Rom. voluerunt vrbanas rusticis, ob ignobilitatem, Vide Liuium libro 9. sub finem narrantem, quomodo libertini, Fabio auctore, qui ideo est dictus cognomento Maximus, coniecti fuerint in quatuor vrbanas tribus; nam vrbanae tunc ceperunt appellari; Imp. ætate si non commiscebantur sub eodem vexillo externi cum Ro. at utebantur eadem disciplina. Vell. paterculus in volumine post pag. 134. in impressis Lugduni, vbi de defectione Pannoniorum loquitur, & Dalmatarum. In omnibus autem Pannonijs non disciplinæ tantummodo, sed linguæ quoque; noticia Romanæ, plerisque etiam litterarum, vsus, & familiaris animorum erat exercitatio, ideo periculosum fuit, & quæ sequuntur. Sic etiam Liuius de latinis lib. 8. lingua, moribus, armorum genere, institutis congruentes, nam sæpè iisdem in manipulis fuerant. Nec verò mirandum hoc de latinis dici, quia cum ipsis esset data ciuitas, poterant in iisdem manipulis, & sub eodem vexillo in legionibus Ro. militare. Nec verò prætermittendum

dum Augustum olim (vt refert Suetonius) Romæ vsum militis libertini operatum incendiorum causa, tum ob periculum imminens ex caritate annonæ. Semper enim incendiorum suscepta est cura. Vide Liuium libro 9. de bello Maced. pag. 262. vbi de Quinqueuiris, quibus hoc est mandatum. Magna autem incendia sæpe à Liuiio Romæ fuisse narrantur. Vide etiam Paterculum pag. 156. sub finem vol. posterioris, vbi Cælij montis incendium narrat, cum iactura omnium, quibus succurrit Tiberius. Caritas verò annonæ ob frequentiam hominum sæpe Romæ erat. Sex. Rufus insignis Augustæ historiæ scriptor, ex Aegypto ducentes cenna millia in urbem inferri solita scribit. Incendiorum cura etiam Triumuiris capitalibus mandata. Vide Liuium ibidem. Seruare, ne qui nocturni cœtus fierent, vtiq. ab incendijs caueretur; adiutores ijs dati Quinqueuiri, vt cis Tiberim suæ quisq. regioni, ædificijs præssent; si igitur libertino milite vix utebantur quid credendum de seruis? ijs certè non licebat militare. Vide Vell. Paterculum in posteriori volumine, pag. 136. vbi de defectione Pannoniorum, & Dalmatarum loquitur; Habitari itaq; delectus, reuocati vndique omnes veterani; viri foeminaq; ex censu libertinum coactæ dare militem. Libertinum militem, intellege seruos manumissos, vt militare possent. Suet. hoc idem apertè demonstrat in Augusto num. 25. his verbis, eosq; seruos adhuc viris, foeminisq; pecuniosiorib. indictos, ac sine mora manumissos sub priore vexillo habuit, neq; aut commixtos eum ingenuis, aut eodem modo armatos. Obijciat se mihi aliquis, & dicat seruos militasse prolatis illis ex Liuiio verbis quæ sunt libro secundo de bel. punico, post cladem Canensem. Annibal redimendi sui captiuis copiam fecit pretia in singula capita, Equiti quingenos quadrigatos, tricenos pediti, seruo centum. Ergo serui erant in exercitu Ro. Sed tu intellige calones, & lixas, & id genus tur-
bæ.

bæ. Cicero in oratione pro Deiotaro, vbi sunt illa verba
 seruum iudicatum, ostendit satis rem ita se habere extat
 etiam Plinij Epistola ad Impp. Traianum, in qua de hac re
 agitur. Militarunt tamen aliquando serui etiam non ma-
 numissi. Liuius libro secundo belli punici, post Cannen-
 sem cladem, loco ante demonstrato, id ita explicat. Etiam
 aliam formam noui delectus inopia liberorum capitum, ac
 necessitas dedit; VIII. millia iuuenum validorum ex ser-
 uitijs, prius sciscitantes singulos, vellent ne militare, emp-
 ta publicè armauerunt; hic miles magis placuit, quàm re-
 demptus. Idem etiam ab Impp. M. Antonino Philosopho
 factum narrat Iulius Capitolinus pag. 194. Et seruos, que-
 madmodum bello punico factum fuerat, ad militiam pa-
 rauit; quos voluntarios exemplo Volonum appellauit. Nec
 seruis tantum vsus est in bello Germanico, & Marcoma-
 nico, sed etiam gladiatoribus, quod hominum genus vi-
 lissimum erat, multoq. fortasse peiore conditione, quàm
 serui. Capitolinus ibidem. Armavit etiam gladiatores,
 quos Obsequentes vocauit imò (tanta erat necessitas)
 etiam latrones. Verba Capitolini sunt hæc ibidem. La-
 trones etiam Dalmatiz, & Dardaniæ milites fecit, qui
 locus ita intelligendus, vt dicas milites factos, quia
 ipsos sacramento adexit militari, tunc enim
 fiebat aliquis miles, & incipiebat frui pri-
 uilegijs omnibus militaribus. Hac-
 tenus à me de poenis, & igno-
 minijs militum Romano-
 rum dictum
 sit.

¶

EIVS

E I V S D E M.

DE GRADIBVS HONORVM, ET
MAGISTRATVVM RO.

ILLVD primùm omnium satis cōstat (vt ab initio repetam) Romanorum pueros prætexam gestare solitos , quam græci *πεπαισμένος* vocant, vnde & prætextati dicti; Suetonius in Iulio Cæsare num. primo prætextato Cossutia desponsata, eadem & bullam locus est apud Asc. in 3. in Verem pag. 45. simul cum prætecta etiam bulla suspendi in collo infantibus ingenuis solet aurea, libertinis scortea, communiens pectus puerile. Signum igitur erat ingenuitatis bulla aurea studebant enim Rom. dignoscere ingenuos ab alijs. Quatenus igitur ad liberalem causam attinet, cauit Impp. M. Antoninus Philosophus, vt quilibet liberos suos post tricesimum diē nomine imposito profiteretur apud præfectum ærarij, in prouincijs verò apud Tabularios publicos. Iulius Capitolinus id narrat pag. 191. Prætecta deponi solita, & toga virilis statim sumi. Valerius Probus in sua Epitome de nominibus Ro. ait. non ante prænomen imponi solita, quàm togam virilem sumerent nec ista verba, quod credunt quidam, aduersantur illis Plutarchi in probl. Ro. vbi ait, nono die maribus imponi solita nomina, & foeminis octauo nam Plutar. de nomine gentilitio tantùm loquitur illic; Valerius autem Probus de prænominibus, & vtrunq. verum est quòd autem lustrico die imposeretur infanti gentile nomen, vide Suetonium in Nerone num. 5. de qua re etiam antè locuti sumus. Virilis toga sumebatur solenni die. Sic vocat Iulius Capi,

Capitolinus in M. Antonio Philosopho pag. 189. Virilem togam sumpsit quintodecimo ætatis anno, statimq; illi desponsata est L. Ceionij filia ex voluntate Hadriani. Itidem Suetonius in Tiberio num. 53. virili toga sumpta adolescentiam omnem transegit. Idem in Augusto num. 8. duodecimum annum agens aviam Iuliam defunctam pro concione laudavit, quadriennio post virili toga sumpta militariibus donis donatus est hanc puram vocat Cicero in ep. ad Att. lib. 5. vbi scribit se togam puram Ciceroni dedisse; de ea etiam Catullus in elegia ad Mallium, & hoc tyrocinium ætatis vocatur à Suetonio in Aug. vbi loquitur de Caio, & Lucio, & in Nerone num. 6. deductus tyro in forum, vbi adnotari potest, consuetudinem fuisse, vt adolescentes, qui togam puram sumpserant, deducerentur in forum tyrones autem dicti, quia tunc incipiebant militare sub annum XVII. vt patet ex Plut. in vita Gracchorum. Toga igitur pura sumpta militare, & stipendia facere sub Impp. incipiebant vt Pompeius sub Sylla Plut. in Pompeij vita. C. Iulius Cæsar sub Thermo prætore in Asia. Suet. num. 2. & 3. & sub Seruilio Isaurico in Cilicia, & proavus Augusti sub Aemilio Papo. Suet. num. 2. Cato de seipso apud Ciceronem in lib. de Sen. ita loquitur. Quibus miles punico bello, aut quæstor in eodem bello, aut Consul in Hispania fuerim, aut quadriennio post cum Tribunus mil. depugnaui apud Thermopylas M. Acilio Glabrione Coss. Enumerat militiæ suæ gradus sed miror, quomodo Cicero post Consulatum illum Trib. mil. fuisse dicat. Plut. *χλιδρχν*. nam Liuius lib. 6. 4. decados ait legatos Consulares ipsum fuisse, & Valerium Flaccum Acilij Glabronis. Legatos verò proxima dignitate fuisse in exercitu consulibus, cognosce ex Liuiio lib. 3. pag. 33. lin. 50. vbi ait. Consulem alterum dextrum cornu, alterum sinistrum; legatum mediam aciem, alterum equites rex. se, & idem lib. 4. pag. 37. lin. 20. dictatorem in exercitu sibi assumpsisse.

Rrrr 2

lega-

legatos, quos vellet, viros insignes. Tribuni mil. alij ex equitibus, alij ex peditibus creabantur. Polyb. in libro de castrametatione, equites, quibus decem essent reliqua stipendia; pedites, quibus sex hi erant seniores, & numero sex itidem ex iunioribus quatuordecim, qui quinque confecerant stipendia. Ibidem Singulae autem legiones sex habebant Trib. mil. Polyb. ibidem de numero stipendiorum Liu. lib. 3. pag. 31. num. 50. ubi ait Oppium VII. & viginti confecisse stipendia. Magis verò honorificum erat militasse equitem, quam peditem. Collige ex Livio libro 3. pag. 31. lin. 100. ubi ait L. Tarquitium patritium, sed qui tum stipendia pedibus propter paupertatem fecisset. Intelligi iam potest, qualis esset militiae gradus Trib. mil. sed illius ductu, & auspicio bellum non dicebatur geri. Liu. lib. 4. pag. 37. lin. 60. nec milites ab eo poterant solui religione iuramenti Liu. lib. 3. pag. 25. lin. 100. Aetatem si quaeris (nam hoc spectat ad rem propositam) collige ex Polybii loco ante recitato; nam si creabant Trib. mil. alios, quibus iam essent confecta stipendia sex, patet hos annorum fuisse XXIV. nam aetas militaris incipiebat post XVII. ut ante dixi, hinc illa edicta, quicumque essent aetate militari. Liu. lib. 3. pag. 26. lin. 70. equites verò creabantur trib. mil. anno aetatis XXVIII. ex prioris computatione, si rem colligas. obscuri, & humiles, qui creari non poterant Trib. mil. alios habebant militiae gradus; quos enumero ex Livio lib. secundo, lin. 60. Miles. ductor ordinum. Centurio. Centurio primi pili. itidem. Vexillarius. Optio. Tesserarius signifer, & aquilifer. vide quid dicat de his Iulius Capitolinus in Pertinace, sub initium. Verum de his, & alijs omnibus ego alibi copiose differam. Nunc aliorum honorum gradus declaro in patritijs viris, & plebeis nobilibus. Postquam militabant, ibant ad petitionem urbanorum magistratuum, & primum quaesturam petebant, anno XXIII. ex lege annali, ut ego alibi copiose

sè exposui, sed pulchrum censebatur ex castris redire cum laude, & donis militaribus. Ciuicam coronam retulit Iulius Cæsar, qua illum donauit Thermus prætor in Mitylenarum expugnatione. Suet. in Aug. num. 2. & Octavius triumpho Cæsaris Africano donatus est militaribus donis, quo anno togam sumpsit virilem, quanquam expers belli propter ætatem; nam agebat annum XVI. Quæsturam sequebatur ædilitas interiecto spatio annorum trium. Aedilitatem prætura interiecto biennio. Præturam consulatus interpositis annis itidem duobus, nam ætatis anno 43. consulatum gerebant, sicuti Cicero in Philipp. VI. declaratur nominatum. Sed nos de his omnibus alibi copiosè dicemus, cum loquemur de lege annali. Verùm quærat aliquis in gradibus honorum plebei hominis de tribunatu plebis; quo loco, interq; quos interijci solet magistratus urbanos, respondeo tribunatum pl. quæsturam vel urbanam, vel prouincialem sequi consueuisse. Id patet ex oratione Cic. pro Sestio sub initium ferè, ubi ait. Hunc igitur animum ad tribunatum attulit P. Sestius, ut quæsturam Macedoniae relinquam; exposuerat enim tribunatum militum antè, his verbis. Possem multa dicere de tribunatu militum, sed mihi obuersatur ante oculos reip. dignitas, quæ ad se rapit. paulò post. Quæstor hic C. Antonij collegæ mei, Iudices, fuit sorte. Iam igitur res satis patet. Sed etiam ex Asconio id perspicui potest, nam in argumento or. pro Cornelio Balbo de maiestate ait. Cor. homo non improbus vir habitus est: fuerat quæstor Cn. Pompeij; deinde Tribunus pl. C. Pisone consule. Vide, ut Trib. pl. sequatur quæsturam. Atque hoc idem, quatenus ad Tribunatum mil. & quæsturam spectat, cognosci potest ex Suet. in Iulio Cæs. num. 5. Tribunatu mil. qui primus honor Ro. reuerso per suffragia Pop. obtigit. ibidem n. 6. videbis quæsturam nominari. Hoc me impulserat antè multos annos, ut dicerem epistolam illam Cic. lib. II. Ep. far-

ad Curionem. Nondum erat auditum, ad Curionem patrem, non autem ad Curionem filium scribi; quia cum esset adolescens, & quæstor in Asia, nec dum Trib. pl. non illi commississet Cicero petitionem Milonis tanto studio, ut diceret, Dux nobis, & auctor opus est, idque verum esse existimo, & si nonnulli postea conati sunt hanc meam annotationem temere carpere. De sacerdotijs reliquum est ut quæramus, quo ordine tribui solerent. Ac illud tantummodo summatim dicam; sacerdotia mandari solita tantum senibus. Sed postea immutata ratio est Liu. id nominatim docet lib. 10. Consulares, triumphalesque viri, quorum honoribus nihil deesset, præter sacerdotia, quæ nondum erat promiscua. Idem lib. 29. sub. finem, extremis ferè verbis immutatam rationem ostendit. Gracchus admodum adolescens, quod tunc perrarum in mandandis sacerdotijs erat, &c. Itidem Suet. in Iulio num. 13. ante præturam pontificem creatum ipsum narrat. Hæc ita sese habebant florente rep. & si postremò paululum immutata. Sed Imp. ætate omnia confusa; imò ante sacerdotia ipsis mandari solita. Vide Iulium Capit. pag. 189. in M. Antonino Philosopho. Illum octavo ætatis anno in Satorum collegium retulit; paulò post. fuit in eo sacerdotio, & præsul, & vates, & magister, multosq. inauguravit, & exauguravit, nemine præeunte. Paulò post. Virilem togam XIV. ætatis anno sumpsit, eique desponsata fuit Commoda filia. Ibidem Nec multò post præfectus latinarum feriarum. Ibidem XVIII. ætatis anno adoptatus ab Adriano quæstor est designatus. Hæc ita præter consuetudinem agi solita, quamvis lege annali sæpè solutos leges, ut ipsius videretur habita ratio. Hæc à nobis hætenus dicta sint de gradibus honorum, & magistratuum Ro. De censura nihil diximus, quia satis constat ipsam plerunque consulatum consequi consuevisse.

F I N I S.

MEN-

MENSIVM APPELLATIO EX

NOMINIBVS IMPP.

AVSAS quatuor reperio fuisse, propter quas olim Impp. Rom. menses de suo nomine appellari voluerint; vel propter insignem aliquam victoriam; vel in memoriam mortui alicuius, quem ipsi diligerent; vel quòd eo mense essent ipsi nati; vel quòd eo tempore imperium suscepissent. Sextilem Imp. Augustus

appellavit Augustum, quia eo mense insignes victoriae ipsi obtigerant, ut Suetonius testatur, potius quàm Septembrem quo fuerat natus, ex quo patet altera causa, sicuti superius exposui. Nonnulli tamen Impp. tales reiiciebant appellationes, etiam si S. C. fierent, id factum à Tiberio scribit idem Suet. num. 26. his verbis. Et ne mensis September Tiberius, October Liuius vocarentur, intercessit. Liuium enim à matris ipsius nomine dici volebant. Altera causa explicatur ab eodem num. 15. in Caio, ubi ait. In memoriam patris Septembrem mensem Germanicum vocavit. Tertiam verò, & quartam cognosce ex eodem num. 13. in Domitiano, ubi ait. Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus suis Germanicum, Domitianumque nominavit, quòd altero suscepisset imperium, altero esset natus. Etiam Antoninus pius S. C. tale de se fieri vetuit. Vide Iulium Capitolinum pag. 186. Menses Septembrem, atque Octobrem Antoninum, & Faustinum appellandos decrevit Senatus; sed id respuit Antoninus de tertia, & quarta causa itidem lege Vopiscum in Tacito,

307. Hic idem mensem Septembrem Tacitum appellari iussit, quò deo mense & natus, & Imperator factus. Nullus verò plures appellationes mensibus indidit, quàm Commodus Imp. Nam pro Augusto mense appellavit Commodum, pro Septembri Herculem: pro Octobri invictum: pro Nouembri exuperatorium, pro Decembri Amazonium appellavit. Vide Acellium Lampridium, pag. 210. qui ita scribere etiam solitos tunc omnes testatur. Idibus Herculeis, Calendis exuperatorijs, calendis Amazonijs; neque verò hæc nomina S. C. indita, sed potius ex adulatione nefariorum hominum.

FINIS.

INDEX⁶⁸⁷

Rerum, Nominum, & Verborum memorabilium.

A

- Absentes**, siue Reip. siue sui causa abessent, tamen censebantur pag. 227.
- Accursius** somniauit Alumnos esse ex concubina filios pag. 159.
- Acerrae Praefectura** pag. 205. -
- Acerrani** nomen, & honorem tantum Romanae Ciuitatis habebant pag. 222.
- Achilles** Maffeus omnium Antiquitatum conquisitor, ac conseruator diligentissimus pag. 243.
- Achilles** Statius Lusitanus vir totius Antiquitatis peritissimus pag. 117.
- Aetij** Nauij Statua capite velato pag. 365.
- A. D.** notae *ante diem* significant pag. 12
- Adiectiuum** antene an post substantiuum collocandum sit pag. 77.
- Adlocutio** quid sit pag. 394. & 395.
- Adlocutionis** templum cur, & vbi factum pag. 397.
- Adriani** Antinous in Numismate pag. 443.
- Aedes** Iouis Olimpici Athenis inchoata pag. 415.
- Aedilitas** à Libertinis gesta pag. 235.
- Aedilium**, & Praetorum munus pag. 485.
- Aegyptus** sub Regibus fuerat, sed victa Cleopatra in formam Prouinciae redacta pag. 603.
- Aegyptijs** nonnisi Alexandrinis Ciuitas patebat pag. 198.
- Aelianus** quattuor Sybillas asserit pag. 298.
- Aemilia** Gens pag. 640.

ssff

Aemilij

Aemilij Mamerci poena pag. 231.

Aeneas Vicus Parmensis summus Antiquarius pag. 431.

Aequitas publica quomodo expressa pag. 494.

Aequitatem Deam coluerunt Romani pag. 494.

Aerarium fieri, & in Caeritum tabulas referri, idem nescit pag. 220.

Aesculapius à veteribus dictus jubilatio Apollinis, & Victoria, & triumphus, qui Paean appellatur pag. 348.

Aetas militaris quando incipiebat pag. 682.

Aetolia in formam Prouinciæ redacta pag. 604.

Africa vbi Carthago à Scipione Aemilio redacta in formam Prouinciæ pag. 603.

Ager Gabinus pag. 211.

Ager Hosticus pag. ibidem

Ager Incertus pag. ibidem

Ager Pistoriensis ibidem

Ager Romanus iuxta Varronis sententiam ibidem

Ager Romanus à Sabino, Campano, Hirpinio distinctus, ab Hetrusca parte nec ad integrum milliariū extendebatur ibidem

Ager Veientinus quot milliarijs ab Vrbe distabat pag. 212.

Ager Volaterranus à Cicerone dictus ibidem

Agnati qui dicantur pag. 639.

Agri partitio pag. 169.

Agri Romani finis ab Hetrusca parte erat Tiberis pag. 211.

Agri Romani longitudo pag. 212.

Agros collere plebeijs mandatum pag. 170.

Agrorum genera quinque iuxta Varronis sententiam pag. 211.
quorum sunt Romanus. Gabinus, Peregrinus, Hosticus, Incertus, & vnde sic appellati pag. 593.

Alciatus (Franciscus) & virtutum, & facultatum Patris haeres pag. 346.

Alphonius Mayanthus pag. 472.

Abani, quos Tullius Hostilius Alba diruta Romam transduxerat, Coelum habitauerunt pag. 181.

Albogalerus quid sit, & significet pag. 356.

Aldus Manucius Vir optime de litteris meritis pag. 90.

Alexander Imperator saepius Procuratores mutare solitus ne annum excederent pag. 539.

Alitae

Alicae Praefectura pag. 205.

Alpes Cortiae Prouinciae factae sub Nerone pag. 608.

Alumni quicumque alerentur, non autem qui alerent pag. 157.

Alumnos seruos fuisse creditur, quos dominus penes se natos speciali aleret affectu pag. 160.

Ancus Marcius bellica virtute excellens cum Latinis, Fidenatibus, Sabinis, Veientibus, Volscis, bella prosperè gessit, Ostiae Portum extruxit &c. Quatuor Urbis Collibus Auentinum adunxit pag. 179.

Anguim, & Elephantum maxima pugna, & concertatio pag. 356.

Animadversiones differunt ab ignominijs pag. 671.

Animalia, quae Dijs offerebantur pag. 283.

Animalia diuersa, quae Philippus Ludis saecularibus vel dedit, vel occidit pag. 286. & 386. & quae ad Triumphum Persicum parabat *ibidem*

Anio fluuius in Sabinis pag. 188.

Annibal Carus Rei Antiquariae sumus interpretes pag. 480.

Anniculus amittitur qui extremo anni die moritur pag. 11.

Annona in Nummo Macrini Caesaris Augusti pag. 509.

Annona, & Bibaria militum pag. 660. 661. & 662.

Annonae Charitas pag. 678.

Antelunares se dicebant Arcades, ex quibus postea Romana Nobilitas accepit Lunae imaginem pag. 390.

Antinous in Numismate Adriani pag. 443.

Antinoi Statuae pag. 443.

Antiochi Soteris Numisma cum salute pag. 342.

Antiochus Soter simulauit sibi in somno apparuisse Alexandrum Magnum pag. 342.

M. Antonius Muretus laudatus pag. 54.

M. Antonius Philosophus Imperator accepit in ditionem Marcomannos, & paulò post voluit Marcomaniam Prouinciam pag. 609.

Antonius Augustinus castissimi, & elegantissimi Vir ingenij pag. 271.

Antonini Pij Consecratio pag. 449.

Antonini Pij Consecratio in Numismate pag. 477.

Antoninus *DIVVS* appellatus pag. 450.

ssff 2

Anto

- Antoninus **PATER PATRIAE** à Senatu vocatus pag. 450.
 Antrum Sibyllae Cumanae Puteolis pag. 317.
 Apollo cur Pythius dictus pag. 446.
 Aprilis Neroneus à Nerone appellatus pag. 413. & cur sic vocatus pag. 415.
 Ara ditis, & Proserpinae pag. 250. & 251.
 Arabia Prouincia facta pag. 605. in formam Prouinciae redacta pag. 608. & à Seuero Prouincia resecta *ibidem*
 Aratrum in muris inducere quid sibi velit pag. 27.
 Aratri in Vrbes demolitas, ac dirutas inductione Ius Ciuitatis amissum significatur pag. 27.
 Arcus Triumphalis in honorem Trajani pag. 441.
 Arganthon Tartestiorum Rex CL. annos vixit pag. 259.
 Argentum concāum apud Plutarchum pag. 233.
 Argentum quando signari coeptum pag. 657.
 Aries leuitatis, stultitiaeque symbolum pag. 405.
 Aristoreli tributus Liber de *Natura Miraculis* an eius sit *Authoris* in dubium reuocatur pag. 308.
 Armenia Prouincia facta pag. 605.
 Armeniae receptae sub Trajano pag. 608.
 Arpinum Praefectura pag. 208.
 Arpinaces in Cornelia Tribu censebantur pag. 190. & 215.
 Arpinatibus quando Ciuitas data pag. 205.
 Arpinatibus Trebulanisq; Ciuitas data pag. 646.
 Artes quae stuaras exercere plebejorum erat pag. 170.
 Asinius Pollio Atrium Libertatis extruxit pag. 393.
 Asinius Capito Vir doctissimus pag. 427.
 Asperforium, ac Aspergillum quid sit, quomodo factum, & ad quid inferuiat pag. 358. & 359.
 Asses decem vno denario aestimabantur pag. 657.
 Asylus inter duos Colles Palatium, & Capitolium, scelestis, fontibusq; vniuersis à Romulo apertus pag. 170.
 Atella Praefectura pag. 205.
 Athalaricus Iustiniano Imperatori valde amicus pag. 506.
 Athon mons pag. 434.
 Attica Philosophia veritatis non parens, sed nutrix pag. 158.
 Augures agrorum terminos spectabant pag. 211.
 Augusta dici solita **MATER PATRIAE** pag. 652.

Augustus

691

Augustus an vicerit Britannos pag. 16.
 Augustus Lictorum numerum praefiniuit pag. 609.
 Augustus quamuis vsus est libertino milite non tamen sub eodem
 vexillo cum ingenuis esse voluit pag. 676.
 Aureli Prudentij locus emendatus pag. 52.
 Aurelianus Daciam Prouinciam intermisit trans Danubium
 pag. 609.
 Authorum conciliata discrepantia de Ludis saecularibus pag.
 256.
 Auxiliares qui essent pag. 222.

B

Bartholomaeus Mayranus litteris graecis versatissimus pag.
 485.
 Benedicti Acolti Cardinalis Epigramma pag. 428.
 Benedictus Labadinus pag. 461.
 Bernardus Cardinalis Maffeus Magnus in Ecclesia meritis clarus
 doctorum hominum amantissimus pag. 245.
 Berosus tribus Libris Chaldaicam scripsit historiam Babilonis
 fuit, Belliq. Sacerdos pag. 301.
 Bithynia ex testamento Nicomedis facta Populi Romani pag.
 605.
 Britannos an vicerit Augustus pag. 16.

C

L. Caecilius Minutianus pag. 24.
 Caere Praefectura pag. 205.
 Caeritibus primis omnium Ciuitas, sed sine suffragio, est data
 pag. 222.
 Caeritum in Tabulas relati qui dicebantur? pag. 222.
 Caesaris Germanici Numisma pag. 360.
 Caesarugusta Colonia immunis pag. 598.
 Calatia Praefectura pag. 205.
 Caligulae, Neronis, & Galbae adlocutio in Numismatibus p. 394
 Caligula

- Caligula cognomentum fuit in castris puero à militibus inditum pag. 653.
- Camilia Tribu extra XXXV. numerum pag. 34.
- Camillus Vejentini agri partem vectigal Pop. Romani fecit pag. 212.
- Carmenta mater Euandri Arcadis Sibylla dici potest pag. 303.
- Carminis saecularis duplex deuotio, pro sedanda aut vitanda pestilentia, aut processu, & constituto annorum numero pag. 261.
- Caroli V. Imperatoris gesta pag. 435.
- Carus Imperator aduersus Sarmatas bellum gessit pag. 609.
- Carthago prima Colonia extra Italia ducta pag. 207.
- Cassandra Priami filia in numerum Sibyllarum relata pag. 302.
- M. Calsijet Atiliae Manduilae Tumulum explicatum pag. 515.
- Cassilinum Praefectura pag. 205.
- Cassiorum Familia pag. 515.
- Castoris, & Polucis Numisma pag. 458.
- Castoris, & Polucis Templum quo loco Romae fuerit varia scriptorum opinio pag. 470.
- Capeduncula quid sit pag. 360.
- Capitolinum Templum in censum, in quo Sibyllina seruantur Oracula pag. 307.
- Cappadocia Prouincia facta sub Tiberio pag. 608.
- Cappadocia Mithridati erepta, & restituta Ariobarzani, redacta in formam Prouinciae pag. 605.
- Capua praefectura à C. Caesare Consule Colonia facta pag. 205.
- Censentur qui? Maresne tantum, an mares pariter ac foeminae pag. 224.
- Censores equum publicum habebant pag. 229.
- Censores vitam, moresq; examinabant pag. 533.
- Censoriae Tabulae Larini corruptae pag. 226.
- Censorum non eadem ratio fuit pag. 234.
- Censum instituit Ser. Sextus Rex pag. 225.
- Censura morum magistra à veteribus appellata pag. 232.
- Census in foro fiebat pag. 228.
- Census Equitum seorsim a plebeis fiebat pag. 230.
- Census, Censura, & Censores pag. 633. & 634.
- Census Romae actus vsq; ad Augusti singulare Imperium pa. 236.

Census

- Census** duo fuerunt; vnus ciuium, alter municipum pag. 237.
Centuria Niquifciuit à Seruio Tulio instituta pag. 229.
Centuriae à centum equitibus dictae, & quando audae pag. 184.
Centuriata comitia à Seruio instituta pag. 168.
Cerealia Festa V. Idus Aprilis celebrari solita
Certamen quinquennale institutum à Nerone pag. 412.
Cespitem portare poena, siue nota potius, & ignominia militum pag. 674.
Chrysippus nomen peregrinum, & Graecum pag. 199.
Ciceronis, & variorum Iurisperitorum loci comparati pag. 41.
Ciceronis locus de iure Quiritum pag. 200. de Tribubus pag. 213. de Socijs Pop. Romani pag. 204. de Agro Volaterrano, & Pistoriensi pag. 211.
Ciceronis, & Liuij dissensio de Libertinis, ac iisdem conciliati pag. 202.
Ciceronis, & Pediani locus de Municipibus, & Colonis pag. 217.
Ciconia pietatem, seu gratiarum actionem filiorum in parentes designat pag. 338.
Cilicia erepta Piratis à P. Seruilio qui Isauricus dictus pag. 605.
Cinna Conf. tentauit ne decem ex Italicis Tribus adiectae in XXXV. Tribus distribuerentur pag. 216. Octauio collega interfecto summam Remp. cum C. Mario iniustis imperijs oppressit *ibidem*.
Circenses Ludi pag. 285.
Circum collapsum Trajanus ampliolem, atq; elegantiorē restituit pag. 440.
Circus Maximus inter Auentinum, & Palatium à Tarquinio Prisco institutus pag. 180.
Cirene, & Lybia tota ex testamento Ptolomei Appionis peruenit ad Pop. Romanum pag. 603.
Ciues aut patricij erant, aut plebei pag. 192.
Ciues Romani à Colonijs magis quàm à municipibus differebant pag. 223.
Ciuis Romanus ex equite Senatus factus non amittit ordinis equestris

- equestris insignia , annulum aureum , & equum pag. 171.
 Ciuitas , & jus Quiritum idem pag. 547.
 Ciuitates nonnullae stipendiariae dictae pag. 595.
 Classes in centurias diuidebantur pag. 228.
 Claudia gens pag. 640.
 Claudia familia pag. 645.
 Claudia gens alia patritia alia plebeja pag. 647.
 Claudia Tribus pag. 185. in dubium vocatur an in agro Romano an extra constitui possit, quando nomen acceperit, & fuerit nouis titulis aucta pag. 188. & 189.
 Claudianus ostendit se non ingenij solum viribus excitatum, sed optimorum quoq; Poetarum lectione assidua ad poeticum decus, & gloriam peruenisse pag. 70.
 Claudianus verborum Vergilianorum obseruator diligentissimus atq. imitator pag. 75.
 Claudij Rutilij Numanciani Itinerarium emendatum , & illustratum a Castalione pag. 149.
 Claudius Auentinum intra pomerium recepit pag. 180.
 Claudius Nero non in Claudia Tribu, sed Arniensi censeri solitus pag. 215.
 Claudius proposuit mercatoribus certa lucra, & naues mercaturae causa fabricantibus magna commoda pag. 476.
 Cloacas, quibus eueherentur aquae superioribus locis in Tiberim, Terquinius Priscus duxit pag. 180.
 Glod Papienus pag. 363.
 Coelij Epistola ad Ciceronem de Tribu Popillia pag. 209.
 Coelium montem habitauerunt Albani pag. 177.
 Coelius Vibennus Tulcorum Dux, qui monti nomen dedisse traditur, Coelium cum suis habitauit pag. 177.
 Cognomina , & appellationes Imperatorum pag. 649.
 Coloniae Latinae , & Italicae, quae participes non erant Ciuitatis Romanae sed tantum lus Latij habebant. pag. 195.
 Coloniae , & Praefecturae cum plus oneris ; tum vero minus habebant emolumenti pag. 223.
 Coloniae Ciuium Romanorum dicebantur, quibus datum erat jus Ciuitatis Romanae pag. 196. à duumuis ex ordine decurionum creatis regebantur *ibidem*.
 Coloniae militares quae ? 203. Romanae suffragij lationem habebant pag. 203.

Colo-

- Coloniae Ius donatum nonnullis Urbibus pag. 596.
 Coloniae Decumanorum pag. 598.
 Coloni similes Ciuibus Romanis pag. 223.
 Colophonia Sibylla pag. 302.
 Colles tres, nempè Coelium Capitolium, Quirinalem Romulus
 Palatio adiecit pag. 177.
 Collina Tribus pag. 184.
 Columna Cochlidis pag. 436. & 437.
 Comitia pag. 635. & 636. quibus de causis habebantur pag.
 238.
 Comitia Magistratum quomodo, & quando celebrabantur
 pag. 536.
 Commodi Imperatoris luxus pag. 487. sagittandi peritia pag.
 488.
 Commodum primum militum Romanorum praeda pag. 655.
 Commodum secundum ager captius dictus, qui militibus
 diuidi solebat pag. 656. Commodum tertium stipendium
ibidem.
 Concordia firmare Ciuitates Urbium conditores in primis stu-
 duerunt pag. 167.
 Concordia in Numismate Vitellij quid significet, & quomodo
 fingebatur pag. 406.
 Concordiae Aedes, quam Flavius vouit Tyberiusq. dedecauit
 quonam in loco posita esset pag. 407.
 Congiarium pag. 663.
 Congiaria in Numismatibus Neronis, & Vespasiani pag. 419.
 Congiarium quid fuerit pag. 423.
 Congius sextarios capit sex pag. 423.
 Connanus reprehensus pag. 30.
 Constantinus Romanorum Ciuium. Coloniam cum Bizantium
 transiitisset Prouincias certis limitibus designauit, quibus
 suos Magistratus dedit pag. 541.
 Constantinus Maximus inter Diuos relatus pag. 453.
 Constantius Arelate Tricennalia celebrauit, Theatralesq. & Cir-
 censes ludos pag. 534.
 Consulatum continuatum pag. 629.
 Consules propter inopiam Aerarij praedam vendiderunt, indi-
 gnante exercitu pag. 656.

Tttt

Conuen-

Conuentus qui, & quales fuerint pag. 399.

Cor veneno tinctum ea natura existimatur vt igne confici nequeat
at pag. 372.

Cornelia vxor Paulli Aemilij pag. 382.

Cornelia Tribus pag. 185.

Cornelij non omnes in Cornelia Tribu censebantur pag. 215.

Cornelij Taciti contrā omnes Historicos de Comitij sententia
pag. 636.

Corona Ciuica, vallaris, Castrensis pag. 667.

Creta à Metello deuicta, vnde Creticus dictus pag. 602.

Criniti opinio rejecta pag. 35.

Crustumia Tribus pag. 185. ab Opido pag. 208.

Cumae Praefectura pag. 205.

Cumaea Sibylla in Italia vaticinata est paulò post excidium Iliacum
pag. 300.

Cumana Sibylla pag. 298. nomine Amaltea Libros Sibyllinorum
oraculorum ad Tarquinium superbum detulit pag. 300.

Cumanus, & Felix in Idaea Procuratores pag. 538.

Cumis plures mulieres longo, & perpetuo tempore vaticinatae,
quae omnes Sibyllae vocitatae sunt pag. 308.

Curiae vnde dictae pag. 169.

Curiata Comitia à Seruio debilitata pag. 168.

Curiones, & Decuriones pag. 169.

Cyprus sine bello recepta pag. 605.

D

Daci, & Casti victi sub Domitiano pag. 608.

Daciam Prouinciam Aurelianus intermisit trans Danubium pag.
609.

Dardania, & Moesia à Curio Procos. victae pag. 602.

Decimi Ludi Saeculares ab Honorio Imperat. facti pag. 271. &
274.

Decimatio, & decimare milites pag. 672.

Decumia Senatoria pag. 614.

Decuriae ad numerum Iudicum spectant, & vnde dictae pag.
614.

Decuriae

- Decuriae Iudicum multiplices, & quae fuerint** pag. 615. & 616.
Decuriones in Colonijis ijdem ac Romae Senatores pag. 196.
Decuriones Colonici ferrebant suffragia pag. 596.
Decursio in Numismate Cl. Neronis pag. 454.
Decursio quid significet pag. 455. & 456.
Dectionum variae species 457.
Delbora omnium Sibyllarum antiquissima pag. 303.
Delphica Sibylla pag. 298. & 299.
Diana in Numismate C. Posthumi pag. 479.
Dianae Templum in Auentino pag. 281. & 294.
Dictator extra Romanum Agrum dici non poterat pag. 210.
Dies, quibus Ludi celebrabantur pag. 275.
Dignitatum civilium, militariumq. in Oriente index pag. 542.
In partibus occidentis pag. 553.
Dionysij laus in Romanorum rebus conscribendis pag. 178.
**Dionysius Halicarnaseus Urbis Romae primordia, Romuliq. in
condenda, & instituenda Vrbe rationem accuratissime ac
verissime persequitur** pag. 213.
**Dionysij, & Vattonis conciliatio circa Tribuum enumeratio-
nem** pag. 213.
**Dni appellatio indebatur Imperatoribus, sed post mortem facta
consecratione** pag. 652.
Domitiani Numisma in tergo ancoram naus ostentans pag.
341.
Domitianus nouam excitauit aedem in Capitolio Custodi Ioui
pag. 418.
**Dona militaria Phalerae, Armatura, Vestis, Corone, Vexillum,
Torques, Patera sacrificialis, Parmae & Astae aureae, Lau-
datio, Frumentum & Vinum, Ornamenta triumphalia,
Clypeus aureus, Bona &c.** pag. 166. 667. & 668.
Donatium Principis largitio in milites pag. 422.
Donatus reprehensus pag. 2.
Draconem antiquiores Heroibus consecrarunt pag. 355.
Duumiri ex Decurionum ordine creabantur pag. 217. Sub
Regibus iudicabant de capitalibus pag. 611.

E

- Elephantes quid significant pag. 355. Ludis circensibus exhibiti pag. 360.
- Eleutheria Festa quid fuerint, cui, & quomodo celebrabantur, ac vnde dicta pag. 394.
- Elissa Sibylla pag. 302.
- Ennij versus apud A. Gelium explicati pag. 54.
- Ephorus CCC. An. vixit pag. 259.
- Epimenides Gnosius CLVII. Annos vixit pag. 259.
- Epidauri pro Aesculapio anguem venerabantur pag. 343.
- Epyrotica Sibylla pag. 303.
- Eques, atq; equestris ordinis appellari definit si quis Senator factus est, cujus pater eques Romanus fuerit pag. 175.
- Equester ordo à plebe annulo aureo, & equo distinguebatur ac quid fuerit pag. 171. 174. & 175.
- Equi publici mentio in antiquis lapidibus pag. 175.
- Equites si flagitium vllum fecissent, ac ignominia à censoribus notati, equum publicum amittebant pag. 173.
- Equites quot Romulus post receptos Sabinos habuit pag. 182.
- Equitibus à Censoribus poena illata pag. 231.
- Equitum, peditumq; numerus Romuli Regui initio pag. 170.
- Equitum Turmae cum duplicatae sunt, peditum quoq; numerus duplicatus pag. 182.
- Equitum Turmas Tarquinius Priscus duplicavit pag. 182.
- Equitum census seorsim à plebeis fiebat pag. 230.
- Equitum nomen in quo consistebat pag. 659.
- Equo publico Censores quoq; gaudebant pag. 172. & 229.
- Equus dexter quid sit, quidue sinister in agitatione, & Bigarum certamine pag. 13.
- Equus & aureus annulus Equitis Romani insignia pag. 171.
- Equus mirabiliter instructus Trajano donatus pag. 441.
- Erithrea Sibylla pag. 299.
- Erithrae Sibyllae Carmina de Christo pag. 304. & seq.
- Erophiles Sibylla pag. 298.
- Esquiliae ante Seruium extra Pomerium fuisse pag. 181.
- Esquilina Tribus pag. 184.

Esquili-

Esquidnam secundam inter urbanas Tribus Varro enumerat,
quam describit Dionysius pag. 213.

Esquilinus, & Viminalis à Servio Tullio intra Urbem recepti
pag. 180.

Etruria Tribus quatuor habuit pag. 209.

Euphranor mirus artifex simulachrum Bonicventus finxit Ro-
mae pag. 367.

Exactoratio, & exactorare pag. 670.

Exconsules, & Exquestores qui vocarentur pag. 35.

Exconsules, expraetores, exquaestores fuerunt dicti, qui
eos honores gessissent, non qui gererent pag. 36.

F

Fabia Genus pag. 640.

Fabia Tribus pag. 185.

Fabius Censor libertinos omnes ab Ap. Claudio censore per Tri-
bus omnes dispersos in quattuor Urbanas redegit pag.

192.

Factio forensis pag. 192.

Falerina Tribus pag. 186. à Falerno agro pag. 208.

Falisci in quattuor Etruriae Tribubus pag. 209. post Etruscum
bellum ciuitate donati *ibidem*.

Familiae, quae ex Albanis patriciae factae sunt pag. 179.

Familiae Romanorum pag. 638.

Familiae Romanorum non tantum cognominibus, sed etiam
Praenomnibus distinguebantur pag. 646.

Familiae Plebeiae olim recipiebant nobilitatis Stemmata, & di-
cebantur nobiles pag. 642.

Familiarum in duo genera distinctio patriciae, plebeiaeque ac
vnde dictae pag. 169.

Familiarum quae Praetoriae, quae Consulares, quae quaestoriae
tantum, quae Senatoriae, quae equestres pag. 647.

Fauna, vel Fatua Fauni Italiae Regis Soror. pag. 393.

Faustinae Augustae Numisma pag. 344.

Federicus Rainaldus pag. 54.

Felicitas Publica in Numismate Iuliae Mammeae pag. 501.

Felicitatis

Felicitatis Templum ubi fuerit 303. & Nerone combustum
ibidem.

Feminae vates Sibyllae à veteribus nuncupatae pag. 297. &
299.

Fenestella diligentissimus scriptor pag. 315.

Festa Cerealia V. Id. Aprilis celebrari solita pag. 415.

Festi locus, seu testimonium de Praefecturis pag. 205. & 223.

Festi, & Livij dissensio de Forailis, Fundis, Appinoq. Praefecturis pag. 205.

Festi locus obscurus de Tarentina Tribu pag. 210.

Festus à Fulvio Urfino, & Iosepho Scaligero explicatus pag. 62.
à mendatij suspicione defensus pag. 205.

Festus quid dicat de Maecia Tribu pag. 208. quid de Popillia
Tribu pag. 209.

Fides exercituum in Numismate V. Celis pag. 403.

Figura Nominum, & Verborum per numeros recondita pag.
66.

Flatores Aeris, argenti, atq. auri, & eorum munus pag. 384.

Flavius vocit Aedem Concordiae pag. 407.

Foederati, aut municipes, & Coloni jushabebant adipiscendae
Ciuitatis Rom. pag. 644.

Foeneratores habant ad lanum pag. 365.

Formiae Praefectura pag. 205.

Formianis quando Ciuitas data *ibidem.*

Fortitudo figurata in Trajani Nervae Numismate pag. 511.

Fortitudinis Sigillum in Numismate C. Poblilij pag. 512.

Fortuna, & virtute Ciuitates audae pag. 167.

Franciscus Alciatus pag. 474.

Franciscus Robortellus homo apprime doctus pag. 89.

Frustrari, & Frustra esse, quid? pag. 54.

Fulvii Ursini, & Iosephi Scaligeri opera in Festo explicando
pag. 62.

Fulvius Ursinus Vir litterarum cognitione praestantissimus, ac
singulari ingenio pag. 48. & pag. 160.

Fundani in Emilia Tribu censabantur pag. 215.

Fundanis quando Ciuitas data pag. 205.

Falsuarium poena erat militum pag. 672.

G

- Gabij** quot miliaribus ab Vrbe distarent pag. 211.
Gabijs euerfis secuta est Agrorum distinctio *ibidem*.
Gabinus ab Opido Gabijs *ibidem*.
Gabinus & Romanus Ager iisdem constabant auspicijs *ibidem*.
Galatia quando Prouincia facta pag. 607.
Galeria Tribus pag. 185. & 186.
Galli in Italia eam partem tenebant vbi Mediolanum est vsq. ad Rubiconem amnem pag. 602.
Gallia Cisalpina rusticae plebis pars videtur posse appellari, & quae diceretur pag. 195.
Galliae Prouinciae quot, & quales pag. 602.
Gallieni Nummus pag. 274.
Gallograecia Prouincia facta pag. 605.
Gallus Aesculapio dicatus pag. 347.
Gelij locus de Municipibus pag. 203. de Caeritum Tabulis pag. 220. de Censoria nota pag. 232.
Genius serpentis imagine effusus pag. 415.
Genius Numen nascentibus datum pag. 416.
Genio Sacra fiebant mero, & floribus pag. 416.
Gentilis quis dicatur pag. 638.
Genucia Familia plebeja pag. 210.
Germani vsq. in Hispaniam irruperunt sub Gallieno pag. 608.
Germanici Caesaris Numisma pag. 372. ejusdem corporis, animiq. dotes pag. 373.
Germanici in violenta morte adlocutio, & funus pag. 374. & 375.
Gordiani Senioris origo, scripta, virtus, indoles, moderatio, mores, munera obita, corporisq. structura pag. 490. & 491.
Gordianus junior litteris, ac moribus clarus, aliaeque ipsius animi dotes pag. 492. vixit in delicijs, fuit vini, ac mulierum cupidissimus, pomorum, & olerum avidissimus pag. 493.
Gracchus Censor delibertinorum suffragijs duo instituit pag. 203.
Graeci valde Hadriam seu Hadriaticum mare formidabant pag. 19.

Grates

Grates agi recte dictum pag. 38.

Guidus Panzirolus I. Conf. doctissimus pag. 503.

Gymnastica corporis vires firmat pag. 398.

H

Hadrianus gloriae Trajani inuidens tres Prouincias ab eo factas reliquit, nempe Assyriam, Mesopotamiam, & Armeniam pag. 608.

Hadriaticum mare cur aestuosum pag. 18.

Harpocrates Iatralipta pag. 198.

Hellespontica Sibylla in agro Trojano vico Marmisso nata pag. 301.

Hellanicus, & Damiates annis CC. saeculum constituerunt pag. 259.

Heriphilis Erithrea Sibylla pag. 298. & 300. Lesbijs vaticinata est eos maris Imperium amissuros pag. 298.

Hipomnematographus pag. 540.

Hippopotamus Nili equus animal improbißimum pag. 338.

Hispania variè possessa postea ab Augusto stipendiaria facta pag. 602.

Homeri, Hesiodi, & Vergili locus collatus pag. 81.

Honor non propter opes datus, sed ob inopiam negatur pag. 171.

Honor quid sit pag. 401.

ob Honorem cenotaphium quid indicet pag. 402.

Honores, & Magistratus, qui ciuibus Romanis darentur duorum generum erant vel militares, vel urbani pag. 239.

Honores castrenses Ciuium Romanorum qui? *ibidem*.

Honori delphinis tribuitur pag. 399.

Honorum gradus apud Romanos pag. 680. 681. 682. & 683.

Honos, & Virtus in Numismate Vitelij pag. 398.

Horatij, & Suetonij loci collati pag. 16.

Horatij locus illustratus pag. 44.

Horatij, & Valerij Flacci loci collati pag. 59.

Horatij, & Ouidij locus collatus pag. 69.

Horatij, & Claudiani loci collati pag. 70.

Horatia

Horatia Tribus pag. 185.

Horatius Veneficas inestatur, & irridet pag. 73.

Hosticus ager ab Hostibus pag. 211.

I

Iani Bifrontis numisma cum prora navis pag. 327.

Iani Templum in medio foro ex aduerso Capitolij pag. 329. in Numismate Neronis pag. 408.

Ianus in Italiam nauigans a Saturno fuit hospitio susceptus pag. 327.

Ianus Geminus a Numa Rege dicatus, pacis, belli. argumeto cultus & cur dictus Geminus pag. 329. Plutarchus scribit eum fuisse Graecum pag. 330.

Ianus Noe ex Iaphete nepos pag. 332. Nauium, Coronarum, necnon Pontium primus inuentor pag. 333.

Ignominia notati vel ferendi omnino suffragia jus amittebant vel Tribum mutabant pag. 218.

Illyrici victo Rege Gentio indedicionem accepti a L. Manilio.

Imago Genij Publici, qui apparuit Iuliano Imperatori pag. 416.

Imperatores appellati delectum facere, milites conscribere, pecunias colligere, hostibus bellum indicere poterant pag. 533.

Imperatoris nomen quam vim habuerit pag. 651.

Imperatores morientes solebant cohortibus, & legionibus legare pecuniam pag. 663.

Imperij Romani origo pag. 531.

Inferi Dei Manes a Romanis nuncupati pag. 252.

Infrenis quid sit pag. 23.

Inici Dauali Numisma pag. 81.

Insignia num veteribus fuerint? pag. 19.

Io: Cauinus veterum Romanorum, Graecorumq. numismatum mirus reformator pag. 352.

Io: Picus Mirandulanus Vir diuinus, Phoenix rei litterariae pag. 330. & 347.

V v v v

Io:

- Io: Reuclinus pag. 342.
 Ioui cur fulmina attributa pag. 418.
 Iouis Olimpici aedes Athenis incohata pag. 414.
 Italiae fines ad rubiconem amnem pag. 593.
 Italiam Plinius Alumnā terrarum dixit pag. 148.
 Italicenses, vnde ortum duxit Hadrianus Imperator, cum
 municipes essent, in ius Coloniarum mutari stultē expor-
 tarunt pag. 224.
 Indaea Prouincia facta pag. 605. cum Hierosolymis accessit
 Imperio Romano sub Vespasiano pag. 608.
 Indicandi ratio quam Romae varia & multiplex pag. 611.
 Iudicum numerus in omnibus consilijs non semper idem pag.
 614.
 Iudicia publica apud populum exerceri solita in comitijs
 pag. 612.
 Iudicium Porci apud Romanos quid? pag. 365.
 Iulia Gens à Iulio Aenae filio manasse proindubitato credi-
 tum pag. 336. 641. & 645.
 Iulius Caesar Scaliger à Castalione reprehensus pag. 59. ni-
 mus acer in Poëtis exagitandis in Hypercritico pag. 65.
 Iulius Caesar Ciuicam coronam retulit pag. 683.
 Iulij Caesaris consecratio in Numismate pag. 354.
 Iupiter Cultos in Numismate Domitiani, & Neronis Caesa-
 rum pag. 418.
 Iupiter Axur in Numismate C. Vibij, & Cn. Pansae pag. 432.
 Iuramentum per Genium Principis pag. 417.
 Ius Latij ad quos pertinebat pag. 204.
 Ius Quiritum pag. 196.
 Ius Quiritum dare quid sit? pag. 197 Romanis libertis daba-
 tur *ibidem*; Romanis libertis petere non licebat, nisi vel
 concedentibus patronis, vel mortuis pag. 198.
 Iuuenibus prohibitum nisi cum aliquo maiore natu specta-
 cula frequentare pag. 267.

Lacui.

L

- Laeuinus Torrentius**, seu **Torrentinus** impugnatur à **Castalione** pag. 17. & 32.
- Lares** floribus coronati pag. 416.
- Latinitas**, & **Latium**, siue **jus Latij** idem pag. 597.
- Latinus Viterbiensis** pag. 52.
- Laurus Apollini** tributus, diuinationis **Symbolum**, **veritatem** **somniorum** conciliat &c. pag. 445. & 446.
- Lazar Bayphius** Vir de re **Heteraria** **benemeritus** pag. 359.
- Legati Propraetores** vocati pag. 610.
- Leges tabellariae** dictae, **Gabinia**, **Cassia** **Papiria**, **Coelia** p. 238.
- Legiones** quot erant **Augusti** aetate pag. 621.
- Legiones** duae vnum conficiunt exercitum pag. 623.
- Legiones** ab **Imperatoribus** appellari solitae, vt ab **Antonino Antoninae** &c. pag. 624.
- Legiones** quo tempore appellari coeperint cognomentis pag. 625.
- Legionum** appellationes quinque generum sunt pag. 625.
- Leocustodiae** **Typum** gerens pag. 405.
- Leuinus Adriaticum** ingressus est mare & **Ionicum**, omnesq; obtinuit **Ciuitates** pag. 602.
- Libertas** à **Romanis** **Dea** culta pag. 392. cuiusq. **Templum** **Publius Victor** in **Auentino** constituit, **ibidemq;** fuit **Libertatis Atrium** pag. 393.
- Libertatis Templum** cum **Porticu** pag. 393.
- Libertatis Atrium** ex **multatitia pecunia** refectum, & **ampliatum** *ibidem*.
- Libertini** qui? pag. 31.
- Libertini** antea dispersi in quattuor **Tribus** redacti sunt p. 202.
- Libertinis** locum ferendi **suffragij** constitutum ex **Liuius**, & **Halicarnasseo** pag. 202.
- Libertinorum** **suffragia** pag. 203.
- Libertinos** in **Esquilina Tribu** censeri **Gracchus** pronunciauit pag. 202.
- Libertus** putatur, **cujus mater** ex **gentilicio nomine libera** cognoscitur pag. 155.

Libri Sybillini perdurarunt usq; ad belli Marfici, sive socialis tempora, quibus incendio capitolino consumpti sunt pag. 315.

Librorum Sibyllinorum custodia II viris primum, deinde X viris, postremo XV viris commissa pag. 310.

Licina Familia plebeja pag. 210.

Libyca Sibylla pag. 301.

Lilium flos Iunoni dicatus pag. 472.

Liternum Praefectura pag. 205.

Litterarum monumentis praestantissimorum hominum memoriam conservari, aliquot Poetarum, Ciceronisq; & Senecae sententiae congestae pag. 79.

Litnus quid fuerit pag. 361.

Livius scriptor interdum parum diligens pag. 226.

Lucani aliquot loci defensi adversus Iulium Caesarem Scalligerum pag. 65.

Lucanus acufatione indignus quod Poema de Bello Ciuili Pharfaliam appellarit pag. 65.

Lucius Tarruntius Mathematicus nobilis pag. 463.

Ludi Circenses pag. 285.

Ludi in honorem Apollis, & Dianae pag. 294.

Ludi Saeculares primipost Romam conditam An CCXLV. à Valerio Poplicola instituti pag. 253.

Ludi saeculares secundi, tertij, quarti, & quinti pag. 262, 263, 264, 265, & 266.

Ludi vnde saeculares vocati pag. 257. & 258.

Ludorum saecularium tractatio difficillima pag. 247. ipforum origo pag. 248.

Ludorum saecularium celebritas inter centum annos instituta pag. 260.

Ludorum quattorum triplex opinio pag. 265.

Lugduni Romani Imperatores argentum, aurum, & omne monetæ genus signare consueverunt pag. 385.

Lustrum quinque annorum spatium pag. 44.

Lustrum in Campo Martio condebatur pag. 228.

Lydiae Reges Sceptri loco securim habebant pag. 358.

Lyfimachi Numisma pag. 352.

Lyfimachi facies cur cornigera pag. 353.

Macedo

M

Macedonia Prouincia pag. 601.

Macrinus regnauit post Antoninum Caracallam, fuit vir crudelissimus, aliaq; de eo pag. 509. Vberius dedit praetorianis militibus, & legionarijs stipendium, & Annonam pag. 510.

Magistri XV vir pag. 266.

Malleus seu malleolus quid significet in antiq. num. pag. 368.

Mandela Familia in Italia celebris pag. 524.

Manius Valerius vnde appellatus pag. 252.

Manlius patritius ordinis Senatorij pag. 643.

Manum habere pansam adorationis apud veteres signum erat pag. 337. manum autem protendere, seu tollere signum victoriae fuit, & pacis petendae etiam inditium fuit *ibidem*.

Manus junctae fidem demonstrant pag. 403.

Marci Antonij Ianue Passeris Numisma pag. 353. grauissimus erat Philosophus pag. 504.

Marci Tremuli statua equestris togata pag. 470.

Mare stare, quid sit apud Vergilium pag. 71.

Mariamme soror Moïsis, & Aaron pag. 303.

Marij Mollae Epigramma pag. 428.

Martiales, Larini appellabantur, Ministri publici Martis pag. 221.

Martianus Capella duas tantum fuisse Sibyllas refert pag. 298.

Martius Campus pag. 252.

Mater Patriae Augusta dici solita pag. 652.

Matrimonia cum Fratrum uxoribus damnata pag. 30.

Mauritania in formam Prouinciae redacta pag. 603.

Mensium appellatio ex Nominibus Imperatorum pag. 685.

Mesopotamia Prouincia facta pag. 605.

Metallum pro marmoris fodinis pag. 49.

Militum Vrbanorum sex millia pag. 623.

Militum apud Romanos commoda, praemia, & dona, & quomodo inter se differant pag. 655.

Minerva

Minerva ex ebore opus Phidiae pag. 433.

Missio ignominiosa, & missio honorifica pag. 671.

Modestini I.C. locus collatus cum Horatiano pag. 27.

Moneta argentea Antiochi Symbolo pentagoni cussa pag. 341.

Monetalium Magistratus pag. 383.

Mortales invocari à Poëtis non esse insolens, aut novum pag. 55.

Mulieres omnes divinandi peritae Sibyllae dictae pag. 299.

Mulieres tantum preerant Apollini Sacris pag. 308.

Municipes quibus de causis in Urbem conveniebant pag. 195.

non statim suffragij jus habuerunt pag. 196. censi, &

suffragium in Tribu ferre poterant pag. 197. suffragium

habebant, munerisq; erant honorarij participes pag.

203.

Municipes censebantur, qui neq. partes Tribuum, neq; ciues

Romani propriè erant, sed in Tribubus suffragium fere-

bant pag. 217.

Municipes sine suffragij jure Caerites facti pag. 218.

Municipes extra agrum Romanum suis in municipijs aut in

Latio, aut in reliquis Italiae partibus, aut etiam extra

Italiam habitabant pag. 221.

Municipes quodammodo frui libertate videbantur pag. 223.

N

Neapolis' Ciues Romanos legibus ejectos excipiebat 206. An
Praefectura esset *ibidem*; Post legem Iuliam Municipium
fuit *ibidem*.

Neapolitanos Ciues Romanos Cicero appellat pag. 222.

Neronon modo Senator, verum etiam censor eqvum publi-

cum habebat pag. 172. Princeps Citharoedus pag. 411.

Neronis Portus Ostiensis pag. 408. Numus cum imagine ci-

tharam gestante pag. 411.

Neronis, & Domitiani Caesarum Iupiter custos in numismate

pag. 418.

Nervae Caesaris Augusti Vehiculatio Italiae remissa pag.

430.

Nicolaus

709

Nicolaus Leonicus Thomaens philosophus clarissimus pag.

484

Numa Pompilius ita Romanorum animos religione imbuir,
ut leges de jure, & aequo minimum necessariae visae
sint pag. 179.

Numa in sacris usus vasis fistilibus, urnulae fistiles, & cape-
dines à M. Cicerone vocatis pag. 360.

Numidia Provincia facta pag. 603.

Nummi Philipporum varijs, & mirabilibus significationibus
ornati in Museo integerrimi Viri Stephani Magni Vene-
ti pag. 273

Nummus aereus Imperat. Domitiani de ludis saecularibus
pag. 270.

Numisma Inici Dauali pag. 81.

O

Octavia Gens pag. 645.

Octavi Ludi saeculares à quibus Imperat. facti pag. 279.

Octaviorum Familia pag. 642.

Octaviorum Familiae duae pag. 646.

Octavius Augustus Congiaria populo frequenter dedit pag.
420. quas dignitates acceperit pag. 533.

Olda Sellemi vxor pag. 303.

Olympi apud Vergilium recte scriptum pag. 24.

Onuphrius Panvinus Robertelli sententiam secutus pag. 89.

Oppida nominari à legionibus pag. 624.

Oppidorum appellatio pag. 596.

Orchades Insulae Britannis adjectae sub Imp. D. Claudio
pag. 608.

Ordines tres, Senatorius, Equester, de Plebs pag. 175.

Ordo vetus annorum ab Vrbe condita Caesaris dictatoris
tempore immutatus pag. 266.

Ostiae Portus in faucibus Tiberis ab Anco Marcio extructus
pag. 179.

Ostiae Portum quis construxerit, ac ubi pag. 409.

Paluda.

- Paludamentum** quid pag. 398.
Pannonia sub Octavio victa pag. 602.
Pannoniae Proconsulares appellatae pag. 609.
Panvini error pag. 91.
Paphlagonia Provincia facta pag. 605.
Papinius Stadius doctissimus Poëta pag. 65. **Vergilij** studiosissimus pag. 67.
Parthi Mesopotamiam occupavere pag. 609.
Patris Patriae cognomentum apud Antiquos quid significaret pag. 534. indi solitum Imperatoribus pag. 652.
Patritij soli poterant sacra facere, jus dicere, Magistratumq; gerere pag. 532.
Patritij qui, a quo creati, & unde dicti pag. 641.
Patritiatum sine suffragio largiri coeperunt Imperatores pag. 641.
Patritiorum tria genera, Senatores, Equites, de plebe pag. 171.
Pauli nomen scriptum apud Veteres cum duplici longa littera pag. 378.
Paullus III. Pontifex Romanarum Antiquitatum studiosissimus Princeps pag. 437.
Paullus Tegijs vir doctissimus pag. 114.
Pax in Numismate Vespasiani Augusti pag. 426.
Pecunia in nominibus occupata idest mutuo data, vel ad nomina facienda destinata, nostra non est pag. 41.
Penates qui quomodo dicti sint apud veteres pag. 339.
Penni, & **Bruti** inter se gentiles sunt, sed non agnati pag. 639.
Perdneles quinam dicebantur pag. 617.
Peregrinorum multitudo Romana Ciuitas aucta pag. 170.
Perfice Sibylla, cujus Libri fuerunt quatuor & viginti, in quibus de Christo Deo, & ejus aduentu innumera cecinit pag. 301.
Pescenius Niger in Annona militari vinum esse vetuit pag. 662.

Phalerina

- Phalerina Tribus pag. 520.
 Philippus Iunior agelastos dictus, quod nunquam risisse feratur pag. 272.
 Phoenicia Provincia facta pag. 605.
 Phrygia Sibylla pag. 302.
 Picci cur Geloni à Vergilio dicti pag. 75.
 Pictoreus viribus integris CC annos vixit pag. 259.
 Pietatis effigies in Numismate pag. 334.
 Pignori quae res obligari possit pag. 147. & seq.
 Pileus libertatis indicium pag. 393.
 Pisonis Frug. Numisma pag. 389.
 Plebeis mandatum ut agros colerent, pecus alerent &c. pag. 170.
 Plebeis potestas multum aucta exactis Regibus pag. 532.
 Plebs urbana opponitur nobilitati, & optimatibus pag. 193.
 Plotij Triumviri Numisma pag. 383.
 Poena ac ignominia militum pag. 670.
 Poena militum decimatio, Fuctuarium, Ordeo pasci, Vitibus caedi, pertundere venam, cespitem portare, portare vallum & sarcinas, ac alia poenarum, ignominiarum, & quasi ignominiarum genera pag. 672. & seq.
 Poetelia familia plebeja pag. 210.
 Ponia ad amorem sponsarum pertinent pag. 519. Veneri dicta pag. 520.
 Pomerium Romulus protulit pag. 177.
 Pomerium quicumq; habitabant Ser. Tullio regnante quicumq; fortuna essent, Urbani Tribules erant pag. 189.
 Pomum in manu amorem significat pag. 517.
 Pompeja lex pag. 614.
 Pontus redacta in Provinciae formam pag. 604.
 Pontus Polemoniacus Provincia factus sub Nerone pag. 608.
 Popilia Familia Plebeja pag. 210.
 Populorum appellationes variae pag. 593.
 Populus Romanus Frumento ex Aegypto, atq; Africa importato utebatur pag. 149.
 Portia Gens pag. 645.
 Porticus Eleutherij Iouis ubi fuerit, & à quo pinctus pag. 394.

X x x x

Portum

- Portum Ostiae quis extruxerit & vbi pag. 408. & 409.
 Portus Anconitanus à Trajano restitutus pag. 438.
 Posthumius dictator Castoris Aedem vovit, ejusq. filius dedi-
 cavit pag. 470.
 Postumae Nomen vnde dictum pag. 480.
 Praeco inuitans more solemnì ad Ludos pag. 268.
 Praefectura Romanorum administratio, & quae Praefecturae
 dicerentur pag. 594.
 Praefectura Aegypti pag. 607.
 Praefecturae quae ? pag. 205.
 Praefecturae ante legem Iuliam Socij dicebantur pag. 206.
 Praefecturae à Prouincijs distinctae pag. 594.
 Praefectarum genera duo pag. 205.
 Praeneste Colonia Latina deducta pag. 206.
 Praenestini à Tiberio in eorum finibus sub ipso Oppido capi-
 tali ex morbo conualescente petierunt vt ex Colonia in
 Municipii statum redigerentur pag. 224.
 Praenomina eadem in nonnullis familijs assumebant filij,
 quae habebant etiam patres pag. 646.
 Praenomina assumebantur quo die virilis Toga dabatur pag.
 654.
 Praefides Provinciarum ab Imperatoribus mutari soliti pag.
 607.
 Praetor Tutelaris pag. 50.
 Praetor Iudices legere solitus ex Senatu pag. 612.
 Praetores octo Ciceronis Aetate pag. 617.
 Praetoris munus pag. 619.
 Praetorum & Aedilium munus pag. 485.
 Princeps Iuventutis dici solitus Imp. filius pag. 652.
 Prisciani Sententia reicitur pag. 26.
 Praemia militibus dari solita pag. 665.
 Praetexta, & praetextatim qui sint pag. 680.
 Probus Imperator Gallis, & Pannonijs Provincialibus vineas
 vt haberent permisit pag. 609.
 Proconsulum jus milites decimandi, civicaq. corona donan-
 di pag. 538.
 Proconsulibus assignatus certus proventus pag. 610.
 Procurator priuatae rationis pag. 539. & 540.

Proprae-

- Propraetores paludati , & ense cincti pag. 610.**
Provinciae Consulares , Proconsulares, Praetoriae , ac Praefidiales pag. 537. vnde dictae, & quando primum appellari coeperunt pag. 594. aliae liberae , aliae stipendiariae pag. 595. nonnullae transmarinae pag. 596. diuidebantur in Dioeceses pag 599. aliae Senatoriae , quae à Senatoribus regerentur , aliae Imperatoriae quae ab ipso Imperatore , & ipsius Praesidibus pag. 606.
Provinciarum Romanarum distributio , atq. administratio pag. 593.
Provinciarum nona distributio ab Imperatore Augusto facta pag. 606.
Prudentij mirae antiquitatis Liber in Vaticana pag 53.

R

- Ravennam Strabo Coloniā nominat pag. 206.**
Repubblica bellis , & pestilentia vexata Xviri sacris faciundis Libros Sibyllinos consuluerunt pag 262.
Rhodus libera primum , sub Vespasiano Provincia facta pag. 604.
Robertelli error pag. 91.
Roma Caput Mundi pag. 69.
Roma quomodo à Veteribus efficta pag. 461. quotempore , à quo , & quo in loco condita sit varietas scriptorum pag. 462. & 463.
Roma in numismate Commodi Caesaris pag. 503.
Romani in Graetiam studiorum causa trans mittebantur pag. 19.
Romani Aevum Saeculum vocabant pag. 291. Praedam in sumptum militum vertebant pag. 660.
Romanorum consuetudo, qui mortuis in rogo collocatis oculos domi à familiaribus clausos aperiebant pag. 76
Romulus Regnum accepit omnium consensu , valdeq. propensa voluntate pag. 168. multitudinem hominum in tres partes distribuit quas vocavit Tribus pag. 168. aliquando dici cupivit Augustus pag. 650.

X x x x 2

Sabini

- Sabini ab Anco, & Tarquinio Prisco devicti pag. 179 Capitoli-
lium, & Quirinalis partem habitabant pag. 180.
- Sacerdotia quibus tribui solerent pag. 684.
- Sacerdotium XVirorum sublatum Sibyllinorum oraculorum
interitu pag. 316.
- Saecularis Carminis duplex devotio pag. 257.
- Saeculum apud veteres quid sit, ac vnde dictum pag. 259. mille
annis apud aliquos terminatum *ibidem*.
- Salus in Numismate Antiochi Soteris pag. 342.
- Salus olim pro Dea habita quomodo pingebatur pag. 343.
- Salus vera in Christo Salvatore pag. 346.
- Salutis Templum ubi, cur, & quando extructum pag. 415.
- Samia Sibylla pag. 300.
- Sapho an Sibylla dici possit pag. 303.
- Sardinia, & Corsica Provincia facta pag. 601.
- Scauri Aed. Cur. Numisma pag. 383.
- Scribonis Liboniani Puteal. Numisma pag. 364.
- Scriptorum veterum magna discentio de numero ac tempore
Sibyllarum pag. 297.
- Secepsita quid & cur sit dicta pag. 357.
- Secundionem servum Drusus Caesar T. Aug. filius sibi educa-
verat pag. 152.
- Securitas in Numismate Gordiani junioris pag. 496.
- Securis secepsita vocata pag. 357.
- Senatores praeter annulum, & equum, quae equitum erant
Tunicam purpuream habebant ut ab equestri ordine dis-
tinguerentur pag. 171.
- Senatores tantum, consularesq; Viri Provincias forcieban-
tur pag. 537.
- Senatores habebant jus gladij pag. 610.
- Senatoria dignitas plebi communicata ejectis Regibus p. 170.
- Senatoribus Augustus multa indulxit privilegia pag. 536.
- Senatorijs Ordo constitutus, cui decernendi jus pertinebat
pag. 532.
- Seneca emendatus pag. 71.

Septimos

715

Septimos Ludos saeculares fecit Imperator Domitianus pag. 269.

Ser. Tullius Rex pag. 644.

Servi solemnitatibus Sacris omnino exclusi pag. 280.

Servilia lex lata à Q. Servilio Coepione pag. 613.

Servilius Glaucia legem tulit ut equites judicarent pag. 613.

Servius censu instituto, classes, & centurias fecit pag. 237.

Servius scriptor reprehensus pag. 21. 23. 74.

Servus dicitur, quem libertum esse constat pag. 155.

Sextia Familia plebeja pag. 210.

Sibyllae mulieres dicebantur Deo plenae pag. 296. quasi Sibyllae dictae, idest quae Dei consilia mortalibus enuntiant pag. 297.

Sibyllarum nomina pag. 298.

Sicilia Provincia facta pag. 601.

Sigonius Vir doctissimus pag. 92.

Silius Italicus orator & Poëta clarissimus pag. 24. **Vir gravissimus, & in arte dicendi exercitatissimus** pag. 69.

Simpulum quid sit pag. 359.

Socij Populi Romani foederati dicebantur pag. 203.

Sociorum Populi Romani distinctio pag. 204.

Sociorum Italicorum tria genera pag. 208.

Solitaurilia, & Suovetaurilia Sacrificiorum genus pag. 228.

Solstitium sive solstitia numero multitudinis pro Aestivo tantum pag. 39.

Sortitiones fiebant in Cista, seu Cistella pag. 366. & 367.

Solstratus Gnidius Architectus pag. 410.

Spei Aedes in foro olitorio pag. 474.

Spei Templum incensum pag. 474.

Spes in Numismate Adriani Caes. Augusti pag. 471.

Spes quomodo pingebatur pag. 473.

Sportula dabatur Populo pag. 663.

Stattius diligentissimus Vergili observator, & imitator pag. 22. & 23. **Ovidium imitatus est** pag. 55.

Stephanio Saltator togatus pag. 286. **qui primus togatus saltare in Ludis instituit** pag. 268.

Stipendia militum pag. 657. 658. 659.

Stipendium, quod peditibus dabatur, primò annuum fuit dictum pag. 657. Suessula

Suessula Praefectura pag. 205.

Sulpitiorum Familia pag. 642.

Sydera pro singulis stellis, aeger pro aegroto pag. 27.

Syria Provincia facta pag. 604.

T

Tabulae Caerites pag. 231.

Tabulas eorum, qui censerentur, duplices fuisse putatur pag. 217.

Tarquinius Priscus Iovis Capitolini Templum instituit; Pommerium non mutavit; Romanam ditionem ampliavit; Urbem lapideo muro cinxit; Cloacas duxit; Circum maximum instituit; Etrusca de gente ter triumphavit pag. 180.

Tarquinius novem Libros Cumanae Sibyllae recusans precio trecentorum philippeorum, sex ab ea combussis, tres reliquos eodem pretio mercatus est pag. 309. & 310.

Tatij Titi Sabini Regis Numisma pag. 392.

Tatius Mandellus illustris in bello pag. 525.

Taurus pro temperantia habitus pag. 405.

Tectorium non est tectum sed parietis illinimentum pag. 9.

Templum Iunoni mensali erectum, in quo curiae omnes ad sacra facienda convenirent pag. 178.

Templum salutis ubi, cur, & quando aedificatum pag. 415.

Templum pacis ubi fuerit pag. 426.

Terentum ubi pag. 292. & 293. quando sic dici coeptum pag. 249.

Terracinae situs pag. 433.

Thracia post diuturnum tempus subacta à Didio Druso, Lucullo, & alijs pag. 603.

Tiberius dedicavit Aedem Concordiae pag. 407.

Titi Claudij Augusti Numisma cum libertate pag. 392.

Titi Vespasiani Aug. Annona in Numismate pag. 475.

Tition Iovis, & Florae filium à terra nutrice, non parente, enutritum fabulantur Poetae pag. 158.

Titus Grachus Templum Libertatis ex multatitia pecunia cum aereis

aereis Columnis, ac statuis condidit, & dedicavit pag.

393.

Toga virilis pag. 680. sumebatur solemnī die *ibidem*.

Trajani Victoria Germanic, & Dac in Numismate pag. 435.

Indoles, mores, ac aedificia pag. 440.

Trajanus lapideum Pontem in Istro fecit; Senatus decreto

OPTIMVS appellatus pag. 441.

Tribus Camilia extra XXXV. numerum pag. 34.

Tribules rustici erant, qui agros colebant, & in agris habitabant pag. 189.

Tribules Urbani qui? pag. 189. tam Urbani quàm rustici promiscuè habitabant pag. 190. longè plures in Vrbe rustici quàm in agris Urbani pag. 191.

Tribum qui mutabant pag. 218.

Tribuni Tribuum Duces pag. 169.

Tribuni Aerarij quid essent pag. 613.

Tribuni decem erant annui, nec refici poterant in alterum annum pag. 631.

Tribunitia potestas pag. 630.

Tribunitiam potestatem assumere solebant ad Imperij festigium euecti pag. 276.

Tribus, & Genturiae pari numero usq; ad servium Regem permansere pag. 184.

Tribus octo, quibus nomina patritiae familiae dederunt post exactos Reges pag. 185. Quindecim potius, quàm decem, & septem à Seruio Rege factae purantur pag. 186.

Tribus, quae nomina mutarunt, eae à gentibus patritijs, non à plebeis nomen accepere pag. 186. Sexdecim post liberam Rempublicam factae pag. 186. dispari numero semper auctae *ibidem*; Tres à Romulo primum institutae *ibidem*.

Tribus tres veteres in denas curias diuisae pag. 187.

Tribus uel in Vrbe, uel extra Urbem, uel in agro Romano, uel extra pag. 208. in Sabinis, & in Etruria quattuor pag. 208.

Tribus à tributo appellari pag. 230. ante cognomen descripta pag. 522.

Tribus

TRIBVS Aemilia pag. 185.

Anienſis pag. 186. vnde dicta pag. 208. & ſeq?

Arnenſis pag. 186.

Claudia pag. 185. vetus appellata, & quo tempore
conſtituta pag. 188.

Collina pag. 184.

Cornelia pag. 185.

Crustumia poſt Seruij obitum, & vnde nuncupata
pag. 185. & 208.

Eſquilina pag. 184.

Fabia pag. 185.

Falerina pag. 186. vnde appellata pag. 208.

Galeria pag. 185. 186. 187.

Horatia pag. 185.

Lemonia pag. 185. Agri Romani pars eſt 188.

Maecia pag. 186. vnde dicta pag. 208.

Menenia pag. 185. & 188.

Oufentina pag. 186. & 208.

Palatina pag. 184.

Papiria pag. 185.

Pollia pag. 186. & 188.

Pomptina pag. 186. 208. & 210.

Popillia eadem cum Publilia pag. 186.

Publilia eadem cum Popillia pag. 186. & 209.

Pupinia, & vnde nomen ſortita pag. 185.

Quirina pag. 186. vnde vocata pag. 208.

Romilia pag. 185. quia ſub Roma pag. 213.

Ruſtica pag. 188.

Sabatina pag. 186. & 208.

Scaptia pag. 186. & 208.

Sergia pag. 185.

Stellatina pag. 186. à Stellatibus populis non à

Stellate campo pag. 208.

Suburana pag. 184.

Terentina pag. 186. 209. & 210.

Tromentina pag. 186. & 208.

Vejentina à Veijs Oppido Etruriae pag. 185. &
188.

Veſina

TRIBVS Velina pag. 186. vnde dicta pag. 208.

Venina pag. 520.

Voltinia pag. 186. & 188.

Tributariae civitates Galliae pag. 595.

Triplos Apollini Sacer pag. 444. ejus forma pag. 445.

Tribvum numerus pag. 181.

Tullius duos colles ad quinque adjecit pag. 180.

Turcae sinistrae locum honoratiorem habent pag. 15.

Turnebus reprehensus à Castalione ad Lib. XIV. Advers. Cap.

XXIV. pag. 13. 14. 15.

Tusci post Coelii obitum plana ob suspicionem habitare

coacti, vnde Vicus Tuscus nomen accepit pag. 178.

Tyresiae figmentum à Callimacho decantatum pag. 332.

V

Vacciprata vnde nomen trahant pag. 388.

Valerij Familia vnde originem habuit pag. 249.

Valeria scriptoris opusculum de Praenomine adulterinum
pag. 90.

Valerij quamvis cognomina diuersa haberent dicebantur esse
gentiles inter se pag. 639.

Valeriorum gens à Volusco Valesio in Sabinorum gente prae-
claro pag. 291.

Vallum & Sarcinas portare poena, seu ignominia militum
pag. 674.

Varro gravissimus, ac certissimus rerum Romanarum auctor
pag. 178.

Varrone nemo unquam doctior nec apud Graecos, nec apud
Latinos pag. 298.

Varronis & Donyisij diuisio hominum & agri pag. 169.

Vasculum signum laetitiae pag. 362.

Venatio in Numismate Commodi Imp. pag. 437.

Venationes ubi diversorum generum ferae conficiebantur,
Pop. Rom. exhibebantur pag. 286.

Y y y

Venationis

- Venationis Ludi , genus, & forma pag. 484. & 485.
 Venetijs in Amore an vlla uis? pag. 73.
 Vergili Nomen quomodo recte scribendum pag. 117.
 Vergili locus a Statio expressus pag. 23.
 Vergili loci illustrati & explicati pag. 39. 74. & 76.
 Vergili , & Valerij Flacci loci collati pag. 68.
 Vergili , & Tibuli loci collati pag. 72.
 Vergili locus a Claudiano expressus pag. 73. & 75.
 Vergili , & Stacij loci collati pag. 22. 67. & 76.
 Vergili , & Liuij loci collati de Etruscorum Imperio pag.
 61.
 Vergilius , & Silius collati pag. 68.
 Verrina Tribus pag. 520.
 Versus Obelisci Constantiniani aliquot locis illustrat. pag.
 46.
 Vespasiano Imperatori potestas data pag. 535.
 Vespasianus Colossi refectorem insigni congiario , magna-
 mercede donavit pag. 421.
 Vibij & Cn Panfae Iupiter Axur in Numismate pag. 432.
 Vida Cremonensis Poeta illustris pag. 339.
 Viminalem , & Esquilinum Ser. Tullius addidit pag. 181.
 Vina cuiuscunq. sacrificij potissima pars pag. 343.
 Vincentius Catus pag. 342. & 498.
 Virtus cur galeata & armata pag. 398. & 399. Testudinem
 praemens quid sibi velit pag. 399. quid sit pag. 401. in
 Numismate Augusti , & Vitelij pag. 476.
 Virtus & Aequitas in Numismatibus Gordianorum pag.
 489. In Numismate M. Valerij Acilli III viri pag.
 502.
 Virtutis testudo tributa pag. 399.
 Virtutis , & honoris aedem dicavit apud portam Capenam
 M. Marcellus pag. 503.
 Vitelius Comitiam in X annos ordinavit pag. 636.
 Vitruvius Vaccus quis fuerit pag. 388.
 Vnde quis sit nominandus pag. 63.
 Voluscus , qui postea Valesius Terentinus appellatus est
 hostias nigras mactauit , ludosq. fecit pag. 250. &
 251.

Volusius

Volusius Maetianus pag. 223.

Volusus Manius Valerius Terentinus appellatus pag. 292.

Vsufuctuar. L. pag. 9.

Vulturnum Praefectura pag. 205.

Vxor M.Pilonis quae fuerit? pag. 391.

F I N I S.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z155130709

